

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 23

Київ КНУБА 2010

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2009. – Вип. 2. – 486 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури, реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2010. – Вып. 23. – 486с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; доктор архітектури, професор Єжов В.І. (заступник відповідального редактора); доктор технічних наук, професор Ключниченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик Г.І.; доктор архітектури, професор Мардер А.П.; доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; доктор технічних наук, професор Сергейчук О.В.; доктор архітектури, професор Слепцов О.С.; доктор архітектури, професор Ковальський Л.М.; доктор архітектури, професор Куцевич В.В.; кандидат технічних наук, доцент Товбич В.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Фільваров Г.Й.; доктор архітектури, професор Тімохін В.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлев М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 51 від 26, лютого 2010 р.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 711.52

Н. М. Шебек,

*кандидат архітектури, доцент, Київського національного університету
будівництва і архітектури*

GENIUS LOCI В КОНТЕКСТІ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: простежена трансформація понять «простір», «архітектурний простір», «місце». Окреслено значення поняття «місця» у сучасній науці і культурі. Розглянуті трактовки поняття «місця» в архітектурній науці і практиці проектування. Проаналізовані ознаки «місця», що характеризують його структуру. Описані ситуації взаємодії між «місцем» та його оточенням.

Ключові слова: простір, архітектурний простір, місце.

В архітектурній науці сформувалася стала традиція відносити простір і час до визначальних категорій архітектурної діяльності. Термін «простір» зустрічається в європейських архітектурних текстах з другої половини XIX ст. [11]. З. Гідіон був першим, хто показав нерозривний взаємозв'язок між категоріями простору і часу в архітектурі. З. Гідіон виділив хронологічну послідовність усталення трьох просторових концепцій традиційної архітектури (зосередження уваги на зовнішньому просторі між архітектурними об'ємами; надання переваги внутрішньому простору споруди; визнання рівнозначності задач організації внутрішнього і зовнішнього простору) і просторово-часової концепції архітектури нашого часу (основою якої є «взаємодія й взаємопроникнення внутрішнього та зовнішнього простору та одночасність сприйняття цього зв'язку людиною» [6, с. 13]). Слід зазначити, що у більшості випадків під архітектурними об'ємами розуміють архітектурні форми різної складності, а архітектурні простори ототожнюють з порожнинами між цими архітектурними формами.

Разом з тим в античні часи поняття простору відокремлювалося від поняття пустоти, якої не існувало взагалі. Згідно з уявленнями давньогрецького філософа Емпедокла світ являє собою сполучення чотирьох стихій (вогню, повітря, води і землі) і не містить пустоти – «немає у Всесвіті ніде пустоти і звідки їй взятися» [цитата за 12, с.26].

Давньоримський поет і мислитель Лукрецій Кар, викладаючи вчення грецького філософа Епікура в поемі «Про природу речей», виділяє дві першооснови світобудови – безкінечний порожній простір і нескінченну матерію. При цьому пустота обмежує тіло, а тіло огорожує пустоту.

Давньогрецький філософ Аристотель відкинув існування пустоти і відмовився від однорідності і нескінченності світового простору. Концепція світобудови Аристотеля виходила з неперервності матерії та пояснювала плин процесів природи, що локалізувалися у певному місці простору, тим результируючим впливом, який вони здійснювали на структуру Всесвіту [12].

Місце тіла Аристотель визначає як поверхню сусідніх тіл, або як внутрішню поверхню середовища, що оточує тіло. Така концепція місця застосовується для тіла, що умовно виокремлюється з-поміж інших тіл. Коли ж виникає потреба визначити розташування одного тіла відносно іншого, то місце тіла визначається як частина простору, в якому знаходиться це тіло. Аристотель підкреслює, що поняття «місце» не ототожнюється ані з поняттям «форми», ані з поняттям «матерії», ані з поняттям «протяжності». Геометрично місце тіла співпадає з формою тіла, але форма – це границя тіла, а місце – перша нерухома границя оточуючого тіла [21].

Все це свідчить, що в античні часи такі поняття як «простір» і «місце» доповнювали одно одне, окреслюючи різні властивості гармонічно-неперервної сукупності матеріальних тіл.

У другій половині ХХ ст. переважній більшості фахівців стає зрозумілим, що виключно геометрична трактовка поняття «простору» не здатна охопити усі грані реальності, з якою доводиться працювати архітектору. Як наслідок, з'являється поняття «архітектурного простору», що інтегрує реальний простір, у якому розгортаються різноманітні процеси поза межами людської свідомості; перцептивний простір, який утворюється в результаті сприйняття людиною реального простору; концептуальний простір – царина абстрактних моделей і понять [11].

Подальша конкретизація поняття «простору» привернула увагу архітекторів до поняття «місця». «Створення архітектурного простору як певного виділеного місця – замкненості інтер'єра чи відкритої, але зрозуміло обмеженої площі – народжує відмінність між тим, що всередині, і тим, що ззовні; виникає і проблема взаємодії з оточенням. Зв'язок внутрішнього і зовнішнього вносить в систему напрями шляху руху, під впливом яких «місце» набуває певну форму» [9, с. 70].

У сучасну архітектуру дедалі більше проникає поняття «місце», що розуміється і як «границя оточуючого тіла», і як контекст архітектурної споруди, і як унікальний фрагмент території. В архітектурі постмодернізму

набули поширення такі метафори як «дух місця» (*лат. genius loci – геній місця*) – концепція унікальності архітектурного твору, що органічно виростає зі свого місця; «адгокізм» (*англ. adhocism, лат. ad hoc – до місця*) – концепція, що вимагає при проектуванні враховувати передусім реальні умови даного місця, конкретні обставини, особливості ситуації; «палімпсест» (*від гр. palimpseston*) – концепція багатошаровості архітектурного середовища, яка закликає при зведенні нових споруд зважати на культурні змісти, закріплені попередньою забудовою кожної ділянки [18]. Зазначені підходи відтворюють бажання теоретиків і практиків повернути у царину архітектури емке й точне поняття «місце», застосування якого надає можливість більш повно і, разом з тим, більш конкретно охарактеризувати процеси, що відбуваються у певній частині архітектурного простору.

Отже конструювання такого складного і невичерпного поняття, яким є «архітектурне середовище», очевидно, повинно орієнтуватися на доповнюваність понять простору і місця та їх гармонічний взаємозв'язок.

Поняття «місця» багатопланове і багатозначне. З ним пов'язані різні аспекти культури, його використовують у різних галузях знань. Привертають увагу здобутки гуманістичної географії, яка досліджує взаємозв'язки людини з довкіллям, її географічну поведінку, почуття стосовно простору і місця. Зокрема, І-Фу Туан вивчає різні грані емоційного відношення людини до місця в межах від топофілії (приятного ставлення) до топофобії (неприятного ставлення) [27] та простежує взаємозв'язок між категоріями «простір» і «місце» у свідомості людини [28], а Е. Релф розглядає опозицію понять «місце» – «немісцевість» [26].

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) відносить місця (твори людини або спільні витвори людини й природи) до об'єктів всесвітньої культурної і природної спадщини, якщо вони є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології [4]. Існування місць є необхідним для вираження нематеріальної культурної спадщини (форм показу та вираження; звичаїв, обрядів, святкувань; знань та навичок, що стосуються природи та всесвіту; традиційних ремесел) [5].

Починаючи з 2003 р. у рамках Міжнародних Асамблей ІКОМОС - Міжнародного Комітету з пам'ятників і історичних місць, кожні три роки проходять наукові симпозиуми, темою обговорення яких є збереження нематеріальних цінностей в пам'ятниках і місцях їх знаходження. У 2003 р. на 14-ій Генеральній Асамблеї і Науковому Симпозиумі ІКОМОС біля водоспаду Вікторія, Зімбабве, була прийнята Кимберлійська Декларація, в якій ІКОМОС зобов'язався сприяти збереженню нематеріальних елементів спадщини, а також підтримувати співтовариства в усіх історичних місцях, визнаних Конвенцією

про всесвітню спадщину 1972 р.. Сианьська Декларація, прийнята 15-ою Генеральною Асамблеєю ІКОМОС у 2005 р., також відмічає важливість нематеріального аспекту у визнанні і збереженні центрів світової спадщини. На міжнародному науковому симпозиумі "Дух місця: між матеріальною і нематеріальною спадщиною", який проходив у м. Квебеці, в Канаді в 2008 р. було запропоновано проаналізувати взаємозв'язок між матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною з тим, щоб розробити нові концепції, ідентифікувати нові потенційні погрози і виробити надійні способи збереження і передачі духу місця. Дух місця був визначений як сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, що наділяють дане місце значенням, цінністю та емоціями. Дух, або геній творця, створює відчуття місця, а місце, у той же час, живить дух творця і його творіння. Саме місце як середовище життєдіяльності певних спільнот утворюється як з матеріальних елементів (ландшафтів, споруд, предметів), так і з нематеріальних компонентів (традицій, вірувань, ритуалів). Таким чином формується сучасна трактовка поняття «місця» як динамічного об'єкту, що утворюється в процесі безперервного коливального руху між абстракцією думки і матеріальністю витворів людини і природи, характеризується багатозначністю, має здатність змінюватися у часі і належати різним групам населення.

Поняття «місця» присутнє й у нормативно-правовому полі України, зокрема в Законі України «Про охорону культурної спадщини» наведене таке формулювання: «визначні місця – зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду» [8].

У межах архітектурної науки поняття «місця» починає набувати популярності у 1970-80-ті роки. Доцільність його введення у сферу архітектурної науки аргументували такі теоретики, як А. А. Високовський, В. Л. Глазичев, К. Дей, Г. З. Каганов, К. Норберг-Шульц та інші. У практичній діяльності на концепцію місця спиралися О. Е. Гутнов, Л. Кан, Ч. Мур, П. Портогезі тощо. Разом з тим, поняття «місця» висковзає від спроб точного визначення і досі лишається не артикульованим.

У практиці проектування архітектурного середовища поняття «місця» часто використовується в різних значеннях. Лише деякі з концепцій «місця» теоретично обґрунтовані. З метою систематизації різноманітних трактовок цього поняття доречно подивитися на «місце» з наукової, художньої, філософської та езотеричної точок зору.

Науковий підхід до поняття «місця» розгортається у площині раціоналістично-матеріалістичної картини світу. В такому значенні поняття

«місця» характеризує переважно фізичні властивості середовища, такі, що можуть бути зафіксовані сенсорно (за допомогою органів чуттів).

«Місце» як місцина позначає ділянку території, на якій вже розташовані чи мають бути розташовані предмети, споруди, їх комплекси, цілі поселення – населені місця. До обрання місць розташування майбутніх осередків життєдіяльності архітектори усіх часів підходили надзвичайно зважено. За думкою Л. Кана архітектура розпочалася раніше, ніж людина поставила чотири опори для даху. Вона розпочалася тоді, коли людина обрала «місце» і вирішила, де установлювати дах [17]. Разом з тим, зведення ідеї «місця» лише до меж потенційного будівельного майданчика практично знищує його прихований потенціал, адже «те, що зазвичай називають ділянкою, в дійсності є місцем, якому історія надала власну душу» [7, с. 147].

«Місце» як вмістище окреслює просторово-часовий континуум розгортання певних процесів. «Форма діяльності визначає, якості (властивості) будинків чи обробки ландшафту підійдуть певному місцю, дозволять йому стати краще, ніж воно є зараз» [7, с. 141].

«Місце» як палімпсест зберігає нашарування соціокультурних значень, що пов'язані з певною територією. Місце втілює «фізичну присутність різних часів, аж до нинішнього, воно несе на собі видимий і невидимий відбиток множини мешканців, стилів життя і систем цінностей, що змінювали одні одних» [7, с. 147].

«Місце» як вернакуляр фіксує загальні регіональні особливості місцевості будівництва та систему цінностей її мешканців (природно-кліматичні умови, доступні матеріальні ресурси, конструктивно-технологічні можливості, суспільні відносини, вірування, побутові традиції). Концепція місця стала логічним завершенням пошуків регіональної своєрідності, «бо немає знеособленої регіональної архітектури взагалі, – є конкретне місце і в ньому зодчий, що трансформує через регіональний досвід людей даного місця. Ця трансформація завжди в кінцевому рахунку індивідуальна» [1, с. 22].

У межах наукового бачення «місце» трактується доволі поверхово і прагматично: розглядаючи «місце» як місцину, підкреслюють його *просторові властивості*; привертаючи увагу до «місця» як до вмістища зосереджуються на його *просторово-часових властивостях*; звертаючись до розуміння «місця» як палімпсеста акцентують його *часові властивості*; нарешті, ставлячись до «місця» як до вернакуляра намагаються простежити його *часово-просторові властивості*.

Зовсім на інших аспектах поняття «місця» зосереджується художнє бачення, для якого визначальними стають міфо-поетичні уявлення про

оточення. Такий підхід переважно ґрунтується на емоційному сприйнятті середовища.

Прихильники емоційно-образного ставлення до цього поняття вичитують і втілюють у «місці» узагальнюючий образ композиційної і комбінаторної єдності форм і структур, зосереджених у районі будівництва (архітектурний генетичний код певної місцевості). Так, мости С. Калатрави відображають характерні риси безпосереднього оточення. Асиметричні мости підкреслюють різницю між частинами середовища, що сполучаються; симетричні – підсилюють ідентичність протилежних частин міста, що поєднуються [22].

Деякі архітектори використовують характерні особливості «місця» з метою встановлення цілеспрямованих асоціацій з певним способом життя. Представники «Групи-10» у «касбі» – щільних житлових кварталах північно-африканських міст, – побачили прообраз кластера – свого основного в майбутньому об'єкта проектування. В основу цієї концепції була покладена ідея перенесення в нову забудову міста звичних просторових ситуацій, емоційне насичення нового середовища виразними образами минулого [1].

«Місце» як основа стильових ознак проявляє себе в індивідуалізації загальних стильових напрямів. Так, до загальних характеристик архітектури бароко відносяться мислення споруди як єдиної пластичної форми – неподільного цілого; надання переваги емоційному впливу на глядача, а не демонстрації розподілу сил тяжіння і закономірної організації внутрішнього простору; прагнення розкрити інтер'єри назовні – включити в просторовий комплекс будівлі оточуюче середовище. Разом з тим, для італійського бароко характерними були повні сил, соковиті, емоційні пластичні форми; споруди німецького бароко були позбавлені піднесення і внутрішньої напруги, їх вигадливі фасади були вкриті подрібненим декором [19]; споруди і меблі російського бароко демонстрували багатство, відрізнялися пишністю форм, яскравістю кольорів, надзвичайною кількістю прикрас; більш стримана архітектура українського бароко втілювала образ радості, святковості, вона створювала відчуття душевного спокою, яке відтіняла експресія форм, контрастність деталей, декоративність пластики поверхонь, тріумфальність кольорів.

«Місце» як засіб спілкування між людьми повинно містити символічне кодування значень, зрозуміле відвідувачам та мешканцям навколишніх районів, і одночасно створювати умови, покликані полегшувати соціальну комунікацію. Г. З. Каганов визначив «місце» як просторово-поведінковий комплекс, що являє собою нерозривну єдність матеріально-просторових умов певної ділянки території та внутрішнього бачення її суб'єктом, сформованим у процесі накопичення індивідуального досвіду освоєння цієї ділянки [10]. Місця, що

підтримують відчуття сусідства, почуття спільності, знищують бар'єри між людьми, стають осередком громадської самосвідомості – «мережа міжперсональних зв'язків, пам'яті і думок, ... утворює дух суспільства, дух місця поряд з усім тим, щоросло там за довгий проміжок часу» [7, с. 221].

Таким чином, художнє бачення характеризується емоційно-оціночним ставленням до «місця»: погляд на «місце» як узагальнюючий образ композиційної і комбінаторної єдності форм і структур підкреслює *естетичні цінності* оточення; розуміння «місця» як символу способу життя звертається до *етичних цінностей*; «місце» як основа стильових ознак розкриває *культурні цінності*; «місце» як засіб міжперсональної комунікації виділяє *соціальні цінності*.

Філософське розуміння поняття «місця» доповнює наукове і художнє, адже воно об'єднує загальні концепції світобудови. У цьому сенсі увага концентрується на ментальному аспекті зазначеного поняття.

«Місце» може виконувати роль своєрідної монади Всесвіту – самостійної частини світу, що віддзеркалює будову Всесвіту і лишається поєднаною з усіма іншими частинами світу. Прикладом такого місця може слугувати Стоунхенж – одна із загадкових неолітичних кам'яних будівель, що знаходиться поблизу Солсбері у Великобританії і датується приблизно 3500-1100 рр. до н. е. Стосовно призначення Стоунхенжа існує кілька гіпотез різною мірою підтверджених археологічними знахідками. Відповідно до них ця споруда виконувала функції астрономічної обсерваторії; сонячного та місячного календаря, що фіксували місця сходу сонця у день літнього сонцестояння; компасу, що досить точно позначав сторони світу; місця поховання померлих; лікувального комплексу; частини культового комплексу, де здійснювалося спілкування живих з померлими, тощо. За даними досліджень астрономів кінця ХХ ст. Стоунхенж являла собою точну модель Сонячної системи в поперечному перетині. Відповідно до цієї моделі Сонячна система складалася не з дев'яти, а з дванадцяти планет, дві з яких перебували за орбітою Плутона, а ще одна – між орбітами Марса і Юпітера, там, де зараз знаходиться пояс астероїдів. Результати інших досліджень свідчать, що Стоунхенж був частиною системи монументальних споруд, які зводилися по всьому світу в доісторичні часи. Ці споруди засновувалися поблизу від геологічних розломів, місць тектонічної інтрузії (проникнення магми в земну кору), виходів радіації, тобто були пов'язані між собою підземною мережею енергетичних каналів Землі.

«Місце» можна розглядати як терени цивілізаційної колонізації. Міста-колонії, що будувалися на рідко заселених територіях, такі як давньогрецькі поліси на узбережжі Середземного і Чорного морів, були байдужими до контексту і виражали тимчасовість перебування прибульців на новому чужому

для них місці. У таких поселеннях намагалися запровадити лад, притаманний метрополіям, з метою подолання ностальгічних настроїв і влаштування умов для якнайшвидшого відтворення товариства, що функціонує у звичному для колонізаторів режимі [14].

«Місце» може втілювати прояв ментальності певних угруповань людей. Таке ставлення до місця характеризує явище протилежне процесу цивілізаційної колонізації – відбувається зрощування світосприйняття місцевої громади з привнесеними ззовні досягненнями сучасного виробництва. Наприклад, англійський архітектор Н. Фостер при зведенні високотехнологічної 47-поверхової будівлі Банковської корпорації Гонконгу і Шанхаю в Гонконзі (1985 р.) був змушений, прислуховуючись до порад майстра Фен Шуй, погодитися із запропонованими місцем будівництва та орієнтацією споруди, суттєво переробити її фундамент і металічну конструкцію каркасу, а також змиритися зі змінами в розташуванні ескалаторів для перевезення відвідувачів від автовокзалу до приймального зала банку. Таким чином, вдалося втілити уявлення замовника про ідеальну банківську споруду і задовольнити принципові вимоги щодо створення сприятливих умов для руху життєдайної енергії.

«Місце» можна розглядати як спосіб фіксації сукупності знань певної громади. Творці католицьких соборів доби середньовіччя вкладали у ці величні споруди базові положення «науки про відношення між Богом, людиною і всесвітом» [20, с. 361]. Прикладом такого місця є собор Нотр-Дам у Парижі: «будівельники вирішили вкласти в Нотр-Дам всі свої знання, всі свої ідеї. Ви знаходите тут математику і астрономію; деякі незвичайні ідеї біології» [20, с. 362], «психологічні ідеї його будівельників, головним чином, ідею складного характеру душі» [20, с. 363].

Отже, філософське бачення розкриває відтворення поняття «місця» у суспільній свідомості: «місце» як монада Всесвіту показує взаємозв'язки локусу середовища з усім суцям; «місце» як терени цивілізаційної колонізації проявляє взаємозв'язки між розділеними у просторі частинами суспільства з одним типом світосприйняття; «місце» як прояв ментальності угруповань людей підкреслює своєрідність картин світу різних груп людей; «місце» як спосіб фіксації сукупності знань певної громади стає місцем накопичення, зберігання і трансляції суспільного досвіду у часі.

Нарешті, езотерична трактовка поняття «місця» базується на інтуїтивно-містичному сприйнятті реальності. Такий підхід дозволяє розглянути особливості енергоінформаційної взаємодії між людиною і довкіллям. Сприйняття оточення відбувається на надчуттєвому рівні безпосереднього осягнення змістів і значень.

«Місце» може тлумачитися як зона контакту людини з силами природи (різними видами випромінювання). Ділянки території, на яких проявляється добродійна дія геокосмічних, техногенних, біогенних полів відносять до салюберогенних зон і називають «місцями сили». Ділянки території, на яких відчувається негативний вплив випромінювання класифікують як патогенні зони і звать «пропащими місцями».

Відомі «місця», що одвічно виконували роль арени ритуальних дій – осередки поклоніння надприродним силам. У народі за такими місцями закріплюються назви «намолене місце», «або святе місце». Прикладами таких місць є місцини, у яких люди продовжували здійснювати обряди поклоніння вищим силам навіть при зміні релігій – не випадково храми виростили на місцях капищ.

Деякі «місця» приречені нести на собі відбиток минулих подій. До таких місць належать ділянки території, на яких насправді чи ймовірно відбулися славетні або жахливі події, що не лишили пособі матеріальних свідоцтв, але зберігаються у колективній пам'яті суспільства. Такі місця називають «місцями пам'яті», або «меморіальними місцями». До таких місць належать місця битв.

Існують «місця» до яких ставляться як до ланки, що поєднує людину з ноосферою. До цієї категорії місць може бути віднесена місцина чи споруда, перебуваючи у якій короткий час відповідним чином підготовлена людина може отримати досвід, накопичений попередніми поколіннями. Таке місце може отримати назву «місце знань». Прикладами найдавніших обладнаних людиною «місць знань», що збереглися до наших днів і використовуються понині, є дольмени [16].

Таким чином, езотеричний погляд насичує поняття «місця» прихованими від масової свідомості глибинними змістами: «місце» як зона контакту людини з силами природи проявляє непомітні зв'язки штучного і природного доквілля; «місце» як арена ритуальних дій пов'язує місцину зі світом вірувань; «місце» як відбиток минулих подій; суміщає ландшафт з культурним середовищем; «місце» як ланка, що поєднує людину з ноосферою, створює умови для «спілкування» віддалених у часі поколінь.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що поняття «місця» інтегрує у собі речі (елементи предметно-просторового оточення людини, які існують незалежно від її свідомості), людей (суб'єктів діяльності та носіїв певних систем цінностей), ідеї (відбитки різних світоглядів) та закони (прояви загальних принципів світобудови). Ці грані поняття «місця» різною мірою проявляють себе у межах наукового, художнього, філософського та езотеричного бачення.

Серед визначальних ознак «місця», що характеризують його структуру, більшість теоретиків архітектури виділяють центр, зону впливу центра (простір, район, тканина, поле), напрям (шляхи, маршрути), границі, зони контакту місць (пороги). Зокрема, в 1960 р. К. Лінч, простежуючи механізми формування образу міста, ввів поняття шляху, границі, орієнтира, вузла та району [13]; на початку 1960-х років Е. Боярськи й Г. Шейн досліджували урбаністичні моделі за допомогою категорій маси-пустоти, фігури-поля, центру-заповнення, пересічної тканини-межі [18]; з початку 1960-х рр. П. Портогезі, опрацьовуючи гіпотезу просторових полів бароко, розглядав споруди як сукупність місць – центрів, що генерують енергетичні, або візуальні поля, які інтегрують внутрішні і зовнішні сили [17]; у 1965-1969 рр. К. Хердег відслідковував у композиції давньоіндійських комплексів співвідношення природи і поля, роль центра, тканини і границь [1]; у 1971 р. К. Норберг-Шульц, описуючи структуру «місця», виділив центр, шляхи, границі [23]; в 1985 р. А. В. Иконников вказував на такі атрибути «місця» як центр і напрям [9]; в 1990 р. К. Дэй, характеризуючи місце, використовував поняття центра тяжіння, зони впливу центра, границі, зони контакту, порогів, маршрутів [7]. В залежності від рівня розгляду діапазон трактовок цих понять може змінюватися від суто матеріалістичного до відверто метафізичного.

Границі місця можуть утворюватися матеріальними об'єктами: «дуже часто ми сприймаємо будинки швидше як границю простору, ніж як вільно розташовані об'єкти. Якість такого роду границі створює найважливіший інгредієнт сукупної якості місця, яке складається з її допомогою» [7, с. 12]. З іншої точки зору, границі місця можуть проходити у свідомості людей: «місце не має чітких фізичних границь. ... Для мешканців середовища важливі не фізичні, а поведінкові границі» [3, с. 26].

Переміщенні з одного середовища в інше супроводжується зміною відчуттів, яка стає помітною в зоні контакту середовищ з різними властивостями. «Ця зона контакту, як правило, суміжна будь-якій границі, тоді як зона існування будь-чого тяжіє до центра» [7, с. 80]. Границя між середовищами з різними властивостями може бути дуже різкою, тоді контакт відбувається як зіткнення, і майже непомітною, тоді контакт набуває ознак взаємопроникнення. У першому випадку суміжні середовища перебувають у стані протиставлення і конфронтації, у другому – вони максимально відкриті для доброзичливої взаємодії.

У зонах контакту відбуваються зв'язки між окремими місцями, а також зв'язки між місцем та його оточенням – контекстом. Типи таких зв'язків визначають просторово-часові параметри процесу взаємодії між елементами середовища – види порушень границь елементів: дифузних (по всій границі)

або локальних (на окремих невеликих ділянках границі) [15]. Таким чином, можна класифікувати зони контакту місць як нелокалізовані і локалізовані.

К. Дэй зазначає, що «є очевидні центри тяжіння і перепади біля тих чи інших порогів. Поріг підкреслює перехід з одного місця в інше, членує велику зону надаючи їй характеру малих місць. Порогом може слугувати різка зміна характеру забудови ..., зміна темпу життя ..., помітне звуження вулиці, що супроводжується зміною фактур, світла, форм використання перших поверхів, архітектурного масштабу ... Ту ж роль відіграє арковий коридор, тунель, сходи чи ворота» [7, с. 225-227].

П. Портогезі протиставив традиційному для архітектурної теорії розумінню простору як однорідної, байдужої до освітлення і розміщення глядача структури, концепцію «енергетичного поля». Він стверджує, що простір навколо споруди не можна вважати порожнім. Цей простір насичується енергією, яку генерує будівля завдяки своїм пластичним якостям. Візуальне поле поширюється від центру і характеризується напрямом, потужністю та густиною. Концепція П. Портогезі насичує простір ціннісними категоріями, отже поєднує і видимі якості простору і «приховані» змістові особливості [17].

К. Норберг-Шульц описує структуру місця у поняттях «ландшафт» (відкритий простір, що сприймається як фон в опозиції фігура-фон) і «поселення» (закритий простір, що проявляє себе як фігура, центр тяжіння, «фокус» свого оточення) і досліджуються за допомогою категорій «простір» і «характер». Простір визначає тривимірність елементів середовища. Він розповсюджується від центру з різною мірою безперервності (ритмом) у різних напрямках. Отже конкретний простір може бути охарактеризованим шляхом виділення таких його властивостей як централізація, напрям і ритм. Характер визначає загальну атмосферу місця, а також конкретну форму і речовинність елементів, які утворюють простір, запам'ятовуються людиною і закладають схеми, що зумовлюють весь її наступний досвід сприйняття оточення [25].

Внутрішні властивості місця визначаються його характером і сутністю, які узагальнюються категорією «дух місця». Починаючи з 1979 р. К. Норберг-Шульц розвиває у своїх працях концепцію «духа місця» (лат. *genius loci* – геній місця) – невлімової «духовної» властивості, що насичує змістом і одухотворяє певне місце, обумовлюючи його унікальність і визначаючи його місце у загальному порядку речей. Зв'язок людини з місцем, – «екзистенціальне укорінення», – проявляється через просторову орієнтацію та психологічну ідентифікацію (ототожнення) з ним. Орієнтацію та ідентифікацію К. Норберг-Шульц вважає вихідними аспектами буття людини у світі. [24]

Зовнішні властивості оточення місця сприймається як середовищний контекст, який може трактуватися як «інше місце», як «не-місце» або як

проміжний простір. К. Дей співвідносив поняття «місця» і «зупинки», протиставляючи «місцю» «не-місце» – зону руху, де пролягають «маршрути», що пов'язують між собою окремі «місця»: «... по всьому світу виникло вже занадто багато «не-місць», таких ділянок землі, які не запрошують людину зупинитися» [7, с. 211].

За М. Фуко, сучасна культура створила культ «гетеротопій»: «місць, що не мають місця», «безмісних місць». До цієї категорії середовищ належать «проміжні простори» аеропорту і вокзалу; літака, потягу, корабля та інших видів транспорту. Ці «транзитні», «маргінальні», «віртуальні» простори і творять, на думку М. Фуко, просторове світовідчуття людини в культурі другої половини 20 сторіччя [18].

««Місця» міста мають свої границі і перемежаються в інтервалах з, так званими, проміжними просторами. Як в містах епохи Відродження, у сучасних містах Японії проміжні простори трактуються як місця відпочинку, а метод їх створення походить з психології самоспоглядання. Проміжні простори сприяють тимчасовому «відключенню» людини від зовнішнього світа, фізичному і психічному підживленню її перед подальшим освоєнням просторів міста і цим – вироблення в неї установки до нового активного сприйняття» [1, с. 60].

Концепція «ен-простору» (проміжного простору, певного неозначеного «міжпростору») К. Курокави виходить з ідеї енгави – традиційної для японської архітектури відкритої галереї по зовнішньому периметру будинку під козирком покрівлі. Ен-простір (яп. «ен-кукан») належить і до внутрішнього простору будинку, і до простору довкілля. Це проміжний, багатоцільовий, внутрішньо-зовнішній простір. В проекті банку в м. Фукуока К. Курокава вирізає частину кубічного об'єму і організовує буферний ен-простір – посередник між індивідуальним і суспільним, своїм і чужим, внутрішнім і зовнішнім, простір для людського спілкування [18].

Проведений аналіз показав, що в теорії архітектури намітилася тенденція до фрагментації довкілля на окремі «місця» (локуси), які занурені в оточення (контекст). Поняття «місця» акумулює у собі прояви світу речей, людей, ідей та законів і може розглядатися з наукової точки зору як місцина, вмістище, палімпсест, вернакуляр; з художньої точки зору – як образ композиційної і комбінаторної єдності форм і структур, символ способу життя, основа стильових ознак, засіб міжперсональної комунікації; з філософської точки зору – як монада Всесвіту, терени цивілізаційної колонізації, прояв ментальності угруповань людей, спосіб фіксації сукупності знань певної громади; з езотеричної точки зору – як зона контакту людини з силами природи, арена

ритуальних дій, відбиток минулих подій, ланка, що поєднує людину з ноосферою.

Більшістю теоретиків архітектури «місця» сприймаються як мало змінювані у часі, переважно двовимірні об'єкти, структуру яких визначають центри, границі та зони впливу центрів. Разом з тим, існують спроби перетворити «площинне» розуміння «місць» на «просторове» шляхом привертання уваги до їх тривимірних компонентів, таких як орієнтири (К. Лінч). Контекст «місця» можуть утворювати інші «місця» чи «не-місця». Взаємодія між «місцями» та контекстом здійснюється у зонах контакту місць або у приграничних зонах місць (проміжних просторах).

Перетворення поняття «місця» з позначення властивостей ділянки, поетичної метафори, філософської категорії чи метафізичної алегорії на ключовий термін середовищного проектування зарадить відмові від необхідності застосування туманних висловлювань стосовно якісних властивостей кінцевого продукту архітектурної діяльності і допоможе більш чітко окреслити межі об'єкта теоретичних досліджень, що безперечно суттєво збагатить сучасну архітектурну науку. Зокрема, поняття «місця» може бути конструктивно використаним для побудови теорії гармонізації архітектурного середовища. Разом з тим, для того, щоб отримати можливість перейти до формулювання основних положень цієї теорії необхідно ґрунтовно проаналізувати різні погляди на поняття «часу» в архітектурі.

Література

1. Аскарів Ш. Д. Регион – пространство – город / Аскарів Ш. Д. – М.: Стройиздат, 1988. – 200 с.: ил.
2. Бейджент М. Эликсир и камень: Традиции магии и алхимии / Бейджент М., Ли Р.; пер. с англ. Ю. Я. Гольдберга. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с.
3. Високовський А. А. Район и место. К вопросу о пространственности городской среды / Високовський А. А. // Средовой подход в архитектуре и градостроительстве. – М.: ВНИИТАГ, 1989. – с. 23-32.
4. Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури. Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини: Париж з 17 жовтня по 21 листопада 1972 р. / Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) // Правова охорона культурної спадщини. - К.: Інтерграфік, 2004. - С. 8-20. – (Міжнародний документ).
5. Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини: Париж з 29 вересня до 17 жовтня 2003 р. / Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) [Електронний ресурс] / Конвенція про охорону

- нематеріальної культурної спадщини. – С. 1-2. – (Міжнародний документ). – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_d69.
6. Гидион З. Пространство, время, архитектура / Гидион З.; сокр. пер. с нем. М. В. Леоне, И. Л. Черня. – М.: Стройиздат, 1975. – 567 с.
  7. Дэй К. Места, где обитает душа (архитектура и среда как лечебное средство) / Дэй К.; пер. с англ. В. Л. Глазычева. – М.: Изд-во "Ладья", 2000 – 280 с.: ил.
  8. Закон України "Про охорону культурної спадщини". За станом на 15 березня 2005 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське видавництво, 2005. – 39 с. – (Серія "Закони України").
  9. Иконников А. В. Художественный язык архитектуры / Иконников А. В. – М.: Искусство, 1985. – 175 с.
  10. Каганов Г. З. Освоенность городской среды / Каганов Г. З. // Культура города: проблемы качества городской среды. – М.: НИИ культуры, 1986.
  11. Концепции архитектурного пространства / [составитель Раппапорт А. Г.] //Гражданское строительство и архитектура. – М., 1988.– 48 с. – (Серия: Теория и история архитектуры. Обзорная информация; вып. 1.)
  12. Кузнецов Б. Г. Пути физической мысли / Кузнецов Б. Г. – М.: Наука, 1968. – 350 с.
  13. Линч К. Образ города / Линч К.; пер. с англ. В. Л. Глазычева; Сост. А. В. Иконников; Под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.
  14. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Линч К.; пер. с англ. В. Л. Глазычева; Под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1986. – 264 с.
  15. Мельников Г. П. Системология и языковые аспекты кибернетики / Мельников Г. П.; под ред. Ю. Г. Косарева. – М.: Сов. радио, 1978. – 368 с.
  16. Неаполитанский С. М. Сакральная архитектура / Неаполитанский С. М., Матвеев С. А. – СПб.: Изд-во института метафизики, 2008. – 568 с.
  17. Смолина Н. И. Традиции симметрии в архитектуре / Смолина Н. И. – М.: Стройиздат, 1990. – 344 с.: ил.
  18. Стародубцева Л.В. Архітектура постмодернізму: Історія. Теорія. Практика: [посіб. Для студентів архіт. спец. вищ. навч. закл.] / Стародубцева Л.В. – К.: Спалах, 1998. – 208 с.
  19. Тиц А.А. Пластический язык архитектуры / Тиц А.А., Воробьев Е.В. – М.: Стройиздат, 1986. – 312 с.: ил.
  20. Успенский П. Д. Новая модель вселенной / Успенский П. Д.; пер. с англ. Н. В. Фон Бока. – СПб.: изд-во Чернышева, 1993. – 560 с.
  21. Философы Греции. Основы основ: логика, физика, этика / Перевод: В.П.Карпов. – Харьков: ЭКСМО-Пресс, 1999. – 1056 с.

22. Buchanan P. Artful Engineering. Santiago Calatrava's City Structures / Buchanan P. // Architectural Review. – 1989. – № 1112. – P 86-95: ill.
23. Norberg-Schulz Chr. Existence, space & architecture / Norberg-Schulz Chr. – New York – Washington: Praeger Publishers, 1971. – 120 p. ill.
24. Norberg-Schulz Chr. Genius loci: paysage, ambiance, architecture / Norberg-Schulz Chr. – Sprimont: Mardaga, 1997. – 213 p.
25. Norberg-Schulz Chr. Phenomenon of Place / Norberg-Schulz Chr. // Architectural Association Quarterly. 1976. – № 4. – P.3-10.
26. Relph E. Place and placelessness / Relph E. - London: Pion, 1976.
27. Tuan Yi-Fu. Topophilia: a study of environmental perception, attitudes, and values / Tuan Yi-Fu. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1974.
28. Tuan Yi-Fu. Space and Place: The Perspective of Experience / Tuan Yi-Fu. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977.

Аннотация

Прослежена трансформация понятий "пространство", "архитектурное пространство", "место". Очерчено значение понятия "места" в современной науке и культуре. Рассмотрены трактовки понятия "места" в архитектурной науке и практике проектирования. Проанализированы признаки "места", которые характеризуют его структуру. Описанные ситуации взаимодействия между "местом" и его окружением.

Ключевые слова: пространство, архитектурное пространство, место.

Annotation

Transformation of concepts "space", "architectural space", "place" is traced. The meaning of concept of "place" is outlined in modern science and culture. Interpretations of concept of "place" are considered in architectural science and practice of planning. The signs of "places", which characterize his structure, are analyzed. The situations of interaction between a "place" and environment are described.

Keywords: space, architectural space, place.

УДК 711. 424

С.М.Лінда,

доцент, к.арх., НУ «Львівська політехніка»

ПОШУК ОБРАЗУ НОВОГО МІСТА: ІСТОРИЗМ У МІСТОБУДІВНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація: у статті проаналізовано основні положення містобудівної концепції Радянського Союзу, розробленої у повоєнні роки. Визначено місце історизму в теоретичному опрацюванні та реалізації концепції. На прикладах українських міст продемонстровано яким чином ці положення були втілені у реальну містобудівну практику.

Ключові слова: містобудівна концепція, історизм, проектування.

Постановка проблеми

Проблема історизму в архітектурній практиці не вичерпується лише аналізом окремих об'єктів. В історії нашої країни були моменти, коли історизм активно залучався у всі сфери архітектурної діяльності, у тому числі й у містобудування. Яскравим прикладом цієї тези є повоєнні перетворення українських міст, зруйнованих у роки другої світової війни. У цей час містобудівна практика шукала опори у теоретичних розробках та образах архітектури минулих епох для візуалізації нових ідеологічних та соціальних завдань, поставлених перед зодчими державою.

Метою даної статті є визначити та охарактеризувати концепцію містобудівного мислення повоєнного часу, з'ясувати місце історизму у її реалізації, а також на прикладі українських міст продемонструвати її втілення у реальні архітектурні форми.

Обговорення проблеми

Концептуалізація містобудівного мислення повоєнних років

Початком розгорнутої практичної роботи по відновленню міст можна вважати вересень 1943 р., коли був створений комітет при РНК СРСР. З того часу розпочалася робота по відновленню зруйнованих війною радянських міст.

До початку періоду відновлення у країні ще не було остаточно сформульовано чіткої концепції міста: держава пропонувала архітектурно-професійній свідомості два протилежних підходи. Перший – функціональний підхід, при якому місто розглядалося як поселення при виробництві. Інший – ідеологічний: у середині 1930-х років держава стала розглядати місто як потужний засіб дії на масову свідомість, роз'яснення через наочність архітектурних образів політичних цілей [5]. У світлі останнього підходу

важливою передумовою розробки проектних обґрунтувань стала особлива містобудівельна практика, яка стала актуалізуватися після війни, хоча ідейно вона сягала ще довоєнних часів. У травні 1935 р. була проведена Друга творча нарада радянських архітекторів. Важливою її особливістю стало звернення до проблеми архітектурного ансамблю та синтезу мистецтв на основі архітектури. Така увага до даної проблеми диктувалася не лише творчими міркуваннями. С. Іванов зауважує, що: «вустами радянських архітекторів глаголила сама тоталітарна культура, тому що ансамбль у її контексті був не просто показником цілісності завершеності побудованого. Фактично, це калька всієї тоталітарної організації, пронизаної знизу до верху принципом жорсткої ієрархії» [1, с. 103].

Отже, у професійній свідомості архітекторів відродилася концепція міста як цілісності: під впливом утопічних установок справжня системність розвитку міста підпорядковувалася барочній ідеї міста, як твору мистецтва [2, с. 460]. У роки Другої світової війни та у повоєнні роки знову стали популярні романтичні фантазії, в яких з'являлися небачені прекрасні міста, зруйновані війною. Втіленням містобудівних утопій стали генеральні плани міст, які відроджували. Містобудування та архітектура розглядалися при цьому як поміжна ланка між утопією і реальністю: вони повинні були представити певні фрагменти візуалізації ідеалу, які б дозволяли ствердити: «ідеальне є, входить в життя і «завтра» стане загальним буттям». Історизм декорації повинен був поєднати «вчора-сьогодні-завтра» у позачасовий ідеал цілісності і спадковості [3, с. 462].

Еталоном для містобудівних реалізацій на всій території СРСР став генплан Москви, опрацьований у 1935 р. Обговорення проектів відновлення міст зводилося до постійного порівняння кожного конкретного проекту з положеннями московського генплану. Основне завдання, яке стояло перед авторами перших повоєнних генпланів, можна визначити наступним чином: необхідність поєднати проголошені (хоча далекі від реалізації) принципи генплану столиці із складними реаліями різних за своїми характеристиками міст, які лежали у руїнах. При тому, чим більшими були масштаби руїн, тим більше було надій та ілюзій на те, що, зрештою, можна використати «переваги, які надав соціалістичний устрій» для тотальної перебудови зруйнованого міста [5]. Кожен елемент міської структури, який можна було б перетворити, розглядався не сам по собі – він набував іншого глибинного змісту, ставав носієм над-архітектурних ідей, а планувальна структура міста ставала твором мистецтва.

У повоєнних містобудівних проектах як ніколи розквітла спеціальна система архітектурних форм, призначених обслуговувати культ емоцій загального духовного благополуччя. Завдання візуалізації цієї ідеї ввела вимогу

«зрозумілості» – однозначного прочитання і розуміння того змісту, ради якого і створювалося місто. Це потягнуло за собою необхідність жорсткого закріплення змістів за певними елементами об'ємно-просторової композиції. Насправді, при розгляді проектів обговорювався не стільки художній образ міста, який був майже інваріантний для будь-якого міста, скільки його формально-композиційний каркас. Простір міста нагадував велику шахівницю на якому розігрувалися партії з фігур, здатних робити лише певні ходи: «головна площа із спорудою палацу Рад, як символ торжества ідей соціалізму, башточки і шпилі – прагнення до духовних ідеалів і зв'язок з національними традиціями, меморіал Перемоги – непереможна сила духу народу, наявність парку – торжество життя над смертю, монументальність забудови – впевненість у завтрашньому дні, прямі магістралі – проникність, доступність всього міста» [5]. Таким чином, архітектори творили не просто міста, вони творили містобудівні «пам'ятники епохи» і оголошували їх такими ще до реалізації концепцій.

Отже, концепція була розроблена. Вона була сповнена протиріч по своїй суті, образне та емоційне сприйняття міста явно домінувало над раціоналізмом. При такому відчутті міста як твору мистецтва раціонально вибудована система знань про місто і про людей, які його населяють, не осмислювалася професійною свідомістю як певна цінність, тому багато аспектів реального існування міста залишалися поза творчою діяльністю архітекторів.

Реалізація містобудівних ідей в українських містах

Київ. Звичайним типом символу-домінанти у містобудуванні повоєнних років була «головна вулиця», призначена для масових парадів і маніфестацій. «Головна вулиця» розглядалася як барочно-класицистична структура, де локальні ансамблі «нанизувалися» на єдиний просторовий та ідеологічний стержень. Еталонним зразком реалізації цієї концепції стала забудова Хрещатика у Києві, який був повністю зруйнований у 1941 р. Хрещатика був визнаний «однією з творчих вдач радянського містобудування повоєнного періоду» [6, с. 67].

Ще тривала війна, а 22 червня 1944р. Рада Народних Комісарів Української РСР оголосила конкурс на проект планування і забудови Хрещатика. Ініціатором його проведення був тодішній лідер Компартії України Микита Хрущов. завданням на проектування Хрещатика передбачалося розташувати тут передовсім споруди урядового, представницького і громадського характеру і надати тим самим Києву формальні ознаки столиці держави. У січні 1945 р. всі проекти, що поступили на конкурс у його відкритій і закритій частині, були виставлені у Київському музеї Російського мистецтва. Загалом нараховувалось 252 експонати. У лютому 1945р. було визначено три

групи, які допускалися до другого туру конкурсу. Другий тур конкурсу, згідно рішення уряду Української РСР, був оголошений у березні 1945 р. і до нього допускалися вже згадані групи О. Власова, В. Заболотного і О. Тація. В. Заболотний від участі у подальшій боротьбі відмовився. Переможцем другого туру стала група під керівництвом О. Власова. Роботи по розчистці руїн розпочалися відразу по війні, проте проект генерального плану забудови Хрещатика був затверджений після довгих дебатів у серпні 1949 р. урядом України. Згодом, головна роль у відбудові Хрещатика належала А. Добровольському, який став головним архітектором Києва і залишався на цій посаді до 1955р. [9]

Вулиця довжиною 1200 м була перетворена у ланцюг пов'язаних між собою містобудівних ансамблів, пожвавлених прилеглими просторами. Хрещатик отримав всі необхідні ознаки ідеальної «головної вулиці» того часу: регулярність, перебільшення масштабів та просторів, парадну монументальність. Історизм став загальним принципом відбудови Хрещатика. Схеми, які генетично тяжіли до бароково-класицистичної традиції, були «одягнуті» у декоративні атрибути, які означали зв'язок з конкретною національною культурою (чим реалізовувалася версія архітектури соцреалізму «соціалістична за змістом, національна за формою»), рис. 2. Стрижневе значення Хрещатика у структурі центру Києва було визначено не лише культурно-історичними та ландшафтними, але й ідеологічними чинниками.

Львів. Планом відбудови та розвитку народного господарства СРСР на 1946 – 1956 рр. передбачалося перетворити Львів у великий промисловий центр СРСР [8, с. 191]. 13 квітня 1945 р. Рада Народних Комісарів СРСР прийняла постанову «Про відбудову і розвиток промисловості, транспорту і міського господарства міста Львова». Згідно цієї постанови Львів перетворювався на найбільший індустріальний центр Західної України.

Львову пощастило: він майже не був зруйнований протягом Другої світової війни. Повністю збереглася історична структура міста, тому перед архітекторами повстало дуже непросте завдання: перетворити старовинне місто на «максимально ідеальне» місто соціалістичне, тобто «покращати» планування Львова. «Покращання» означало у першу чергу введення у його урбаністичну структуру традицій російського містобудівного мистецтва. Для цього необхідно було власне створити ансамбль – нову «головну вулицю», якому у повоєнному генплані 1948 р. надавалася домінуюча роль, тим більше, що радянських урядовців дуже непокоїло питання того, що у Львові немає достатніх просторів для проведення парадів та маніфестацій. Авторами відповідних проектних обґрунтувань для створення генерального плану розвитку міста були

архітектори А. Натальченко і Г. Швецько-Вінецький, головним ідеологом і виконавцем проекту був Г. Швецько-Вінецький [10].

Для реорганізації центральної частини міста, авторами була запропонована «Міська композиційна вісь», рис. 3. Вона проходила із півночі на південь, захоплюючи вул. Першого Травня (нині проспект Свободи) і вул. Академічну (нині проспект Шевченка). У північному напрямку, за Оперним театром, «Композиційна вісь» продовжувалася майже на 1,5 км і закінчувалася новою площею із громадською спорудою у районі сьогоднішньої вул. Липинського. Для реалізації південного завершення необхідно було знести шість будинків. Таким чином, у Львові з'являлася нова планувальна вісь, довжиною більше 3 км, яка вже з успіхом могла обслуговувати ритуальні радянські маніфестації і військові паради. Проте, міська структура вимагала логічного завершення – композиційного центру. Вершиною задуму стала концепція нової Центральної площі Львова, котру пропонувалося розмістити відразу за Оперним театром. Розміри запропонованої площі склали 250м x 160м і вона, безперечно, мала стати найбільшою площею Львова. Композиційною домінантою площі мала стати споруда обласного комітету партії та пам'ятник Сталіну. Перпендикулярно до нової Центральної площі і Головної композиційної осі міста у напрямку «Північ-Південь» закладалися головна «бульварна магістраль» у напрямку «Захід-Схід», котра вела до гори Високий Замок. Її довжина складала біля 1,2 км. «Бульварна магістраль» мала пройти через площу Старий Ринок, вул. Ужгородську, вивести монументальними сходами на Високий Замок і завершитися грандіозним монументом Леніну, загальною висотою близько 50 м. Концептуальна ієрархічна модель була створена: на вершині піраміди стояв Ленін, п'єдесталом для його грандіозної статуї служив «Копець унії Любелської» [10]. Реалізація проекту Центральної площі обмежилася лише спорудженням масивного житлового будинку для урядовців у 1955 р. на теперішньому пр. Чорновола, 7 за проектом А. Консулова, рис. 4. На цьому реалізація положень генплану завершилася. Як спогад, нам залишилися лише паперові візії творців соціалістичної утопії в умовах Львова.

Дніпропетровськ. Генеральний план Дніпропетровська був розроблений ще до війни – у 1933 р. під керівництвом інженером М. Шаповалова архітекторами М. Карповичем і Т. Вовненком. Ідеї, закладені у цьому генплані, знайшли подальше відображення у будівництві. Нова містобудівна концепція ґрунтувалася на «переміщенні» Дніпра, який знаходився на околиці міста у центр Дніпропетровська, рис. 5. Для цього передбачалися розчистка підходів до води, звільнення берегів від старої забудови і складських приміщень. Акваторія Дніпра розглядалася як нова композиційна вісь, що

поєднувала місто в одне ціле. Набережна розглядалася як невід'ємна частина організму міста, вони повинні були продемонструвати «відкритий» характер міста, його єдність з розумно влаштованою, покірною людині природою. Функціональний принцип зв'язку з природнім середовищем, задекларований у генплані Москви, поступово трансформувався в композиційно-образний принцип «відкритості» міста. Розпланувальна структура пов'язувалася з рельєфом: глибокі байраки, що розділяли місто у поперечному напрямку, планувалися для парків, які протяглися від периферії до центру. Для розвантаження центрального проспекту передбачалося влаштування річці паралельних магістралей з мостовими переходами. Генплан Дніпропетровська був визнаний зразковим, тому, на відміну від інших міст України, у Дніпропетровську не розроблялася нова схема, а був створений лише проект відбудови центру (1948 р., архітектори В. Білозерський, І. Заїченко та ін.). У проекті передбачалася реконструкція просп. К.Маркса з розкриттям його у бік Дніпра. Реконструкції прилягала також Привокзальна площа і всі вулиці, що прилягали до просп. К.Маркса [4, с. 424]. Забудова проспекту належить до 1950-х років. У її архітектурному образі знайшли втілення стильові тенденції архітектури соцреалізму, рис. 6.

Висновки

Аналіз повоєнної містобудівної концепції засвідчує, що ключовим її пунктом було створення образної цілісності міста і його інтуїтивно-художнє осмислення. Відчуття міста передовсім як витвору мистецтва було спровоковане необхідністю вибудовування комплексу цілком певних соціальних емоцій, які виступали основною цінністю містобудівних емоцій. Таке жорстке емоційне програмування масової свідомості призвело до необхідності виробити «прив'язку» до певної формально-просторової мови, яка оперувала у межах системи знайомих знаків і символів. Основним об'єктом роботи архітекторів, які працювали над генпланами зруйнованих міст, стали не стільки міста, скільки ті образи і форми, які відповідали завданням створення «пам'ятників епохи».

Історизм, залучений у сферу офіційної державної ідеології, став фундаментальною основою для візуалізації містобудівних концепцій повоєнних років. Саме у сфері історизму архітектори розробили формально-просторову мову, якою оперували у реальному проектуванні. Це стосувалося як містобудівних ідей (розуміння міста як ансамблю, тяжіння до бароково-класицистичної традиції при проектуванні головних вулиць та площ), так і окремих об'єктів (установка споруд на палацовість, відродження класичних

традицій у стилетворенні, цитування конкретного кола історичних пам'яток, відверті стилізації).

Повоєнні перетворення українських міст є яскравим прикладом реалізації містобудівних концепцій того часу. У кожному місті був втілений свій варіант формально-просторової мови містобудівного соцреалізму, що зумовлювалося конкретними умовами проектування, а також характером та масштабами руйнувань. Таким чином, у Києві вдалося створити монументальну «головну вулицю», яка стала еталоном формування головного міського простору; у Львові містобудівельні трансформації, які передбачали серйозну зміну містобудівної структури історичної частини міста (оскільки під час війни місто практично не постраждало), обмежилися лише фрагментарними реалізаціями і залишилися на папері як пам'ятки теоретичного осмислення утопії; у Дніпропетровську був реалізований композиційно-образний принцип «відкритості» міста та зв'язку з природою.

Рис. 1. Генплан відбудови Хрещатика

Рис. 2. Архітектура Хрещатика 1950-х років – «соціалістична за змістом, національна за формою»

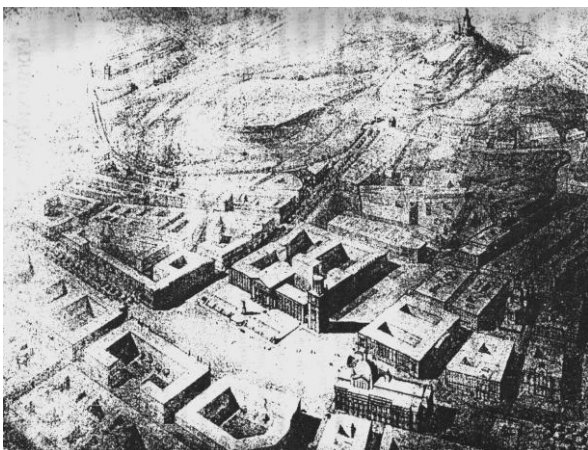

Рис. 3. Нова «Міська композиційна вісь» та головна площа у генплані Львова 1948 р.

Рис. 4. Єдиний реалізований об'єкт нової міської площі Львова – будинок на пр. Чорновола, 7

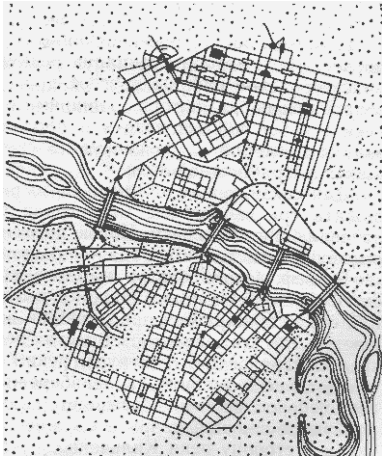

Рис. 5. Схема генерального плану
Дніпропетровська, 1933р.

Рис. 6. Забудова 1950-х років
головної вулиці Дніпропетровська –
проспекту Карла Маркса

Список використаних джерел

1. Иванов С.Г. Архитектура в культоротворчестве тоталитаризма: философско-эстетический анализ – К.: Стилос, 2001. – 168 с.
2. Иконников А.В. Архитектура XX века. Утопии и реальность. Издание в двух томах. Том I. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 565с.
3. Иконников А. В. Историзм в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1997. – 557 с.
4. Історія української архітектури / Ю. С. Асеев, В. В. Печерський, О. М. Годованок та ін.; За ред. В. І. Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.
5. Косенкова Ю. Государственные задачи послевоенного восстановления городов и парадоксы архитектурной концепции города Архитектура в истории русской культуры.– М.: Эра, 1999. – Вып 4. Власть и творчество. – С. 167 – 177.
6. Курбатов В.В. Советская архитектура. – М. : Просвещение, 1988. – 204 с.
7. Тимофієнко В.І. Відродження Одеси: Архітектура повоєнного десятиріччя. – К.: Музична Україна, 2006. – 484 с.
8. Трегубова Т., Мих Р. Львів: історико-архітектурний нарис. – К.: Будівельник, 1989. – 270 с.
9. Черкес Б.С. Формування ансамблю вулиці Хрещатик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Архітектура». – 2002. – № 439. – С. 12 –34.
10. Черкес Б.С. Сталінське планування Львова // Вісник Державного університету «Львівська політехніка» «Архітектура», «Книга міст Галичини». – 1999. – № 379. – С. 96 – 106.

Аннотация

В статье проанализированы основные положения градостроительной концепции Советского Союза, разработанной в послевоенные годы. Определено место историзма в теоретической разработке и реализации концепции. На примерах украинских городов продемонстрировано каким образом эти положения были воплощены в реальную градостроительную практику.

Ключевые слова: градостроительная концепция, историзм, проектирование.

Abstract

The article analyzes the main provisions of urban planning concept of the Soviet Union developed in the postwar years. The place of historicism in the theoretical elaboration and implementation of the concept. Examples of Ukrainian cities demonstrated how these provisions have been implemented in a real town-planning practice.

Key words: urban concept, historical, design.

УДК 725.21

К. В. Чернявський,

асистент каф. теорії арх-ри та містобудування НАУ

АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЯ КЕРАМІКА ПРИ ФОРМУВАННІ ІНТЕР'ЄРІВ ЛІКУВАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ СПОРУД

Анотація: розглядаються перспективні тенденції формотворчих можливостей засобів архітектурно-художньої кераміки при формуванні інтер'єрів лікувально-реабілітаційних споруд.

Ключові слова: вироби та твори архітектурно-художньої кераміки, інтер'єрні простори, громадські та лікувальні споруди.

Важливою часткою сучасної культури України є професійне монументально-декоративне мистецтво, у складі якого розвиваються такі види, як художня кераміка, художній розпис, текстиль, скло, метал, дерево, емаль. Воно є однією з галузей пластичних мистецтв, яке разом з архітектурою визначають навколишнє середовище людини, формуючи її естетичні смаки [1].

Твори декоративного мистецтва можуть якісно збагатити та естетично урізноманітнити інтер'єри різних за своїм призначенням громадських будівель

та споруд – закладів охорони здоров'я, учбово-виховальних, культурно-просвітницьких, громадського харчування. При розробці концепції громадської будівлі одночасно із загальним архітектурним рішенням проектується його інтер'єри. Окрім функціональності важлива роль при створенні інтер'єру надається цілісності композиції та колористичній єдності всіх частин будівлі. Громадські споруди формуються із урахуванням змін соціальних умов, поглибленням форм спілкування, зростанням науково-технічного прогресу та розвитком технічних засобів, що впливають на функціональні процеси, на передній план виходять нові форми та принципи архітектурної організації будівель та комплексів: кооперування, спеціалізація, трансформативність, універсальність. На основі зазначених принципів отримують імпульс розвитку різноманітні громадські будівлі та комплекси: культурно-просвітницькі, торговельно-побутові, пізнавальні, спортивні, розважальні, туристичні та охорони здоров'я [2].

В основу формування громадських будівель повинна бути закладена універсальна архітектурно-конструктивна система, що відповідає принципам відкритого простору та надає нові можливості архітектурно-композиційних рішень з ціллю задовольнити високі естетичні вимоги, що надалі будуть зростати.

Формування громадських споруд повинно проходити при повному урахуванні новітніх вимог будівельної технології та виробництва, що призводить до зменшення матеріалоємності та маси споруди, скороченню трудовитрат, строків та вартості будівництва. Розвиток має відбуватися в напрямку збільшення, кооперування та концентрації підприємств в єдиних комплексах, створення багатофункціональних споруд з уніфікованим плануванням та вирішення будівлі з універсальним використанням внутрішнього простору.

Формуючи об'ємно-планувальні рішення будівель, слід керуватися не лише їх утилітарним призначенням, але і намагатися організувати архітектурний простір, який буде емоційно сприйматися людиною. Раніше поняття архітектура трактувалася як мистецтво будувати, створювати споруди, поєднуючи доцільність, функціональність та красу. Загальновідоме вітрувіанське теоретичне визначення архітектури: користь – міцність – краса. Проте з плином часу поняття «архітектура» стало більш глибоким, особливо у останні два – три десятиліття, у зв'язку з використанням нової техніки та технології, нових засобів та прийомів організації просторового життєвого середовища [3].

Підхід до формування архітектурної структури з позиції краси має складне і важливе завдання. В архітектурі найтісніше пов'язані призначення та

функції споруди. В основі краси архітектурного твору лежать певні об'єктивні закономірності, які дозволяють створити впорядковану структуру, яка відповідає як утилітарним, так і художнім вимогам. Для художньої виразності, будівля, крім функціональної та конструктивної доцільності повинна відповідати вимогам таким як: цілісність, впорядкованість та порційність.

Цілісність будівель – це органічність побудови архітектурної форми на основі спільності естетичних принципів легкості, конструктивних прийомів, форм та деталей, які притаманні даній конструкції.

Впорядкованість – це композиційна система з'єднання архітектурних форм в єдине ціле: принципи розташування об'ємів в просторі, характер з'єднання частин в єдине ціле, засоби членування об'ємів. Одним із спільних засобів впорядкування форми є ряди, тобто система елементів, які засновані на періодичності повторення чи зміни властивостей форми.

Виділення головного елемента композиції та підлеглість усіх моментів за ступенем їх значущості сприяє сумісності елементів системи в єдине ціле [4].

Посеред засобів структури, до яких відноситься симетрія, ритмічні закономірності та інше найбільш характерною є тектоніка. До засобів гармонізації форми будівель відносяться різні групи, серед яких найбільш важливими є архітектурний масштаб та пропорції.

Архітектурний масштаб має складну природу, яка включає естетичну характеристику, розміру архітектурної споруди [4].

До засобів, які підсилюють емоційний вплив архітектурної форми відносяться освітлення, фактура, колір, малі архітектурні форми, реклама. Для надання індивідуальності інтер'єру будівлі окреме місце займає декоративне, образотворче, прикладне та монументальне мистецтво.

В наш час одним з головних засобів, які підсилюють емоційну виразність інтер'єрів громадських будівель, та надають їм образу індивідуальності, є можливість застосування одного з видів пластичних мистецтв.

Згідно типу будівель, в різному ступені, в інтер'єрах можливе використання творів образотворчого мистецтва. Це такі види мистецтв як станковий живопис, графіка, скульптура, окремі різновиди монументального мистецтва (фрески, мозаїки, вітражі, чеканки), вироби декоративно-прикладного мистецтва (кераміка, текстиль, скло, метал, дерево).

В наш час одним з головних засобів, які підсилюють емоційну виразність інтер'єрів громадських будівель, та надають їм образу індивідуальності, є можливість застосування одного з видів пластичних мистецтв.

Важливими засобами архітектурно-художньої виразності в інтер'єрі являється оздоблення. Кольорова композиція, загальний колорит, оздоблювальні матеріали, вироби та твори монументально-декоративного мистецтва. Проблема

декоративного оздоблення інтер'єру – надзвичайно складна і делікатна сфера формування архітектурно-художнього образу інтер'єру. Необхідно вирішувати питання синтезу мистецтв, співвідношення матеріальних та естетичних цінностей. Естетичне вирішення інтер'єру сприяє створенню цілісності та індивідуалізації. Засобами вирішення цих задач виступає гармонізація, взаємна координація цілого ряду характеристик формування інтер'єру з ціллю досягнення їх узгодженості за формою, масштабом, кольором, стильовими характеристиками. До компонентів естетичного вирішення інтер'єру відносяться просторова композиція, колористичне вирішення, освітлення, композиційна узгодженість форм елементів обладнання, твори монументально – декоративного мистецтва.

До найбільш важливих, з точки зору індивідуальності об'єкту, естетичним задачам організації інтер'єрного простору відноситься використання в композиції не утилітарних предметів та декоративних елементів. Це вироби та твори монументально-декоративного мистецтва, твори станкового живопису, графіки, скульптури. Використання цих елементів говорить про нерозривний зв'язок вирішення функціональних та естетичних задач. На відміну від процесів демонстрації творів мистецтва в музеях, на виставках, в колекціях естетичний ефект їх використання в просторі в більшому ступені опосередкований загальною композицією інтер'єру. Емоційний потенціал сприйняття творів мистецтва значно ширший, ніж у інших елементів інтер'єру. Використання одного з видів образотворчого мистецтва залежить від загальних задач, які ставляться при створенні інтер'єру. Вибір того чи іншого виду мистецтва, як елементів художньої виразності, визначається рядом факторів. В першу чергу на вибір впливають матеріальні можливості, національні особливості, естетичні уявлення.

Застосування виробів та творів архітектурно-художньої кераміки при формуванні інтер'єру громадських будівель, поряд з причетністю до загальних процесів синтезу мистецтв в масштабах архітектурного простору, має свою неповторну специфіку і є одним із ефективних засобів створення індивідуального характеру та художнього образу інтер'єру будівлі. За санітарно-гігієнічними умовами медичної установи основним матеріалом оформлення приміщень визначено кераміку.

Кераміка – (грец. Keramikos від keramos – „глина ”) – загальна назва всіх видів виробів з обпаленої глини, в тому числі майоліка, теракота, фаянс, порцеляна, шамот. Проведений аналіз діючих поліклінік та лікарень показав, що в останні десятиліття питанням комплексного архітектурно-художнього рішення інтер'єрів закладів охорони здоров'я не приділялося достатньої уваги. Безлика атмосфера інтер'єрів споруд не сприяє покращенню психологічного

самопочуття пацієнтів. Тому створення середовища, яке б емоційно заряджало, заспокоювало, знімало дискомфорт від перебування в лікувальному закладі є завданням для архітектора, художника, дизайнера.

Всі різновиди форм кераміки в громадському інтер'єрі можна поділити на чотири типологічні групи: панно, станково-декоративна керамопластика, об'ємно-просторова кераміка, модульно-збірна декоративна кераміка. Всередині цих груп можна відокремити також керамічну пластику та керамічний живопис, до яких належать всі різновиди об'ємно-пластичного декору (рельєф, горельєф, скульптурна вставка, скульптура, малі форми) та площинного настінного живопису (розпис по керамічній основі, керамічна мозаїка).

Загальними вимогами до інтер'єру лікувального-реабілітаційних споруд може бути введення елементів контрастно-експресивного характеру, руйнація смутної поліклінічної атмосфери за допомогою яскравих емоційних акцентів – у вигляді декоративних панно, об'ємно-просторових композицій з кераміки, пов'язаних стилістично та композиційно, проте різноманітних за формою. Важливим є тематичний аспект твору, що використовується в інтер'єрі. Художники-монументалісти, які створювали вироби та твори архітектурно-художньої кераміки для оздоблення інтер'єрів громадського призначення працювали у 70 – 80 х роках ХХ століття намагалися у своїй творчості подолати бар'єри цензури та радянської ідеології. З початку 90-х років минулого століття в монументально-декоративному мистецтві відбулися значні зміни. Пропаганда перестала бути головною темою творів, а залишила місце образно-пластичним, абстрактним мотивам. Художники зробили справжній прорив у формотворенні мистецтва[5]. Безумовно, теперішній час потребує нового теоретичного переосмислення образів, форм та функцій монументально-декоративного мистецтва, його задач та можливостей в сучасному архітектурно-просторовому середовищі. Змінюється і сама ієрархія художніх цінностей. На відміну від радянських та пострадянських часів, коли митці свідомо відмежовувалися від історії світової культури, новий етап відрізняється широтою духовної орієнтації, розширенням пошуків в області форми та переосмислення стильового надбання минулих епох. Сьогодення вимагає нової художньої мови декоративного мистецтва, яке має базуватися на нових просторових та фактурних рішеннях, відігравати значну роль при формуванні інтер'єрів сучасних громадських будівель. Проблема декоративного оздоблення надзвичайно складна та делікатна сфера архітектурно-художнього образу інтер'єру. Це вимагає вирішувати питання синтезу мистецтв, співвідношення матеріальних та естетичних цінностей.

Література

1. Чегусова З. А. Декоративне Мистецтво України: Тенденції розвитку, ст. 22 – 33. – Мистецтво України. 1991 – 2003: /Альбом/ Упоряд. Т. Придатко, З. Чегусова. – М65К.:Мистецтво, 2003. – 312 с.
2. Бархин М. Г. Динамизм архитектуры. – М., 1991. – 192 с.
3. Ежов В. И., Ежов С. В., Ежов Д. В. Архитектура общественных зданий и комплексов / Под общ. ред. д-ра архит., проф. В. И. Ежова. – Киев: ВИСТКА, 2006. – 380 с.: ил.
4. Тиц А. А. Божко Ю. Г., Иванова Г. И., Киреева Н. А. Основы архитектурной композиции и проектирования, - К.: Вища школа, 1976. – 256 с.
5. Голубець О. М. Між свободою і тоталітаризмом/Мистецьке середовище Львова другої половини 20 століття – Львів, 2001. – 176 с. 152 іл.

Annotation

Examined future trends in possibilities of facilities monumentally-decoration arts in forming interiors public buildings.

Key words: goods and works of architectural ceramics, interior spaces, public and medical facilities.

Аннотация

Рассматриваются перспективные тенденции архитектурно-художественной керамики в интерьерах лечебно-реабилитационных сооружений.

Ключевые слова: изделия и произведения архитектурно-художественной керамики, интерьерные пространства, общественные и лечебные сооружения.

УДК 721.011+378.1

Л.Г.Бачинська,

канд.арх, професор (КНУБА)

РОЛЬ ЦИКЛУ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАННІ АРХІТЕКТОРА

За багаторічною практикою та нормами структурування навчальних планів цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки є обов'язковим для будь-яких напрямів вітчизняної вищої освіти, що дозволяє сформувати фахівця як людину з широким кругозором, здатним уявляти свою професійну діяльність у загальній системі знань і життєдіяльності людей та враховувати інтеграційні процеси у галузях знань. Те, що для фахівця будь-якої спеціальності являє собою необхідний мінімум (українська та одна з іноземних мов, історія України, економічна теорія, філософія, політологія), у підготовці архітектора відіграє основну роль, будучи фундаментом, на якому базується уся складна багатопрофільна конструкція архітектурних знань.

По суті структура діючого навчального плану має основні складові, що нерозривно зв'язані між собою: *цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки* містить і професійно-орієнтовані дисципліни, що безпосередньо впливають на виучку архітектора, такі як культурологія і мистецтвознавство, історія архітектури і містобудування, і становить на рівні бакалавра 22,34% від теоретичної частини; *цикл природничо-наукової підготовки*, серед дисциплін якого лише вищу математику та основи теорії споруд певною мірою можна віднести до тих, що мають опосередкований вплив на підготовку архітектора (див. рис. 1), - 19,8%; *цикл професійної та практичної підготовки* загалом становить 35,1% і розпадається на дві частини: архітектурно-проектних (25,32%) та інженерно-будівельних (9,8%) дисциплін; частка *вибіркових дисциплін за вибором ВНЗ та студентів* загалом становить 22,8%.

Архітектурне проектування є основним предметом професійної і практичної підготовки студента-архітектора, оскільки навчання архітектурному проектуванню разом з опануванням блоку теоретичних знань і засобів зображувальної культури є головною метою навчання, тому сукупно з часткою, що припадає на вибірковість, воно складає 26,8%. Отож, і гуманітарний цикл, і архітектурне проектування становлять приблизно четвертину від усього обсягу теоретичного навчання і співвідносяться між собою, як 9:10 (відповідно частка архітектурного проектування - більша).

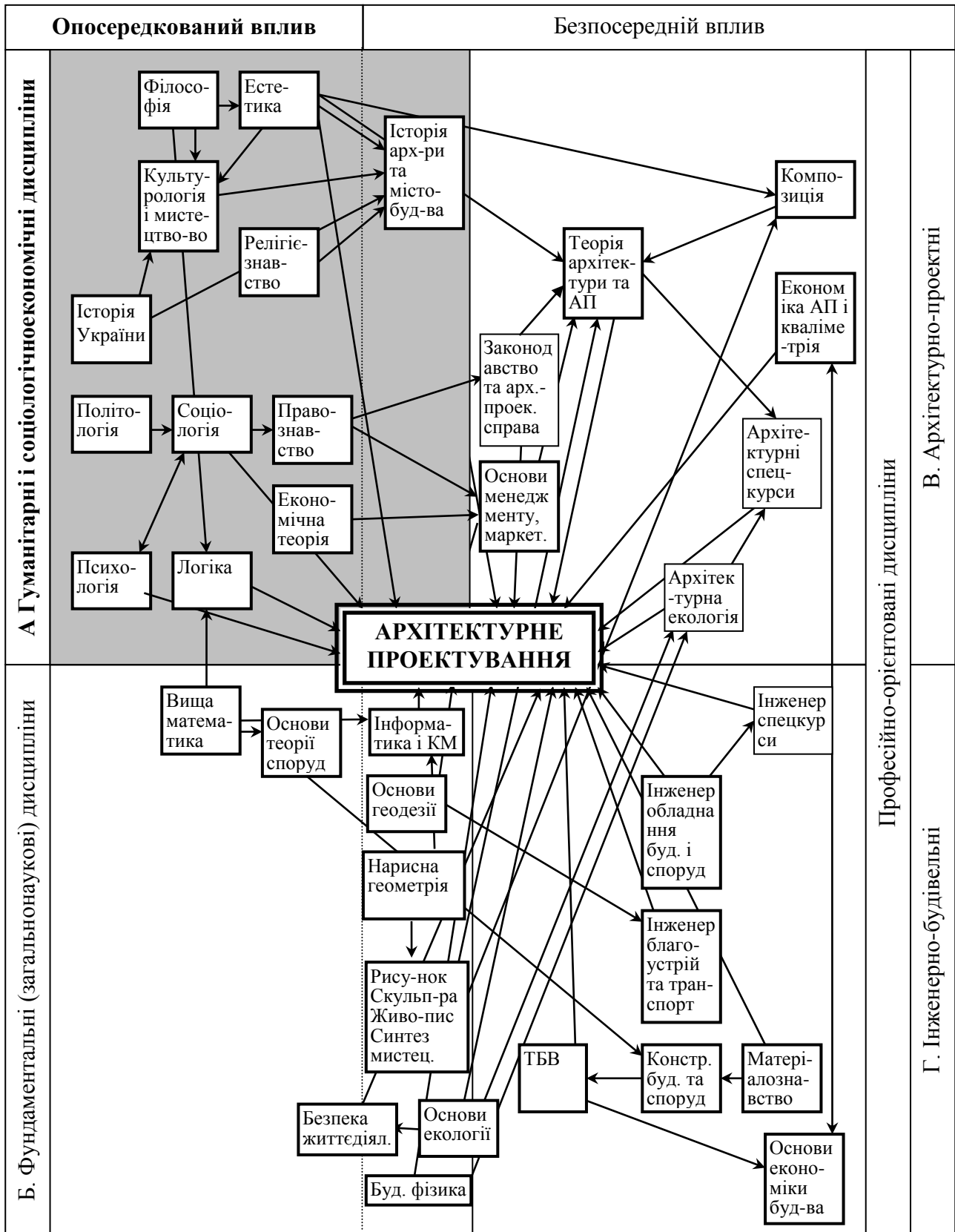
Усі предмети навчального плану утворюють логічно зв'язані послідовності, забезпечуючи теоретичну і практичну підготовку, кінцевий результат якої – засвоєння методів та навичок архітектурного проектування. При цьому гуманітарний цикл за діючим навчальним планом більшою мірою

об'єднує дисципліни, котрі на перший погляд не можна прирівняти до професійної підготовки. Це, скажімо, - політологія, релігієзнавство, філософія, економічна теорія, правознавство тощо (які, до речі, не вивчають у європейських та ближньоазійських країнах, де навчаються за європейськими програмами, і особливо за Болонської системи). Через це, виходячи із зазначеного вище, слушною є пропозиція МОНУ зі скорочення гуманітарного циклу, спрямованості його на *українізацію гуманітарної підготовки* з чітким визначенням блоку, сформованого знаннями національних мови, історії та культури, але одночасно виокремленням затребуваних кожним фахом гуманітарних знань у варіативну частину навчального плану.

З цієї точки зору розглянемо: 1) складові навчання архітектурному проектуванню; 2) блок потрібних для архітектурної підготовки гуманітарних дисциплін відповідно до діючого навчального плану; 3) якісний рівень впливу кожної гуманітарної дисципліни на окремі складові архітектурного проектування; 4) сутність цього впливу. Останній пункт є найважливішим через те, що за умов збереження певного предмету у навчальному плані, дозволить: а) визначити придатність прийнятої робочої програми до професійного навчання; б) відкоригувати її за необхідністю відповідно до вимог.

На рис. 1 подана приблизна умовна схема розташування дисциплін по циклах навчання згідно їх впливу на архітектурне проектування, де усі предмети зв'язані логічною послідовністю та розподілені на дві групи залежно від опосередкованої чи безпосередньої дії на цю дисципліну. Цикл гуманітарної підготовки утворює консеквентні ланцюжки, що так чи інакше зорієнтовані на професійну теоретичну підготовку архітектора і майже повністю знаходяться у зоні опосередкованого впливу. На рис. 2 як приклад наведена схема умов та чинників, що впливають на містобудування у його історичному розвитку (інформація відзначена сірим кольором). Навколо чинників вказані гуманітарні дисципліни, котрі постачають студентам знання для розуміння суті певного чинника, показників його дії та характерних рис його прояву у містобудуванні.

Архітектурне проектування у широкому значенні цього поняття (*як процесу створення штучного середовища для суспільної життєдіяльності*, що уміщує потреби державного, соціального, населенського, соціально-групового, родинного та індивідуального рівнів) можна розподілити на такі необхідні складові: 1) знання і застосування законів і тенденцій суспільного розвитку; 2) теоретичні професійні знання; 3) оволодіння методологією архітектурного проектування; 4) уміння отримувати і використовувати інформацію для її обробки та вживання в архітектурному проектуванні; 5) широке застосування різноманітних засобів архітектурного проектування; 6) самий процес архітектурної творчості і створення проектної документації.

Умовні позначки: - дисципліни навчального рівня "бакалавр";
 - дисципліни навчального рівня "спеціаліст-магістр";
 → - міждисциплінарні зв'язки

Рис.1. Зв'язок дисциплін навчального плану "Архітектура будівель і споруд" з архітектурним проектуванням

Розглянемо, дотримуючись черговості відповідно до діючого навчального плану, з якими частинами архітектурного проектування, наскільки та згідно яких проблем та питань, поєднана кожна дисципліна з циклу гуманітарних та соціально-економічної підготовки.

Аналіз усього блоку гуманітарних предметів показав, що: 1) вони розподіляються на дві групи: перша містить теоретичні знання в галузі суспільного розвитку, друга – ті, що зв'язані з практичною діяльністю архітектора; 2) більша їх частина, крім мов та історії архітектури і містобудування, обіймає *знання із законів і тенденцій суспільного розвитку* (рис. 3, А), котрі, незважаючи на опосередковану їх дію на процес архітектурного проектування, конче необхідні архітектору. Тому що вони надають йому чітку уяву про національні, історичні і культурні процеси, про існуючу політичну систему з її законодавством та правом, народжену нею пануючу ідеологію, яка знаходить відображення через людську свідомість у формуванні естетичного ідеалу, естетичних поглядів і реалізується в композиції забудови, наборі затребуваних суспільством громадських споруд, їх структурі, зовнішньому вигляді тощо, і навіть у матеріалах та конструкціях, що застосовуються. Ці знання допомагають вивчити методи і способи мислення і практичної діяльності людей і простежити їх відображення в історії людства; сприяють визначенню соціально-економічних систем і економічних потреб, розгляданню проблеми людини, її психології і релігійних переваг індивіда і соціуму, особливостей соціальної структури населення, напрямків розвитку культури тощо, тобто усього того, що є *безпосереднім вихідним матеріалом для проектування* (див. рис. 3, Б).

Отож, вивчення законів і тенденцій суспільного розвитку дає розуміння архітектору *якісних параметрів того суспільства, для якого він виконує замовлення*, оскільки архітектор, всмоктуючи суспільні потреби і будучи їх носієм і виразником, створює не стільки твір мистецтва¹, скільки об'єкт, призначений для забезпечення нормальних умов життєдіяльності людей.

Крім того, весь блок гуманітарних дисциплін, крім мов, національної історії і політології, можна віднести до *теоретичних знань, потрібних для архітектурного проектування*. Це питання соціології особистості, родинних відносин, психології поведінки людини у просторі і сприйняття нею простору та об'єктів архітектури, естетична свідомість й можливості і способи естетичної оцінки оточення, відбиття релігійних поглядів на суспільній діяльності, нарешті, застосування основ законодавства і права у професійній сфері.

Частина дисциплін гуманітарного блоку корисна: а) в опануванні *методології архітектурного проектування*: це методи сучасної філософії

---

¹ А більшість архітектурних проектів ним не являється.

А. Вплив циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки на складові АП

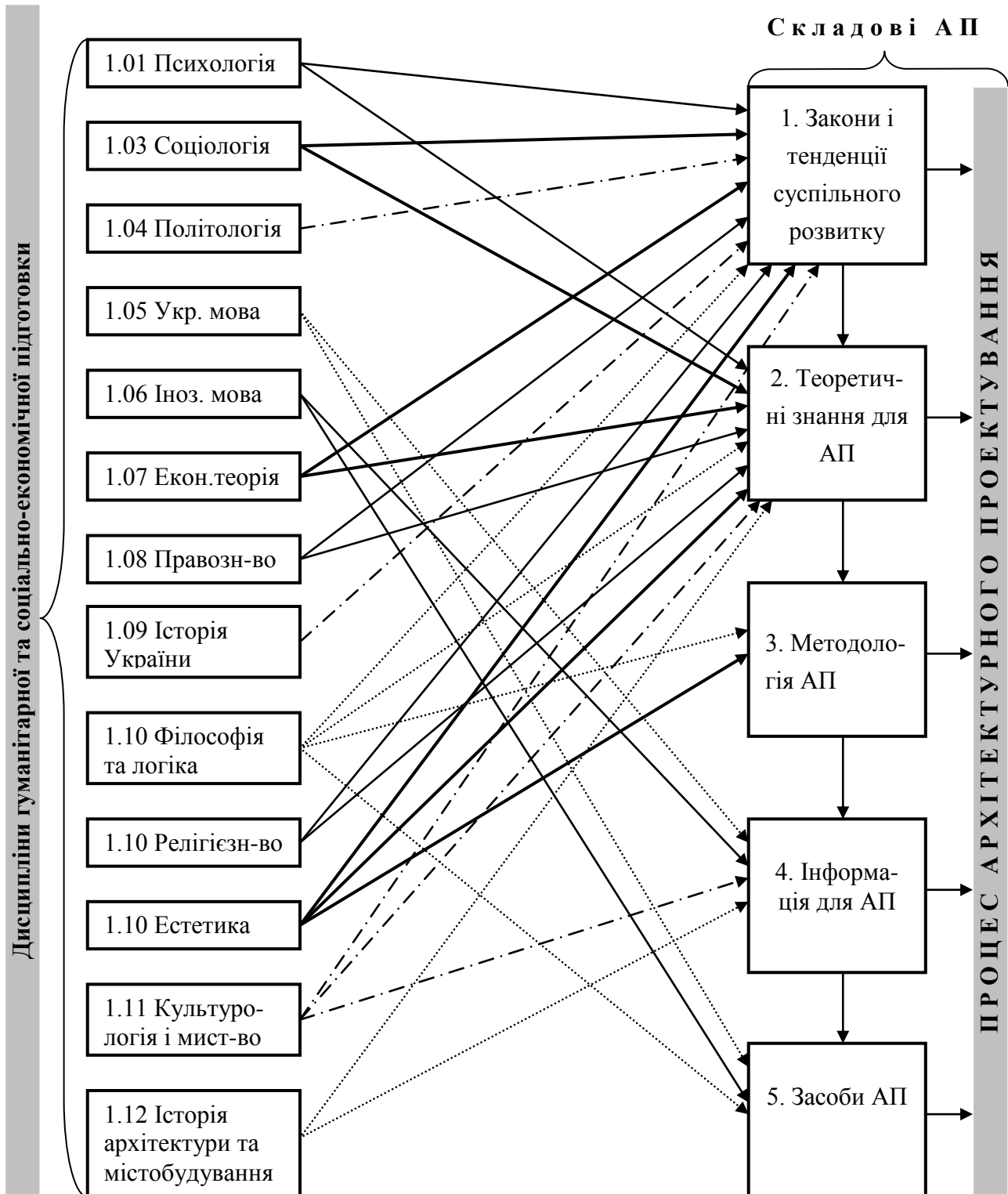
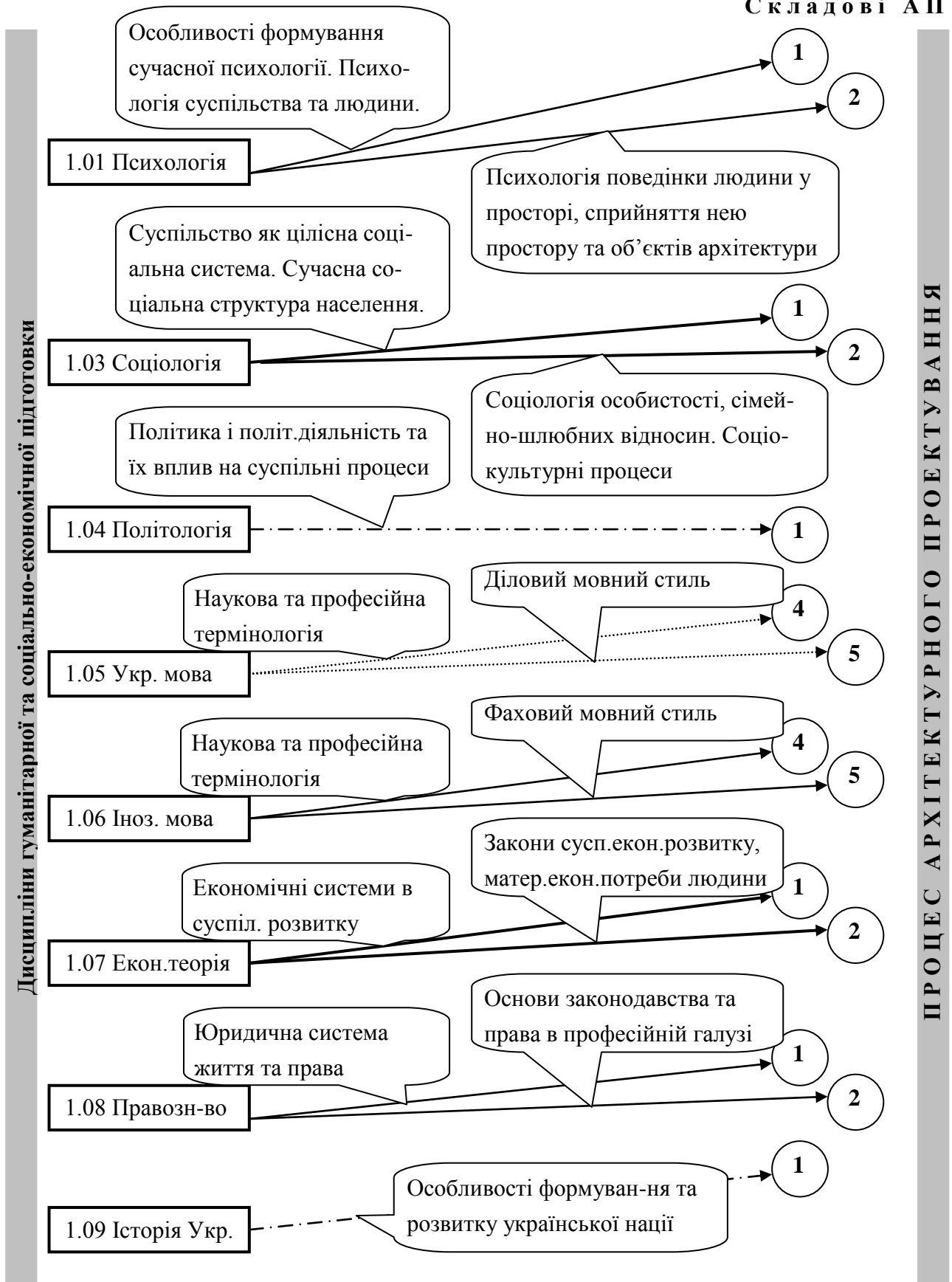

Рис.3. А. Вплив дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки на архітектурне проектування

Б. Дисциплінарні аспекти, необхідні для архітектурного проектування

Складові АП

Рис.3. Б. Вплив дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки на архітектурне проектування

Б. Дисциплінарні аспекти, необхідні для архітектурного проектування

Складові АП

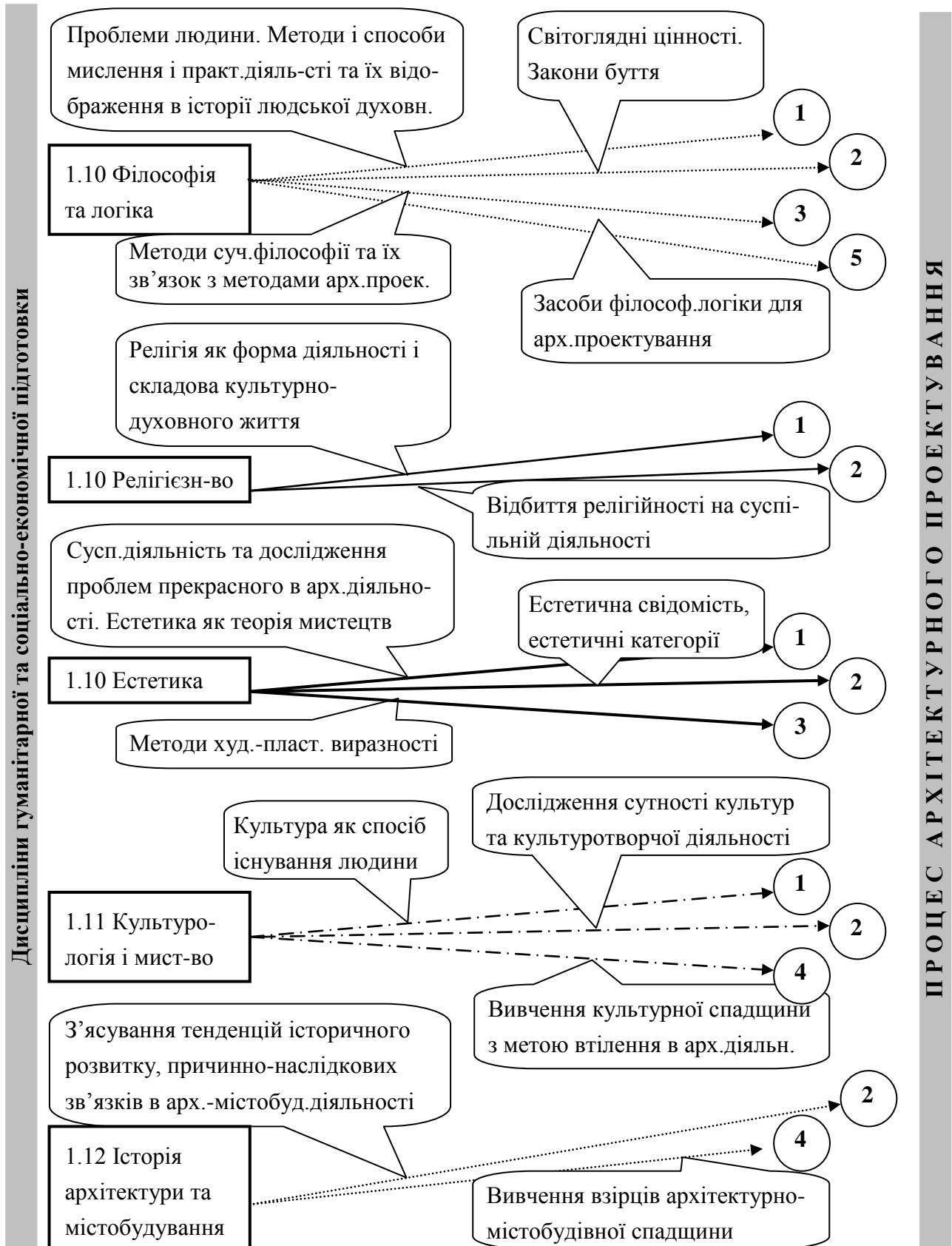

Рис.3. Б. Вплив дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки на архітектурне проект

(включаючи і логіку) та їх зв'язок з методами архітектурного проектування, методи художньо-пластичної виразності, що вивчаються естетикою; б) в отриманні інформації, потрібної для архітектурного проектування: тут важливими є наукова та професійна термінологія, знання якої одержуємо з національної та іноземних мов, засвоєння напрямів розвитку культури як єдиної системи духовної спадщини народів, вивчення взірців мистецтва, архітектури і містобудування; в) а також опануванні засобів архітектурного проектування, одним з яких є засоби філософської логіки, важливі для формування логіки архітектурного процесу, та мови – національна та іноземні – для опису проектного вирішення (рис. 3, Б).

Таким чином, цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у його сучасному вигляді є невід'ємною і важливою частиною теоретичного навчання архітектора, котра формує систему і комплекс основоположних світоглядних постулатів, на яких стоїть уся споруда теоретичної підготовки.

Як зазначено на початку, відповідно з наказом МОНУ № 642 від 9.07.2009 цикл гуманітарної освіти бакалавра архітектури скорочений на 66% (тобто на 2/3). Щоби принаймні почасті зберегти структуру навчального плану і перелік потрібних гуманітарних предметів, архітектурним факультетом КНУБА запроваджені наступні заходи, що відбувалися одночасно з уточненням змісту навчальних програм по певних дисциплінах з метою більшого їх наближення до вимог підготовки архітекторів (див. таблицю).

1. Через те, що у гуманітарному блоку дисципліна “Культурологія і мистецтвознавство” перетворена на “Історію української культури” в обсязі 2 кредити ECTS (при цьому втрачені розділи “Світова культура і мистецтво” та “Українське мистецтво”) запропоновано “Історію української культури” замінити на “Історію української культури та мистецтва”, збільшуючи загальний обсяг до 4 кредитів. В цикл професійної та практичної підготовки ввести новий предмет “Історія світової культури та мистецтва” обсягом 4 кредити ECTS та перенести з гуманітарного блоку у колишньому обсязі “Історію архітектури і містобудування” (12 кредитів ECTS). Обидві частини з історії культури розподілити між двома кафедрами, де є відповідні фахівці.

2. Оскільки за наказом МОНУ припускається включення низки гуманітарних дисциплін у вибірковий блок з об'ємом кожної у 2 кредити та загальною кількістю їх на один індивідуальний навчальний план студента не більше чотирьох (п'яти), запропоновано найважливіші дисципліни підготовки архітектора зберегти у блоку вибіркових за вибором ВНЗ (психологію, соціологію та естетику, кожен у обсязі 2 кредити). Крім того, утворити предмет “Основи духовного та соціально-економічного розвитку” обсягом 2 кредити ECTS, котрий міститиме дві частини: “Основи духовного розвитку суспільства”

Таблиця

**Зміни до навчального плану підготовки бакалавра за напрямом “Архітектура”
відповідно до наказу №642 від 9.07.2009**

Передбачено навчальним планом КНУБА			Зміни за наказом МОНУ			Пропозиції арх.фак-ту КНУБА			
Шифр та назва навчальної дисципліни	К-сть кред.ЕСТS*	Пілсум.контроль	Шифр та назва дисципліни	К-сть кред.ЕСТS	Пілсум.контроль	Шифр та назва дисципліни	К-сть кред.ЕСТS**	Пілсум.контроль	Кафедра
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки									
1.01 Психологія	2,5	Зал.	-			-			Філософ
1.03 Соціологія	2,5	Зал.	-			-			Політ.наук
1.04 Політологія	2,5 (+1,0)	Ісп.	-			-			
1.05 Укр.мова (за профес. спрямув.)	1,5	Зал.	Укр.мова	3,0	Дер. Ісп.	Укр.мова	3,0	Дер. Ісп.	Українозн.
1.06 Іноз.мова (за профес. спрямув.)	7,5 (+1,0)	Зал. Ісп.	Іноз.мова	5,0	Зал. Ісп.	Іноз.мова	5,0	Зал. Ісп.	Іноз.мов
1.07 Економ. теорія	3,0 (+1,0)	Ісп.	-			-			Ек.теорії
1.08 Правознавство	2,5	Зал.	-			-			Охор.пр.
1.09 Історія України	2,5 (+1,0)	Ісп.	Історія України	3,0	Ісп.	Історія України	3,0	Ісп.	Політ.наук

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.10 Філософія в тому числі: Філософія та логіка Релігієзн-во Естетика	5,5 (+1,0) 3,0 (+1,0) 1,5 1,0	Исп. Зал. Зал. Зал.	Філософія - - -	3,0	Исп.	Філософія - - -	3,0	Исп.	Філософії
1.11 Культу- рологія і мистецтво- знавство	5,0	Зал	Історія укр. культури	2,0	Исп.	Історія укр. культури (та мистец-тва)	4,0 (2,0+ 2,0)	Исп.	Політ.наук+рис.жив.
1,12 Історія архіт-ри та містобуд-ня	12,0 (+7,0)	Исп	-			-			ОАтаАП
Цикл професійної та практичної підготовки									
						Історія архіт-ри та містобуд-ня	12,0 (+7,0)	Исп	ОАтаАП
						Історія світової культури та мистецтва	4,0 (1,0+ 3,0)	Испит	Політ.наук+ОАтаАП.
Вибіркові дисципліни (за вибором ВНЗ)									
						Психологія	2,0	Зал.	Філософ
						Соціологія	2,0	Зал.	Політ.наук

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						Естетика	2,0	Зал	Філософ
						Основи духовного та соц.-економ. розвитку	2,0	Зал	Політ.наук+екон.теор.
Вибіркові дисципліни (за вибором студента)									
5.02 Прак- тикум з ді- лової іноз. мови	1,0	Зал	-			Практикум з ділової іноз.мови	1,0	Зал	Іноз.мов
						Релігієзнавство	2,0	Зал	Філософ
						Філософія творчості	2,0	Зал	
						Культурологія	2,0	Зал.	Укр-ва
						Політологія	2,0	Зал.	Політичних наук
						Східнознавство	2,0	Зал.	
						Політ.системи країн світу	2,0	Зал	
						Технократицизм та сучасне суспільство	2,0	Зал.	
						Інформаційне суспільство та мистецтво	2,0	Зал	
						Соціальна динаміка ХХ- ХХІ ст.	2,0	Зал	
						Етнологія (Етнодержаво- знавство)	2,0	Зал.	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						Економ. теорія	2,0	Зал.	Екон.теор.
						Правознавство	2,0	Зал.	Охор.пр

Примітки: * - в дужках зазначений час на підготовку до іспиту.

** - в дужках зазначений розподіл навантаження за двома кафедрами.

(частина “Релігієзнавства”) та “Основи соціально-економічного розвитку” (“Історія суспільно-економічної діяльності”).

3. Також сформований численний блок вибіркових дисциплін за вибором студента з 20 предметів, який включає решту дисциплін гуманітарного блоку з діючого навчального плану (релігієзнавство, культурологію, політологію, правознавство, економічну теорію), нові дисципліни, що враховують специфіку підготовки і контингент студентів (філософію творчості, інформаційне суспільство та мистецтво, східнознавство) і дисципліни за окремими сучасними проблемами (етнологія – етнодержавознавство, соціальна динаміка ХІХ-ХХ ст., технократизм і сучасне суспільство, політичні системи країн світу тощо). Формування останнього блоку дозволить студентові, отримавши комплекс потрібної архітектору гуманітарної підготовки, також обрати одну з цікавлячих його проблем для докорінного вивчення.

Проведення праці з впровадження коректив у навчальний план та робочі програми за ради успішності загальної справи потребуватиме певних сумісних зусиль як з боку деканату, методичної ради факультету, так і викладачів відповідних кафедр.

Список використаних джерел:

1. МОНУ. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра. Галузь знань – 0601 “Будівництво та архітектура”. Київ – 2009.
2. МОНУ. Навчальний план підготовки за спеціальністю 7.120102 “Архітектура будівель і споруд”. Затверджений МОНУ 25.10.2006 р.

Анотація

Розглянуто перелік навчальних дисциплін гуманітарного циклу освіти архітектора та їх зв'язок з архітектурним проектуванням, показано, що цей цикл є невід'ємною частиною підготовки архітектора. В зв'язку зі змінами

структури гуманітарного блоку за наказом МОНУ, наведені пропозиції з коректив навчального плану КНУБА.

Ключові слова: освіта, архітектурна підготовка, гуманітарні дисципліни, архітектурне проектування.

Аннотация

Рассмотрен перечень учебных дисциплин гуманитарного цикла образования архитектора и их связь с архитектурным проектированием, отмечено, что этот цикл является неотъемлемой частью подготовки архитектора. В связи с изменениями структуры гуманитарного блока по приказу МОНУ, приведены рекомендации по коррективам учебного плана КНУСА.

Ключевые слова: образование, архитектурная подготовка, гуманитарные дисциплины, архитектурное проектирование

The summary

The list of educational disciplines of a humanitarian cycle of education of the architect and their connection with architectural designing is considered, is marked, that this cycle is the integral part of training of the architect. In connection with changes of structure to the humanitarian block under the order of Ministry of education and the sciences of Ukraine, are given the recommendations for corrective amendments of the educational plan KNUCA.

Key words: education, architectural training, humanitarian disciplines, architectural designing.

УДК 515.2

О.С. Бойченко

КЕРОВАНІСТЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ПОНЯТТЯ «ГНУЧКОСТІ» ТА «МОБІЛЬНОСТІ»

Постановка проблеми. Підприємства будівельного комплексу функціонують в особливо складних умовах. Це проявляється в тому, що для створення готової продукції, весь виробничий процес з ресурсними складовими, змушений переміщуватися з місця на місце, з об'єкта на об'єкт. В залежності від швидкості переміщення, тривалості адаптації, переорієнтації, пристосованості до змін, буде залежати собівартість кінцевої продукції. Тому, складові будівельної організації мають створювати умови ефективної роботи з мінімальними витратами.

Аналіз основних досліджень. Значний внесок у дослідження та розвиток гнучкості, мобільності, управління підприємством, здійснили вітчизняні та іноземні науковці: А.Г. Берман, Т.В. Божидарнік, В.Н. Васильєв, О.В. Грачов, А.Ф. Гойко, В.Ф. Залунін, О.С. Іванілов, Л.М. Козар, Б.В. Прикін, В.Н. Самочкин, І.С. Степанов, А.М. Тугай, В.І. Торкатюк, Р.Б. Тянь, С.А. Ушацький, Л.М. Шутенко та інші вчені.

Цілі статті. Аналіз та порівняння понять гнучкості та мобільності в контексті пошуку оптимальних рішень щодо управління підприємствами будівельної галузі.

Основна частина. Особливість будівельного виробництва потребують своєрідних форм управління на всіх стадіях створення продукції, організації праці і управління процесом виробництва для зменшення втрат часу, матеріальних і фінансових ресурсів у стрімко змінному конкурентному середовищі.

Удосконалення процесу управління капітальним будівництвом пов'язане з підвищенням мобільності будівельного виробництва.

Мобільність (від фр. *mobile*, лат. *mobilis*, англ. *mobility*) - рухомий, здатний до швидкої дії; ступінь рухливості економічних ресурсів, факторів виробництва, їх здатність переміщення між різними сферами використання.

Мобільність будівельної організації – це здатність її складових елементів переміщуватись в певних напрямках, концентруватись в необхідному сполученні в місцях будівництва у вигляді потужностей. А також раціонально функціонувати в конкретних умовах при утворенні чи оновленні об'єктів, з метою введення їх в експлуатацію в задані терміни і з мінімальними витратами ресурсів.

Мобільність будівельного виробництва передбачає: територіальне розділення виробничого процесу; розподіл виробничих та управлінських структур; переміщення основних фондів, матеріальних і трудових ресурсів; особливості технології і організації робіт; особливість методів управління і планування; специфіку матеріально-технічної бази.

Тобто, для успішного функціонування будівельного підприємства, досягнення органічного взаємозв'язку складових підприємства, отримання прибутків необхідно підвищувати мобільність ресурсів та самої організацію на підприємстві.

Рис. 1. Схема-характеристика мобільності будівництва

В процесі дослідження поняття «мобільності» було виявлено подібність його до поняття «гнучкості».

У сучасній вітчизняній і закордонній літературі поняття «гнучкості» з'явилося порівняно нещодавно, у зв'язку з появою здатності виробництва легко переналагоджуватись на випуск нових виробів. С. А. Хейнманом вперше, хоча й в загальному вигляді, сформульовано реальні напрямки забезпечення організаційної гнучкості [7]. Однак чіткого визначення даного поняття як у теоретичному плані, так і в практичному застосуванні поки не існує.

Поняття «*гнучкості*» найвищою мірою є змістовним. Про гнучкість говорять стосовно найрізноманітніших явищ людського життя й практичної діяльності: гнучка думка, гнучкість розуму, гнучкість керівництва, гнучкість виробництва й т.п.

Проаналізувавши літературні джерела, можемо стверджувати, що головними ознаками поняття гнучкості є: здатність легко змінюватися; вмiло й швидко пристосовуватися до нових умов і обставин; універсальність; переналагоджуваність; еластичність; ситуаційність; можливість переорієнтації виробничої системи без корінної зміни матеріально-технічної бази; процес цілеспрямованих змін параметрів і елементів підприємства як економіко-виробничої системи у відповідності до змін попиту. [2; 3; 6]

З позицій організації праці й зайнятості робочої сили розглядають гнучкість зарубіжні вчені. Поняття «гнучкість», на думку авторів, означає маневреність, пристосованість, здатність до реагування на зміни. На організаційному рівні це означає пошук більшої гнучкості організаційних структур, так само, як розвиток гнучкості в операційному аспекті.

Зіставлення запропонованих визначень поняття гнучкості свідчить про відсутність загальноприйнятих визначень та понять. Загальним для всіх є розгляд гнучкості як про здатності системи до виконання різних виробничих задач.

Підсумуємо всі тлумачення терміну «гнучкість» і оберемо основні характеристики даного поняття (див. рис.2).

Отже, гнучкість повинна забезпечити підприємство можливістю вільного маневрування складовими організації під дією внутрішніх і зовнішніх факторів для ефективного та успішного функціонування.

Рис. 2. Схема-характеристика поняття «гнучкості»

Зіставивши поняття «гнучкість» та «мобільність» розглянемо змістовну схожість понять (рис.3).

Отже, поняття «гнучкості» та «мобільності» подібні у своїх визначеннях. Вони повинні забезпечити підприємство ефективним виробничим процесом з мінімальними витратами в будь-яких умовах будівництва. Аналіз змістовності даних понять дає можливість говорити про необхідність **керованості**

підприємства для досягнення бажаного стану гнучкості та мобільності.

Рис. 3. Схема подібних характеристик понять «гнучкості» та «мобільності»

Важливою особливістю будівельного виробництва для всіх його учасників є тривалість у часі. Саме тому, цей фактор також обумовлює необхідність у **керованості** будівельного підприємства та його складових.

Розглянемо поняття «керованість». В науковій літературі поняття «керованість» розглядається в економічному, технічному і соціальному контекстах.

Керованість – це: здійснення управлінських рішень; якісна характеристика процесу управління; чутливість системи керуючого впливу; досягнення мети, не виходячи за межі ресурсів; здатність реагування об'єкту управління; ефективність роботи і якість управління; ступінь впливу керуючої системи на керовану; забезпечуючи виконання стратегії підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища; управляємість.

Схематично взаємодію керованості на підприємства будівельної галузі можна зобразити (рис. 4).

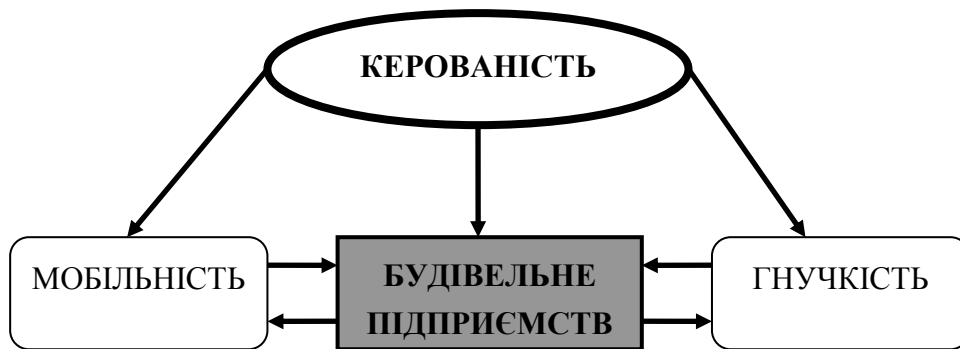

Рис. 4. Вплив керованості

Оскільки, *По-перше*, якщо підвищити вплив керованості безпосередньо на будівельне підприємство - це забезпечить зростання рівня керованості ресурсів будівельного підприємства що гарантує оптимальність отримання прибутку, нормального перебігу виробничого процесу. При цьому рівень керованості внутрішніх складових будівельного підприємства дозволить підвищити його мобільність та гнучкість в ринкових умовах.

По-друге, якщо підвищити вплив керованості на мобільність та гнучкість, то це дозволить покращити роботу та віддачу всіх складових організації. Що створить передумови для досягнення очікуваних результатів від господарської діяльності підприємства. Покращення мобільності та гнучкості, дозволить підвищити керованість ресурсів підприємства, оскільки саме вони є основними для досягнення поставлених цілей та задач.

Висновки та перспективи: зростання керованості дозволяє вести мову про якісно нову тенденцію підвищення прибутковості бізнесу та підвищення ефективності основних ресурсів організації. Що в свою чергу дозволить підвищити прибутковість бізнесу та зменшити його ризикованість.

Література

1. Агапкин В.М., Хайтун А.Д. Мобильность строительного производства. – М.: Стройиздат, 1987. – 302с.;
2. Божидарнік Тарас Вікторович. Управління гнучким розвитком підприємств в трансформаційній економіці: стратегічний аспект: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2003. — 196;
3. Грачов Олексій Володимирович. Управління розвитком гнучкості підприємства: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський національний економічний ун-т. — Х., 2006. — 266арк;
4. Повышение эффективности мобильных строительных организаций / Б.В. Прыкин, Г.Н. Дибцов, Д.В. Задорожный и др.; под общ. ред. Б.В. Прыкина. – М.: Стройиздат, 1988. – 240с.;
5. Пригожин А.И. Управляемость организаций //Прикладная социология и менеджмент: Хрестоматия/ ред. А.И. Кравченко. – М.: Изд-во МГУ, 1998. – 512с.;
6. Самочкин В. Н. Гибкое развитие предприятия: анализ и планирование / В. Н. Самочкин. 2-е изд., испр. и доп. М.: АНХ при Пр-ве Рос. Ф : Дело, 2000. 375с.;
7. Хейнман С.А. Экономические проблемы организации промышленного производства. М., 1961. – 336 с.;
8. Экономическая стратегия фирмы./ Под. ред. А.П. Градов – 3-е изд., СПб.: Спец-Лит, 2000. – 589с.

Аннотация

В данной статье рассматриваются понятия «мобильности» и «гибкости». Проведен анализ, относительно содержания и роли данных терминов. Рассмотрено сходство значений мобильности и гибкости.

Установлено, что понятие «гибкости» и «мобильности» тесно взаимосвязаны между собой. Они должны обеспечить предприятие эффективным производственным процессом с минимальными затратами в любых условиях строительства. Анализ содержательности данных понятий дает возможность говорить о необходимости управляемости предприятия.

Выяснено, что для достижения предприятием состояния гибкости и мобильности, необходимо ресурсам строительного предприятия придать характерные признаки управляемости. Рост управляемости строительного предприятия позволит повысить прибыльность бизнеса и уменьшить появление неожиданных проблем, уменьшить риски.

Ключевые слова: гибкость, мобильность, управляемость, управление, строительное производство, ресурсы, адаптация, расходы.

Annotation

This article discusses the concept of "mobility" and "flexibility." The analysis, regarding the content and the role of these terms. We consider the similarity values of mobility and flexibility.

Established that the concept of "flexibility" and "mobility" are closely interrelated. They must ensure that the company effective production process with minimal costs in all conditions of construction. Analysis of meaningful data concepts makes it possible to speak about the need for manageability of the enterprise.

It is found that the achievement of business flexibility and mobility, is necessary resources, construction company to give the characteristic features of controllability. Growth controllability construction companies to improve profitability and reduce the occurrence of unexpected problems, reduce risks.

Keywords: flexibility, mobility, controllability, management, build production, resources, adaptation, expenses

УДК 72.011

Т. В. Булгакова,

ст. викладач кафедри дизайну інтер'єру і меблів КНУТД

ПРОБЛЕМА КОМПОЗИЦІЙНОГО АНАЛІЗУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: стаття піднімає проблему неефективності існуючих методів аналізу й професійної оцінки міського середовища на сучасному етапі розвитку архітектурної науки. У ході розвитку професійної культури уявлення про композиційний аналіз міста змінювалося. У різні періоди акцентувалися ті або інші поняття. У цілому можна виділити три основних підходи до аналізу міста. Перший з них – *традиційний* почав формуватися з моменту виникнення архітектурної науки. Наступні два – в 2-й половині 20 ст. Це *об'єктний* і *середовищний* підходи. Всі три підходи сьогодні співіснують разом і є елементами системи композиційного аналізу міста, кожний з них має свої межі використання, тобто вирішує своє коло завдань. Традиційний підхід трактує місто як ціле, але не бачить унікальні ділянки міста, які можна безповоротно втратити використовуючи його. Об'єктний підхід, навпроти, бачить окремі фрагменти з їхньою своєрідністю, але губить уявлення цілого, через що стає

непридатним, коли мова йде про формування оточення в цілому, тобто середовища міста. Аналіз міста, що відповідає культурній ситуації сьогодення можливо створити саме в рамках середовищного підходу, але ми не маємо ефективних засобів і відпрацьованих методик такого аналізу.

Ключові слова: міське середовище, композиційний аналіз міста.

Архітектура – це одна з багатьох оболонки, що складають ємке поняття міське середовище. Саме вона формує ті простори з якими працюють дизайнери та архітектори. Перед будь-яким проектуванням в оточенні, що історично склалося, необхідно отримати характеристику даної ділянки архітектурного середовища. Вона повинна включати як якості самої ділянки, так і відношення її до середовища міста в цілому. Це дасть можливість зрозуміти, що можна робити, а що ні, і в якому напрямку рухатись. Мова йде про композиційний аналіз архітектурного середовища, який передбачає визначення внутрішньої побудови форми, яка підкоряється певним закономірностям. Ця побудова, тобто композиція, забезпечує емоційно-естетичну реакцію глядача.

В ході розвитку професійної культури уявлення про композиційний аналіз змінюється. В різні періоди акцентуються ті чи інші закономірності. Саме про це говорить В. А. Нікітін: «Представление об анализе архитектурной формы складывалось в постоянной борьбе различных направлений и выделение того или иного аспекта в качестве ведущего определяло его значение и теоретическую проработанность. Разделение пространства и массы, конструкции и композиции, глубокая проработка понятия ритма или масштаба была связана с идеологией определенного течения или этапа развития архитектуры и несет на себе следы момента своего формирования» (9, ст. 48). Сьогодні ми також знаходимося на певному етапі розвитку архітектури і дизайну, якому відповідає ускладнене уявлення про місто як середовища, але ми й досі намагаємося використовувати методи аналізу, що склалися на попередніх етапах, коли уявлення було іншим, нові ж методи виявляються ще неопрацьованими та досить складними у використанні. Тому основна проблема в роботі практиків міста полягає у неефективності існуючих методів аналізу та професійної оцінки архітектурного середовища. Для того, щоб це зрозуміти коротко зупинимося на підходах до такого аналізу, що склалися в процесі розвитку архітектурної науки.

На сьогоднішній день можна виділити три підходи до професійного аналізу міста, які не виключають, а доповнюють один одного. Кожний підхід відповідає певному етапу становлення композиційного представлення міста.

Перший підхід найбільш опрацьований в практиці проектування, тому що почав формуватися з моменту виникнення архітектурної науки. Назвемо його *традиційним*, тому що він тісно пов'язаний із традицією передачі історично

вироблених композиційних знань і вмінь. Місто розглядається як ціле, за законами формування схоже на єдиний витвір мистецтва або архітектури.

Інші два підходи починають формуватися приблизно в один і той же час - 2-га половина ХХ сторіччя. Один з них - *об'єктний* підхід, тому що увага в основному спрямована на організацію окремих об'єктів міста, його ділянок, фрагментів. Другий пов'язаний із виникненням *середовищного* підходу в архітектурі, тобто місто розглядається як середовище.

Традиційний підхід припускає за кожним архітектурним об'єктом наявність системи закономірних відношень. Визначення цих об'єктивних закономірностей становить коло його завдань. Результатом архітектурної діяльності з погляду цього підходу повинна бути цілісність об'єкта. Умовно можна виділити в історії два уявлення про те, які закономірності стоять за таким об'єктом як місто.

Перша лінія - базувалася на правилах і опиралася на класичні принципи містобудування. Вона виникла як наслідок централізованого керування монархічного режиму у Франції, починаючи з робіт П. Патта й створення таких великих містобудівних ансамблів як Версаль.

Друга лінія - орієнтувалася на зразки й ґрунтувалася на середньовічних принципах побудови міста. Вона з'явилася втіленням уявлення про місто як «природно зростаючий організм» і придбала свою оформленість у відомій суперечці Брінкмана А. Е. і К. Зітте із приводу забудови центра Відня. К. Зітте ґрунтувався на ідеї запозичення композиції із середньовічного міста (5).

З розвитком класичного уявлення про місто мінялися акценти у виявленні основних закономірностей і проробці понять. Незмінною залишалася ідея «розумної волі», цінності єдиного ансамблю. Створення міста за допомогою єдиного вольового акту, внесення в його будову розумного початку, орієнтація на створення правил і приписань відповідає культурній ситуації із сильним централізованим правлінням. Концентрація влади в єдиних руках ставала умовою реалізації цієї ідеї, а сама ідея, як не можна краще відображала такий устрій суспільства.

Інші закономірності в побудові композиції міста відшуковують прихильники середньовічної лінії розвитку міст. У цьому пошуку вони опираються на вивчення історичних зразків міста 12-15вв. Композиції міста для них, також як і для представників класичної лінії, притаманна якість цілісності. Але ця цілісність утворена не шляхом точних математичних побудов на плані, а природним розвитком з урахуванням всіх особливостей місцевості й будівельних традицій.

Ґрунтуючись на поданнях класичної й історичної лінії, синтезуючи їх, розвивається теоретична лінія традиційного підходу. Її завданням є узагальнити

й передати наступним поколінням уявлення про закономірності організації архітектурної форми й міста зокрема у цілісну структуру.

Теоретичною лінією виводяться закономірності метр, ритм, співвідпорядкованість, домірність, рівновага, симетрія, подоба й т.д. Розробляються поняття маса, простір, закінченість, статичність, динамічність, тотожність, контраст, нюанс, композиційні осі й т.д. При цьому від класичної лінії йдуть поняття, відповідальні за правильність побудови цілого, його розумну логіку; від історичної – виявлення закономірностей сприйняття й тих об'єктивних властивостей форми, які на нього впливають, а також поняття асиметрії, динаміки форми в часі й т.д.

Особливістю традиційного підходу є подання міста як цілісності, обумовленої рядом об'єктивних властивостей. Ці властивості по-різному виявлялися (визначалися) представниками класичної й історичної лінії, а згодом синтезувалися в теоретичному обґрунтуванні традиційного підходу.

Традиційний підхід до опису композиції міста не суперечив раціональним ідеям функціональної архітектури, з успіхом застосовувався він і в період відродження класичних традицій, і при формуванні міських ансамблів етапу індустріального домобудування. Але коли були побудовані десятки нових районів, що стомлювали монотонністю і сухістю раціонального рішення, різко зріс інтерес до історичної забудови, що на цьому фоні відрізнялася яскравою своєрідністю і красою. Образ історичних міст в основному визначає забудова 2-й пол. 19 - поч. 20 ст., тому саме цьому періоду присвячують свої роботи дослідники, починаючи з 70х років. Це праці Кириченко Е.А., Борисової О.А., Каждан Т.П., Багіної О.Ю., Кирилова В.В., Лисовського В.Г., Крастиньша Я.А., Ясиєвича В.Е., Горюнова В.С., Тублі М.П., дисертації Ревзіна Г.І., Стародубцевої Л.В., Халлас К.І., Жука І.Я. та ін.

Будівництво, засноване на традиційному підході, завдало непоправної шкоди історичному середовищу міст. Таким чином, встає проблема збереження й реставрації історичної забудови, а також коректного вбудовування нових споруджень. Ця проблема розглядається в роботах Товстенко Т.Д., Щербини Г.Я., Беккера А.Ю. і Щенкова А.С., Сидоровой Е.И. і ін. Для її рішення необхідна нова мова опису міського оточення. При цьому традиційний підхід, спрямований на цілісність, єдність міського організму вже не може упоратися з рядом нових задач. Його великомасштабність не дозволяє побачити малі елементи міста, такі як окремі будинки, подвір'я, сквери, які і створюють неповторність старих районів.

Таким чином, у перерахованих дослідженнях формується *об'єктний підхід* до композиційного аналізу міста. Організація історичних районів представляється через композицію окремих будинків, фрагментів забудови,

планувальні рішення невеликих ділянок. Виявляються прийоми об'єднання різнорідних будинків у цілісний масив, що було особливо актуальним в умовах інтенсивного житлового будівництва.

Місто наче розпадається на окремі ділянки, фрагменти, ансамблі. Розмір ділянок, на які спрямована увага визначається, як правило, психофізіологічними можливостями сприйняття людини. Так, Бархін М. Г. в книзі "Город. Структура и композиция" говорить про неправомірність вживання поняття «композиція» щодо такого великого об'єкту, як місто. В це поняття укладаються порівняно невеликі ділянки – ансамблі міста, що доступні сприйняттю як ціле за невеликий відрізок часу. Він наводить емпірично встановленні розміри композицій окремих ансамблів та їх систем, котрі можуть утриматися в зоровій пам'яті людини, а також пропонує оптимальний відрізок часу для сприйняття цих композицій. Все, що виявляється більше наведених розмірів, за думкою автора, "не в состоянии быть освоенным, как нечто композиционно целостное, взаимосвязанное и взаимозависимое. Новые впечатления окажутся способными вытеснить ранее полученные". (4, ст. 175)

Аналіз міста з позиції сприйняття, при якому у поле зору потрапляють невеликі фрагменти міста, характерний для об'єктного підходу. Тому з'являються праці присвячені розгляду міста з урахуванням психофізіологічних особливостей сприйняття. Це, наприклад, роботи Беляєвої О.Л., Середюка І. І. В них дослідниками розробляються такі поняття композиційної побудови міста як видовий кадр, послідовність видових кадрів, фіксована точка зору, замкненість простору (2), під впливом теорії інформації – поняття джерело інформації, канал, шум, приймач інформації, кількість інформації, та ін. (9).

Композиція фрагменту, окремого ансамблю визнається в об'єктному підході вирішальною у створенні образу міста. Але методи цього підходу не дозволяють побачити фрагмент у загальній структурі міста. Через його дрібномасштабність неможливо вирішувати задачі пов'язані з формуванням міста в цілому. Тому що місто – це набір окремих ділянок, зорових кадрів.

Вирішення проблеми аналізу міста, який давав би можливість бачити як фрагмент так і ціле, уявляється можливим в рамках середовищного підходу. Міське середовище стає об'єктом уваги починаючи з 60-х років 20 ст. З цього періоду поняття «середовище» стає ключовим при вирішенні різного роду задач не тільки в сфері архітектури. Архітектура лише частина якогось загального мислимого середовища. Це предметний комплекс, який будучи зануреним в загальний смисловий простір, формує своє ціннісно-смислове середовище. Таке розуміння ставить ряд нових задач перед дослідниками у вивченні об'єктів архітектури і міста зокрема. Про це також говорить Нікітін В.А.: «Город в современном понимании – это не сумма единиц, отдельных объемов или

однородных зон, как в функционализме 30-50 гг., а система зон, имеющих сложное композиционное строение. Этот перенос акцента с определяющей роли отдельного элемента на роль целого, куда этот элемент включен, и сложная иерархия внутри этого целого вызывает необходимость в новых понятиях, где такое сложное устройство объекта проектирования получило бы фиксацию» (8, ст. 63). Саме з проблемою розробки понять та методик композиційного аналізу в рамках середовищного підходу, які можна було б дієво використовувати на практиці в реальному проектуванні, стикаються дослідники середовища.(11)

Одним з перших аналіз міста як середовища зробив Кевін Лінч (7). Він описує місто через реальні образи, що склалися у мешканців. В складанні образу, за Лінчем, беруть участь 5-ть структурних елементів (межа, район, путь, вузол, орієнтир). Оперуя цими елементами можливо створювати оточення, що сприяє формуванню образу, компонентами якого є впізнаваність, структура та значення. Але через запропоновані поняття однаково можна описати як історичний район так і сучасний, хоча якість середовища в них у корені відрізняється.

Розгляд міста, як взаємодію елементів архітектурного середовища під дією векторів сприйняття, знаходимо у Р. Арнхейма (1). Він пише про сили взаємодії між будівлями та відчуття щільності або розрідженості простору, що виникає в залежності від них. Будівлі можуть знаходитись в рівновазі, притягувати або відштовхувати один одного, кожна має своє силове поле, величина якого залежить від ступеню насиченості, маси, висоти, обрисів. Він розглядає взаємодію на перехрестях, вулицях, площах, в інтер'єрах. Стає зрозумілим факт існування таких взаємодій, але не зрозуміло як використовувати їх при формуванні середовища міста, або які принципи формування міста спираються на них.

Вивчаючи міське середовище Ікоников А. В. виявляє людину, як основний утворюючий елемент середовища. Але таке акцентування унеможливорює створення єдиного понятійного апарату. Сам дослідник говорячи про значення форм предметно-просторового оточення, підкреслює, що на відміну від елементів природної мови, вони припускають різні інтерпретації, що залежать від культурної та соціальної приналежності сприймаючого індивіда (5, ст. 168).

Але поняття, через які можна було б проаналізувати середовище необхідні. Їх розробкою та дослідженням міського середовища займалися Високовський А. А., Савченко М. Р., Глазичев В. П., Раппопорт А. Г. та ін.

Високовський А. А. пропонує такі поняття як район та місце, аналізуючи міське середовище через їх діалектику (11). Савченко М. Р. пише про процес «освоєння – відчуження» простору, вводить поняття просторових шарів та

ступенів їх зв'язаності (11). Драматургію архітектурної композиції описує Раппопорт А. Г., одушевляючи архітектурні об'єкти, наділяючи їх характерами, які складають драматичні ситуації, а ті в свою чергу – сюжети. Глазичев В. П. виділяє в міському середовищі два різних значення, які об'єднуються через відношення. Це предметно-просторове оточення та поведінка людей у цьому оточенні. Також він пропонує звід робочих понять для аналізу міського середовища, це замкненість, неоднорідність, щільність, сомасштабність (3). Але використання цих понять як і понять інших дослідників уявляється досить складним для практики проектування.

Підсумовуючи сказане, необхідно відмітити, що всі три підходи сьогодні співіснують разом та являються елементами системи композиційного аналізу міста, кожний з них має свої межі використання, тобто вирішує своє коло задач. Традиційний підхід трактує місто як ціле, але не бачить унікальні ділянки міста, які можна безповоротно втратити використовуючи його. Об'єктний підхід, навпроти, бачить окремі фрагменти з їх своєрідністю, але губить уявлення цілого, через що може бути непридатним, коли мова йде про формування оточення в цілому, тобто середовища міста. Аналіз міста, відповідний культурній ситуації сьогодення можливо створити саме в рамках середовищного підходу, але ми не маємо ефективних засобів та опрацьованих методик такого аналізу. Тому автор займається розробкою понять та методів композиційного аналізу, за допомогою яких можна буде описати архітектурне середовище, в першу чергу історичних районів із врахуванням сучасного ускладненого уявлення про місто. На основі такого аналізу буде можливо розробити програму дій для майбутнього проектування в сфері дизайну і архітектури.

Список літератури

1. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм. / Пер. з англ. В.Л. Глазичева– М: Стройиздат, 1984. – 191 с.: іл.
2. Беляева О.Л. Архитектурно - пространственная среда города как объект зрительного восприятия. / М.: Стройиздат, 1977. – 126 с.: іл.
3. Глазичев В. Л. Поэтика городской среды, / Эстетическая выразительность города: Збірн. наук. пр. – М.: Наука, 1986. – с. 130-157.
4. Бархін М. Г. Город. Структура и композиция. / М.: Наука, 1986. – 263 с.: іл.
5. Икоников А. В. Искусство, среда, время. Эстетическая организация городской среды. / М.: Советский художник, 1985. – 336 с.: іл.
6. Зітте К. Художественные основы градостроительства / Пер. з нім. Я. Крастиньш – М.: Стройиздат, 1993. – 256 с.
7. Лінч К. Образ города. / Пер. з англ. під ред. А. В. Іконикова, пер. В.Л. Глазичева. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.

8. Нікітін В.А. Задачи изучения композиционных понятий. / Методологические проблемы теории архитектуры. Збірн. наук. пр. КиївНШТІ – К. 1981. – с. 61-67.
9. Нікітін В.А. Развитие представлений об анализе художественной формы. / Архитектурное творчество в Украинской ССР: Збірн. наук. пр. – К., 1988. – с. 45-49
10. Середюк І.І. Восприятие архитектурной среды. / Львів: Вища школа. Вид-во при Львівськ. у-те, 1979. – 202 с.: іл.
11. Средовой подход в архитектуре и градостроительстве. / Збірн. наук пр. ВНДІТАМ під ред. Високовського А. А. – М.: 1989. – 158 с.

Аннотация

Статья поднимает проблему неэффективности существующих методов анализа и профессиональной оценки городской среды на современном этапе развития архитектурной науки. В ходе развития профессиональной культуры представление о композиционном анализе города менялось. В различные периоды акцентировались те или иные понятия. В целом можно выделить три основных подхода к анализу города. Первый из них – *традиционный* начал формироваться с момента возникновения архитектурной науки. Следующие два – во 2-й пол 20 ст. Это *объектный* и *средовой* подходы. Все три подхода сегодня сосуществуют вместе и являются элементами системы композиционного анализа города, каждый из них имеет свои границы использования, т.е. решает свой круг задач. Традиционный подход трактует город как целое, но не видит уникальные участки города, которые можно безвозвратно утратить используя его. Объектный подход, напротив, видит отдельные фрагменты с их своеобразием, но теряет представление целого, из-за чего становится непригодным, когда речь идет о формировании окружения в целом, т.е. среды города. Анализ города, соответствующий культурной ситуации настоящего времени возможно создать именно в рамках средового подхода, но мы не имеем эффективных средств и отработанных методик такого анализа.

Ключевые слова: городская среда, композиционный анализ города.

Annotation

This article touches a problem of an inefficiency of existing methods of the analysis and a professional estimation of the city environment at the present stage of development of an architectural science. In course of professional culture development the representation of composite analysis of a city was changing. During the various periods those or other concepts were accented. All in all it is possible to allocate three basic approaches to the city analysis. The first of them – traditional has started to form from the moment of occurrence of an architectural science. Following

two – in the 2nd half of the 20th century. There are objective and environment approaches. All these three approaches co-exist today together and are elements of system of the composite analysis of the city, each of them has the limits of use, i.e. solves its circle of problems. The traditional approach treats a city as whole, but does not see unique sites of a city which can be lost irrevocably using it. The objective approach, on the contrary, sees separate fragments with their originality, but loses representation whole because of what becomes unsuitable, so far as concerns environment formation as a whole, i.e. city environments. The analysis of a city corresponding to a cultural situation of the present probably to create in, but we have no effective remedies and the fulfilled techniques of such analysis.

Keywords: the city environment, the frameworks of the city environments approach.

УДК 711.168 (045)

Т.М.Никоненко,

к.істор.наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та дизайну НАУ

Л.Р.Гнатюк,

доцент кафедри комп'ютерних технологій та дизайну НАУ

ДО ПИТАННЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПАЛАЦО- ПАРКОВОГО АНСАМБЛЮ Д.ТРОЩИНСЬКОГО В КАГАРЛИКУ НА КИЇВЩИНІ НА ЗАСАДАХ ФІЛОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ «ЕКОЛОГІЇ ДУШІ»

Анотація: розглянуто сучасні проблеми архітектурної екології, збереження садово-паркової маєткової спадщини та її вплив на формування «екології душі» сучасного покоління.

Ключові слова: екологічна культура, екологія душі, духовні потреби, маєткові комплекси, ландшафтне мистецтво, предметно-просторове середовище, садово-паркова спадщина.

Вступ. Нинішній етап розвитку історичної науки дедалі більше виявляє необхідність комплексного підходу до об'єкта дослідження. Цілком поділяючи позицію тих учених, які розглядають історичний процес як єдність об'єктивного і суб'єктивного, соціального, етнічного та індивідуального, зазначимо: дійсно у суспільстві не існує окремо взятого чинника, що детермінував би розвиток цього процесу. Еволюційний поступ людства у тому чи іншому напрямі завжди обумовлюється дією багатьох причин і чинників – економічних, політичних, ідеологічних, екологічних.

Досвід багатьох країн світу переконливо показує, що запорукою процвітання будь – якої нації є її здорова духовна сфера, бо висока духовна сфера формує людину. Позбавлення народу його духовності призводить до бездуховності та аморальності. Актуальність запропонованої теми викликана потребою сучасного суспільства в духовному, моральному, і психічному здоров'ї людей, і,насамперед, молоді,яка покликана бути носієм і охоронцем духовності нації, чистоти навколишнього середовища та культурної спадщини.

Проблеми культури і екології дуже дотичні, тому що є екологія повітря, екологія природи і так само екологія душі. Всі ці речі стосуються того, що Вернадський назвав ноосферою. Створюючи своє середовище, ми формуємо ту ноосферу, з якої потім черпатимуть наші нащадки, і що чистішою, світлішою вона буде, то яснішою буде й думка і щасливішим буде життя наших нащадків.

Людина за своєю природно – біологічною якістю – це не просто частина природи,а її органічний елемент, який знаходиться у взаємодії з іншими елементами і частинами,складовими де - яких діалектичних протиріч єдності та цілісності. В системі «людина – природа» суттєву роль відіграє питання екології, взаємодії людини і суспільства. Отже, ми можемо говорити про соціальну екологію, екологію культури, екологію людини, що в свою чергу призвело до виникнення такого поняття як « екологія душі». Психологічний вплив середовища на людину є одним з найголовніших чинників сьогодення. Сучасний науковець В.Мироненко наголошує на створенні цілісного гармонійного предметно – просторового середовища життєдіяльності людини. На його думку,саме на сучасних архітекторах та дизайнерах лежить відповідальність за те, в якій мірі створене за їх участю предметно – просторове середовище відповідає духовним потребам людини [13, 3].

Яскравим прикладом цілісного гармонійного предметно – просторового середовища життєдіяльності людини виступають садово - паркові архітектурні ансамблі. Цікавими й важливими науковими працями, де висвітлювалось ландшафтне мистецтво в Україні можна вважати праці О.Фоміна, Ф.Белентьєва, С.Бонецького, В.Липського, К.Маніна, К.Стоцького, О.Скоробагатого, Н.Жуковський, В.Смолич, М.Круцкевич, Н.Чернова, Є.Барановського, А.Барбарича, А.Векслера, М.Гришка, О.Липи, О.Щербини, І.Білоконя, М.Грисюка, І.Косаревського, Н.Зарудного, І.Гегельського, М.Волошина, Г.Місника. Відбувається інтенсивна розробка біологічних основ садово-паркового будівництва, результати якої відобразилися в працях О.Липи, Л.Рубцова, С.Мельника, Д.Проценка, Є.Єрмоленко, А.Анісімової, Л.Коханової. Важливу роль у збереженні української садово-паркової спадщини відіграли, насамперед, праці І.Ігнаткіна, А.Роготченка, А.Салатича, Я.Садовенка, С.Воронцова, Л.Строковського, А.Пальчікова, Б.Петрова, Н. Новікова,

Т.Каждан, І.Родічкіна, Ю. Клименка, С.Кузнєцова. Широкий огляд творів садово-паркового мистецтва України дають у монографіях російські науковці А.Вергунов та В.Горохов. Почались ґрунтовні дослідження і українських регіональних паркових комплексів з усвідомленням їх самості та унікальності. Головні наукові результати висвітлені в працях І.Гегельського, С.Кузнєцова, В.Черняка, Ю.Клименка, В.Тимофійєнка, В.Єрошева, О.Михайлишин, А.Клименко, Л.Шевченко, В.Пушкаря, І.Лавренчук.

Вчені все більше опікуються садово-парковою спадщиною, її станом, збереженням та перспективами. Ці проблеми висвітлюються в пресі, обговорюються на науково-практичних конференціях. Найбільш повний перелік парків-пам'яток садово-паркового мистецтва у всіх областях України подали В. Леоненко, М.Стеценко, Ю.Возний.

В Україні накопичено великий практичний і теоретичний матеріал щодо реконструкції старих та створення нових садів та парків. Все більше вчені повертаються до поглиблення та переосмислення естетики українського парку, його філософсько-символічного значення. Особливу увагу привертають праці І.Родічкіна, В.Кучерявого та С.Галкіна.

Підґрунтям для розвитку садово - паркового мистецтва виступають палацо-паркові маєткові ансамблі української знаті 19 століття. Історіографія про палацо-паркові ансамблі українських аристократів в Україні міститься у працях М. Грушевського, П. Зайцева, Н. Полонської-Василенко, О. Лисенка, В. Вітвицького, К. Квітки, А. Вахніна, О. Дорошкевич, П. Герліги, Г. Данилевського, К. Копержинського, В. Капніста, Я. Марковича, М. Ханенка, Л. Корній, М. Поповича, Й. Миклашевського, Г. Лукомського, Д. Антоновича, П. Сапухіна, М. Семчишина, Л. Хінкулова, Д. Чуба, А. Чехова, І. Шаповала, О. Салія, І. Лисенка. Переважна кількість зазначених праць має епізодичну характеристику даного явища.

Друга половина XVIII – перша половина XIX ст. характеризувалася розквітом в Україні дворянсько-маєткової садово – паркової, театральномузичної культури. Серед важливих суспільних і соціальних чинників, що впливали на розвиток маєткового мистецтва, – зміцнення політичного та економічного становища українського дворянства і польської шляхти. Відновлення художньо-культурного життя в Україні припадає на початок царювання Олександра I, яке відзначалося лібералізацією всіх сфер суспільно-політичного життя. Це сприяло тому, що великі маєтки українських аристократів набули значення розвитку мистецьких центрів.

Найзначнішими і найвідомішими культурно-мистецькими осередками зазначеного регіону були маєтки Д. Трощинського (в Кагарлику і с. Кибинці), А. Лобанова-Ростовського (в м. Полтаві), родини Капністів (с. Обухів), родини

Галаганів (в с. Сокиринці на Чернігівщині, с. Дегтярі на Полтавщині), Тарнавських (в с. Качанівці). Маєткове мистецтво було тісно пов'язане з садибним побутом і специфічним художнім середовищем. Характерною рисою дворянсько-маєткової культури є своєрідна синтетичність, що втілювалася у взаємозв'язках пластичних мистецтв (садово-паркового, образотворчого, архітектури) та видовищних (театрального, музичного).

Свою філософську концепцію прекрасного, життя людини у злагоді з природою Д. Трощинський втілював у створенні палацо-паркового ансамблю у Кагарлику на Київщині. Кагарлицький палацо-парковий ансамбль будувався п'ять років (1806-1811 рр.).

Парк мав символічну назву “Земна куля в мініатюрі”. Найвідоміші алеї

парку – алея Доброти,

Флори, Галявина муз – для шанувальників історії, літератури, мистецтва. Сюди запрошувалися приїжджі і місцеві аматори пісні, танцю, красномовства та історико-культурні діячі, такі як Гоголі, Капністи, Маркевичі, Цертелєви, Рєпніни, Родзянки, Ломиковські, Хілкові, Скалони; політичні діячі Л. Голенищев-Кутузов, П. Білуха-Кохановський, брати Лукашевичі, Муравйови-Апостоли, М. Бестужев-Рюмін, М. Миклашевський, М. Лунін; художники В. Боровиковський, О. Кунавін [11, 12; 18, 189].

Кагарлицький парк це - пам'ятка садово-паркового мистецтва площа якого становить 34га. В 1793 р. Катерина II подарувала Кагарлицький маєток із земельною площею навколо Кагарлика статс-секретареві, а потім уже міністру юстиції Дмитру Прокоповичу Трощинському. Згідно з задумом, центральною частиною парку був острів з риторичною назвою “Запитай себе” [18,178-179; 6,110]. Закладали парк за яром пройшовши цією місцевістю видно стару діброву, яку і планував зберегти Трощинський. Меценат хотів побудувати ландшафтний парк, бо цьому значно сприяла вибрана місцевість. Існують деякі твердження, що палацо-парковий ансамбль був задуманий як модель земної

кулі :ставок та острів мали символізувати океан і материк, також були протока, затока і півострів. Про те, що палацо- архітектурний ансамбль був створений як ландшафтний парк свідчить багато факторів: насамперед місце положення парку, властивість плавних ліній доріжок. На пагорбі встановили ротонду, доріжки вистелили цеглою, проклали водогін для поливу, посадили дерева і чагарники, завезені із Західної Європи та Америки. Вздовж алей стояли альтанки та понад 20 мармурових скульптур, з них -17 всесвітньовідомих з міфології Стародавньої Греції. Дійшовши до озера, можливо побачити острівець і місце де був паром, який не зберігся. В наш час збереглась каштанова алея, де неподалік колись стояв двохповерховий палац з 23 кімнатами і залами. Кагарлицький палац Д. Трощинського побудований у стилі зрілого ампіру (стилю пізнього класицизму початку ХІХ ст.). Йому властиві суворі монументальні форми: портик з доричними колонами, балкон з балюстрадою. Перед палацом – велике зелене коло із сонячним годинником. Всього в палаці та парку налічувалось понад семисот творів мистецтва. А навколо палац прикрашали скульптури. З одного боку від палацу розміщувався двохповерховий флігель, а з іншого – господарські та службові приміщення. Найбільше в парку зустрічаються такі види дерев, як ясен та берест. Найстаріше дерево в Кагарлицькому садово-парковому ансамблі 350 – річний дуб, але в сьогоднішні дні дуб, а тим паче граб практично витіснили інші дерева і їх залишилось мало. Заснований Д.Трощинським Кагарлицький парк на Київщині був шедевром садово-паркового мистецтва.

Зупинимось також і на меценатській діяльності державного діяча ХVІІІ – ХІХ ст. Д. Трощинського. Про його добродійницькі справи свідчать записи, що знаходяться в різних архівах: Логіна Голенищева-Кутузова, предводителя дворянства Київського повіту Олексія Данилевського, графа Петра Васильовича Завадського, письменника Василя Васильовича Капніста, князя Олександра Борисовича Куракіна, відомого художника Володимира Боровиковського [18, 233; 4, 125].

Д. Трощинський користувався репутацією поважного мецената, який вважав за свій обов'язок допомагати митцям. На його кошти засновано будинок виховання бідних дворян (козаків), які після закінчення цього освітнього закладу направлялися за кошти Трощинського навчатися до Києва, Петербурга, Полтави [11, 11; 15, 233]. 1798 р. за посередництвом відомого петербурзького лікаря Йосипа Каменецького меценат став одним з ініціаторів першого видання "Енеїди" І. Котляревського. Крім того, він матеріально підтримував художників В. Боровиковського і О. Кунавіна, композитора А. Веделя, спорудив Троїцьку церкву [11, 11].

Якщо проаналізувати кожен область України то здається, що Київська одна із тих, що найбільше постраждала на туристичні пам'ятки прикладом чого може бути Кагарлицький парк, який зараз знаходиться в занедбаному стані, де всі споруди, крім однієї альтанки, не збереглись. Значна частина української спадщини творів садово-паркового мистецтва зруйнована і втратила своє естетичне призначення. Руйнування парків часто випереджувало тотальне руйнування духовних храмів, що було наслідком утвердження радянською владою антицерковної, атеїстичної політики. Уцілили лише окремі маєтки, значно втративши свою семантику. Націоналізація садиб призвела до того, що палаци та маєтки використовувались під різноманітні установи, в кращому випадку – під музеї, часто змінивши свої історичні назви відповідно до нової ідеології.

Кагарлицький палацо-парковий ансамбль зазнав нищівної руйнації з 1918 року і до сьогодні. Так, на місці палацу побудований стадіон, під час будівництва якого закопали скульптури, які прикрашали вхід до палацу, на території парку знаходяться меморіал загиблим воїнам у Великій вітчизняній війні, атракціони, басейн.

Тотальне руйнування та втрати українських творів садово-паркового мистецтва привели до того, що була втрачена самобутня специфіка маєткових садово - паркових структур. Але слід зазначити, що будівництво радянських паркових об'єктів на території України, як правило, починалось або доповнювалось на основі старовинних маєткових парків, ще наповнених духом української аристократії.

Для періоду 1971–1991 років характерне будівництво ландшафтно-паркових систем, показовою особливістю якого є підвищене значення наукових досліджень при виконанні ландшафтних проектів, в кожному з яких «закладається своя «доля» художественности, экологической здоровья, социальной необходимости и значимости природного ландшафта» [8]. Цей момент, з огляду на суттєві зміни у соціальному складі українського суспільства, був надзвичайно важливим із позиції забезпечення щоденного контакту людини з природою.

Іншою позитивною особливістю цього періоду була реконструкція та охорона української маєткової спадщини, а також створення парків-буферів, які «организируются в непосредственной близости от исторического парка, их территория насыщается учреждениями обслуживания и другими функциональными интересами, чуждыми историческому парку, и благодаря этому последний становится парком-музеем, что обеспечивает ему более надежную защиту от использования в противопоказанном для него направлении» [8].

Висновки. Розглядаючи філософську концепцію «екології душі» палацо-паркового ансамблю Д.Трощинського в Кагарлику на Київщині, ми можемо стверджувати, що природні ландшафти, які мали суто індивідуальні особливості, формували свій унікальний та неповторний набір об'єктів та компонентів, співвідношення яких й обумовило неповторність штучно створені природних комплексів. Важливою складовою при створенні не тільки цього садово-паркового комплексу, але й інших маєткових ландшафтних парків було гармонійне поєднання «людина-природа». Втрата екологічної культури призвела до того, що сьогоденне ландшафтне мистецтво України, не переосмисливши традиційних форм, привнесло принципово нові погляди на твори садово-паркового мистецтва, спростивши їх до примітивності, тим самим суттєво зруйнувавши накопичений століттями досвід національного спілкування з природними об'єктами, що сприяло послабленню природного інстинкту тяжіння до Природи. Єдиний вихід вирішення цього питання полягає у популяризації високої екології душі, виховання, якої має починатися з раннього дитинства. Така спрямованість повинна стати основною нормою для керівництва держави. Людина має добре розуміти і відчувати свою землю, державу – все, що її оточує. Виховання екології душі повинно стати державною ідеологією та вирішуватися на всіх рівнях.

Окрім того, основними зразками садово-паркового мистецтва залишаються старовинні маєткові комплекси. Саме ці палацо-паркові ансамблі мають велике естетичне, екологічне, загальнобіологічне значення та вплив на формування національної свідомості, де природне середовище виховує не тільки загальні естетичні почуття, а й дарує відчуття національного прекрасного, вчить краще розуміти природне докільля, викликає бажання самовдосконалюватись, прагнути зберегти рідкісні шедеври минулого нашої землі.

Список літератури

1. Андрушко В.Т., Огірко О.В. Духовність – основа екологічного виховання // Науковий вісник НЛТУУ: Символ дерева у світовій культурі та художній творчості. Вип. 16.4. – Львів: НЛТУУ, 2006. – С. 122 - 125.
2. Баранівська Л. І. Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII-XVIII ст.: Дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.03. – К., 2001. – 247 с.
3. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво. Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів: Навч. посіб. – К.: Науковий світ, 2001. – 299 с.
4. Бодянский Павел. Памятная книжка Полтавской губернии за 1865г. – Полтава: Изд. Полтавского статистического комитета, 1959. – С. 54.

5. Воронова Г.І. Роль ландшафтів у формуванні духовності українців// Екологічне виховання, народне оздоровлення, традиційне харчування в українській концепції національного здоров'я. – К.: НДІУ, 2007. – С. 96.
6. Гегельський І. Н. Мистецтво паркового пейзажу. – К.: Знання, 1993. – 272 с.
7. Кохно Б.И. Советское ландшафтное искусство 1917–1985 гг. – Л., 1987. – 75 с.
8. Лавренчук І. Огляд української садово-паркової культури у різних писемних джерелах // Українознавство. Вип.3.- К., 2008. - С. 119-128.
9. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 72 с.
10. Липа О.Л. Визначні сади і парки України та їх охорона. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1960. – 176 с.
11. Лисенко І. Українські Афіни // Україна. – 1992. – №27. – С.12
12. Лукомский Г.К. Старинные усадьбы Харьковской губернии. – 1917. – Ч.1.
13. Мироненко В.П., Нагорний П.А. Современные проблемы дизайна архитектурной среды // Комунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. Вып.33.- К.: Техника.-С. 3-10.
14. Михайлишин О.Л. Палацово-паркові ансамблі Волині 2-ї половини XVIII–XIX століть / НДІ теорії та історії архітектури і містобудування. – К., 2000. – 234 с.
15. Михневич В. Исторические этюды русской жизни: Очерк истории музыки в России в культурно – общественном отношении. – Спб., 1879. – С.167-168.
16. Родичкин И.Д. Человек, среда, отдых. – К.: Будівельник, 1977. – 163 с.
17. Родичкін І.Д. Старовинні маєтки України. Маєток як синтез мистецтв. Архітектура садів, парків. Поетика старовинної садиби. – К.: Мистецтво, 2005. – 562 с.
18. Салій О. Дмитро Трощинський – козак знатний / Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. – К.: Хрещатик, 2000. – 256 с
19. Тарновский М.В. Качановка // Столица и усадьба. – 1915. – № 40. – С. 4–12.
20. Чебанюк О.Ю. Київщина в історичному контексті// Від Трипільської культури до сучасності: Путівник-довідник. – К., 2004. – С. 34–48.

Аннотация

Рассмотрены современные проблемы архитектурной экологии, сохранения садово-парковых имений-ансамблей и их влияние на формирование экологии души современного поколения.

Ключевые слова: экологическая культура, экология души, духовные потребности, комплексы имений, ландшафтное искусство, предметно-пространственная среда, садово-парковое искусство.

Abstract

The modern architectural problems of ecology, conservation of garden-name bands and their influence on the ecology of the soul of modern generation.

Key words: ecological culture, ecology of the soul, spiritual needs, complex estates, landscape art, object-space environment, landscape art.

УДК 711.455

Г.А. Кассамани,
аспирант кафедры теории архитектуры, КНУСА

МЕТОДЫ РЕКОНСТРУКЦИИ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЗАСТРОЙКИ ГОРОДА БЕЙРУТ

Аннотация: Рассматриваются методы реконструкции исторической застройки города Бейрут.

Ключевые слова: Бейрут, историческая застройка, методы реконструкций.

Бейрут один из самых крупных городов Ливана. Потребности в наращивании объемов жилищного строительства вызываются прежде всего устареванием и разрушением жилищного фонда. Старый, не имеющий современного инженерного оборудования жилой фонд требует скорейшей замены не только из-за морального старения, но и из-за полной или частичной физической амортизации. Изношенный жилой фонд в крупнейшем городе Ливана все еще занимает значительные территории, которые требуют реконструкции.

В то же время темпы роста населения Бейрута значительно выше, чем в других крупных городах Ливана, что вызывает необходимость постоянного увеличения объемов жилищного строительства.

Основные направления повышения жизненного уровня, перестройки градостроительного комплекса, ускорения темпов качественного уровня комплексной застройки и реконструкции, высокие темпы его развития и

насушная потребность в его обновлении, реконструкции в нем старых районов вызывает необходимость специального изучения постоянно возникающих проблем.

Реконструкция Бейрута пока что ведется лишь выборочно, разработки велись для старых районов, занятых застройкой исторического и местного традиционного типа. Конкретные частные вопросы решались без учета демографической ситуации, традиций населения и близости архитектурных памятников. Следует подчеркнуть, что обще-методические вопросы реконструкции территории жилой застройки в крупнейшем городе Ливана именно в связи с его особенностями до настоящего времени недостаточно исследованы (1).

В современных условиях реконструкция территории исторических городов осуществляется как правило, на основе определенной методики, т. е. совокупности способов и приемов, обеспечивающих наиболее целесообразную, последовательную и систематическую организацию этого процесса на всех временных этапах и на всех уровнях его развития. Основные направления преобразования и развития планировочной и архитектурно-пространственной структуры этих территорий базируются на предварительных исторических, археологических и градостроительных исследованиях, в результате которых устанавливают историческое значение реконструируемой территории, выявляют ценное градостроительное наследие, определяют возможности его сохранения и современного использования. Последовательно изучаются и фиксируются (3,4):

- природные условия, в которых формировалась данная территория города, в том числе естественный рельеф местности, ландшафтно-видовые зоны, характерные городские и пригородные пейзажи; фиксируется последовательность изменения природных условий и их влияния на развитие города;

- исторические периоды изменения планировочной структуры застройки города и отдельных районов, кварталов, процессы формирования системы площадей и улиц, их композиционной организации, пространственных связей комплексов и ансамблей, сочетания планировки и застройки с природными условиями, архитектурного облика города и его исторической среды;

- исследования исторической застройки - определение ценности отдельных зданий и сооружений, выявление объектов, требующих сохранения, памятников истории и культуры, классификация зданий по градоформирующему значению /формирующих пространственную структуру города, его композицию, архитектурный облик/;

- пространственные связи доминирующих зданий;

- классификация всей застройки по техническому состоянию и возможностям восстановления;
- определение границ территорий, требующих археологических исследований;
- определение границ и режимов использования охранных зон;
- предложения по характеру и объему необходимых реставрационных работ и новому строительству.

Основное направление историко-градостроительных исследований состоит в выявлении градостроительного наследия (изучение планировки, застройки и градостроительной композиции, выраженной в объемно-пространственной структуре реконструируемой территории) в его взаимосвязанности и целостности.

Реконструкция исторической среды может осуществляться методом выборочной или комплексной реконструкции. Метод выборочной реконструкции, состоит в сносе или переустройстве отдельных зданий или участков застройки и в строительстве на их месте новых или переустройстве старых зданий в соответствии с планировочными идеями, заложенными в проекте, но лишь на отдельных локальных участках. Кроме того, выборочная реконструкция может касаться жилых и небольших общественных зданий (2).

При ограниченности возможностей выборочной реконструкции, она имеет положительные свойства, к которым можно отнести эффективное использование градостроительных резервов. Кроме того, выборочная реконструкция позволяет рационально использовать отдельные свободные участки и имеющийся капитальный фонд, что весьма существенно в свете требований сохранения градостроительного наследия и интенсификации использования территории сложившихся городских центров. Характерно для этого вида реконструкции то, что для строительства новых зданий на отдельных участках не требуется больших объемов сноса.

В условиях мелкоразмерной сети кварталов и высокой плотности исторической застройки возможно размещение небольших зданий, позволяющих сохранить характер сложившейся среды и использования под застройку и озеленение имеющихся свободных участков, не нарушая при этом сложившейся планировочной структуры.

Комплексная реконструкция является наиболее эффективным средством создания полноценной жилой среды и сохранения преемственности развития исторической застройки. На комплексную реконструкцию исторических территорий городов в первую очередь, исторических центров, направлены сейчас усилия многих коллективов проектировщиков. Идея комплексности заключается во взаимосвязанном решении многих задач обновления и

преобразования сложившейся материально-пространственной среды. Комплексная реконструкция, являясь наиболее эффективным типом реконструктивного вмешательства, включает:

- совершенствование и, в случае необходимости, изменение функционального использования зданий и сооружений;
- совершенствование внешнего благоустройства и инженерного оборудования территории;
- улучшение организации транспорта и пешеходного движения / во время осуществления проекта и после реконструкции/;
- переоборудование всех памятников архитектуры, истории и культуры в пределах участка и другие мероприятия, определяемые конкретными условиями каждого города (2).

Основной принцип реконструкции – любой исторический объект реконструируемой территории подвергается полному циклу обследования, независимо от степени его сохранности. При такой оценке обязательно выявляется характер первоначальной застройки исследуемой территории и месторасположение исчезнувших зданий.

Комплексная реконструкция исторических городов обеспечивает не только безусловное сохранение ценного историко-архитектурного наследия, но и максимальное раскрытие возможностей его использования в социальных, общественных, эстетических и познавательных целях. Комплексная реконструкция учитывает не только интересы туристов, но и постоянного населения обеспечивая ему полноценные условия для быта, работы, общественного и интеллектуального развития.

Современный Бейрут характеризуется пятью видами исторически сложившейся среды:

1. историческая застройка;
2. традиционная застройка;
3. застройка начала XX в. отличается разнохарактерностью;
4. европейская застройка;
5. плановая застройка усадебного типа;

Из изложенного материала следует, что организация реконструктивного вмешательства в историческую среду города Бейрута возможна с использованием метода выборочной или комплексной реконструкции на основе предварительных предпроектных исследований. Разработку соответствующих проектов целесообразно вести в определенной иерархической последовательности:

- генеральная схема реконструкции всех исторических территорий города;

- комплексная программа сохранения и обновления отдельного исторического района, обладающего определенными целостными свойствами;
- комплексная реконструкция площадью 5-10 га;(4)
- отдельный объект, подлежащий реконструкции.

Литература

1. BEIRUT REBORN, The Restoration and Development of the Central District. Angus Gavin, Ramez maluf.
2. Реконструкция центров исторических городов: Сов. фр. науч. – техн. сотрудничество (В. Н. Белоусов, Н. Н. Бочарова, В. А. Васильченко и др.; Центр. н.-и. и проектн. ин-т по градостроительству, М-во градостроительства, жилища и транспорта Франции, Техн. упр. по градостроительству – М.: Стройиздат, 1987.
3. Методические рекомендации по пространственной организации городской среды при реконструкции исторических районов населенных пунктов.
4. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства. – М.: Стройиздат, 1984.

Анотація

Розглядаються методи реконструкції історичної забудови міста Бейрут.

Ключові слова: Бейрут, історична забудова, методи реконструкції.

Annotation

The methods of Beirut historical city building up reconstruction.

Key words: Beirut, historical building up, methods of reconstruction.

УДК 726.54: 7.03: 7.034(4)

О.О.Горбик*канд. архіт.,**доцент кафедри основ архітектури
і архітектурного проектування КНУБА*

РОЗПЛАНУВАННЯ ТА ПРОСТОРОВА КОМПОЗИЦІЯ КОСТЬОЛІВ ПЕРІОДУ БАРОКО НА КИЇВЩИНІ І ВОЛИНІ: ЕЛЕМЕНТИ ПРОПОРЦІЙНОГО АНАЛІЗУ

Анотація: стаття наводить пропорційний аналіз ряду костьолів України XVI-XVIII ст. В храмовбудівному досвіді групи католицьких орденів на Київщині і Волині окремі будови об'єднуються в єдину типологічну та стилістичну цілісність, а розрізнені фактичні дані про параметри споруд вперше приводяться до системного аналізу.

Ключові слова: пропорції, костьол, Київщина, Волинь, нави, пресвітерій, притвор.

На Київщині і Волині протягом XVI-XVIII ст. було збудовано ряд католицьких костьолів, які заслуговують на певну увагу як видатні пам'ятки архітектури бароко [1]. Ряд об'єктів було втрачено в період Першої та Другої світових воєн, за радянської доби, проте в архівах та зарубіжних виданнях п.п. ХХ ст. можливим є віднайти певну ілюстративну інформацію щодо цих храмів. Маючи різну ступінь збереженості та фіксації (обміри, фотографії), пам'ятки втім можуть бути піддані узагальнюючому науковому аналізу, за реконструйованими планами та розрізами може бути дослідженим питання єдності композиційних засад розпланування, типовості пропорційних співвідношень, застосовуваних при будівництві, закономірності певних стильових ознак костьолів тої чи іншої типологічної групи .

В даній статті нами аналізуються тринавні костьоли орденів середньовічної формації (ум. "домініканського" типу). До цієї групи належать аналізовані нижче костьоли в Клевані (1610-30 рр., 1745-48 рр.), Дубно (1630-х рр., бернардинський костьол), Берестечку (1711-65 рр., костьол тринітарів), Заславі (1599-1648 рр., костьол св. Іоана та 1606-1610 рр. бернардинський костьол), Киселені (1720 р., кармелітський костьол), Березному (1613 р.), Затурцях (1691-1720 рр., кармелітський костьол), Києві (1640 р., домініканський костьол), ін.

Аналогічно однонавним, тринавні храми домініканського типу витримують певні принципи розпланування: мають видовжений, відносно наосу, хор з гранчастим, прямокутним, півкруглим завершенням; сакристії не є

обов'язковим елементом (їх може бути одна-дві); внутрішній простір артикульований кількістю опор (можлива 2-, 4-, 6- стовпність) і утворюваними ними просторовими співвідношеннями; трансепт переважно відсутній; наявним є притвор-нартекс (простір якого може бути інтегрованим з простором головної нави храму, або відокремленим від нього; об'єм притвору може бути надбудованим дзвіницями (варіанти: 2 симетричні фланкуючі фасад дзвіниці або єдина дзвіниця над головним входом) чи не надбудованим, низьким, одноярусним). Храми цього типу є за одиничним виключенням безкупольні.

При аналізі загальних пропорційних співвідношень об'ємно-просторової організації храмів даного типу нами найперш віднайдена важлива диференціація: храми значних розмірів (в костьолах Клевани, Дубно, Берестечко, Заслава ширина корпусу, включаючи винос башт, складає від 18 до 28 м (36 м з трансептом); довжина корпусу від 42 (44) до 64 м) мають пропорційні засади, виразно відмінні від пропорцій храмів невеликих за розміром (костьоли Киселіна, Березно, Затурців, Києва, де ширина корпусу 15-20 м, довжина – 23-44 м)¹.

Для великих костьолів характерним є загальне співвідношення ширини корпусу до довжини як $1/2,5 - 1/2,7$; для невеликих костьолів це співвідношення становить $1/1,5 - 1/1,8$. Таким чином, у великих костьолах довжина корпусу є більшою стосовно ширини (приймаючи ширину корпусу за модуль-квадрат, можна сформулювати, що довжина складає понад 2,5 таких модульних квадратів, розмір довжини перевищує розмір ширини в понад 2,5 рази), тобто при проектуванні костьолу значних розмірів передбачався “ріст” об'єму вглиб, корпус розбудовувався по довжині, утримуючи пропорційно вужчу ширину. У невеликих костьолів довжина складає до двох модульних квадратів (з стороною, рівною ширині корпусу), тобто ущільнення розмірів споруди скоріш проявлялось в ущільненні глибини-довжини корпусу, споруда отримувала більш компактний, менш динамічно-видовжений об'єм.

Наступним співвідношенням, яке потребує з'ясування, є співрозмірність довжини пресвітерія і довжини головної нави. Даний критерій дуже важливий, бо є, власне, основним при визначенні костьолів даного (умовно “домініканського”) типу, і поза тим відносно внутрішньої структури храму він дає уявлення про силу просторового зусилля основного повздовжнього руху.

---

¹ Типологічну окремість костьолів залежно від їх розміру можемо підтвердити і автентичними бароковими приписами, зокрема щодо побудовань ордену кармелітів босих (1614-1620 рр.), де вимагалась розробка для кожної орденської провінції двох типових проектів з заданими основними розмірами і відповідно пропорційними співвідношеннями: для монастирів великих і для монастирів малих.

Але перше ми маємо уточнити, що вказана просторова вісь головної нави має декілька розмежовуючих рубежів, ми можемо говорити (без врахування кількості пар опор) про “тридільність” (притвор – нава – пресвітерія) або “дводільність” (нава – пресвітерія) структури. Останній випадок обумовлений закритістю притвору від головної нави. Відсічення простору притвору від простору нави є характерним для великих за розміром костьолів, де головна вісь вже є достатньо видовженою. Натомість, для невеликих костьолів, де повздовжня просторова вісь потребує підсилення (через незначні розміри костьолу і ущільнення довжини корпусу стосовно ширини) характерне розкриття, перетікання простору пресвітерія в простір головної нави. Відтак співвідношення довжини хору до довжини головної нави становить для великих костьолів $1/1,5$, для невеликих костьолів, відповідно $1/2$. Тобто збільшення довжини корпусу в костьолах значних розмірів відбувається за рахунок нарощення глибини (довжини) хору. В невеликих костьолах глибина хору є меншою відносно довжини головної нави, складає її половину, і при вірогідній неможливості збільшити обсяг будови і відповідно довжину (глибину) корпусу, головна просторова вісь є додатково подовжуваною за рахунок розкриття в інтер'єр простору притвору.

У внутрішній структурі костьолу важливим є також співвідношення ширини і глибини головної нави, хору, їх сумарного простору. Ширина головної нави і хору в розглядуваних прикладах є однозначною, пресвітерія є прямим продовженням головної нави. У великих за розміром костьолах глибина хору рівна подвоєному розміру такої ширини, у невеликих костьолів довжина хору є рівною ширині, абрис пресвітерія близькі до квадрату. Відношення ширини головної нави до її довжини: у великих костьолах $1/3$ (при врахуванні довжини головної нави без довжини відокремленого від неї притвору), в невеликих костьолах $1/2$ (при врахуванні довжини нави разом з притвором). Таким чином, ширина розглядуваної головної просторової чарунки відноситься до її сумарної глибини для великих костьолів як $1/5$, для невеликих костьолів – як $1/3$. Тобто в невеликих костьолах головна нава розлогіша, повздовжнє устримлення до олтаря є стишеним, у великих костьолах, навпаки, зберігається романсько-готичний принцип віддаленості олтаря і досить вузького, при значній глибині, “просторового коридору” до нього. Цікавим є те, що в досліджуваних прикладах і великих і невеликих костьолів при виразній різниці в розмірах довжини (23-44 м в невеликих, 42-64 м – у великих костьолах), показники ширини досліджуваної чарунки є практично тотожними, найчастіше близько 8,5 м.

Розглянуті співвідношення вважаємо основними для горизонтальної площини плану. Співвідношення ширини головної і бічних нав складає з незначними відхиленнями відношення $1/2$, бічні нави вдвічі вужчі від головної.

Маємо також охарактеризувати структуру костьолів розглядуваного типу через артикуляцію внутрішнього простору розстановкою опор, їх кількістю, відповідно утворюваним ними метричним кроком. Для вищерозглядуваних великих костьолів характерним є розстановка 4-6 пілонів, невеликі костьоли мають, як правило, 4 опори. Інтерколумнії обумовлюють просторові “коливання” головної нави вшир, і є певною мірою корегуючими об'ємно-просторову “дільність” храму чинниками. Маємо на увазі, що постановка 4-х пілонів утворює (рахуючи з нартексом і хором) “п'ятидільний” храм, постановка 6 пілонів – “шестидільний”. Утворювані чарунки головної нави можуть бути видовжені по ширині або по довжині, що вносить вагому візуальну корекцію в сприйняття внутрішнього простору. Випадіння з поля зору ділянок, схованих за опорами, перспективна ритміка метричного ряду об'ємів і розкритих просторових чарунок, діалектична протидія повздовжній просторовій направленості головної нави поперечних, утворюваних інтерколумніями, просторових коридорів у бічні нави – такими є основні архітектонічні сюжети тринавно структурованого храму. Важливими для визначення метро-ритмічного ряду є і абрис опор, і пропорційне співвідношення інтерколумніїв. В невеликих костьолах ширина нави більша за інтерколумній ($1,2/1 - 1,33/1$), що справляє враження більш “густої”, щільної розстановки опор.

Розгляд просторової співвідношеності показників горизонтальної проекції плану до показників вертикальної проекції перетину – є важливим, але через брак матеріалів поки що не може бути проведеним. Загалом для тринавних костьолів даного типу характерною є базилікальна організація. Виключеннями (з невизначеним в об'ємі підйомом висоти головної нави відносно бічних) є костьоли у Києві та костьол Іоана в Заславі.

Загалом ми можемо підсумувати, що храми ум. “домініканського” типу знаходились переважно в невеликих містах, мали не регулярну структуру комплексу, подекуди несли оборонну функцію. При наявності, клуатр містився переважно вздовж бічного фасаду костьолу. Сам костьол – одно- тринавний, безкупольний, 4-6 стовпний, з надзвичайно розвиненою вглиб вівтарною частиною (з переважно гранчастим завершенням), де трансепт переважно відсутній, сакристії необов'язкові, несиметричні, часто – сакристія лише одна. Композиція фасаду інваріантна: безбаштова, двобаштова, найчастіш – однобаштова. Декор та деталіровка – неосередньовічні, неордерні, часто відсутні. Артикуляція внутрішнього простору корегується за допомогою

пропорціонування: в невеликих тринавних костьолах просторове враження підсилюється (наближується до враження від просторовості костьолів великих розмірів) за рахунок співвідношень ширини і глибини головної нави, її відношення до вівтарної частини, розкритості у внутрішній простір храму простору притвору, частоти постановки опор.

Література

1. Горбик О.О. Сильові риси архітектури провінційного католицького барокового храму (на прикладі костьолів Київщини і Волині): Дис. на соиск...канд. архит. 18.00.01. – К.: КНУБА, 2003. – 20 с.
2. Горбик О.О. Становлення католицького барокового провінційного храму: принцип діоцезальної та орденської специфіки // Українська академія мистецтва: Зб. наук. пр. – Вип. 7.– К: Тов. “ДІА”, 2000. – С.175-181.
3. Горбик О.О. Становлення католицького барокового храмубудування у XVII ст. на Київщині і Волині // Українська академія мистецтва: Зб. наук. пр. – Вип. 11.– К, 2004. – С.190-198.
4. Памятники, изданные временной комиссией по разбору древних актов: Отдел III. Материалы для истории Малороссии (1600-1664 гг.) / на польск. и рус. языках. – Т. 1. – К., 1845. – Ч. XLIX. – Отд. VI. – 430 с.
5. Берестечко. Костьол Трійці // Методичний фонд НДІТІАМ, №№409928, I-9809.
6. Заслав – Костьол св. Іосифа 1750р. // Методичний фонд НДІТІАМ, №№ 38839.
7. Sztuka kresow wschdnich. – Т.2.: Materialy sesji naukowej. – Krakow. 1995.

Аннотация

Статья представляет пропорциональный анализ ряда костелов Украины XVI-XVIII вв. В храмостроительном опыте группы католических орденов на Киевщине и Волини отдельные построения объединяются в единую типологическую и стилистическую целостность, а разрозненные фактические данные о параметрах сооружений впервые приводятся к системному анализу.

Ключевые слова: пропорции, костел, Киевщина, Волинь, нефы, хор, притвор.

Annotation

In article the proportional analysis of some Roman Catholic churches in Ukraine XVI-XVIII centuries is presented. Some structures are combined into a single typological and stylistic integrity on the experience of religious building of the group of catholic orders in the Kyiv region and Volyn, and scattered evidences about the parameters of the buildings are investigated by the method of system analysis for the first time.

Key words: proportions, Roman Catholic Church, Kyiv region, Volyn, naves, presbytery, narthex.

УДК 728.1.012

К.О. Комаров,

аспірант кафедри теорії, історії архітектури і синтезу мистецтв НАОМА

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНОГО ПЛАНУВАННЯ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Анотація: У статті аналізуються сучасні житлові комплекси для незрячих та наявні рекомендації з облаштування помешкань для інвалідів зору. Визначено склад функціональних зон, особливості геометрії, ергономіки та системи орієнтирів житлового середовища для людей з вадами зору.

Ключові слова: житлове середовище, спеціалізовані помешкання, інваліди зору.

Постановка проблеми. Сучасна містобудівна практика передбачає два типи розселення осіб з обмеженими фізичними можливостями. Перший тип – надання помешкання в будинках-інтернатах, другий – в квартирних будинках масової забудови. Наприкінці 1970-х рр., в результаті проведених фахівцями кафедри архітектури московського інженерно-будівельного інституту ім. В.В. Куйбишева наукових досліджень в сфері архітектурної організації матеріального середовища для людей з вадами зору, було зроблено висновок про доцільність *"створення своєрідних виробничо-житлових центрів, що включають учбово-виробниче підприємство"* [6, с. 23], в якості містобудівної основи розселення сліпих. За десятиріччя потому матеріали досліджень по формуванню середовища, що забезпечує соціальну інтеграцію інвалідів, проведених у 1993 році в м. Мінську вказували на неможливість просторової ізоляції людей із будь-якими особливостями фізіології. Майже всі опитані віддавали перевагу будинкам загального типу, розташованим у великих або середніх містах. *"Оселитися у спеціалізованих соціально-виробничих комплексах виказали бажання лише деякі із самотніх старих людей"* [3, с. 48].

Незалежно від типу розселення, житлове середовище для людей з вадами зору має характеризуватися спільними планувальними особливостями, а у випадку проектування спеціалізованих житлових будівель, одним із завдань архітектора повинно стати вирішення громадських зон таких споруд.

Мета дослідження. На основі аналізу сучасних житлових комплексів для незрячих та рекомендацій з облаштування помешкань для інвалідів зору визначити склад функціональних зон, особливості геометрії, ергономіки та системи орієнтирів житлового середовища для людей з вадами зору.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремих систематичних фундаментальних праць, присвячених особливостям архітектурного

планування житлового середовища для людей з вадами зору, сьогодні не існує. Найявні публікації зі спорідненою тематикою можна умовно розділити на дві групи: рекомендації з облаштування помешкання для інвалідів зору та статті про окремі спеціалізовані житлові утворення.

До першої групи належить випуск рекомендацій з проектування оточуючого середовища, будівель та споруд з урахуванням потреб інвалідів та інших маломобільних груп населення № 3, присвячений житловим будівлям та комплексам [5]. У збірці розглядаються основні положення, пов'язані із проектуванням житла як для масової забудови, так і спеціалізованих його типів. Визначені функціонально-планувальні моделі пріоритетних типів спеціалізованого житла: спеціальних житлових будинків квартирного типу з обслуговуванням, житлових комплексів, територіальних центрів і ін., встановлений раціональний набір житлових, громадських і медичних приміщень. Розглядається вирішення спеціального устаткування житлових кімнат, квартир, санітарних вузлів, кухонь, що полегшують повсякденний побут, ведення домашнього господарства й проведення необхідних процедур. У виданні охоплено всі категорії людей з особливостями фізіології, найбільше уваги приділяється проектуванню житлового середовища для інвалідів у візках, в той час як питання облаштування помешкання людей з вадами зору приділено недостатньо уваги. Сформульовані у виданні рекомендації щодо облаштування житлового середовища будинків-інтернатів для сліпих та слабовидячих можна розділити на три групи:

- особливості планувальної структури житлового середовища;
- створення системи орієнтирів для полегшення орієнтування у приміщенні за допомогою збережених аналізаторів;
- світлоколірне вирішення середовища, орієнтоване на залишковий зір.

До першої групи джерел можна віднести рекомендації щодо адаптації власної домівки американської фундації сліпих (*Adapting your home. American Foundation for the Blind*) [9]. На відміну від попереднього видання, дані рекомендації орієнтовані не на архітекторів, а безпосередньо на споживачів житлового середовища з вадами зору. Тут сформульовані практичні поради, із підвищення рівню комфортності приміщень та створення ергономічного простору для людей з вадами зору:

- підвищення рівню освітлення;
- захист від прямих світлових променів;
- створення кольорових контрастів;
- організація та маркування предметів;
- зниження ризику.

До першої групи публікацій також належить видання І. Данчака та С.

Лінди "Пристосування житлового середовища для потреб людей з обмеженими фізичними можливостями" [2], в якому розглядаються особливості проектування житлових приміщень для інвалідів. Однак окремої уваги особам з вадами зору у виданні не приділяється.

До другої групи джерел можуть бути віднесені статті у періодичній пресі та електронних виданнях, присвячені окремим житловим утворенням для незрячих, що функціонують за принципом впорядкованих спільнот у США. Так в статті Ренді Фейле (Randy Feille) "*В самому серці Техасу – житло для сліпо-глухо-німих*" (Deer in the heart of Texas – Deaf-blind community based apartments) [7] наводиться принцип функціонування спеціалізованого гуртожитку в м. Остін, подається перелік послуг та навчальних курсів, що пропонуються мешканцям цієї спільноти.

Інформація про склад приміщень житлового комплексу в Ірисовому парку, м. Портленд (штат Орегон, США) наводиться на офіційному сайті конструкторського бюро Benchmark [10] та в статті Тесса Нацелевича (Tess Nacelewich) "*Люди з вадами зору вдома, в новому комплексі*" (Visually impaired at home in new complex) [8].

Офіційний сайт спеціалізованого житлового комплексу "*Фрідмен Плейс*" (Friedman Place) [11] інформує про умови влаштування осіб з вадами зору та перелік послуг, що пропонуються майбутнім мешканцям. Сайт містить плани типових житлових кімнат з експлікацією приміщень та переліком спеціалізованих приладів, якими обладнані кімнати.

Викладення основного матеріалу. За рекомендаціями з проектування оточуючого середовища, будівель та споруд з урахуванням потреб інвалідів та інших маломобільних груп населення передбачається розселення людей з вадами зору переважно у 1-3 поверхових спеціалізованих будинках-інтернатах з повним стаціонарним медичним обслуговуванням. Такі споруди рекомендовано членувати на житлові групи по 25-30 чол. з кімнатами на 1, 2 та 3 чол.

В 1980 році на замовлення ЦНДІЕП житла московським інженерно-будівельним інститутом була розроблена "*Програма завдання на розробку індивідуальних проектів будинків і блок-секцій експериментального будівництва для людей з вадами зору*" [6, с. 22]. У програмі передбачено проектування квартир для однаків і родин, які мають у своєму складі не більше двох осіб з вадами зору. Такі будівлі вважали за доцільне зводити на периферії міста, у складі спеціалізованих центрів, де мали бути школа-інтернат, будинок престарілих з медичним обслуговуванням, клуб з бібліотекою для сліпих та лікувально-профілактичні установи.

Однак, такий принцип розселення призводить до просторової ізоляції людей з вадами зору, в той час як більш популярною стає ідея залучення людей з будь-якими особливостями фізіології до активного життя в суспільстві: "... необхідно зробити так, щоб багато з тих, чії фізичні можливості дозволяють пересуватися самостійно, брали б активну участь у суспільному житті" [1, с.6]. З цієї точки зору цікавою є практика розселення незрячих у США. Вона передбачає створення спеціалізованих житлових будівель, що являють собою "живу спільноту, в якій люди з вадами зору можуть повністю реалізувати свій потенціал" [11] і розміщуються в центрі великих міст. До таких спільнот можна віднести спеціалізований гуртожиток в м. Остін, штат Техас, комплекс в Ірисовому парку, м. Портленд, штат Орегон (іл. 1, 2) та житловий будинок "Фрідмен Плейс" в м. Чікаго, штат Іллінойс (іл. 3-5).

Спеціалізований гуртожиток для сліпо-глухо-німих в м. Остін надає помешкання особам, які пройшли спеціальний тренувальний курс з орієнтування, переміщення та виконання щоденних справ. Незважаючи на це, "деякі навчальні програми продовжуються всередині утвореної спільноти" [7, с. 52]. Тому окрім житлових приміщень до складу комплексу входять навчальні класи.

Житловий комплекс в м. Портленд позиціонується як такий, що "був запроектований з метою допомогти своїм мешканцям жити більш незалежно" [8, с. 7]. Комплекс членується на дві зони:

- група з тридцяти приватних одно та двокімнатних помешкань;
- громадський вузол, що включає централізовану кухню з обідньою залою, кімнати відпочинку, спортивну залу, внутрішній майданчик для купання собак-поводирів і зовнішні майданчики в саду.

Іл. 1. Житловий комплекс в Ірисовому парку, м.Портленд (штат Орегон, США)

Іл. 2. Інтер'єр ліфтового холу

Житловий будинок "Фрідмен Плейс" в м. Чікаго належить спільноті дорослих людей з вадами зору. Члени спільноти мешкають в приватних студіях або двокімнатних квартирах, залежно від власних потреб та уподобань. Громадський вузол будівлі є власністю всієї спільноти та використовується для спільного проведення вільного часу. Ця частина формується трьома зонами: побутові приміщення (їдальня та пральня), зали освіти та мистецтва (бібліотека,

Іл. 3. Житловий будинок "Фрідмен Плейс", м. Чікаго (штат Іллінойс, США)

класи для занять образотворчим мистецтвом, зали для проведення музичних та театральних вистав), оздоровча зона (медичний блок з клінікою зору, зали для фізичних вправ, салон краси та перукарня). На території комплексу розміщено зовнішні майданчики для відпочинку та зони тренування собак.

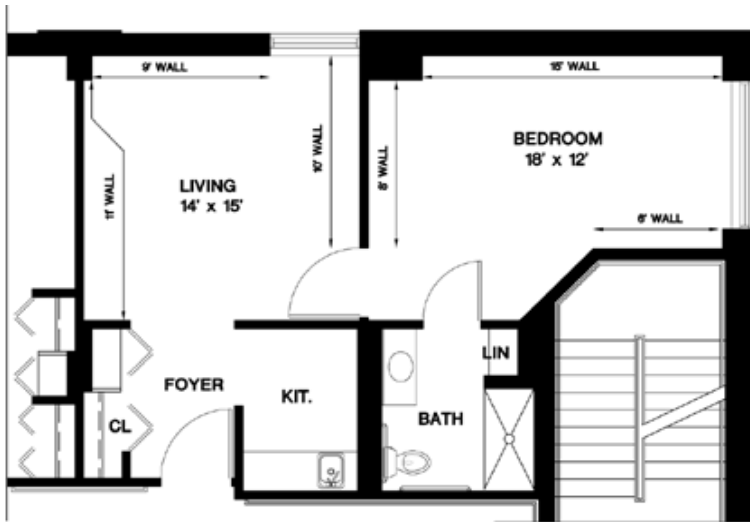
Не важко помітити, що наведений перелік громадських просторів житлових споруд для людей з вадами зору повторює склад приміщень

спеціалізованих реабілітаційних центрів, шкіл та бібліотек. Важливими елементами громадської зони житлової споруди є вхідний та комунікаційні вузли. *"Параметри та облаштування цих типологічних вузлів визначають ступінь доступності для інваліда об'єкту в цілому і його окремих елементів"* [2, с. 306]. Однак оскільки ці вузли є частинами громадської зони, особливості їх архітектурного вирішення з урахуванням потреб інвалідів зору повторюватимуть характеристики подібних громадських просторів в складі розглянутих в попередніх статтях типів споруд: бібліотек, шкіл та реабілітаційних центрів [4, с. 344-354]. Тому в рамках даного дослідження варто приділити увагу особливостям архітектурного вирішення власне житлового середовища – простору квартири, кімнати або іншого помешкання для людей з вадами зору.

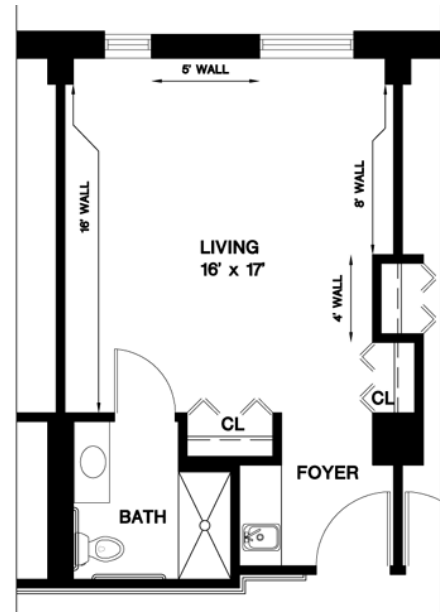
Рекомендації з проектування оточуючого середовища, будівель та споруд з урахуванням потреб інвалідів та інших маломобільних груп населення не приділяють достатньої уваги геометрії житлових приміщень для людей з вадами зору. Так, при розробці архітектурного вирішення житла для незрячих передбачено застосування єдиного об'ємно-планувального модуля для створення просторового ритму, що спрощує орієнтування мешканців з вадами зору. Рекомендації щодо організації безперешкодної системи комунікаційних

зв'язків обмежуються порадою "уникати перетину функціональних зон між собою, зі шляхами руху та шляхів руху між собою" [5, с. 20].

Цілком відповідають цим рекомендаціям приватні помешкання у житловому будинку "Фрідмен Плейс". Організовані за максимально спрощеною схемою, квартири набираються з прямокутних у плані приміщень фойє, кухні, гостинної, спальної та ванної кімнати (іл. 4, 5). Важливим елементом просторової структури квартири є її членування на автономні просторові осередки. Завдяки такому членуванню незряча людина має можливість ідентифікувати себе у певному середовищі, переміщуючись в межах простору власного помешкання.

Іл. 4. Схема плану двокімнатної квартири спеціалізованого житлового будинку "Фрідмен Плейс"

Іл. 5. Схема плану квартири-студії

Роль початкової системи орієнтирів всередині житлового середовища для людей з вадами зору відіграє розміщення перегородок, меблів та інших елементів інтер'єру. Організуючи житло для осіб із залишковим рівнем зору, в оздобленні кімнат широко використовують принцип контрасту: світлі предмети встановлюють на темному тлі і навпаки.

Важливою особливістю приватного житлового середовища є його відносно невеликі розміри, тому незряча людина легко запам'ятовує його структуру. Зважаючи на це, напрямні площини, поручні та інші спеціальні пристосування в інтер'єрах житлових приміщень для людей з вадами зору не використовуються.

Згідно загальних ергономічних вимог у помешканнях для незрячих людей створюють рівні неслизькі безперешкодні шляхи руху, звільняючи їх від

меблів, частин конструкцій, тощо. Все обладнання закріплюється стаціонарно, його гострі кути заокруглюються.

Висновки.

1. В результаті аналізу організації сучасних житлових комплексів для незрячих було виявлено тенденцію формування спільнот всередині таких комплексів. Наслідком такої організації є членування споруди на дві зони:

- вузол приватних помешкань;
- громадський осередок, який, в свою чергу, складається із побутових приміщень, навчальних класів та оздоровчого блоку.

Архітектурне вирішення кожної з цих зон характеризуватиметься особливостями, притаманними аналогічним типам громадських просторів, розрахованих на людей з вадами зору.

2. На основі аналізу архітектурного вирішення житлового середовища в сучасних спеціалізованих комплексах виявлено тенденцію до максимального спрощення геометрії простору помешкання шляхом її членування на окремі просторові осередки на основі єдиного модуля. Оскільки системою орієнтирів для людей з вадами зору всередині житлового середовища є структура елементів інтер'єру, доведено доцільність використання принципу контрасту у світло-колірному вирішенні приміщень.

Література

1. Бармашина Л.М. Доступність архітектурного середовища (проблема усунення просторових перешкод щодо життєдіяльності маломобільних людей) // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2006. - №16. – С. 303-310.

2. Данчак І.О., Лінда С.М. Пристосування житлового середовища для потреб людей з обмеженими фізичними можливостями. – Львів: вид-цтво. ун-ту. „Львівська політехніка”, 2002. – 127 с.

3. Иодо И., Хачатрянц К., Агранович-Пономарева Е. Создание среды для инвалидов: исследования и экспериментальное проектирование // Архитектура и строительство. – 2003. – Вып. 5 (159). – С. 48-55.

4. Комаров К.О. Особливості архітектурного вирішення бібліотек для читачів з вадами зору // Українська академія мистецтва. – 2009. – Вип. 16. – С. 344-354.

5. Рекомендации по проектированию окружающей среды, зданий и сооружений с учетом потребностей инвалидов и других маломобильных групп населения. Вып. 3. Жилые здания и комплексы. - М.: Минстрой России, 1996. - С. 20-21.

6. *Шарапенко В.Г.* Проектирование жилой среды для людей с недостатком зрения // Жилищное строительство. – 1982. – № 7. – С. 22.

7. *Feille Randy.* Deep in the heart of Texas - Deaf-blind community based apartments // American Rehabilitation. – 1995. – № 2. – P. 51 - 56.

8. *Nacelewicz Tess.* Visually impaired at home in new complex // Portland Press Herald. – 2007. – June 06. – P. 7 - 9.

9. *www.afb.org* // American Foundation for the Blind.

10. *www.benchmarkconstruction.org* // Benchmark Construction.

11. *www.friedmanplace.org* // Friedman Place.

Ілюстрації

1, 2. *www.benchmarkconstruction.org* // Benchmark Construction.

3-5. *www.friedmanplace.org* // Friedman Place.

Аннотация

В статье анализируются современные жилые комплексы для незрячих и существующие рекомендации по обустройству помещений для инвалидов по зрению. Определен состав функциональных зон, особенности геометрии, эргономики и системы ориентиров жилой среды для людей с недостатками зрения.

Ключевые слова: жилая среда, специализированные помещения, инвалиды зрения.

Annotation:

The analyzes of modern residential complexes for the blind and recommendations for improvement of accommodation for the disabled is held in this article. Composition of functional areas, geometry characteristics, ergonomic requirements for people with visual impairments are determined.

Key words: habitat, special accommodation, visually impaired.

УДК 72.01/03 '18 /19 ' ˆ

Ю.В.Івашко,
кандидат архітектури, доцент КНУБА

СПЕЦИФІКА МОДЕРНУ ЛЬВОВА І ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАХІДНУ ШКОЛУ

Анотація: В статті охарактеризовано специфіку модерну Львова як центра західної школи модерну в Україні, виділено основні різновиди львівського модерну, періодизацію модерну, основні об'єкти і видатних майстрів. Показано вплив львівського модерну на регіональні школи і його місце в спадщині модерну України.

Ключові слова: модерн, Львів, західна школа.

Спадщина модерну західної школи стала темою досліджень таких вчених, як В.Ясієвич (4), Ю.Бірюльов(2), С.Біленкова(1), Л.Поліщук(3), які детально проаналізували особливості модерну у Львові, Чернівцях, Станіславові (Івано-Франківську). Втім, попри велике значення їх наукових праць, деякі питання потребують детальнішого вивчення. Зокрема, виникла необхідність детальніше охарактеризувати всю західну школу в цілому з акцентуванням ролі Львова в ній, проаналізувавши специфіку різновидів модерну (порівняно з іншими школами модерну в Україні), особливості типів забудови, застосування різновидів декору, “авторського модерну” відомих архітекторів тощо. Саме тому була зроблена спроба на основі вже існуючих досліджень і досліджень автора створити узагальнюючу картину специфіки західної школи модерну з центром у Львові.

В модерні Львова можна виділити ті ж різновиди, що і в інших центрах модерну в Україні – в Києві та Харкові. Це ранній декоративний модерн (декоративний європейський, національно-романтичний з українськими і польськими мотивами, модернізована еkleктика), і пізній раціоналістичний і класицизований модерн. Загальна кількість об'єктів модерну у Львові налічує більше сотні.

Найбільша кількість об'єктів належить до декоративного модерну, їх близько семидесяти, з них п'ятдесят оригінальних і шістьнадцять видатних. Декоративний модерн датований 1904-1907 роками і в основному поширився в 1904-1906 роках, хоча поодинокі зразки з'являлись і після 1907 року.

Якщо охарактеризувати об'єкти декоративного модерну Львова, то варто зазначити, що на відміну від Києва чи Харкова, де декоративізм досягався не лише завдяки насиченню головного фасаду декором, а й завдяки оригінальності композиції, для Львова дуже обґрунтованою виглядає характеристика, надана

польським дослідником, професором Я.Левицьким, - “орнаментальна сецесія”. Як правило, декоративізм львівського модерну досягався шляхом “накладання” фітоморфного або антропоморфного декору на традиційний фасад з трьома поверхами (рідше – чотирма) і з прямокутними формами прорізів. Декоративне оздоблення включало обрамування ліпленням вікон і дверей, прикрашення дверей оздобленням з мотивами лінії “удар батога”, розташування під карнизами смуги майолікових вставок в поєднанні з виразними маскаронами (як правило, жіночими) і з криволінійними щипцями чи аттиками та вишуканими кованими огорожами балконів. За винятком антропоморфного декору, фітоморфний декор фасадів – малорельєфний, іноді майже площинний. Характерною ознакою декоративного модерну Львова є широке застосування майолікового декору, в чому відчувається безпосередній вплив австро-угорської сецесії з її вимогами “гігієнічного декору”. Втім, модерн Львова більш перенасичений ліпленням і менш експресивний за пластикою об'ємів, ніж модерн Відня.

Декоративний модерн у Львові проіснував лише кілька років, давши “максимальний сплеск” в 1905-1906 роках, коли створювалась ансамблева забудова цілих вулиць. Вулиць декоративного модерну не з поодинокими зразками модерну, а саме з унікальними ансамблями лише кілька – вул. Богомольця, академіка Павлова, Донцова. На відміну від Києва, Харкова, Одеси, по цих вулицях переважали саме об'єкти декоративного модерну, схожі за масштабом і співзвучні за стилістикою. Це стало можливим лише тому, що всі проекти і забудова велися одночасно, протягом одного-двох років і одним виконавцем – проектним бюро І.Левинського, де також працював і Т.Обмінський.

Отже, основне досягнення декоративного модерну – це створення ансамблевої забудови вулиць модерну, стилістично органічних житлових комплексів, об'єднаних спільним озелененим двором-курдонером. Таких П-подібних середньоповерхових сецесійних комплексів у Львові два – відоме “Рондо” на вул.Богомольця (стилістично об'єднаний із забудовою протилежної сторони вулиці) і комплекс на вул.Донцова,8-8а-10-10а. Обидва ці комплекси зводились протягом одного часу, а саме в 1905-1907 роках, причому комплекс “Рондо” послужив зразком для комплексу на вул.Донцова.

В історії модерну відомі приклади комплексів модерну П-подібної форми, з курдонерами. Найвідоміший подібний комплекс в Петербурзі – прибутковий житловий комплекс Лідвалів на Каменноостровському просп.,1-3-вул.Малій Посадській,5 (1899-1904, арх. Ф.І.Лідваль), збудований в характерній стилістиці “північного” модерну із різнофактурною обробкою фасадів. В Харкові П-подібні житлові комплекси із курдонерами з'явилися в період панування

неостилів, їх два – “Компанійський будинок ” на вул.Римарській,19 (1912-1914, арх. О.І.Ржепішевський) та будинок кооперативу “Червоний банковець” на вул.Артема,6 (1918, арх. В.А.Естрович). Крім них, в Харкові є ще два великих житлових комплексу – Страхового товариства “Росія” в неоренесансі і Страхового товариства від вогню “Саламандра” в неокласицизмі.

Відмінність цих житлових комплексів від львівських полягає в більшій масштабності, іншому стилістичному вирішенні, а також в датах будівництва: комплекс в Петербурзі збудований раніше, а комплекси в Харкові – пізніше, ніж “Рондо” і комплекс на вул.Донцова. Отже, можна сказати, що в Україні львівські комплекси з курдонерами виникли хоча і пізніше, ніж в Петербурзі, проте раніше, ніж інших містах України. Львівські комплекси – більш камерні і з меншою кількістю поверхів (це особливо видно порівняно з харківськими об’єктами).

Декоративний модерн Львова – це насамперед яскравий авторський модерн І.Левинського, Т.Обмінського та В.Садловського (табл. 1).

Аналіз творчого внеску представників модерну різних шкіл

Таблиця 1

Представники шкіл модерну			
Школа модерну	1 рівень	2 рівень	3 рівень
західна /Львів/	І.Левинський, Т.Обмінський, В.Садловський, О.Лушпинський, А.Захаревич, Р.Фелінський,	В.Херман, Е.Жихович, В.Сосновський, А.Богохвальський, Л.Райс, Н.Лушкевич, С.Рімер, Б.Гертманн, Р.Вольпель, А.Піллер, С.Пліхаль, А.Шлеєн, М.Блеха	В.Мінкевич, Л.Вельтце, А.Барон, К.Теодорович, З.Лянград, Ю.Цибульський, М.Фехтер, Ф.Касслер, Ю.Висоцький, С.Дец, Й.Авин, Й.Фейвл
центральна/Київ/	В.В.Городецький, І.К.Ледоховський, Й.А.Зекцер, Ф.А.Троупянський, Е.П.Брадтман, В.М.Риков, О.М.Вербицький	Г.П.Шлейфер, М.В.Клуг, В.А.Безсмертний, І.І.Беляєв, Г.Ю.Гай, В.Г.Кричевський, М.О.Шехонін	О.Феокритов, П.П.Свадковський

східна/Харків/	О.М.Гінзбург, О.М.Бекетов, О.І.Ржепішевський, М.В.Васильєв	К.М.Жуков, Ю.С.Цауне, В.М.Покровський, М.Г.Диканський	С.П.Тимошенко, Є.П.Сердюк, В.А.Естрович, В.Г.Гауш, В.М.Корнієнко, З.Ю.Харманський, М.Є.Компанієць, М.Ф.Піскунов, Л.К.Тервен
південна/Одеса/	Л.Л.Влодек, Л.М.Чернігів, С.А.Ландесман	М.Ф.Безчаснов, Ф.Кюнер	

Висновок: найбільш численною є західна школа модерну з центром у Львові, хоча найбільша кількість видатних зодчих модерну працювала в центральній школі з центром у Києві. Разом з тим, кілька видатних зодчих східної школи модерну з центром у Харкові створили яскраві зразки “авторського” модерну, тоді як більшість майстрів модерну найбільш численної західної школи “тиражувала” європейські зразки.

І.Левінський виконав в стилі декоративного європейського модерну дев’ять проектів, чотири – в національно-романтичному модерні (“гуцульській” сецесії), тоді як в еkleктиці його бюро виконало мало робіт. Бюро І.Левінського утверджувало нові технології у використанні традиційних матеріалів – цегли, каменю, гіпсу, кераміки(2, с.58). Ознаками творчості І.Левінського є:

- створення ансамблів одно масштабної і подібної за стилістикою забудови вулиць модерну;
- заміна традиційної забудови по червоних лініях П-подібними комплексами з відкритим зеленим двором-курдонером;
- піднесення ідеї національно-романтичного українського модерну в гуцульській інтерпретації;
- застосування (без перенасичення) на фасадах будинків декору в традиціях європейського модерну;
- вирішення в модерні інтер’єрів споруд, застосування вітражів, художнього металу, майолікових кахлів.

Розглядаючи роботи іншого видатного майстра декоративного модерну – Т.Обмінського – слід зазначити, що він працював в бюро І.Левінського, тому фактично всі його роботи здійснювались під наглядом І.Левінського. Для творчості Т.Обмінського притаманні:

- оригінальні композиції фасадів;
- пластика фасадів (були і приклади площинних фасадів);
- продумана кількість акцентних деталей;
- вирішення в модерні сходової клітки, інтер'єрів з вітражами.

Третім визначним майстром був В.Садловський, хоча значення його для утвердження декоративного модерну у Львові було не таким відчутним. Для творчості В.Садловського характерні:

- оригінальні композиції планів і фасадів, інтер'єрів;
- широке розмаїття творчості (він працював в декоративному європейському модерні, зробив значний внесок в архітектуру модернізованого Ренесансу та працював в інших модернізованих неостилях).

Крім цих архітекторів, в декоративному європейському модерні працювали В.Херман, Е.Жихович, В.Сосновський, А.Богохвальський, Л.Райс, Н.Лушкевич, С.Рімер, В.Гертманн.

Національно-романтичний модерн поширився у Львові паралельно з декоративним європейським, в 1904-1907 роках. Розквіт цього напрямку припав на 1904-1906 роки, хоча поодинокі зразки відомі і після 1907 року.

Можна сказати, що в основному національно-романтичний український модерн в його 'гуцульському' варіанті – це теж 'авторський модерн' бюро І.Левінського, оскільки визначні споруди створили І.Левінський (чотири проекти), Т.Обмінський (чотири проекти) та О.Лушпинський (два проекти). Для цього напрямку характерна модернізація форм народної дерев'яної архітектури Галичини – застосування народного орнаменту у вигляді ліплення чи майолікових вставок, експресивних за силуетом черепичних дахів із заломами і трикутними горищними віконцями, зображень гербів українських земель, імітація на фасадах зрубних конструкцій стін у вигляді фрагментарного ліпного декору, дашків, ганків, тощо. Елементи національного романтизму (змішаного, польсько-українського) присутні навіть в зразках модернізованої готики, де на фасаді будинку на вул.Гвардійській, 6 вміщено скульптурні голови чоловіків і жінок в національному вбранні.

В цей же час з'являються і окремі об'єкти модернізованого польського стилю – в проекті польського Академічного дому арх.А.Захаревича.

Отже, крім І.Левінського, Т.Обмінського, О.Лушпинського, в національно-романтичному модерні працював В.Мінкевич і А.Захаревич, який в подальшому став лідером пізнього раціоналістичного і класицизованого модерну у Львові.

Модернізована еkleктика Львову, виділена в окремий напрям, стилістично близький до декоративного модерну, пройшла дві стадії – це

псевдо стилі 1898-1900 років і неостилі 1907-1910 років (поодинокі зразки були і в період до 1907 року, і після 1910 року).

В модернізованій еклектиці можна виділити два найбільш поширені різновиди – модернізовану готику і модернізований Ренесанс, а також всі інші неостилі, менш характерні і не такі виявлені.

Модернізована готика Львова – серед них найяскравіша і найпоширеніша. Вона налічує дев'ять об'єктів, з них три – визначні. Найважливішими ознаками модернізованої готики стали експресія, гра площинами, пластика фасадів за рахунок еркерів, порталів, башт, щипців, скульптурного декору. Видатними майстрами цього напрямку були Р.Вольпель, А.Піллер, С.Пліхаль, А.Шлеєн. Крім них, в цьому напрямку працювали Л.Вельтце, А.Барон та архітектори пізнього модерну – А.Захаревич та Р.Фелінський.

Отже, при тому, що масштаб споруд і композиція фасадів будинків модернізованої готики часто залишаються традиційними для попередньої забудови історизму, фасади набувають більшої пластики завдяки заокругленням стін, еркерам, стрільчастим прорізам і порталам, трикутним або ступінчастим щипцям, біфоріям і трифоріям, зубчастим парапетам, прикрашенню головного фасаду чи двох бічних фасадів кутового будинку під карнизними стрільчастими аркатурними поясами, скульптурою і рельєфами із зображенням орлів, сов, химер, левів, лицарів, геральдичних знаків.

Визначним напрямком в модернізованій еклектиці Львова був модернізований Ренесанс. Його особлива популярність пояснюється вагомою середньовічною архітектурною спадщиною Львова – центру Ренесансу на землях Західної України. Втім, ренесансні стилізації у Львові виникали час від часу: і до появи модерну, і подекуди в пізній стадії, як в будівлі Торгово-промислової палати на просп. Т.Шевченка, 17-19.

В модернізованому Ренесансі було створено близько десяти об'єктів, з них видатних – лише два, насамперед Залізничний вокзал.

В цьому напрямку працювало багато архітекторів без явного лідерства за кількістю об'єктів, хоча за масштабом і значенням споруд виділяються насамперед В.Садловський, А.Захаревич, Т.Обмінський. Крім них, слід назвати К.Теодоровича, З.Лянґрода, Ю.Цибульського, М.Фехтера, А.Шлеєна.

В інших неостілях працювали Р.Фелінський, Ф.Касслер, Ю.Висоцький, В.Садловський, С.Дец, Ю.Цибульський, А.Шлеєн, І.Левинський, А.Захаревич.

Пізня стадія модерну (раціоналістичний і кластцизований модерн) поширилась у Львові в 1910-1912 роках і представлена меншою кількістю об'єктів, ніж рання стадія. Вочевидь, це сталося ще і тому, що стриманість і бездекоративність раціоналізму та чітка симетрія, врівноваженість і академізм

неокласицизму були чужерідними камерному середньовічному Львову із значною кількістю ренесансної забудови. Характерних об'єктів раціоналістичного і класицизованого модерну у Львові – близько двох десятків. З них визначних лише два об'єкти раціоналістичного модерну і два – класицизованого.

Якщо ранній декоративний модерн – це насамперед авторський модерн І.Левінського, Т.Обмінського, В.Садловського, то пізній раціоналістичний і класицизований – це авторський модерн А.Захаревича і Р.Фелінського, які прийшли від модернізації неостилів до раціоналізму і неокласики.

Таку ж важливу роль, яку відіграло в ранньому модерні проектне бюро І.Левінського, відіграла в пізньому модерні фірма “Ю.Сосновський і А.Захаревич”, яка розпочала свою активну діяльність ще з 1902 року. Саме ця фірма стала вперше в Галичині широко застосовувати залізобетонні конструкції за новою системою Ф.Еннебіка в промисловому та цивільному будівництві. В житлових будинках Львова А.Захаревич застосовував комбіновану схему: цегла та камінь виступали в ролі обшивання перекриттів, перемичок та залізобетонних опор. Подібний неповний каркас конструктивної основи, як правило, був виявлений на фасаді. Вперше залізобетонні конструкції системи Еннебіка були застосовані А.Захаревичем в віллах 1903-1904 років (2,с.54). На протязі 1902-1914 років А.Захаревич вдало застосовував тектонічні та естетичні можливості залізобетону в інженерних спорудах та в конструкціях великих цивільних споруд (головний купол Залізничного вокзалу у Львові, пішохідний тунель вокзалу та ін.) (2,с.55). Для будівництва споруд застосовувались залізобетонні вироби, виготовлені безпосередньо на фабриці фірми “Ю.Сосновський і А.Захаревич”, що сприяло поширенню в забудові Львова раціоналістичного модерну з виявленням внутрішнього каркасу через лаконізм геометричної форми (2, с.58).

Особливість пізньої стадії модерну у Львові має свою специфіку. На відміну від Харкова, де раціоналістичний і класицизований модерн відокремлені, у Львові це часто змішаний, раціоналістично-класицизований модерн з поєднанням елементів ордерної системи, класичних фронтонів з гранчастими еркерами, фактурною обробкою фасадів, пластиком фасадів. Характерно, що іноді жорстка симетрія фасаду може бути непритаманна асиметричному плану з бічним розташуванням сходів.

Найяскравішими прикладами пізньої стадії є насамперед будинки на вул.Валовій,7-9, І.Франка,7, фоновими – об'єкти на вул.Коперника,3, Чернігівській,2-4 та ін., де поєднуються два різновиди пізнього модерну.

На відміну від ранньої стадії модерну (декоративний модерн), де модерн втілений насамперед в житлових будинках, в пізній стадії модерн

(раціоналістичний і класицизований) – переважно представлений великими страховими і кредитними установами, торговельними закладами, а їх поверховість зростає до 5-6 поверхів (порівняно з трьома, рідше чотирма поверхами забудови раннього періоду). Ознаками творчості архітекторів пізньої стадії стає масивність, монументальність, значна висота будівель, монументалізація і укрупнення декору та елементів і частин фасадів, поєднання в одній споруді рис раціоналістичного модерну (з декором) і класицизованого модерну відповідної стилістики.

В раціоналістичному модерні працювали А.Захаревич, М.Блеха, Р.Фелінський, Ф.Каслер, Й.Фейвл, В.Садловський.

У Львові зберігся поодинокий зразок “північного” раціоналістичного модерну з обробкою фасаду “під шубу” і оригінальними заокругленими еркерами – на вул.Донцова,4.

Підсумовуючи спадщину модерну львівської школи, маємо зазначити наступне.

Для Львова притаманна рання стадія модерну, особливо декоративний європейський модерн. Фонова забудова декоративного модерну – з щільною забудовою вулиць по ‘червоних лініях’ і площинними фасадами, на які “накладено” ліпний декор. Лише видатні будівлі, комплекси чи вулиці модерну відзначалися пластикою фасадів, експресією силуетів, ансамблевістю.

В ранньому модерні виділяються такі визначні об’єкти:

- 1)декоративний європейський модерн – комплекс “Рондо” на вул.Богомольця,3-13 (1904-1906), забудова вул.Богомольця ,4 (1905-1906) та 8 (1906-1907), комплекс на вул.Донцова,8-8а-10-10а (1906-1907) (арх.І.Левинський), Музичне товариство Галичини (1905) (арх.В.Садловський), будинок Сегалія на просп.Т.Шевченка-вул.Чайковського,6 (1904-1905) та будинок Гаусмана на вул.Дорошенка,15 (1906-1907) (арх. Т.Обмінський);
- 2)національно-романтичний модерн: будинок Страхового товариства “Дністер” на вул.Руській,20 (1906) (арх.Т.Обмінський);
- 3)модернізована еkleктика – будинки на вул.князя Романа,6 (1912-1913) (арх. Р.Вольпель, А.Піллер, С.Пліхаль), на вул.Гвардійській,6, Валувій,11 (1910) (арх.А.Шлеєн), Залізничний вокзал (1899-1903) (арх.В.Садловський),вул.Богомольця,6 (1905-1906) (арх.Т.Обмінський, К.Теодорович) та Торгово-промислова палата у Львові (1907-1910) (арх.А.Захаревич, Т.Обмінський) та пассаж Миколяша (1899-1900) (арх.І.Левинський, А.Захаревич);

В пізньому модерні виділяються такі об’єкти:

- 1) Раціоналістичний модерн – будинок страхової фірми Т.Балабана на вул. Валовій,7 (1908-1910) (арх. А.Захаревич) та житловий будинок на вул.Донцова,4 ;
- 2) Класицизований модерн – Львівський банк на вул.Валовій,9 (1910-1911) (арх.А.Захаревич) та будинок на вул.І.Франка,7 (1911-1912).
“Народну Лічницю”

Література

- 1.Беленкова С.В. Архитектура Черновиц XIX-первой половины XX века. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения. – СПб, 2004. – 35 с.
- 2.Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії. – Л.: Центр Європи, 2005. – 184с.
- 3.Поліщук Л.К. Сецесія в архітектурі Станіслава кінця XIX –початку XX століття. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури. – К., 2003. – 20 с.
- 4.Ясиевич В.Е.Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков. – К.: Будівельник,1988. – 184 с.

Аннотация

В статье охарактеризована специфика модерна Львова как центра западной школы модерна на Украине, выделены основные разновидности львовского модерна, периодизация модерна, основные объекты и выдающиеся мастера. Показано влияние львовского модерна на региональные школы и его место в наследии модерна Украины.

Ключевые слова: модерн, Львов, западная школа

Annotation

The specific of the Lviv's Art-nouveau as the centre of the Western school of Art-nouveau in Ukraine is described in the article. The main varieties of Lviv's Art-nouveau, its periods, the main objects and architects of this style is distinguished. The influence of Lviv's Art-nouveau on the regional schools and its place in the Ukrainian Art-nouveau heritage are defined.

Key words: Art-nouveau, Lviv, Western school.

УДК 72.01

І.В. Коротун,*доцент кафедри будівництва та архітектури Чернівецького Національного університету імені Ю. Федьковича, м. Чернівці.*

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ “РУБІКОН”, М.ЧЕРНІВЦІ)

Анотація: Наводяться основні положення культурно - освітнього проекту «Рубікон», що базується на міжнародному співробітництві, основною метою якого є розвиток архітектурної освіти в Чернівцях.

Ключові слова: архітектурна освіта.

Чернівецький університет заснований у 1875 році, на той час він мав назву «Чернівецький імператорський і королівський імені Франці Йосифа університет». Нараховує 16 факультетів, 75 кафедр, готуються фахівці 84 спеціальностей, навчаються 15 тисяч студентів. У 2008-2009-му навчальному році у Чернівецькому Національному Університеті ім. Ю. Федьковича була відкрита кафедра будівництва і архітектури, яка поки що не має доступу до міжнародного наукового і практичного дискурсу. В Україні цей інститут також має завойовувати авторитет і створювати власну наукову репутацію. Значну допомогу здійснюють провідні вітчизняні навчальні заклади: Київський національний університет будівництва та архітектури, Інститут архітектури “Львівська політехніка”. Також важливий аспект зміцнення і розвитку архітектурної освіти в Чернівцях є забезпечення доступу до сучасних технологій і методологій європейської освіти, що відбувається за допомогою міжнародної кооперації.

Під «Рубіконом» розуміється платформа, на базі якої до співпраці до Чернівців запрошуються науковці, що готові перетнути умовний «рубіж». За допомогою проекту ініційовано транслявання методичних, теоретичних і практичних аспектів архітектури. У рамках проекту до Чернівців запрошуються архітектори, теоретики мистецтва, інженери і практики з Австрії і Центральної Європи з метою проведення одно - двохтижневих семінарів за різними тематиками у галузі архітектури. Різноманітність професійних галузей, у яких працюють запрошені гості, знаходить своє відображення у широкому спектрі тем запропонованих заходів.

Мета і забезпечення тривалості проекту. Метою, поряд з науковим перенесенням методичних, теоретичних і практичних аспектів, також являється створення і затвердження нових моделей спілкування і активний обмін на підставах запропонованих практичних занять і семінарів.

Австрія: в Австрії Рубікон звертається до ентузіастів, що готові і здатні оживити старі зв'язки з колишнім містом Австро-Угорщини що втілені насамперед у архітектурі, а також ознайомитись з незвичними підходами, будівельними традиціями і дідактичними методами роботи в Україні.

Беньямін Гріль, Австрія, магістр, доктор філософії, народився у 1981 році у місті Грац, Австрія, філософ, історик, отримав диплом університету Карла Франца, 2004 рік, 2007 рік захистив дисертацію, пройшов курс юриспруденції, ун-т м. Лінц. Тема досліджень Центральна і Південно – Східна Європа: історія, як феноменологія кордонів. Організатор і координатор проекту «Рубікон»

Іваніна Ірина, Україна. Закінчила Чернівецький університет: германістика, англістика. Спеціальність – німецька мова. Куратор проектів і менеджер програм Роберта Боша: Центральна та Східна Європа, закінчила аспірантуру, стажувалась у Віденському університеті. Тема досліджень Середньо – Верхньо – Саксонські діалекти середньовічного періоду. Організатор і координатор проекту «Рубікон»

Автор публікації входить до кола організаторів та координаторів проекту.

Організатори проекту знайшли підтримку у представників різних структур і установ з української та австрійської сторони. На даному етапі розвитку наука і культура без активного обміну досвідом та інформацією загальмовуються у розвитку. Завжди потрібний певний «подразник» ззовні у якості контрасту та мотивації. Саме у такому регіоні, як Буковина це стає відчутним. Століттями тут жили найрізноманітніші народи, мови, світосприйняття поруч, один біля одного і впливали один на одного настільки, що столиця герцогства Буковина розвинулась з провінційного незначного селища в культурну метрополію. На новому етапі розвитку Центр Буковинознавства спробував відновити старі контакти і знайшов партнерів у особі австрійського Міністерства зовнішніх справ (Австрійські бібліотеки), Австрійської кооперації і органів влади Федеративної землі Карінтія. При цьому головними аспектами співпраці були історія і література регіону.

На фото: Процес співпраці на майстер – класі проекту «Рубікон»: австрійський архітектор через перекладача спілкується з українськими студентами кафедри будівництва та архітектури Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича. Зліва – направо: вверху – Микола Остапчук; Альфред Борич – архітектор, викладач, м. Грац, Австрія; Христина Мохната; Ірина Іваніна – асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів, координатор проекту, перекладач; Віктор Ковальчук. Чернівці, 2009 рік.

Рубікон продовжує цю єднальну традицію, але на іншій колії: тут відбувається спроба створити та впровадити обмін методичними, теоретичними та практичними навичками в галузі архітектури.

На першому етапі в Чернівці було запрошено фахівців для проведення семінарів та майстер – класів зі студентами у 2009/2010 навчальному році, а також для створення основи для спілкування між місцевими архітекторами та їхніми австрійськими колегами. Перший семінар проводив відомий грацький архітектор, з досвідом викладацької роботи Грацького університету Альфред Борич. Наступні три семінари відбудуться у другому семестрі 2009/2010 навчального року. На меті першого семінару стояло питання про подолання класичного розуміння архітектури та його трактування з позицій постмодерну. Сучасна архітектура, за висновками австрійських колег, еkleктично та симбіотично знаходиться на межі між природознавчими науками, літературою, живописом, кінематографом і філософією і трансформує їх за допомогою

технічних та математичних засобів у простори існування. З метою доступності сприйняття і зумовленої ним інтерпретації, синтезований простір та його якості завжди повинні гармонізувати з культурним оточенням.

Тематики семінарів зп проектом «Рубікон»: простір і сприйняття; архітектурне проектування; архітектура як семіотична система; планування просторів і розвиток міста.

Міжнародний освітній проект «Рубікон», програма семінарів на II півріччя 2009 – 2010 навчального року.

№ семінару	Дата проведення	Викладачі	Тема семінару
I семінар	20.02.10 – 28.02.10	1. Гернот Рітгер , архітектор (2 особи, двохмістний номер) 2. Маркус Цехнер , архітектор (1 особа)	Міський дизайн, малі форми, синтез старої та нової архітектури а) теоретична частина б) майстер - клас
II семінар	12.04.10 – 24.04.10	1. Клаус Када , професор, архітектор 2. Рональд Шатц – менеджер з будівництва	1. Малі / великі архітектурні форми (work – shop) 2. Реалізація проектів (організація робочих сил, керівництво, розподіл коштів)
III семінар	12.05 – 21.05.10	Ервін Фіала (2 особи)	Архітектура як семіотична система (архітектурно – філософська спрямованість), теоретична робота.

Перший блок – семінар був здійснений під гаслом «старе – нове», та був присвячений окремим теоретичним аспектам: функція дизайну (а також інтерпретації дефініції), співіснування історичної та сучасної архітектури, питання простору та його визначення, тощо. Цей етап був здійснений як інформаційна атака і відрізнявся потужним блоком візуальної інформації, насиченим відео рядом і широким міждисциплінарним спектром теоретичної інформації. Подібний підхід викликав надзвичайну увагу та зацікавленість студентів, а також українських колег – науковців і викладачів. Разом і професійно – методологічними і теоретичними міркуваннями лектора, важливу роль відіграла методика подання навчального матеріалу. Окремі теоретичні положення ілюструвались уривками з кінофільмів, класичною музикою, творами сучасних критиків і теоретиків дизайну і архітектури, зокрема Вільяма Флуссера, ін. У якості методологічного підходу до організації власного

творчого процесу викладач запропонував розповсюджений принцип «Лепорелло», на ім'я відомого героя опери В.А. Моцарта Дон Гуан. Він полягає у створенні певного нотатника – розгортки, який, починаючи з незначної за обсягом частини певного явища, у нашому випадку – об'єкту прикладання творчої праці, при поступовому розгортанні створює цілісну повну картину, яку замислив автор. Відповідно, студентам було поставлено задачу зробити власний «лепорелло», з виконанням певної прикладної задачі з планувально-просторової реорганізації визначеної частини історичного середовища. Подібний невідомий прийом сприяв значному рівню концентрації студентів. Другий тиждень був присвячений практичній роботі студентів та застосуванню запропонованих методик. Завдання полягало у виконанні проекту реконструкції вхідної зони до університетського кампусу. Умовою було створити своєрідний «Поріг», який перетинають ті, хто потрапляє у закрите університетське середовище. За пропозиціями студентів було сформовано «завдання на проектування», яке відображало їх думку щодо функціональної організації цієї ділянки території (приміщення для вахтера, місце для курців, санвузол, тент для захисту від сонця і дощу, розміщення марчендайзінгу). При цьому необхідно було знайти рішення, при якому історична забудова не зазнає бруталного втручання і вступає у «Діалог» із сучасною архітектурою. Роботи студентів було презентовано в останній день проекту у присутності запрошених представників громадськості міста.

Відповідальні установи і ділові партнери: Австрійська корпорація; Австрійсько-українське коопераційне бюро з питань науки, освіти і культури; Центр Буковинознавства; Чернівецький Національний університет ім. Ю. Федьковича; посольство Австрії в Україні; Австрійський культурний форум Київ; Федеративна земля Штірія; Фінансова підтримка мистецтва і культури Штірії; Чернівецька міська рада; Федеративна земля Карінтія.

Медіа-партнери: Arch+ / газета; Австрійська телерадіокомпанія ORF; Korso / газета; Der Standard / газета.

Джерела

1. www.ukraine-nachrichten.de/artikel/rubicon-czernowitzer-architektur-partnerschaft

Аннотация: Приводятся основные положения культурно - образовательного проекта «Рубикон», базирующегося на международном сотрудничестве, основополагающей целью которого является развитие архитектурного образования в Черновцах.

Ключевые слова: архитектурное образование.

The abstract deals with main thesis of cultural educational project “Rubicon” based on the international collaboration aiming improvement and enrichment of architectural education in Chernivtsi. Keywords: architectural education.

УДК.72.02.711

Н.Ю. Мержієвська,
*аспірант каф. основ архітектури та
архітектурного проектування, КНУБА*

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВІДНОВЛЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ПАМ'ЯТНИКА

Анотація: У статті розглядається питання про саме істотне завдання реконструкції - найбільш позитивному й доцільному визначенні сучасної функції для пам'ятників архітектури, близької або співзвучної для таких будинків, привабливою і економічно доцільної. Зроблено пропозиції про методи реконструкції й передпроектних дослідженнях.

Ключові слова: містобудування, готель, реконструкція, реставрація, функція, історичний готель.

Проблема збереження архітектурної й містобудівної спадщини сучасних міст безпосередньо пов'язана із завданнями реконструкції, реставрації й збереження пам'ятників архітектури й історичної спадщини. Головним у реконструкції історичної забудови є найбільш повна адаптація пам'ятника до сучасних функцій і одночасне збереження, відтворення його художньої виразності. Використовуючи сучасні технології будівництва, розвиток суспільства й економіки, необхідно, застосовуючи такі методи реконструкції, як пристосування, модернізація й перепланування, реставрація й капітальний ремонт, повернути коштовні будинки й спорудження у функціональну систему міста, його культурне й громадське життя.

Реконструкція будинку передбачає проведення наступних робіт: повну або часткову реорганізацію функціональної схеми, зміна габаритних розмірів (надбудова, прибудова), об'єднання зі структурами прилягаючої забудови й технічних характеристик, повна заміна всіх інженерних комунікацій (попередня розробка технологічної схеми в умовах зони реставрації), посилення або заміна несучих конструкцій. При проведенні реконструкції доцільно використовувати підземного, горищні й простору внутрішніх двориків з метою підвищення техніко-економічних показників і пристрою найбільш універсальної функціональної схеми об'єкта для інвестиційної привабливості. Наприклад, по проекті реконструкції готелю Червоної в Одесі, конгрессхол, конференцзали були запроєктовані у внутрішньому дворі, а суспільні санвузли й гардероб у підвальної частині (див. схему реконструкції).

Здійснення реконструкції будинку це складний і трудомісткий процес, особливо в умовах сформованої історичної забудови міста, де до реконструкції об'єкта прилягає не менш коштовна й часто, що бідує в капітальному ремонті

забудова. Тому використання будівельної техніки, розробка проекту реконструкції будинку, технологічних карт повинні бути з урахуванням збереження коштовної прилягаючої забудови. Часто інвестиційний проект міняється у зв'язку з непередбаченим ремонтом або додатковими посиленнями конструкцій реконструкції або прилягаючого будинку (приклад реконструкції готелю Бристоуль в Одесі й розташованого в зоні будівельного майданчика музею Пушкіна - див. схему).

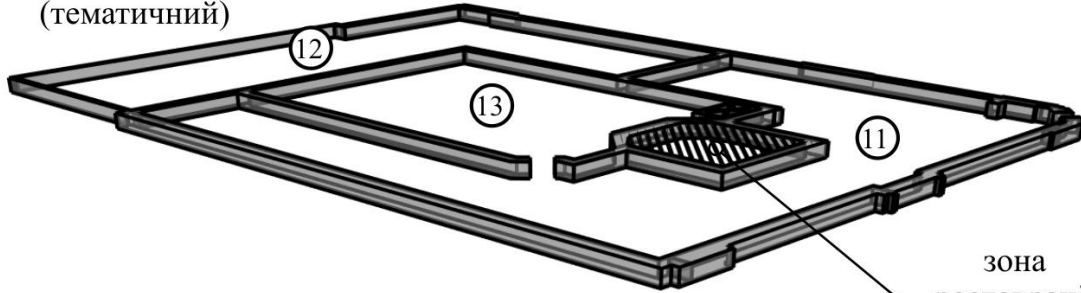
Витрати на реконструкцію історичного будинку зростають у зв'язку зі станом, що погіршується з роками, об'єктів і відсутністю системи наукових рекомендацій і державних систем документів, часто перевищуючи витрати на нове будівництво. Тому створення чітких рекомендацій і системи передпроектних досліджень, моніторингу об'єкта в системі розвитку міста, його цінності й стани його матеріальної структури, дасть можливість прийняття правильного функціонального призначення об'єкта або перетворення його в багатофункціональний комплекс, дасть якісну зміну техніко-економічних показників, підвищення надійності й ефективності використання будинку після його реконструкції, повернення його в культурне, суспільне й соціальне життя міста. Що, як наслідок, створить інвестиційну привабливість і можливість своєчасного ремонту й збереження пам'ятника в принципі.

По сформованій системі ціноутворення в будівництві вартість визначається шляхом складання кошторисної документації, для розробки якої необхідні проектні дані з переліком планованих робіт, відомістю планованих матеріалів, склад яких визначається передпроектним аналізом, функціональним рішенням об'єкта, визначенням його в системі сучасного ринку житлових або суспільних будинків і як наслідок визначення його майбутнього статусу. В умовах реконструкції саме передпроектний моніторинг і дослідження історичної цінності об'єкта можуть виявити обсяги зон реставрації, перелік особливо дорогих будівельних матеріалів і робіт, нечасто використовуваних у новому будівництві, що звичайно ж відчутно впливає на загальний інвестиційний проект і будівельний кошторис реконструкції, відрізняється від загальноприйнятих будівельних розцінок, може визначити обсяг фактичних витрат. Тому, етап передпроектних досліджень необхідний і дає можливість визначити найбільш правильну схему реконструкції, визначити метод або систему методів реконструкції рекомендуються для конкретного об'єкта (див. приклади схем). Для пам'ятника архітектури з втраченої первісною функцією або зі збереженої, але потребуючої модернізації повинне бути обране таке функціонально-планувальне рішення, такий технологічний процес, така модернізація, що у найменшому ступені вступить у протиріччя з існуючою художньою й композиційно-просторовою структурою.

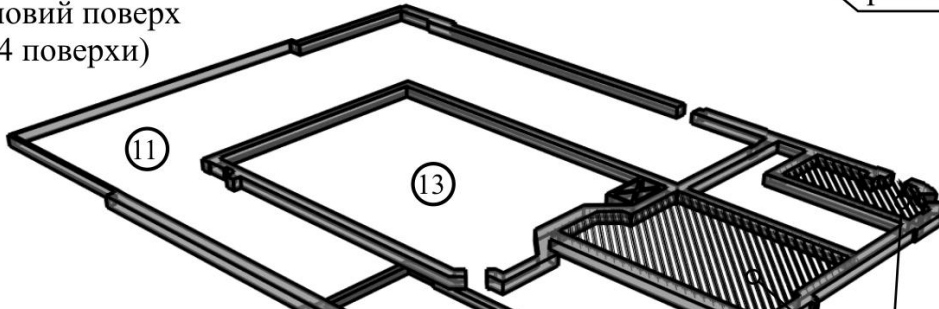
На прикладі історичних готелів міста Одеса видно, що в зоні реставрації з високо коштовними ліпними елементами, унікальної колористкою і сюжетом розпису, може розміщатися суспільна функція (холи й вітальні дорогого готелю, обідні зали тематичного ресторану), а в нових прибудовах - технічні приміщення для сучасних систем інженерного встаткування, система кухонного блоку, стандартний сучасний номерний фонд готелю, приміщення з новими високо технологічними функціями сучасного дорогого готелю й т.д. (див на схему). Прийом об'єднання приміщень зі збереженим або історичним виглядом, що відтвориться високомистецьким, у суспільну функцію, композиційне розкриття цих просторів дає їм можливість участі в структурі суспільних і культурних цінностей, підвищує категорію, наприклад готелю. Використання прибудов і надбудов дає збільшення й модернізацію номерного фонду в умовах найціннішої історичної забудови (на прикладі наведених об'єктів), що створює інвестиційну привабливість реконструкції об'єкта, може виправдати високі витрати в зоні реставрації. Світовий досвід показує, що постійне продовження життя будинку і його схоронність, обумовлюють безперервною функціональною діяльністю цього спорудження, модернізація й відповідність всіх його систем сучасним вимогам і умовам суспільства.

Розробка схеми реконструкції з виявленням зони реставрації, нових обсягів об'єкта, техніко-економічних показників може послужити відправною крапкою в розробці функціональної схеми й майбутнього статусу об'єкта, що й відрізняє реконструкцію й проект відтворення від нового будівництва.

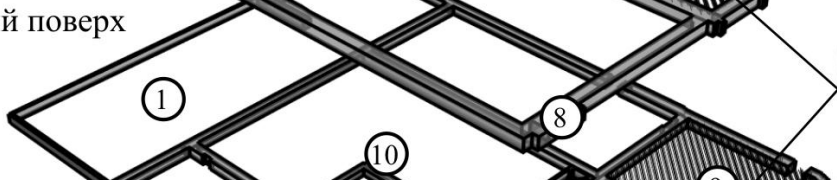
мансардний поверх
(тематичний)

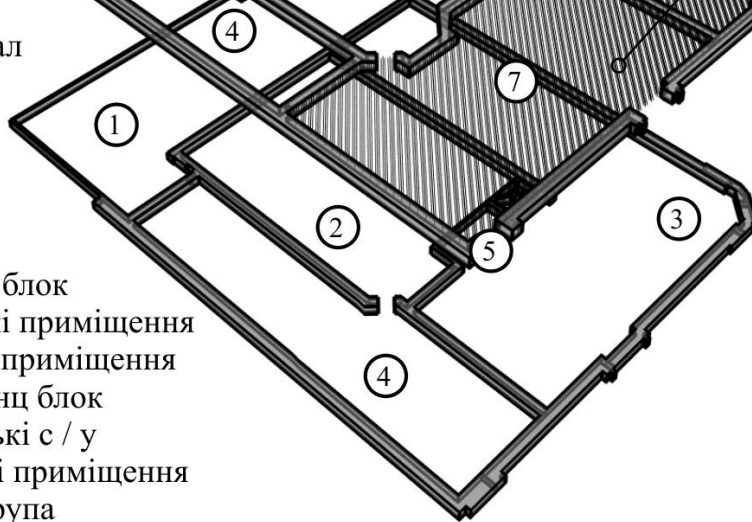
типовий поверх
(4 поверхи)

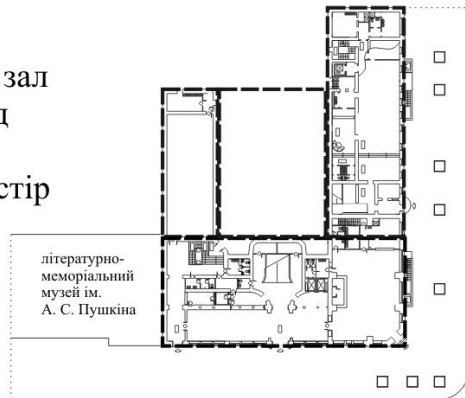
перший поверх

підвал

1. кухоний блок
2. складські приміщення
3. технічні приміщення
4. конференц блок
5. громадські с / у
6. службові приміщення
7. вхідна група
8. магазини
9. ресторан
10. універсальний зал
11. номерний фонд
12. фітнес зона
13. атріумний простір

До реконструкції

Після реконструкції

літературно-
меморіальний
музей ім.
А. С. Пушкіна

літературно-
меморіальний
музей ім.
А. С. Пушкіна

Література

1. Висковський К. Путівник по місту Одесі.-1875.-22 с.
2. Крис Ван Уфелен, Г. Уфелен 1000 Європейських готелів.- Браун, 2007-1024 с.
3. Максименко В. Два століття Одеського Міського театру.- Астропринт, 2005.- 336 с.
4. МН Кунц Luxury Hotels.-Ті Неуес, 220 с.
5. М. Кссиди Книга готелів.-Taschen, Кельн,-2002.-400 с.
6. Національний стандарт України Класифікація готелів. ДСТУ 4269:2003 АА236341.
7. Пилявский В., Лев Влодек О рботах архітектора в Одесі.-Вечірня Одеса 16листопада 1985.
8. Пруцин О.И., Рымашевский Б. Архітектурно-історичне середовище.-М: Стройиздат, 1990. 408 с.
9. Тимофеенко В.И., Одеса: Архітектурно-історичний нарис.-К.: Будівельник, 1983, 160 с.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос о самой существенной задаче реконструкции - наиболее положительном и целесообразном определении современной функции для памятников архитектуры. Сделаны предложения о методах реконструкции и предпроектных исследованиях.

Ключевые слова: гостиница, реконструкция, реставрация, градостроительство, функция, исторический отель.

Annotation

The article discusses the most significant problem of reconstruction - the most positive and appropriate definition of modern features for architectural monuments, near or in tune for such buildings, attractive and economically viable. Make proposals on the methods of reconstruction and pre-studies.

Keywords: Urban, Hotels, Reconstruction, Restoration, Function, historichotel.

УДК 72.03

О.І. Оніщук,

*магістр архітектури,**Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури м. Київ***„РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ОЗНАК В СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРІ КИЄВА”**

Анотація: в статі проведений аналіз у використанні регіональних ознак в забудові вулиці Хрещатик. Викладені проблеми застосування та пошуку сучасного, регіонального образу в архітектурі Києва ХХІ ст. Виявлено, що тема дослідження архітектури, як інформаційного носія на прикладі вивчення регіональних ознак в архітектурі Києва є досить актуальною в світлі збереження та подальшої ретрансляції культурного надбання місцевої, столичної архітектури.

Ключові слова: регіональні ознаки в архітектурі, архітектура, пульсуючий простір, Хрещатик.

Постановка проблеми. Що мається на увазі коли говорять: „Це віденська, празька, московська, а це саме, київська архітектура?” В чому полягає різниця між характером забудови одного міста від іншого? Які особливості, протягом століть формують неповторне „обличчя ” столиці України зокрема? А чи є вони, взагалі, на теренах Києва, особливо сьогодні? Якщо існують ці ознаки, то яким чином вони створюються, розвиваються, що на них впливає і, як впливають вони на нас? Ці всі питання з’являються останнім часом, завдяки, так званій універсальній, інтернаціональній архітектурі, матеріалам, методам, підходам, що впроваджуються в багатьох містах світу.

Актуальність дослідження. В останні десятиліття в світі почали швидко розвиватися глобалізаційні процеси в різних галузях людської діяльності. Досить активно знищуються кордони, в тому числі і в архітектурі, між регіональними відмінностями – країн світу, регіонами, містами. Ті ж самі процеси відбуваються і в Києві. Завдяки появі закордонних, часто вторинних, морально застарілих матеріалів, тенденцій, архітекторів, ідей, столиця України з кожним роком стає все більш схожою на велику кількість інших міст. Місто на „схилах Дніпра” втрачає своє регіональне, столичне „обличчя ”. Величезну роль у цьому процесі, протягом багатьох століть відігравала наявність та використання регіональних ознак, які в усі часи були одним з основних „інформаційних ” джерел. Вони ретранслявали, зберігали та формували образ, основні культурні надбання, світобачення архітекторів, мешканців Києва. Все частіше в спорудах та будівлях Києва без належного та відповідного підтексту

використовуються архітектурні елементи, що належать до інших функціональних груп, культур, регіонів. Втрачається з'єднувально-інформаційна ланка – київські ознаки, між „автором (архітектором) та споживачем (глядачем)”. До них відносяться, такі вічні та важливі засоби архітектури, як композиція, колір, пропорції, ритм, метр, масштаб, орнамент, символіка, матеріал. Проте, місцеві особливості – це не тільки використання декору та інших образотворчих засобів, скільки містобудівні та композиційно-планувальні прийоми. До того ж, врахування чинників – природних, архітектурних, історичних дає змогу більш точно розуміти та відчувати особливості київської забудови – минулого, сучасного та майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Сучасна київська архітектура, починає прямувати до вузько-технологічних аспектів, до використання типової універсальної мови, одночасно, позбавляючись своєї естетичної, інформативної, знакової, національної, регіональної та духовної складової.

Ле Корбюз'є попереджав про те, що завдання архітектури не зводиться тільки до створення об'єкта, адже будівельник може зробити це більш професійно, її завдання дати людині можливість відчути емоційне переживання. Цілком можливо, це не тільки від архітектури, а й від оточуючого середовища, що впливає на конкретну будівлю. Таке „відчуття ” можливе, лише при існуванні певної мови – семіотики в архітектурі, якою автор може передати змістовну інформацію, що змусить відреагувати людину. Винятком київського сьогодення, в цьому правилі є лише емоція здивування, коли людина не в змозі прочитати або побачити певний, дуже часто звичний для даної території „код ”.

На противагу київським майстрам, провідні архітектурні майстерні, школи світу залишивши в минулому архітектуру однієї функціональності та краси повертаються, переходять на інший, більш змістовний рівень. На цьому етапі архітектура починає вмщувати в собі водночас новий і в той же час невинувато забутий елемент – інформаційно-знаковий, який виявляє відмінності архітектури того чи іншого регіону. Саме це доповнення починає виходити на одне з чільних місць при створенні новітнього образу в архітектурі. Таким чином, людина розглядаючи, працюючи, живучи в тій чи іншій будівлі неопосередковано спілкується з нею та переймає від неї певну інформацію. Цей процес відбувається, як на свідомому так і підсвідомому рівнях. Те, що „глядач ” не може зрозуміти, побачити – він відчуває. Саме такі елементи, що присутні неопосередковано є також дуже важливими. За допомогою їх формується певний характер, психологія мешканця міста, будинку.

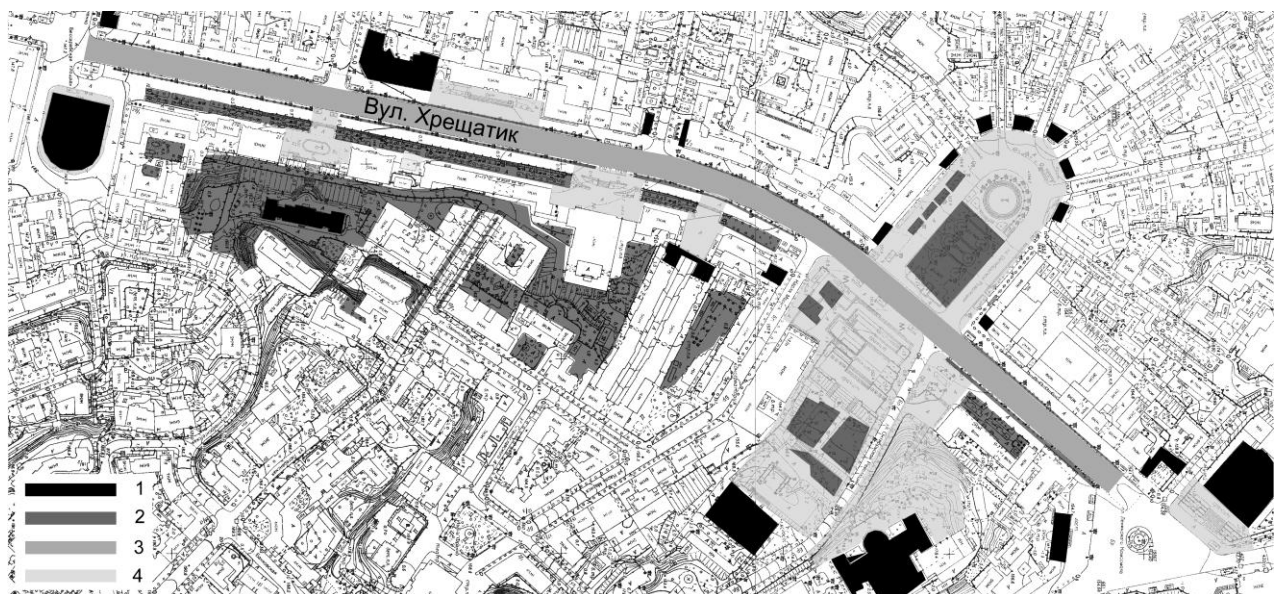
Проживаючи в певному кварталі чи розглядаючи будівлю початку ХХ ст. можна було, часто неусвідомлено „прочитати ” величезну „книгу ”. Вона

розповідала про світосприйняття архітектора, який створював цю будівлю, „читач ” міг побачити і зрозуміти символіку, що „охороняла ” помешкання, відчуті та виявити втілені в архітектуру традиції та культуру, що передавалися віками. Теж саме стосується й архітектури більш сучасного стану – повоєнного Хрещатика середини ХХ століття. Тут сплелися найкращі риси традиційної київської архітектури, які вже понад півстоліття формують своїми формами, пластикою, розташуванням, пропорціями, масштабом – неповторний, живописний, хрещатицький дух. До цього можна додати висловлення М.Коломійця: „Київ завжди славився умінням архітекторів використовувати рельєф місцевості, ця традиція знайшла продовження в пластичному рішенні поперечного профілю Хрещатику” [2]. Можливо, що саме ці ознаки мають й надалі формувати архітектурні особливості Києва. Отож, можна зазначити такі основні київські особливості, що проявлені на головній вулиці міста: розміщення висотних домінант-будинків на найвищих ділянках пагорбів; розташування будівель вглибині кварталу; створення між забудовою панорамно–перспективних, багатопланових „розривів ”, а також в будівлях – арок; введення в структуру вулиці, великої кількості зелених насаджень, зокрема, каштанів, на терасованих ділянках – тополь, які одночасно були, як рекреаційними так і буферними зонами між дорогою та житлом (Мал.1). Могутні крони каштанів опоясують зеленою стрічкою всю забудову непарної сторони вулиці, яка зберегла свій первинний плавний поворот [5]; організація криволінійності вулиці; формування висотних домінант – орієнтирів, як в середині забудови, так і на кутах кварталів; організація „пульсуючого ” простору, як по вертикалі так і по горизонталі. Перед глядачем театральню, поступово та плавно відкриваються нові краєвиди, панорами, фасади, деталі під різними кутами. За спостереженнями Ю. Нельговського, ця риса характерна, як для всього міста так і для Хрещатика зокрема: „Найбільш характерна, історично сформована риса забудови Києва обумовлена сильно пересіченою місцевістю. Місто рясніє безліччю точок, з яких забудова сприймається в різних, іноді несподіваних ракурсах. Ця особливість, була майстерно використана в повоєнні роки при створенні головної магістралі столиці – Хрещатика ” [4]. Використання традиційного світло-золотавого кольору київської керамічної плитки. Прослідковується велика кількість зовнішніх та внутрішніх точок сприйняття, перспектив (їх чередування) в структурі вулиці. Завдяки таким точкам, перехрестям, площам утворюється особлива, горизонтальна модель пульсуючого простору з більш широкими та вузькими ділянками (Мал.1). „Простір звужується або розширюється. Так формується на Хрещатику його живий, пульсуючий простір, що ритмічно розгойдується в один або в інший бік. І амплітуда цих поверхів простору, будучи вільною, не

зарегламентованою, спрощеною містобудівною формулою, нагадує своєрідний танець з одним кроком в один бік, а двома в інший, і так на протязі майже всієї довжини ” [1]. „Таке розгортання пульсуючого простору Хрещатика є абсолютно оригінальним і немає аналогів у світовій містобудівній практиці ” [3]. Тут переплелися національні, інтернаціональні, місцеві ознаки, які з часом стали традиційним елементом київської архітектури.

Підкреслюючи тему ознак Хрещатика можна зазначити, що в ній поєдналися дві основні складові, які протягом тисячоліть боролися і одночасно гармонійно співіснували між собою – природна, лірична, живописна та штучна, урочиста. Вони характерні не тільки для Києва, а й загалом для всього українського народу. Зазвичай, в місті штучне, урбанізоване середовище перемагає природну складову. Але в столиці України відбулося рідкісне поєднання двох протиставлень і досить часто межі між ними є розмиті. Цей ефект досягався за рахунок багатьох вищезазначених ознак, які були створені під впливом рослинних, ландшафтних чинників і які одночасно, підкреслювали, виявляли особливості цього ж природного оточення.

Мал. 1. Схема розташування основних ознак вздовж вулиці Хрещатик.

Умовні позначення: 1 - Домінанти; 2 - Зона рослинності; 3 – Дорога;

4 - Площі, „пульсуючий ” простір в плані.

Висновок. Нажаль, в XXI столітті для столичного українського міста, лишається досить актуальною тема пошуку сучасного, регіонального образу в архітектурі. Відсутній пошук того, що пов’язує Київ зі своїм минулим, природним оточенням та відрізняє його від інших міст сьогодні. Кожен день з появою нових, універсальних можливостей в архітектурі, зникають чи

знаходяться під загрозою забуття ті аспекти, що формувалися століттями і були одними з головних елементів, зокрема, київські ознаки. Тож, тема дослідження архітектури, як інформаційного носія (вираження та передача певного змісту засобами архітектурно-просторових форм – архітектурними „кодами ”) на прикладі вивчення розвитку регіональних ознак в архітектурі Києва є досить актуальною в світлі збереження та подальшої ретрансляції культурного надбання місцевої, столичної архітектури.

Література

1. Ернст Ф. Київ. Провідник. – К., 1930. – С. 384.
2. Коломиец Н. О своеобразии в современной архитектуре// Строительство и архитектура. - №2. – 1982. - С.27.
3. Лесков Н. Импровизаторы// Полн. собр. соч. – т. 36. – СПб., 1908.
4. Нельговский Ю. Сквозь века// Архитектура СССР. - №6. - 1982. - С. 16.
5. Шулькевич М. Киев: Архитектурно-исторический очерк. - К.: Будівельник, 1982. С. 148.

Аннотация

В статье проведен анализ в использовании региональных признаков в застройке улицы Крещатик. Изложены проблемы применения и поиска современного, регионального образа в архитектуре Киева XXI ст. Выявлено, что тема исследования архитектуры, как информационного носителя на примере изучения региональных признаков в архитектуре Киева, довольно актуальна в свете сохранения и дальнейшей ретрансляции культурного достояния местной, столичной архитектуры.

Ключевые слова: региональные признаки в архитектуре, архитектура, пульсирующее пространство, Крещатик.

The Summary

The use of regional characteristics in the building of Khreshchatyk street has been analyzed in the article. The problems of usage and searching of modern regional characteristics in Kyiv`s architecture of 21st century are set forth. The subject of study of architecture as an information carrier for example in study of regional characteristics in Kyiv`s architecture is revealed to be popular in view of protection and further forwarding of cultural heritage of local, metropolitan architecture.

Keywords: regional characteristics in architecture, architecture, pulsating space, Khreshchatyk.

УДК 726.5 (477)

В.Т.Завада,
доцент КНУБА

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОХОДЖЕННЯ ПОЛІСЬКИХ ДЕРЕВ'ЯНИХ ХРАМІВ З ДЗВІНИЦЕЮ НАД БАБИНЦЕМ

Анотація: На підставі комплексного дослідження поліських дерев'яних храмів XVI-XVIII ст. з дзвіницею над бабинцем, їхніх аналогів в інших регіонах Східної Європи і допоміжних історичних джерел встановлюється важлива роль готичного стилю у формуванні цього рідкісного типу традиційних культових будівель Полісся.

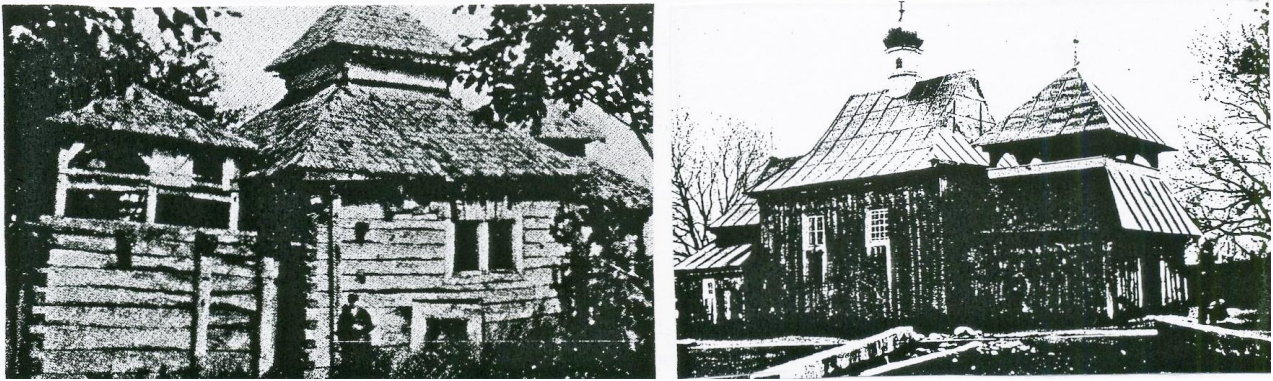
Ключові слова: реконструкція, традиційний, дерев'яний, храм, готичний.

У багатій та різноманітній архітектурно-містобудівній спадщині України особливе місце посідають пам'ятки дерев'яного зодчества – найдавнішого та найбільш поширеного тут виду архітектурно-будівельної діяльності. Охорона та ефективне використання цієї досить чисельної групи старовинних зразків будівельного мистецтва значною мірою ускладнюються в зв'язку з порівняно нетривким характером використовованого у них будівельного матеріалу, що призводить до швидкої руйнації цих будівель або їх окремих елементів. Ці ж причини обумовили необхідність проведення у таких пам'ятках періодичних перебудов та капітальних ремонтів, пов'язаних з цілковитою або частковою заміною в них окремих конструктивних вузлів і деталей. Зазначена обставина не лише помітно ускладнює історико-типологічну атрибуцію окремих зразків дерев'яного зодчества, але й істотно впливає на розвиток існуючих уявлень про реальні історичні масштаби та структурну складність цього явища. Адже досить велика питома вага пізніших нашарувань в архітектурі цих будівель цілком здатна залишити поза увагою дослідника деякі унікальні різновиди культових споруд та представлені ними особливі напрямки і течії у розвитку будівельної культури України.

Особливо показовими в цьому відношенні є поліські дерев'яні церкви з дзвіницею над бабинцем, які більшістю дослідників не розглядаються не лише під кутом їхнього походження чи генезису, але й у якості особливого історично сформованого типу традиційних культових споруд на території регіон*. На наш

---

* Звернення в цій ситуації до традиційної будівельної культури Полісся – чи не найбільш архаїчного регіонального напрямку українського дерев'яного зодчества – є цілком виправданим з погляду на особливу роль цього явища у формуванні вітчизняної архітектури. Детальніше про це: Завада В. Дерев'яні храми Полісся.–К.: Техніка, 2004. – С.10-26.

Рис.1. Деякі зразки поліських дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем за іконографічними джерелами: ліворуч - Воскресенська церква 1580 року у Суходолах (за М.Драганом), праворуч - Варваринська церква 1629 року у Машеві Волинської області (фото арх. В.Леонтовича, поч.ХХ ст.).

погляд, однією з причин деякої недооцінки згаданих вище храмів була їх певна невідповідність традиційній центричній композиції українських православних церков, адже влаштування дзвіниці над бабинцем помітно переміщувало акцент на західну, вхідну, частину церкви, надаючи їй дещо незвичного асиметричного характеру. Тим не менше, згідно з письмовими джерелами подібні будівлі у давнину були добре відомі, наприклад, у східній, київській, частині регіону – у Болячеві, Немиринцях, Парипсах, Буках Житомирської області, Гуляниках, Колонщині на Київщині [1]. Більше уявлення про дерев'яні храми з дзвіницею над бабинцем дають фотографії Воскресенської церкви 1580 року у Суходолах під Володимиром–Волинським (рис.1, ліворуч) та Варваринської церкви 1629 року у Машеві під Любомлем (рис.1, праворуч) на Волині, опубліковані у роботах М.Драгана, Г.Логвина, О.Цинкаловського та деяких інших вчених.

Набагато ширше уявлення про архітектуру поліських дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем можна отримати на підставі ознайомлення з деякими унікальними зразками цих будівель, які існують на території регіону і зараз. До них, насамперед, слід віднести Дмитрівську церква 1567 року у селі Гішин під Ковелем - одну з найстарших в Україні пам'яток дерев'яної архітектури, честь відкриття та хронологічної атрибуції якої належить відомому вченому, доктору мистецтвознавства Г.Н.Логвину [2]. Порівняно рання дата спорудження цієї невеличкої, розташованої серед предковічних лісів на березі р. Турії, будівлі не могла не позначитися на рівні збереженості її первісного вигляду, торкнувшись, насамперед, центрального верху храму, над світловим ліхтариком якого у др. пол. ХІХ століття було влаштовано додаткову декоративну маківку характерної цибулястої форми. Водночас з цим було здійснено капітальну реконструкцію невеличкої каркасної дзвінички над бабинцем, внаслідок чого її первісні тесані конструкції (передусім, традиційна у подібних випадках аркада-галерея) були

замінені на пилені, а сама дзвіничка набула більш спрощеного та схематичного вигляду. Проте набагато більше запитань викликає первісний вигляд вівтарної частини пам'ятки, під п'ятисхилим дахом якої співіснують низьке восьмикутне в плані склепіння та конструктивно несумісна з ним стародавня водоточина. Наявність цієї архаїчної конструкції дозволяє припустити існування раніше над вівтарним зрубом пам'ятки іншого, відкритого ззовні верху, хоча реконструкція його первісного вигляду вимагає залучення та ретельного вивчення додаткових історичних джерел.

Незважаючи на пізніші нашарування в архітектурі Дмитрівської церкви, вони мали суто "косметичний", локальний, характер, не порушуючи первісної об'ємно-просторової композиції пам'ятки. Її композиційну основу утворюють 3 послідовно розташовані з заходу на схід приміщення бабинця, нави та вівтаря (відповідно прямокутної, квадратної та шестикутної в плані форми), надаючи планувальному рішенню споруди традиційного вигляду поліського тризрубного храму. Не менш традиційно виглядає і перекриття над центральним та східним зрубами, являючи собою у першому випадку класичний варіант пірамідального верху архаїчної чотирикутної в плані форми з світловим четвериком у вінчанні, а в другому – більш простий однозаломний варіант склепінчастого верху, який прихований зараз ззовні у масиві більш пізнього каркасного даху. Чи не єдиним принципово новим для найбільш давніх дерев'яних храмів Полісся виступає мініатюрна одноярусна каркасна дзвіничка над бабинцем, проте її вплив на об'ємно-просторове рішення будівлі обмежується лише зовнішніми формами пам'ятки, ніяк не виявляючись в інтер'єрі Дмитрівської церкви (рис.2, а).

Проте найцікавішим в архітектурі цієї найбільш ранньої з зафіксованих на Поліссі дерев'яних церков є те, що всупереч підкреслено асиметричному розташуванню її зовнішніх форм, композиційною домінантою внутрішнього простору храму виступає його центральне приміщення – нава, яке за своїми розмірами, висотою та характером освітлення помітно переважає напівтемні і низькі приміщення бабинця та вівтаря. Виділенню нави в якості своєрідного композиційного центру інтер'єру сприяє також розташування тут практично всіх пластичних акцентів та елементів декоративного оздоблення, серед яких особливо слід виділити досить вишуканий за своєю формою фігурний виріз в західній стіні нави з розташованими над ним первісними хорами. Не меншою художньою цінністю відрізняється й декоративно-пластичне рішення східної стіни цього приміщення, справжньою окрасою якої є різьблений іконостас з царськими вратами, а також цілою низкою ікон XVII ст. (насамперед, це ікони Св.Варвари і Спасителя). Завдяки майстерному використанню різноманітних засобів композиційного посилення нави в організації внутрішнього простору

архітектурної пам'ятки вона ще більше наближаються до традиційної схеми рішення інтер'єру поліського тридільного храму.

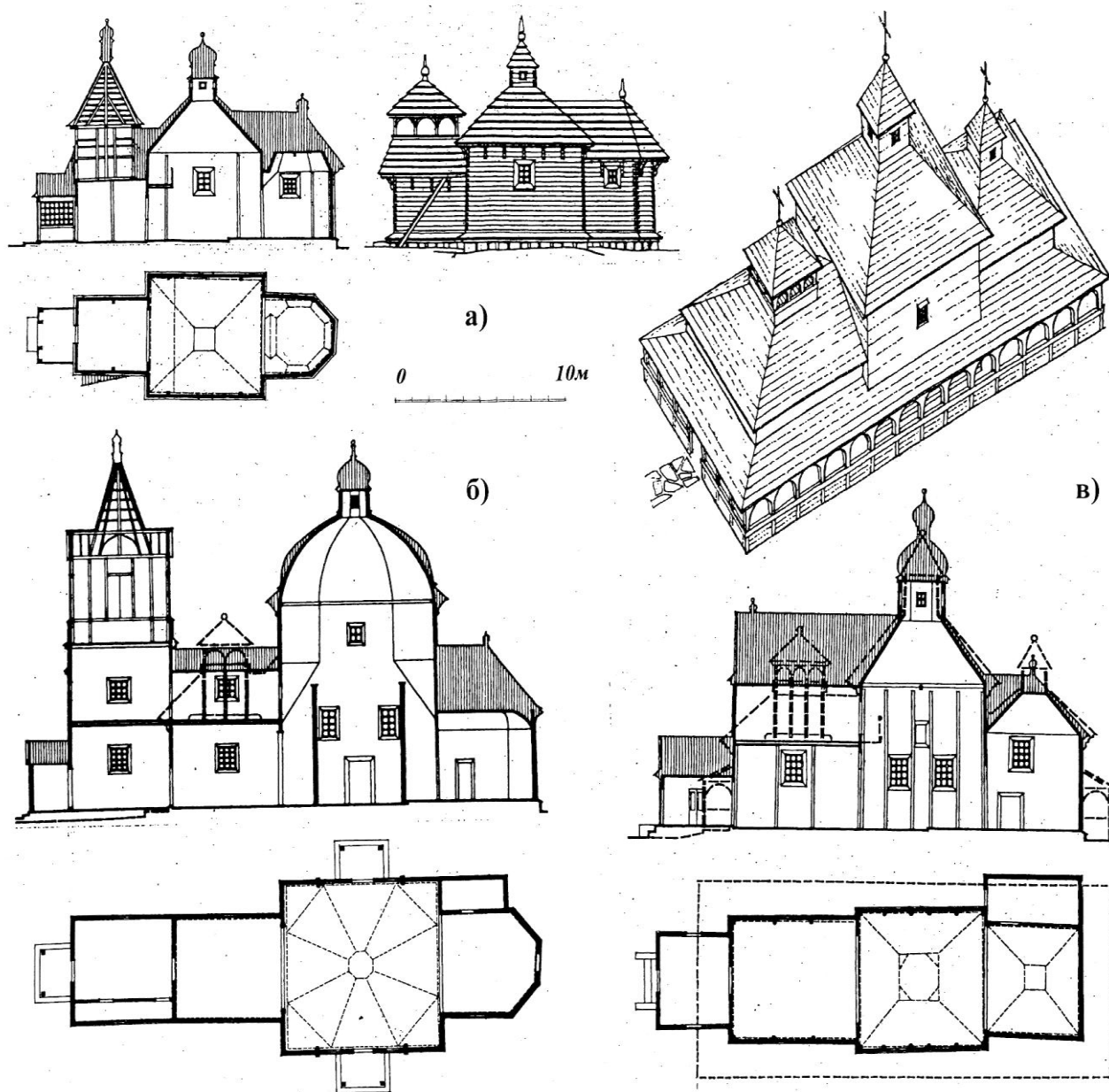

Рис.2. Найдавніші пам'ятки досліджуваного типу на території Полісся: а – Дмитрівська церква 1567 р. у Гішині, б – Преображенська церква XVI ст. у Нуйному, в – Успенська церква 1589 р. Волинської області.

Особливе значення гішинської церкви полягає не тільки у тому, що вона є найбільш ранньою з виявлених на Поліссі сакральних будівель з дзвіницею над бабинцем, але й у тому, що незважаючи на більш пізні реконструкції й ремонти в ній збереглася каркасна дзвіниця як визначальна ознака досліджуваної групи дерев'яних храмів. Адже найголовніша проблема при виявленні цих споруд на

території регіону полягає саме в тому, що дзвіниця над бабинцем, як і решта каркасних конструкцій храму (опасання, фігурні кронштейни, крокви, стояки та розкоси даху тощо), підлягали періодичним ремонтам і навіть заміні набагато частіше, ніж рублені конструкції цих будівель. У багатьох випадках дзвіниці не лише перебудовувалися і частково міняли свою зовнішню форму, як це сталося у Дмитрівській церкві, але й розбиралися зовсім, досить відчутно впливаючи на первісний вигляд будівлі, що добре простежується на прикладі Успенської церкви 1589 р. у Качині поблизу старовинного містечка Каменя-Каширського.

Зараз пам'ятка являє собою дещо суперечливу за композицією будівлю, яка нагадує ззовні церкву хатнього типу, а в інтер'єрі – класичний тридільний триверхий поліський храм (рис.2, в). Невідповідність між зовнішніми формами Успенської церкви та структурою її внутрішнього простору можна пояснити тільки пізнішими перебудовами пам'ятки, внаслідок яких архаїчні склепінчасті верхи над навою та вівтарем виявилися прихованими у масиві каркасного даху. Проведений автором в окремому дослідженні [3] аналіз складної будівельної історії качинської пам'ятки дозволив встановити, що первісно вона за своїм композиційним рішенням була схожою на описаний раніше гішинський храм, хоча й дещо відрізнялася від нього співвідношенням і пропорціями головних елементів. Так, висота центрального зрубу качинської церкви (7,4м) помітно перевищує цей показник у гішинському храмі (4,6 м), хоча їхні розміри в плані є майже однаковими (відповідно 6,8 x 6,7 та 6,6 x 6,2 м). Завдяки цьому співвідношення висот центрального та східного зрубів в обох спорудах помітно відрізняються одне від одного: в Успенській церкві воно дорівнює 3:2, а у Дмитрівській - тільки 5:4. До цього необхідно додати, що розвинене рублене перекриття нави качинського храму набагато більше підкреслює домінуючу роль у композиції пам'ятки центрального об'єму і водночас з цим помітно послаблює значення її західної, вхідної, частини з дзвіницею над бабинцем.

Не менш складним завданням є також реконструкція первісного вигляду іншої, розташованої неподалік від Качина, пам'ятки архітектури ХУІ століття - Преображенської церкви у Нуйному Волинської області (рис.2, б). Зараз храм складається з чотирьох послідовно розташованих з заходу на схід об'ємів – прямокутних в плані дзвіниці і бабинця, квадратної нави і гранчастої апсиди. Триярусний об'єм дзвіниці відрізняється при цьому властивими для др.пол. ХІХ ст. стилістичними ознаками та конструктивно не пов'язаний з рештою елементів споруди, що в комплексі з суперечливим характером теперішнього бабинця (з хорами на другому ярусі) свідчить про значні пізніші перебудови західної частини пам'ятки. На користь подібного припущення свідчать також і старовинні описи храму, відповідно до яких “залишилася у первісному вигляді лише частина вівтарна і середня, а сучасний бабинець був колись дзвіницею. У

1765-67 рр. бабинець надбудований другим поверхом, де розташовані хори, дзвіниця знову прибудована, а при вівтарі прибудована ризниця” [4].

Таким чином, первісно Преображенська церква являла собою типовий зразок поліського тридільного храму з дзвіницею над юабинцем, подібного за своїм об’ємно-просторовим рішенням до вищезгаданих архітектурних пам’яток XVI ст. у Гішині та Качині. Причому з останньою спорудою нуйненська церква була пов’язана не лише спільністю композиційного рішення, але й характерним співвідношенням центрального та бічних об’ємів. Зокрема, висоти центральних зрубів Успенської та Преображенської церков є однаковими і дорівнюють 7,5 м, що в 1,5 рази більше за висоту відповідних вівтарних зрубів, також однакову для обох пам’яток (5 м). До того ж контрастне протиставлення центрального та бічних об’ємів, притаманне качинському храму, у Преображенській церкві ще більше посилюється за рахунок композиційного ускладнення центрального верху (використання восьмигранної форми склепіння замість більш архаїчної чотиригранної, поява в основі залому монументального четверика з чотирма парусами та ін.), а також помітного збільшення висоти (у першому випадку загальна висота нави в інтер’єрі дорівнює 12,4 м, в другому – 16,2 м).

Завершуючи стислу характеристику архітектурної пам’ятки у Нуйному, слід відзначити, що незважаючи на влаштування над її бабинцем додаткового об’єму каркасної дзвіниці, композиційною домінантою споруди залишається високий, баштоподібний, об’єм нави. Завдяки цьому навіть до згаданої раніше реконструкції Преображенської церкви її об’ємно-просторова композиція так і не набула такого властивого для відповідних західноєвропейських прототипів асиметричного вигляду, по суті повторюючи традиційну, апробовану упродовж багатьох століть схему українського тризрубного триверхого храму. Особливо важливо підкреслити, що архітектурна пам’ятка в с.Нуйному є поки що єдиним серед зафіксованих на Поліссі зразків храму волинського типу з дзвіницею над бабинцем, використання яких було характерним здебільшого для розглянутих раніше культових споруд з архаїчними архітектурно-будівельними ознаками.

Не менш складним завданням є точна атрибуція ще однієї своєрідної будівлі цього типу - Троїцької церкви 1663 р. у с.Судчому Волинської області, яка не збереглася в натурі, але починаючи з 1900-х рр. привертала пильну увагу дослідників (З.Гльогера, Є.Квитницької, Г.Логвина, В.Чантурія, Ю.Якимовича), викликаючи чимало суперечливих і навіть помилкових поглядів. Рисунок цього храму вперше було опубліковано у 1907 р. у книзі відомого польського вченого З.Гльогера, під яким було вміщено досить лаконічний підпис: “Церківка давня у Судчому під Любешовим. Малював арх.Малиновський” [5]. Через декілька десятиліть репродукція цього малюнку (але вже без наведеного вище підпису) з’явилася у 12-томному виданні “Всесвітньої історії архітектури” як невід’ємна

частка архітектурної спадщини Беларусі [6], чому сприяла й адміністративна приналежність Судчого у минулому до Пінського повіту Мінської губернії. Пізніше цю “неточність” повторили у своїх роботах й деякі інші дослідники, внаслідок чого цей рідкісний зразок поліського храму, якому немає аналогів у самій Беларусі, був штучно відірваний від території історичного побутування таких будівель на території Українського Полісся.

Попри те, що ця споруда в натурі не збереглася, її найголовніші об’ємно-просторові, пропорційні і навіть конструктивно-технологічні ознаки були добре зафіксовані різноманітними іконографічними та письмовими свідченнями, що й дозволяє досить точно відтворити первісний вигляд старого храму у Судчому. Як показують матеріали натурних обстежень будівлі (обмірні креслення плану, розрізу, фасадів і навіть окремих деталей внутрішнього декору), виконаних у 1912 році відомим реставратором П.Покришкіним [7], споруда складалася тоді з трьох прямокутних, увінчаних трьома пірамідальними наметами чотирикутної в плані форми (включаючи також каркасну дзвіницю над бабинцем з аркадою-галереєю) зрубів і ззовні відрізнялася від розглянутої вище Успенської церкви у Качині хіба що влаштуванням соковитої барокової маківки над центральним наметом (рис.3). Проте проведений в окремому дослідженні [8] аналіз згаданих детальних креслень в комплексі з архівними свідченнями складної будівельної історії Троїцького храму дозволив встановити, що і каркасна конструкція його наметового завершення, і розвинена барокова маківка над навою, і зафіксована у церковних документах дата зведення цієї будівлі (1788 р.) відображають лише одну з її пізніших, найбільш радикальних реконструкцій.

Водночас з цим на підставі комплексного вивчення тих же історичних джерел було встановлено, що Троїцька церква у Судчому була збудована у 1663 році і первісно являла собою характерний зразок поліського дерев’яного храму з каркасною дзвіничкою над бабинцем і двома чотирикутними в плані верхами архаїчної пірамідальної форми над центральним та східним зрубами. Звідси випливає, що у другій половині XVII століття цей різновид сакральних будівель на Поліссі ще побутував, хоча кількість подібних храмів на території регіону поступово зменшувалася. Якщо у XVI ст. тут було зафіксовано чотири споруди цього типу (у Гішині, Качині, Суходолах та Нуйному), у XVII – дві (у Машеві та Судчому), то у XVIII – тільки один і, по суті, останній зразок такого храму – Покровська церква 1745 року у Залізниці під Любешовим Волинської області (рис.4, ліворуч). Як і у випадках з іншими різновидами поліських дерев’яних храмів архаїчного спрямування, традиційні рублені верхи над навою і вівтарем трансформувалися у цій пам’ятці на каркасні наметові дахи, а в її декоративно-пластичному рішенні з’явилися ознаки певної модернізації

давніх будівельних традицій Полісся (зокрема, у своєрідній “бароковій” формі гранчастої апсиди).

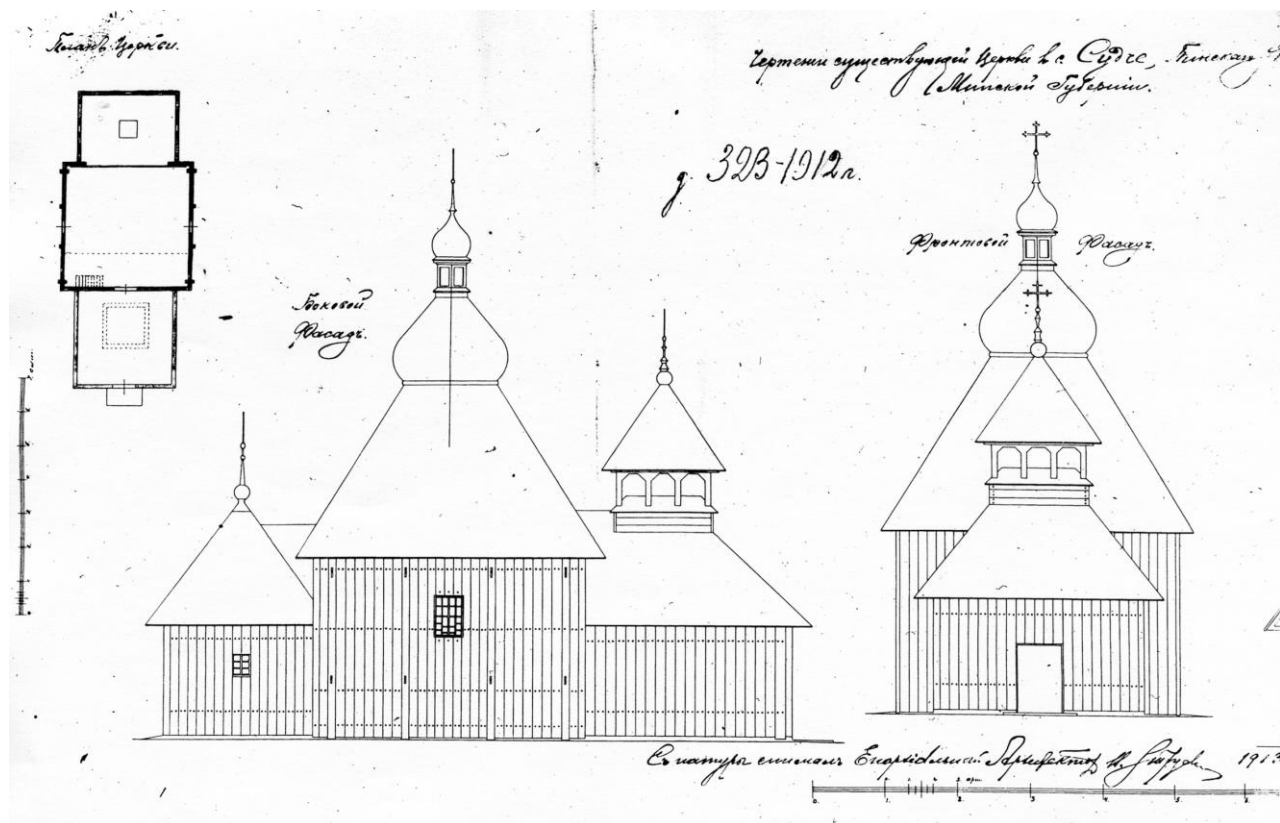

Рис.3. План, північний і західний фасади Троїцької церкви 1663 р. у Судчому Волинської області. Обміри арх. П.Покришкіна, 1913 р. З фондів Інституту історії матеріальної культури Російської Академії наук (Санкт-Петербург).

Водночас з цим на підставі комплексного вивчення тих же історичних джерел було встановлено, що Троїцька церква у Судчому була збудована у 1663 році і первісно являла собою характерний зразок поліського дерев'яного храму з каркасною дзвіничкою над бабинцем і двома чотирикутними в плані верхами архаїчної пірамідальної форми над центральним та східним зрубами. Звідси випливає, що у другій половині XVII століття цей різновид сакральних будівель на Поліссі ще побутував, хоча кількість подібних храмів на території регіону поступово зменшувалася. Якщо у XVI ст. тут було зафіксовано чотири споруди цього типу (у Гішині, Качині, Суходолах та Нуйному), у XVII – дві (у Машеві та Судчому), то у XVIII – тільки один і, по суті, останній зразок такого храму – Покровська церква 1745 року у Залізниці під Любешовим Волинської області (рис.4, ліворуч). Як і у випадках з іншими різновидами поліських дерев'яних храмів архаїчного спрямування, традиційні рублені верхи над навою і вівтарем трансформувалися у цій пам'ятці на каркасні наметові дахи, а в її декоративно-пластичному рішенні з'явилися ознаки певної модернізації

давніх будівельних традицій Полісся (зокрема, у своєрідній “бароковій” формі гранчастої апсиди).

Дещо осторонь розглянутих вище зразків поліських дерев'яних храмів опинилися безверхі (чи хатні, на думку деяких дослідників) церкви північно-поліського типу з дзвіницею на вхідному фасаді, які у XVIII столітті набули поширення на території Зарічнрянського району Рівненської області неподалік від кордону з Білоруським Поліссям. Найбільш раннім зразком такої будівлі є Миколаївська церква початку XVIII ст. в Іванчицях поблизу містечка Зарічного, композиційну основу якої складають два послідовно розташовані з заходу на схід зруби нави і вітваря (відповідно прямокутної витягнутої у поздовжньому напрямку та квадратної в плані форми), перекриті спільним трисхилим дахом з невисоким трапецеподібним фронтоном над головним входом. Набагато більшу увагу привертає розташована над фронтоном невелика чотирикутна в плані наметова вежа, яка являє собою горішню частину прихованої у масиві даху мініатюрної каркасної дзвінички. Важливо відзначити, що цей оригінальний спосіб влаштування дзвіниці у масиві каркасного даху є найбільш раннім з відомих на Поліссі випадків використання досліджуваної нами схеми храму у безверхих будівлях північно-поліського (хатнього) типу.

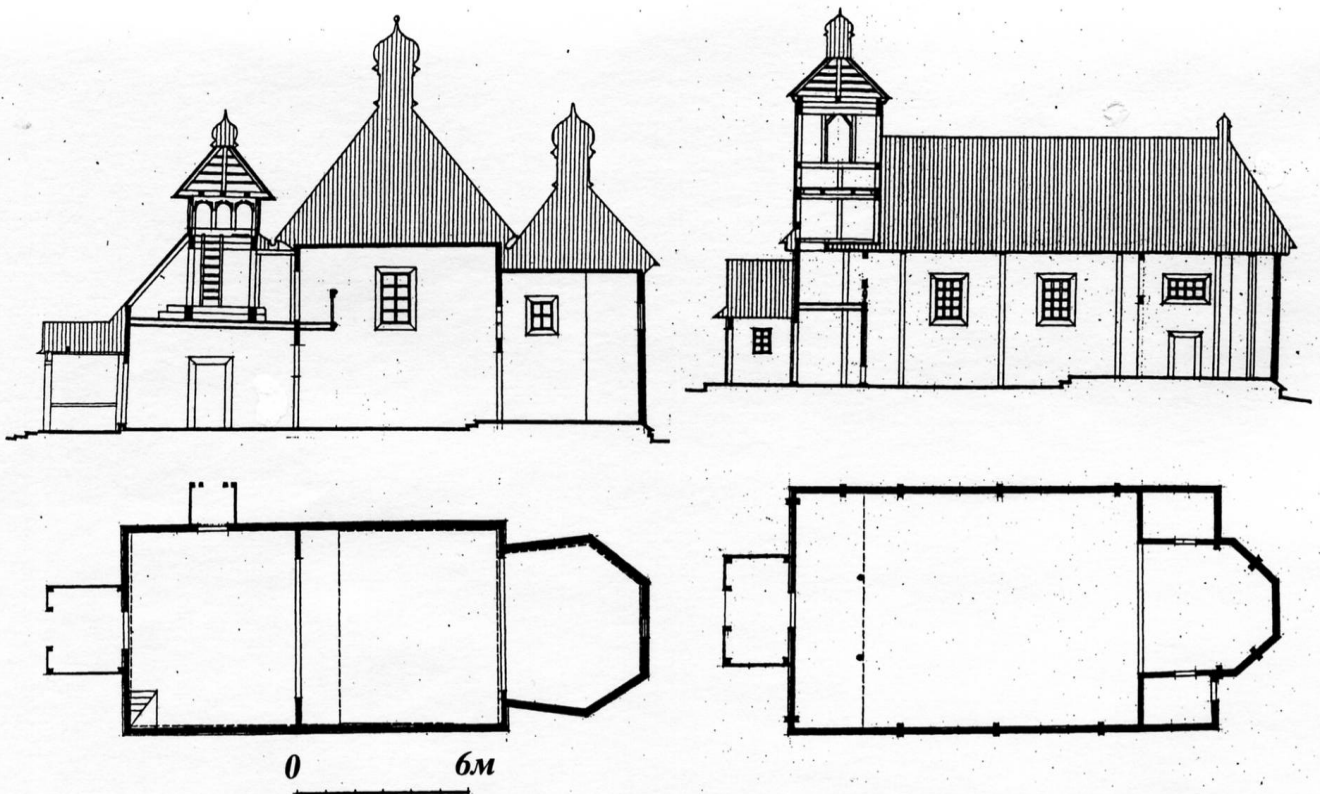

Рис.4. Останні зразки дерев'яних храмів досліджуваного типу на території Полісся: Покровська церква 1745 р. у Залізниці Волинської області (ліворуч) і церква Різдва Богородиці 1760 р. у Зарічному на Рівненщині (праворуч).

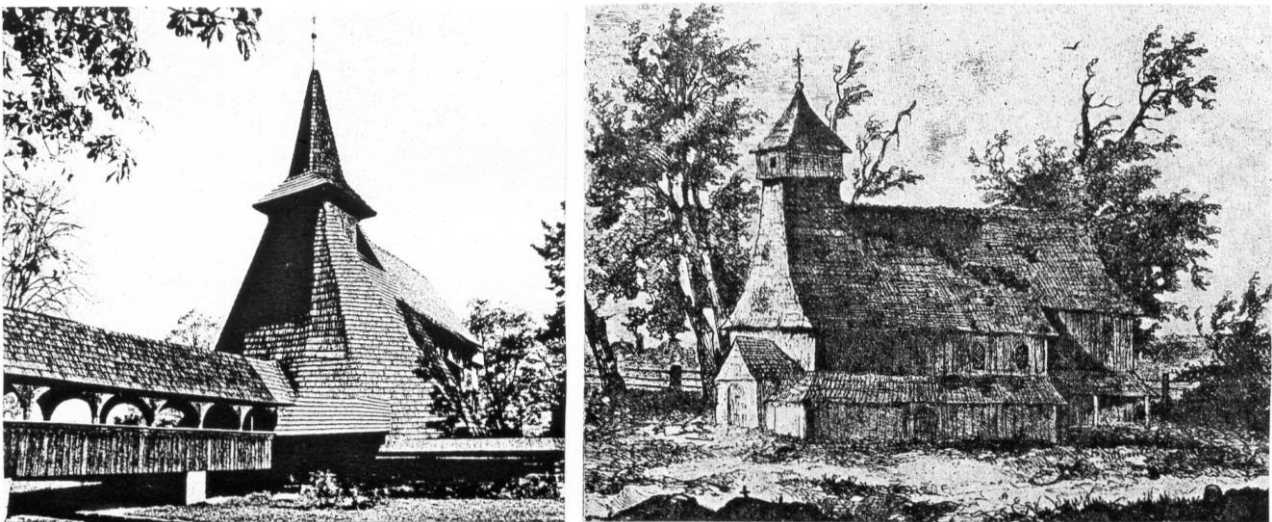
Дещо осторонь розглянутих вище зразків поліських дерев'яних храмів опинилися безверхі (чи хатні, на думку деяких дослідників) церкви північно-поліського типу з дзвіницею на вхідному фасаді, які у XVIII столітті набули поширення на території Зарічнрянського району Рівненської області неподалік від кордону з Білоруським Поліссям. Найбільш раннім зразком такої будівлі є Миколаївська церква початку XVIII ст. в Іванчицях поблизу містечка Зарічного, композиційну основу якої складають два послідовно розташовані з заходу на схід зруби нави і вівтаря (відповідно прямокутної витягнутої у поздовжньому напрямку та квадратної в плані форми), перекриті спільним трисхилим дахом з невисоким трапецеподібним фронтом над головним входом. Набагато більшу увагу привертає розташована над фронтом невелика чотирикутна в плані наметова вежа, яка являє собою горішню частину прихованої у масиві даху мініатюрної каркасної дзвінички. Важливо відзначити, що цей оригінальний спосіб влаштування дзвіниці у масиві каркасного даху є найбільш раннім з відомих на Поліссі випадків використання досліджуваної нами схеми храму у безверхих будівлях північно-поліського (хатнього) типу.

Принципову схему іванчицького храму повторила ще одна архітектурна пам'ятка XVIII ст. на території Рівненщини – церква Різдва Богородиці 1760 року, розташована у передмісті “Муравин” вищезгаданого містечка Зарічного (рис.4, праворуч). Найголовніша відмінність цієї будівлі від щойно описаної полягає у деякому ускладненні її композиційного і декоративно-пластичного рішення, пов'язаному, передусім, з більш пізньою датою будівництва храму. Це проявилось у помітному збільшенні загальних розмірів будівлі, влаштуванні пластичної гранчастої апсиди замість квадратної в іванчицькому храмі, появі двох симетрично розташованих об'ємів на південь та на північ від апсиди, а також ускладненні окремих елементів зовнішнього і внутрішнього оздоблення. Тенденція до дедалі помітнішого композиційного та декоративно-пластичного ускладнення цієї типової схеми знайшла своє найбільш яскраве відображення у двох найпізніших зразках зазначеної групи будівель – Михайлівської церкви 1837 р. у Вичівці і Покровської церкви 1828 р. у Неньковичах на Рівненщині, архітектура яких значною мірою копіює деякі художньо-стильові принципи та прийоми класицистичного стилю.

Підсумовуючи порівняльний аналіз кількох найбільш характерних зразків досліджуваної групи традиційних сакральних будівель, не можна не помітити незалежність процесу поширення дзвіниці над бабинцем в окремих, історично сформованих тут локальних типах храмів – архаїчному, волинському, північно-поліському, а також (згідно з письмовими джерелами) київському. Це дозволяє припустити зовнішнє походження досліджуваного композиційного прийому, що підтверджується і його незначним впливом на таку визначальну та усталену

в часі ознаку поліських (і в цілому українських) дерев'яних храмів як система організації їх внутрішнього простору. З іншого боку, використання зазначеного прийому здебільшого у будівлях архаїчного типу та очевидна тенденція до його поступового зникнення у XVII і, особливо, XVIII століттях свідчать про досить ранню появу дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем на території регіону. Ці особливості досліджуваної групи культових споруд, помножені на помітне зростання їхньої кількості у напрямку волинської, західної, частини Полісся, примушують шукати витoki цього явища за межами досліджуваного регіону.

Для з'ясування питання про походження поліських дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем доцільно порівняти їх, насамперед, з аналогічними будівлями в інших регіонах України та суміжних з нею країнах Східної Європи. Аналіз цього навпрочуд різноманітного матеріалу свідчить про те, що ця група сакральних будівель Полісся являє собою своєрідне регіональне відгалуження одного з найбільших в цій частині континенту масивів дерев'яних храмів, ареал поширення яких охоплює переважну більшість західних земель України (крім досліджуваного регіону ще й Галичину, Бойківщину, Лемківщину і Закарпаття), суміжні з Поліссям регіони Білорусі, а також Румунію, Угорщину, Словаччину, Чехію і Польщу. Цікаво, що кількість цих споруд значно зростає у західному напрямку, де й локалізуються найбільш ранні аналоги храмів досліджуваного типу – Варфоломійська церква 1307 року у чеських Кочах [9], костьоли XV ст. у Грибові, Дебні, Заваді, Лопушній на території Польщі [10] та інш. (рис.5).

Рис.5. Деякі аналоги поліських дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем: ліворуч - Варфоломійська церква 1307 р. у Кочах (Чехія), праворуч – костюол Св.Мартина XV ст. у Заваді (Польща), рис.А.Кам'янобродського, 1866 р.

Не менш важливо, що водночас з поступовим збільшенням у західному напрямку кількості храмів з дзвіницею на вхідному фасаді значно зростала й інтенсивність застосування у їхній архітектурі елементів та прийомів готичного стилю. У традиційному сакральному будівництві Польщі, зокрема, вплив цього стилістичного напрямку був настільки домінуючим, що більшість дослідників кваліфікує дерев'яні костьоли XV-XVI століть як готичні [11]. Показово, що аналогічні причини влаштування дзвіниці над бабинцем у дерев'яних храмах південної Білорусі (не менш архаїчних ніж в Українському Поліссі) вбачає й відомий білоруський вчений Ю.Якимович [12]. Усі перелічені вище обставини дозволяють розглядати використання досліджуваного композиційного прийому у найдавніших поліських дерев'яних храмах як один з небагатьох, але яскравих готизмів у традиційному сакральному будівництві зазначеного регіону. Разом з тим, головна особливість й історико-архітектурна цінність цих будівель полягає у тому, що певна готична спрямованість була виявлена тільки у їх зовнішніх формах, в той час як просторова організація та оздоблення інтер'єру подібної споруди зберігали всі традиційні ознаки українського дерев'яного храму.

Література

1. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах и городах, в пределах губернии находящихся. – К.: Тип. Киево-Печерской лавры, 1864. – С.55, 81, 171, 200, 215, 273.
2. Логвин Г.Н. Украина и Молдавия. Справочник-путеводитель.–М.: Искусство, Лейпциг: Эдицион, 1982. – С.361-362.
3. Завада В. Деякі питання реконструкції найдавніших пам'яток дерев'яної архітектури // Вісник інституту “УкрНДПроектреставрація”. – 2005._№3-4.– С.52-55.
4. Теодорович Н. Волынь в описании городов, местечек и сел в церковно-историческом, географическом, этнографическом, археологическом и других отношениях. – Почаев: Тип. Почаево-Успенской лавры, 1903. – Т.5. – С.275.
5. Gloger Z. Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w Dawnej Polsce. - Warszawa, 1907. – S.93.
6. Всеобщая история архитектуры: В 12-ти т. – М.: Стройиздат, 1968. – Т.6. – С.495-496.
7. Фонд рукописів Інституту історії матеріальної культури Російської академії наук. Спб. – Ф.1. – 1912 . - №323.

8. Завада В. Архітектура дерев'яних храмів Полісся за архівними джерелами // Архітектурна спадщина України. – 1994. – Вип.3, ч.2. – С.96-97.
9. Дерево в архитектуре и скульптуре славян. – М.: Советский художник, 1987. – С.160.
10. Brykowski R. Drewniana architektura kościolna w Małopolsce XV wieku. – Wrocław, 1981. – Rys.14-19, 21-28, 41-45.
11. Kornecki M. Uwagi do systematyki gotickich kościołów drewnianych w Małopolsce. – TKUA. – Т.ІУ. – Krakow, 1970. – S.139-162.
12. Якімовіч Ю. Драўлянае дойдства Беларускага Палесся: ХУП-ХІХ ст. - Мінск: Навука і тэхніка, 1978. – С.83.

Аннотация

На основании комплексного изучения полесских деревянных храмов XVI-XVIII веков с колокольной над бабинцем, их аналогов в других регионах Восточной Европы и вспомогательных исторических источников выявляется важная роль готического стиля в формировании этой редкой разновидности традиционных культовых построек Полесья.

Ключевые слова: реконструкция, традиционный, деревянный, храм, готический.

Summary

On the basis of complex study of polisky wooden temples of the XVI-XVIII ages with the belfry over an entrance hall, their analogies in other regions of the East Europe and auxiliary historical sources is ascertained the importance of Gothic style in forming this uncommon variety of traditional sacral buildings of Polesja.

Keywords: reconstruction, traditional, wooden, temple, Gothic

УДК 726.7:727.4

О.І.Жовква,

кандидат архітектури Головміськархітектура (м. Київ)

ТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ТА ОБРАЗІВ ЗАСОБАМИ КОЛОРИСТИКИ В АРХІТЕКТУРІ ТА МОНУМЕНТАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація: у статті зроблено спробу розкрити сутність основних кольорів в архітектурі та проаналізувати їх вплив на людину з різних позицій. Також розглянуто питання символічного значення кольору у Християнській релігії.

Ключові слова: символіка, колір.

Використання людиною кольору зафіксоване ще у стародавні часи. Люди завжди надавали кольору величезне значення. До наших днів збереглась стародавня символіка кольору.

Питання впливу кольору на людину цікавило вчених завжди. Дослідженням кольорів займались Аристотель, Леонардо да Вінчі, Ньютон, Гете, Ломоносов, Павлов та багато інших вчених.

Поет І.Гете зробив чималий внесок у різні сфери науки серед яких: ботаніка, біологія, анатомія. Однак головною справою свого життя він вважав створення ним вчення про колір і його вплив на людину. Перед смертю І.Гете зізнався „ у меня нет иллюзий по поводу того, что я сделал как поэт. При мне жили отличные поэты, еще лучше жили до меня и такие же будут жить после меня. А то, что я в моем столетии являюсь единственным знающим правду в трудном учении о цвете, этим я могу немного гордиться, и я имею поэтому чувство превосходства над многими...» [2].

І.Гете розробив шкалу кольору на позитивному полюсі якої знаходяться: жовтий, помаранчевий (червоно-жовтий), пурпурний. На від'ємному полюсі – синій, червоно-синій, синьо – червоний і фіолетовий. Кольори з позитивного полюсу Гете характеризував, як життєдайні. У контексті сучасної психології їх можна охарактеризувати, як стимулюючі.

Колір може бути трактований, як символ, сигнал тощо. Люди по різному реагують на колір. Сприйняття кольору може бути суб'єктивним, індивідуальним, колективним – спільним для певних етнічних груп. Сутність кольору, його вплив та сприйняття людиною ще не досліджені наукою в повній мірі. Колір може сприйматися не лише емоційно, але і асоціативно. Сьогодні вчені створили сучасну „психологію кольору”. Дослідивши закони і принципи поєднання кольорів, людина може розвинути в собі художнє відчуття кольору.

Загалом кольори поділяються на дві групи: хроматичні і ахроматичні. Для визначення гармонійності поєднання різних кольорів застосовують колориметричне коло.

Основні хроматичні кольори – червоний, жовтий, синій та додаткові комбіновані: оранжевий, зелений, фіолетовий. Ахроматичні кольори – чорний, білий і всі відтінки сірого.

Якщо в композиції присутні два або три кольори із протилежних частин спектру, то така композиція сприймається, як поліхромічний контраст.

Загалом, колір не можна збагнути остаточно, подібно до віри – можна вірити, або ні, однак віру не можна збагнути повністю і остаточно.

У мистецтві гармонічними поєднаннями вважаються: жовтий – фіолетовий, червоний – зелений, оранжевий – синій. Допустимі гармонійні поєднання: синій - червоний, жовтий – червоний, фіолетовий – оранжевий.

Дисгармонійними поєднаннями вважаються: жовтий – оранжевий, оранжевий – червоний, фіолетовий – червоний, синій – фіолетовий.

Досягнути ефекту контрасту можна шляхом чергування темних та світлих, яскравих та тьмяних тонів.

Велике значення колір та поєднання кольорів має у релігії, зокрема у Християнстві. Основна гама богослужбового одягу складається із наступних кольорів: білого, червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного, синього, фіолетового, чорного. Всі вони символізують духовне значення свят, що відзначаються [1]. Отже у різні свята священнослужителі одягають у рясини відповідного кольору. Кожен колір має своє символічне значення:

- Золотий або жовтий – це колір слави, а тому у одяг даного кольору одягаються у свята на честь Ісуса Христа та у дні пам'яті Його святих. Золото

символізує Божественну енергію, що поглинає зло і перемагає його, а також красу світу.

- Білий та блакитний – кольори чистоти та світла. У одяг даного кольору священнослужителі одягаються у свята Божої Матері. У білому одязі, що символізує Божественне світло, правлять у свята Різдва, Богоявлення, Вознесіння.

- Червоний колір у Християнстві – це колір мучеництва, символ страждання та смерті. У вбранні такого кольору служать службу у свято Хреста Господнього та у дні пам'яті мучеників. У червоному вбранні також служать Пасхальну літургію.

- Зелений колір – колір життя та відродження. У зелених облаченнях служать службу на Трійцю, Свято Святого Духа і Входу Господнього до Єрусалиму.

У період посту у храмах правлять у одязі темних кольорів.

На православних іконах колір у зображенні вбрання та предметів також має глибокий символічний зміст. Теж саме можна віднести і до настінного живопису у культових спорудах.

Виходячи з усталеного традиційного тлумачення кольору у християнському мистецтві можна навести загальне тлумачення символіки кольору у православній релігії у контексті особливості сприйняття кольору людиною (дані про сприйняття кольору людиною вміщені у таблиці №1) [4].

Так, наприклад, психологами встановлено, що вплив чорного кольору на людину важкий. Він викликає печаль та сум у глядача, бо з давніх-давен цей колір символізує траур. В чорному кольорі ніби все завмерло. Він статичний, в ньому відсутнє життя.

Символіка чорного у більшості народів переважно негативна. Основний зміст чорного: ніч, печаль, горе, небезпека, зло.

У російській мові слово „чорний” означає дещо старе, незавершене: чорна підлога, чернетка, а також означає смутне та невеселе: чорний гумор, чорний холод.

Чорний колір наштовхує на печаль і депресію, пасивність.

Цікавим є традиційне для українського фольклору поєднання чорного і червоного кольорів, як щасливого і нещасного, радісного і печального, що завжди йдуть поруч.

Сильний вплив на людину має червоний колір. Він збуджує та тривожить глядача, насторожує і, водночас, захоплює. З давніх-давен цей колір символізує віддане кохання, владу, боротьбу та такі стихії, як вогонь і війна. Червоний колір також означає напругу сил, концентрацію енергії, драму, гнів, жорстокість.

Кожному художникові відомо, що червоний колір насичений, важкий та гарячий. Ці якості червоного кольору активно використовували художники та архітектори. Як відомо, червоний колір – важкий за своєю масою.

В.Кандинський у книзі „О духовном в искусстве” пише про червоний колір: «Красное...воздействует внутренне, как жизненная, живая, беспокойная краска, ...обнаруживающая ноту почти планомерной необыкновенной силы. В этом кипении и пылании ... сказывается как бы мужественная зрелость. Светло-тепло-красное (Сатурн) ... возбуждает чувство силы, энергии, стремления, решимости, радости, триумфа... Углубление его при посредстве черного опасно, так как мертвое черное легко гасит пламенность и слишком легко может возникнуть жесткое, к движению малоспособное коричневое. Киноварь звучит подобно трубе и может быть поставлена в параллель с сильным барабанными ударами» [3].

Білий колір сприймається людиною, як чистий та благородний колір. Він діє на людину заспокійливо. Даний колір завжди був символом просвіти, та материнства. Він також символізує спокій, тишу, мир, чистоту, світло, зосередженість і асоціюється у глядача із чистим гірським снігом.

Білий сильно контрастує з усіма темними кольорами, привносить в них світло, жвавість та ліричність. Але не слід забувати, що в деяких країнах Сходу, наприклад в Японії, він символізує траур. Білий колір завжди був багатозначним символом у всі часи і у всіх народів.

Білий колір – це колір, що дає всьому початок. Він вважається найенергійнішим ахроматичним кольором і заряджає людину бадьорістю.

Синій колір має зовсім іншу символіку і вплив на глядача. Він строгий, віддаляючий і таємничий. Серед усієї різноманітності кольорів він є одним з тих кольорів, що не несуть в собі рух, тобто є статичними. У глядача ніколи не виникає враження, що предмет який є синім – динамічний. Можливо таке враження складається тому, що синій колір дуже насичений і холодний.

Символіка синьої барви походить від очевидного фізичного факту – синього неба. У міфологічній свідомості небо завжди було місцем знаходження богів; звідси головний символ синього – божественність, неосяжний простір, містичність, таємничість, благородство, святість, постійність (у вірі, відданості, любові), досконалість, шляхетне походження (блакитна кров).

Для синього кольору, за спостереженнями вчених, потенційно властива семантика далечини, безкінечності. Цікавою є властивість даного кольору передавати відстань. Багато митців у своїх творах майстерно передають неосяжність та космічну далечінь використовуючи зазначені властивості синього кольору.

У християнських храмах сині куполи символізують небо.

Про даний колір І.Гете говорив «В нем совмещается какое-то противоречие возбуждения и покоя... Как высь небес и даль гор мы видим синими, так и синяя поверхность кажется как бы уходящей от нас» [2].

Жовтий колір, за словами психологів, має позитивний вплив на людину. Він приємний, радісний, веселий. Жовтий колір є теплим, яскравим, слабонасиченим та легким. Проте він також здавна вважався кольором непостійності та зради. Жовтий колір означає: стан, пов'язаний із позитивною енергетикою: радощі, свято, краса. Магічна дія жовтого кольору – безсмертя, щастя, знак землі і жіночого начала „Інь”. Ряд негативних значень жовтого пов'язаний із кольором осіннього листя, що вмирає і сумним настроєм з приводу закінчення літа. В геральдиці золото означає любов, постійність і мудрість.

І.Гете оцінює жовтий досить позитивно «В своей высшей чистоте желтый всегда обладает светлой природой и отличается ясностью, веселостью и мягкой прелестью. Он производит исключительно теплое и приятное впечатление. Если посмотреть на какую-нибудь местность сквозь желтое стекло, особенно в серые зимние дни, то ... глаз обрадуется, сердце расширится, на душе станет веселее; кажется, что на нас веет теплом» [2].

Зелений колір є найприємнішим кольором для людини. Він діє на глядача заспокійливо. Зелена хвиля позитивно впливає на людське око. Цей колір насичений та статичний, проте жвавий. Як відомо, зелений здавна був символом рослинного царства. Звідси всі його позитивні значення: зростання, весняне пробудження, надія, молодість. Він, як молодий пагоніць, ніжний, спокійний, свіжий. В Японії зелений – це символ весняних сільськогосподарських обрядів. У Європі – знак земного кохання та надії. У Індії – символ Будди, у християнстві – символ земного життя Христа й Святих, в іудаїзмі – знак двох поколінь Ізраїлевих.

Один із перших храмів – храм Св. Софії у Константинополі побудований на стовпах із зеленого мармуру, які були вивезені із храму Діани в Ефесі.

И всем векам – пример Юстиниана,
Когда похитить для чужих богов
Позволила Эфесская Диана
Сто семь зеленых мраморных столбов.

(О. Мендельштам)

І.Гете відчуває зелений цілком позитивно: «Наш глаз находит в нем действительное удовлетворение ... глаз и душа отдыхают на нем» [2].

Блакитний колір також є спокійним, як і зелений. Він символізує розум, постійність, ніжність та чистоту. Блакитний колір – це колір ранкового свіжого повітря. Він легкий та прохолодний.

Сірий колір викликає меланхолію. Цей колір символізує печаль, смуток, нудьгу, бідність. У стародавні часи він зовсім не цінувався. Його вважали кольором бідняків. Середньо-сірий гасить напругу емоцій, навіює такі почуття, як сум, безнадійність.

В. Кандинський оцінює сірий колір скоріше негативно: „Серое есть безутешная неподвижность. И чем она становится темнее, тем больше вырастает перевес безутешного ...» [3].

Однак у період пізнього Відродження сірий поступово набуває цінності. Він стає кольором витонченості, елегантності, благородства; у XVIII ст. сірий вважається найелегантнішим кольором.

У XIX і XX ст. сіра барва визнана як найпрактичніша у одязі та найспокійніша в інтер'єрі. Сірий став кольором елегантності, знаком хорошого тону, смаку.

Коричневий колір є символом зів'ялої рослинності, старості. Доля даного кольору і його роль в культурі подібна до сірого кольору. У давнину коричневій барві надавали негативний зміст. Однак в культурі Ісламу він сприймається, як колір розради.

Більш позитивний зміст несуть споріднені відтінки коричневого – карий та брунатний.

Помаранчевий колір є символом насолоди, свята та звеселяючого вогню. Він динамічний, легкий та малонасичений.

Фіолетовий виділяється з усіх спектральних кольорів своєю складністю. Він балансує між червоним і синім, синім і чорним. Звідси його семантика та символіка. Основні значення кольору: містика, печаль, страх, трагізм, траур.

Пурпурний – колір багатства, царственості, високої краси. Даний колір був найшановнішим у греко-римській античності. У Візантії пурпур – це імператорський колір.

Всі відтінки пурпурного кольору також дуже шановані у народному мистецтві слов'ян. У фольклорі даним кольором (малиновим) зображено все відрадне, прекрасне.

Рожевий колір використовується для зображення ліричних та мрійливих образів, оскільки даний колір легкий та безтурботний. Він символізує закоханість, молодість та ніжність. Для сприйняття людиною він легкий, світлий та теплий.

Враховуючи вищевикладене і зважаючи на суттєвий вплив кольору на людину та його символічне значення, до формування кольорового опорядження та розпису інтер'єрів сакральних споруд необхідно підходити дуже обдуманно, пам'ятаючи про наведені вище характеристики барв.

Так стіни навчально-просвітніх осередків духовних навчальних закладів бажано оздоблювати барвами з позитивного полюсу шкали кольорів. Однак варто уникати застосування великої кількості кольорів в опорядженні одного приміщення. Досвід показує, що 2-3 кольори у кількох варіантах насиченості дозволяють створити виразні і колоритні композиції.

Інтер'єр житлової кімнати вихованців бажано вирішувати у пастельній стриманій гамі.

При оздобленні інтер'єрів сакрального ядра необхідно враховувати усталену символіку кольорів, а також їх вплив на емоційний стан людини.

Окремі положення стосовно символіки кольору, а також його впливу на людину, викладені у даній статті, вперше були досліджені та перевірені автором на практиці під час роботи у 2000-2003 рр. над відтворенням втраченого монументального живопису та створенням нових монументальних композицій у Троїцькій церкві Свято-Троїцького Іонинського монастиря, що у Києві.

Таблиця №1

Вплив кольору на людину з різних позицій					
Колір	Перше враження	Психологічний вплив	Космічний вплив	Символіка	Температура
Чорний	байдужий	печальний, траурний, сумний	дух трауру	прах, траур	холодний
Білий	чистий	невинний, благородний	дух просвіти, зрілості	той, що дає всьому початок, материнство, непорочний	прохолодний
Синій	насторожуючий	строгий, віддаляючий, таємничий	дух строгості і покори законам Всесвіту	Всесвіт, космічний простір, розум	дуже холодний
Червоний	збуджуючий, підкоряючий	тривожний, сповнений гідності	сила волі, панівний дух	палка любов, влада, вогонь, війна	гарячий
Жовтий	приємний, радісний	веселий, живий	дух мінливості	рух, життєвість, дитинство	теплий
Зелений	свіжий, заспокоюючий	ніжний, спокійний, умиротворяючий	дух миру, спокою та жіночого кохання	мир, спокій, порятунок	нейтральний
Блакитний	той, що зачаровує, чистий	спокійний	владний, дух розсудливості	Чистота, розум, постійність, ніжність	прохолодний
Коричневий	брудний	смутий, спокійний	дух зла	старість	теплий
Сірий	сумний	викликає меланхолію	-	смуток, печаль, невлаштованість	холодний
Помаранчевий	хмільний, палкий	захоплюючий	сила насолоди	насолода, свято, благородність	теплий
Рожевий	викликає прихильність	мрійливий, несе надію, безтурботний, довірливий	дух неспокійності	закоханість, молодість, жіночність	теплий

Список використаних джерел

1. Будур Н. Православный храм. - М.: РООССА, 2009. - 272 с.
2. Гете И.В. К учению о цвете (хроматика). В: Психология цвета. Сб.Пер. с англ.-М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» 1996, с.281-349.
3. Кандинский В.: О духовном в искусстве. В: Психология цвета. Сб.Пер. с англ.-М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» 1996, с.181-220.
4. Несторенко О.И. Краткая энциклопедия дизайна. - М. Молодая гвардия, 1994. - 360 с.
5. Расцвет модернизма в скандинавской живописи 1910-1920 гг. Ред. Карл Томас Адам, Елена Самуельсон. – Б.: Совет Министров Северных стран 1989. - 262 с.

Аннотация

В статье сделана попытка раскрыть сущность основных цветов в архитектуре, а также проанализировать их влияние на человека с разных позиций. Также рассмотрен вопрос символического значения цвета в Христианской религии.

Ключевые слова: символика, цвет.

Annotation

The article there contains an attempt to reveal the essence of main colors in the architecture as well as the analysis of their influence on human being from different perspectives. The issue of symbolic meaning of color in Christianity has also been considered.

Key words: symbolism, color.

УДК 712 + 726.79](477.83/.86)

В.Я.Тарас

*кандидат архітектури, старший науковий співробітник,
Інститут народознавства Національної академії наук України, м.Львів*

ПЛАНУВАЛЬНО-КОМПОЗИЦІЙНИЙ УКЛАД БАРОКОВИХ МОНАСТИРСЬКИХ САДІВ ГАЛИЧИНИ

Анотація: стаття присвячена закономірностям та особливостям формування планувально-композиційного укладу барокових монастирських садів на прикладі Галичини.

Ключові слова: монастирський сад, композиційно-планувальний уклад,

бароко, Галичина, Львів.

Актуальність теми дослідження визначається такими основними положеннями:

1. Барокові монастирські сади Галичини в літературі та наукових працях не висвітлені, не представлені у вітчизняній і світовій культурній спадщині, лише в деяких працях побіжно згадано про їх існування.

2. Бароковим монастирським садам Галичини притаманні певні властивості, умови виникнення, специфіка устрою й закони матеріального існування, а також способи впливу на безпосереднє оточення. Сьогодні відновлення та заснування монастирів зводиться лише до реставрації чи будівництва архітектурних споруд, а не до відтворення всіх складових монастирського комплексу, в якому сад був важливим елементом композиції.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Проведене дослідження збігається науковою тематикою Інституту народознавства НАН України – “Генезис, історія і теорія сакрального мистецтва українців” (шифр 3.3.4.9).

Мета і завдання дослідження. Виявити закономірності та особливості планувально-композиційного укладу барокових монастирських садів Галичини.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Загальна садово-паркової спрямованість на початку XVIII ст. – це панівний у Європі регулярний стиль у дусі бароко, характерними рисами якого є збільшення розмірів садів та застосування більш широких композиційних засобів, їх художньої промовистості. Ці зміни найбільше віднайшли своє втілення у садибних садах та палацових комплексах Галичини, водночас вони специфічно вплинули на монастирські сади Галичини. Бароковий стиль слабо торкнувся монастирів, які були закладені в містах до XVIII ст. Це було пов'язано з тим, що по-перше, монастирі в містах були територіально обмежені щодо свого розвитку; по-друге, зміна стильової спрямованості в садово-парковому мистецтві співпала з касацією монастирів, яку провів Йосиф II у 1780 – ті роки. В містах, де вже були сформовані монастирі з садами в стилі ренесанс, ці зміни йдуть власним шляхом, нові барокові сади закладаються на основі ренесансних садів, без збільшення їх території. Монастирі, у сільській місцевості особливих стильових змін не зазнають, вони помітні лише поодиноких монастирських садах. Все це призвело до того, що Галицькі монастирські сади, хоча знаходилися під впливом західноєвропейського бароко, мають ряд своїх відмінностей. На основі аналізу архівних матеріалів встановлено, що композиція монастирського барокового саду Галичини будувалась:

– на трьох осях: головній повздовжній осі, що йде від сакральної споруди

в “нескінченність” та двох другорядних осей, розташованих у визначеному ритмі й пропорційному співвідношенні одна до одної. Її використовували при можливості закладення саду на великій території (монастир домініканців у с.Підкамінні);

- на двох перпендикулярних осях, за хрещатою схемою, від яких відходять другорядні осі (монастир капуцинів у с.Олесько);

- на одній поперечній осі. Її застосовували у монастирях, що мали обмежену територію для закладання барокового саду. На основі ренесансних квадрат – закладаються барокові партери. Ця схема є найбільш поширена форма в Галичині (сад біля катедри св. Юра у Львові).

Бароковий сад може бути організований на одній, двох або більше терасах, які розташовані на схилах одного або двох напрямків. Він формується на основі: партеру, боскетів і алей. Партер монастирського саду складався з одного, двох, чотирьох і більше елементів, його формували з рослин (газонних трав і низького стриженого чагарнику), інертних матеріалів (пісок, товчена черепиця, цегла тощо). В композицію партеру включали фонтани, рослини в діжках, квіти, фігурно стрижені дерева. В рисунку барокових партерів використовували рослинні мотиви, стилізовані гілки, листя, квіти були скомпоновані в узорі: волюту, пальмету, флерон, аграф, розету, вуса, дзьоб ворони, зерна, сльози. По периметру партер обсаджували смугою стриженого чагарнику, рабаткою. В монастирських садах Галичини, використовували:

- рабатки двох типів (у вигляді суцільної смуги довкола партеру і смуги поділеної на окремі ділянки);

- мереживні партери (спрощений варіант, у якому композиція з елементів міститься не на фоні піску, а на фоні газону);

- англійські партери (з використанням газону і піску);

- розрізні партери (у яких головне значення посідали квіти).

У композиції барокових садів застосовували боскети – об’ємно-просторова композиція яких, виконувалась з дерев, чагарників. Розмір і тип боскетів залежав від композиції ансамблю в цілому. В боскетах широко використовуються стрижені зелені стіни різної висоти від 0,5-1,5 до 2-8 м, що створювались з липи. Найбільш поширеними типами боскетів в галицьких монастирських садах були боскети, які формувалися на основі дерев посаджених у шаховому порядку (“кен-конс”) або вільно розташованих (по типу “гай”). Боскет типу “гай” формували на основі існуючого масиву дерев, він був найбільш поширеним типом боскету в Галичині. Внутрішній простір боскету використовувався дуже різноманітно, це могла бути відкрита площадка для відпочинку з альтанкою, фонтаном і квітником. Дуже часто в монастирських садах середину боскету займав город або фруктовий сад.

Барокові сади Галичини мали яскраво виражений своєрідний образ. Вони, як і західноєвропейські, відтворюють ідею ієрархічного порядку, урочистості, величі, проте не доводяться до такого ступеню математичної точності і мають більш вільний планувально-композиційний характер, що пов'язано з соціально-економічними можливостями монастирів та природно-кліматичними особливостями.

Розглянемо на прикладах планувально-композиційні барокових вирішення монастирських садів Галичини. Сад монастиря капуцинів в с.Олесько, що зафіксований на кадастровій карті 1844 р. [1], являє собою яскравий приклад барокового саду. Він складається з партеру, що має форму квадрата, геометрично розпланований за хрещатою схемою двома осями, від яких відходять другорядні діагональні осі. Центр партеру сформований з двох квадратів-клумб, один із яких повернутий на 45° щодо повздовжньої осі, створюючи таким чином, восьми кутник, в якого закріплені вершини кутів на головних та діагональних осях. Середина партеру виконана у вигляді буленгрини (ділянка партеру з пониженням) в центрі якого знаходиться альтанка, яка є також і фокусом усієї композиції саду. Повздовжня вісь партеру з двох сторін зафіксована каплицями, ще одна каплиця розташована у північній частині саду (каплиці були влаштовані для молитви та для усамітнення, за інформацією директора Львівської картинної галереї Б.Возницького, монахи приходили туди перед кончиною, щоб там померти). Вся композиція саду є суворо симетрична.

Прикладом побудови композиції монастирського саду на поздовжній осі алеї, що йде від церкви та урівноважується двома другорядними алеями є сад монастиря Василіанів у Деревачі [2] розташований на південь від церкви.

Барочний сад монастиря домініканців у с.Підкамені, що зафіксований на кадастровій карті 1844 р. [3], формується на основі ренесансного квадратового. Основу нового барокового саду складає трьохпроменева композиція, де чітко виражена центральна, бічні і протяжні, поперечні алеї, що обсажені листяними деревами. Територію між двома бічними алеями займають квітники. Простір між костелом та центральною алеєю займають два прямокутних та один у формі віяла квітника. Простір квітника у формі віяла розпланований хрещато на квадрати, кожний з яких перетинають діагональні доріжки. В композиції саду домініканців чітко просліджуються два складових елементи партеру: геометрично розплановані клумби, що знаходяться біля костелу, та простір довільного укладу в іншій частині саду.

Прикладом барокового саду розміщеного на терасах двох напрямків є сади святоюрського монастиря у Львові. Розвиток святоюрського ансамблю відбувався за рахунок похилих ділянок північного та східного схилів, що

визначило ландшафтно-планувальне рішення монастирських садів у вигляді терас. При такому розвитку монастирського комплексу, перші сакральні одиниці саду залишаються замкненими в середині монастиря, а на північному та східному схилі закладається новий монастирський сад, він вже виноситься за межі старих оборонних стін, є не замкнений монастирськими спорудами, а обгороджений “мурами з брамами” [4].

Новий монастирський сад умовно можна розділити на “верхній” та “нижній”. На сході знаходиться тераса, на якій розміщується “верхній” - митрополичий сад. Він продовжує головну вісь ансамблю, яка починається від катебри, проходить через митрополичий палац, що стоїть на п’єдесталі, який організований похилим рельєфом, та розбитий трьома підірними стінами на тераси та фіксується капицею (гротом) у низу саду. Кафедра та митрополичий палац розташовані перпендикулярно центральній осі, вони є яскраво вираженим центром ансамблю та оптичним фокусом “верхнього” монастирського саду. Розташування саду, перед митрополичим палацом, дає змогу бачити його в загальному з парадних вікон палацу або з трьохщабливої тераси п’єдесталу. Головна вісь “нижнього” саду також є спрямована на митрополичий палац. Відвідувач, прямуючи від митрополичого палацу у сад, бачить перед собою ряд видів, які змінюють один одного, завдяки встановленим на шляху прямуювання малим архітектурним формам, які потрібно обминути. Краєвиди, що розкриваються не сполучаються, не збігаються, вони несиметричні. Весь регулярний сад, перетворюється в пряме продовження сакральної споруди та палацу, стає їх аналогом, демонструючи владу, багатство та розкіш.

Що саме уявляли собою партери “верхнього” і “нижнього” садів. Досі вважалося, що партер “верхнього” саду мав такий вигляд, як на проекті що зберігається у Львівському Національному музеї, авторство якого Т.Маньковський у своїй книзі “Lwowskie kościoły barokowe” [5] приписує Б.Меретинові. Скоріше за все це був зразковий проект виконаний у стилі пізнього бароко. На плані Фесінгера, який є зроблений ним з натури 1771р. [6], зображений партерний сад, що складається з восьми квадратних елементів, розташований по чотири в два ряди, з круглим елементом в середині. Аналогічне розпланування мав і нижній монастирський сад. На гравюрі Прікснера “Панорама Львову”, 1786 р. цей сад є детально прорисований: видна триступінчата підірні стіна, на якій стоїть палац митрополитів; двораменні сходи з гротом під ними, що ведуть у “нижній” сад. Він як і “верхній” сад складається з восьми елементів партеру, які мають периметральну рабатку. Скоріше за все це був англійський партер з газоном, піском, або битою цеглою та квітами. Головна поздовжня вісь партеру направлена на митрополичий

палац, фіксується фонтаном. Поперечна вісь партеру, підкреслена формованими деревами.

Барокові сади не були довговічними, їх як правило переробляли кожні чотири–п'ять років, все більш спрощуючи елементи партерів. На плані митрополичого саду 1828р. [7], в партері залишається вісім клумб з увігнутими кутами з рабатками по периметру. При мурі, що оточує монастир від площі св. Юри видна компактна витягнута вздовж муру об'ємно-просторова композиція з дерев чи чагарників. Згідно плану, це був боскет, рослинність якого, як по периметру так і у середині представляла собою стрижені стіни. В період розквіту регулярних парків боскети такого типу були розповсюдженим явищем. Простір таких боскетів, між підстриженими стінами був прихований від поглядів відвідувачів саду. Ці боскети могли використовуватись для усамітнення та молитви, чому не сприяв партерний сад.

Ансамбль Святоюрського монастиря кінця XVIII ст. являє собою один з не багаточисленних прикладів монастирських садів у Галичині, виконаному у стилі бароко. Він підпорядкованому єдиному замислу, відрізняється цілісністю усієї композиції, що включає у себе споруди монастиря, сад, прилягаючі до нього відкриті простори, та віддалені краєвиди. В Святоюрських монастирських садах були дотримані основні канони, що існували в садово-парковому мистецтві по розташуванню та розплануванню барокових партерних садів.

Барокові сади, підтримка яких потребувало колосальних коштів і робочих рук, усе більше дрібніють і занепадають. На кадастрових планах Львова 1849р. [8] зафіксовані всі зміни, які торкнулись розпланування монастирських садів. Непорушні канони бароко в 30-40 роки XIX ст. похитнулись, усе більш міцніє ідея “повернення до природи”, до простоти. Відмова від тієї ускладненості, штучності і надмірної пишності, що панували в стилях кінця XVII – першої половини XVIII ст., стає неминучим. Барокові сади, як прояв “штучності”, в Галичині перероблюються в пейзажні парки у садибах і палацах. Вони імітують природу та уособлюють собою ідею “природності”. Відправною ідеєю пейзажних парків стає слідування природі. Оскільки природа “уникає прямих ліній”, то всі суворо регулярні, симетричні побудови відхиляються. Види на “зовнішню” природу, стають важливим компонентом естетики парку. Пейзажні парки побудуються на чергуванні відкритих та закритих просторів, від їх величини та пропорції залежить пейзажна композиція. До відкритих просторів відносять: луки, галявини, водні простори (ставки, озера), до закритих – гаї, масиви дерев та групи дерев. Групи дерев можуть складатись з однієї породи дерев (чистопорідні) чи з декількох порід дерев (змішані) змішана група.

Перебудови існуючих монастирських садів у пейзажні парки торкнулись

лише деяких монастирів в Галичині (василіянський Святоюрський монастир, Святоонофрійський, сс.сакраменток [9], Серця Ісусового [10] - всі у Львові та василіянський Святоонофрійський у с.Чекілові, що було пов'язано з занепадом монастирів у наслідок їх касації. Продовжити своє існування могли лише значні монастирі (Святоюрський монастир з резиденцією митрополита у Львові) або чернечі ордени, що отримали дозвіл від імператора Йосифа II на освітню та милосердну діяльність.

Історичні реалії, що виникли перед чернецтвом на початку XIX ст. спричинилися до появи нових функціональних потреб, монастиря та саду, що було пов'язано з діяльністю цих орденів [11]. Монастирський сад від тепер має виконувати рекреаційні та репрезентативні функції. Основою перебудов, що відбулися у монастирських садах Галичини були естетичні принципи, символіка в них відсутня. Це призвело до втрати сакральності монастирського саду.

На основі існуючих монастирських садів в Галичині закладаються нові, на засадах світських пейзажних парків. Виникає нова - пейзажна (англійський сад) планувально-композиційна схема розпланування монастирського саду. Їх композиція, як і в світських парках будується на послідовному розкритті багатопланових пейзажних картин, на зміні світлотіньових і колірних контрастів самої природи. Але "природність" пейзажних парків все-таки залишається в більшій мірі умовністю, художнім символом, це фактично ідеалізовані і сентиментальні живі картини, "вибудовані" за законами мистецтва живопису. Природне оточення можна оглядати через створені рамки, роль яких грають хвойні дерева, що посаджені по периметру митрополичого палацу, та колоновидні дерева, якими обсаджена довкола східна тераса. Дерев, трави, чагарники, квіти, чергуючись і наочно накладались один на одного, створюючи пейзажну картину з ближніми та дальніми планами, з загальним емоційним настроєм і несподіваними ефектами. Не дивлячись на те, що пейзажні парки беруть все найкраще створене природою, самі ці парки ніколи не є природними.

Яскравим прикладом переходу від барокового саду до пейзажного парку є Святоюрський монастир, який зафіксований на плані Львова 1849р. [12] Розкреслені по геометричній сітці партери та боскети "верхнього" св. Юрського саду перетворюються в тінисті вигнуті алеї, зелені галявини з куртинами квітів, у мальовничі, "вільні" угруповання дерев та чагарників. Цей ближній до палацу сад, ще не розглядається як природа, він скоріше є безпосереднім продовженням, доповненням самого митрополичого палацу, тому в ньому ще видні ознаки регулярності. Головна осьова лінія проходить через катедру, подвір'я, вестибуль митрополичого палацу і виводить нас у сад.

Перпендикулярно до головної осі проходить пряма алея, що веде в нижній сад. Задачею цих алей було зв'язати митрополичий палац з природним оточенням, на півночі з “нижнім” садом, на сході з видом на фруктовий сад. “Нижній” сад на гравюрах “Вид катедри св. Юра з вулиці Міцкевича”, 1840-1848 рр. та Ауера “Собор Юра у Львові”, 1850 р. [13] вже зображується як терасовий нерегулярний сад.

Особливістю розвитку стилів у садово-парковому мистецтві є те, що між стилями немає таких різких переходів, які існують в інших мистецтвах: дерева ростуть повільно, їх саджають із розрахунком на майбутнє. Територія монастирського саду з самого початку зв'язана з вже існуючими в монастирському комплексі спорудами, тому новий стиль у монастирському садовому мистецтві приходить на зміну на тій самій ділянці ґрунту, або виникає “поруч” із старим, при можливості закладення саду на новій ділянці. Це приводить до появи змішаної (регулярна + вільна) планувально-композиційної схеми. Вона може бути наступних варіантів: ренесанс + вертоград (бернардинів з костелом св. Андрія, боніфратів), ренесанс + пейзажний сад (домініканський монастир з костелом св. Катерини Сененської у Львові), бароко + вертоград (василіянський монастир у с.Деревачі), бароко + пейзажний сад (василіянський Святоюрський монастир у Львові).

Висновки

Барокові сади в Галичині повстають в кінці XVIII ст., мають власний характер, вони не доводяться до такого ступеня математичної точності, як західноєвропейські, мають більш вільний характер у композиції й плануванні. Це пов'язано: зі зміною стильової спрямованості в садово-парковому мистецтві, яка співпала з касацією монастирів в кінці XVIII ст.; з розміщенням монастирів у містах, де територіальний розвиток був обмежений. Барокові сади:

- використовували три композиційні схеми побудови саду: на трьох осях (головній повздовжній осі, що йде від сакральної споруди та двох другорядних); на двох осях (за хрещатою схемою, від яких відходять другорядні осі); на одній поперечній осі (на основі ренесансних квадратів, є найбільш поширеною);
- закладались на терасах одного або двох напрямків;
- застосовували партери: мереживні, англійські й розрізні, які склалися з одного, двох, чотирьох і більше елементів;
- використовували рабатки 2-х типів: у вигляді суцільної смуги довкола партеру або поділеної смуги на окремі ділянки;
- боскети двох видів: “кен-конс” та типу “гай”.

Барокові сади в 30-40-ві роки ХІХ ст. замінюються пейзажними, які одержали розвиток у небагатьох монастирських садах, вони закладаються в межах старих садів на тих же основах, що і світські.

Література

1. ЦДІА у м. Львові. Фонд 186, Оп.6, Спр.811, Арк. VI, 1844 р.
2. ЦДІА у м. Львові. Фонд 684, Оп.1, Спр.1307.
3. ЦДІА у м. Львові. Фонд 186, Оп.6, Спр.911, Арк.VIII-IX, 1844 р.
4. Тарас В. Святоюрівський монастирський сад у Львові (генезис та розвиток) // Народознавчі Зошити. – Львів: Інститут народознавства НАНУ, 2000. – № 5. – С. 816-826.
5. Mańkowski T. Lwowskie kościoły barokowe. – Lwow: Nakładem Towarzystwa naukowego we Lwowie, 1932. – S.101.
6. Національний музеї, Фонд графіки, м. Львів “Planta Erygowanych Murowy Gmachow do Symetryi wyprowadzonych, przez JW Jm. Xiedza L. Szeptyckiego Biskupa Lwowskiego...”, Фесінгер К., з 1771 р.
7. ЦДІА у м. Львові. Фонд 146, Оп. 84, Спр. 573, Арк. 68., арк.68.
8. ЦДІА у м. Львові. Фонд 186, Оп.8, Спр. 629, 1849 р.;
9. ЦДІА у м. Львові. Фонд 186, Оп.8, Спр. 629, 1849 р., арк. XXVI.
10. Там само. Фонд 186, Оп.8, Спр. 629, 1849 р., арк. XXIV.
11. Тарас В.Я. Монастирський статут у визначені ландшафтно-планувальної організації монастирського саду Галичини // Вісник ДУ “Львівська політехніка”, Архітектура. – Львів, 2002. - №439. – С.291-293.
12. ЦДІА у м. Львові. Фонд 186, Оп.8, Спр. 629, 1849 р., арк. XXIV.
13. Наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Львів Ауер “Собор Юра у Львові”, 1850р., од.зб. № 1020.

Аннотація

Статья посвящена планировочно-композиционным закономерностям и особенностям организации барочных монастырских садов на примере Галиции.

Ключевые слова: монастырский сад, планировочно-композиционная организация, барокко, Галиция, Львов.

Annotation

The article brings data planning and compositional design of monastery Baroque gardens (according to materials from of Galicia). The work presents some conceptions of monastery gardens, ones' classification after stylistic features, urban planning and church standards, confessional approaches and landscape locations.

Key words: monastery garden, compositional-planning design, style, Baroque, Galicia, Lviv.

УДК 726.54(292.451/.454)

Я. М.Тарас,

*завідувач відділу етнології сучасності Інституту народознавства
Національної Академії Наук України, кандидат архітектури, м. Львів*

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІНІЙНИХ І ПРОСТОРОВИХ ОДИНИЦЬ У САКРАЛЬНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Анотація: встановлено, що в основі побудови дерев'яної церкви закладена геометрична форма, що komponується на основі орнаментальної композиції шляхом додавання або множення по горизонталі і по вертикалі геометричних фігур.

Ключові слова: кліть, українське сакральне будівництво.

Постановка проблеми. Проблема, порушена у даній статті, важлива тим, що вона на основі методу додавання клітей по горизонталі, членування їх по вертикалі, завершення верхами, дахами, дала можливість теоретично вирахувати кількість церков різних об'ємно-планувальних рішень, які були і могли бути збудованими в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Повний аналіз публікацій за 150 років, які стосуються даної теми, висвітлений автором у монографії “Українська сакральна дерев'яна архітектура: ілюстрований словник-довідник” (Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура: ілюстрований словник-довідник.— Львів: ІН НАНУ, 2006.— С. 471–493).

Мета дослідження. Встановити основні принципи організації об'ємно-планувальних вирішень дерев'яних церков, особливості композиції та генетичний потенціал, який був закладений у подальший розвиток архітектурних вирішень.

Результати досліджень. УДК 726.54(292.451/.454)

Головною композиційною складовою, на основі якої організуються планові структури та формуються сакральні простори дерев'яних церков українців Карпат, є кліть. “Неправильні квадрати”, “витягнуті прямокутники” у плані були задумані для розв'язання низки технічних і художніх проблем, що виникали при вирішенні верхів у дереві □ .

За В.Січинським, “неправильні” в плані квадрати, “витягнуті прямокутники” у напрямку північ–південь, пояснюються бажанням майстра, “користуючись оптично-перспективними законами, надати будові більшу пропорціональність і мальовничу красу”, бо “три квадрати, перекриті правильними пірамідами, занадто розтягали би продовжний фасад будови (з півночі й півдня), а боковий причілок дуже звужувався і витягався”[1].

“Витягнуті прямокутники” компонуються між собою довгими сторонами. При цьому краще вирішується співвідношення між довжиною та шириною сакрального об’єкта.

За нашими дослідженнями, невелика видовженість квадратного зрубу в напрямку поперечної осі (північ–південь) пов’язана з конструктивною необхідністю “розв’язати” верхи, які не можуть стояти близько між собою, бо атмосферні опади, що з них стікають, не будуть мати організованого водовідводу, стіни будуть замокати. Витягнутість двох паралельних сторін квадрата на 20–40 см є не що інше, як організація місця для встановлення коша, що дозволяло мати в екстер’єрі верхи правильних геометричних форм і забезпечувало встановлення невеличкого двосхилого дашка або коша, ринви, що відводили дощівку, яке стікала поміж двох верхів**.

“Похибки” пов’язані з тим, що кожен зруб не має квадратної основи, пояснюються також тим, що будівничі працювали не за планом і кресленнями, а за розробленими моделями, тогочасними взірцями методом їх збільшення або перенесення безпосередньо на ділянку. Фактично, майстри оперували просторовими одиницями — зрубамі[2], що формували об’ємно-планувальне вирішення церкви, доцільне і в інтер’єрі, і в екстер’єрі.

На основі квадратної, прямокутної, восьмигранної кліті формуються окремі, самостійні простори, які по горизонталі, методом їх послідовного додавання, збираються в один завершений архітектурний об’єм. Метод додавання клітей виник на основі конструктивних можливостей дерева та функціональних потреб, які вимагали наявності відповідних приміщень для виконання сакральних ритуалів. На твердженні, що об’ємно-планувальні вирішення українських церков пов’язані з потребами літургії, наполягав Т.Обмінський[3]. Спочатку була кліть для Бога (вівтар), потім — для вірних (нава), а пізніше — для оголошених і жінок (бабинець). Розміри клітей визначалися не тільки функціональною доцільністю, а й вагомістю сакрального простору, які продиктували для кожного сакрального простору інші за об’ємом кліті. У дерев’яних сакральних спорудах України чітко визначене призначення кожного окремого зрубного об’єму, це вказує на те, що генеза об’ємно-планувальних вирішень відбувалося шляхом додавання клітей по горизонталі.

На першому етапі об’єми сакральних об’єктів формувалися на основі додавання замкнутих конструктивно-просторових одиниць, кожна з яких мала чотири стіни, пізніше при додаванні сусідніх клітей використовувалася одна суміжна стіна, тобто до центральної кліті (нави) з двох або чотирьох сторін прирубували бокові (вівтар, бабинець, рамена).

Метод додавання клітей характерний для селянських будівель, його широко використовували українці Карпат. Найтипівішим було формування

однорядного типу хати на основі додавання трьох клітей: сіни + хата + комора[4]. Житлові будинки заможних селян склалися шляхом додавання в один ряд 4–5-ти клітей (сс. Стара Сіль, 1780 р.; Багновате, 1748 р.)[5], а вйтівські та князівські житлові будинки Самбірської економії — із 4–9-ти клітей (сс. Лімна, 1675 р.; Розлуч, 1734 р.; Хащів, 1678 р.; Туречка, 1743 р.; Лінина Велика XVIII ст.)[6].

Метод додавання клітей був використаний у системі оборонних валів[7]. Так, в оборонних валах Райковецького укріплення існувало 52 житлові кліті та 25 господарських[8].

Сакральні споруди формувалися на основі однієї, двох, трьох і більше клітей. Від конструктивного способу зведення стін і кількості однакових чи різних за розмірами клітей, які додаються, одержали одно-, дво-, три-, п'ятизрубні церкви, а від зазначеного поділу сакральних об'ємів у споруді за функцією — одно-, дво-, три-, п'ятидільні церкви.

Поєднання сакральних просторів на основі кліті по горизонталі здійснювалося відповідно до сторін світу. У дводільних, тридільних церквах кліті додавалися по осі схід–захід, у хрещатих — по перпендикулярних осях схід–захід і північ–південь. Кліть вітваря завжди розташовувалася на сході. За дослідженнями Ю.Бабія, додавання сакральних просторів по осі схід–захід відбувалося під впливом західної архітектури[9], а додавання просторів по двох взаємно перпендикулярних осях — на основі візантійської центричної композиції.

Від завершення квадратної чи багатогранної кліті верхом, дахом і додавання їх між собою ми одержимо дахові, одно-, двоверхі церкви. Додавання до середньої вищої кліті з обох боків менших клітей дало змогу одержати тризрубні, триверхі церкви.

Шляхом додавання до центральної кліті, перекритої верхом, зі всіх боків менших чи однакових клітей, з дахами або верхами, були одержані всі типи хрещатих церков: одноверхі (сс. Ясиня, 1824 р.; Ворохта, XVIII ст.; Цінева, 1745 р.), триверхі (с. Яворів, Косовський р-н, 1853 р.; сс. Тулова, 1869 р.; Будилів, 1862 р.)[10], п'ятиверхі (сс. Ямниця, 1853 р.; Перегінське, 1885 р.; Коршів, 1843 р.; Іспас, 1745 р.)[11].

Важливе значення у формуванні об'ємного вирішення та образу української Церкви мав верх — найвища частина споруди, завершена шатром, банею чи іншою формою, розвинутою по вертикалі[12]. В українській сакральній архітектурі, особливо в українців Карпат, за допомогою верху були створені різні типи церков. За влучним висловлюванням М.Драгана, верх “є типовою й оригінальною прикметою українського дерев'яного церковного будівництва”[13]. Кількістю верхів чи дахів, що завершують кліті, визначається

типологія об'ємного вирішення сакральних споруд: безверха, одно-, дво-, три-, п'яти-, семи, дев'яти-, тринадцятиверха.

Від організації верхів, тобто від їхнього членування по вертикалі, було одержано багато варіантів церков, що не повторювали одна одну. Найпростішими є верхи конусовидної та пірамідальної (шатрової) форми на стінах квадратного зрубу. Вони можуть бути над одним, двома або над кожним зрубом. Найстаріші церкви перекриваються конусовидними (сс. Трочани, 1739 р.; Крайне Чорне, середина XVIII ст.)[15] або пірамідальними (м. Сколе, XVII ст.; сс. Лінина Мала, 1742 р.; Мельничне, 1789 р.)[16] верхами.

Пізніше, на зміну первісним конусовидним і пірамідальним верхам, поставленим над квадратними в плані зрубами, приходять шести-, восьмибічні верхи, поставлені на чотири-, восьмибічні зруби.

Збільшення висоти верхів церкви, яке було наслідком прагнення підвищити будівлю в екстер'єрі та інтер'єрі, вимагало рішення, що дозволило би зробити це не за рахунок шпильястих кроквових або декоративних верхів, а завдяки завершенням у зрубній конструкції. Для цього був використаний конструктивний елемент, який дав змогу звужувати верхи при встановленні на зрізану піраміду невисокого зрубу з прямовисними стінками, що знову перекривається зрізаною пірамідою. Він одержав назву зруб-залом від того, що справді заламував (розчленовував) піраміду по вертикалі на окремі складові[17].

Плани церков і верхи, організовані на основі зрубу-залому, первинно мали квадратну основу (церква Перенесення Мощей св. Миколая, м. Турка, XVIII ст., церква Покрови Пр. Богородиці, м. Турка, 1789 р.; м. Сколе, XVII ст., сс. Багновате, XVIII ст.; Криниця, 1692 р.), пізніше її замінили на восьмигранну (церква св. Миколи, м. Турка, 1739 р.; сс. Висоцько Нижнє, 1814 р.; Снятинка, 1867 р.; Кривка, XVIII ст.; Росохач, 1882 р.; Соколики, 1791 р.; Ясінка Масьова, 1800 р.)[18].

Множення по вертикалі невисоких зрізаних призм, які від форми їхнього плану одержали назву "четверики" або "восьмерики"[19] і які до верху поступово зменшуються в пропорціях, дало можливість отримати композиційний прийом, що дозволяв створювати велику кількість неповторних об'ємних вирішень над основними зрубами церков[20].

Фактично, композиція верхів церков, як і планувальні вирішення, будується на основі геометричних форм — чотири-, шести- чи восьмигранних у плані пірамід і призм — шляхом їх додавання по вертикалі та взаємного комбінування. Конструктивне вирішення верхів і стін "ліпиться" з плениць, як скульптура, що надало українській церкві монументального і самобутнього образу.

У створенні верхів українських церков закладена орнаментальна ритмічна композиція не як декорація плоского орнаменту, що ми маємо в різьбі, вишивці, а як його організація в просторових одиницях, які мають самостійні простори “з тенденцією до перекриття кожного простору верхом, це “hoghog vacui” у композиції орнаменту”[21].

Приклади заломаних дахів ми побачили в старих церквах (сс. Криниця, 1692 р.; Цеперів, 1749 р.; Водники, 1729 р.; Перегноїв, 1726 р.; Лоні, 1724 р.; Зарубинці, 1737 р.; Радруж, перша пол. XVII ст.; Лісковате, 1832 р.)[22]. За нашими дослідженнями, поява архітектурно-конструктивного вирішення верхів на основі заломів насамперед пов’язана з необхідністю мати вищі церкви. Існує залежність між розміром кліті та кількістю заломів. Композиційний прийом множення верхів на основі заломів має обмеження. Максимальну кількість заломів мають церкви в селах Явора Горішня, 1882 р.; Розлуч, 1876 р. (середній верх з п’ятьма чотирибічними залами, бічні — з чотирма) та с. Матків, 1838 р. (середній верх з п’ятьма восьмибічниками, бічні — з чотирма)[23]. Композиційний прийом заламування зрубних верхів вживався у всіх типах українських церков, які мали верхи й навіть дахи (сс. Цеперів, 1749 р.; Перегноїв, 1726 р.).

В одноверхій церкві верхи заламували лише над навою. У цьому типі відомі верхи лише з одним (церква в с. Лопушна, XVIII ст.; церква в с. Унятичі, XVII ст.) та з двома залами (церква св. П’ятниці в м. Дрогобичі, 1795 р.; церква в с. Тур’я Мала, перша пол. XVIII ст.; церква св. Флора і Лавра в с. Кульчиці, XVII ст.). У дво-, триверхих церквах розвиток верхів відбувався і шляхом єдиного композиційного множення — з однаковою кількістю заломів над навою та вівтарем (усі три верхи з одним заломом: церква в с. Топільниця Долішня, XVIII ст.; церква в с. Буковець, 1824 р.; церква в с. Звір, 1792 р.; церква в с. Недільна, 1779 р.; з двома залами: церква в с. Головецько Долішнє, 1890 р.; з чотирма залами: церква в с. Студене Вижнє, початок XIX ст.), і через самостійне множення верхів, де центральний домінує за висотою і кількістю заломів (середній верх з трьома залами, бабинець з одним, вівтар з двома: церква в с. Ботелька Нижня, 1870 р.; церква в с. Волосянка Закарпатської обл., XVIII ст.; церква Різдва Пр. Богородиці в с. Вовче; середній верх з трьома залами, бабинець з трьома, вівтар з двома: церква в с. Яблонів, 1838 р.).

Архітектурно-композиційне вирішення верхів могло здійснюватися на основі однакової кількості заломів над бабинцем і вівтарем (середній верх з двома залами, бабинець і вівтар з одним: церква в с. Смеречка, 1887 р.; церква св. Миколи в м. Турка, перша пол. XVIII ст.; церква в с. Бориня, 1746 р.; церква Собору св. Івана Хрестителя в с. Дністрик Головецький, 1726 р.;

середній верх з трьома залами, бабинець і вівтар з двома: церква в с. Либохора Вижня, XVIII ст.; церква в с. Коростів, 1874 р.; церква в с. Перехресна, 1641 р.; церква в с. Таламаш, XVIII ст.; церква в с. Комарники, 1818 р.; середній верх з чотирма залами, бабинець і вівтар з двома: ц в с. Тисовець, 1863 р.; церква Пр. Богородиці в м. Турка, 1780 р.; церква в с. Багновате, XVIII ст.; церква в с. Беньова, XVIII ст.; церква в с. Зубриця, 1910 р.).

У сакральній архітектурі українців Карпат перевагу надавали формуванню верхів з однаковою кількістю заломів над бабинцем і вівтарем. Порушення цього композиційного принципу було пов'язане з необхідністю спорудження емпори, каплиці та дзвіниці над бабинцем.

Приклади організації верхів на основі “четвериків” і “восьмериків” серед відомих нам церков детально виклав М. Драган у праці “Українські деревляні церкви”[24], тому їх наводити не будемо. Вкажемо лише, що в сакральному дерев'яному будівництві українців Карпат ми маємо епізодичні факти простих композиційних вирішень верхів на основі одного залому (церква св. Параскеви, м. Сколе, XVII ст.— верх над навою з одним заломом, над бабинцем і вівтарем — у вигляді піраміди без заломів) та найбільше прикладів складних композиційних вирішень верхів на основі їх багатозаломного множення по вертикалі[25].

Необхідно зазначити, що церкви із заломаними верхами зустрічаються по всій Галичині й Волині, пізніше “характерне роздріблення триверхих церков багатозаломністю стало стильовою ознакою на Бойківщині, що виділило їх в особливий тип сакрального будівництва”[26].

Для визначення можливостей української сакральної дерев'яної архітектури ми теоретично змодельовали кількість церков, яку можна одержати на основі додавання клітей по горизонталі, їх членування по вертикалі та завершення дахом і верхом.

Залежності від поділу сакрального простору на складові (одно-, дво-, тридільна), від кількості зрубів (одно-, дво-, тризрубна), конфігурації в плані вівтаря, нави, бабинця (квадрат, прямокутник, шестигранник, восьмигранник), елементів вертикального планування (хор, емпори, каплиці та дзвіниці); верхів, дахів, їх членування по вертикалі залами; завершення наметом, банею; членування стін (піддашшям, опасанням), наявності дзвіниці із заходу та крилосів з півдня та півночі теоретично можна збудувати наступну кількість варіантів церков:

- дводільних, однозрубних, одноверхих — 32;
- дводільних, однозрубних, двоверхих — 60;
- дводільних, двозрубних, одноверхих — 96;

- дводільних, двозрубних, двоверхих — 180;
- тридільних, однозрубних, одноверхих — 96;
- тридільних, однозрубних, двоверхих — 180;
- тридільних, однозрубних, триверхих — 180;
- тридільних, двозрубних, одноверхих — 96;
- тридільних, двозрубних, двоверхих — 150;
- тридільних, двозрубних, триверхих — 150;
- тридільних, тризрубних, одноверхих — 192;
- тридільних, тризрубних, двоверхих — 360;
- тридільних, тризрубних, триверхих — 369.

Хрещатих церков з більшим квадратом посередині, з меншими квадратними, прямокутними, восьмигранними раменами та хрещатих церков з п'яти рівних квадратів або з доданими до центрального квадрата прямокутними, восьмигранними раменами, з верхами без заломів і з заломами, можна збудувати наступну кількість:

- одноверхих — 136;
- триверхих — 152;
- п'ятиверхих — 56□ .

На основі дослідження встановлено, що від дводільної однозрубної одноверхої до тридільної двозрубної одно-, дво-, триверхої можна збудувати 2210 церков та 365 хрещатих одно-, три-, п'ятиверхих□ □ . Із цієї великої кількості типів церков українці відібрали тридільні тризрубні одно-, триверхі та хрещаті одно-, три-, п'ятиверхі, інші типи були перехідними. Для прикладу вкажемо, що із 369-ти тридільних тризрубних триверхих церков, які можна було реалізувати, нам відомо збудованих 53, з яких 39 — на Бойківщині.

На основі методу додавання клітей по горизонталі, членування їх по вертикалі та завершення верхами, дахами, був закладений великий потенціал щодо творення нових об'ємно-планувальних вирішень церков, який був реалізований лише частково.

Композиційний прийом формування верху шляхом його членування заломами можна пов'язувати з народними уявленнями, що постали в епоху двовір'я, коли у слов'ян побутувало уявлення про квадратність неба та про множинність небес[27]. Квадратні невисокі зруби-заломы з прямовисними стінами, що перериваються зрізаною пірамідою, можна розглядати як реалізацію уявлення про множинність небес. Про можливість існування зв'язку між “композицією шатрового покриття з одним заломом шляхом багаторазового заломлення та уявленням про множинність небес висловився Ю.Діба[28].

Висновки

1. В основі композиції дерев'яної церкви закладена геометрична форма, зумовлена доцільністю будівельного матеріалу — дерева. Прямокутна форма споруд стала панівною, зумовила практичні навички геометричних побудов за допомогою натягнутого шнура, що виконував роль лінійки та циркуля. Простори сакральних споруд будуються на основі куба, прямокутної та багатокутної призми, чотири- та восьмибічної піраміди, конуса, в основі яких лежить квадратна, шестигранна або восьмигранна кліть. Геометричні форми komponуються на основі орнаментальної композиції шляхом їх додавання або множення по горизонталі і по вертикалі з коефіцієнтом зменшення відносно центра.

2. Особливе прагнення до орнаментальної композиції виявляється по вертикалі. Ритмічне повторення зрізаних призм, пірамід, що вживаються шляхом їх множення весь час у зменшеному вигляді, дало можливість створити прецедент до формування великої кількості різних за об'ємно-планувальним вирішенням сакральних об'єктів. Створення геометричних просторових форм у зрубі призвело до того, що “зовнішній вид завжди підпорядковувався внутрішнім формам будови... навіть форма накриття даху і бань на зовні точно відповідала внутрішнім формам” [29].

3. Організація окремої кліті для кожної сакральної функції, геометричні архітектурно-конструктивні структури, на яких вже не одне століття ґрунтується українське сакральне будівництво, вказує, що воно має давні традиції, коріння яких сягає архітектури та живопису України-Русі [30], та потужний генетичний потенціал, який українське етнокультурне середовище використало не повністю.

4. Верх відіграв значну роль у розвитку українського сакрального будівництва. По-перше, не дав можливості змінити квадратну, восьмигранну планову структуру на іншу; по-друге, став основою для розвитку мистецько-технічної новації — залому, що дало поштовх до розроблення великої кількості церков та можливість одержати український образ церкви, що не має аналогів у світовій сакральній архітектурі.

* Термін “витагнутий прямокутник” використовував В.Січинський при дослідженні дерев'яних церков Бойківщини.

** Детально про похибки, “які виникають при розмітці” на землі плану за допомогою підвалин див. Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник.— Львів: ІН НАНУ, 2006.— С. 276; докладно про це вказано в розділі 4.1.

Література

1. Січинський В. Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах // Записки НТШ.— Львів, 1926.— Т. CXLIV–CXLV.— С. 162.
2. Тарас Я. Зруб // Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник.— Львів, 2006.— С. 180.
3. Obmiński T. O cerkwiach drewnianych w Galicji // Sprawozdania Komisji do badania historyi sztuki w Polsce.— Kraków, 1914.— Zesz. III, IV.— S. 399–432.
4. Гошко Ю.Г. Населення українських Карпат XV – XVIII ст.: Заселення. Міграція. Побут.— К.: Наук. думка, 1976.— С. 145.
5. Там само.
6. Там само.— С. 146.
7. Рожко М. Густань — давньоруська наскельна фортеця.— К.: Наук. думка, 1996.— С. 136.
8. Археологія Української РСР.— К., 1975.— С. 272.
9. Бабій Ю. Бойківська церква: Спроба підходу до питання повстання і розвитку архітектурних форм // Мистецтво і культура.— Видання мистецько-історичного семінару при філософському факультеті Богословської Академії у Львові.— Львів, 1939.— № 1.— С. 29.
10. Драган М. Українські дерев'яні церкви: Генеза і розвій форми: В 2 ч.— Львів, 1937.— Ч. 1.— С. 106.
11. Там само.— Ч. 1.— С. 107.
12. Детально про верхи, верхові церкви див. Тарас Я. Верх // Українська сакральна дерев'яна...— С. 74–76.
13. Драган М. Українські дерев'яні церкви...— Ч. 1.— С. 112.
14. Тарас Я. Верх // Українська сакральна дерев'яна...— С. 75.
15. Ковачовичова-Пушкарьова Б., Пушкар І. Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині // Науковий збірник музею української культури у Свиднику.— Пряшів, 1971.— Т. 5.— С. 192–199, 395–405.
16. Драган М. Українські дерев'яні церкви...— Ч. 2.— Світ. 166–167, 168.
17. Тарас Я. Залом // Українська сакральна дерев'яна ...— С. 169–170.
18. Сулик Р. Перлини дерев'яної архітектури Бойківщини (з альбомів М. Драгана).— Львів, 1995.— С. 42, 60–61, 71–77, 81–86, 92–93, 99.
19. Тарас Я. Восьмерик. Четверик // Українська сакральна дерев'яна ...— С. 90–91, 444–445.
20. Там само.— С. 96–101.
21. Драган М. Українські дерев'яні церкви...— Ч. 1.— С. 112.
22. Там само.— Ч. 2.— Світл. 7, 19, 34, 75, 99, 100, 158.
23. Там само.— Ч. 1.— С. 89–90; Ч. 2.— Світл. 178, 190, 269.

24. Драган М. Українські дерев'яні церкви...— Ч. 1.— С. 74–85, 88–89.
25. Там само.— С. 74–75.
26. Тарас Я. Бойківська школа народного храмового будівництва // Українська сакральна дерев'яна ...— С. 61.
- *Підрахунок подається лише за трьома показниками: верхи без заломів; залом на всіх верхах однорідні; верхи мають різні залом. Не враховано всі можливі комбінації верхів на основі четвериків і восьмериків.
- **Пропоновані підрахунки церков ґрунтуються на основі досліджень автора, що проводилися в межах наукової теми “Розробка систем опису та класифікації об’єктів етнічної спадщини Полісся для вводу в автоматизовану систему” (Архів ІН НАНУ. Звіт про науково-дослідну роботу з теми “Розробка системи опису та класифікації об’єктів етнічної спадщини Полісся для вводу в автоматизовану систему”.— Львів, 1998.— С. 91–186).
27. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях.— К.: Довіра, 1993.— С. 228-239.
28. Диба Ю. До походження шатрово-ступеневого завершення дерев'яних церков України (проблема дохристиянських рецепцій) // Сакральне мистецтво Бойківщини.— Дрогобич: Відродження, 1997.— С. 31.
29. Січинський В. Історія українського мистецтва: В 2 т.— Нью-Йорк, 1956.— Т. 1.— С. 43.
30. Желоховцева Е.Ф. Геометрические структуры в архитектуре и живописи Древней Руси // Естественно-научные знания в Древней Руси.— М., 1980.— С. 36.

Аннотация

Установлено, что в основе структуры деревянной церкви заложена геометрическая форма, которая организуется на основании орнаментальной композиции путем прибавления или умножения по горизонтали и вертикали геометрических фигур.

Ключевые слова: клеть, украинское сакральное строительство, верх.

Annotation

During the research-work it has been found that as a basis for construction of wooden temples was laid a geometrical form completed on a ground of ornamental composition by addition or multiplication of geometrical figures in horizontal and vertical directions.

Key-words: cell, Ukrainian sacral construction, top.

УДК 72.03

О.Л.Михайлишин,

кандидат архітектури, докторант каф. архітектури Національного університету водного господарства та природокористування(м.Рівне)

ДО ПИТАННЯ ПРО ОХОРОНУ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ НА ВОЛИНІ У 1920-30-х РОКАХ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація: в статті розглянуті засади організації пам'яткоохоронної роботи в Другій Речі Посполитій, які реалізовувались, в тому числі на Волині, шляхом інвентаризації, реставрації та відновлення найважливіших пам'яток архітектури. З'ясовано, що основною мотивацією реставраційних робіт було, насамперед, збереження об'єктів, що втілювали національні риси польської архітектури.

Ключові слова: пам'ятка архітектури, охорона, реставрація, реновація, національна ідентичність, міжвоєнний період, Волинь.

Постановка проблеми. Ставлення держави до історико-архітектурної спадщини, що розташована на її території, визначає не тільки загальний рівень культури, але й ступінь самоусвідомлення певної значної групи людей як спільноти, що поєднана історичним минулим, духовними та матеріальними надбаннями, які потребують постійного піклування та популяризації. Загальновідомо, що на даному етапі розвитку світової цивілізації ця проблема постає особливо гостро переважно у двох випадках: в період ствердження держави як незалежного політичного утворення та в умовах глобалізації і відповідних процесів, пов'язаних з нівелюванням національних особливостей культур.

Після здобуття Польщею незалежності у 1918 році ця проблема постала надзвичайно гостро. Саме тому, на нашу думку, одним із шляхів національної самоідентифікації в той період було обрано діяльність у галузі охорони пам'яток старовини, зокрема архітектурно-містобудівної спадщини. „Сьогодні людство вже глибоко вникло в сутність пам'яток і бачить в цих наочних свідках історії віддзеркалення духу народу, доказові свідчення його культури, аргументи тих характерних рис, які в галузі мистецтва створив національний індивідуалізм, нарешті, джерело національних мотивів для розвитку мистецтва. З такої позиції розуміння пам'ятки постають в світлі своєї справжньої цінності. Тому піклування про збереження національних творів мистецтва з давніх епох, що впливає як з любові до батьківської землі і її великого минулого, так і з не менш захоплюючої краси, зачарованої в пластичні форми архітектури,

скульптури і живопису, близьке кожному культурному суспільству. Скрізь бачимо принцип, висунутий на чільне місце: нашим обов'язком є старання збереження для потомства пам'яток в найменш зміненому, найбільш автентичному стані" [1, с.16] – таку засадничу тезу в галузі охорони культурної спадщини містив один з декретів Регентської ради, виданий в кінці жовтня 1918 року, в переддень проголошення незалежності Польщі.

Значні руйнування, спричинені першою світовою війною на території Великої Польщі, особливо в її південно-східній частині, стали визначальним чинником започаткування роботи у цьому напрямку. Численні факти знищення матеріальних субстанцій об'єктів дещо змінили підходи, задекларовані процитованим вище документом, на користь відновлення і реставрації сотень архітектурних об'єктів в масштабах усієї держави.

Особливої ваги пам'яткоохоронна робота набула на „східних кресах” – територіях Холмщини, Підляшшя, західних частин Волині, Полісся та Білорусі, приєднаних до Польщі за Ризьким мирним договором 1921 року. Адже самі ці території потребували особливих зусиль „повернення” після більш ніж столітнього перебування в адміністративних межах Російської імперії. Візуалізація російської присутності проявлялась насамперед у інтерконфесійних трансформаціях архітектурного образу культових будівель, а також у відвертому занедбанні цих та інших будівель, що представляли попередній, „польський” період (починаючи з Люблінської унії 1569 року) та ранні, „доунійні” часи в історії регіонів. Як зазначає польський дослідник П.Деттлофф, „Імператорська Археологічна комісія в Петербурзі ... займалася виключно пам'ятками візантійської культури, не звертаючи уваги на історичні будівлі з території Польського королівства, що належали до творів культури західноєвропейської” [2, с.41]¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні польські архітектурознавці торкались у своїх працях проблеми організації та методики пам'яткоохоронної роботи у Другій Польській Республіці, розглядаючи цю галузь архітектурної діяльності в загальнонаціональному масштабі. Найбільш ґрунтовними, зокрема, є дослідження Я.Левицького² та П.Деттлоффа [2]. Дотичними до досліджуваної нами теми є публікації М.Тшевіка та

---

¹ Крім того, до початку I-ї світової війни в Росії не існувало системи державної опіки над пам'ятками. Перший, врешті так і не ухвалений, проект закону про охорону пам'яток був підготовлений лише у 1907 році [2, с.40-41].

² Див., наприклад, цього автора: Nowa architektura w otoczeniu zabytkowym w świetle polskiej teorii i praktyki ochrony zabytków okresu międzywojennego // Kwartalnik Architektury i Urbanistyki. – 2000. – Z.2. – S. 141-147; Inventaryzacja zabytków w okresie dwudziestolecia międzywojennego // Ochrona Zabytków. – 1999. – №4. – S.375-390.

Ю.Живіцького³, присвячені історико-архітектурним аспектам вивчення, фіксації пам'яток різних груп на теренах Волинського і суміжних воєводств, а також діяльності окремих фахівців у вказаній царині. Однак, мотиваційний аспект комплексу здійснюваних робіт на Волині окремо не досліджувався.

Мета роботи. З'ясувати особливості пам'яткоохоронної діяльності на Волині у 1920-30-х роках, як одного з засобів візуалізації і утвердження національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Розмах інвентаризаційних робіт, які планували здійснити у Другій Речі Посполитій в найкоротші строки, був прямо пропорційний прагненням швидкої кристалізації польської нації шляхом формування відчуття спільного етнічного походження, зокрема культурної спільноти, „члени якої об'єднані чи згуртовані на основі спільної історичної пам'яті, певних міфів, символів і традицій” [3, с.16]. Тому, в пропонованій статті мова йтиме лише про один з аспектів охорони культурної спадщини на Волині у міжвоєнну добу – фіксацію, збереження, реставрацію і відновлення **окремих архітектурних об'єктів-символів**, матеріалізованого свідчення історичності нації, її високого культурного розвитку та належності до західної цивілізації на противагу східній, що нав'язувалась ззовні.

Виправленню становища сприяли ряд дій польської влади, спрямовані на організацію пам'яткоохоронної роботи: насамперед видання Розпорядження міністра мистецтва і культури від 5 квітня 1919 року про створення консерваторських управлінь. Цим документом було запроваджено поділ території Польщі на консерваторські округи і визначено компетенцію консерваторів, до якої належало: здійснення безпосередньої охорони і нагляд за пам'ятками, зокрема: якомога детальніше ознайомлення з цінними об'єктами, які розташовуються на території округу; організація місцевого архіву пам'яток (списки, описи, фотографії, плани, малюнки і т.д.); піклування про їх стан, контроль за проведенням робіт з консервації та реставрації в окрузі; надання фахових консультацій; представлення Міністерству списків об'єктів, які необхідно внести до інвентаря пам'яток [4, с.8]. Укладання списку об'єктів потребувало найбільших зусиль: з одного боку цей перелік став результуючою значного масиву джерелознавчих, історіографічних, натурних досліджень, а з іншого – вихідною точкою формування нової забудови або реконструкції прилеглої.

---

³ M.Trzewik. Początki myśli konserwatorskiej i 75-lecie zorganizowanej działalności służb konserwatorskich na Lubelszczyźnie – rys historyczny // Lubelszczyzna. – 1996. - №1; J.Żywicki. Jerzy Siennicki – pierwszy konserwator zabytków w Lublinie.(1919-1930) // Lubelszczyzna. – 1996. - №1. – S.39-40.

Окрім державних органів охорони пам'яток – управлінь консерваторів, у 1919 році була створена Рада консерваторів, де під час фахових обговорень і дискусій окружні консерватори та інші фахівці у сфері архітектури, мистецтва, історії обмінювалися думками щодо виконання робіт з консервації або реновації пам'яток загальнодержавного значення, розробляли методичні засади реставрації цінних об'єктів та предметів старовини, напрацьовували стратегію своєї діяльності. Для вирішення пам'яткоохоронних завдань у певному регіоні і стосовно конкретних будівель був започаткований інститут з'їздів Ради консерваторів, перший з яких відбувся у квітні 1919 року [5].

„Кожному громадянину, який любить свою країну і її минуле, повинні бути дорогими історичні пам'ятки і пам'ятки минулого, яким після різних історичних катаклізмів, а в останній період – окупантів, а також бурі всесвітньої війни, зараз у відродженій Речі Посполитій загрожує повна руїна і знищення.

Однією з найбільших турбот відродженої польської державності була дійсно належна організація охорони пам'яток, що знайшла своє вираження в декреті від 31.X.1918 р. про опіку над пам'ятками мистецтва і культури. Ці наміри, заплановані з великим розмахом, не могли бути в подальшому запроваджені в життя у зв'язку з необхідністю заощадження, продиктованою державою.

Викликає занепокоєння, що поки ці погляди з цього приводу матимуть вирішальне значення, багато цінних пам'яток перестануть існувати за відсутності належного піклування і консервації.

Зберегти ці пам'ятники культурного минулого можуть тільки спільні зусилля уряду, муніципалітетів і суспільства.

Ці слова, процитовані з окольника пана Міністра внутрішніх справ Сл.Складковського (Nr.Min.778/27) від 12.V.27., мають незвичайно велике значення, виказуючи не тільки зацікавлення, але й глибоке розуміння цінності найвищою посадовою особою внутрішньої адміністрації держави нашого національного культурного надбання в царині пам'яток минулого.

Щоб раціонально опікуватися мистецькими пам'ятками минулого, передусім необхідно мати їх точний список.

Розуміючи цю необхідність, цивілізовані європейські держави давно приступили до наукової інвентаризації пам'яток і багато в цій галузі зробили.

Достатньо сказати, що інвентаризаційні роботи вже закінчені в Англії, Франції, Італії і Німеччині.

Діяльність консерваторів в цій галузі, що мають значну і кваліфіковану допомогу для обмірних, фотографічних, архівних, історичних робіт, не були закриті в сховищах органів управління. Коштом муніципалітетів вони були

опубліковані в обширних, старанно виданих, багато проілюстрованих виданнях. Ці видання були доступними не тільки для істориків мистецтва і дослідників, але також і для широкої громадськості є засобом пізнання пластичної культури окремих народів, матеріалом до опрацюванні історії мистецтва відповідних країн.

В Польщі роботи в цій галузі були відкладені. Окупаційні держави, розуміючи вагу пам'яток минулого, що засвідчують велич нашої держави і народу, або унеможлилювали нам доступ до наших пам'яток (Росія), або самі виконували інвентаризацію, надаючи їй вигідне для себе політичне забарвлення.

Типовим прикладом такої роботи є інвентаризація Познанського [князівства – О.М.], виконана проф. інж. архітектором Юліушем Кохте.

Цей вчений з великою сумлінністю і вмінням дослідив усі цінні пам'ятки архітектури, скульптури, живопису, декоративного мистецтва, будівництва і споріднених галузей.

Ця праця, що тривала 12 років, з цілою армією помічників, є справою першорядної цінності і становить частину інвентаризації німецького Рейху; вона складається з 8 томів, виданих на хорошому папері, досконало і щедро ілюстрованих і сьогодні є єдиною закінченою і систематизованою працею в галузі інвентаризації на землях Польщі. Однак, визначний вчений не зміг уникнути німецького шовінізму. Це помітно в списку художників і ремісників, що працювали на землях Великої Польщі в царині мистецтва. Жодного польського прізвища – одні німці.

Також неприємно вражають спотворені з німецької з політичного погляду назви міст і сіл, історичні факти.

З польських праць в цій галузі з гордістю належить виділити видання Краківської Академії наук, теку консерваторів прадавніх [давньої історії – О.М.] і звіти щодо досліджень історії мистецтва в Польщі. Матеріали, зібрані малопольськими консерваторами, головно проф. Маріаном Соколовським і проф. Станіславом Томковичем, є сьогодні багатим науковим матеріалом, який, однак, на жаль в багатьох випадках не дочекався опублікування, то внаслідок байдужості уряду і суспільства, то внаслідок відсутності коштів.

Інвентаризаційну роботу, без якої не є можливою жодна раціональна опіка і консервація при найбільш розгалуженій мережі товариств опіки над пам'ятками і зусиллях уряду, польський уряд підняв 31.X.1918 року за допомогою консерваторів, яких сьогодні в Польщі є семеро.

Головним завданням є проведення наукової інвентаризації пам'яток в довірених їм округах. Нагадую, що Люблінський округ, який повинен нас

цікавити в першу чергу, складається з Люблінського, Поліського і Волинського воєводств.

На жаль, велика територія цього округу, повна відсутність постійної фахової допомоги, якої відділ мистецтв був позбавлений, змушує консерватора до значних зусиль, результат яких з кількісної сторони повинен бути дуже незначним.

Нагадую, що на невеликій території так званої „Prowinz Pozen” Кохте, при численній допомозі працівників вищого класу (др. філ. Warachauer), виконував доручену справу протягом 12-ти років.

Люблінський консерватор при сьогоднішньому стані речей на найпримітивніше дослідження пам'яток свого округу повинен був би витратити приблизно сорок років. Не говорячи в цілому, що справа опрацювання, систематизації і видання друком результатів цієї сорокарічної праці залишилась би надалі відкритою проблемою, не вирішеною на подальші довгі роки.

Звертаю увагу, що порушена тут справа не є питанням амбіцій того чи іншого вченого. Вона є питанням життя і смерті польської мистецької культури.

Волинське воєводство, де відбувся в вересні цього року XII з'їзд Ради консерваторів⁴, розуміючи справу і сердечно турбуючись про долю своїх пам'яток, німих свідків давньої польської величі на цих землях, з таким запалом русифікованих, має намір муніципалітетами субсидувати праці в галузі інвентаризації, консервації пам'яток мистецтва і культури” [6, с.61-64].

Таку емоційну промову наприкінці 1927 року виголосив перед старостами повітових міст Волині консерватор Люблінського округу Єжи Сенніцький (1886-1956). Розставлені ним акценти віддзеркалили найважливіші проблеми, з якими в той період повсякденно стикалися фахівці в процесі інвентаризаційних робіт як в державі в цілому, так і на Волині, зокрема: брак коштів і відсутність підготовлених спеціалістів, політизація попередніх пам'яткоохоронних акцій як на сході, так і на заході польських територій, закритість результатів для широкого кола громадян, а відтак, недостатня поінформованість населення про культурне надбання нації. Ступінь її „цивілізованості”, як впливає з тексту, розглядалася Сенніцьким через призму ставлення до пам'яток минулого, беручи за приклад діяльність з охорони культурної спадщини у провідних державах Західної Європи.

Отже, протягом 1919-1921 та 1923-1930 років Є.Сенніцький виконав значний обсяг робіт в царині охорони пам'яток. В своїй роботі він поєднував

---

⁴ Відбувся у Луцьку протягом 20-24 вересня 1927 року.

діяльність архітектора-практика⁵ і науковця дослідника. Завдяки активній пошуковій діяльності протягом 1925-1930 років була створена основа реєстру пам'яток архітектури, розташованих на теренах історичної Волині. Окрім того, матеріали звіту, що зберігаються в Державних архівах Волинської області [6], а також міста Любліна і Люблінського воєводства [7] відображають діяльність відділу мистецтва і культури Люблінського, Поліського і Волинського воєводств, містять інформацію про характер охоронних дій щодо окремих будівель, дозволів на локальні зміни в їх структурі та оточенні.

У звіті за другу половину 1927 року йдеться про технічний стан досліджених волинських пам'яток; інформація супроводжується стислою історичною довідкою, стилістичною характеристикою будівель, даними про перебудови і ремонти, описом цінних творів мистецтва, що наявні в інтер'єрі. До переліку цих об'єктів увійшли:

- архітектурний комплекс колишнього францисканського монастиря у с.Межирічі Острозькі (тепер на території Рівненської області);
- собор Мстислава (храм Успія Матері Божої) у Володимирі Волинському (тепер на території Волинської області);
- дзвіниця та надбрамна дзвіниця при соборі Мстислава;
- „єпископський замочок” у Володимирі Волинському;
- архітектурний ансамбль колишнього костелу і монастиря кармелітів у Вишнівці (тепер на території Тернопільської області);
- парафіяльний костел у Вишнівці [6, с.45-56].

Як засвідчує наведений список, до першої групи об'єктів, що були ретельно досліджені, увійшли найвагоміші з огляду на період будівництва (собор Мстислава), особливості формування (монастир в Межирічах Острозьких) а також ті, що були певним чином пов'язані з визначними діячами національної історії (будівлі у Вишнівці).

Розпорядженнями Президента Речі Посполитої від 6 березня 1928 року „Про опіку над пам'ятками” [8] та Міністра релігійних визнань і публічної освіти від 17 липня цього ж року „Про запровадження реєстру пам'яток” [9] було підтверджено важливість здійснюваних робіт, уточнено поняття пам'ятки, визначено критерії, за якими об'єкти могли бути занесені до реєстру, а також визначено його структуру. Детальні інструкції, надані в цих документах спирались на значний, майже десятирічний, власний досвід інвентаризації.

Так, станом на 1928 рік до карткового каталогу були внесені об'єкти, розташовані у більш ніж вісімдесяти населених пунктах Волинського і Поліського воєводства, їх загальна кількість сягала майже ста сімдесяти [7,

---

⁵ Зокрема, Є.Сенницький виконав в 1925 році проект реставрації греко-католицької катедрі в Хелмі.[2, с.241].

с.235-242]. Укладання каталогу було першим кроком і передувало занесенню до згаданого вище офіційного загальнодержавного реєстру пам'яток. Говорячи про обсяг виконаних робіт ще через десятиліття, тогочасний головний консерватор Волинського округу З.Ревський⁶ відзначав, що станом на кінець 1937 року в інвентарі налічувалось 405 позицій, причому їх кількість протягом останніх двох років зроста вдвічі [10, с.224]. Необхідно відзначити, що до числа інвентаризованих об'єктів поруч із католицькими храмами, увійшли і найдавніші православні церкви, що представляли групу пам'яток народної дерев'яної архітектури.

Дослідницькі роботи отримали на Волині значний практичний вихід. Зокрема, в середині 1930-х років під час ремонту церкви св.Василія у Володимирі Волинському, де були очищені від штукатурки фрагменти романської кладки, що, за словами тогочасного Волинського консерватора Ю.Дуткевича⁷, „уможливить в майбутньому реконструкцію первісної форми романсько-східного архітектурного і скульптурного оздоблення цієї цінної пам'ятки” [11, с.229]. Окрім цього, у 1937 році фахівці розпочали роботи з усунення російських нашарувань – куполів і дзвіниці. Ще у Російській імперії реконструкція образу і перебудова об'єму храму сприймалися, за словами графині Уварової, як такі, що „ріжуть око всякому, що хоча б трохи знайомий з мистецькими пам'ятками та їх стилем” [12, с.79]. Що ж до повернення храму його первинних форм, то, на нашу думку, таке прагнення мало й наступні аргументи: „романська” складова архітектурно-конструктивного вирішення наближала пам'ятку до західного цивілізаційного кола, „східна” – була співзвучною з пропагуванням Польською православною церквою давньоруських архітектурних форм в церковному будівництві як таких, що найкраще відповідають її канонам [13].

В цілому ж знесення цибулястих куполів і маківок стало першочерговим заходом при відновленні первісних форм культових будівель, що знищувало сліди російської державності та ідеології. В такий же спосіб було повернуто автентичні форми завершенням башт головного фасаду поєзуїтського костелу у Володимирі [14, с.253], костелу у Боремлі (Рівненська область), вежі бернардинського костелу в Дубно, усунуті перебудови російського періоду в костелі в Новому Загорві (Волинська область) після ревіндикації цих храмів, були демонтовані характерні для російської архітектури дашки над входами до Успенського собору та монастиря в Почаївській Лаврі [10, с.225],

⁶ Збігнев Ревський працював на цій посаді протягом 1937-1939 років.

⁷ Юзеф Едвард Дуткевич працював на посаді самостійного окружного консерватора в Луцьку і Любліні протягом 1935-1939 років.

реконструйована „російська” прибудова до колишнього монастиря єзуїтів у Кременці [15, с.300].

Побіжно необхідно відзначити й прагматичні цілі, які переслідувала польська влада на Волині та інших приєднаних територіях, приділяючи велику увагу відновленню історичних, переважно світських, об'єктів. Органи державного управління, охорони порядку, освітні заклади та інші установи, що організовувались на місцях, потребували значної кількості будівель і приміщень. Для цього пристосовувались давні замки і палаци, рідше – монастирські будівлі, які за різних обставин переходили у розпорядження держави. На початку 1930-х років були відбудовані колонні портики, деякі елементи оздоблення та деталі палацу у Вишнівці [10, с.227]. Масштабний ремонт і відбудова були розпочаті, ще на початку 1920-х років власниками резиденції графами Грохольськими, продовжені у 1924-25 роках, коли маєток був викуплений у державну власність Кременецькою повітовою комунальною спілкою для розташування тут різних установ (лікарні, ремісничої школи та ін.) [16, с.485; 15, с.352]. Поважне місце у планах місцевої влади займала реставрація палацу кн.Любомирських в Рівному з метою розташування там магістрату [17, с.484] бернардинського та домініканського монастирів в Луцьку – для державних установ [18, с.2-3], відбудова середньовічного замку Чарторійських у Клевані для розміщення виправного закладу [19, с.302], відновлення та реконструкція головних будівель і надбрамного корпусу замку Острозьких-Любомирських в Дубно для розташування повітового староства, повітового сеймику, житла державних службовців, канцелярії інспектора шкіл, казарм поліції [20].

Особливе місце серед пам'яток, що реставрувалися на теренах Волинського воєводства, посідав замок Любарта в Луцьку. Ще у 1922 році була створена спеціальна комісія, що складалася з представників місцевої влади, зарошених з Варшави та місцевих фахівців і займалася проблемою напрацювання термінових заходів зі зміцнення замку. Попередні дослідження базувалися на інвентаризаційних матеріалах 1910-1912 років, виконаних під час експедиції, очолюваної відомим архітектором К.Іваницьким від Імператорської археологічної комісії (обмірні креслення та фотографії) [21, а.44, 75]. Про аварійний стан цієї потужної оборонної споруди двічі йшлося на з'їздах Ради консерваторів у 1921 та 1927 роках, однак брак коштів не дозволяв здійснювати комплекс усіх необхідних робіт. Наприкінці 1920-х років була зміцнена в'їзна башта, яка до цього перебувала у найгіршому стані, у наступні роки проведені розчистка підвалів та відновлено частину втрачених мурів. У 1939 році для складання подальшого плану робіт, до обстеження замку вже вдруге був запрошений авторитетний польський архітектурознавець Ян Захватович з

Закладу польської архітектури Варшавської політехніки. Для накопичення коштів і подальшого виконання робіт місцева влада дозволила проведення екскурсій до законсервованих руїн луцького замку, а також підтримала випуск спеціальних видань про його історію. Зібрані кошти від продажу брошур спрямовувались до скарбниці відбудови. Постійна увага, посильна підтримка і повсякчасна популяризація саме цієї будівлі, що була свідком давньої історії і вважалася владою символом польської державності на Волині є одним з показових прикладів віднайдення шляху національної самоідентифікації.

В цілому ж можемо констатувати, що у 1920-30-х роках на Волині в пам'яткоохоронній діяльності цілком природно утверджувалась одна з форм ідентичності – традиційна, що в умовах відновлення польської державності ґрунтувалася на відбудові втрачених архітектурних об'єктів, які виражали особливо цінну національну та релігійну ідентичність.

Література

1. Dekret Rady Regencyjnej z dn.31.X.1918 o opiece nad zabytkami. – Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). – MWRiOP, sygn.179.
2. Dettloff P. Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce w latach 1918-1930. Teoria i praktyka / P.Dettloff. – Kraków: UNIVERSITAS, 2006. – 501 s.
3. Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія / Б.С.Черкес. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2008. – 268 с.
4. Polskie prawodawstwo zabytkowe // Ochrona Zabytków Sztuki. – 1930/31. – Z. 1-4. – S.7-13.
5. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), MWRiOP, sygn. 7030.
6. Державний архів Волинської області (ДАВО), ф.46, оп.1, спр.3354.
7. Archiwum Panstwowe w Lublinie. Wojewodzki Urząd Lubelski. Wydział V Komunikacyjno-Budowlany. Okręgowa dyrekcja Robót Publicznych. 1919-1939. Sygn.3260.
8. Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. O opiece nad zabytkami. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1928. - №29. – Poz. 265.
9. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1928. - №76. – Poz. 675.
10. Rewski Z. Prace Konserwatorskie / Z.Rewski // Buletyn Historii Sztuki i Kultury (BHSiK) . – 1938. - №2. – S. 224-227.
11. Dutkiewicz J. Kronika Konserwatorska / J.Dutkiewicz // BHSiK. – 1935/36. – S.223-230.

12. Ричков П.А., Луц В.Д. Сакральне мистецтво Володимира-Волинського / П.А.Ричков, В.Д.Луц. – К.: Техніка, 2004. – 192 с.
13. Cerkwie Prawosławne. Wyniki konkursu. – Warszawa: Wyd-wo Św.Synodu Kościoła prawosławnego w Polsce, 1928.
14. Rewski Z. Prace Konserwatorskie / Z.Rewski // BHSiK. – 1937. - №2. – S. 252-253.
15. Siennicki J. Kronika Konserwatorska za rok 1929 i 1930 r. / J.Siennicki // Ochrona Zabytków Sztuki. - 1930/31. – Cz. 1-4. – S.351-352.
16. Wiśniowiec // Sztuki Piękne. – 1924/25. – №10.
17. Михайлишин О. Резиденція князів Любомирських в Рівному: до історії розвитку та занепаду / О.Михайлишин // Записки Наукового Товариства ім.Т.Г.Шевченка: Праці Комісії архітектури та містобудування. - Т. ССХLIX. – Львів. - 2005. – С.469-484.
18. Prusiewicz A. Klasztory katolickie w Djecezji Łuckiej / A. Prusiewicz. – Łuck: Nakł. Oddziału Woł. TonZP, 1922. – 20 s.
19. Dutkiewicz J. Odbudowa zamku w Klewaniu / J.Dutkiewicz // BHSiK. – 1933/34. - №4. – S.302.
20. AAN w Warszawie, MSW, sygn. 2517, 2518.
21. ДАВО, ф.158, оп.1, спр.49.

Аннотация

В статье рассмотрены принципы организации работы по охране памятников старины во Второй Речи Посполитой, которые реализовывались, в том числе на Волыни, путем инвентаризации, реставрации и возобновления важнейших памятников архитектуры. Установлено, что основной мотивацией реставрационных работ, в первую очередь, было сохранение объектов, воплощавших национальные черты польской архитектуры.

Ключевые слова: памятник архитектуры, охрана, реставрация, реновация, национальная идентичность, межвоенный период, Волынь.

Summary

In the article the fundamental principles of the organization of the monuments conservation work in the II Rzecz Pospolita were observed, which were implemented through inventarisation, restoration and rebuilding of the main architectural monuments. It was defined, that the main motivation for such restorative work was conservation of the objects, which reflected the national character of the Polish architecture.

Key words: monument of architecture, preservation, restoration, renovation, national identity, interwar period, Volyn.

УДК 378

Г.М. Хавхун,

кандидат архітектури, вчений секретар ВАТ КиївЗНДІЕП

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ В АСПІРАНТУРАХ НАУКОВИХ УСТАНОВ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ «КИЇВЗНДІЕП»)

Анотація: На прикладі аспірантури ВАТ «КиївЗНДІЕП» розглядається питання підготовки наукових кадрів в аспірантурах при НДІ: особливості, переваги, пропозиції.

Ключові слова: аспірантура, підготовка наукових кадрів, науково-дослідний і проектний інститут.

Основною формою підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації для галузей економіки країни є аспірантура і докторантура.

Аспірантура і докторантура відкриваються при вищих навчальних закладах і прирівняних до них закладах післядипломної освіти, у наукових установах, які мають висококваліфіковані науково-педагогічні та наукові кадри, сучасну науково-дослідну, експериментальну та матеріальну базу [1].

Прикладом аспірантури при науковій установі, яка відповідає всім вищезазначеним вимогам, є аспірантура Українського зонального науково-дослідного і проектного інституту по цивільному будівництву (КиївЗНДІЕП).

Аспірантура КиївЗНДІЕП функціонує з дня заснування інституту (1963 р.) і підготувала близько 600 високоосвічених фахівців для будівельної галузі за шістьма науковими спеціальностями. На сьогодні підготовка наукових кадрів проводиться за спеціальностями: 18.00.02 – *архітектура будівель та споруд* і 05.23.01 – *будівельні конструкції, будівлі та споруди*.

Згідно «Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» вступники до аспірантури подають «копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації *спеціаліста або магістра*» [1]. Сполучник «або» у вищеприведеному реченні свідчить про те, що в даному випадку дипломи спеціаліста і магістра урівнюються. З одного боку, це розширює круг можливих абітурієнтів, проте з іншої нівелює мету трирівневої підготовки ВНЗів, яка передбачає, що саме магістратура готує спеціалістів до наукової роботи.

Погоджуюсь з думкою д.арх. Мардера А.П. щодо організації вищої освіти архітекторів: «...рівні підготовки мають бути чітко виділені і в часі, і в обсязі навчальних курсів, і у спрямованості підготовки. Скажімо, чотири роки – бакалавр, ще один – півтора роки – спеціаліст, ще один рік – магістр. На першому рівні основне завдання школи саме в тому, щоб дати певні усталені знання та навички проектування; на другому – виховати особистість, митця,

архітектора-філософа; на третьому – підготувати науковця-педагога. І звичайно ж, спеціалістів необхідно готувати з числа тих, хто вже отримав диплом бакалавра, а магістра – з числа дипломованих спеціалістів»[2].

Логічним продовженням цієї думки є обов'язковість наявності диплома магістра, за винятком дипломів старих зразків, коли такого поділу ще не було, для абітурієнтів аспірантури. Тоді до аспірантури будуть поступати вже частково підготовлені до наукової роботи фахівці і можна буде відмінити реферат, який необхідно подавати вступникам, оскільки дипломна робота магістра є свідченням того, що абітурієнт уже має уявлення про наукову роботу і методи наукового дослідження. Таким чином, магістратуру можна буде розглядати як «підготовчі курси» до вступу в аспірантуру, що, в свою чергу, стане четвертим етапом підготовки фахівців найвищої кваліфікації.

Також було б доцільно організовувати в рамках магістратури підготовчі курси і складання кандидатських іспитів з філософії та англійської мови, метою яких є «встановлення глибини наукового і культурного кругозору здобувача наукового ступеня кандидата наук, підготовленості його до самостійної науково-дослідної діяльності» [1].

Завданням підготовчих курсів з іноземної мови є удосконалення володіння іноземною мовою і практичне використання її аспірантом в науково-дослідній роботі. Вимоги кандидатського екзамену включають: вміння вільно читати оригінальну літературу з відповідної галузі знань на іноземній мові; перетворювати отриману інформацію в зручну для практичного використання форму - переклад, анотацію, реферат тощо; вести бесіду, робити повідомлення і доповіді на іноземній мові на теми, пов'язані з спеціальністю і науковою роботою, та на громадсько-політичні і соціальні теми [4].

Основною метою вивчення філософії для майбутніх науковців є, в першу чергу, оволодіння методами мислення для можливості їх застосування під час проведення наукових досліджень. Адже «метод – це шлях мислення, з їх допомогою можливим стає відкриття нового» [3]. Крім того, філософія розширює науковий і культурний кругозір здобувача наукового ступеня.

Таким чином, складання кандидатських екзаменів в рамках магістратури, по-перше, вивільнило б час аспірантів, у яких це займає половину першого року навчання і, по-друге, підвищило б освітній рівень і підготовку до самого процесу наукової роботи.

В термін до трьох місяців після зарахування до аспірантури аспіранти готують обґрунтування теми дисертаційного дослідження і заслуховуються на секції вченої ради з наукових робіт. Після врахування отриманих зауважень тема розглядається і затверджується на вченій раді (ВР) інституту. Оцінка

тематики дисертаційних досліджень проводиться за такими основними критеріями:

- актуальність теми дослідження для будівельної галузі і економіки України;
- відповідність напрямкам дослідження за паспортом спеціальності;
- відповідність тематиці наукових досліджень інституту.

Важливими аспектами і перевагами аспірантур при науково-дослідних інститутах (НДІ) є більша наближеність їх до практики реального проектування та науково-технічних проблем галузі, що забезпечується участю аспірантів у:

- прикладних науково-дослідних роботах;
- підготовці нормативних документів і посібників;
- реальному проектуванню, що дає можливість впроваджувати наукові ідеї і пропозиції на конкретних об'єктах;
- тематичних науково-практичних конференціях і семінарах, присвячених вирішенню конкретних практичних проблем галузі;

та можливістю:

- постановки експерименту і проведення випробувань, що забезпечується наявністю в інституті експериментальної бази;
- отримання інформації від фахівців суміжних спеціальностей для комплексного врахування різних факторів (конструктивних, інженерних, естетичних, нормативних, економічних), що забезпечується структурою інституту, в складі якого є науково-дослідні центри, архітектурні майстерні, відділи кошторисно-економічних розрахунків і експериментального проектування, інженерний центр;
- висококваліфікованої експертизи дослідження завдяки наявності в складі ВР, окрім науковців, керівників архітектурних майстерень, ГАПів і ГППів, які оцінюють його з позицій практичного досвіду.

Для того, щоб аспіранти мали можливість використовувати всі вищезазначені переваги, відразу після зарахування і призначення наукових керівників, вони прикріплюються до наукових центрів. Науковою базою для підготовки кандидатів архітектури в КиївЗНДІЕП є науково-дослідний архітектурний центр (НДАЦ), керівник д.арх., проф. Куцевич В.В.; кандидатів технічних наук – науково-дослідний і випробувальний інженерний центр (НДВІЦ), керівник к.т.н., с.н.с. Поляков Г.П. Керівники центрів і відділів та лабораторій, що входять до їх складу, організовують участь прикріплених до них аспірантів у виконанні науково-дослідних робіт, здійснюють наукове керівництво дослідженнями. Таким чином аспіранти отримують «додаткових» наукових керівників і консультантів.

В інституті поширена практика комплексного виконання науково-дослідних і проектних робіт за участю проектувальників і науковців.

Прикладом такого поєднання є виконані у 2007-2009 р.р. за державною програмою «Розробка схем та проектних рішень масового застосування» розробки:

«Номенклатура економічних проектів житлових будинків: - доступного житла; - соціального житла», № державної реєстрації 0107U011239;

«Проект-еталон економічного житлового будинку з квартирами соціального призначення», № державної реєстрації 0107U011242;

«Проект-еталон доступного житла», № державної реєстрації 0108U008762.

В результаті комплексної співпраці науковців, архітекторів, конструкторів і інженерів за вищезазначеними темами, розроблена проектна документація енергоекономічного житла, що відповідає сучасним вимогам і нормам.

Крім робіт, які виконуються за держзамовленням, інститут виконує розробки за кошти замовників і виділяє власні кошти на виконання ініціативних наукових розробок.

Активну участь у виконанні цих робіт беруть аспіранти. Ініціативні наукові розробки, як правило, відповідають напряму дисертаційних досліджень і аспірант виконує їх як відповідальний виконавець під керівництвом керівника наукового підрозділу, до якого він прикріплений. Звіти про НДР заслуховуються на секції вченої ради з наукових робіт. Така практика – підготовка звіту та доповідь за його результатами на секції ВР - є важливою ланкою у процесі підготовки аспіранта, який отримує досвід написання, оформлення і публічного захисту наукової роботи. Участь аспірантів у виконанні НДР дозволяє впроваджувати основні положення дисертаційного дослідження, а зауваження фахівців, які вони отримують при розгляді робіт, допомагають у праці над дисертацією і полегшують сам процес написання тексту, що для аспірантів без досвіду наукової роботи, як правило, є складним.

Згідно з концепцією створення державної системи будівельних норм, правил і стандартів України, затвердженою Постановою Держбуду України, КиївЗНДІЕП розробляє нормативні документи – Державні будівельні норми України (ДБН) у галузі цивільного будівництва.

Інститут має великий досвід з розробки ДБН, ДСТУ, ТУ і рекомендаційно-довідкових матеріалів (посібники та рекомендації з проектування, нормалі планувальних елементів та ін.). Серед останніх:

ДБН «Будинки і споруди. Будинки та споруди навчальних закладів», ДБН «Будинки і споруди. Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів», ДБН «Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення», ДБН «Будинки і

споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення», ДБН «Готелі», ДБН «Будинки і споруди. Підприємства торгівлі. Основи проектування.», ДБН «Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства)», ДСТУ «Енергоефективність будинків», ДСТУ «Конструкції будинків і споруд. Вікна та двері. Загальні технічні умови.», ДСТУ «Конструкції будинків і споруд. Двері металеві протипожежні. Загальні технічні умови.», ДСТУ «Системи фасадні теплоізоляційно-оздоблювальні. Конструкції з вентильованим повітряним прошарком та індустріальним личкуванням», ДСТУ «Шви монтажні вузлів примикань віконних блоків до стінових прорізів. Загальні технічні умови», ДСТУ «Вікна та балконні двері дерев'яні. Методи механічних випробувань (на заміну ГОСТ 24033-80)». Виконуються перевірки і коригування діючих нормативних документів, експертизи проектів ДСТУ на різні види продукції.

З метою ознайомлення проектувальників, замовників та широкого загалу споживачів з основними положеннями нормативних документів, роз'яснення деяких його пунктів і розділів, відповіді на питання, що виникають у процесі користування, інститут організовує на своїй території і з виїздом у регіони конференції, присвячені тлумаченню нормативних документів і презентації посібників.

Інститутом проведені науково-практичні семінари з впровадження в будівельній галузі України ДБН В.2.2 -15-2005 «Житлові будинки. Основні положення», м. Київ, м.Тернопіль, м.Одеса, 2006р.; наукові конференції: «Декоративно-прикладне мистецтво в інтер'єрі житлових та громадських будівель», м.Одеса, 2006р., «Організація безбар'єрного архітектурного середовища для маломобільних груп населення», м.Київ, 2007р.; круглий стіл на тему «Будівництво масового житла в Україні», м.Чернігів, 2009р.; міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сучасного храмубудування», м.Чернігів, 2009р.; науково-практичні семінари: «Проектування енергоекономічних житлових і громадських будинків і споруд», м.Київ, 2009р., «Проектування та нормування сучасного масового житла», 2009р.; щорічні семінари з енергозбереження та ряд інших.

Участь аспірантів у розробці нормативних документів та тематичних науково-практичних конференціях і семінарах, присвячених вирішенню конкретних практичних галузевих проблем, є корисною школою навчання для майбутніх наукових фахівців.

Щороку в КиївЗНДІЕПі проводяться конференції молодих учених, які присвячуються актуальним питанням розвитку архітектури та будівництва в Україні. До кожної такої конференції в інституті випускається збірник

наукових праць «Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель», куди входять кращі наукові статті аспірантів.

За півроку до закінчення терміну підготовки аспірантам-випускникам за рекомендацією атестаційної комісії призначається дата попереднього розгляду дисертації. Спочатку дисертаційне дослідження розглядається на секції ВР з наукових робіт і тільки після врахування всіх зауважень рецензента і рішення секції аспірант допускається до попереднього захисту на ВР інституту. Якщо аспірант не встигає підготувати роботу у рамках терміну навчання, за рішенням секції ВР він може бути продовжений на 1-3 місяці. Досвід роботи свідчить про ефективність такого прийому. В порівнянні з невстигаючими випускниками, яких просто відраховують у зв'язку із закінченням терміну підготовки, встановлення додаткових рамок і термінів, як правило, активізує роботу і прискорює завершення оформлення дисертаційного дослідження.

КиївЗНДІЕП має кваліфіковану вчену раду, яка розглядає завершені дисертаційні роботи аспірантів інституту. Поки що не було жодного випадку, коли б із її висновками не погодилися спеціалізовані Ради і їх не затвердила Вища атестаційна комісія з присудження наукових ступенів. Співробітники інституту є членами спеціалізованих рад із захисту дисертацій, працюють у державних екзаменаційних комісіях ВНЗів, у експертній раді ВАК України тощо.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що аспірантура при науковій установі є важливою ланкою підготовки наукових кадрів для економіки України. Структура НДІ створює умови для проведення дисертаційних досліджень, участі аспірантів в науково-дослідних розробках, впровадження результатів досліджень в практику реального проектування, що в результаті сприяє вирішенню важливих науково-технічних завдань галузі. В умовах обмеженості державних коштів на підготовку наукових кадрів доцільно було б активізувати діяльність галузевих міністерств з напрямку формування державного замовлення для аспірантур НДІ.

Література

1. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 1999 р. №309: Зб. основн. нормат. актів про вищу освіту, наук. діяльність, підгот. та атест. наук. кадрів./ За ред. проф. М.І.Панова. – Харків: Гриф, 2003. – с.130-153.
2. Випуск 1955 року. Фрагменти бесіди. Мардер Абрам Павлович // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. –К.: КНУБА, 2000. – с.75-81. – (Спеціальний випуск ювілейний 8.)
3. К.М.Покотило. Методологічно-філософська компетенція у підготовці фахівців архітектурних та мистецьких спеціальностей //Сучасні проблеми

архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. –К.: КНУБА, 2009. – с.362-364. – (Випуск 21).

4. Методические указания о порядке подготовки и представления на НТС института диссертационных работ аспирантами и соискателями: Уч. изд. ЦНИИЭП учебных зданий. – М: Ротапринт ЦНТИ по гражданскому строительству и архитектуре, 1984. - с.19.

Аннотация

На примере аспирантуры ОАО «КиевЗНИИЭП» рассматривается вопрос подготовки научных кадров в аспирантурах НИИ: особенности, преимущества, предложения.

Ключевые слова: аспирантура, подготовка научных кадров, научно-исследовательский и проектный институт.

Annotation

On the example of post graduate studentship of JSC «KYIVZNDIEP» the question of training of scientific personnel is examined in post graduate studentship of SRI: features, advantages, suggestions.

Key words: a post graduate studentship, training of scientific personnel, scientific research and design institute.

УДК 72.03

Г.В. Шевцова

*кандидат архітектури
доцент кафедри основ архітектури і
архітектурного проектування КНУБА*

НЕТИПОВІ ВАРІАНТИ КОНСТРУКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ ВЕРХІВ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЕВ'ЯНИХ ЦЕРКОВ

Анотація: Статтю присвячено рідкісним варіантам конструктивного вирішення верхів українських дерев'яних церков. Виявлено та класифіковано причини, що призводили до їх виникнення. З точки зору виявлення генези української дерев'яної церкви, найбільш значущим визнано варіант збереження «рудиментарних» конструктивних типів.

Ключові слова: конструкція верху, вплив, результат перебудови, рудиментарний тип.

В попередній статті «Українська дерев'яна церква: конструктивні прийоми розвитку вертикального внутрішнього простору та питання їх генези»¹ ми

виявили і проаналізували п'ять основних конструктивних типів верхів українських дерев'яних церков. Втім, подекуди, зустрічаємо інші конструктивні варіанти устрою верхів. На основі аналізу виявлених зразків, визначимо чинники появи таких “нетипових” конструкцій:

Впливи архітектури інших країн. Яскравим прикладом тут можуть стати комбіновані зрубно-каркасні (зрубна основа з каркасною баштою над бабинцем) храми західних областей України (лемківські, бойківські, закарпатські, деякі західно-поліські ²), що як правило пояснюється впливом традицій дерев'яного (готичного) будівництва сусідніх країн, зокрема Польщі і Румунії (рис. 1).

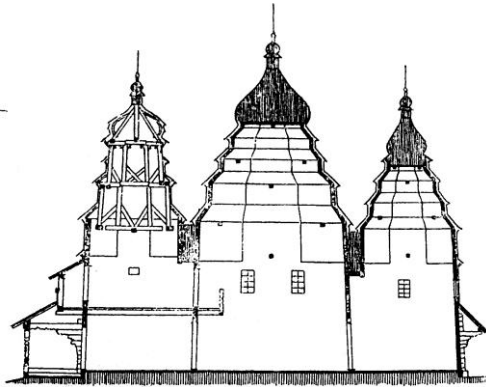

Рис. 1. Каркасний верх над бабинцем. Церква з Кривки (розріз за М. Драганом)

Тобто, як ми вже вказували, тут маємо справу із процесами змішування конструктивних систем зрубу і каркасу на територіях межування їх ареалів розповсюдження, до яких власне і належить Карпатський регіон ³. Втім, в деяких випадках, виникнення каркасного верху над бабинцем пояснюється і результатами перебудови. Ця конструкція є достатньо поширеною в західних областях України, ми не розглядаємо її серед типових конструктивних типів лише тому, що організація верха з закриттям його внутрішнього простору (каркасні башти відокремлюються від інтер'єру стелею), загалом не характерна для традиційної схеми українських церков.

Впливи кам'яного будівництва. Такі випадки рідкісні. Один зафіксовано в збірці начерків А. Вариводи, це архаїчна українська церква з Улючу (землі Малопольські, 1510 р., рис. 2).

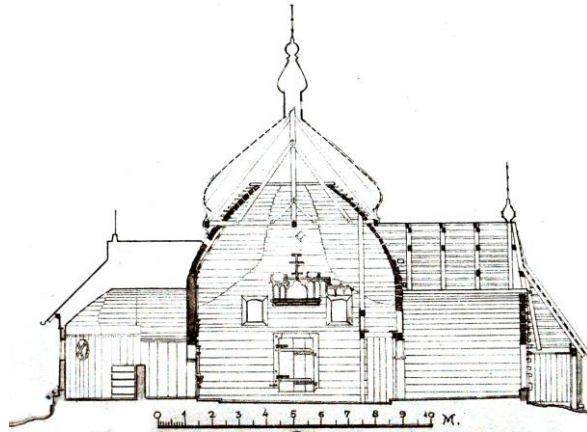

Рис. 2 Склепіння півсферичної форми. Церква з Улючу, Сянок (за А. Вариводою)

Як бачимо з рис. 2, центральний верх церкви імітує за допомогою звуження зрубу приземкуватий купол кам'яного типу.

Зміни конструкції верху за рахунок пізніших перебудов. Такі випадки є досить розповсюдженими. Прикладами можуть стати Миколаївська церква з Кліщівни на Тернопільщині (XVII-XVIII ст., рис. 3а), що в результаті перебудови отримала укорочений центральний верх, який перекрив розвиток простору безпосередньо над переходом четверика у восьмирик, та Борисоглібська церква з Підгірців на Львівщині (XVII ст. втрачена у 2006 р., рис. 3б), в результаті перебудови якої центральний верх розширився і являв собою восьмикутник, опертий на кути меншого квадрату основи, що є абсолютно нехарактерним для дерев'яного будівництва України, з його усталеними традиціями постановки на четверик вписаного восьмирика.

А.

Б.

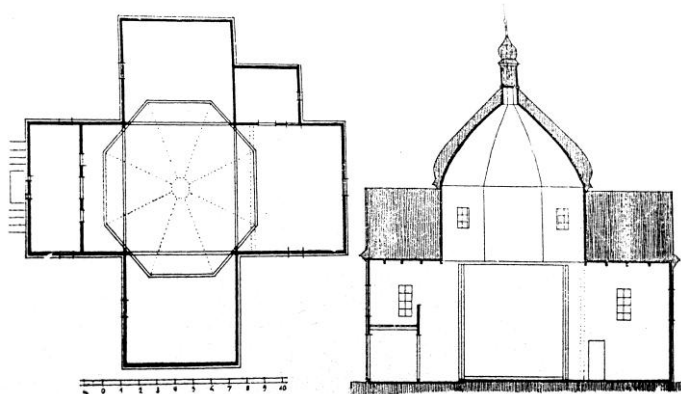

Рис. 3 А – церква з Кліщівни; Б – церква з Підгірців (план і розріз за М. Драганом)

Оригінальність мислення будівничого. Випадок найбільш рідкісний за умови консервативних традицій розвитку народної архітектури, і найбільш складний для виявлення, бо такий резон, на нашу думку, можливо довести лише за наявності відповідної інформації у літописах церкви, яких взагалі збереглося небагато, а ті що є, не завжди навіть називають імена будівничих.

Рудимент старовинної конструкції. На нашу думку, найбільш цікавими є випадки, коли незвичну конструкцію підйому внутрішнього простору церкви можна розглядати як можливий «рудимент конструкції», випадково збережений приклад, що має іншу генезу – тобто, ще один, «забутий» типологічний варіант. З цієї точки зору виключний науковий інтерес складає виявлена і обстежена нами під час перепису та фотофіксації архаїчних церков Івано-Франківщини, Хрестовоздвиженська церква з села Загір'я. Перекриття над навою церкви являє собою щось на зразок залому, але на відміну від звичного залому на основі квадрату, конструкція базується на видовженому прямокутному плані і має досить складний абрис: звуження зрубу по довгих сторонах не розбито прямовисними ділянками, а являє собою поєднання двох площин з різним ухилом. Відомості про капітальні ремонти та перебудови церкви відсутні. Тобто, з значною долею вірогідності можна вважати, що така форма перекриття була наявна в храмі з самого початку його існування (рис 4).

Рис. 4 Хрестовоздвиженська церква з села Загір'я Рогатинського району (XVIII ст.)

Конструкція церкви та наші думки з цього приводу докладно наведені в статті: «До питання генези конструкції залому в українських дерев'яних церквах»⁵. Тут приводимо лише стисле резюме.

Подібна конструкція може бути рідкісним зразком, що ілюструє можливий шлях перетворення кроквяного даху на зрубний залом (теорія походження дерев'яної церкви від хати по М. Драгану⁶). Адже, якщо спиратися на теорію генези походження церков з залами від хат, перетворення кроквяних дахів на зрубні верхи з залами так чи інакше повинно було відбуватися. Тож зробимо гіпотетичну спробу реконструювати шлях такого перетворення. Найбільш ймовірно, що зрубне перекриття почало утворюватися під кроквяним дахом спершу як стеля: її підбивали у коробчастій формі, таким чином на

примітивному рівні досягаючи необхідного для християнського культу вертикального розкриття простору нави. Такі стелі істотні для українських дерев'яних церков дахового типу, і для покриттів над даховими зрубами одноверхих церков¹. На такій основі, вже цілком ймовірно виникнення примітивних зрубних заломів, які однак простіші за формою ніж залом на основі намету: адже звуження конструкції в таких залах можливе не з чотирьох, а тільки з двох паралельних боків. Згодом, з такої конструкції міг виникнути (принаймні – гіпотетично) і звичний нам наметовий залом на четверику. Вочевидь, що приклади видовжених заломів подекуди існували в досвіді українського дерев'яного будівництва. І хоча інші такі збережені зразки нам особисто невідомі, зображення цього архаїчного типу зустрічаємо в нотатках А. Вариводи (церква з Миколаєва біля Стрию Львівської області, 1538 р., рис. 5а)⁴, зустрічаємо в нотатках М. Драгана⁶, та спостерігаємо на прикладах церков Білоруського Полісся (рис. 5б). Звісно, що приведені вище міркування припускають досить довгий і занадто ускладнений шлях розвитку, тому навряд чи можна стверджувати, що формування наметових заломів відбувалося саме таким шляхом.

Рис 5 «Видовжені заломи». А – церква з Миколаєва (малюнок А. Вариводи); Б - церква з Довгого (Білорусь)

Скоріш за все – ця гілка розвитку стала «тупиковою» - формування залому в підкроквяному просторі зупинилося на стадії «видовженого залому» і в такому вигляді досі зберігається в деяких «рудиментарних» зразках церков.

Література

1. Шевцова Г.В. Українська дерев'яна церква: конструктивні прийоми розвитку вертикального внутрішнього простору та питання їх генези // Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2009. – Вип. 33.
2. Завада В. Готизми в архітектурі дерев'яних храмів Полісся. // Архітектурна спадщина України. – К: НДІТІАМ, Головкивархітектура, 2002. – Вип. 5.

3. Шевцова Г.В. Україна – Норвегія: витоки і особливості об'ємно-просторової форми та конструкції дерев'яних храмів // Традиції та новації у вищій архітектурно художній освіті. – Харків: Харківська Державна Академія Дизайну і Мистецтва. – 2010. – № 1-2.

4. Варивода А., Райнфусс Р., Чмух О. та ін. Дерев'яна архітектура українських Карпат / За ред. І. Гвозда. – Нью-Йорк: Фундація дослідження Лемківщини, 1978. – 286 с.

5. Шевцова Г. В. До питання генези конструкції залому в українських дерев'яних церквах. – К.: КНУБА. – 2007. - № 18.

6. Драган М. Українські деревляні церкви. – Львів, 1937. – 136 с.

Аннотація

Стаття посвячена рідкісним варіантам конструкції верхів української дерев'яної церкви. Виявлені і класифіцировані причини їх виникнення. Найбільш важливим з точки зору виявлення генезису церковей, признаний варіант збереження «рудиментарних» конструктивних типів.

Ключевые слова: конструкція верхів, вплив, результат перестройки рудиментарний тип.

Annotation

Article is devoted to rare variations of Ukrainian wooden church towers' construction. It is brought to the light and classified the reasons of their formation. The case of "rudimental" construction type preserving is named like the most important from the point of view of churches' genesis investigation.

Key words: tower construction, influence, rebuilding result, rudimental type.

УДК 72.01:728.4(477.83)

М.М. Ясінський

СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДОМІВ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ 19 – ПОЧАТКУ 20 СТ.

Анотація: в статті виявлено стан та перспективи досліджень архітектури Українських Народних Домів Галичини кінця 19 – на початку 20 століть а також розглянуто найбільш значимі дослідницькі роботи окремих авторів і наукових колективів.

Ключові слова: архітектурні дослідження, Галичина, Український Народний Дім.

Дослідження архітектури Українських Народних Домів (УНД) мають на меті виявлення та систематизацію цінностей української духовної культури, матеріалізованих в архітектурних об'єктах кінця 19 – початку 20 століть.

Складовими архітектурних досліджень є вияв домінуючих передумов розвитку групи об'єктів, пошук основних типів будівель – попередників, встановлення принципів формування типологічних груп, аналіз ролі містобудівних, етнічних, соціальних, економічних, ідеологічних та інших чинників. При проведенні архітектурних досліджень мають бути запропоновані також архітектурно-просторова, функціонально-конструктивна та художньо-стилістична типології даної групи будівель. Системи типологічних груп є поширеними і аналітично привабливими в комплексних архітектурних дослідженнях.

Джерелознавчу базу досліджень Українських Народних Домів Галичини можна систематизувати наступним чином:

- а) документи та окремі статті кінця 19 – початку 20 ст.;
- б) матеріали 1921-1939 років;
- в) наукові статті та публікації українських видань за межами Галичини;
- г) наукові дослідження українських вчених кінця 20 століття;
- д) краєзнавчі видання.

В архівних фондах, які вціліли лише частково через певні історичні події, що мали місце в Україні в двадцятому столітті, зберігаються звіти національно-просвітніх товариств, дозволи на будівництво клубів, кооперативів, позичкових кас, захоронок, шкіл, бурс та інше. Часто українські громади, щоб отримати дозвіл на будівництво Народного Дому, створювали економічно самостійні товариства з різноманітними назвами. Так перший Народний Дім, наріжний камінь якого заклав імператор Франц Йосиф I, мав назву «Руський інститут Народний дім у Львові» [1]. [137]. В 1902-1911 рр. українці Кракова були об'єднані в «Українській громаді». Українські національно-культурні товариства Жидачева, такі як «Просвіта», «Сільський господар» та інші на початку 20 ст. знайшли притулок під дахом «Сокола». «Українбанк» в Дрогобичі надавав приміщення всім українським культурно-просвітнім та кооперативно-господарським організаціям міста. Більша частина приміщень того ж «Українбанку» в Ходорові використовувалася для потреб «Рідної школи», «Просвіти», української гімназії. В Терехові окремі національні громадські організації розташовувалися в будівлі, що була зведена як українська приватна гімназія.

Документи, що засвідчували будівництво Народних Домів, зберігалися в канцеляріях різноманітних товариств, кооператив та щадничо-позичкових кас. Таким чином фактологічні матеріали про будівництво Українських Народних Домів, як обов'язкова першооснова наукових досліджень, виявилися розпороченими по різних архівах. Частина з них була вивезена в роки першої та другої світових війн, а ще певна частина безповоротно втрачена в часи клеймування радянськими ідеологічними установами українського «буржуазного націоналізму».

Більш детальну інформацію про будівництво Українських Народних Домів, а разом з тим і перший фаховий аналіз цих будівель, знаходимо в газетах «Діло», «Письмо з Просвіти» та інших. Так в одному з номерів календаря Товариства «Просвіта» була розміщена стаття І. Крип'якевича про Український Народний Дім в Лежайську, в якій відомий історик відмітив непересічну цінність цієї будівлі [2]. У 1918 році вийшла друком перша наукова праця В. Січинського «Громадські будинки» (тижневик «Село», Кам'янець - Подільський, №36-37), а в червні 1922 року у Львові В. Січинський також вперше демонстрував проекти своїх народних домів та житлових будинків [3, - С. 572-573]. У 1898 році Василем Нагірним, Іваном Трушем, Юліаном Панкевичем та ін. була створена перша професійна українська організація «Товариство для розвою руської штуки», що проводила виставки художніх та архітектурних робіт, організовувала їх публічне обговорення. [4, - С. 595]. Дослідженнями теорії розвитку архітектури займався художник І. Труш [5], [6].

Комплексні наукові дослідження феномену Українських Народних Домів в кінці 19 – на початку 20 ст. не могли проводитися, оскільки тоді лише розпочинався процес становлення функції, стилістики, філософії та морфології даної групи архітектурних об'єктів.

Після завершення першої світової війни українські націонал-патріотичні, культурно-просвітницькі та господарсько-економічні організації відновили свою діяльність. Досвід проектування та будівництва перших етнокультурних клубів був врахований та узагальнений архітекторами у 1921-1939 роках. Проекти Українських Народних Домів досліджував та зберігав у своїй приватній колекції відомий український архітектор Євген Нагірний (частина з них зараз знаходиться в архіві Нагірних Львівської галереї мистецтв). Узагальнив досвід багатолітніх творчих пошуків Олександр Лушпинський, випустивши ще у 1916 році альбом «Відбудова знищених осель Галичини» та розмістивши там ряд проектів Народних Домів з використанням елементів народно-стильової архітектури [7].

Дослідженням УНД в Коломиї займався Лев Левинський, якому було доручено також внести зміни в нереалізовану частину проекту, розробленого у 1895 році архітекторами Л. Бекером та Н. Кжичковським.

В приватній колекції зберігаються роботи, виконані архітектором Романом Грицаєм на основі глибокого морфологічного аналізу багатьох українських церков, дзвіниць тощо. В своїх творчих роботах зодчий також робить спроби осмислити філософію УНД як систему найбільш узагальнених функцій, символів, знаків тощо. Результатом і вершиною його творчих досліджень можна вважати нереалізований проект церкви св. Василянок у Львові (1934), задуманий як синтез театраль-но-концертної та сакральної споруд. Даний пошук засвідчує розуміння способів реалізації основних завдань архітектури, які Роман Грицай вбачав у їх потужному емоційно-психологічному впливі, поєднаному з досконалістю функції, піднесеною до нового рівня народною традицією та духовністю.

Архітектори А. Лушпинський, Л. Левинський, Є. Нагірний, Р. Грицай були не тільки великими архітекторами свого часу, що очевидно, але й теоретиками та дослідниками архітектури. При цьому дослідженням Народних Домів приділялася значна практична увага. П. Петрик інформує що до 1914 року Товариство «Просвіта» мало 594 читальняних доми [8]. Такі ж Народні Доми мали «Общество ім. Качковського», «Сокіл» та інші національно-просвітницькі організації. Отже в практичній роботі по проектуванню будівель Народних Домів, а українські архітектори також проектували польські, єврейські та інші Народні Доми, проводилися також теоретичні дослідження їх архітектури. Талантом є здатність на основі аналізу дійсності, здійснювати раніше нездійсненне. Унікальна епоха, яку пізніше стали називати українським Відродженням, безперечно, дала початок геніальним особистостям. І не їх в тому вина, що не всі їхні теоретичні роботи взагалі побачили світ. Був вивезений російською армією і невдовзі помер Іван Левинський, змушений через бідність виконувати будь-які проектні роботи Євген Нагірний, пропали архіви Романа Грицає, а сам він був вивезений в Сибір. Про теоретичні дослідження цих архітекторів ми довідуємося більше зі свідчень сучасників та аналізу творчих робіт. Проте саме завдяки їх теоретичним дослідженням Українських Народних Домів 1891-1914 років після завершення першої світової війни архітектура УНД отримала новий етап розвитку, нове естетичне та стилістичне трактування.

Систематизовані теоретичні дослідження архітектури Українських Народних Домів після 1939 року в Україні достатньою мірою не проводились у зв'язку з політизацією радянських науково-дослідницьких установ. Українськими вченими за межами УРСР проте досліджувався феномен УНД як

архітектури періоду національного становлення. Окремі формулювання, присвячені аналізу УНД, знаходимо в роботах Д. Антоновича, виданих в Празі [9]. Певні теоретичні узагальнення, присвячені архітектурі УНД, з'явилися у праці В. Січинського «Історія українського мистецтва», що побачила світ в Нью-Йорку (Січинський В. Історія українського мистецтва. Нью-Йорк, 1956). Більше матеріалів знаходимо в зарубіжних історично-мемуарних виданнях, зокрема в Українському архіві НТШ, проте ці матеріали носять описовий характер, в них часто відсутня фахова інформація про архітектуру УНД.

Велика увага дослідженням архітектури Українських Домів приділялася в період після відновлення української державності в дев'яності роки 20 століття. Серед інших маємо праці І. Жука та О. Ноги про творчий доробок Івана Левинського [10], [11], Архипа Данилюка про ряд УНД на території Львівської області [33], Черкеса Б. та Грицюк Л. про творчий доробок В. та Є. Нагірних [13], [14].

Велику увагу архітектурі УНД присвятив у своїй фундаментальній праці «Архітектура українського театру. Простір і дія» професор Національного університету «Львівська політехніка» Віктор Проскураков [15]. Цим же вченим проаналізовано архітектуру Народного Дому в Коломиї та «Щадничої каси», що від 1892 і до завершення будівництва Коломийського УНД служила Народним Домом для українців Покуття [16].

В. Проскураков присвятив окремі розділи докторської монографії архітектурі Народного Дому у Львові. Аналіз параметрів глядацької зали, проведений вченим, порівняння її технічних параметрів з параметрами глядацьких зал відомих європейських театрів можуть служити зразком для проведення архітектурних досліджень зальних приміщень УНД Галичини в майбутньому. Аналізуючи проекти громадських будівель в т. ч. культурно-просвітніх клубів, архітекторів І. Левинського та Є. Нагірного, В. Проскураков приходить до висновку, що «вони «найближче підійшли до синтезу в спорудах 20 століття історичного національного досвіду, рис і характеру народної архітектури» [15, - С. 477].

Розвитку національних клубних закладів приділяє увагу В. Ясієвич. Так в книзі «Архитектура Украины на рубеже 19 – 20 веков» автор визначає особливості стилю, який він називає неоукраїнським і в якому виконано ряд проектів Народних Домів, зокрема Земський Дім у Полтаві архітектора Василя Кричевського [17]. Автор проводить класифікацію будівель Народних Домів, групує будівлі на дві категорії відповідно до місткості глядацької зали. Ще однією важливою категорійною ознакою автор вважає особливості об'ємно-просторової композиції. В. Ясієвич на основі аналізу Українських Народних Домів в Києві, Харкові, Львові, Кам'янці Струмиловій, Полтаві та інших містах

ділить їх на дві категорії: з диференційованим і компактним планами [17, - С. 91]. В згадуваній вище праці автор друкує багато матеріалу з історії проектування та будівництва Народних Домів. Також В. Ясієвич порівнює УНД з клубними закладами інших типів, зокрема з робітничими домами, аудиторіями тощо. Приділяє увагу В. Ясієвич і роботам відомих українських архітекторів, котрі працювали в Галичині в кінці 19 – на початку 20 століть. Вчений вважає, що «всім творам львівської школи притаманний деякий еkleктизм, зумовлений складнощами переплетення стилістичних рис в старовинній архітектурі Галичини, складністю і багатоманітністю етнічних особливостей краю» [17, - С. 146].

Колективом авторів під керівництвом В. Тимофієнка у фундаментальній праці «Історія Української архітектури» висвітлено ряд особливостей будівництва народних домів в Україні. Так автори наводять численні приклади будівель культурно-просвітнього призначення, що були аналогами Народних Домів, проте без того етнічного забарвлення, котре мали Народні Доми: «Відживали свій вік дворянські зібрання, Будинки яких зводилися лише в Києві (1876-1877 рр., архітектор В. Сичугов), Кам'янці-Подільському (архітектор М. Карчевський) та Чернігові (1859 -1870 рр., архітектори І. Демут-Малиновський, Д. Єфимов, К. Скаржинський та О. Брюллов). Натомість з'явилися клуби для відпочинку заможних городян і комерсантів у Катеринославі (Англійський клуб, 1890 р., архітектор О. Гоген; Літній клуб, 1898 р., архітектори С. Горленський і С. Харманський), Києві (купецьке зібрання, 1881-1882 рр., архітектор В. Ніколаєв), Одесі (комерційне зібрання, 1876 р., архітектор Ф. Гонсіоровський) та Харкові (комерційний клуб, 1884-1885 рр., архітектор Б. Михайловський)» [18, - С. 319].

В «Історії Української архітектури» читаємо також: «Новим типом споруд став народний будинок (аудиторія), призначений для організації дозвілля робітників. До його складу входили зал для вистав, лекцій і зборів, бібліотека, книжкова крамниця, музей приміщення для гуртків. Уперше він з'явився у Львові на вул. Театральній (Народний дім, бібліотека і український театр «Руська бесіда», 1851-1864 рр., архітектори С. Гавришкевич і В. Шмідт).

Цілком зрозуміло, що йдеться про Українські Народні Доми в Галичині та Великій Україні, проте замість повсюдно використовуваної в літературі дорадянського періоду та літературі української діаспори власної історичної назви даного типу будівель використано назву «народний будинок». Проте Народними Домами були і «Будинок Хреннікова», заступника голови Катеринославської «Просвіти», з його житловою добудовою, і Троїцький Народний Дім в Києві, на якому до наших днів зберігся бюст Т. Шевченка, а

також Харківський Народний Дім, барельєф з зображенням Т. Шевченка на якому старанно знищили.

Автори «Історії української архітектури» також вважають, що: «наприкінці сторіччя такі будівлі поділялися на два підтипи: з великим залом – на 800-1000 місць і малим – на 300-500 відвідувачів.» [18, - С. 322-323]. Проте в Галичині в кінці 19 – на початку 20 ст. вже були сільські Народні Доми з залами на 100 і навіть 50 місць, а згадуваний авторами Народний Дім у м. Стрий взагалі є багатозальною поліфункціональною будівлею.

В розділі «Архітектура початку 20 століття» Народні Доми авторами вже віднесені не до народних будинків – аудиторій, а до клубних будинків. Там же знаходимо: «На початку 20 ст. цей тип будівель набув значного розмаїття насамперед відповідно до соціальної диференціації суспільства. Для верхівки будувалися дворянські або купецькі зібрання чи «скакові» товариства, для широкого загалу, переважно для національних меншин – польських, німецьких, чеських і навіть українських, - споруджували клуби етнічно-культурного спрямування.» [18, - С. 351-352]. Така класова теорія будівництва етнічних клубів може бути суперечливою, особливо коли прийняти до уваги хоча б такі незаперечні аргументи: а) в архівах ЦДІАЛ зберігаються великі за обсягом списки українських шляхтичів – жертводавців на будівництво Руського Народного Дому у Львові; б) будівництво сільських Народних Домів організовували не найбідніші, а найбільш національно свідомі громадяни: священники, вчителі, студенти, сільські господарі, що витікає з матеріалів ЦДІАЛ (фонд 348), в якому зазначені засновники національних культурно-просвітніх товариств – власників Народних Домів; в) російські Народні Доми в Росії чи німецькі в Австрії ніколи не були клубами національних меншин чи окремих соціальних прошарків.

В цілому «Історія Української архітектури» насичена прикладами будівель національно-культурного призначення, цікавими описами, ілюстративними матеріалами і є першим підручником в якому детально розглянута архітектура Українських Народних Домів.

Одним з тих радянських науковців, хто крізь заполітизовано-класову призму радянської науки зумів розгледіти в Україні ріст і розвиток національно своєрідної архітектури був Віктор Чепелик. З-під його пера виходять праці, присвячені зародженню національного архітектурного стилю, що його автор називає «Український Архітектурний Модерн». Так в 1975 році В. В. Чепелик пише статті про архітектуру первісних корпусів курорту в Миргороді [19], про народний стиль в архітектурі Харкова [208], народні традиції в архітектурі Києва [20] та ряд інших. Згодом В. Чепелик приходить до розуміння безпосереднього зв'язку між архітектурою та українською елітою - носієм і

творцем кращих зразків національної культури. «Коли духовна еліта народу доходить пори, в котру починається процес активізації етнічної самосвідомості, тоді кінчається передуюча доба несвідомого існування і починається нова епоха усвідомленого творення власного обличчя» [21, - С. 198].

Будівництво Українських Народних Домів припадає саме на період, коли закінчувалася «доба несвідомого існування». Поява нового типу будівель - етнічних культурно-просвітніх клубів – пов'язана з появою нового типу людей. В. Чепелик можливо раніше за інших підмітив, що не існування соціальних прошарків у суспільстві, не новітні матеріали та конструкції, а саме поява носіїв нової культури спричинює появу нового етапу архітектурного розвитку в тому чи іншому середовищі.

У статті «Народний дім, «Просвіта», клуб» В. Чепелик аналізує архітектурні особливості Народних Домів у Кам'янці Струмиловій, у Львові на Клепарові та інших. Пізніше у своїх працях вчений не раз повертатиметься до теми УНД в Кам'янці Струмиловій архітектора О. Лушпинського. Однією з багатьох його праць, присвячених архітектурі Народних Домів є стаття «Пошук національної своєрідності в архітектурі Прикарпаття початку 20 ст.» де автор аналізує архітектуру УНД в Яворові, Калуші, Кам'янці Струмиловій. Окремий розділ цієї статті присвячено будівництву Народного Дому у Львові. Велику увагу приділив В. Чепелик аналізу ще одного архітектурного об'єкту Львова – Народного Дому по вул. Курковій [22]. В статті «Львовский опыт утверждения региональной архитектуры начала 20 в.», написаній у 1989 році, В. Чепелик узагальнює досвід роботи архітекторів над проектуванням Народних Домів у Збаражжі, Борщеві, Кам'янці Струмиловій, Новому Сончі, Жидачеві та багатьох інших. При цьому автор наголошує: «Природа і народна культура створили життєдайний ґрунт для архітектурної самобутності західного регіону України» [23, - С. 17].

Досліджуючи будинок багатофункціонального призначення у Львові, відомий під назвою «Будинок Товариства «Дністер», В. Чепелик аналізує довершене розпланування приміщень, в тім числі української спортивної спілки «Сокіл», розглядає складні процеси формування українського стилю. В. Чепелик також відзначає, що будинок товариства «Дністер» (архітектори І. Левинський, Л. Левинський, Т. Обмінський, О. Лушпинський, 1904-1906) «посів почесне місце у процесі формування новітнього українського зодчества» [24, - С. 184].

Дослідження Українських Народних Домів Галичини, проведені Віктором Чепеликом, вилилися в монументальну узагальнюючу працю «Український архітектурний модерн» (2000) [24]. Цей твір, що містить багато конкретних прикладів, графічних робіт, виконаних автором, являє собою,

проте, найбільш узагальнену характеристику українського стилю, поширенню якого сприяло будівництво Земських Домів Великої України та Українських Народних Домів Галичини.

На думку В. Чепелика суспільство «потрохи почало помічати оригінальність і своєрідність архітектурних форм, що відрізняли їх од форм космополітичної сецесії, сусідської закопанської моди чи загальноєвропейських стилів» [24, - С. 191]. Розглядаючи архітектуру як процес розвитку стилю, вчений далі робить ще одне узагальнення, визначивши, що «цей розвиток відповідав тим стадіальним змінам і тенденціям, які викристалізовувалися у світовій архітектурі і досягнення яких не лише засвоювалися місцевими майстрами, але й витворювалися і розвивалися ними» [24, - С. 196].

Проте дослідження Народних Домів на території колишньої Галичини, попри увагу до них відомих українських вчених-архітекторів, проведені далеко не повністю. Практично недослідженими залишаються роботи Лева Шелевича, Филімона Левицького, Лева Левинського, Тадея Обмінського, Романа Грицяя та інших українських архітекторів початку 20 століття, які значну частину своєї творчої праці присвятили проектуванню Українських Народних Домів у Галичині.

Незначну кількість наукових досліджень в царині архітектури УНД замінюють та доповнюють хіба що краєзнавчі видання. В силу своєї специфіки краєзнавчі видання не друкують цілком фахових наукових робіт, присвячених архітектурі Українських Народних Домів Галичини, проте містять окремі факти та висловлювання, що можуть служити основою для наступних наукових розробок. Однією з найбільших таких публікацій є книга Михайла Мандрика «Стрийський Народний Дім. Суспільно-історичний нарис», присвячена першому етнічно-культурному клубу Стрийщини. [25].

Аналіз обсягів та результатів науково-дослідницьких пошуків засвідчує, що наявні на даний час дослідження Українських Народних Домів, проведені науковцями в Україні та світі, не є систематизованими, в достатній мірі упорядкованими та проведеними з дотриманням модифікованих вимог для визначення системи об'єктів.

Джерела та література:

1. ЦДІАЛ, фонд 130, опис 1. Історична довідка.
2. Крип'якевич І. Народний Дім в Лежайську / Іван Крип'якевич // Ілюстрований народний календар Товариства «Просвіта» з термінарком на переступний рік 1916 / [Ред. Левицький В.]. – Львів: коштом Т-ва «Просвіта» у Львові, 1916. Річник 39. –XLVIII, 200, 12 с.: іл., табл., – (Ч. 376).

3. Українська культура. Лекції. [За ред. Антоновича Д.] Пам'ятки історичної думки України. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.
4. Лев Х. Нагірні, Леви історія родини / Лев Х., Філевич Н., Лев-молодший В. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали. – Львів, 2000. – 162 с.
5. Труш І. Два проекти на забудову українського театру у Львові / Іван Труш // Діло. – 1910. – №150, – №154.
6. Труш І. Перша руська виставка штуки / Іван Труш // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1898. Т. IV. – С. 151-152.
7. Відбудова знищених осель в Східній Галичині. Часть III. Українська загорода. Проекти приходств і читалень / [Опрацював арх. А. Лушпинський]. – Львів: видавництво технічної комісії при «Краєвим тов-господарским «Сільский господар» у Львові. 1916. – 24 с.
8. Петрик П. 60-ліття «Просвіти» у Львові / П. Петрик. – Львів: накладом Товариства «Просвіта», 1928. – 14 с.
9. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва / Дмитро Антонович. – Прага, 1923. – 210 с.
10. Жук І. Іван Левинський, архітектор-будівничий Львова / Ігор Жук // Архітектура України. – 1992. – №2. – С. 20-28.
11. Нога О. Іван Левинський: художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч / Олесь Нога. – Львів: видавництво «Основа», 1993. – 76 с.
12. Черкес Б. Возвращение Евгения Нагирного / Б. Черкес, Л. Грицюк // Архитектура СССР. – 1991. – №1. – С. 93-99.
13. Грицюк Л. Творча спадщина Євгена Нагірного та її значення для розвитку архітектури України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури: 18.00.01 / Грицюк Лариса Степанівна. – Львів: НУЛП, 2004. – 292 с.
14. Проскуряков В. Архітектура українського театру. Простір і дія. Монографія / Віктор Проскуряков. – Львів: вид-во НУ «Львівська політехніка», 2001. – 564 с.
15. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX–XX веков / В. Е. Ясиевич Киев: «Будивельный», 1988. – 184 с.
16. Історія Української архітектури / Ю. С. Асеев, В. В. Вечерський, О. М. Годованок та ін.; [За редакцією В. Тимофієнка]. – К.: «Техніка», 2003. – 472 с.
17. Чепелик В. О. Г. Слэстьон і архітектура первісних корпусів курорту [в Миргороді] / Віктор Чепелик // Прапор перемоги. – 1975. – №6. – С. 3.

- 18.Чепелик В. Народні традиції в архітектурі Києва 1920-1940-х років / Віктор Чепелик // Народна творчість та етнографія. – 1982. – №2. – С. 28-36.
- 19.Чепелик В. Український архітектурний модерн у дзеркалі епохи / Віктор Чепелик // Архітектурна спадщина України. Вип. 3, частина перша. – К.: видавництво «Українознавство», 1995. – С. 198-221.
- 20.Чепелик В. Пошук національної своєрідності в архітектурі Прикарпаття початку ХХ ст. / Віктор Чепелик // Народна творчість та етнографія. – 1990. – №1. – С. 21-30.
- 21.Чепелик В. В. Львовский опыт утверждения региональной архитектуры начала ХХ в. / Виктор Чепелик // Строительство и архитектура. – 1989. – №12. – С. 17-21.
- 22.Чепелик В. Український архітектурний модерн / Віктор Чепелик / [Упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик]. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.
- 23.Мандрик М. Стрийський Народний Дім. Суспільно -історичний нарис / Михайло Мандрик. – Стрий, 2000. – 126 с.

Аннотация

В статье выявлено состояние и перспективы исследований архитектуры Украинских Народных Домов Галиции конца 19 - начале 20 веков а также рассмотрены наиболее значимые исследовательские работы отдельных авторов и научных коллективов.

Ключевые слова: архитектурные исследования, Галичина, Украинский Народный Дом.

Abstract

The article revealed the state and prospects of Ukrainian Studies Architecture clubhouses Galicia late 19 - early 20 century and considered the most significant research of individual authors and research groups.

Keywords: architectural research, Galicia, Ukrainian People's Home.

УДК 72.01

А.Д.Яблонская,
кандидат архитектуры,
доцент кафедры теории архитектуры КНУБА

АРХИТЕКТУРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ПРАВСТВЕННОСТЬ. ЭТИКА ПРОЕКТНОГО МЫШЛЕНИЯ

Автор выражает благодарность Куровскому Георгию Константиновичу за сотрудничество и поддержку проблематики статьи, а также Тарновскому Петру Александровичу за помощь в подборе иллюстративного материала.

Аннотация: в статье поднимаются вопросы взаимосвязи нравственности и архитектурной деятельности. Сформулированы задачи Этики проектного мышления.

Ключевые слова: этика, архитектурная деятельность, мышление, проектирование.

Часть 1

Этика – учение о нравственности, морали; исследует, что в жизни обладает ценностью;

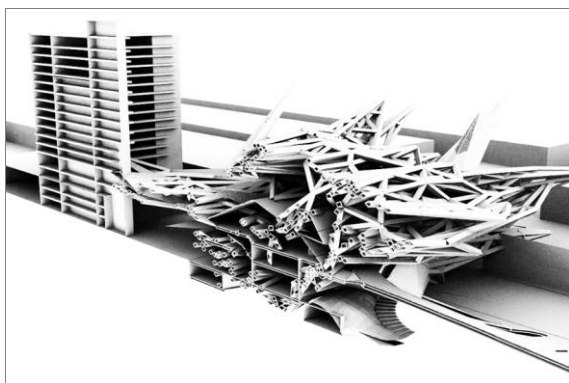
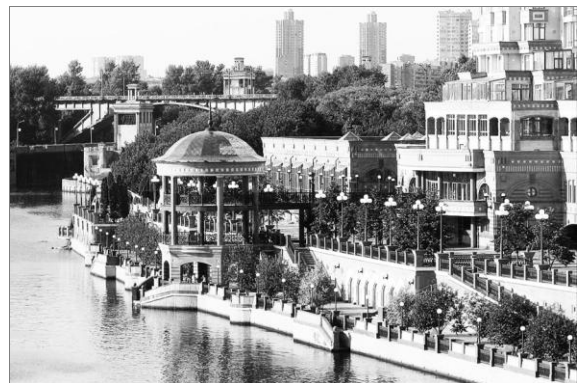
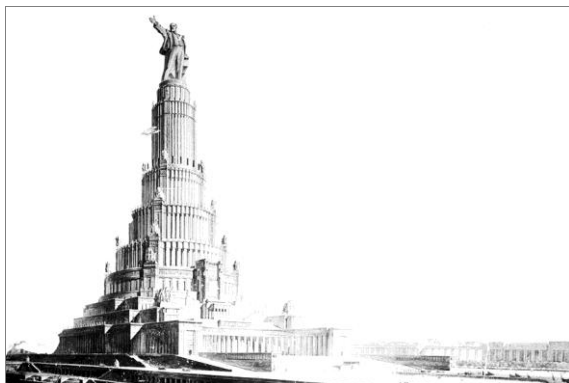
учит оценивать ситуацию, чтобы сделать возможным нравственно правильный выбор; способствует пробуждению оценивающего сознания [1].

Проектирование – осознанная и целенаправленная поэтапная деятельность, результатом, которой является создание определенного продукта, т.е. деятельность, под которой понимается в предельно сжатой характеристике *промысление того, что должно быть* [2].

Реализация проекта – воплощение в реальность человеческих ценностей, выражающих то или иное отношение человека к окружающему миру, другим людям, к задачам, которые ставит жизнь. [3]

Мышление – внутреннее, активное стремление овладеть своим собственными представлениями, понятиями, побуждениями чувств и воли, с целью получения необходимых для овладения ситуацией директиву. Это усилие над собой, чтобы совершать усилие для овладения реальностью. И зависит от того, что *представляет собой человек как таковой и, что определяет его индивидуальность.*[1]

Мораль – один из основных способов нормативных регуляций действий человека, включает в себя нравственные взгляды и чувства, жизненные ориентации и принципы, цели и мотивы поступков, и отношений; устанавливает *границу* между добром и злом, совестью и бессовестностью, честью и бесчестьем, справедливостью и несправедливостью, нормой и ненормальностью, милосердием и жестокостью...[1]. Проблемы морали состоят в отказе от чего-то личного в пользу осуществления общих, социальных и пр. ценностей. Проблема морали лежит в плоскости *свободного самопринуждения*.

Часть 2

«Вся этика основывается на «объективной реальности» психического усилия и психического труда» Пьер Тейяр де Шарден

«Поступай всегда так, чтобы расширять возможности выбора.» Этический империал.

«Mores cuius sui fiugunt fortunam. » (Каждому человеку судьбу создают его нравы.) Латинская поговорка

«Среди наших понятий... понятие нравственности важнейшее» И. Кант

«Человечество подошло к порогу, за которым нужны и новая нравственность, и новые знания, и новая система ценностей»

Н.Н. Моисеев

Вопрос о взаимосвязи архитектурной деятельности и нравственности актуален сейчас как никогда раньше. Во-первых, это проблема *влияния* архитектуры и самих архитекторов на общество. Во-вторых – это проблема *внутрицеховой этики*, норм и правил регулирующих поведение архитекторов внутри своего сообщества. В-третьих – этическое «поле» между архитектурой и средой, внешней по отношению к ней.

Архитектор – это человек, который выражает и производит некую объективную искусственную реальность. Сам процесс, «архитектурная деятельность», движим целым рядом причин. Это и потребности человека, и обогащение, так как объекты архитектуры могут приносить доход, и т.п. Вплоть до творческого импульса самого архитектора, стремящегося создавать, творить.

Сама по себе архитектурная идея не несет никакой нравственной характеристики, но лишь до тех пор, пока она, пройдя ряд трансформаций - финансирование, проект, строительство, реальный продукт - не превращается в объект, в котором неудобно, а то и опасно жить, работать; в объект, который разрушает природный, городской ландшафт; в объект, который влияет на физическое и психическое здоровье...

И всегда существуют нравственные вопросы: брать ли на себя ответственность за результат своей деятельности и продолжать ли деятельность, которая может нанести вред человеку, обществу, окружению, природе. Встает проблема нравственного выбора. Абсолютное большинство архитекторов решает – продолжать. А нравственная сторона проблемы состоит в том, что то, что создает архитектор, может навредить людям... Почти все, что создается архитектором можно использовать как во благо, так и во вред. Проблема может быть не в самой деятельности, а в ее применении?

Существует второй аспект связки «архитектура – нравственность». Это внутривидовые взаимоотношения, т.е. вопросы архитектурной этики. Мнения по этому вопросу разделяются и это разделение инициировано реальным противоречием. С одной стороны архитектор не отвечает за последствия своей деятельности, так как не он принимает решение, а тот, кто платит – государство, город, инвестор, заказчик - потребитель. А с другой стороны, архитектор не может не осознавать собственный вклад в то, что может нанести вред. И, несомненно, часть ответственности за последствия своей деятельности ложится на плечи архитекторов. Человеку, совмещающему в себе художника и инженера, теоретика и практика и пр., каковым является архитектор, надо самому быть высоконравственным, чтобы стараться придерживаться в своей деятельности принципа «не навреди!»

Важно также не идти на поводу у того, кто платит, но также не поддаваться своим эмоциям и амбициям, не потворствовать моде, сиюминутным, временным ситуациям, а искать решения находить аргументы, сопротивляться, т.е. искать, то единственное возможное решение, которое максимально реализует этот принцип.

Первая, изначальная, нравственная установка должна быть на объективность. Это, во-первых, выражается в стремлении непредвзятого отношения к ситуациям, без зачарованности собственной идеей или концепцией, а во-вторых - это умение увидеть задачу всесторонне, целостно. Наверное объективность требует некоторой созерцательности и отстраненности... Но ведь объективность это часть более общего свойства, такого как справедливость, что уже является добродетелью.

Но архитектурная профессиональная среда очень далека от этого. Борьба идей и концепций, борьба за заказчика, за финансирование и пр. перерастает в борьбу личностей, амбиций и самолюбий. Найдите двух архитекторов, которые о третьем отзовутся хорошо! Культура профессионального диалога очень важна. Быть объективным, это значит реально и цельно видеть задачу – предмет анализа, но и уважать тех, кто мыслит, видит, делает иначе. Предвзятость и самонадеянность мешают понимать то, что происходит в реальности и видеть проблему целостно. Объективность-справедливость неразрывно связана с самокритичностью. Архитектор достигает успеха реального, а не номинального тогда, когда происходит проверка своих собственных работ, их непредвзятый анализ.

А если говорить о таких качествах как честность и порядочность. Эти качества предполагают анализ не только непосредственно своих работ, но и их последствий. Порядочность проявляется в том, чтобы не присваивать себе

чужую роботу, чужие идеи, уважать и ценить труд и вклад сотрудников и учеников.

Плагиат в архитектуре – это большая проблема, особенно в наше время глобальной информированности, можно взять чужую идею, чуть переделать и уже это твое, это придумал ты, а если что, то все можно мотивировано объяснить, списать на совпадение, на «идеи витают в воздухе», на стиль и пр. Уследить за всем невозможно и, тем более, уличить в плагиате, и только личная порядочность служит тут тем регулятором, который не позволяет пользоваться чужим. «Не ворую, не потому, что поймают на горячем и накажут», а потому, «что не могу просто этого делать».

Порядочность очень важна и при взаимоотношениях с творческим коллективом. Архитектура – это такой вид деятельности, который не осуществляется в одиночку. Это творческая коллективная работа. Но для успешной и продуктивной работы существует иерархия внутри коллектива: есть руководитель и руководимые, есть те, кто генерирует идеи и те, кто их воплощают. И тут важен благоприятный и психологический климат.

Архитектурная проектная деятельность также находится во взаимодействии с внешними по отношению к ней родами деятельности: теоретической, инженерной, строительной и пр. Архитекторы, зачастую, в своих отношениях ко всему неархитектурному высокомерны: «мы – элита». Это не дает возможности воспринимать новые идеи, подходы и новые возможности, а зачастую «искривляет» и обедняет решение задачи. Это кривое зеркало высокомерия.

Нравственность и толерантность архитектора связана со степенью открытости к новому, к тому, что не вписывается в привычный образ.

А вечное противоборство - архитектор-демиург и заказчик-потребитель. Чувство превосходства, по сути, опосредовано чувством вседозволенности.

Архитектор воздействует на природу. Камень, дерево, металл не могут отозваться, вступить в диалог. Они безропотно переносят любые воздействия (зри «насилие»), сопротивляясь пассивно фактом своего существования. Чтобы строить, надо быть уверенным, что у этих субстанций нет ощущений, чувств... А если «Не то, что мните вы, природа: Не слепок, не бездушный лик – В ней есть душа, в ней есть свобода, В ней есть любовь, в ней есть язык», то тогда вся архитектурная деятельность выносится на пределы нравственности! Массированное воздействие строительных технологий вносит свою лепту в атаку на «бездушную» природу и соответственно ведет к нарушению природного, экологического баланса... И здесь встает этический вопрос: если не щадить, не думать о средствах в частности, значит не щадить все в целом.

Древние считали, что земля живое существо и грубое вмешательство причиняет ей боль. И архитектор древности – это посвященный, это жрец. Он обладал знаниями, следовал правилам и канонам, которые носили и религиозный, и нравственный аспект.

Можно рассматривать архитектурную деятельность и как постоянное экспериментирование. А каждый эксперимент имеет объект и это не только «бездушная» природа, но и живые люди. Неудобно, тесно, темно, низко и пр. это неудобство человека, как физическое, так и психическое. Непрофессионализм среди архитекторов также носит этический характер, ведь это не только деньги заказчика...

В целом для современного архитектора поле экспериментирования над людьми и природой сейчас очень велико. В мире 70% всех усилий, средств и ресурсов тратятся на строительство и, пользуются плодами деятельности архитекторов и строителей практически миллиарды людей! И человек тоже, как камень, металл или дерево, подвергается воздействию (зри «насилию») со стороны архитектора. А рассматривать объект эксперимента как инертное, пассивное начало, которым можно манипулировать, которое не в силах проявить свою субъективность: характер, волю, протест - это безнравственно. В эксперименте бывают вовлечены не один человек, а большие социальные группы и тогда уже архитектура становится социально опасной. Она формирует и делает безнравственными, обделенными, преступными огромные массы людей. И тут встает вопрос: взаимоотношения архитектора с властью и деньгами. Вопросы совести...

Часть 3

«Суждения вкуса являются бескорыстными, всеобщими и необходимыми».И.Кант

«Выбор это проблема вкуса, а не морали».И. Бродский...или уже потом морали.

«Эстетика - мать этики». О. Уайльд

«Красота и добро исходят из одного и того же источника и подчиняются одному и тому же закону... Они являются таковыми лишь в силу своей бескорыстности» ...Они одинаково *бесполезны*. «...бесполезность есть безличность и, именно потому, добро и красота связываются и сливаются в самой абсолютной и самой обширной идее нравственности...»П. Чаадаев

Современные условия жизни человека вынуждают его вести себя так, что из его жизни вытесняется нравственное рассмотрение своих поступков, действий и их последствий. И тут имеется прямая связь с проектированием, которое есть «...*прмысление того, что должно быть...*». В человека заложен изначально вкус, т.е. орган для восприятия ценностей жизни, а развит он или нет?

Неразделенное оценивающее сознание это производная *воли* человека. А воля действенна только тогда, когда она направлена на *ценность*, т.е на сверхзадачу.

Сущность этических (нравственных) ценностей заключается в объединении общей целью, осуществление которой требуется от *каждого* и для *каждого* предполагается. Ценности могут быть намерений, убеждений и поведения.

Деятельность, вытекающая из намерений и убеждений, уже имеет реальные последствия. А последствия могут быть как со знаком «+» так и «-». Архитектурная деятельность, таким образом, лежит в плоскости нравственности. И тут возникает вопрос о воспитании. Воспитание формирует бессознательно осуществляющие жизненные ценности, т.е. способствует, инициирует рефлексию. «Иначе не могу поступить, потому что воспитание не позволяет». Нравственное поведение (этика) предполагают, что человек всегда имеет возможность выбора. А реализует он эту возможность или нет, это вопрос его личных нравственных установок и, соответственно, воспитания. Человек поступает этически правильно в том случае, если он осуществляет ту *ценность* (сверхзадачу), которая требует наибольшего нравственного усилия. Мышление это усилие, и зависит от того, что собой представляет человек как таковой. Круг замкнулся.

Часть 4.

Архитектура – это социально-профессиональная деятельность. И требует знаний и умений в области социально-гуманитарных, естественнонаучных, обще- и специально-профессиональных дисциплин. Архитектурная деятельность – это и проектная и организационная, и административная, и научная, и педагогическая деятельность. Существует кодекс профессиональной этики архитектора. Это внутренние законы для всех архитекторов, которые осуществляют архитектурную деятельность. Он распространяется на все ее виды. И первое что прописано в кодексе, это то, что архитектор должен использовать приобретенные в процессе *учебы*, практической подготовки и практического опыта *знания* на пользу общества, заказчиков, потребителей, строителей... и... отдавать приоритет профессиональным выводам и решением *над любыми другими побуждениями...*

Но главное это не обучение профессии, даже не образование и не просвещение. Главное, это воспитание. Через воспитание и появляется эта рефлексия, когда просто «не могу иначе» думать, проектировать, руководить, управлять, обучать, поступать. А это переход от цели «как сделать?» на высший уровень «зачем делать?», а уже потом «как?». Прежде того как «знать и уметь» нужен осознанно нравственный выбор и поиск ответов. Архитектура, как деятельность, это часть общей, проектной т.е. тварной, создающей деятельности. И эта деятельность должна быть ответственной - «мы в ответе», и носить характер осознанного творения - «знаем, как не навредить».

Этика проектного мышления - это реализация нравственного подхода в отношениях «человек – природа», «человек – окружающая среда», «человек – человек». Этика проектного мышления предполагает формирование, во-первых, осознания своей зависимости от всех; во-вторых, понимания того, что выживание возможно только в сохранении всеобщей целостности; в-третьих, наличия моральной ответственности за последствия профессиональной деятельности; в-четвертых, понимания ограничения потребностей, как условие выживания. Этика проектного мышления это переориентация мышления с «все дозволено, все разрешено и все возможно» на «уже не все...», но выбор за нами...

Задачами *Этики проектного мышления* являются:

- осознанное, нравственное, уважительное отношение к Природе, Среде, Живому и человеческой жизни;
- способность к рефлексии («иначе не могу») над проблемами Природы, Жизни и Смерти, всего Живого;
- формирование собственной активной этической установки, которая должна проявляться в усилении;

- освоение проблематики «архитектурная деятельность и нравственность», включающая в себя анализ конкретных ситуаций, их нравственной составляющей; собственный моральный выбор;
- формирование этически корректных норм мышления и поведения;
- умения вести этическую полемику и диалог;
- приобретение навыков исследования и разрешения нравственно конфликтных ситуаций;
- поиск и анализ причин и последствий архитектурной деятельности;
- проведение оценки с позиций нравственности реальных, внешних по отношению к архитектуре, влияний: политических, социальных, экономических, экологических, технических, информационных процессов на архитектурную деятельность;
- выработка рефлексии, устойчивой ориентации и готовности руководствоваться принципами и нормами этики;
- адекватная самооценка и толерантная оценка других, корректное поведение в среде профессионального общения.

Список литературы

1. Философский энциклопедический словарь.- М.:ИНФРА – М.,1998.-576с.
2. Алексеев Н.Г. Проектирование и рефлексивное мышление // Развитие личности. 2002, №2.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.1946.
4. Имакаев В.Р. Феномен учительства в социально-философском гуманитарно-проектном измерениях. Дисс. на соиск. уч. степ. док. филос. наук. – Перм. 2005.

Анотація

В статті підіймаються питання взаємозв'язку моральності та архітектурної діяльності. Формулюються завдання Етики проектного мислення. Ключові слова: етика, архітектурна діяльність, мислення, проектування.

Abstract

The article raises questions of morality and the relationship of architectural activity. The problems of ethics of the project thinking. Key words: ethics, architectural practice, thinking, designing.

УДК 72.01

О.В.Левченко,
кандидат архітектури, КНУБА,
Р.О.Косаревська,
кандидат архітектури, КНУБА

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОБУДОВИ СТИЛІСТИКИ В ЛАНДШАФТНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Анотація: у статті представлений огляд побудови стилістики в ландшафтному проектуванні з використанням інформаційних технологій на прикладі програмного пакету для проектування дизайну ландшафту: "Наш Сад Рубін 9.0".

Ключові слова: програма, ландшафтний дизайн, сад, план, 3D.

Актуальність проблематики застосування інформаційних технологій у будь-якому виді діяльності архітектурної практики неможливо переоцінити. На початку ери комп'ютерного моделювання архітектурних об'єктів виникало багато суперечок щодо необхідності, гнучкості та універсальності виконання проекту на комп'ютері чи віддавати перевагу традиційному методу (олівцем на папері). І якщо постфактум в архітектурній діяльності ці суперечки вже вирішені, то дизайні ландшафту інструментарій інформаційних технологій ще й досі «не переважив».

Основою успішного втілення будь-якого стилю для саду є планування й оформлення його ділянки таким чином, щоб було зручно й не виникало дисгармонії з будинком і навколишнім пейзажем [1]. Таку можливість надають технології інформаційного моделювання будівництва (технологія БІМ): «організація і узгодженість оброблюваної інформації прискорює прийняття рішень, підвищує їх якість, в тому числі документаційну, і дозволяє прогнозувати експлуатаційні характеристики об'єкту ще до початку будівництва» [2]. БІМ з дизайном навколишнього середовища надають повну

картину концептуального рішення у вигляді інтерактивної системи. Вона пропонує ключові елементи даних про будівництво та декорацію ландшафтного середовища, що також може бути використано для подальшого аналізу забудови, чим забезпечити адекватний зворотній зв'язок.

Як видно з вищенаведеного, інформаційне моделювання є ключовою передумовою для перформативної архітектури. Для її реалізації архітектори мають провести інформаційне моделювання середовища у платформу, що закладає основу ефективної і досяжної оцінки виконання дизайнів у практиці.

На наш погляд, на сьогодні доволі вдалим для використання у ландшафтному дизайні є комплекс «Наш Сад Рубін 9.0». Він складається з **Планувальника** з різними редакторами (вимощення, сходи, паркани, стрижені рослини, фотоплан тощо), **Фото-редактора**, що дозволяє працювати з цифровою фотографією об'єкта, **Енциклопедії рослин** і **Редактора Ресурсів**, які дозволяють додавати власні тривимірні моделі і текстири.

Повертаючись до архітектури ландшафту та рослинництва з боку класичного архітектурного дизайну, Едемський сад традиційно є втіленням найпрекраснішого місця у світі. Упродовж всієї історії людина намагається відтворити свій особистий рай і наповнити його благодаттю. Для багатьох садівників створення маленького ідеального світу є можливістю реалізувати все найкраще і благородне у собі. Під покровом гілок, в оточенні ароматних і ніжних квітів і трав, мирські проблеми і біди, суєта і повсякденність йдуть у небуття. У сонячний день прогулянка босоніж по теплих каменях, якими

Рис. 1 Сукуленти з їх м'ясистими листям і мох дозволяють створити по-справжньому екзотичний куточок.

вимощена доріжка в саду, дає можливість розслабитися і відчути приплив життєдайних сил природи.

Добре спланований гармонійний сад це перш за все досягнення його власника, якому вдалося розкрити свою особистість у творчому плані. Кожен сад індивідуальний і його господар влаштовує такий пейзаж, який би задовольняв його потребу у красі та спокої, його ідеалістичні уявлення про природу. У відтворенні вподобаних природних рельєфів садівникам можуть допомогти також і сучасні технології.

До стилістичних напрямлень, що яскраво втілюються у програмному виконанні, відноситься так званий «Кам'яний сад» (див. Рис.1). Наш Сад Рубін «Редактор вимощення» – зручний інструмент для попереднього втілення

такого куточка на власній ділянці, зокрема створення різноманітних способів вимощення доріжок, патіо, двориків. Спочатку створюється шаблон і далі він використовується для регулярного розміщення області плану. Шаблони задають правила багаторазового повторення об'єктів за площею, лінією, колом або випадковим повторенням. Цей редактор незамінний при конструюванні регулярних композицій (див. Рис.2), таких як квітники, бордюри, садові алеї тощо. У шаблоні можуть використовуватися рослини, декоративні елементи або будь-які інші об'єкти. Шаблон створюється окремо і може бути використаний у різних проектах.

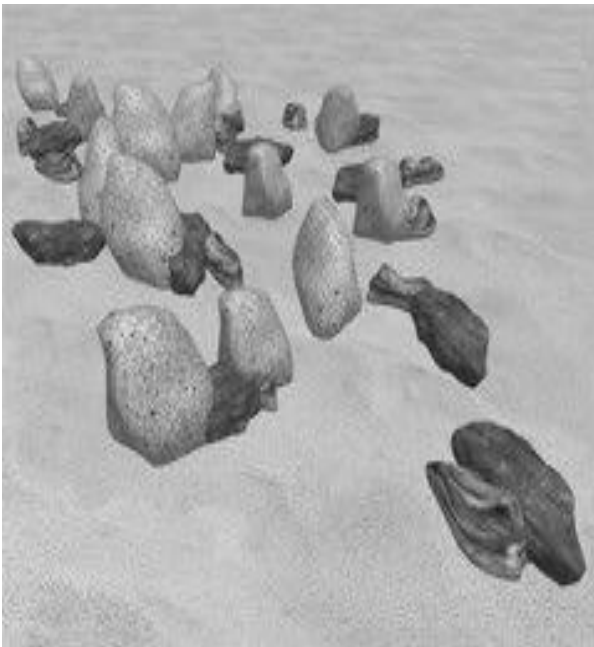
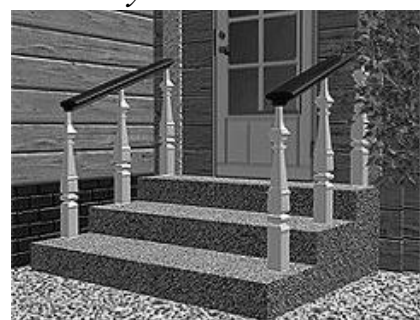
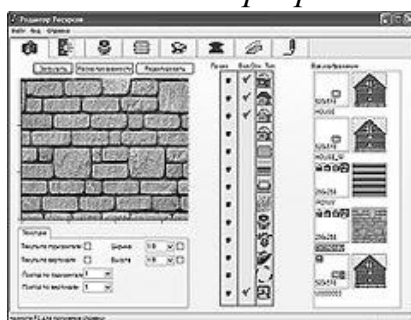
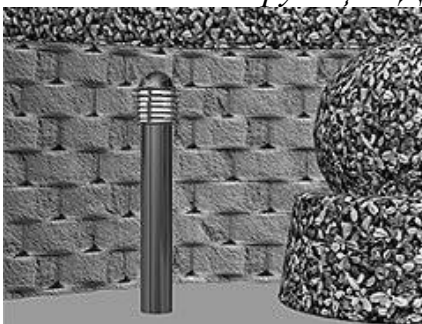

Рис. 2 Створення повторюваного малюнка

Проте, якими б великими не були бібліотеки тривимірних об'єктів програми, вони не можуть охопити все різноманіття конструкцій, що використовуються у ландшафтному проектуванні. Для створення своїх ексклюзивних моделей призначений простий і зручний редактор малих архітектурних форм (МАФ) – «Редактор МАФ» тривимірний проектувальник об'єктів, що не вимагає від користувача спеціальних навичок роботи. При конструюванні нових об'єктів використовуються комбінації різних профілів та форм, існуючі у програмі, так і свої власні. Процес конструювання

безперервно відображається у вікні перегляду. Таким чином, користувач відразу бачить результат своїх дій і має можливість вносити корективи. При створенні складних моделей, що складаються з декількох простих об'єктів, всі елементи моделі збираються безпосередньо в програмі і зберігаються в бібліотеці як одна, композиційна модель. Найнеобхідніші функції 3D-моделювання наведені нижче.

Нові функції 3D-моделювання програми Наш Сад Рубін 9.0:

Фактурність матеріалів

Огорожа

Редактор ресурсів

Вимощення

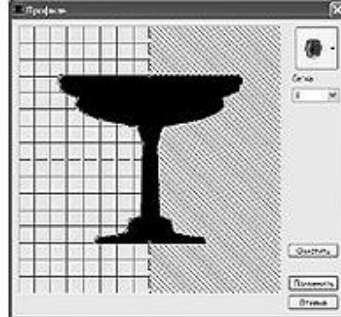
Сходи

Підняті поверхні

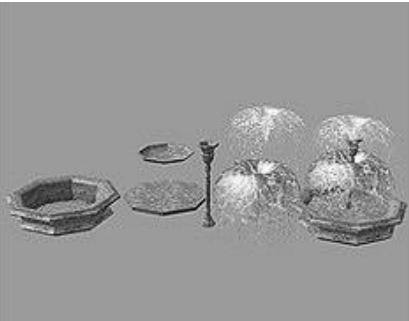
Архітектурні форми (МАФ)

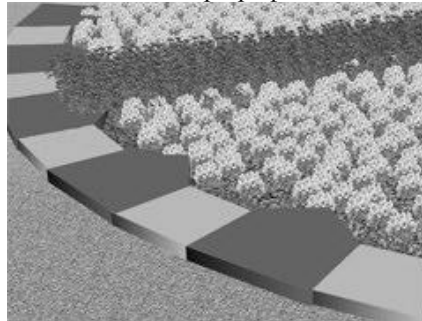
Редактор профілю

Імпорт 3Д моделей

Створення 3D моделей

Створення бордюрів

Створення повторюваного малюнка

Першим кроком для створення шматочка дикої природи буде вибір місця його розміщення. Найкраще розташувати альпійську гірку у віддаленому куточку саду. Не можна розташовувати «кам'яний куточок» на великих незаповнених рослинністю ділянках землі. Кожний кам'яний сад має свою певну форму, а тому він буде вибиватися із загального виду пейзажу, що більше підкреслить його штучність. Не слід також влаштовувати кам'яний сад у тіні високих дерев, чагарників і будівель. Правильне розташування допоможе виростити здорові рослини, які будуть витончено обрамляти брили.

Щоб альпінарій вийшов по справжньому вражаючим, його варто розмістити на горбистій поверхні. Хоча плоскі зони ділянки також підійдуть, якщо добре спланувати розташування всіх елементів. Наскрізною ідеєю оформлення стати його природність. У цьому випадку не завадить прогулянка по справжнім гірським або горбистим місцевостям, якщо є така можливість. Розмір кам'яного саду багато в чому залежить від можливостей ділянки. Занадто велика територія не придатна для його конструювання. І справа не в кількості витраченого матеріалу. Кам'яний сад, як правило, стає домінуючою

частиною всієї ділянки, якщо його розміри занадто великі. До того ж, наповнена складними конструкціями композиція невдало виглядає на маленькій ділянці. У цьому випадку можна успішно розбити кам'яний сад на великій території.

Оскільки в оформленні дуже важливі пропорції, треба вибирати камені

Рис. 3 Альпійська гірка

середніх розмірів. Варто зауважити, що занадто великі камені не тільки порушують гармонію, але досить дорого коштують. Тому скромний альпінарій привабливий не тільки в естетичному, а й економічному плані. Валуни різних відтінків та розмірів внесуть різноманітність у кам'яний сад (див. Рис.3).

Для того, щоб альпінарій був схожий на шматочок

пейзажу гірської місцевості, використовують величезні брили каміння, вага яких досягає до 100 кг. Уламки меншого розміру знадобляться, щоб урізноманітнити композицію. Потім роблять великий насип із дрібного каменю, додаючи більш великі, які будуть проглядатися через прошарок родючого ґрунту.

Для наступних шарів варто використовувати суміш торфу або перегною з листя і родючої землі у розрахунку 4 відра на одну насип, що приблизно прирівнюється до 100 кг. Великі брили не повинні виглядати відособлено, і значить штучно. Так, у природному середовищі камінь йде у ґрунт. Тому для виконання саду найвужчу частину осколка вкопують у землю, залишаючи на поверхні широку і рельєфну. Щоб конструкція довгий час залишалася міцною і не розповзалася під дощами, камінь утрамбовують в землі. При необхідності альпінарій присипають ґрунтом і щебенем або маленькими осколками, які також злегка прибивають землею. Під час дощу вода повинна вільно потрапляти до коріння рослин. Під час укладання осколків каменів варто періодично дивитися на виконану роботу здалеку, щоб отримати загальне враження і усунути недоліки, якщо такі є.

Брили, укладають шарами, але щільно один до одного, вони осушують ґрунт і дощова вода буде стікати по них. Виступи каменів не повинні нависати над тими ділянками землі, куди згодом висадять рослини, інакше вони будуть закривати їх від сонця. Отже, правильно розташовані брили простягаються у

Рис. 4 Сад з каменю

глиб насипу або плоскої поверхні ґрунту так, щоб вода могла вільно проходити в проміжки між ними.

Природно виглядають камені, укладання яких імітує природний пласт (див. Рис.4) в горизонтальному положенні, між ними можна висадити рослини.

Актуальним і перспективним напрямом розвитку стилістичного втілення саду в «кам'яних джунглях» міста є органічна архітектура. Саме ця течія художнього мислення та

сприйняття бетону і каменю, як основи розвитку органічної субстанції, має найліпше втілення в концепції ландшафтного дизайну — «Сад на камені».

У цьому випадку невелику ділянку за будинком або біля нього вмощують каменем або заливають бетоном, залишаючи трохи місця для висаджування невибагливих рослин. Останній простір розмішують великими і маленькими діжками з більш вибагливими представниками рослинного світу. Дуже важливо заповнити простір дієво (див. Рис.5).

Сад може мати кілька рівнів (див. Рис.6). Причому він справить більше враження, якщо його віддалена частина плавно з'єднається широкими сходами (див. Рис.7).

Рис. 5 Кам'яна галявина

У цьому випадку та частина ділянки, що знаходиться у глибині, бажано має бути вимощена плитами. Щоб виділити певну зону, по її краях зводять невисокі стіни з каменю, за якими будуть тягтися в'юнкі рослини.

Рис. 6 Монастирський дворик

Такий дизайн навколишнього середовища наближує людину до витоків життєдайної сили квітучого килима і бавить око кольорами спокою та миру.

З огляду на вищезазначене, можна зробити наступні висновки:

1. Тривимірне представлення проекту ландшафту засобами інформаційних технологій в архітектурній практиці є функціональним і економічним. До текстових, калькуляційних та всіх інших документів, необхідний двовимірний план (вид зверху) і бажано тривимірні види.
2. На цей час кращим програмним продуктом для реалізації ландшафтного проектування з використанням усіх переваг технології БІМ є продукт німецької компанії Gartena, пакет програм для ландшафтного дизайну і планування садової ділянки, що містить програму «Наш Сад Рубін 9.0» російського виробника.
3. Цифрова інформаційна модель підтримує перформативні ідеї ландшафтного дизайну. Модель побудови інформаційного дизайну представляє собою ландшафт в інтегрованій базі даних скоординованої інформації.

4. Умовами, необхідними для підтримки інформативного діалогу (БІМ) є:

- надійна і повністю скоординована дизайн-модель, що відображає ідею з відповідною деталізацією та рівнем абстракції, необхідних для попередньої оцінки;
- аналіз засобів і методів, здатних оцінити ефективність моделі та надати практичного зворотного зв'язку з дизайнером;
- шляхи методів аналізу продуктивності моделі і конструювання, сприяння діалогу між дизайнером, технічною моделлю і інструментом аналізу продуктивності будівництва.

5. Рішення з інформаційного моделювання (БІМ) забезпечують узгодженість, актуальність та доступність даних при роботі в інтегрованому середовищі, прогнозування експлуатаційних характеристик, створення екологічно раціональних проектів, підвищення продуктивності, впровадження нових методів роботи та ін.

Рис. 7 Зелені сходи

Література

1. Брукс Д. Краткая энциклопедия садового дизайна / Джон Брукс; пер с англ.- М.: ЗАО «БММ», 2008.- 224 с.: илл.
2. Ивахова Л.И. Современный ландшафтный дизайн. Иллюстрированная энциклопедия / Л.И.Ивахова, С.С.Фесюк, В.С.Самойлов.- М.: Аделант, 2005.- 384 с.
3. Орлов А. Ландшафтный дизайн на компьютере (+ CD-ROM) / А.Орлов.- СПб.: Питер, 2008.- 240 с.
4. Ньюбери Т. Все о планировке сада / Тим Ньюбери.- М.: Кладезь-Букс, 2009.- 256 с.
5. Косаревский И.А. Композиция городского парка / И.А.Косаревский.— К.: «Будівельник», 1977.— 140с.
6. Косаревська Р.О., Левченко О.В. Програми для ландшафтного проектування

// Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. — К.: КНУБА, 2009.— Випуск 22.— С.86-95.

7. http://www.superhomecenter.com/software/cust_land_designer_3dv70.htm.
8. <http://www.ideaspectrum.com/index.php>
9. <http://www.punchsoftware.com/index.htm>
10. <http://soft.dicomp.ru/?body=omega>.
11. <http://gardengraphics.com>
12. <http://www.homedesignersoftware.com>
13. <http://www.3dhaonline.com/>

Аннотация

В статье представлен обзор построения стилистики в ландшафтном проектировании с использованием информационных технологий, на примере программного пакета для проектирования дизайна ландшафта.

Ключевые слова: программа, ландшафтный дизайн, сад, план, 3D.

Summary

An overview of the construction style of landscape design using information technology as an example of a software package for the design of landscape design.

Keywords: program, landscape design, garden, plan, 3D.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 711.453.9

Т. О.Васильцова,
студентка 6-го курсу
факультету архітектури та дизайну
Національного авіаційного університету, м. Київ

**АЕРОДРОМ ЯК ОДИН ІЗ МІСТОБУДІВНИХ ФАКТОРІВ
ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЯДРА НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ**

Анотація: Тенденції соціально-економічного розвитку міста визначаються на основі динаміки: населення та економічної бази, до складу якої входить така сфера обслуговування як зовнішній транспорт. Із ряду видів зовнішнього транспорту найшвидшим та найпрестижним являється авіаційний. Населені пункти соціально та економічно залежні від напрямку спеціалізації зовнішнього транспорту, який може диктувати умови та особливості організації виробничої сфери, обслуговування, а також визначати прошарок суспільства, спроможного користуватись ним.

Ключові слова: Аеродром, зовнішній транспорт, соціально-економічний потенціал, населений пункт.

На сьогоднішній час на території України існує перелік міст, що містять аеродроми з невизначеним напрямком спеціалізації (більшість з них за первісним призначенням - військові).

Таким чином, виникла проблема, пов'язана з відсутністю нормативної бази щодо використання та оцінювання даних територій, видачі паспортів а також критерій, якими належить керуватись при визначенні напрямку подальшої експлуатації демілітаризованих аеродромів. Внаслідок нерационального використання зовнішнього транспорту, з'являється загроза негативного впливу на соціально-економічний потенціал населеного пункту чи держави в цілому (в залежності від рівня важливості транспортної розв'язки).

Конкретних наукових досліджень для створення висновків по територіям демілітаризованих аеродромів, а також проведення типологічного аналізу на даний час, не зареєстровано.

Цілі статті:

- Визначити основні чинники формування та розвитку населеного пункту.
- Виявити вплив спеціалізації аеродрому на формування соціально-економічного потенціалу населеного пункту;
- Вказати основні проблеми, пов'язані з використанням та визначенням напрямку спеціалізації аеродромів в Україні;
- Навести приклади спеціалізації аеродромів на території України та з'ясувати їх вплив на соціально-економічну сферу.

Завдання дослідження полягає у виявленні впливу аеродрому на соціально-економічний потенціал населеного пункту.

Розвиток сучасного міста визначається процесом урбанізації, особливістю якого є концентрація в містах різноманітних сфер діяльності, що забезпечують повноцінне існування суспільства. Тенденції соціально-економічного розвитку міста визначаються на основі динаміки: населення та економічної бази, до складу якої входить така сфера обслуговування як зовнішній транспорт. На сьогоднішній день основним фактором формування та розвитку населеного пункту являється економічна база (містобудівна галузь промисловості, зовнішній транспорт, будівництво, наукове забезпечення, освіта, управління), який диктує потребу в раціональній організації виробництва, а також появі нових сполучень зовнішнього транспорту, що забезпечуватимуть швидкі вантажні та пасажирські переправлення.

Аеропорт – підприємство, що здійснює приймання і відправлення повітряних суден (ПС), пасажирів, багажу, вантажів, обслуговування польотів ПС і екіпажів.

Аеродром – земельна ділянка з повітряним простором, спорудами та обладнанням, що забезпечують взліт, посадку, рулювання, обслуговування літаків, вертольотів та планерів.

Економічно-розвиненим місто вважається не тільки за наявністю в ньому виробничого потенціалу, але й вигідним розташуванням розв'язки зовнішнього транспорту, яка спрощує проблему доступності до населеного пункту, а також являється об'єктом накопичення населення різних прошарків суспільства та громадянства. До видів зовнішнього транспорту відноситься: залізничні та автомобільні сполучення загальної мережі, авіаційний та морський транспорт. Найшвидшим та найпрестижним являється авіаційний. Авіаційне угруповання на території України в пострадянський період 92-го року складало: чотири повітряні армії, а кількість ВПС перевищувала 122 тисячі чоловік. За минуле десятиріччя бойових літаків стало як мінімум удвічі менше, але залишились території, які потребують доцільного перепрофілювання, в залежності від потреб населення. Після введення в дію Військової реформи (реформування

Збройних Сил та інших військових формувань), зареєстровано понад 3 тис. великих, середніх і малих військових баз, що становлять додаткові витрати для бюджету країни на утримання їх в належному стані (щороку доводиться виділяти по 200 млн. грн.), серед них велика кількість демілітаризованих аеродромів, що потребують визначення чіткого напрямку розвитку та спеціалізації. В Україні налічується 2487 військових містечок, що містять функціонально неорганізовані території; за 10 років урядом було видано 54 документи, які стосуються вирішення цього питання.

Процес реорганізації військових територій відбувається в суворій відповідності до Держпрограми, розрахованої до 2010 року. Аеропорти військової авіації передаються як цілісні майнові комплекси, до складу яких належать військові аеродроми, окремі споруди (об'єкти керування повітряним рухом, радіонавігації та посадки, водопровідні, каналізаційні, очисні та інші споруди, зовнішні мережі електро-, тепло-, газо-, водопостачання та водовідведення, а також бойлерні, котельні, дороги, обладнання тощо), службово-технічна територія, казармений фонд, житловий фонд з усіма будинками і спорудами, розміщений в населених пунктах не далі ніж 15 кілометрів від аеродрому. До 3 % території розвинених країн відводиться під військові бази, склади, полігони тощо — і це переважно родючі землі або лісові масиви.

З метою подальшої конверсії військових об'єктів, раціонального використання земель, було прийнято ряд наказів щодо перепрофілювання або спільної експлуатації військових та цивільних аеродромів.

Серед переліку аеродромів спільного користування можна відзначити такі об'єкти як аеродром в м. Умань (Чернігівська обл.), м. Коломия (Івано-Франківська обл. Наразі аеродром "Коломия" законсервовано), аеродром Бельбек (АР Крим). Внаслідок часткової цивільної експлуатації цих об'єктів, в цих населених пунктах піднявся рівень соціально-економічних зв'язків з іншими містами, оскільки в даному випадку розв'язки зовнішнього транспорту доцільно пов'язана з основними планувальними елементами системи розселення.

Населені пункти, що безпосередньо розміщуються в зоні впливу великого міста, часто організовують сферу діяльності, яка б користувалась попитом цього міста та приносила зворотній доход. Тому більшість аеродромів навколо великих міст перепрофілюються у вантажні, що забезпечує швидкий обмін продукції та знімає додаткове навантаження з головного цивільного аеродрому. На приклад перепрофілювання аеродромів в м. Біла Церква, с. Узин, що під Києвом дозволили звільнити аеродроми в м. Борисполі та м. Жуляни, а також в с. Кача під Севастополем від перевантаження, спричиненого

перевезенням с/г та промислової продукції. Таким чином, ці населені пункти частково розглядаються як об'єкти економічного обігу.

Існують випадки, коли спеціалізація аеродромів визначається в одному напрямку. Міністерство транспорту України погодило використання Луцького військового аеродрому, що в районі Вишкова, у цивільних цілях. Оскільки з'являється основний аеродром, який має достатній радіус обслуговування, то сусідній з ним об'єкт, наприклад, аеродром у Крупі, може бути розформований. Наявних площ цього аеродрому вистачить, аби відбудувати досить різнопланову інфраструктуру, яка себе окупуватиме. Існують підстави для створення комплексного міжнародного розважально-виставкового та бізнес-центрів, який б формували привабливе інвестиційне обличчя краю. Крім того, облаштувати майданчики для занять із картингу, мото- і велоспорту, започаткувати школу парашутного спорту та підготовки пілотів для літаків бізнес-класу.

Аеродроми курортно-туристичної спеціалізації організують у відповідних курортно-привабливих зонах (побережжя Чорного моря, Прикарпаття та ін.). Одним з таких об'єктів є військовий аеродром на мисі Херсонес в м. Севастополі, який за генеральним планом передбачається перепрофілювати в туристично-діловий міжнародного значення, що значно вплине на соціально-культурний розвиток країни.

На даний час діючими військовими являються три аеродроми: Старокостянтинів, Саки та Бельбек, який найближчим часом також буде частково експлуатуватись як цивільний. Ці міста відповідно вважаються військовими.

Соціально-економічний потенціал цих міст залежить від напрямку спеціалізації зовнішнього транспорту, який може диктувати умови та особливості організації виробничої сфери, обслуговування, а також визначати прошарок суспільства, спроможного користуватись ним.

Таким чином, виявляючи основне призначення аеродрому, слід враховувати соціально-економічні потреби населення. При цьому виникає необхідність прорахувати доцільність розвитку пасажиро - і вантажопотоків на території України.

Таким чином, можна отримати ряд закономірностей, які вказують на вземоз'язок зовнішнього транспорту та соціально-економічної сфери, що допоможе в подальшому науковому дослідженні систематизувати та класифікувати функціонально неорганізовані території аеродромів, з метою ефективнішого використання земляних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Соціально-економічні проблеми містобудування. Зб. Наук.пр./КиївНДПМістобудування. – Київ: КиївЗНПЕП, 1987. – 97 с.
2. Повітряний кодекс України. Розділ 7. Аеродроми і аеропорти
3. Шашкін А.В., Першаков В.М., Плужніков Б.О. Військові аеродроми: Методичні вказівки до виконання курсової роботи "Проектування польового аеродрому" для студентів спеціальності 8.092105 "Автомобільні дороги та аеродроми". - К.: НАУ, 2003. - 84 с.
4. Золотоперий В.М., Закревський А.І. Аеропорти та їх експлуатація. Методичні вказівки до курсової роботи для студентів інституту заочної та дистанційної освіти спеціальності 8.100403 "Організація перевезень та управління транспортом". - К.: НАУ, 2001. - 64 с.
5. Справочник для инженеров "Строительство аэродромов", 1996г Москва 276с.
6. Айрапетов Д. П. Материал и архитектура. М.: Стройиздат. 1978г. 270с.,ил.
7. Викторов Б. И. Специальные сооружения и здания аэропортов. Учебник для студентов вузов. М.: Транспорт. 1978г. 365 с., ил.
8. Данилов А. Н. Геодезические работы при изыскании и строительстве аэропортов (практическое руководство). Главное управление гражданского воздушного флота СССР. М.: Редакционно-издательский отдел Аэрофлота. 1948г. 144 с.
9. Аеровокзали цивільної авіації. Державні санітарні правила і норми, гігієнічні нормативи. 7. Гігієна транспорту. 7.3. Авіаційний транспорт. ДСанПіН 7.7.3.-014-99
- 10.Н. Ашфорд, П.Х. Райт. Проектирование аэропортов (пер. с англ. А.П. Стенушин). М.: Транспорт, 1988.

Аннотация

Тенденции социально-экономического развития города определяются на основе динамики: населения и экономической базы, которая включает в себя такой фактор как внешний транспорт. Из ряда видов внешнего транспорта самым быстрым и самым престижным является – авиационный. Населенные пункты социально и экономически зависимы от направления специализации внешнего транспорта, который может диктовать условия и особенности организации производственной сферы обслуживания а также определяет слой общества который может пользоваться им.

Ключевые слова: Аэродром, внешний транспорт, социально-экономический потенциал, населенный пункт.

Annotation

Social and economic progress of city trends are determined on the basis of dynamic: population and economical base witch include factor- outward transport. The most famous and most fast type of outward transport is aviation transport. Inhabited locality social and economic dependent from outward transport, which can show main conditions and factors organization production field and service. Also it show as people which can use it.

Key words: Aerodrome, outward transport, socioeconomic, community.

УДК 711.13:504.38

І.П.Козятник,

аспірант кафедри містобудування, КНУБА

МЕТОДИ ОЦІНКИ МІКРОКЛІМАТУ ЖИТЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ З ТОЧКИ ЗОРУ МІСТОБУДІВНИХ ЗАВДАНЬ

Анотація: наведено огляд методів оцінки мікроклімату житлових територій в аспекті можливостей його архітектурно-планувального регулювання.

Ключеві слова: мікроклімат, житлові території, екологічно безбар'єрне середовище.

На сьогоднішній день перед людством постало питання припинення бездумного знищення навколишнього середовища, питання покращення та підтримання умов проживання. Ситуація, що склалась, потребує усвідомлення того, що бездіяльністю нічого не можна досягти. Безумовно, це стосується й містобудування, яке в законодавстві України розглядається як діяльність по формуванню та підтримці повноцінного життєвого середовища людини, що забезпечує сталий, соціально, економічно та екологічно збалансований розвиток населених місць і прилеглих територій, охорону природи та раціональне природокористування [1, с.1].

Процес перетворення середовища розпочався ще за часів утворення перших поселень, які згодом розділилися за родом занять та за характером забудови на міста та села. Споконвіку людина в оточуючому середовищі поводить себе двояко: з одного боку пристосовуючись до нього, з іншого втручаючись та перетворюючи його. Більшість населених місць, як правило, виникло в умовах сприятливого клімату. На сьогоднішній же день, коли саме у містах проживає більшість населення світу, ці умови змінюються на протилежні. Серед десятих

глобальних небезпек, які погрожують сталому розвитку людства в контексті якості та безпеки життя людей Інститутом прикладного системного аналізу НАН України визначені: глобальне потепління та глобальні зміни клімату, які викликають такі природні катастрофи, як засухи, повені, землетруси і урагани [2, с.43-46].

За дослідженнями українських вчених, зміни клімату коряться закономірності вікової циклічної змінюваності основних природних екологічних факторів. За їх прогнозом у 2010-2060 роках температура повітря теплого півріччя по Україні буде підвищуватись, а кількість опадів й показники вологозабезпеченості – знижуватись [3]. Тому, попереджувальні заходи, які спрямовано на зменшення несприятливого впливу діяльності людини на систему кліматичних факторів та підвищення сприятливості умов існування людини у містах стають надзвичайно актуальними й, передусім, у галузі архітектури та містобудування.

Для того, щоб краще розуміти еколого-містобудівні особливості клімату (від грецької «κλίμα», що буквально означає «нахил» земної поверхні стосовно Сонця), його розглядають у трьох вимірах: як макро-, мезо- та мікроклімат. Макроклімат – клімат географічної зони. Мезоклімат – клімат певного місця (південного схилу гори, долини ріки чи болота). Мікроклімат – клімат на рівні організму (сонячної поляни, міської площі чи невеличкого дворика). Клімат великого міста, який формується у процесах взаємодії його природного та штучного середовищ, складається з багатьох мезокліматів, в яких, в свою чергу, виділяють й численні мікроклімати [4, с.240]. Мікроклімат формується під впливом як місцевих природних факторів – особливостей рельєфу, ґрунту, наявності рослинності, водоймищ, так і містобудівних – забудови, благоустрою, озеленення території [5, с.65]. На вулицях і площах, в скверах та парках, житлових дворах формується свій мікроклімат, який істотно відрізняється від загального кліматичного фону міста [6].

Мікроклімат житлових територій, як місце повсякденного тривалого перебування людей різного віку (особливо дітей та літніх людей), має велике значення. Для того, щоб мікроклімат забезпечував нормальні умови для праці, побуту й відпочинку, він має відповідати високим санітарно-гігієнічним вимогам. Інакше кажучи, створювати екологічно безбар'єрні умови існування людини у сучасному місті, особливо в період його літнього перегріву, за рахунок формування сприятливих мікрокліматичних умов перебування та пересування людини поза межами приміщень та споруд, транспортних засобів, що кондиціонуються, або парків. Оскільки мікроклімат формується також й чинниками штучного середовища, то, вірогідно, існує і можливість його містобудівного регулювання архітектурно-планувальними засобами. Проте для

цілеспрямованого використання цих заходів необхідні певні інструменти або методи об'єктивної оцінки самих мікрокліматичних умов.

Робота в цьому напрямку ведеться кліматологами, гігієністами, архітекторами й інженерами. З наведених «вимірів» клімату впливає, що до природних факторів, які формують мікроклімат житлової території, відноситься сонячна радіація, яка є основою всіх екологічних процесів на Землі. Тому на сьогоднішній день, особливо в умовах значного літнього перегріву, дуже важливим є питання оцінки інсоляції житлових територій. Сьогодні для такої оцінки складають карту інсоляції, котра може бути представлена у вигляді ізоліній тривалості інсоляції в годинах та ізоліній кількості енергії в калоріях на квадратний метр. Для побудови карти інсоляції застосовують три способи: за опорними точками, за конвертами тіней, за допомогою світлопланоміру. Найбільш повний і точний результат можна отримати за допомогою останнього методу оцінки території [7].

Інсоляція територій та тепла енергія поняття нерозривно пов'язані. У контексті глобального потепління та необхідності створення комфортних мікрокліматичних умов перебування людини у місті важливим стає питання її теплосприйняття [9]. Тепловий обмін людини з навколишнім середовищем залежить, як від природних факторів, так і від теплопровідності одягу, ступеню фізичної активності людини, архітектурно-планувальної організації простору. Людина віддає тепло в оточуюче середовище конвекцією, випаром і випромінюванням. Тому, оцінка мікроклімату житлових територій ґрунтується й на визначенні тепловологісних відчуттів людини. Гігієністами встановлені певні значення порогів тепловідчуттів людини за факторами температури повітря – $0,5^{\circ}\text{C}$, відносної вологості – 10%, швидкості вітру – від 0,25 до 0,5 м/сек, температури навколишніх предметів – 10°C , теплової довгохвильової радіації – $0,034$ кал/см²хв. та короткохвильової радіації – $0,07$ кал/см²хв [8,9].

На тепловідчуття людини, підвищуючи чи понижуючи її комфорт, впливає посилення чи ослаблення вітрового потоку на житлових територіях, що робить його дуже важливим фактором регулювання мікроклімату. Для оцінки аераційного режиму визначають довжину вітрової тіні, складають карти аерації. За картою аерації підраховують площу території вітрової тіні й вичислюють коефіцієнт аераційного благоустрою, котрий являється критерієм аераційної оцінки комфортності житлових територій [7].

Щодо тепловологісних відчуттів людини існує декілька методик визначення мікроклімату житлових територій. Для комплексної оцінки факторів зовнішнього середовища найбільш часто застосовується метод ефективних температур (умовна температурна шкала) [6]. В основі цього методу лежить припущення, що весь комплекс метеорологічних параметрів, який характеризує

тепловий вплив на дану поверхню, можна прирівняти до деякої температури нерухомого насиченого повітря, при якій теплообмін залишається незмінним. В цьому методі, теплообмін поверхні людського тіла розглядається лише у фізичному сенсі – без урахування терморегуляції людини та її адаптації до характерних кліматичних умов. Окрім того, метеорологічні умови оцінюються за суб'єктивною характеристикою «піддослідної» людини. Вдосконаленню цього методу сприяло введення поняття радіаційно-ефективних температур, у якому температура повітря була замінена радіаційною температурою (температурою повітря і сонячною радіацією), яка враховує ще й довгохвильове випромінювання оточуючих стін [6,9,10].

Для оцінки теплового стану людини використовують різні емпіричні методи: шкалу умовних градусів Бедмана, що враховує температуру повітря та швидкість вітру; метод ефективних температур Міссенарда та номограму для визначення цих температур, що надає можливість врахування одночасної дії температури й вологості. Розроблено й деякі комплексні характеристики так званих індексів: індекс вітрового охолодження Грегорчука та індекс теплового удару. Із цією ж метою конструювались навіть спеціальні прилади-аналоги людського тіла [8,9]. Втім жоден із перерахованих методів не враховує одночасного впливу всього комплексу метеорологічних компонентів й майже зовсім не враховує фактор теплопродукції організму при тій або іншій фізичній роботі, вплив одягу з різними ізолюючими властивостями, характер міської забудови, планування та благоустрою територій [9, 11].

Означені недоліки певною мірою враховано при визначенні мікроклімату середовища житлових територій в методах: оцінки балансу теплообміну людини із оточуючим середовищем та рівняння теплового балансу людини [6,7,8]. Перший метод враховує ступінь фізичної активності людини. Критерієм комфортності є забезпечення непорушності теплового балансу. Даний метод враховує температуру повітря й діяльної поверхні, інтенсивність прямої сонячної радіації, ефективне випаровування тіла, альbedo одягу людини і діяльної поверхні, вологість та питому теплоємність повітря, тепловий комфорт людини, що залежить від фізичного навантаження, яке, у свою чергу, безпосередньо пов'язане із функціональним призначенням планувальних елементів житлової території. Для майданчиків відпочинку навантаження мінімальне – воно зумовлено станом спокою людини. Для пішохідних доріжок фізичне навантаження середнє – воно пов'язане із її пересуванням по горизонтальній площині або по поверхні із певним ухилом. Для спортивних та ігрових площадок навантаження підвищене [9,10,11].

У свій час, в геофізичній обсерваторії ім.О.І.Воейкова був розроблений метод комплексної оцінки умов мікроклімату, який ґрунтувався на залежності

теплого балансу людини із оточуючим середовищем. Відповідно до цього методу встановлювалась залежність між всім комплексом метеорологічних умов і тепловідчуттям людини, що виявляються температурою його тіла [6,9].

Дослідами фізіологів встановлено, що температура поверхні різних ділянок шкіри людини, може змінюватись в досить широких межах. Середня ж температура шкіри є об'єктивним показником теплового стану людини. Комфортним тепловідчуттям відповідає середня температура шкіри в межах 32,2 – 33,2°C. За межами цих показників людина відчуває дискомфорт за умов мікроклімату оточуючого середовища: нижче 32,2°C – прохолоду (30,0 – 32,1°C), значне похолодання (28,1 – 29,9°C). Людині холодно, коли середня температура її шкіри дорівнює 28,0°C. Зміни мікрокліматичних умов в оточуючому середовищі у бік підвищення температури людина відчуває, коли її середня температура шкіри більше 33,2°C (33,3 – 34,3°C) [9,10].

Використання методу теплового балансу людини при оцінці мікроклімату для містобудівних цілей надає ряд переваг, оскільки враховує повний комплекс метеорологічних факторів, стан фізичного навантаження людини, який зумовлено її плануванням житлової території, теплозахисне значення одягу та характеристику діяльних поверхонь. Ці поверхні, які створені техногенним середовищем, сприймають, перерозподіляють і трансформують в тепло енергію сонячних променів у місті. Особливістю діяльної поверхонь є формування мікроклімату окремих зон міста. Їх вплив для умов міста враховується зменшенням видимої площі об'єкту (закритістю горизонту), за рахунок чого зменшується інтенсивність ефективного випромінювання та збільшується інтенсивність радіації, що відбивається у тепловому випромінюванні. Закритість горизонту залежить від планувальних особливостей забудови: поверховості, щільності та композиції забудови, місцезнаходження елементів благоустрою [9,10].

З наведеного аналізу методів оцінки мікроклімату випливає, що: по-перше природні та містобудівні фактори формування мікроклімату житлових територій пов'язані між собою, а їхні виміри не є сталими величинами; по-друге показники мікроклімату змінюється під впливом містобудівних факторів у межах, відчутних людиною, що створює передумови регулювання мікроклімату архітектурно-планувальними засобами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 № 2780-XII
2. Згуровский М.З., Гвишиани А.Д. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005-2007/2008 годы). -К.: Издательство «Политехника», 2008. - 331с.
3. Соколов И.Д., Долгих Е.Д., Соколова Е.И., Мостовой О.А. Вековая

- циклическая изменчивость основных природных экологических факторов на юго-востоке Украины//Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення (М-ли IV Міжн. НПК). – Харків, УкрНДІЕП. - 2008. – с. 98-102.
4. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Світ, 2001 – 500с.
  5. Чистякова С.Б. Охрана окружающей среды: Учебн. Для Вузов спец. «Архитектура». – М.: Стройиздат, 1988. 272с.
  6. Леонтьева К.С. Методика комплексной оценки условий микроклимата городских территорий //Вопросы градостроительства и строительной физики. Сб. науч. Трудов № 109. – Челябинск: ЧПИ, 1972. – С. 50-56.
  7. Устинова Э.И. Методические указания к разработке курсового и дипломного проектов по дисциплине «Инженерное благоустройство городских территорий» - К.:КИСИ, 1984.-.75с.
  8. Коваленко П.П. Градостроительная климатология: Учеб. Пособие. – Горький: ГГУ, 1980–37с.
  9. Леонтьева К.С. Влияние застройки и элементов благоустройства на микроклимат жилой территории. – М.: центр научно-технической информации по гражданскому строительству и архитектуре. – 1968. – 18 с.
  10. Устинова І.І. Еколого-містобудівні заходи щодо формування мікроклімату житлових територій: Завдання та методичні вказівки – К.: КНУБА, 2008. – 16с.
  11. Устинова І.І., Козятник І.П. Містобудівне формування екологічно безбар'єрного середовища в період економічної кризи // Перспективи і напрямки проектування житлових і громадських будівель. Спеціальний випуск: Архітектурно-будівельна галузь у період економічної кризи. Зб. Наук. праць. – К.: КиївЗНДІЕП, 2009. – 163с.

Аннотация

Приведен обзор методов оценки микроклимата жилых территорий в аспекте возможностей его архитектурно-планировочного регулирования.

Ключевые слова: микроклимат, жилые территории, экологически безбарьерная среда.

Annotation

The review of methods for assessing the microclimate of residential areas in terms of its architectural features and planning regulations.

Key words: microclimate, residential area, environmentally barrierless environment.

УДК 712-025

В.А.Николаенко,*доктор архитектор, профессор Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка***И.А.Лавлинская,***аспирант, Национальная академия природоохранного и курортного строительства (Крым)*

ИСТОРИКО-СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ САДОВО-ПАРКОВЫХ ОБЪЕКТОВ ЮЖНОГО БЕРЕГА КРЫМА

Аннотация: рассматриваются основные исторические этапы формирования садово-парковых объектов Южного берега Крыма в хронологической последовательности.

Ключевые слова: дворцово-парковый ансамбль, садово-парковые комплексы, парк «Алупкинский», Карл Кебах.

Данными для исследования являются дворцово-парковые ансамбли, садово-парковые комплексы, которые в результате исторических событий, в определённые периоды развития общества изменили свои функции и частично первоначальный вид в результате переоборудования их под новые условия.

Целью данной публикации является определение историко-социальных условий и основных причин возникновения садово-парковых объектов Южного берега Крыма.

Крымский полуостров, омываемый Чёрным и Азовским морями, являет собой уникальный историко-культурный заповедник, на землях которого в былые времена основные культуры древности (античная, персидская, иудаистская) и средневековья (византийская, мусульманская, итальянская, древнерусская и армянская) встречались и соприкасались с традициями живших здесь народов. На крымской земле мотивы разных культур приобретали особое звучание. Создавались архитектурные образы, напоминавшие сооружения давно минувших столетий. Особенно привлекала зодчих античная старина. Так, в эпоху строительного освоения Крыма (конец XVIII – начало XIX века) на Южном берегу возводились виллы, дачи, особняки с глухими массивными стенами, на фоне которых изящно выделялись портики с колоннами или кариатидами, а внутри устраивались уютные дворики в окружении тенистых галерей [1].

Окончившаяся в 1774 году Русско-Турецкая война и окончательное присоединение Крыма к России в 1883 году вызвали активную деятельность Русского государства по освоению южных земель. В это время на северном

Причерноморье строятся многие города, имеющие военно-стратегическое и торговое значения. Вместе с тем, во многих особо благоприятных по климатическим условиям уголках возле моря возникают официальные резиденции и частные усадьбы правителей края. Земли эти активно использовались в следующие этапы истории Крыма – господства Византии, Генуи, Турции. Смена господства, вместе с тем, не отразила коренных основ ведения хозяйства – орошения, использования прибрежных территорий. Поэтому интересы русского дворянства на отвоёванных землях были обращены к тем территориям, которые были ранее освоены в хозяйственном отношении и были по своим природным условиям привлекательны для загородного отдыха владельцев.

В первую очередь сюда следует отнести Южный берег Крыма, куда устремлялись разного рода вельможи, крупные чиновники и помещики. Благодаря своему социальному статусу они получали от правительств лучшие земли и создавали на них свои селения и роскошные дачи, украшенные садами и парками с богатой южной экзотической растительностью, скульптурами, фонтанами, беседками.

К этому времени, в частности, относится создание замечательных парков и находящихся в них дворцов в Алушке (владения генерала-губернатора Новороссийского края М.С.Воронцова), Гурзуфе, Симеизе, Гаспре («Александрия», владения князя Голицина), Карасане (владения генерала-губернатора Тавриды Бороздина М.М., начало XIX вв., позже - Раевских), Ливадии (местонахождение резиденции российского Императора Николая II), Форосе и т.д.

Таким образом, садово-парковые объекты Крыма, как ландшафтно-архитектурное явление, были сформированы в конце XVIII- начале XIX вв. Этот временной ареал можно назвать эпохой паркостроительного освоения Крыма.

Для периода этого характерно строительство парков пейзажного стиля, в основе которого лежит подражание природе. На Южном берегу Крыма созданию парков в пейзажном стиле в значительной степени способствовали благоприятные природные условия, в том числе хорошо выраженный рельеф местности. Большинство парков Крыма создавались на базе естественных лесов.

Позже, после установления в Крыму Советской власти в 1920 г. территории имений были национализированы и стали собственностью народа [2].

Архитектурно-планировочная структура южнобережных парков не претерпела заметных изменений из-за расположения на каменистом горном рельефе с большой разницей отметок (до 180 м), на котором трассировка плавно изгибающихся и повторяющих естественный рельеф аллей и тропинок имеет чёткие пространственные ориентиры [3]. Однако появились дополнительные функциональные зоны, изменились границы парковых территорий, что в свою очередь повлияло на требования к системе планировки парков. Отдельные парки

были приспособлены под санаторные комплексы, с размещением на территории специализированных лечебно-профилактических учреждений. Лечению способствовали преимущественно природные климатические факторы в сочетании с физиотерапией, лечебной физкультурой и другими средствами.

В результате проведённого анализа историко-социальных условий и основных причин возникновения садово-парковых объектов Южного берега Крыма можно выделить несколько основных этапов в их формировании:

- 1) этап становления - конец XVIII- начало XIX вв.;
- 2) этап расцвета - середина XIX - начало XX вв.;
- 3) этап адаптации к новым функциям – 1920 – 1945 гг.

На примере парка «Алупкинский» в полной мере можно проследить все три этапа его формирования как объекта ландшафтного строительства.

Садово-парковый ансамбль создавался в период интенсивного строительства в России парков ландшафтного стиля. В 1823 году генералом-губернатором Новороссийского М.М.Воронцовым края были приобретены земли в местечке «Алупка», где им было решено создать своё главное имение. Планировочный замысел парка отражал философско-романтическое мировоззрение заказчика — графа Михаила Воронцова и должен был показать, «как из дикой, необузданной природной стихии выделяется и торжествует человеческий разум» [4, 5]. Главным художественным достоинством парка является его гармоничное единство с окружающим ландшафтом. В проектировании парка принимали участие архитекторы Э. Блор и В. Гунт.

В 1824 году под руководством главного садовника воронцовских имений Южного бережья Карла Кебаха были сделаны новые посадки. Из разных стран мира было завезено и акклиматизировано около 200 видов деревьев и кустарников (преимущественно хвойных и вечнозеленых).

В общих чертах парковый ландшафт был сформирован к 1851 году (Рис.1). Автором его пейзажной части считают Карла Кебаха, который самостоятельно вел научные наблюдения над изменениями погоды, успешно занимался интродукцией растений, консультировал составление парковых планов по всему побережью, был замечательным специалистом в области виноградарства и плодоводства.

При наличии общей идеи композиция парка развивалась по частям в течение 40 лет. За годы своего существования парк пережил период становления с 1824 по 1851 годы, расцвета с 1851 года до начала XX века, разрушения — с 1920 по 1945 годы; сейчас продолжается затяжной период деградации парковых насаждений, осложненный бессистемными попытками их реконструировать, при губительных антропогенных нагрузках.

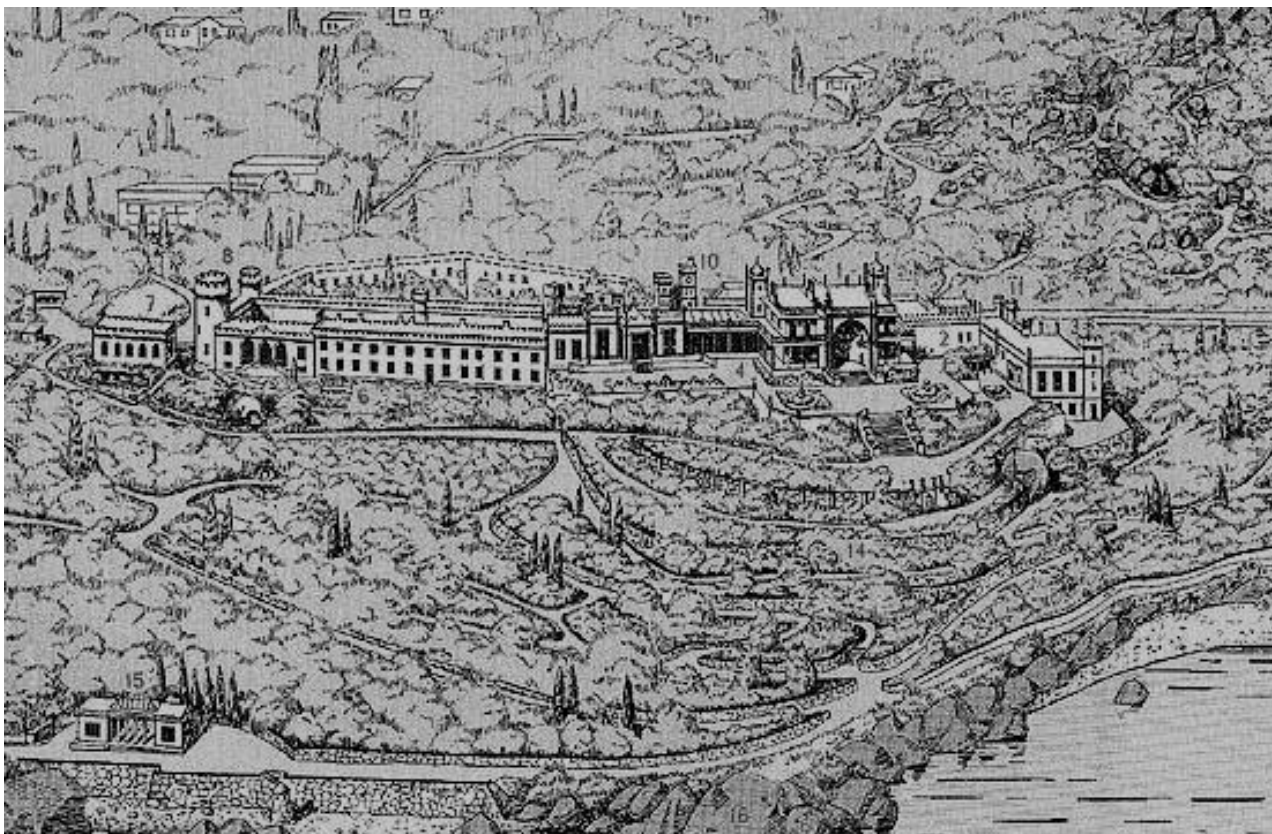

Рис. 1. Дворцово-парковый комплекс «Алупкинский».

Изображение перспективы с птичьего полёта (середина XIX в.)

В последние несколько лет наметились тенденции, позволяющие надеяться на позитивные изменения в сохранении, восстановлении уникального дворцово-паркового комплекса.

В настоящее время курортные парки Южного берега Крыма сочетают в себе функции оздоровления, используются как зоны отдыха, учебные базы, экспонаты для осмотра туристами и являются памятниками архитектуры, культуры и садово-паркового искусства.

На сегодняшний день Курортные районы Крыма охватывают примерно одну седьмую часть территории полуострова, самую живописную и трудоёмкую в освоении, которая составляет 340 тыс. га, в том числе 50 тыс. га курортной зоны. Так, территория Большой Ялты (южное побережье от Аю-Дага до Фороса) занимает около 8 тыс. га, из которых курортно-рекреационная составляет 2,9 тыс.га (32%), в том числе средиземноморские субтропические парки – 770 га (Алупкинский, Ливадийский, Мисхорский, Массандровский, Никитский ботанический сад и др.).

ВЫВОДЫ. Социально-исторический фактор определил три характерных этапа формирования объектов садово-паркового искусства на Южном берегу Крыма: I этап - конец XVIII- начало XIX вв., в границах которого было заложено становление садово-парковых объектов, как ландшафтно-архитектурного явления; II этап - конец XIX - начало XX вв. – период расцвета

садово-паркового строительства на Южном берегу Крыма; III этап - 1920 – 1945гг. - период адаптации садово-парковых объектов к новым функциям.

В результате исследования прослеживается «полный цикл» формирования садово-парковых объектов: развитие основных архитектурно - композиционных схем и принципов планирования парковых комплексов.

Немаловажную роль в создании садово-парковых ансамблей на Южном берегу Крыма сыграли особые природно-климатические условия, которые делают его замечательным уголком нашей страны со средиземноморским типом субтропической растительности, привлекательным и уникальным природным ландшафтом.

Список литературы

1. Бродский В.Б. Крым.-К.: «Мистецтво», 1991.
2. Шауфлер Г. В. Крымские ландшафты: охрана и использование. Архитектура СССР, 1989.- 92 с.
3. Родичкин И.Д., Родичкина О.И. Сады, парки и заповедники Украинской ССР.- К.: «Будівельник», 1985.
4. Ена В.Г. Заповедные ландшафты Крыма.- Симферополь: Таврия, 1989.
5. Ена В.Г., Твердохлебов И.Т., Шантырь С.П. Южный берег Крыма. Путеводитель.- Симферополь: Бизнес-Информ, 1996.

Анотація

Розглядаються основні історичні етапи формування садибно-паркових об'єктів Південного берега Криму у хронологічній послідовності.

Ключові слова: палацово-парковий ансамбль, садибно-паркові комплекси, Парк «Алупкінський», Карл Кебах.

Abstract

The main historical stages of the manor and park facilities of the Southern coast of Crimea, in chronological order.

Keywords: palace and park ensemble, the manor-park complex, Park Alupkinskoe, Carl Kebah.

УДК 712.25-024.85

В.А.Николаенко,*доктор архитектор, профессор Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка***Г.В. Тищенко,***аспирант, Национальная академия природоохранного и курортного строительства (Крым)*

ПРОЕКТИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ПАРКОВ НА ТЕРРИТОРИИ ЗАБРОШЕННЫХ КАРЬЕРОВ СТЕПНОГО КРЫМА

Аннотация: предложено создание специализированных парков в заброшенных карьерах Степного Крыма. Это является решением экологических и эстетических проблем заброшенных карьеров, обеспечивает потребность в свободных территориях для развития рекреационной отрасли Крыма; создает среду для развития социокультурных видов туризма.

Ключевые слова: Крым, рекреация, рекреационные территории, отработанные карьеры, рекреационные ландшафты, специализированные парки.

Крымский рекреационный район – главный рекреационный район международного значения в Украине. Он имеет уникальные, компактно размещенные рекреационные ресурсы, которые обеспечивают развитие как природно-ориентированных (лечебно-оздоровительные, спортивные, экологические и т.д.), так и социокультурных (познавательный, этнографический, научный и т.д.) видов туризма.

Район занимает площадь, которая составляет 4,5% территории Украины, но при этом является очень неоднородным за спецификой рекреации и освоенностью рекреационных ресурсов [1].

Санаторно-курортная сеть рассредоточена по территории региона не равномерно, в зависимости от размещения природных лечебных ресурсов. Малоразвитой она остается на юго-востоке, в степной части полуострова, при наличии сформированных курортных зон в районе Судака, Феодосии. Евпатории, Алушты, Ялты, расположенных на южном и западном побережье с песчаными и галечными пляжами.

Рекреационно слаборазвитые части Крыма (такие как Степной Крым, Юго-западное и Западное побережье и т.д.) имеют значительные рекреационные ресурсы (климатические, бальнеологические, водные, биологические, ландшафтные ит.д.), которые не используются или используются на 20-30 % [3].

Существующие рекреационные образования данных территорий Крыма имеют очаговую структуру со слабо развитыми связями с основной рекреационной системой, а порой существующие автономно, что негативно сказывается на покупательском спросе рекреантов. Существующие санатории и базы отдыха не имеющие возможность предоставить полный спектр услуг и развлечений при современных потребностях отдыхающих, в связи с удаленностью их от основных рекреационных центров, теряют рекреантов, несмотря на то, что качество предоставляемых услуг по оздоровлению и лечению находится на высоком уровне, а, следовательно, и возможность развиваться. Это в свою очередь влечет за собой перераспределение рекреационных нагрузок на перегруженные рекреационные зоны Крыма (Ялта, ЮБК и т.д.), которые не могут полноценно развивать рекреационную структуру, в связи с отсутствием свободных территорий.

Одним из факторов способствующих развитию рекреационной отрасли является рельеф. Рельеф Степного Крыма спокойный, маловыразительный. Основными высотными доминантами являются Тарханкутская (179м) и Керченская (189м) возвышенности. Это ограничивает возможности развития рекреационных зеленых объектов, сокращая ассортимент зеленых насаждений [5].

Одним из решений данных проблем может быть использование отработанных карьеров и нарушенных территорий для организации рекреационных ландшафтов и специализированных парков.

Нарушенные территории Крыма имеют огромный потенциал рекреационных климатических ресурсов, который можно использовать для развития рекреационной отрасли. Климатические рекреационные ресурсы данного региона являются основным из факторов дающие основания использовать нарушенные территории именно в рекреационных целях, что дает возможности расширения рекреационных территорий и ландшафтов региона.

Заброшенные карьеры степного Крыма также интересны своим рельефом, что дает возможность, используя выемки и насыпи, создавать более интересные ландшафты, создавая микроклимат благоустраиваемых зон, использовать более широкий ассортимент зеленых насаждений, что придаст большую привлекательность рекреационному району для туристов.

Работа многочисленных крымских карьеров приводит к нарушению почвенного покрова, росту оврагов, загрязнению рекреационных территорий. Тем не менее, объемы добычи минерально-строительного сырья в Крыму ежегодно увеличиваются. Расширяются и поставки стройматериалов за пределы Крыма.

В Крыму насчитывается 277 карьеров, из них только 78 карьеров площадью 1590 га можно считать работающими, а 153, под которыми находится 2921 га драгоценной крымской земли, — брошенными.

Заброшенные карьеры являются причиной изменений экологического равновесия, ухудшения условий окружающей среды, что негативно сказывается на природно-ландшафтной привлекательности района, и его рекреационный потенциал.

Отработанные и заброшенные карьеры – это не только потеря ценных земель, но, будучи искусственно созданными полостями, они являются экологически опасными мусоросборниками и сборниками загрязненных ливневых вод и стоков [2].

Природоохранные и средозащитные мероприятия, направленные на рекультивацию и восстановление нарушенных территорий с учетом их последующего народнохозяйственного использования решают не только локальные задачи в пределах непосредственного окружающего пространства, но и выступают связующим звеном в общей системе рекреационного озеленения. В регионе с главенствующим рекреационным направлением и развитой постоянно растущей рекреационной отраслью, с высоким уровнем рекреационной нагрузки на регион и существующие рекреационные зоны суммарное (техногенное и рекреационное воздействие) на среду приобретает сложный характер, поэтому разработка узконаправленных мероприятий на современном этапе не может дать эффективного результата.

Комплексный подход к проектированию рекреационных ландшафтов, используя нарушенные территории, даст возможность организовать «зеленую сеть коридоров», которая свяжет малоразвитые рекреационные районы Степного Крыма с основными центрами рекреационной системы Крыма, расширит рекреационный потенциал полуострова, даст мощный толчок к развитию рекреационных районов Степного Крыма. Пример данного подхода можно проследить в инвестиционных разработках Сакского района (рис. 1).

Одним из элементов данной «зеленой сети» могут стать специализированные парки.

Возрастающие потребности в общении с природой, увеличение форм контактов с ее флорой и фауной, развитие любительских занятий на природе как реакция на интенсификацию процесса урбанизации; рост интеллектуальных и эстетических запросов всех социально-демографических групп населения, повышение интереса к истории и культуре своего народа и народов других стран; повышение интереса к разнообразным развлекательным средствам, обличенным в научно-познавательную форму, активное участие в зрелищах, путешествиях с «приключениями», общение с героями литературы, кино,

истории как реакция на интенсификацию производственной деятельности, гиподинамию, высокий темп городской жизни – все это стало предпосылкой возникновения и развития специализированных парков.

Организация оздоровительного отдыха населения одновременно с повышением значения парков, как специализированных рекреационных центров, со специфическими видами отдыха – информационно-познавательными, выставочными, развлекательными, прогулочными, при наличии на их территории культурных и исторических памятников; предпочтительность посещения крупных специализированных парков, обеспечивающих наиболее благоприятные санитарно-гигиенические условия для отдыха при высоком уровне рекреационного обслуживания и благоустройства; возрастание роли пригородной зоны и межселенных территорий, парков «на пороге города» в организации всех типов специализированных парков.

А.П. Вергунов выделяет следующие типы специализированных парков: удовлетворяющие все возрастные группы посетителей – для массового отдыха (курортные, физкультурно-оздоровительные, спортивные и т.п.); для уникальных видов отдыха (зоопарки, ботанические, этнографические, выставочные и т.п.); для видов отдыха, предпочитаемых определенными социально-демографическими группами (игровые парки для школьников, тихого отдыха и прогулок для пенсионеров, спортивные и развлекательные парки для молодежи), парки-клубы любителей садоводства, декоративно-прикладного искусства, юннатов и т.п. [4].

Дифференциация и распределение рекреационных нагрузок в пределах рекреационного комплекса между отдельными специализированными парками дает возможность не только размещать шумные и тихие зоны на достаточных расстояниях друг от друга, использовать уникальные заповедные участки лишь в культурных целях – как музеи под открытым небом, но и, что актуально для Крыма, включать данные парки в общую рекреационную систему района, региона, то есть организация таких парков-комплексов в межгородском пространстве в рамках группы взаимосвязанных населенных мест, которые представляют собой рекреационный комплекс, район, регион (например Большая Ялта, ЮБК). В основу организации подобных комплексов должны быть положены укрупненные рекреационные зоны, которые будут формироваться в тесной функциональной и пространственной взаимосвязи с развитием рекреационных городов. Они должны включать живописные и наименее застроенные территории, где размещение новых промышленных объектов и жилой застройки исключено.

Оптимальная санитарно-гигиеническая и ландшафтная среда для разнообразных видов отдыха будет создана путем выделения рекреационных районов для одно-двухдневного и длительного отдыха, районов массового

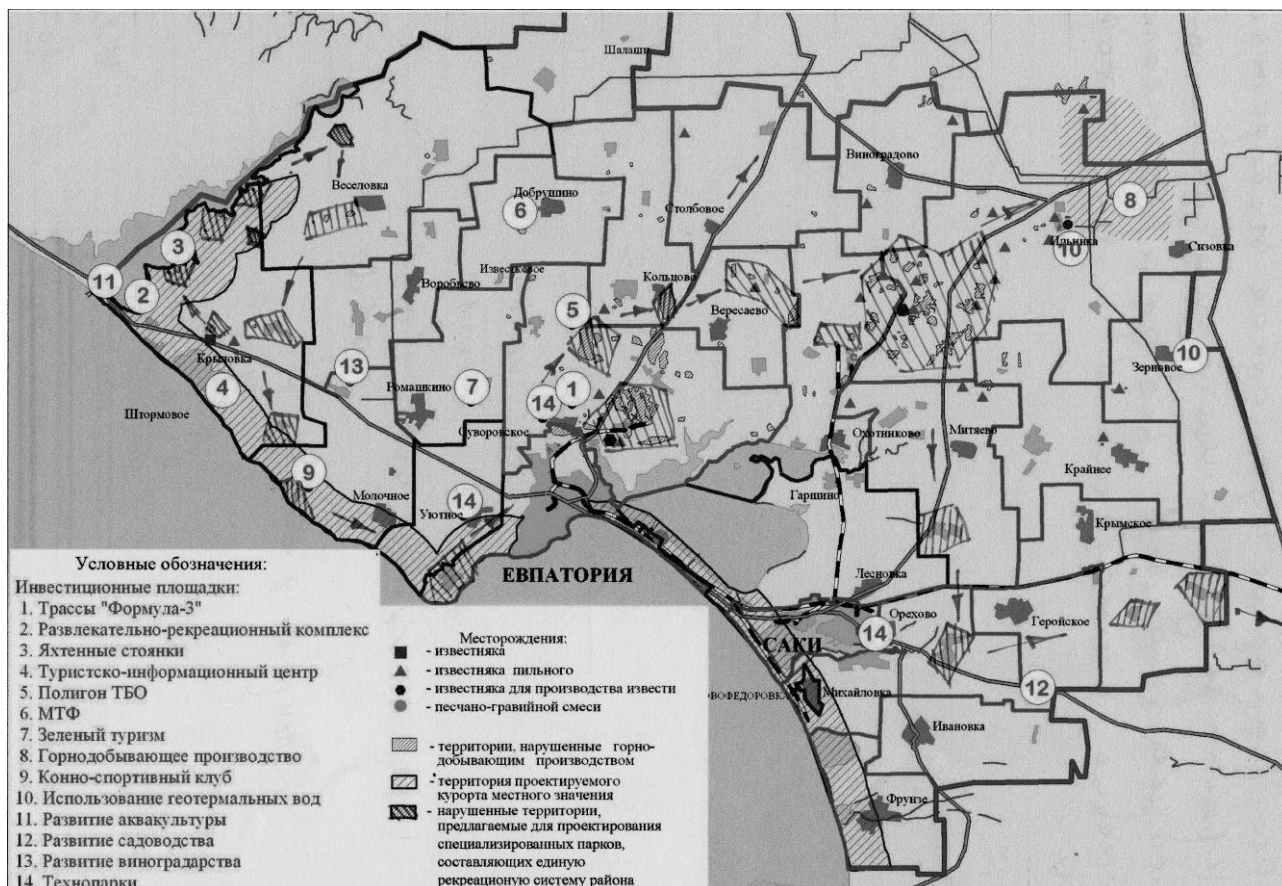

Рис 1.

отдыха со стационарным обслуживанием и благоустройством паркового типа, а также заповедных районов с ограниченным режимом посещения.

Подход к межселенным специализированным паркам как центрам кратковременного отдыха и объектам туризма расширяет границы их функционального значения и в несколько раз повышает экономический эффект от их эксплуатации. Развитие крупных загородных рекреационных зон в рекреационном комплексе отнюдь не снижает значение городских специализированных парков, а напротив те и другие становятся необходимыми звеньями единой взаимосвязанной системы озелененных мест отдыха рекреационного района, региона.

ВЫВОДЫ

1. Неоднородная освоенность рекреационных ресурсов Крыма напрямую связана с отсутствием общих связей рекреационной системы, и

- отстраненностью отдельных районов Степного Крыма от развитых рекреационных зон.
2. Земли отработанных заброшенных карьеров Крыма могут стать реальным резервом территориальных рекреационных ресурсов, так как имеют огромный рекреационный потенциал.
  3. Создание в заброшенных карьерах специализированных парков не только повышает рекреационный потенциал Крыма, но и обеспечивает развитие взаимосвязей с основными рекреационными зонами и центрами.
  4. Отработанные заброшенные карьеры представляют не только эстетическую, но и экологическую проблему.
  5. Необходимо исследование возможности использования карьерных выработок для создания специализированных парков.

Список литературы

1. П.О. Масляк «Рекреационная география» К.: «Знание», 2008, - 343 с.
2. И.В. Лазарева «Восстановление нарушенных территорий для градостроительства» М.: Стройизд., 1972, - 133 с.
3. В.И. Стафейчук «Рекреология». – К. Альтер-прес, 2006.- 263с.
4. Обзорная информация «Функционально-пространственная организация и архитектурно-планировочная структура специализированных парков как элемент рекреационных систем крупных городов». – М.Гос.ком. по стр. и арх., 1982.- 50 с.
5. Обзорная информация «Ландшафтная архитектура в южных районах». – М.Гос.ком. по стр. и арх., 1982.- 39 с.

Анотація

Запропоновано створення парків спеціального призначення у залишених кар'єрах степового Криму. Це є рішенням екологічних та естетичних проблем залишених кар'єрів, забезпечує потрібність в вільних територіях для розвитку рекреаційної галузі Криму, створює середовище для розвитку соціокультурних видів туризму.

Ключові слова: Крим, рекреація, рекреаційні території, виробленні кар'єри, рекреаційні ландшафти, парки спеціального призначення.

Abstract

A creation of special purpose parks in abandoned quarries steppe Crimea. This is the solution of environmental and aesthetic problems of abandoned quarries in potribnist provides free recreational areas for the development of the Crimea, created an environment for social and cultural development of tourism.

Keywords: Crimea, recreation, recreation area, career development and recreational landscapes, parks, special purpose.

УДК 711.01

О.О.Панченко,

аспірант каф. дизайну архітектурного середовища, КНУБА

АНАЛІЗ СИМЕТРИЧНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ

Анотація: у даній статті розглянуто ідею симетрії у контексті категорій архітектурної композиції, щоб показати, що всі вони розкривають ту чи іншу грань архітектурної симетрії. Проаналізовані теоретичні праці науковців по темі.

Ключові слова. Симетрія, теорія архітектури, асиметрія, дисиметрія, ритм, пропорція.

У симетрії особлива роль в історії архітектури. Саме значення симетрії набагато ширше від симетричності правого і лівого. Слово «симетрія» походить від давньогрецького – *συμμετρία* – домірність, рівновага, пропорційність, гармонія. Дослідженням симетрії в науці і архітектурі займалися Г. Земпер, Н.Ф. Овчинников, Н.І. Смоліна, В.І. Вернадський, А.В. Шубніков. Метою завдання є спроба розглянути ідею симетрії у контексті категорій архітектурної композиції, щоб показати, що всі вони розкривають ту чи іншу грань архітектурної симетрії.

Категорія симетрії є однією з найдавніших в естетиці. В багатьох естетичних концепціях минулого від античності до Просвіти, симетрія розглядалася в якості одного з універсальних структурних принципів естетичної організації природних і штучних об'єктів.

Саме слово «симетрія» походить від давньогрецького – «*συμμετρία*», що означає домірність, рівновагу, пропорційність, гармонію.

"Як підкреслює В.А. Копчик (1985.С.134), «можна говорити про універсальність симетрії і невичерпаності її проявів у природі ... Вона існує у тій чи іншій формі у всіх матеріальних об'єктів»"[2, с.187]. Найбільший вітчизняний натураліст академік В.І. Вернадський вводить незвичайне розуміння терміну «симетрія», у своїх працях він пише: "Я розглядаю явище симетрії як імперично вивчаємі і науково охоплювані просторові проявлення земних природних тіл"[2, с.187]. Найважливіший висновок вченого - це уявлення про те, що симетрія виступає як критерій стану простору. По Вернадському простір земної реальності має фізико-хімічну природу, з цього витікає, що такий простір володіє різними станами [2].

Означивши загальні ідеї сучасного наукового знання про симетрію, розглянемо їх у контексті категорій архітектурної композиції, щоб показати, що всі вони розкривають ту чи іншу грань архітектурної симетрії.

В архітектурі термін «*гармонія*» найбільш вживаний, але немає однозначного його тлумачення. Наприклад, А. Тирш сказав, що: "Гармонія є результатом повторення основної форми твору у його елементах" [3, с. 182]. Але, М. Гінзбург вважав, що: "...гармонія є математична сутність ритму" [4, с.20]. "По свідченню Аристотеля, піфагорійське вчення про гармонію промовляло: «Бог – це єдність, а світ – множина і складається із протилежностей. Те, що призводить протилежності до єдності і створює все у космосі, є гармонія. ...»"[5, с.8].

"Рівновага, домірність елементів, які створюють каркас, чи структуру твору – це і є те, що основоположники класичної естетики називали гармонією художнього цілого, яка немов охоплювала і стягувала його своїми «скріпами» шляхом ритмічного, симетричного і тому подібне членування цілого на фрагменти" [1, с. 53]. Також, часто симетрію трактують у значенні «*рівноваги*». "Всесвіт прагне до рівноваги, в якому усуваються всі існуючі несиметричні утворення. Таким чином, будь-яку матеріальну діяльність можна визначити як прагнення до рівноваги" [6, с. 46]. "Свій «принцип задоволення» Зігмунд Фрейд сформулював так, що хід психологічних подій стимулюється якоюсь неприйнятною напругою, а напрямок ходу цих подій протікає убік скорочення напруги"[6]. Однак, "Симетрія і рівновага не завжди ототожнюються, рівновага властива і симетричній, і збалансованій асиметричній композиції" зазначає у своїй книзі Смоліна Н.И. [1, с. 53].

В архітектурі симетрія і «*асиметрія*» – два протилежні прийоми побудови форми. Ціль побудови асиметричної композиції, і також симетричної – єдність, але за допомогою інших засобів. Асиметрична композиція може складатись із симетричних частин, зв'язки між якими довільні [1]. "Симетрія і асиметрія завжди протиставлялись в ідеологічних битвах: деспотизму проти демократії, язичества проти християнства, консерватизму проти модернізму " [7, с. 19].

"Завдяки асиметрії простору буття проживається, перш за все як вертикальність. Щоб існувати, необхідно відірватись від поверхні землі, будь то зріст дерев і трав, здіймання гір чи споруд" пише Арнхейм Р. [8, с. 27].

О. Шуазі писав, що "кожний архітектурний мотив, взятий окремо, симетричний, але групування споруд розглядається як пейзаж з врівноваженими масами. Так діє і природа – листя дерев симетричні, а дерево представляє собою врівноважену масу" [9, с. 317]. "...фізик Ленслот Ло Уайт ... сформулював «унітарний принцип», який лежить в основі будь-якої природної діяльності, відповідно до котрого «в ізольованих системах асиметрія зменшується»"[6, с.46]. Значить, що абсолютна симетрія у складних архітектурних спорудах неможлива. Формування складної функції веде до

відхилення від чіткої симетричної схеми. Частково порушена симетрія, де випадає один із елементів, називається «дисиметрією» [1].

"Симетрія складається із асиметрій і дисиметрій та визначається через них" - таке визначення зв'язку між симетрією і основними її елементами, у книзі «Симметрия в науке и искусстве» Шубнікова А.В. і Копцика В.А [10, с. 293]. Академік А. Мигдал вважає, що система, яка володіє високою симетрією, може мати менш симетричні рішення [11]. "У роботі П.Кюрі, яка написана у 1894 р., ми знаходимо наступне формулювання симетричного аспекту «принципу причинності»: "При накладенні декількох явищ різної природи в одній і тій же системі їх дисиметрії складаються. Елементами симетрії зостаються тільки ті, котрі являються спільними для кожного явища, взятого окремо." [2, с. 187]". Думка П.Кюрі про дисиметрію як станах простору відкриває для нас нові шляхи розуміння навколишніх явищ.

У загально філософському тлумаченні симетрія представляє собою специфічне проявлення діалектичного закону про «єдність» протилежностей. "Причому термін симетрії вживається у двоякому розумінні: як антипод до асиметрії і як загальне поняття, яка охоплює дві його протилежні складові. Якщо симетрія (тезис) зв'язана зі збереженням, інваріантністю, сталістю, повторюваністю і зверненням процесів, значить асиметрія (антитезис) – причина зміни, порушення спокою, не зверненості процесів і динамічної рівноваги систем, і симетрія (синтез) об'єднує ці форми буття у ціле" [1, с. 55].

Земпер Г. виділив стан симетрії – «евритмія». "Евритмія являється замкненою симетрією: вона не залежить від точки зору глядача та підкорена тільки центру, навколо якого розташовані елементи правильної форми. ... Членіння евритмічних фігур будується по законам повторюваності, з кадеціями і цезурами, злетами і спадами, сполучення яких створює замкнену фігуру. .... Евритмія складається із замкненої послідовності утворення ряду із окремих маючих однакову форму ділянок. ... Такий ряд може бути створений, по-перше, при дотриманні абсолютно однакових інтервалів між абсолютно тотожними елементами. ... По-друге, він може вирішуватись шляхом чергування, шляхом розміщення між основними елементами проміжних ... Крім вказаних двох видів рядів, простого і такого, що чергується, добре враження викликає третя, найбільш розвинута система. Вона будується на тому, що прості ряди, чи ряди, що чергуються, перериваються періодично повторюваними цезурами. ... симетричним може бути тільки повторюваний елемент, фрагмент евритмічного, замкненого цілого" [12, с. 199-201].

Поняття відносної «рівності», «тотожності» предметів має основне значення для всього вчення про симетрію. Симетрія предметів припускає геометричну і фізичну рівність його частин. Під геометричною рівністю у

даному випадку припускають чи з'єднувальну рівність (конгруентність), чи дзеркальну рівність [1]. "Розгляд рівномірних і однорідних розподілень простору веде до теорії крапкових решіток, яка дала можливість на протязі останнього століття створити кристалографію – своєрідний перехрестя науки, де зійшлися геометрія, молекулярна хімія і загальна теорія симетрії" [1, с. 55].

"Існує сім основних груп симетрії. Комбіновані числа осей симетрії і інші перетворення дозволяють отримати на базі цих груп 230 можливих типів крапкових решіток, які поділяють простір на однорідні елементи" [10, с. 174]. У своїй книзі «Динамічна симетрія а архітектурі» Д. Хембидж вкладає у термін «симетрія» поняття «домірності» художніх форм і частин художнього твору [13]. Також, категорія «ритму» являється одним із проявів симетрії. "Симетрія служить ритмічною основою рисунка. Неможливо вести у композицію рисунка ритм, не ввівши наперед симетрію"[13, с. 11]. Сутність «пропорції», у цілому, є зовнішнім проявом симетрії. "Стародавні уявлення про божественну пропорцію трансформовані сучасною наукою в ідею симетрії – фундаментальну ідею, в якій вчені всіх галузей природознавства знайшли ключ до єдності природи. Ця ідея основана на тих самих відправних поняттях, що і симетрія античних греків: однорідності, рівності, однаковості"[14, с.6]. У книзі «Принцип пропорції» Шевелєв І.Ш. розкриває своє визначення пропорції і симетрії: "Пропорція є поняттям рівної, однакової, однорідної зміни. Симетрія є поняттям рівної, однакової, однорідної побудови, значить збереженням"[14, с.7]. Супідрядність частин композиції обирається на домірність елементів, яка виражена у системі пропорцій. Різні теорії пропорцій супроводжували архітектуру на всіх етапах її історії. В установленні закономірної впорядкованості, яка зможе привести композицію до гармонії і єдності – це сутність всіх концепцій пропорцій [1].

Отже, розглянувши у цій статті ідею симетрії у контексті категорій архітектурної композиції, ми переконались, що всі вони розкривають ту чи іншу грань архітектурної симетрії. Це свідчення відкриває перед нами нові напрями дослідження поняття симетрії.

Література

1. Смолина Н.И. Традиции симметрии в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1990.
2. Научное и социальное значение деятельности В.И. Вернадского: Сборник научных трудов / Под. общ. ред. акад. А.Л. Яншина. – Л.: Наука, 1989.– 416 с.
3. Гика М. Эстетика пропорций в природе и искусстве / Пер. с франц. В.В. Белюстина. – М.: ВАА, «Образцовая» тип. – 1936. – 308 с.
4. Гинзбург М.Я. Ритм в архитектуре. – М.: Среди коллекционеров, 1923. – 120 с.

5. Шевелев И.Ш. Принцип пропорции: О формообразовании в природе, мерной трости древнего зодчего, архитектурном образе, двойном квадрате и взаимопроникающих подобиях. – М.: Стройиздат, 1986. – 200 с.
6. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Арнхейм Р. Пер. с англ. – М.: «Архитектура-С», 2007. – 392 с.
7. Tabor Philip. Fearful Symmetry // Architectural Review. – 1982.
8. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм. / Пер. с англ. В.Л. Глазычева. – М.: Стройиздат, 1984. – 192 с.
9. Шуази О. История архитектуры / Пер. С фр. – Т. 2. – М.: Изд-во Все союз. Академии архитектуры, 1937. – 694 с.
10. Шубников А.В., Копцик В.А. Симметрия в науке и искусстве. – М., 1972.
11. Мигдал А. О красоте науки // Наука и жизнь. – М., 1983. - № 3.
12. Земпер Г. Практическая эстетика / Пер. с нем. В.Г. Калиш, сост. В.Р. Аронов, авт. Предисл. В.Р. Аронов. – М.: Искусство, 1970. – 320 с.
13. Хэмбидж Д. Динамическая симметрия в архитектуре / Пер. с англ. В.Белюстина; Под. Ред. Н.Брунова; Предисл. И прим. Ю. Милонова. – М.: Изд-во Всес. Акад. Архитектуры, 1936. – 200 [3] с.
14. Шевелев И.Ш. Принцип пропорции: О формообразовании в природе, мерной трости древнего зодчего, архитектурном образе, двойном квадрате и взаимопроникающих подобиях. – М.: Стройиздат, 1986. – 200 с.
15. Петрович Д. Теоретики пропорций / Ред. Сопочко Ю.Л.; Пер. с сербскохорв. Сорокиной М.Д. – М.: Стройиздат, 1979. – 193 с.

Аннотация

В данной статье рассмотрено идею симметрии в контексте категорий архитектурной композиции. Проанализированы научные теоретические работы по этой теме.

Ключевые слова: Симметрия, теория архитектуры, асимметрия, дисимметрия, ритм, пропорция.

Annotation

This article discusses the idea of symmetry in the context of categories of architectural composition. Examine the scientific theoretical work on this topic.

Key words: Symmetry, theory of architecture, asymmetry, dissymmetry, rhythm, proportion.

УДК 721.011

В. К.Сафронов,*кандидат технічних наук***О.О.Сафронова,***к.т.н.,с.н.с., професор каф. дизайну інтер'єру і меблів КНУТД*

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ РІШЕННЯ РОЗМІЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ В МІСТІ КИЄВІ

Анотація: в роботі запропоновано концепцію розміщення зовнішньої реклами в м. Києві з врахуванням історико-містобудівного зонування, розроблену на основі системного підходу до дизайну міського середовища. Приведені складові концепції.

Ключові слова: концепція, міське середовище, зовнішня реклама.

В Україні сформована правова база, що регламентує правила установки й узгодження розміщення об'єктів зовнішньої реклами (ОЗР), але вона недосконала й вимагає подальшого корегування /1-5/.

В попередніх статтях /10-12/ авторами було проаналізовано стан рекламно-інформаційного середовища м. Києва і запропонований підхід до розробки концепції розміщення зовнішньої реклами. Дана стаття є логічним продовженням теми й містить конкретний опис отриманого концептуального рішення.

Мета, з якою розроблялась концепція – впровадження єдиного системного підходу до формування високоякісного естетичного міського середовища. Системний підхід до розробки концепції передбачає оптимізацію проектування і розміщення засобів зовнішньої реклами в м. Києві з точки зору сукупності містобудівних, естетичних, ергономічних і економічних вимог (рис.1.).

При виборі критеріїв оптимальності (рис.1.) в системному проектуванні розміщення реклами, автори керувались такими *концептуальними принципами*:
–врахування при розміщенні реклами історико-культурного значення, інформаційної та функціональної насиченості міського середовища;
–пріоритету архітектури навколишнього міського середовища та її естетичної цілісності, просторової взаємодії реклами та міського середовища;
–врахування особливостей та умов зорового сприйняття людиною реклами;
–творення і збереження комфортних психофізіологічних умов життєдіяльності мешканців міста;
–відповідності змісту, геометричних розмірів та форми стильових характеристик, матеріалів, колористичного вирішення, системи освітлення

архітектурно-просторовим особливостям конкретного місця розташування, його соціально-політичному, історико-культурному статусу, містобудівному значенню;

Рис 1. Схематичне відображення системного підходу до розробки концепції

- зменшення розмірів рекламних установок від периферії до центру міста відповідно до просторових характеристик міського середовища;
- максимально-ефективного використання рекламно-інформаційного потенціалу міського середовища;
- сприяння розвитку мережі реклами, що знаходиться у комунальній власності.

Виходячі з цих принципів розроблено генеральну схему рекламно-інформаційного зонування території міста Києва і класифікатор можливих рекламних конструкцій, застосовних у різних зонах.

При розробці схеми були враховані результати науково-дослідної роботи Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування: “Містобудівна концепція формування цілісної архітектурно-

просторової композиції і правила забудови історичної частини Києва”, що містить комплексну оцінку території історичного центра Києва на основі аналізу історико-культурного, природно-ландшафтного та композиційно-художнього аспектів. Запропоновані в роботі засоби охорони історичного центру міста і міра можливих перетворень у ньому, як відмічалось раніше /12/, знаходяться у прямій залежності від цінності території. Місто розподіляється на три зони: регенерації, обмежених перетворень та активних перетворень; в межах кожної з цих зон існують ділянки з більш і менш суворим режимом охорони і відповідно – особливостями перетворень. Історичний центр міста Києва, згідно з цією методикою, складається з зон архітектурних заповідників, архітектурних охоронних зон, та зон регулювання забудови 1 та 2-ої категорії, або інакше зон обмежених перетворень (на таких територіях має здійснюватись незначна, поміркована реконструкція, спрямована на збереження в цілому всіх основних рис історичного середовища та виявлення в ньому найкращого і найбільш визначального).

Таке зонування, що з нашої точки зору, враховує потенційну ефективність розміщення реклами, а також сукупність обмежень історико-культурного, соціально-психологічного, політичного, архітектурно-містобудівного характеру, було закладене в основу генеральної схеми рекламно-інформаційного зонування території міста Києва (рис. 2.), де передбачено 4 основні зони:

1. Перша зона: межі зони збігаються з границями архітектурної охоронної зони.
2. Друга зона: межі зони включають зони регулювання забудови I і II категорій.
3. Третя зона: межі зони збігаються з кордонами зони регулювання забудови III категорії.
4. Четверта зона: включає останню частину м. Києва.

Виходячи з результатів дослідження особливостей формування планування і забудови центральних районів міста Києва, аналізу містобудівної ситуації в цілому пропонується впровадження наступних вимог до розміщення зовнішньої реклами в цих зонах:

1. Перша зона: формат рекламних конструкцій обмежений площею 4.5м^2 .
2. Друга зона: формат рекламних конструкцій обмежений площею 12м^2 .
3. Третя зона: формат рекламних конструкцій обмежений площею 18м^2 .
4. Четверта зона: можливе розміщення всіх типів конструкцій. Формат рекламних конструкцій обмежений площею 32м^2 .

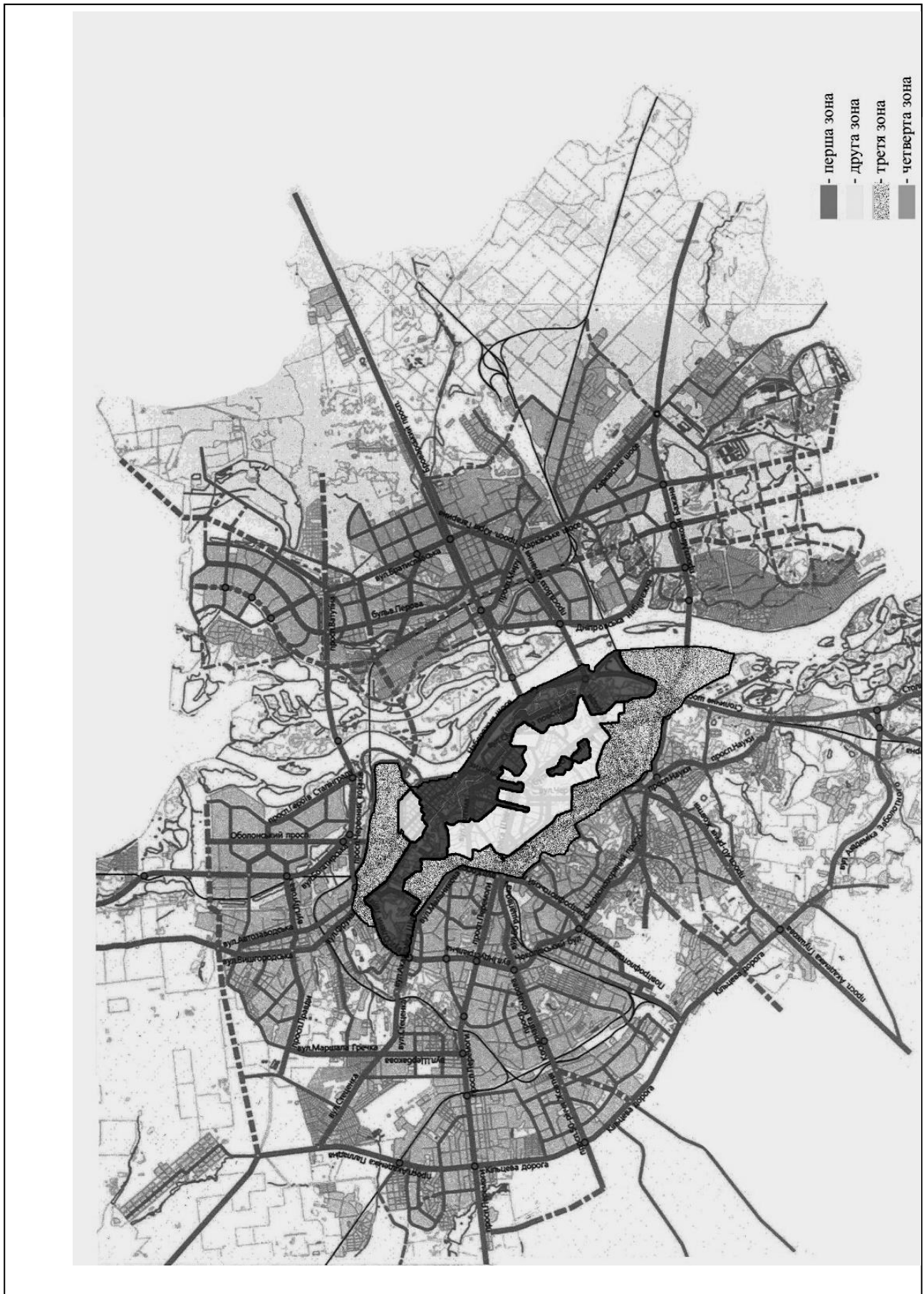

Рис. 2. Генеральна схема рекламно-інформаційного зонування

Розміщення всіх типових рекламних конструкцій для кожної зони допускається на основі дизайн-проекту, виконаного для всієї вулиці (проспекту, бульвару, площі). На рис. 3 показана розроблена концептуальна схема розміщення реклами на вул. Басейна.

Крім того, на розміщення рекламних конструкцій накладаються такі обмеження: у зоні архітектурних заповідників зовнішня реклама заборонена; у центральних архітектурно-історичних частинах міста рекомендується розміщення конструкцій згідно індивідуальних проектів; у першій, другій і третій зонах не допускається розміщення перетяжок; рекламні конструкції форматом більшим ніж 32 м², розташовуються в четвертій зоні виключно на підставі адресних програм; формат рекламних конструкцій в паркових зонах та на бульварах обмежений площею 12 м². Розміщення інформації на банерах, панно та щитах на фасадах, дахових конструкціях, на тимчасових будівельних огорожуваннях можливе лише по індивідуальних проектах, в установленому порядку погоджених з уповноваженими організаціями.

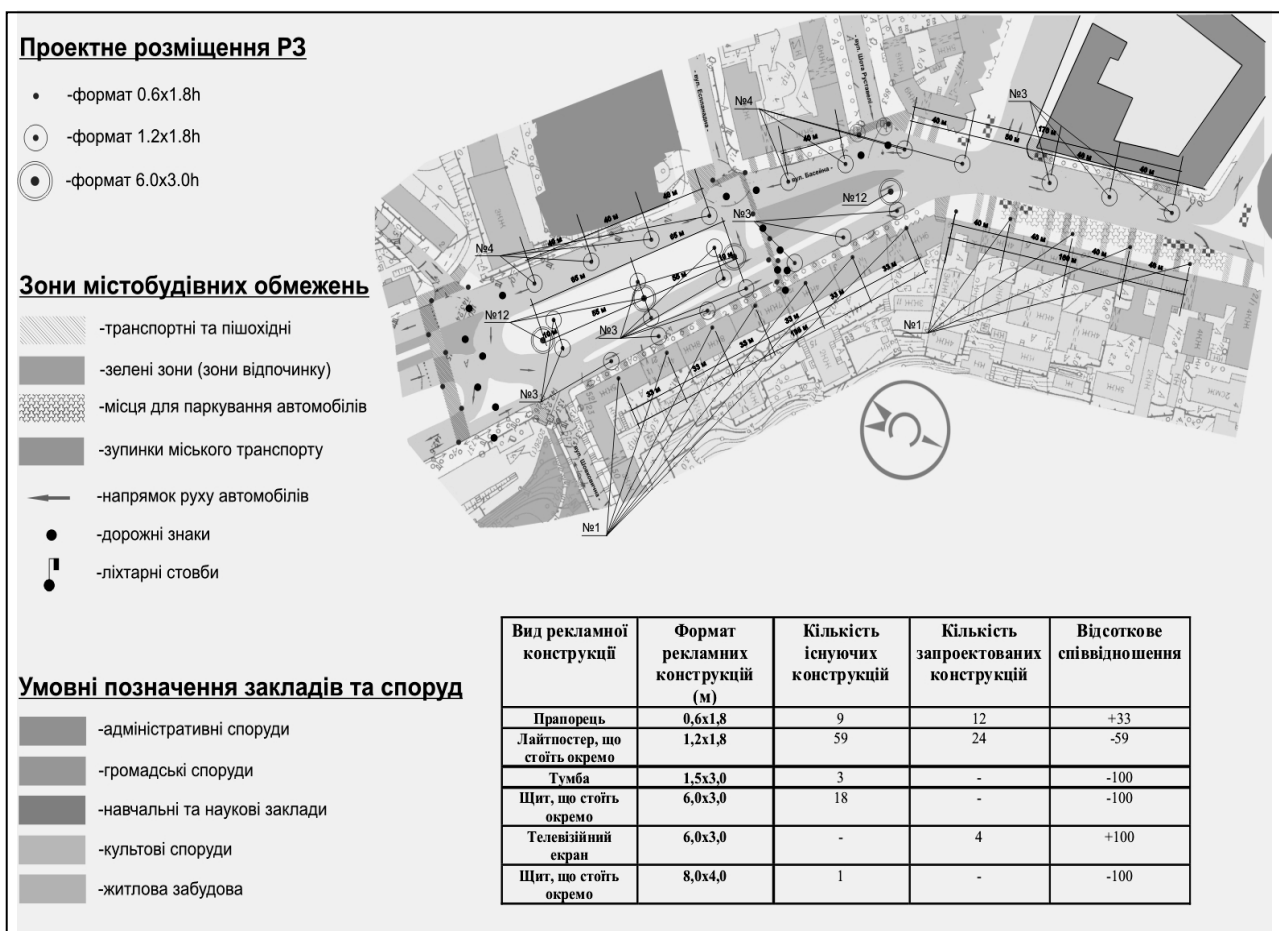

Рис.3. Концептуальна схема розміщення реклами на вул. Басейна.

Естетичні та ергономічні вимоги до рекламних конструкцій викладені в “Класифікаторі типових рекламних конструкцій”. Всього в класифікаторі пропонується 27 типів конструкцій, багато з яких мають кілька підтипів. Для кожної інформаційно-рекламної зони оговорюються допустимі типи конструкцій. Для кожного типу описуються допустимі технології зміни зображення, оговорюються геометричні параметри конструкцій, конструктивно-дизайнерські рішення. На рис. 4 показано приклад представлення в класифікаторі однієї з запропонованих до використання рекламних конструкцій.

Впровадження розробленої концепції дозволить впорядкувати рекламно-інформаційне середовище м. Києва.

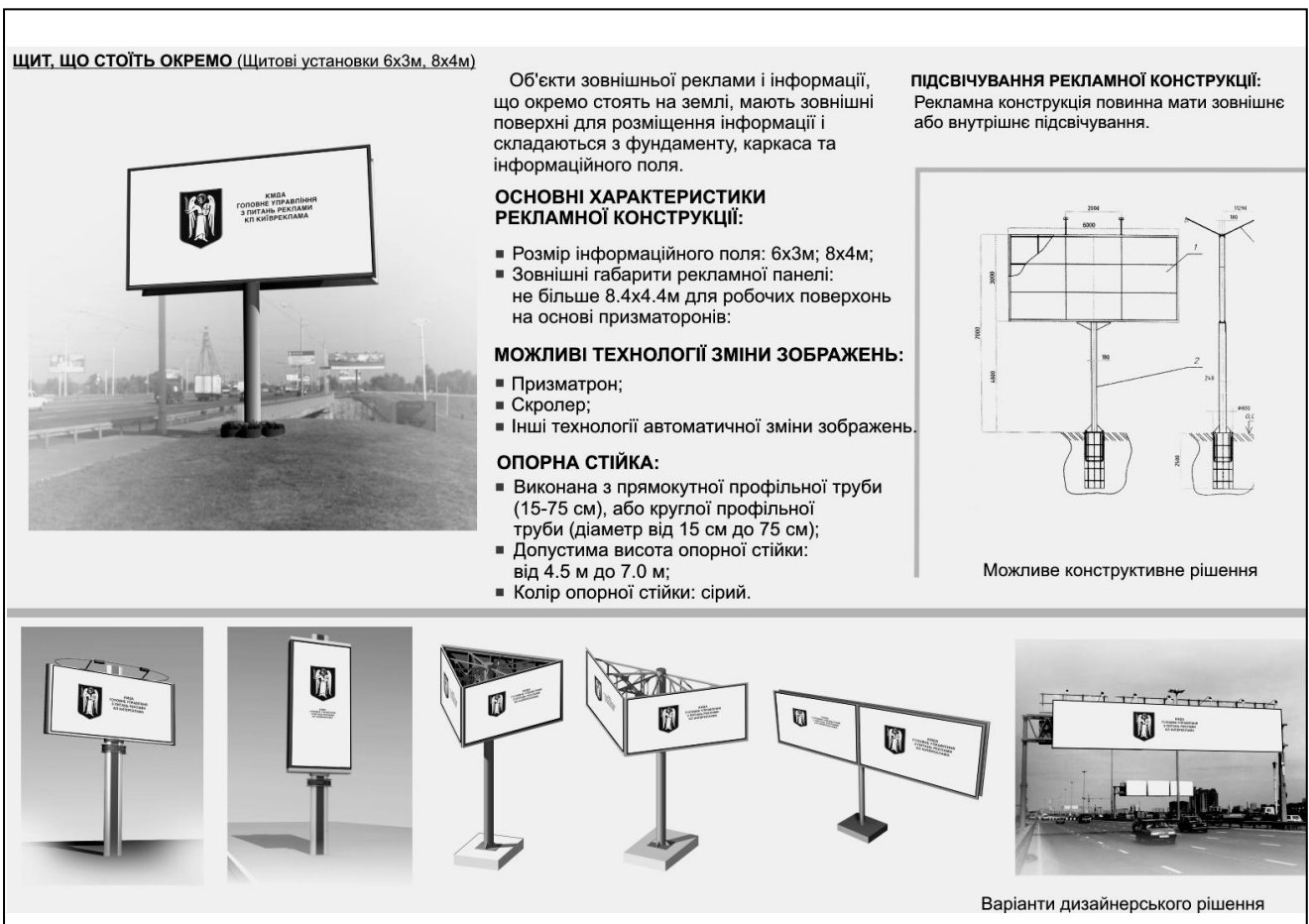

Рис. 4. Сторінка класифікатора рекламних конструкцій

Враховуючи багатоваріантність можливих рішень при системному підході, специфіку завдання дослідження, стрімкий розвиток технологій і моди в галузі зовнішньої реклами і рекламних конструкцій, зрозуміло, що запропонована концепція передбачає можливу корекцію і розвиток у часі.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2003 № 2067 «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1994р. № 198 «Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони».
3. Рішення Київської Міської Ради X сесія IV скликання від 27 січня 2005 року № 11/2587 «Про Правила забудови м. Києва».
4. Рішення Київської Міської Ради VI сесія XXIV скликання від 27 листопада 2003 року № 220/1094 «Про затвердження Порядку утримання, ремонту, реконструкції, реставрації фасадів будинків та споруд на території міста Києва».
5. Розпорядження КМДА від 23.08.2007 № 1100 «Про затвердження порядку розміщення зовнішньої реклами в м. Києві».
6. Водзинський Є. Цінність території історичного центру Києва і можлива міра її реконструкції // Теорія та історія архітектури і містобудування. – К., 1998.
7. Інструкція до складання історико-архітектурних опорних планів населених місць України. – К., 1992.
8. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР. – К., 1982.
9. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков. - К., 1988.
10. Сафронова О.О., Сафронов В.К. Дизайн наружной рекламы и образ города // Доповіді третьої кримської науково-практичної конференції „Геометричне та комп'ютерне моделювання, енергозбереження, екологія, дизайн”. – КНУТД , 2006, с. 311
11. Сафронова О.О. До питання дизайну зовнішньої реклами в місті Києві// Н.-техн. зб.: „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”, вип.. № 16. – К., КНУБА, 2006, с. 51
12. Сафронова О.О. Сафронов В.К. До питання розробки концепції розміщення зовнішньої реклами в м. Києва. // Н.-техн. зб.: „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”, вип.. № 18. – К., КНУБА, 2007, с. 168

Аннотация

В работе предложена концепция размещения наружной рекламы в г. Киеве с учетом историко-градостроительного зонирования, разработанная с использованием системного подхода к дизайну городской среды. Изложены составляющие концепции.

Ключевые слова: концепция, городская среда, наружная реклама.

Annotation

In work is offered the conception of placing the outdoor advertising in Kiev taking into account of historical town-planning divide into areas, developed with the use of the systems approach to the design of city environment. Conception is described.

Keywords: the conception, the city environment, the outdoor advertising.

УДК 711.11

О.В.Кравченко,

архітектор, Національний авіаційний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІДКРИТИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ, ЩО МІСТЯТЬ ПОРУШЕНІ ТЕРИТОРІЇ, В ПЛАНУВАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ МІСТОБУДІВНИХ УТВОРЕНЬ ДОНБАСУ

Анотація: в статті проаналізовано особливості формування відкритих міських просторів (ВМП), що містять порушені території, в архітектурно-планувальній структурі міського середовища вугледобувних регіонів Донбасу.

Ключові слова: відкритий міський простір (ВМП), порушені території (ПТ), архітектурно-планувальні зони.

Постановка проблеми. Характерні особливості розміщення промислових підприємств в містах Донбасу та їх технологічні зв'язки визначили загальний характер містобудування в Донбасі і функціонально-планувальну структуру містобудівних утворень. Промислові підприємства вугледобувної галузі, як містоутворюючий фактор, мають ряд специфічних особливостей порівняно з іншими містоутворюючими галузями промисловості. Розміщення вугледобувних підприємств продиктовано гірничо-геологічними умовами добування вугілля, що виключає їх містобудівну маневреність. Розташування сельбищних зон та транспортних комунікацій в функціонально-планувальній структурі міського середовища підпорядковано умовам розміщення підприємств вугледобувного комплексу. Цей фактор не дає можливості урізноманітнити архітектурно-планувальні композиції міського середовища. Сучасна тенденція зростання міст відбувається в двох напрямках – стрімкий розвиток міста на периферійних та приміських територіях і зростання щільності забудови в серединних і особливо в центральних частинах міст. Процес швидкого освоєння нових територій і ущільнення історичного центру, породжує основну проблему сучасних міст - втрату просторового середовища, що відбивається на психофізіологічних, естетичних і художньо-образних параметрах людського сприйняття. Ця проблема є наслідком відсутності досліджень щодо сприйняття простору містобудівних систем вугледобувних регіонів, урахування зовнішніх властивостей містобудівних утворень, що містять порушені території – комбінацій антропогенних, техногенних, природних елементів. Тому актуальним стає організація штучного, «інтер'єрного» середовища міста. Елементами здатними організувати подібне середовище, на думку автора, є *відкриті міські простори* або *система взаємопов'язаних відкритих просторів*.

Відкритий міський простір (ВМП) – це зовнішній міський простір, який складається з не забудованих територій взагалі, рекреаційно - паркових і пішохідних зон, проспектів, площ, бульварів, еспланад і інших елементів планувальної структури міста, які складають систему відкритих просторів і впливають на оздоровчу, комунікаційно - рекреаційну функцію міст і активно впливають на художньо – естетичну виразність міської забудови. До системи відкритих міських просторів можна віднести також господарчо - технічні простори, відведені для комунального і дорожньо - транспортного використання, а саме: автостоянки, господарчі території різного призначення, проїжджі частини вулиць і доріг, тощо. Відкриті міські простори володіють власною композиційною структурою й композиційними елементами: акцентами або орієнтирами, контуром або просторовими границями, осями композиції або лініями напрямку.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання містобудівного і рекреаційного використання порушених територій розглядалися у наукових роботах Ю.О.Бондаря, І.В. Гриманової, М.П. Ждахіної, І.В. Лазаревої, Лобова І.М., В.Т.Маєвської, І.Д. Родічкіна, Т.В.Таболіної, О.В.Чемакіної. Існує певний досвід по рекультивациі та використанню порушених територій, визначені основні напрямки архітектурної реабілітації міського середовища Донбасу, що включає порушені території. Наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених по сприйняттю міського середовища, які належать Е.Л.Беляєвій, В.Г.Глазичеву, М.Я.Ксеневичу, В.П. Мироненко, І.Г.Лежаві, Д.Лінчеві, В.М.Розіну, В.О.Тімохину, І.О.Фоміну, В.Т. Шимко, З.Н.Яргиній та інших свідчить про відсутність окремих досліджень щодо сприйняття простору міського середовища містобудівних систем вугледобувних регіонів.

Вперше пропонується розглянути містобудівне потенціал не тільки конкретної порушеної ділянки, чи групи окремих порушень, а і прилеглих до них територій, що формують *відкриті міські простори*, або *систему відкритих міських просторів*.

Формування цілей. Аналіз великої кількості порушених територій і техногенних ландшафтів в зіставленні з реальними чинниками сучасного містобудування, зокрема умов розвитку і зростання найбільших, крупних і середніх міст Донбасу з вугледобувною промисловістю, дозволяє висунути наступні положення: глибоке проникнення техногенних ландшафтів в планувальні утворення міст; вплив порушених територій на архітектурно-планувальну і об'ємно-просторову організацію відкритих міських просторів; тісний зв'язок міських, приміських і заміських техногенних ландшафтів; здатність видозмінюватися і розвиватися відкритим міським просторам відповідно до зростання міста.

Метою даного дослідження є проведення: аналізу містобудівних і природних умов вугледобувних районів Донбасу, представлених містами з найбільш розвиненою вугледобувною промисловістю, які охоплюють всю територію Донбасу; аналіз архітектурно-планувальної структури міст Донбасу; аналіз видів порушених територій і їх вплив на формування ВМП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення архітектурно-планувального зонування територій міст Донбасу, аналіз характерних ознак формування відкритих міських просторів, що містять порушені території, спирається на дослідження містобудівної ситуації в данному регіоні. Характер містобудівного освоєння території обумовлений специфікою господарського розвитку, категорією міста або населеного пункту, природно-кліматичними і геоморфологічними умовами, що обумовлює ландшафтну неоднорідність території, характер композицій відкритих міських просторів або їх взаємоз'язок.

Для опису територіальних структур у містобудуванні використовують поняття «центральна зона», «серединна зона», «периферія», «заміська зона».

«Центральна планувальна зона» охоплює центральні райони міста, подальший містобудівний розвиток яких пов'язаний з проведенням комплексних рекультиваційних заходів порушених територій, насиченням їх містобудівної ситуації суспільними функціями та ін. В межах центральної зони виділяється ядро центру, що історично склався, де повинні переважно здійснюватися роботи по впорядкуванню, збереженню і відтворенню існуючого міського середовища. Не виключена поява окремих громадських споруд, невеликих за площею комплексів споруд у рамках заходів по реконструкції і впорядкуванню окремих територій. Порушені території присутні в цій зоні є історично сформованими, містобудівне використання їх пов'язане з впорядкуванням та озелененням.

«Серединна зона» включає райони масової забудови 50—70-х років, часткову забудову будинками садибного типу з невеликими присадибними ділянками. Це стосується середніх і невеликих міст Донбасу, де генеральними планами цих міст не передбачені суттєві заходи по реконструкції цих планувальних зон. Її розвиток в містобудівному плані направлений переважно на переобладнання і доведення до сучасних вимог соціальної і інженерно-транспортної інфраструктури. Порушені території присутні у вигляді окремих компактних груп териконів і відвалів або окремих териконів і відвалів, межуючих з промисловими територіями і міською забудовою. Вони підлягають комплексній рекультивації і системному містобудівному використанню.

«Периферійна зона» включає райони, забудова яких в основному здійснювалася в останні десятиріччя і складається з забудови житловими кварталами багатоповерхівок з окремою від загальноміської інфраструктурою. В межах цієї зони розташовані також масиви садибної забудови і райони розміщення перспективного будівництва, які найбільш активно використовуються в містобудівному розвитку. Характерною ознакою цієї планувальної зони є порушення територій у вигляді розосереджених груп териконів, відвалів та кар'єрних виємків і в містобудівному значенні є територіями для ландшафтно-рекреаційного використання.

Таблиця 1. Архітектурно-планувальне зонування міської території

Архітектурно-планувальна зона	Розміщення в планувальній структурі міста, характерні риси забудови	Напрями реабілітаційних заходів порушених територій	Напрями містобудівного використання
«центральна» архітектурно-планувальна зона	центральні райони міста з ядром центру, історично сформована забудова	рекультивацийних заходів порушених територій, насиченням їх містобудівної ситуації суспільними функціями	роботи по впорядкуванню, збереженню і відтворенню існуючого міського середовища,
«серединна» архітектурно-планувальна зона	райони масової забудови 50—70-х років, садибна забудова	комплексна рекультивація і системне містобудівне використання.	подолання відставання, що склалося, в розвитку соціальної та інженернотранспортної інфраструктури
«периферійна» архітектурно-планувальна зона	райони, забудова яких в основному здійснювалася в останні десятиріччя, і райони розміщення перспективного будівництва	в містобудівному значенні є територіями для ландшафтно-рекреаційного використання.	найбільш активне використання в містобудівному розвитку
«заміська» архітектурно-планувальна зона	окремі сельбищно-виробничі утворення розташовані в приміському поясі	в містобудівному значенні виступають, як потенційні території для озеленення і обводнення	будівництво носить суто обмежений і регламентований характер, припускає лише природо-захисне, лікувально-рекреаційне використання земель.

«Заміська зона» представлена окремими сельбищно-виробничими утвореннями, розташованими в приміському поясі, де будівництво повинно носити суто регламентований характер і припускає лише природо-захисне і лікувально-рекреаційне використання земель. Порушені території, які тут зустрічаються у вигляді розосереджених груп відвалів і межуючих з ними кар'єрів, в містобудівному значенні виступають, як потенційні території для озеленення і обводнення.

Співвідношення центральної, серединної і периферійної зон міст обумовлене відстанню від міського центру, витратами часу і коливається залежно від категорії міста або населеного пункту, типу планувальної структури. Так, наприклад, співвідношення цих планувальних частин для Донецька становить відповідно 60 км², 175 км², 335 км², а для Стаханова співвідношення центральної, серединної і периферійної зон складає - 10 км², 30 км² і 62 км².

Кількісний та якісний склад чинників, які визначають місце і поведінку порушених територій у містобудівній системі залежить від її розмірів, генезису, програми функціонального розвитку тощо, розглядаються з позицій життєдіяльності суспільства, задовільнення суспільних потреб та досягнення визначених цілей. Місце порушень міського середовища визначається значимістю містобудівного використання порушених територій в формуванні соціально-економічного, промислового, сельбищного і рекреаційного комплексу. Це дозволяє поставити їх в закономірний ряд: потреби - функції - функціонально-планувальні елементи міста.

Для визначення кількісної оцінки ВМП, які містять ПТ у планувальних зонах міст Донбасу був проведений аналіз карт-схем та супутникової з'йомки основних вугледобувних центрів, а саме міст Донецько – Макіївської агломерації (Донецьк, Макіївка), Горлівсько – Єнакіївської (Горлівка, Єнакієво), Алчевсько – Стахановської (Алчевськ, Стаханов, Брянка, Перевальськ); міст – Красний Луч, Торез, Лисичанськ, Первомайськ, Краснодон, Антрацит, Шахтарськ, Кіровськ - всього 16 міст Донбасу, які охоплюють майже всю територію вугледобувного регіону.

Таблиця 2. Кількісна оцінка планувальних структур міст Донбасу.

назва агломерації	назва міста	класифікація за величиною	тип планувальної структури	загальна площа міста, км ²	Площі планувальних зон міста, км ²			Площі планувальних зон міста, %			загальна площа ПТ (поручених територій), км ²	загальна площа ПТ (поручених територій), %
					центр. частина	серед. частина	периф. частина	центр. частина	серед. частина	периф. частина		
Донецько-Макіївська	Донецьк	велике	компакт	570	59	172	336	10	30	60	32,6	5,7
	Макіївка	велике	градчастий	426	53	112	258	12	26	62	34,0	8,0
Горлівсько-Єнакієвська	Горлівка	велике	компакт.	422	66	157	194	16	37	46	32,0	7,6
	Єнакієве	середнє	градчастий	82	13	22	47	16,0	27,0	57,0	2,4	3,0
Алчевсько-Стаханівська	Алчевськ	середнє	градчаст.	50	4	12	34	8	24	68	1,7	3,4
	Брянка	середнє	лінійн.	64	7,0	26,0	31,0	11,0	41,0	48,0	2,7	4,2
	Стаханов	середнє	ком пакт.	92	10,0	29,0	54,0	8,5	29,0	54,0	2,2	2,4
	Перевальськ	мале	лінійн.	30	4,0	10,0	16,0	13,0	33,0	53,0	1,0	3,3
	Красний Луч	середнє	компакт.	114	14,0	32,0	68,0	12,0	28,0	59,0	4,4	3,8
	Торез	середнє	комп.	104	11,0	42,0	52,0	10,0	40,0	50,0	0,8	0,8
	Лисичанськ	середнє	лінійний	96	11,0	32,0	52,0	12,0	33,0	54,0	3,4	3,5
	Первомайськ	середнє	компактний	89	8,0	29,0	52,0	9,0	33,0	58,0	0,9	1,0
	Краснодон	середнє	ком пакт.	77	10,0	32,0	35,0	13,0	42	45,0	0,7	0,9
	Антрацит	середнє	ком пакт.	61	5,0	23,0	33,0	8,0	38,0	54,0	0,7	1,1
	Шахтарськ	середнє	лінійний	51	6,0	23,0	22,0	12,0	45,0	42,0	0,8	1,6
	Кіровськ	мале	ком пакт.	35	8,0	15,0	13,0	23,0	43,0	37,0	1,0	2,9

Таблиця 3. Кількісна оцінка ВМП, що містять порушені території в міському середовищі Донбасу.

Назва агломерації	назва міста	класифікація за величиною	загальна площа міста, км ²	загальна площа ПТ км ²	загальна площа ВМП, км ²	загальна площа ВМП, від площі міста %	Площі ВМП, що містять ПТ, км ²			Площі ВМП, що містять ПТ, %			Загальна кількість ВМП
							центр. частина	серед. частина	периф. частина	центр. частина	серед. частина	периф. частина	
Донецько-Макіївська	Донецьк	велике	570	32,6	98	17,5	4,0	7,5	6,0	25	45	30	38
	Макіївка	велике	426	24,0	64	15,0	3,0	5,0	7,0	20	35	45	24
Горлівсько-Єнакієвська	Горлівка	Велике	422	32,0	70,6	16,5	4,2	5,0	7,3	25	30	45	20
	Єнакієве	Серед.	82	2,4	12,3	15,0	0	6,0	9,0	0	40	60	5
Алчевсько-Стаханівська	Алчевськ	Серед.	50	1,7	6,3	12,5	0	0	12,5	0	0	100	6
	Брянка	Серед.	64	2,7	9,3	14,5	3,2	6,3	5,0	20	45	35	9
	Стаханов	Серед.	92	2,2	12,8	14,0	3,5	5,0	5,5	25	35	40	8
	Перевальськ	Мале	30	1,0	5,5	18,0	2,7	9,0	6,3	15	50	35	6
	Красний Луч	Серед.	114	4,4	19,5	17,0	2,5	7,5	7,0	15	45	40	12
	Торез	Серед.	104	0,8	16,5	15,0	0	7,5	7,5	0	50	50	10
	Лисичанськ	Серед.	96	3,4	10,0	10,5	3,0	4,5	3,0	30	40	30	7
	Первомайськ	Серед.	89	1,2	8,5	9,5	3,0	1,5	5,0	35	15	50	6
	Краснодон	Серед.	77	0,7	10,4	13,5	3,5	3,5	6,5	25	25	50	8
	Антрацит	Серед.	61	0,7	15,5	25,5	0	12,7	12,8	0	45	55	8
	Шахтарськ	Серед.	51	0,8	8,8	17,0	2,5	5,5	9,0	15	35	50	6
	Кіровськ	Мале	35	1,0	7,0	20,0	5,0	5,0	10,0	25	25	50	5

Були розглянуті і проаналізовані всі види порушених територій у структурі міського середовища зазначених вище міст і виявлено: в центральних планувальних зонах міст кількість порушених територій найменша з загальної кількості порушень і в них найбільше зустрічаються поодинокі терикони і відвали; в серединних планувальних зонах міст найчастіше зустрічаються поодинокі терикони, відвали та компактні групи териконів і відвалів, або комбінації териконів з відвалами; найбільше порушених територій розташовано на межі серединної та периферійної зон, а в більшості розглянутих містобудівних утворень у периферійних планувальних зонах у вигляді поодиноких териконів і відвалів, розосереджених груп териконів і відвалів, відвалів і кар'єрів. В периферійних зонах великих та середніх міст зустрічаються групи відвалів які межують з кар'єрними виемками та відстійниками ЦЗФ (центрального збагачувальних фабрик).

Висновки. Аналіз сучасної планувальної структури містобудівних утворень Донбасу дозволив виявити особливості формування та розміщення порушених територій. Їх розташування визначається історичним розвитком населених пунктів Донбасу, закономірностями формування промисловості (гірничодобувної та металургійної), природними умовами. Планувальні параметри порушених територій визначаються розмірами територій та їх типами, знаходяться в широких межах - від 1 до 100 га.

Проведений аналіз функціонально-планувальної структури містобудівних утворень Донбасу щодо кількісного і якісного складу ВМП і порушених територій визначив, що:

- в «центральных планувальних зонах міст», які мають щільну забудову і локальні просторові утворення найбільша частина ВМП містить поодинокі терикони і відвали, які в свою чергу являються *домінантами* – основними компонентами даного простору, контрастуючими серед інших компонентів середовища своїми параметрами – розмірами та формою, і можуть виконувати функцію *домінуючого орієнтиру* для суміжних просторів;

- в «серединних планувальних зонах» міст, де просторові утворення взаємопов'язані в системи, ВМП містять як поодинокі терикони і відвали, так і компактні групи порушень, сприйняття яких залежить від їх композиційного розташування, розмірів порушень та послідовності сприйняття; вони можуть виступати, як окремими домінуючими компонентами простору, так і *ансамблем домінуючих орієнтирів*;

- в «периферійних планувальних зонах» міст, які характерні своєю розчленованістю, локальними просторами і системами взаємопов'язаних між собою відкритих просторів спостерігається розташування переважно

розосереджених груп териконів, відвалів і кар'єрів та їх комбінацій; наявність окремих териконів і відвалів зустрічається рідше в основному в середніх та малих містах; враховуючи відсутність щільної забудови, наявність достатності озеленення і значної кількості видів порушених територій, з'являється можливість організувати простір прилеглих до них територій, беручи до уваги специфічні особливості останніх – великі розміри і масштаб містобудівного оточення, активний силует і не звичайні для міської забудови форми і конфігурації в плані.

Література:

1. Бондарь Ю.А. Благоустройство нарушенных территорий. – К.: Будівельник, 1984. – 72с.
2. Вергунов А.П. Архитектурно-ландшафтная организация крупного города - М.: Стройиздат, 1982г.-135стр
3. Лазарева И.В. Актуальные проблемы освоения нарушенных территорий для градостроительства. М.: БИ, Обзор ЦНТИ по строительству и архитектуре. Вып. 2. 1984г.-43стр.
4. Лобов И.М. Состояние и классификация нарушенных земельных территорий городского кадастра // Вестник ДонДАБА, сборник научных трудов. Макеевка: ДонДАБА. – 1999.- вып. 99 – 2 (16),- с. 153-154.
5. Таболіна Т.В., Чемакіна О.В. Ландшафтний підхід до вивчення порушених територій. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – Випуск 10 / Головний редактор М.М.Дьомін. – К.: КНУБА, 2002. – с. 116-119.
6. Фомин И.А. Развитие городов в промрайонах. (Планировочные аспекты) – М.: Стройиздат, 1977г.-112стр.
7. Чемакина О.В. Тенденции и закономерности освоения нарушенных территорий как конструктивно - функциональных элементов градостроительных систем. – Макеевка: Вісник ДонДАБА, № 99-2(16), 1999г., стр. 151-152.
8. Шимко В.Т. Дизайнерское проектирование городской среды. - М: Архитектура-С, 2006г., стр.121-131.

Аннотация

В статье проанализованы особенности формирования открытых городских пространств, которые включают нарушенные территории, в архитектурно-планировочной структуре городской среды угледобывающих регионов Донбасса.

Ключевые слова: открытое городское пространство, нарушенные территории, архитектурно-планировочные зоны.

Annotation

The analysis of features of forming of town open-space which include disturbed in territories is given in the article, in an architectonically-planning structure of town environment of coals regions of Donbas.

Keywords: town open-space, disturbed territories, architectonically-planning structure.

УДК 711.

Р.В. Мірчук,

студент 6-го курсу

Факультету архітектури та дизайну

Національного авіаційного університету, м. Київ

**ПИТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ,
СІЛЬСЬКИХ ТА СЕЛИЩНИХ РАД В МІСЦЯХ ПРОХОДЖЕННЯ
АВТОМАГІСТРАЛІ
«ВЕЛИКОЇ КІЛЬЦЕВОЇ ДОРОГИ»**

Анотація: в статті розглянуто питання функціонального використання території, сільських та селищних рад в місцях проходження «Великої кільцевої дороги». Розкрито питання та його можливе вирішення, визначено основні напрямки розвитку даних територій та проблем пов'язаних з проходження транспортних шляхопроводів.

Ключові слова: автомагістраль, населений пункт, агломерація.

Постановка проблеми. Законом України “Про планування і забудову територій” поставлено завдання розроблення схем планування територій на регіональному та місцевому рівнях.

Актуальність вивчення даної проблеми обумовлено містобудівною політикою України, яка відображена в Законі «Про основи містобудування». Вимоги комплексного будівництва житла та об'єктів сфери обслуговування у відповідності з регіональними особливостями, необхідність підвищення архітектурно-планувальних якостей забудови, створення в Україні власної системи стандартизації та нормування сфери обслуговування громадян – усе це обумовлює потребу ґрунтового наукового дослідження специфіки формування громадських центрів, особливо в умовах дії таких потужних чинників як транспортна інфраструктура.

Науково-технічний прогрес та соціально-економічний розвиток суспільства, розширення міжнародних зв'язків, створення нової транспортної інфраструктури, постійно висовують перед містобудуванням країни нові задачі та теми для їх вивчення. Особливо гостро це питання стоїть зараз коли Україна перебуває на порозі переходу до євроатлантичної інтеграції.

Одне з головних завдань схеми планування території є обґрунтування та визначення майбутніх потреб в функціональному використанні територій сільських та селищних рад, урахування громадських, державних, та приватних інтересів, вжити заходів щодо збереження всіх цінних територій. Створення привабливих умов для життя існуючого населення та перспектив нового демографічного притоку. Вирішення цього завдання є особливо складним для сільських жителів у зв'язку з подрібненістю (малолюдністю) сільської поселенської мережі та низькою бюджетною забезпеченістю сільських громад. Основний тип сільського розселення Київської області — групові системи. Для цієї області характерна невелика відстань між сільськими поселеннями (4,25-5,04 км), середня щільність поселень (3,7-4,6 од./100 кв. км), вища за середньоукраїнську щільність автодоріг (277-332 км/тис. кв. км). Середня чисельність сільських поселень складає 640-105чол., що перевищує середньоукраїнську на 14-44%. Для демографічної ситуації цієї області характерна висока депопуляція, що супроводжується інтенсивним зменшенням чисельності в значній кількості сіл. В Київській області відбувається найбільше в Україні природне скорочення сільського населення.

Інститут ДП"НДПМістобудування" розробив схему планування Київської області де прописані тенденції перспективного розвитку автомобільних доріг та населених пунктів вздовж них, а саме: Мережа автомобільних доріг є недостатньою для забезпечення внутрішніх перевезень та пропуску транзитного автотранспорту. Насамперед є потреба в удосконаленні автошляхів вищої технічної категорії, що входять до складу міжнародних транспортних коридорів. Намічається будівництво автотранспортного кільця навколо Києва, прокладання автошляху по напрямку Київ – Вінниця. На існуючих напрямках необхідне доведення технічних параметрів автошляхів до вимог нормативів з відповідним підвищення класів доріг. Стимулювання розвитку центрів обслуговування авто-доріг, як одна з основних складових економічного зростання міст Київської області.

Одна з необхідних умов загального підвищення життєвого рівня, зближення і вирівнювання умов життя міського і сільського населення різних районів країни. Створення рівноцінних умов праці, біта і відпочинку в населених місцях різної величини і народногосподарського профілю і забезпечення зручного, економічного, комплексного обслуговування може бути

досягнуто лише при організації суспільного обслуговування для групи населених місць з врахуванням розвитку економічних, культурних і побутових зв'язків між ними. Збільшення вільного часу, удосконалення транспорту, зростаюча спеціалізація багатьох установ разом з рядом інших чинників розширюють і ускладнюють культурно-побутові взаємозв'язки, що має бути враховане при проектуванні системи обслуговування, розрахунку і розміщенні установ і центрів обслуговування. Одночасно зростає тенденція до створення в окремих містах спеціалізованих центрів — оздоровчих, учбових, спортивного відпочинку — обслуговуючих групу населених місць, включаючи найбільш великі міста — центри розселення. При організації обслуговування для груп населених місць мають бути визначені: склад і місткість установ і центрів, обслуговуючих групу населених місць.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з методів розширення та поліпшення життєвих умов малих населених пунктів є транспортна мережа автодоріг. Таким питанням та його вирішенням зацікавились Міністерство транспорту та "Укравтодор" і спільно для столиці розробили концепцію «великої кільцевої дороги», яка стане потужною економічною гілкою на час проведення «Євро 2012». Але по закінченню «Євро 2012» «велика кільцева дорога», стане основною живильною артерією для малих населених пунктів Київської області вздовж неї. Вже зараз паралельно з розробленням проекту «великої кільцевої дороги» розробляються схеми планування територій та генеральні плани населених пунктів в зоні проходження «Великої кільцевої дороги». Тому перед планувальниками стоїть питання функціонального використання територій в зоні проходження «Великої кільцевої дороги».

Формулювання цілей статті. Розкрити питання функціонального використання прилеглих територій сільських та селищних рад в місцях проходження «Великої кільцевої дороги».

Постановка завдання. Відповісти на питання функціонального використання територій сільських та селищних рад в місцях проходження «Великої кільцевої дороги».

Виклад основного матеріалу. Тенденція розвитку міста Київ передбачає великий попит робочої сили, наприклад за даними статистики на нинішній стан на 7 вакантних місць всього 1 робітник, тому відбувається великий приплив населення, що і збільшує попит на житло в місті. Але важка індустрія, великий відсоток забрудненості, змушує корінних та більш забезпечених мешканців столиці шукати більш привабливе екологічне житло. Саме така автомагістраль допоможе та сприятиме інтенсивному освоєнню житлових територій. Але не дивлячись на свою економічну, планувальну, інвестиційну привабливість

дорога має все ж свої недоліки: великі території в екологічно несприятливому коридорі, будуть втрачені. Дорога матиме свій шумовий коридор, також інтенсивний викид газів від транспорту і т. ін. Постає питання: «Як же використати цю територію?».

Потреба нинішнього ринку землі сконцентрована на територіях, комунально-складського призначення, виробничого та територій для громадського та побутового обслуговування:

Логістичні центри, АЗС, СТО, супермаркети, торгові центри, кафе, готелі, технопарки.

Територія з функціональним призначенням як «комерційна» з 5-ою категорією забрудненості дасть змогу розташування її в зоні шумової, екологічної несприятливості від «великої кільцевої дороги». В свою чергу дасть охоронну зону в 50 м., що також заощаджує територію для житла. Відмінна транспортна забезпеченість, присутність екологічно чистого та доступного житла, надасть великий приплив кадрів, що в цілому і стане інвестиційно-привабливими умовами для цієї території та економічним поштовхом для розвитку культурно-побутового, соціального та демографічного руху малих населених пунктів в місцях проходження «великої кільцевої дороги».

Висновки. Отже територія з «комерційним» функціональним використанням буде раціональніша та доцільніша в зоні впливу «великої кільцевої дороги». Вона буде сприяти розвитку малих населених пунктів, служитиме розвантажувальним фактором для виробничих, комунальних, складських територій столиці. Частково вирішить проблему земельного ринку і в цілому вирішить функціональне використання території, сільських та селищних рад в місцях проходження «Великої кільцевої дороги».

Отримані результати можуть бути застосовані в теорії архітектури, в проектній роботі, при складанні завдань на проектування, при розробці нормативних документів, містобудівної документації, враховуватись при створенні місцевих та регіональних правил забудови, при створенні економічних напрямків розвитку населених пунктів, навчально-методичних посібників із проектування громадських центрів, у навчальному процесі.

Список використаної літератури

1. Законом України “Про планування і забудову територій”.
2. Статистичний щорічник України, 2009р.
3. Містобудівна документація схеми планування с.Копилів.
4. Бочаров Ю.П., Фильваров Г. И.. Производство и пространственная организация городов. М.: Стройиздат, 1987.

5. Баранов А. В. Социально-демографическое развитие крупного города. 1981.
6. Велев П. «Пешеходные пространства городских центров» - 1983 р.
7. Забельшанский Г. Б., Минервин Г. Б., Раппопорт А. Г., Сомов Г. Ю. Архитектура и эмоциональный мир человека. – М.: Стройиздат, 1985.
8. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре. – М., Стройиздат, 1986.
9. Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України. ДК 014-97. Том 1. К., 1997.
10. Фомин И. А. Планировка городских агломераций. – М., 1967.
11. Фрилинг Г., Ауер К. Человек – цвет – пространство: Прикладная цветопсихология. / Пер. с нем. – М., 1973.

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос функционального использования территории, сельских и поселковых советов, в местах прохождения «Большой кольцевой дороги». Раскрыт вопрос и его возможно решение, определены основные направления развития данных территорий и проблем повязанных из прохождения транспортных путепроводов.

Ключевые слова: Автомагистраль, населенный пункт, агломерация.

Annotanion

In the article the question of the functional use of territory, village and settlement soviets, is considered in the places of passing of the «Large ring road». A question is exposed and him a decision is possible, certainly basic directions of development of these territories and problems of povyazanikh from passing of transport overpasses.

Key words: highway, community, agglomeration.

УДК 711.122:504

І.І.Устінова,

к.арх., доцент каф. містобудування, КНУБА

ЗМІСТ ТА ПРИРОДА МІСТ ВИДУ «НОМО SAPIENS»

Анотація: викладено результати семантичного аналізу слова «місто» та групи слів, що походять від нього. Місто розглянуто в аспекті екосистеми.

Ключові слова: місто, розвиток, екологічні системи.

«...Криза великих міст захопила нас із такою ж несподіваною стрімкістю, як і їх зростання наприкінці ХІХ віку, і змусила визнати, що за минуле сторіччя не вдалося скласти скільки-небудь чіткого уявлення щодо сутності та перспектив розгортання міських форм життєдіяльності та міської культури» [1, с.167].

В екологічній теорії процес урбанізації може бути порівняним зі стратегією утворення безпечних поселень, яка властива усім біологічним видам із соціальним типом поведінки [2, т.2, с.64]. Збирання в «природному місті» має для популяції свої переваги у вигляді підвищеної життєздатності групи, що зумовлено кооперацією; та свої недоліки у вигляді стресів, що спричинено переущільненням місцеперебування, посиленням конкуренції за ресурси середовища, його забрудненням та деградацією. Відповідно до принципу оптимальної щільності, недонаселеність простору існування так само шкідлива для стабільності й безпеки розвитку популяції, як і перенаселеність [2, т.2, с.62].

Отже, з одного боку – міста є результатом життєдіяльності людей, як біологічного виду із соціальним типом поведінки; з іншого – виникнення та розвиток міст є історією формування та піднесення великої творчої сили людства. В означеному аспекті міста є природно-штучним середовищем, що створене людиною для існування людей у природному довіллі. Міське середовище, «вписуючи» людину в природу, певним чином протистоїть їй.

З огляду на трофічну структуру екосистеми (від гр. *trophe* – живлення), місто є неповною – гетеротрофною екосистемою – такою, що живиться іншими. Вона одержує енергію, речовину та інформацію (повітря, воду, їжу та інші ресурси життєзабезпечення) з чималих територій, які перебувають далеко за межами міста. Ці території забезпечують «зелений пояс» міста та долучають його до повної – автотрофної екосистеми – такою, що живиться самостійно, стало функціонує та самопідтримується у розвитку [2, т.1, с.28]. На відміну від інших природних міст, які є результатом «соціальної роботи» живих істот (мурашник, вулик, поселення шпаків, устрична банка), й на протязі всієї історії свого існування залишилися майже незмінними, міста виду «Homo Sapiens» й дотепер розвиваються та неспинно змінюються.

Виникнення перших міст пов'язане із оселенням людей на певних територіях, які вирізнялись сприятливими природно-кліматичними умовами та ресурсами (ріка, море, ліс, поле). Означене створювало необхідні умови для життєдіяльності населення та «робочі місця» (рибальство, полювання, збиральництво, землеробство).

На певному етапі соціального становлення міста, як «просторово-сінергетичної» форми життєдіяльності населення, відбулося виокремлення деяких поселень. Означене було необхідне «...для просторового та символічного закріплення функцій управління визначеним соціальним угрупованням та територією, що йому належить... Розвиток ремесел і торгівлі, примусове поширення влади на нові соціальні групи та території, що їм належать, ускладнює місто, як об'єкт управління» [3, с.61]. «Античні поліси, міста держави виникають за рахунок синтезу функцій управління й функцій політики, як всередині співтовариства громадян-жителів міста, так і на зовнішньополітичній арені» [1, с.176]. «...В часи Платона та Аристотеля, які зробили перші спроби створення теоретичних моделей міста, грецький поліс являв собою надзвичайно складний вузол багатьох та різних процесів життєдіяльності, що існують за своїми власними законами» [3, с.61].

«Схрещення та сплетіння багатьох типів культурного нормування, поведінки, реалізація відносин влади–підпорядкованості в житті міста створює ніби природний плавильний котел для виникнення та створення нових форм культури, типів поведінки, способів життя. Місто стає генератором розвитку людини і суспільства..., не тільки центром відправлення влади, відтворення культури, створення нових культурних форм, але, перш за все, простором організованого спілкування...» [3, с.61-62]. У цьому аспекті, «...дослідники та проектувальники, теоретики та організатори, говорячи про місто, стикаються з усім універсумом людської життє- та мисле діяльності. Іншими словами, місто є все. Всі структури життя й діяльності людей, всі соціальні інститути, всі форми людської активності, всі процеси, характерні для даної культурно-історичної й соціально-економічної формації...» [1, с.168-169].

Людина створила культуру, а культура – людину... Культура – це не тільки те, що створене розумом й руками людини, а й те, що вироблено віками як спосіб суспільної поведінки, який втілено у народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови. Припадаючи до певного соціуму, індивідуум зі своєю появою на світ органічно входить у вироблену його співвітчизниками культуру, стає її користувачем та носієм [4, с.3]. Життєвий досвід індивідуума невід'ємний від мови, як акумулятора людських знань. За визначенням О.Гончара: «Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання століть» [4, с.8]. «...Мова

й історія – це єдине ціле, один кровообіг...» [4,с.240]. Виступаючи інтегратором культури, мова накопичує в собі уявлення народу про усі сфери суспільного буття людей.

Спираючись на історію української мови та використовуючи семасіологію, «...що вивчає не лише історію слів в етимологічному аспекті, а входить якнайглибше в історію речей, які означаються відповідними словами» [4,с.15], зроблено спробу дослідити роль такого явища як «місто» у житті людей з часів глибокої давнини, які мешкали на території України й нащадками культури яких є ми.

Споконвіку словом позначали суть речей та явищ, їхній взаємозв'язок.

Семантичний ареал слова «місто», який саме конкретизує його загальнолюдське значення, поглиблює символічні та віддзеркалює сутнісні сторони життя людей, пов'язаних із міською формою життя. Аналіз групи слів, які походять від слова «місто» чи співзвучні йому, вказує на значущість та всебічний вплив міста на усі сфери культурного життя людей.

Отже: **місто**, як частина навколишнього природного середовища є невід'ємною частиною **містини**, де його **розмістили**, **помістили**, **вмістили**, **умістили**. За необхідністю, його можна було **змістити** та **перемістити**. Означене було властиве для кочового способу життя та розгортання військових **містечок**, до яких належать й славнозвісні Олександрії – міста Олександра та міста діадохів. Кожна **містина** **містить** в собі певну **місткість**. Вона **містка**, має певний **вміст**, який **вміщує** в себе багато необхідних, придбаних по ходу буття, речей. Це – чудо. Сама Людина є чудом **серед** чуда, в **середовищі** чудес.

В екології, модельний опис будь-якої екосистеми завжди центрований на її «хазяїна», відносно якого й відбувається виділення типів ділянок середовища [2]. В екосистемі населення – середовище «хазяїном» є людина, яка силою свого розуму та логікою соціальної поведінки відтворює чимало природних процесів. В цьому середовищі є все необхідне для буття людей.

Господь подарував **господарство**. Це **дар** Бога. Він – **Господар**. Ці **дари** – Його, Він **дарує** їх людині для **буття**. В цьому середовищі людині потрібно не тільки **бути**, але й необхідно **відбутися** – навчитися **дарувати**, **кохати**, сотворити своє **господарство**, стати його **господарем** та **господарювати**. Подальше **буття** має **відбуватися**, для чого треба **будувати** умови свого майбуття. Людина **будує місто**. В подальшому до цього **міста** вона **прибудує**, **примостить**, **примістить**...

Міст є важливим елементом **міста**, символом зв'язку з іншими світами – територіями, торгівельно-промисловим шляхом, своєрідним каналом енерго-інформаційного зв'язку. Якщо **міст** – це шлях, дорога, зв'язок, то **місток** – це **поміст** [5, с.411]. **Поміст** чи **підмостки** – сцена для видовищ [5, с.603]. Проте й

«...місто є театром існуючих ролей та образів життя, який являє собою, трагічний театр історії... на підмостках міської імпровізації...» [1, с.174].

Поміст це – й дерев'яна підлога в приміщенні [5, с.662], якщо біля берега – то містки [5, с.603; 6, с.354] для причалу човнів чи прання білизни. Життєва потреба у створенні цих споруд викликала і сформувала професію «мости́льник».

Духовна сторона життя людей у місті пов'язана із накопиченням та концентрацією життєво необхідної інформації, її обміном та розповсюдженням. Глибинна сутність інформації, що її акумулювали міста, вірогідно, стала пов'язуватися із містом, оскільки отримала назву зміст. Ймовірно, що розвиток розумової діяльності людей та їх інтелект, також асоціювалися із містом, життя в енерго-інформаційному просторі якого, було змістовним. Концентрація розумової діяльності, обмін інформацією (змістом) у місті створює суспільну свідомість, «в основі якої лежить образне відтворення дійсності, естетичне освоєння світу», що породжує мистецтво [7, с.490].

З початку виникнення й до сьогодні місто було й є осередком творчого та духовного потенціалу суспільства, явищем, що «поступово... концентрує у собі різні засоби, методи та служби, які забезпечують реалізацію влади над різними проявами та процесами життєдіяльності» [3, с.61]. В слові «місництво» (містництво – «т» не збереглося) залишився відбиток давньоруської форми правління, коли на вищі керівні посади призначали за принципом родовитості [7, с.512]. Утім за необхідністю була можливість й замістити будь-кого.

Отже щодо світорозуміння, «місто» є узагальненим поняттям. Натомість слово «місце» відображує певний зміст, який може бути пов'язаний із місцем розташування рідної домівки, оселі із приміщенням, затишним і комфортним місцем перебування людини. Місце пов'язане із місцевістю, місциною. В означеному аспекті, виникають поняття й приналежності до цього місця – місцевий, чи віддалений від нього на певну відстань – приміський, заміський.

У цьому контексті варто розглянути й слово «містика». Як стверджують лінгвісти, воно походить від грецької *μυστικός* – таємничий [7, с.513]. Проте морфологія цього слова українською схожа на слова, які походять від слова «місто». Його зміст імпонує цьому значенню, оскільки виникнення міста та феномен його розвитку є й досі таємницею, як і сама людина, що його створила. Мабуть що й слово «оптиміст» (оптимізм від лат. *optimus* – найкращий [7, с.690]) – життєрадісна людина, також можна віднести до групи слів, що розглядаються. Мешканець міста, оптиміст – найкраща людина...

Отже, людина давніх часів, яка була у джерел української культури та мови, будівництва перших міст на території України, сприймала місто як

невід'ємне від природи **місце** свого існування, **місце** спільного буття та життєдіяльності в природному колі, у **містині** – **міщині** – **міщевості**.

Розкопки київського археолога В.В.Хвойки року 1893, по вул. Фрунзе, 59–61 стверджують, що на території сучасного Києва поселення існували вже в епоху пізнього палеоліту (близько 20 тисяч років тому) [8, с.13]. Поселення того ж періоду знайдено у Протасовому Яру. Сліди ще двох подібних поселень виявлено по вул. Ярославів вал та у районі Караваєвих дач. На Оболоні та Вигуровщині, у Микільській слобідці та Чапаєвці знайдено залишки житла неолітичних поселень (VI – IV тисячоліть до н. е.). На Кирилівських висотах знайдено поселення трипільської культури. Такі ж поселення (середина III тисячоліття до н.е.) виявлені на Замковій горі, Сирці, Львівській площі. Археологічними розкопками встановлені поселення людей епохи бронзи на березі Дніпра на території Староселля, Труханова острова, Микільської слобідки, на Старокиївській та Замковій горах [8, с.13].

Знайдені бронзові прикраси свідчать про культурні зв'язки мешканців поселень кінця III – початку II тисячоліття до н. е. з племенами Центральної Європи [8, с.14]. Мешканці передскіфського та скіфського часу, поселення яких знайдені на Старокиївській та Замковій горах, на території Софійського заповідника та Києво-Печерської лаври, інших ділянках сучасного Києва, мали зв'язки із грецькими колоніями Північного Причорномор'я. Про це свідчать античні знахідки в поселеннях – коринфська монета V в. до н. е. у Феофанії та грецький світильник IV – III вв. до н. е. на Замковій горі.

Численні зовнішні зв'язки були й у мешканців поселень, матеріальні пам'ятки яких відносять до зарубинецької (II в. до н. е. – II в. н. е.) та черняхівської (II – V вв. н.е.) культурам [8, с.14]. На Подолі, Замковій горі, Печерську, Старокиївській горі, в ярах Глибочиці знайдені як окремі римські монети, так і величезні скарби, які дослідники відносять до II – IV вв. н. е. Поховання зарубинецького та черняхівського типів говорять про те, що жителями і власниками римських монет були слов'яни, сучасники імператорів Августа, Марка Аврелія та Костянтина Великого [8, с.14].

Наведені дані свідчать, що на території Києва, як і на території України, ще у сивій давнині селилися люди й будували свої поселення. Вони називали їх містами. В них формувалися засади матеріальної та духовно-мовної культури народу. Назва «місто», пройшло крізь століття незмінним в уяві людей різних історичних епох, як назва їхніх поселень, які самі по собі докорінно змінювалися у часі та просторі. До сьогодні воно дійшло як загальна назва поселень сучасних людей – наших **міст** (більш ніж 70% людства живе у містах).

Щодо російської мови, то в ній закріпилась більш пізнє поняття щодо ролі міста. У прямому значенні «**город**» це – місце, яке обнесене огорожею й слугує

у разі ворожого нападу притулком та захистом для населення. Обумовлене військовими причинами та умовами оборони, **місто** набуває ознак безпеки, мурує огорожу й стає фортецею – «**бургом**» (від пізнелатинського *burgus*), надійним оплотом проти ворога.

Означена метаморфоза світосприйняття **міста** нотує загальну тенденцію розвитку пізнання від античності до наших днів: Платон та Аристотель предметом науки вважали загальне, що виявляється в конкретних речах. Сучасна ж наука замінила *субстанцію* (від лат. сутність, те, що лежить в основі – об'єктивна реальність, матерія в єдності всіх форм її руху, щось відносно стале, те що існує саме по собі й не залежить ні від чого іншого) *функцією* (від лат. виконання, здійснення – діяльність, робота, зовнішній прояв властивостей об'єкта в даній системі відносин) [9, с.45-55].

Список використаної літератури

- 1.Щедровицкий П.Г. Философия развития и проблема города // Экология города и проблемы управления. Сб. материалов ряда совещаний, проведенных по линии МАБ-П в 1986-1988гг. – М.: Ин-т географии АН СССР, 1989. -183 с.
- 2.Одум Ю. Экология: В 2 т.: Пер. с англ. - М.: Мир, 1986. – 328 + 356 с.
- 3.Зинченко А.П. Понятие о городе (разработка онтологических оснований мыслительной деятельности, направленной на управление развитием городов и регионов). – Челябинск: ОКПКРКиИ, 1993. – 73 с.
- 4.Культура української мови. Довідник / За редакцією В. М. Русанівського. – К.: «Либідь», 1990. – 302 с.
5. Українсько-російський словник /За редакцією В.С. Ільїна. – К.: «Наукова думка», 1971. – 1064 с.
- 6.Русско-украинский словарь /Д.И. Ганич, И.С. Олейник. – К.: «Радянська школа», 1978. – 1012 с.
- 7.Український радянський енциклопедичний словник в трьох томах. Том 2. АН УРСР. – К.: ГРУРЕ АН УРСР, 1967. – 856 с.
- 8.Шулькевич М.М., Дмитренко Т.Д. Киев. Архитектурно-исторический очерк. – К.: «Будівельник», 1982. 446 с.
- 9.Хесле В. Философия и экология: Пер. с нем. - М.: АО «Ками», 1994. - 192 с.

Аннотация

Изложены результаты семантического анализа слова «город» и группы слов, которые от него происходят. Город рассмотрен в аспекте экосистемы.

Ключевые слова: город, развитие, экологические системы.

Annotation

The results of semantic analysis of the word "city" and a group of words that come from it. The city is considered in terms of ecosystems.

Key words: town, development, ecology systems.

УДК 725.13

В.В.Перевалова,
провідний архітектор Міської цивільної проєкції

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ТЕОРИТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЩОДО ФОРМУВАННЯ УРЯДОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: у статті представлений моніторинг напрямлень існуючих теоретичних досліджень з питань розпланування та забудови урядових комплексів. Дослідження розглядаються із позиції системного підходу, за його вісьмома аспектами (за А.Чандлером). Ціль – виявити слабкі місця у теоретичному вивченні з цього питання.

Ключові слова: урядові установи державного рівня, адміністративне угруповання, функціонально-спрямований елемент, вузловий район, ідеологічна детермінація.

Група будівель, до якої належать урядові установи представляє важливу частину функціональних процесів міста, тому вона завжди суттєво впливала на формування його структури.

Коли мова іде про урядові установи, то потрібно пам'ятати, що їх функції простягаються за рамки не тільки міста, а і усієї країни. До таких установ більш жорсткі вимоги щодо проектування та розміщення.

Столиця – від ст.-слав. столъ, стол в старому значенні «престол», від давньо-руськ. столъ «стол, престол, сидение», використовується як символ чогось випереджаючого, культурного, надихаючого, місце скупчення чогось чи когось. [8] Столиця - головне місто держави, або адміністративного угруповання (області, краю, автономної республіки, провінції, штату, департаменту), в якому, як належне розміщуються усі вищі органи влади і управління (резиденція голови держави (території), парламенту, центральні міністерства та відомства, Верховний суд. [14]

В системі населених місць, місто, що має урядовий комплекс, тобто - є столичним, відіграє стратегічне значення. Звичайно, що у такій важливій галузі велось багато досліджень і формувалася теоретична база з питань розбудови столичних міст, а також з планувальних аспектів урядових установ.

Кожна країна має свою столицю, таку, що історично склалася або заново збудовану, також місто – живий організм, він розвивається у просторі і часі, тому з'явилася необхідність в системному підході [19, 20] до розбудови і планування урядових комплексів в структурі столичних міст. Отже, звернемося спочатку до системно-елементного або системно-комплексного аспекту системного підходу, який повинен дати змогу виявити елементи, що складають

систему до якої входить об'єкт досліджень, предметні компоненти (потреби), процеси, ідейність.

На рівні регіонального планування проблеми торкався Ю.М. Білоконь у своїй методичній роботі з типології містобудівних об'єктів [3]. На основі його класифікації за ступеневою і структурною типологією районів в умовах України – столичні міста відносяться до функціонально-спрямованих, функціональних елементів, що є частиною групи адміністративних районів і є – вузловими. В них, як правило, більш динамічні кількісні показники за антропогенними ознаками: рівень і темп розвитку економіки, рівень урбанізації, щільність населення, населених місць та транспортної мережі. Регіон, де розміщується столичне місто найчастіше розвивається швидкими темпами, тут на допомогу приходить концепція вузлового району. Вона базується на принципі функціональної і структурно-планувальної єдності міста-центру і прилеглого району. Наприклад, за класифікацією областей України за показниками урбанізації та концентрації населення Київ належить до I групи, тобто тут концентрується 170-270 чол/км кв., з них 65%-міського населення. Навколо столичних міст найчастіше розвивається радіальна густа транспортна структура, а саме столичне місто має радіус впливу 70-80км від свого центру.

“Столичні міста мають особливі функції адміністративно-політичного і господарського керівництва державою. Їм притаманні історичні передумови розвитку, пов'язані з появою і становленням державності, позначені національною ідеєю. Столиці мають найвищий науково-промисловий та соціально-культурний рівень розвитку, інтенсивний рівень життя. Вони – є еталоном для інших міст регіону. Усі столичні міста використовують оточуючі території як зовнішній елемент загальної планувальної структури. Іде маятникова міграція населення, а також переселення до центру і навпаки до периферичних районів, виходячі з бажання покращити природні умови життя.”[4].

Системно-історичний аспект повинен дозволити виявити умови у часі при яких з'явився об'єкт досліджень, тобто урядовий комплекс, етапи його становлення, сучасний стан і можливі варіанти його розвитку. Цих питань торкався у своїх працях вчені, що розглядали містобудівні процеси протягом їх історичного розвитку. Авторами таких праць є – А.В. Бунін, Т.Ф. Саваренська, М.Г. Круглова, В.А. Лавров, це роботи з розвитку планувальної структури міст, що історично склалися, містобудування ХХ ст, а також історії української архітектури та загальної історії архітектури. [5], [6], [7], [10], [11]. У цих фундаментальних працях прослідковується розвиток міста від початку його існування. Місто-столиця підлягало протягом віків багатьом змінам у зв'язку з ідеологічними, соціальними та політичними умовами. Змінювались і урядові

установи. Більш-менш наближений до сучасного вигляд столиці набули на межі феодалізму і епохи відродження, коли людина перейшла від натурального господарства до до поняття “ринкових відносин”. Столичне місто має орган самоуправління на рівні міста і орган управління державою. Структура столичного міста варіювалась в залежності від релігійних, політичних і соціальних факторів але головними його частинами завжди залишався палац – місце управління державою, ратуша – управління столицею, ринкова площа – місце громадських зборів. Ця структура цітко читається в містах, що мають глибоку історію.

Отже, розглядаючи історичну спадщину міст-столиць ми торкаємось системно-комунікаційного аспекту системного підходу питань вирішення урядових комплексів, тобто виявляються зв'язки данного об'єкту з іншими об'єктами, що складають структуру міста-столиці. Історичний аналіз також дозволяє створити уявлення про системно-структурний аспект, що містить внутрішні зв'язки в залежності між елементами даної системи, що дозволяють отримати уявлення про внутрішню організацію об'єкту дослідження.

Перейдемо до системно-інтеграційного аспекту, що виявляє сукупність якостей системи організації об'єкту, що забезпечує його цілісність і особливості. Аналіз закономірностей побудови історичних урядових комплексів займалися І. Бондаренко, І. Желтовський, М.Круглова, Н.М. Шебек. Більшість історичносформованих міст побудовані на основі симетрії відносно храму, палацу, площі, тощо. Під час забудови урядових комплексів використовувались усі види симетрії – центральна, симетрія повороту, дзеркальна, переносу, сітчастих упаковок, гвинтова. Протягом часу масштаб у міському будівництві використовувався, як інструмент впливу на підсвідомість людини, щоб пригнічувати її або навпаки, в залежності від політичних чи релігійних міркувань. “Середньоазійські зодчі XV-XVIIст. виробили загальні прийоми побудови архітектурних ансамблів. Сутність їх полягала у наслідування певних правил розміщення будинків і просторів навколо композиційного центру. Нові споруди додавалися шляхом використання однакових прийомів.” [17] Форма вихідного простору перетворювалась на її подібну, але більшу за розмірами. У Франції XVIIст. – планувальні вісі почали використовуватись у якості стрижневих вісей композиції міста. Ця тенденція чітко просліджується і в наш час, коли згадати планування району Дефанс, що розташований по так званій “лінії французького абсолютизму” – Тронна зала Версалу - площа Зірки - Міністерство транспорту, Дефанс. “Головні планувальні вісі міст Рим, Париж, а також комплекс Версалу пов'язані розмірним рядом ладом, схожими пропорційними співвідношеннями на основі іслівих рядів золотого перетину (1.618)” [18] Тобто композиційні

закономірності, що використовувались в ансамблевому зодчестві протягом історії актуальні і тепер.

Що до питань забудови історичних міст, їх торкаються декілька авторів. Принципи та методи організації об'ємно-просторової композиції забудови історичних міст із використанням засобів прикладної інформатики розглядаються у дисертаційній роботі Урінбаєвої М.Б. Багато столичних міст мають велику історичну спадщину, тому і урядові комплекси в них потрібно розглядати як частину існуючої системи. За висновками дисертаційної роботи, у таких містах об'ємно-планувальна композиція предсталає собою багаторівневу систему, провідну роль в системі планувальної структури історичного центру грає загальноміський рівень сприятливості. “При створенні урядового комплексу в місці, що історично склалося потрібно в першу чергу звернути увагу на стильову характеристику, об'ємно-просторове рішення пам'яток; характеристик абрису забудови; архітектурні форми; панорамно-силуетні; масштабні віношення пам'яток до забудови (планування модулів, що визначають ці співвідношення); визначення видових точок. Основні композиційні вісі можливо виявити у лінійно-розвинутому громадському центрі, ядрі, мережах вулиць міського значення, як головних елементів ієрархічної системи сприйняття, у мережах променевих відгалужень вулиць шляхом створення необхідної повноти функціонального набору.” [13]

Часто-густо місце розташування урядового комплексу – це великий громадський центр міста. Проблематикою формування громадських центрів у великих містах УССР займався Орехов Б.В. У своїх роботах він розглядає 6 груп закладів, що входять до громадських центрів, з них група “В” – адміністративний центр, який, на його думку, повинен складатися:

“ партийных учреждений, объединенных по принципу функциональной однородности, учреждений комсомольских и профсоюзных организаций, финансовых учреждений, правовых, учреждений печати, радио, телевидения, коммунально-хозяйственных учреждений, проектов организаций, научно-исследовательских центров”. Автор вважає, що створення єдиного громадського центру вирішує транспортні проблеми міст, допомагає раціоналізувати використання ресурсів міста, розділити транспортні і пішохідні потоки навколо ядра міста, сприяє комплексному розміщенню громадських будівель міста, що дає змогу уніфікованого будівництва, передбачити розвиток громадського центру міста. Дослідження з цього питання проводилися 1967р. На теперішній час склад груп будівель, що повинні входити до громадського центру дещо змінився, але основні висновки актуальні і тепер. [11], [12]

Протилежні думки щодо використання пам'яток архітектури у сучасних потребах можна зустріти у дисертаційних роботах Харуд Мурада на прикладі

Йорданії та Заварової О.В. у період УССР. Автор роботи по Йорданії стверджує, що багато ансамблів використовуються, як державні установи, хоча функції їх тепер дещо різняться від попередньо закладених, притримується думки, що такі установи потрібно перенести, а будівлі віднести до пам'яток архітектури і використовувати як музеї. [15] У дослідженнях Заварової О.В. навпаки панує думка, що тільки завдяки прилаштуванню пам'ятників архітектури під соціальні чи громадські потреби – це вихід для їх збереження.[9]

Проблеми сучасного інтенсивного розвитку громадських центрів на пострадянському просторі сформульовані у роботах Черкеса Б.В. [16] Громадські центри столичних міст визначаються, як об'єкти, що демонструють вплив ідеологічної детермінації (особливо в період тоталітаризму). Важливими факторами впливу на громадські центри є – історичні, суспільні, релігійні та культурні. У роботі приведені основні риси, що використовуються під час тоталітарного режиму у містобудуванні:

“створення великих громадських центрів на основі композиційних вісей симетричних планувальних структур; використання пам'яток містобудівної історії та архітектури для створення національної ідентичності у нових архітектурних формах, або їх нищення, якщо суперечать ідеології; використання великих споруд. Ця тематика дуже актуальна і тепер, тому, що країни пострадянського простору мають досить схожу між собою архітектурну спадщину, а у тоталітарних країнах продовжується така практика формування урядових комплексів. Також проблеми архітектурно-художньої виразності і монументальності громадських будівель розглянуті в дисертаційній роботі Александрова Янчо Цветкова. У роботі основною думкою є – архітектура громадських центрів повинна виражати соціальні потреби і існуючу ідеологію, а також надаються прийоми для створення монументального образу. [1]

Підведемо підсумки, проблема урядових комплексів фігурувала у багатьох дослідженнях, але досліджень за комплексним підходом так і не набула. Деякі аспекти комплексного підходу оглянуті певною мірою, а деяких теоретичні дослідження майже не торкнулися:

- системно-елементний, системно-комплексний аспект (виявлення елементів, що складають систему) формування урядових комплексів столичних міст – є найбільш дослідженим на регіональному рівні;
- системно-структурний аспект виявлення внутрішніх зв'язків і залежностей, що дозволяють отримати данні про внутрішню організацію урядових комплексів, розглядався лише на історичних прикладах комплексів, що вже не виконують свою функцію;

- системно-функціональний аспект урядових комплексів у існуючих дослідженнях досить застарілий, а нові дослідження з цього питання не проводились;

- системно-цільовий аспект, необхідність наукового виявлення цілей дослідження, їх взаємодії між собою для розбудови урядових комплексів у існуючих теоретичних дослідженнях не роздивлявся;

- системно-ресурсний аспект (який міститься у виявленні ресурсів для вирішення поставлених цілей дослідження) не досліджувався, оскільки цілових досліджень з цього питання не проводилось;

- системно-інтеграційний аспект, що складається із сукупності якостей системи, з якої складається об'єкт і забезпечує її цілісність, розглянутий за такими питаннями: територіальна і композиційна організація урядових комплексів, що історично склалися; вплив ідеології на громадські центри; вирішення питань архітектурної спадщини; архітектурно-художня виразність і монументальність громадських будівель; об'ємно-планувальна організація окремих частин урядового комплексу;

- системно-комунікаційний аспект (виявляє зовнішні зв'язки об'єкту із зовнішнім середовищем) є – також більш дослідженим за історичними прикладами та на рівні регіонального містобудування;

- системно-історичний аспект – є найбільш досліджуваний, тому, що столичне місто історично складене в першу чергу починалося з урядового комплексу, він формував саме місто.

Отже бачимо, що за системним підходом до розбудови урядових комплексів, багато аспектів в теоретичних дослідженнях не роздивлялися, деякі не оглянуті належним чином, а також більшість досліджень, що стосуються цього питання – застарілі. Все що не достатньо досліджений зміст поняття урядовий комплекс, типологія урядових будівель. У дослідженнях не достатньо розкрито місце нових урядових комплексів у розплануванні сучасних міст. Зважаючи на все вище згадане, можна зробити висновок, що питання принципів розпланування та забудови урядових комплексів системно не досліджувалось і потребує повного системного підходу до його вивчення.

Література

1. Александров Янчо Цветков. Архитектурно-художественная выразительность и монументальность общественных зданий. К.: КНУБА. – 1968р. – 174с.
2. Н.В.Баранов, А.В.Бунин, В.В.Болшаков. Всеобщая история архитектуры в 12 томах. – Т.9. Л.-М.: Изд-во литературы по строительству, 1971.- 654с.

3. Білоконь Ю.М. Типологія містобудівних об'єктів – К.: Укрархбудінформ, 2001, 68с, іл.-22.
4. Білоконь Ю.М. Регіональне планування / Навчальний посібник – К.: Укрархбудінформ, 2001-105с.
5. Бунин А.В., Круглова М.Г. Архитектура городских ансамблей: Ренессанс/ Академия коммун. хоз-ва. –М. Изд-во Всес. Академия архитектуры, 1935. 213с.
6. Бунин А.В., Саваренская Т.Ф. История градостроительного искусства: В 2т.- Т.2: Градостроительство рабовладельческого строя и феодализм – 2-е изд. – М.: Стройиздат, 1979. – 421с.
7. Бунин А.В., Саваренская Т.Ф. История градостроительного искусства: В 2т.- Т.2: Градостроительство XX в. В странах капиталистического мира – 2-е изд. – М.: Стройиздат, 1979. – 421с.
8. А.А. Громыко, А.Г. Ковалев. Дипломатический словарь. - Т.2. М.: Изд-во Наука. – 1954г.- 670с.
9. Заварзина Е.В. Основные принципы и методика проектирования и приспособления памятников архитектуры для современных функций. Дисертаційна робота. К.: КНУБА. – 1975. – 175с.
10. Лавров В.А. Развитие планировочной структуры исторически сложившихся городов. – М.: Стройиздат, 1977.- 176с.
11. Б.В. Орехов. Формирование общественных центров в больших городах СССР. Дисертаційна робота. – К.: КНУБА. 1967.- 185с.
12. Б.В. Орехов. К вопросу организации общественных центров. Сб. Планировка городов. Изд-во. Будівельник. – К.: 1966р. – 166с.
13. Урінбаева М.Б. Принципи та методи організації об'ємно-просторової композиції забудови історичних міст із використанням засобів прикладної інформатики. Дисертаційна робота.- К.: КНУБА. 1995.- 192с.
14. В. Речицкий. Свобода и государство. – Т 4(36). Х.: Изд-во Фолио. Харьковская правозащитная группа. - 1995г. – 780с.
15. Харуд Мурад. Охорона та використання пам'яток архітектури на прикладі Йорданії в міському та районному плануванні. Дисертаційна робота. К.: КНУБА. 1998.-183с.
16. Черкес Б.В. Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації. Докторська робота. К.: КНУБА – 2006р. – 198с.
17. Шебек Н.М. Принципи пропорціонування композиції міського плану. Дисертаційна робота. К.: КНУБА. – 1994р. – 195с.
18. Шебек Н.М. Гармонізація планувального розвитку міста. Монографія. – К.: Вид-во “Основа”, 2008. – 213с.

19. Константинов Ф.В. Философская энциклопедия. Том 4. М.: “Советская энциклопедия”, 1956. – 596с.

20. <http://ru.wikipedia.org>

Аннотация

В статье представлен мониторинг направлений существующих теоретических исследований по вопросам планирования и застройки правительственных комплексов. Исследования рассматриваются с позиции системного подхода по его восьми аспектам (по А.Чандлеру). Цель – выявление слабых мест в теоретическом изучении данного вопроса.

Ключевые слова: правительственные учреждения государственного уровня, административное группирование, функционально-направленный элемент, узловой район, идеологическая детерминация.

Annotation

This article presents the monitoring of direction of existing theoretical research concerning planning and construction of government facilities. Research is viewed from a systematic approach by its eight aspects (A. Chandler). The goal is detection of weak points in theoretical analysis of the current problem.

Key words: state government institutions, administrative grouping, functionally-oriented element, focal region, ideological determination.

УДК 7.01.013

В. А. Щурова,
кандидат архітектури,
доцент каф. дизайну архітектурного середовища, КНУБА

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ «ЛЮДИНА – СЕРЕДОВИЩЕ»

Анотація: Розглядаються складові системного підходу у формуванні предметного простору. Визначаються основні умови впливу оточуючого середовища на людину та їх віддзеркалення у поведінковій діяльності: ототожнення, перевтілення, запозичення. Підкреслюється взаємозв'язок між функціональним та естетичним аспектами.

Ключові слова: Середовище, дизайн-проекування, предметний простір, психофізіологічні особливості, формоутворення, образ.

Сутність системного дизайну розкриває взаємозв'язок його основних складових – «суб'єкт», «об'єкт», «середовище». Системний підхід віддзеркалює тенденцію переходу від розробки окремих предметів, малих архітектурних форм до проектування комплексів, ансамблів, які мають зв'язок між окремими складовими і зовнішнім середовищем.

У контексті «людина – середовище» предметний простір має відповідати потребам людини та її співвідношенню з простором, у якому вона знаходиться, особливостями сприйняття предметів і наслідками впливу на її внутрішній стан, які відбуваються після контакту людини з вищезазначеними елементами.

Для розробки конкретних прийомів, які мають стати в нагоді при формуванні предметного простору необхідними є впорядкування і систематизація практичної діяльності, заснованої на вивченні психофізіологічних потреб людини, метою якої являється досягнення оптимального результату найбільш продуктивним і доцільним способом. Вивіреним процес застосування методів і прийомів базується на методично розробленій системі операцій [1].

Зміст, концепція формування предметного середовища, яке має впливати на людину певним чином – створювати настрій чи нести інформацію, в процесі перекладання на проектно-художню мову веде до композиційного формоутворення і коригування ідеального проектного образу у відповідності до потреб соціально-культурного світу.

Одним з прийомів є «ототожнення» автора з об'єктом, який проектується – це особливий випадок перевтілення. Середовище створює архітектор, вживаючись в нього, насичуючи своїм сприйняттям дійсності, мірою

одухотворення, і, як результат, середовище має здатність «говорити саме за себе» формою простору, кольором, настроєм, яке запропонував архітектор [2]. Наприклад, палестрина – багатоголосний спів, знаходить уособлення арочних форм, які багатократно відлунюють звуки в архітектурних просторах. «Задача мистецтва – хвилювати серця» (Гельвецій) [3].

Другою важливою складовою дизайн-проекування предметного середовища у відношенні до людини є «перевтілення» її в актора, який грає на побудованій архітектором сцені за сценарієм, який він же створив шляхом розрахунку просторів для певної дії і порядку їх зміни. «Воображение на то и воображение, чтобы восполняют действительность» (Ключевський В.О.) [3]. Тобто людина, не знаючи сценарію, поступово виконує його, переповнюючись певними емоціями, що змінює її поведінку. Для людини, яка не приймає участі у події, тобто спостерігача, і люди, і архітектурне середовище виступають в ролі декорації. Роль категорії місця уявляється при розміщенні міських елементів у відповідності до певного сюжету, тобто пропонується одна з визначених схем поведінки [2].

Перетворення – акторське входження в образ може бути характерним і для спостерігача предметного простору. Задача – при створенні середовища відчувати себе її користувачем, технологом; задля цього знаходити факти, уявлення, ідеї. Сценарне моделювання при цьому має за мету прогнозування цілісної наочної уяви про образ життя і предметне середовище майбутнього. «Сцена» імітує реальні умови використання середовища, вона дозволяє спостерігати функціонування в предметному середовищі.

Третім прийомом є запозичення образів з області мистецтва. При цьому архітектурні аналогії містять особливі функціональні і символічні цінності, принципи ансамблевості, структурної цілісності. Пов'язуючи в художньому образі різні аспекти буття, архітектор утворює зміст. Зміст в рівній мірі відноситься і до автора проекту – як авторська тема, ідея, і до об'єкту проектування. Зміст середовища відображується і розуміється саме в образі. За допомогою дизайн-діяльності вихідний взіреть поведінки у складеному середовищі при зміні форми та значення оточуючих фрагментів змінюється і являє собою новий взіреть, сформований за задумом [2].

Проникненням архітектора у зміст буття інших країн і формування ідеї замислу з використанням символічних та філософських уявлень про світ та середовище тієї чи іншої країни відбивається не суб'єктивна думка, а діалог культур, в якому народжується новий зміст – новий образ. Поняття, традиції, стиль, напрямок мають відповідати певному задуму і широкій культурній свідомості людини, яка формує середовище.

Серед прийомів композиційного формоутворення слід відзначити прийом стилізації, масштабної гармонізації. До об'єктів гармонізації відносяться засоби і прийоми композиційного формоутворення, до візуальної структури – стилістика і прийоми стилізації, тобто перенесення візуальних ознак культурного взірця на елементи середовища.

Розмаїття і пізнавальність відносяться до якостей міських просторів. Цього ефекту можна досягти шляхом розробки фрагментів предметного середовища, які мають індивідуальні риси. Функціональне осмислення і композиційне оформлення предметного середовища засобами ландшафтного дизайну дозволяють перебороти фактор відчуження від природи [5]. Відчувається необхідність пошуку розумного компромісу між тим, що створено природою за законами всесвітньої гармонії, і тим, що формується людиною переважно з позицій функціональної необхідності.

Необхідність перетворення сучасного середовища обумовлена гостротою проблем хаотичного використання відкритих просторів, пов'язана з невирішеністю багатьох питань емоційного сприйняття людиною його найближчого оточення. Зміщення центру уваги відбувається в бік раціональності, а не емоційності, функціональності, а не естетичності [1].

Середовище, в якому знаходиться людина, сприймається як серія зорових образів і викликає ряд послідовних вражень. Сценарне регулювання ландшафтних компонентів за принципом різноманітності з логічним чергуванням середовищ них «подій» і емоційних пауз. Сприйняття фіксується з точки зору емоційної реакції людини.

Фантазія архітектора, яка знайшла втілення у проекті – спроба запропонувати суспільству нову мову «читання» середовища: «просторового спілкування» з середовищем [4].

У дослідженнях Г. З. Каганова проводиться аналогія між міським середовищем і текстом, який «читається» людиною в певній послідовності і побудований за «граматичними» правилами. Предметні об'єкти середовища при цьому мають свою морфологію – предметний склад, семантику – систему значень і синтаксис – структурний зв'язок окремих знаків [5].

Морфологія – розмаїття складових елементів середовища, таких, як: малі архітектурні форми, предметні комплекси, елементи зелених насаджень. До семіотики простору вчений відносить трактування системи знаків з певним змістом і характерними структурними зв'язками. Мова формоутворення предметів середовища полягає у використанні символічних геометричних фігур – Платонових тіл.

Водночас з полегшенням орієнтації у просторі відбувається осмислення кожного елементу, створюються додаткові засоби для підсилення ефекту

впливу на емоції людини, спонукаючи її до певних дій, руху або зупинки. Символічні інтерпретації дизайн-форм пов'язують візуальне сприйняття середовища з відчуттями і враженнями, які мали місце в минулому.

Синтаксис – просторова співзвучність і структурне впорядкування окремих елементів природи з урахуванням динамічних прийомів і їх розширення у середовищі [5].

Основні засоби формування предметного середовища – різноманітні об'єми, маси, предмети у просторі, обмеженому стінами будівель, у разі розглядання інтер'єрного простору, і спорудами або будівлями і ландшафтними елементами, при якому предметний простір відноситься до екстер'єру.

Аспект естетичний безпосередньо пов'язаний з якостями просторів, які ми сприймаємо за різноманітністю, виразністю, особливим колористичним рішенням, тощо. Наявність акцентів, які легко сприймаються і відкладаються у пам'яті, надають середовищу своєрідності, додаткової силуетної і пластичної виразності. Важливим є звернення до зорових асоціацій. Необхідними є просторові паузи між композиційними акцентами, що запобігає нагромадженню зайвих об'єктів підвищеної виразності. «Забота об излишнем часто соединяется с потерей необходимого» (Солон) [3].

Сполучення силуетів, чергування відкритих і обмежених просторів komponуються у цілісне утворення. Членування огорожуючих поверхонь, об'ємів, пластичність фасадів, використання різних фактур, матеріалів, кольорових співвідношень виступають як носії масштабу. За виразом відомого вченого А.В. Іконнікова: «Співвідношення маси і простору, пластика поверхонь – головні засоби архітектурної мови» [6].

Одним з напрямків є спроба об'єднання різнорідних міських просторів у цілісне утворення. До них відносяться прийом колористичної організації просторів великих районів, стилізація у єдиному ключі середовищ них об'єктів. Ландшафтний дизайн – прийом формування просторових умов і наповнення середовищ них ситуацій за допомогою елементів природи. Основні його задачі: формування мікроклімату, обліку середовища, покращення практичних властивостей. Штучні матеріали, які імітують природні створюють оригінальний, неповторний предметний простір з використанням пагорбів і скель з пластику, скла, дзеркал.

При формуванні просторів важливими є зручне зонування, потік наповненості, динамічності. Гармонійність реалізується при дотриманні наступних ознак: присутність властивостей цілого в його частинах, супідрядність частин в цілому, співрозмірність, врівноваженість частин цілого. Важливо також зазначити, що кожний предмет, як складова предметного середовища має свою зону впливу, яка формує межу оптимальності його

сприйняття. Об'ємно-просторові характеристики впливають на комфортність середовища з урахуванням сприйняття і психологічної реакції спостерігача. На перший план виходять наступні проблеми: досягнення масштабності сукупного предметного наповнення як по відношенню до людини, так і по відношенню до оточуючого простору. Активна роль споживача в художньому освоєнні середовищних об'єктів визначає зворотний зв'язок – «людина – середовище».

Література

1. Соловьев Ю.Б. Методика художественного конструирования/ В.Ф. Сидоренко, Л.А. Кузьмичев и др. – М.: ВНИИТЭ, 1983. – 166 с.
2. Шимко В.Т. Комплексное формирование архитектурной среды. Кн. 1 Основы теории. – М.: СПЦ-принт, 2000. – 108 с.
3. Мудрость тысячелетий. Энциклопедия/ Сост. Н. Березин. Под общ. Ред. А. Янак. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2006. – 830 с.
4. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры. – Киев: Феникс, 2008. – 992 с.
5. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
6. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды: Учеб. Для вузов/ Г.Б. Минервин, А.П. Ермолаев, В.Т. Шимко, А.В. Ефимов, Н.И. Щепетков, А.А. Гаврилина, Н.К. Кудряшев. – М.: Архитектура-С, 2006. – 504 с.

Аннотация

Рассматриваются составляющие системного подхода в формировании предметного пространства. Определяются основные условия влияния окружающей среды на человека и их отражение в поведенческой деятельности: отождествление, превращение, заимствование. Подчеркивается взаимосвязь между функциональными и эстетическими аспектами.

Ключевые слова: Среда, дизайн-проектирование, предметное пространство, психофизиологические особенности, формообразование, образ.

Annotation

Considerate composition parts of system approach in forming of object space. Define general conditions of influence the environment on people and their reflection in behavioral activity: identification, transformation, adoption. Underline the correlation between functional and esthetical aspects.

Key words: environment, design-projecting, object space, psychophysical peculiarities, forming, image.

УДК 711.1

В.О. Огоньок

здобувач, НУ «Львівська політехніка»

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Анотація: Здійснено комплексний підхід до вирішення питання прогнозу кількості об'єктів обслуговування та їх розміщення в системі сільського розселення. Запропонована методика включає визначення потреби в місцях обслуговування в районі (області) та по окремих населених пунктах з розподіленням та видами обслуговування на перспективу на основі врахування рухомості населення та особливостей функціонування об'єктів.

Ключові слова: методи прогнозування, функціонування об'єктів.

Питання прогнозу кількості об'єктів обслуговування та їх розміщення в системі сільського розселення складне у зв'язку з тим, що важко визначити тенденцію трансформації цієї системи, особливо на значний проміжок часу. На вирішення цього питання впливає велика кількість різноманітних чинників, основними з яких є:

- економічні (економічний стан країни, соціально-економічне становище населення, середній прибуток сім'ї тощо);
- містобудівні (система сільського розселення, функціонально-планувальні умови району, величина населеного пункту тощо);
- соціальні особливості використання об'єктів, що склалися під впливом соціально-демографічних умов місцевості;
- політика держави щодо розвитку сільської місцевості;
- культурологічні (особливості та традиції, що склалися у регіоні або навіть у конкретному населеному пункті).

Комплексний підхід вимагає урахування всіх чинників, а відповідно, потребує чималої кількості вихідних даних. Обґрунтування методу залежить від необхідної точності результату та від наявності вихідних даних. Разом зі зміною принципів господарювання та системи власності в сільській місцевості змінюється вагомість чинників та характер їх впливу на організацію системи обслуговування. Наявна можливість прогнозування потреби в соціальній інфраструктурі на селі різними методами [1–3]. Виокремимо деякі з них.

1. *Методи, що ґрунтуються на використанні економічних чинників*, які, відповідно, базуються на врахуванні зарплати населення. Об'єктивно існує пряма залежність між рівнем прибутку та рівнем попиту на соціальні послуги,

коли зростання прибутків населення обумовлює ріст кількості об'єктів соціальної інфраструктури.

У нинішніх умовах використання окресленого методу ускладнено. Упродовж останніх років рівень національного прибутку знижувався, але водночас спостерігається зростання окремих видів обслуговування. Заробітна плата зумовлює можливості одержання соціальних послуг та може визначати ймовірну кількість об'єктів обслуговування, порівнюючи рівень заробітної плати з вартістю послуг. Таким чином визначається нижня межа, при якій можна отримати ту чи іншу послугу. Можливо достатньо достовірно обґрунтувати рівень розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості, але при цьому складно передбачити перспективний рівень стосовно окремих населених пунктів та окремих видів послуг. Трудність використання цього методу полягає і в тому, що складно визначити реальний рівень прибутків великої кількості населення.

Метод прогнозування кількості об'єктів соціальної інфраструктури на основі приросту доходів мешканців був ефективним в умовах планової економіки. На сьогодні прибутки, що осідають у селі, недостатньо контрольовані. Загальний недолік економічних методів — неврахування просторових чинників.

2. *Методи, що ґрунтуються на нормативно-статистичних даних*, є найпростішими. При цьому встановлюється залежність між існуючим рівнем розвитку соціальної інфраструктури та нормативним рівнем попиту на послуги. Можливе використання досвіду закордонних країн, де в Європі, зокрема, рівень соціальної інфраструктури в сільській місцевості значно вищий від українського. Вибравши країну (сільську місцевість) з відповідним поєднанням умов, можна стверджувати, що розвиток інфраструктури в нашій країні має відповідати їй. Обчисливши середньорічний приріст попиту, можна визначити перспективний рівень розвитку соціальної інфраструктури.

Встановлення потреби в об'єктах обслуговування на основі нормативних показників відбувається з урахуванням характеристик населеного пункту. Використовуються усереднені показники кількості мешканців на одиницю потужності об'єкта. Недоліком таких методів є неточність результатів, адже потреба в об'єктах обслуговування залежить не лише від ознак населеного пункту, а й від просторових чинників району, які означеним методом враховуються недостатньо. Очевидним «плюсом» є простота використання методу. Перевагою є також можливість прогнозування на значний період, тоді як недолік полягає в приблизності отриманих результатів, оскільки не враховуються специфічні соціально-економічні та просторові особливості регіону.

3. *Методи, що базуються на просторових чинниках.* З переліку факторів, що впливають на визначення перспективного рівня розвитку соціальної інфраструктури, просторові мають найважливіші транспортні та планувальні характеристики, природно-кліматичні умови, соціально-демографічна характеристика населення та сім'ї, дорожня мережа, рельєф місцевості тощо. Показники простору визначають можливість та характер функціонування об'єктів соціальної інфраструктури в селах. У сьогоденних умовах розвитку сільської місцевості просторовий чинник є найоб'єктивнішим для визначення доцільності будівництва об'єктів соціальної інфраструктури в сільській місцевості.

4. *Метод, що враховує умови експлуатації об'єктів соціальної інфраструктури,* коли визначення оптимального рівня розвитку соціальної інфраструктури в селі обґрунтовується на основі врахування особливостей функціонування об'єктів та характеристики їх роботи. Обґрунтовується рівень розвитку інфраструктури, при якому ефективно функціонуватиме і соціальна інфраструктура, і сільська місцевість. Однак постають труднощі відображення особливостей виконання своїх функцій інших сфер села, що впливають на функціонування інфраструктури та функціонування сільської місцевості як цілості. Це ставить вимогу подальшого дослідження і розвитку інших сфер, у т.ч. удосконалення транспортної мережі та формування системи обслуговування в сільській місцевості як цілості.

Важливим показником при визначенні розрахункового рівня розвитку інфраструктури є якість послуг, яка являється мірою конкурентоспроможності об'єкта обслуговування. Важливу роль відіграють архітектурно-планувальні характеристики. Вони враховують економічні, експлуатаційні та просторові чинники, а недолік полягає у складності розрахунку через велику кількість показників, які необхідно знаходити для кожного населеного пункту (району). Цей метод бере до уваги такі просторові характеристики, як відстань до місця, альтернативного отриманню послуг, відношення дальності поїздки до ймовірності отримання якісніших послуг. Він добре пристосований до сільських умов та надає можливість об'єктивно прогнозувати перспективний рівень розвитку соціальної інфраструктури в селі з урахуванням особливостей, притаманних різним селам та сільській місцевості загалом.

Слід зауважити, що для обґрунтування реальної потреби села в послугах має значення також рівень розвитку соціальної інфраструктури в найближчому місті, оскільки велика частка потреби в послугах припадає на обслуговування за межами населеного пункту, а також на обслуговування транзитних пасажирів. Дослідження цього питання показало, що для транзитного населеного пункту частка немісцевих споживачів послуг становить 15–20%

залежно від категорії доріг та рівня транзитності населення. Це слід враховувати при розрахунках потреби обслуговування.

5. *Методи, що базуються на основі прогнозування переміщень населення*, беруть за основу твердження, що необхідна кількість місць обслуговування в сільській місцевості відповідає кількості потреб у районі за певними цілями. Отож для встановлення необхідної місткості об'єктів обслуговування слід визначити об'єм кореспонденцій по району. Для цього процес моделювання розподілиться на два етапи:

а) визначення загальної кількості послуг, що постійно надаватимуться на певній території за конкретними цілями;

б) визначення частки споживачів послуг, котрі поїдуть в інший населений пункт, з розподіленням за цілями поїздки.

Знаючи, скільки поїздок упродовж визначеного проміжку часу (доби, року) виконують мешканці для певних цілей, обчислюємо загальну потребу в місцях обслуговування в селі. Вважаємо, що кожна поїздка супроводжуватиметься задоволенням потреб, що є супутньою ціллю. Постає проблема розподілу цілей поїздок у сільській місцевості та визначення об'єктів, які виберуть мешканці. Для цього територію району поділяють на транспортні зони та визначають необхідну кількість місць обслуговування в зоні як сумарне число послуг, що тут надаватимуться. Методи прогнозування переміщень населення можна розподілити на дві групи: розрахунковий, що базується на обстеженні існуючих переміщень та використанні корегуючих коефіцієнтів; та аналітичний.

Метод розрахунку враховує особливості районів, а об'єктивність простору залежить від величини та однорідності умов території вибраних районів та від достовірності коефіцієнтів росту об'ємів руху. Результати необхідно коригувати шляхом поступових наближень. Розраховуються коефіцієнти нерівномірності розподілу транспортних потоків по зонах, що залежать від віддалення зони від центрального міста, системи місць прикладення праці, кількості населення зони, рівня автомобілізації та щільності транспортної мережі.

Достовірність результатів безпосередньо залежить від об'єктивності обґрунтованих коефіцієнтів. Для розрахунку використовуються такі дані: матриці існуючих міжсезонних переміщень; наявний та розрахунковий парк приватного та громадського автотранспорту в районі; наявна та перспективна чисельність населення району і кількість місць отримання послуг. На основі отриманих даних визначаються коефіцієнти, які дають можливість підрахувати перспективні послуги на базі існуючих. Недоліком методу є велика кількість вихідних даних, що значно ускладнює процес підрахунків. Крім того, у нинішніх умовах складно отримати достовірну інформацію щодо об'єктів прикладення праці.

Розрахунок кореспонденцій слід здійснювати окремо за різними цілями поїздки. Від точності прийнятої функції тяжіння населення залежить точність розрахунків кореспонденцій.

У результаті досліджень виділено основні групи об'єктів (господарські, торговельні, побутові, навчальні, культури, відпочинку тощо), а також обґрунтовано усереднені показники потреби в них. Ці показники базуються на експертних оцінках, але коливаються в широких межах залежно від просторових ситуацій. Неврахування факторів знижує достовірність розрахунків. Отож натурними дослідженнями роботи об'єктів слід коригувати потреби в місцях обслуговування для місцевих умов.

Перевага методу, що ґрунтується на нормативних, – простота застосування. Недолік – великий діапазон значень при однакових вихідних умовах (тип об'єкта, рівень насичення), неврахування місцевих особливостей; приблизність отриманих результатів. Як розвиток методу, що ґрунтується на нормативних даних, слід розглядати метод, який базується на просторових чинниках та переміщених, – це значно підвищує достовірність кінцевих результатів.

Зазначені методи враховують особливості роботи об'єкта обслуговування в селі та транспортно-планувальні умови його розташування. Отож обґрунтованість прогнозу істотно підвищується порівняно з попереднім методом.

Метод, що ґрунтується на вивченні роботи об'єктів (завантаженості), не може широко використовуватись для прогнозування характеру завантаження об'єкта на перспективу без урахування нових умов, що виникають у конкретному населеному пункті (соціальні, культурні та інші умови та потреби). Не відомо, як змінюватиметься система обслуговування при підвищенні рівня автомобілізації, оскільки прямої залежності між цими показниками не існує. Складно визначити і реальні місця розташування об'єктів, можна встановити лише їх загальну потребу. Проте, якщо відома тенденція розвитку певного об'єкта, метод дає можливість доволі точно визначити його ємність на майбутнє. Недоліки полягають у тому, що розрахунок можливий тільки для існуючих об'єктів, а також трудомісткість дослідження роботи об'єктів обслуговування.

Застосування вищерозглянутих методів, що доповнюють один одного, дає можливість скласти об'єктивний прогноз необхідної потреби в місцях обслуговування. Зупинимося коротко на дослідженні та прогнозуванні системи обслуговування в сільській місцевості Тернопільської області.

Розпочнемо з визначення місткості залежно від функцій та режиму експлуатації, оскільки на вибір типу об'єкта та визначення його необхідної місткості істотно впливає саме характер роботи. Отож значна частина натурних

досліджень була побудована на вивченні роботи об'єктів обслуговування в сільській місцевості Тернопільської області.

Гострою проблемою сільських поселень області є *низький рівень охорони здоров'я*. Насамперед це пов'язано з слаборозвинутою медичною інфраструктурою, і це стосується області загалом. Складена форма розселення визначалася передусім темпами індустріалізації. Населені пункти зростали швидко, але не мали достатніх можливостей для вирішення соціальних проблем, звідки й недостатнє забезпечення об'єктами соціальної сфери. Оцінювання забезпечення районів області закладами і рівнем охорони здоров'я виявило, що «незадовільно» вважають 41% респондентів, «посередньо» – 40%, і лише 19% оцінили «добре». На запитання: «На що насамперед мають бути скеровані зусилля влади і громади, щоб забезпечити функціонування та розвиток району?» варіант «поліпшення роботи закладів охорони здоров'я» опинився на третьому місці серед усіх відповідей.

З 2003 року смертність дітей віком до одного року зменшується [4], але відбувається постійне зростання інфекційних захворювань, психічних розладів, злочинних утворень, тобто відбувається регулярне зниження якісної структури населення. Незадовільний стан охорони здоров'я може призвести до зниження рівня розвитку населення.

Наступною проблемою є *слаборозвинута сфера побутового обслуговування* в сільській місцевості. Більш як половина сіл області має слаборозвинену сферу повсякденного обслуговування (об'єкти 2–3 галузей, як правило, магазини, клуб, об'єкти громадського харчування), у решта сіл мінімальний набір об'єктів соціального обслуговування (зазвичай магазин).

Низький рівень забезпеченості об'єктами соціальної сфери ще істотніше посилює системну кризу в сільській місцевості області. Серйозною проблемою являється *низький рівень умов проживання населення*. Результати опитування громадської думки підтверджують відсутність належних умов для проживання окремих груп ризиків. Оцінювання умов проживання інвалідів у сільській місцевості області показало, що найбільша частка тих, хто проживає «незадовільно», – 55% респондентів, «посередньо» – 40%, і тільки 5% – «добре». В області налічується багато осіб, котрі мають статус потерпілих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. На запитання: «Наскільки соціально захищеними почуваетесь?» 61% респондентів відповіли «не зовсім захищеними», а 26% – «взагалі не захищеними».

Слід виділити ще одну проблему системи обслуговування області – *низький рівень організації дозвілля*. Передусім це стосується молоді. Про це свідчить кількість злочинів, скоєних у стані алкогольного сп'яніння та неповнолітніми.

Сьогодні успіхи телебачення, відеотехніки та поліпшення житлових умов населення знову висунули дім, родину на перше місце у розподілі вільного часу людей. Кризові процеси у розвитку країни вплинули на психологічну атмосферу в сім'ї, послабили потребу сумісного проведення дозвілля. 48% опитуваних жителів відповіли, що не відпочивають разом із сім'єю взагалі. Отож надзвичайно актуальною є організація в населених пунктах району повноцінного середовища для потреб дозвілля молоді та сімейного відпочинку.

Опитування громади показало, що в регіоні *низький рівень розвитку фізичної культури і спорту*, які займають особливе місце в організації дозвілля. Загалом область має хороший доступ до надбань культури – пам'яток історії, архітектури, культури. Однак недостатньо розвинена мережа закладів клубного типу та бібліотек.

Основними параметрами роботи об'єктів обслуговування є середній час роботи, оборот послуг, завантаження об'єкта по годинах дня та по днях тижня, година «пік» завантаження. У підсумку залежно від значень та розподілу означених параметрів визначатимуться основні характеристики об'єкта – загальна місткість і тип, які є вирішальними параметрами в архітектурно-просторовій організації об'єктів та мережі. Ці параметри визначають функціональні характеристики об'єкта та його розташування. Внаслідок аналізу всіх можливих об'єктів обслуговування населення, представлених у нормативах, було виділено перелік основних, найхарактерніших, за якими і проводилися дослідження. Такими об'єктами обслуговування сільського населення є об'єкти: торгівлі (багатофункціональні, спеціалізовані магазини); харчування (їдальні, кафе, бари); культурних послуг (клуби, будинки культури); побутових послуг та лікувально-профілактичні установи.

Для найхарактерніших об'єктів з названої групи було проведено дослідження за описаною вище методикою, відповідно до якої на об'єкті записувалися дані про відвідувача, час приходу та виходу, засіб, на якому прибув відвідувач. Дослідження проводилися протягом доби для визначення тенденції зміни параметрів по годинах доби та для встановлення години «пік». Експерименти здійснювалися впродовж 3–4 годин у період максимального завантаження об'єктів для встановлення тенденції зміни показників залежно від дня тижня. У результаті отримали показники нерівномірності завантаження об'єктів та була окреслена тенденція зміни основних показників.

Важливою характеристикою, що визначає особливості системи обслуговування, є закономірність розподілу завантаження об'єкта по годинах дня та за днями тижня. Число відвідувачів, що знаходяться на об'єкті в певний період часу, є мірою потреби в послугах на цей проміжок часу. Дослідження цього питання демонструє певну стабільність даних, що дозволяє за допомогою

усереднених показників визначати потребу в місцях обслуговування в певний відтинок часу. Відношення кількості відвідувачів у годину «пік» на одиницю потужності відповідних об'єктів тяжіння населення характеризує потребу в місцях обслуговування для цих категорій об'єктів. Якщо представити потребу в місцях обслуговування у загальному вигляді, виникає необхідність впровадження показника завантаження об'єкта в часі:

$$Z = Z_{max} K_1 K_2 K_3,$$

де Z – потреба в місцях обслуговування у певний проміжок часу; Z_{max} – пікове завантаження об'єкта; K_1 – коефіцієнт завантаження об'єкта по годинах доби; K_2 – коефіцієнт завантаження об'єкта по днях тижня; K_3 – коефіцієнт завантаження об'єкта по місяцях року.

Попередні дослідження підтверджують, що максимальний рівень використання об'єктів обслуговування в сільській місцевості припадає на травень і вересень, тож саме для цього періоду слід приймати $K_1 = 1$, і вести розрахунки для інших місяців. Можливі різні методи визначення коефіцієнтів використання об'єктів обслуговування в селі по днях тижня, зокрема анкетування, дослідження рухомості мешканців, аналізування роботи місць обслуговування. Пропонуємо застосовувати середні значення використання об'єкта в селі аналізом режиму його роботи, оскільки це дасть достовірні результати з порівняно низькими витратами (табл.)

**Значення відносних добових коефіцієнтів використання
обслуговування об'єктів обслуговування**

Коефіцієнт використання об'єкта (K_2)					
понеділок	вівторок	середа	четвер	п'ятниця	субота
0,73	0,96	0,84	0,73	1,0	0,95

Робота об'єктів та їх завантаження по годинах доби потребує більш поглибленого вивчення для уточнення даних, але навіть на цьому етапі порівняння показників використання об'єктів загалом по селу доказує стабільність результатів (з відхиленням у межах 15%). Дані для вихідних дещо різняться, що пояснюється інтенсивнішим використанням об'єктів відпочинку та господарсько-побутових цілей, проте загальна тенденція зберігається.

Для ринків було проведено дослідження в дні найінтенсивнішого прибуття відвідувачів – п'ятниця, субота. Показник використання ринків у суботу складає 1,0, а в п'ятницю – 0,65, у неділю – 0.

Розподіл завантаження об'єкта залежить також від специфіки його роботи. Для об'єктів з однаковими функціями дані розподілу стабільні. Це дає можливість вивести групи погодинних, добових та місячних показників, за допомогою яких слід визначати завантаження об'єкта в певний проміжок часу. Такі підрахунки необхідні, зокрема, для обґрунтування потужності та структури об'єктів з різним функціональним призначенням.

Важливим критерієм для обчислення місткості об'єктів є їх пікове завантаження, що залежить від функціонування об'єкта та послуг, які він надає. Для об'єктів, розташованих біля зупинок громадського транспорту, година «пік» залежить від розкладу прибуття (відправлення) потягів, автобусів. Період «пік», найвірогідніше, буде в годину максимально інтенсивного прибуття. Тож для встановлення цього параметра слід досліджувати розклад руху громадського транспорту. Година пік завантаження об'єкта залежить також від специфіки його функціонування. Як показують дослідження, для різних об'єктів зазначені показники різняться, але для об'єктів з однаковим функціонуванням вони стабільні. Такі дані необхідні для визначення дослідним шляхом максимального завантаження об'єктів (для розрахунків та перевірки достовірності підрахунків).

Іншим показником, що характеризує роботу об'єкта, є середній час надання послуги. Час надання послуги – це той проміжок, протягом якого відвідувач перебуває на об'єкті. Цей показник залежить від виду послуги, величини об'єкта та його типу. Так, встановлено, що зі збільшенням функціональності об'єкта зростає і середній час перебування відвідувача, що пояснюється тим, що в міру збільшення величини та функціональності об'єкта зростає і час, який необхідно витратити на огляд варіантів послуг. Зменшується кількість відвідувань, але термін перебування на об'єкті підвищується, адже кожна людина намагається якомога ефективніше використати кожне відвідування.

На час обслуговування впливає також варіант добирання до місця обслуговування (пішки чи на транспорті). Порівняльні дані дослідження для встановлення різниці між використанням об'єкта торгівлі відвідувачем, котрий прибув пішки та на легковому автомобілі, показали, що середній час першого на 10–15% нижчий від другого. Для чистоти експерименту було вибрано об'єкт, що обслуговується двома типами відвідувачів приблизно однакової величини; спостереження проводилися одночасно. Час відвідувань залежить і від цільової функції поїздки. Так, для об'єктів харчування час відвідувань найтриваліший (2 год. 30 хв.); доволі тривалий час відвідування місць відпочинку (2 год.) та лікувально-профілактичних установ (1 год. 30 хв.), а найменший – для об'єктів торгівлі (від 25-ти до 40 хв.).

З середнім часом відвідування пов'язаний важливий показник, що характеризує роботу об'єкта в селі з завантаженістю, яка є похідною від терміну

перебування відвідувача, тобто чим менший час перебування, тим менша завантаженість об'єкта. Однак таке твердження справедливе лише при максимальному завантаженні об'єкта, а оскільки воно спостерігається тільки в годину «пік», а завантаженість встановлюється за добу, варто виділити цей критерій окремо. Завантаженість об'єктів впливає на архітектурно-планувальні характеристики – місткість, тип, планувальну структуру. Це важливий показник для визначення функціональних характеристик об'єкта, зокрема типу та місткості, а також обґрунтування конструктивних та архітектурних вирішень. Значення P_3 – показника завантаженості, визначається як відношення

n – кількості відвідувачів, що прибули на об'єкт за певний проміжок часу (годину, добу) до N – місткості об'єкта:

$$P_3 = \frac{n}{N}$$

Цей показник залежить від типу об'єкта. Найбільше значення завантаженості мають об'єкти, розташовані при транзитних магістралях, де зазначений показник у середньому вищий на 20% (для об'єктів торгівля та харчування).

Нагромадження достовірних даних за кожним типом об'єкта дасть можливість обґрунтовувати певні вирішення як кожного з них окремо, так і систему обслуговування в районі (області). А це, відповідно, дозволить ефективніше організувати роботу системи обслуговування сільських мешканців.

Висновки. 1. Параметри (середній час обслуговування, завантаження об'єкта по годинах дня та по днях тижня, година «пік» завантаження) залежать від функції обслуговування та специфіки роботи об'єкта. Для однакових груп об'єктів ці показники стабільні, що дає можливість вводити ряд показників та обґрунтовувати їх основні функціональні та планувальні характеристики. Окрім зміни системи функціонування об'єктів обслуговування, на формування її мережі як у межах системи розселення, так і населеного пункту вирішальний вплив виявляє зростання рухомості населення.

2. Місткість об'єкта необхідно визначати її завантаженням (у годину «пік»). Для об'єктів, що виконують декілька функцій, потрібно використовувати коефіцієнти розподілу завантаження погодинних, добових та місячних завантажень для відповідних цілей відвідувань, а необхідною місткістю буде сумарне значення завантаження.

3. Тип об'єкта визначається часом перебування відвідувача та завантаженістю об'єкта. При виборі або зміні його типу та розташування необхідно забезпечити, щоб сумарний час, затрачений відвідувачем на під'їзд

або підхід до пункту призначення та час перебування на об'єкті істотно не збільшувався порівняно з тим, що вже склався для конкретної цілі.

Використана література

1. Бережная Е.В. Математические методы моделирования экономических систем: учеб. пособ. — 2-ое изд., испр. и доп. / Е. В. Бережная, В. И. Бережной. — М.: Финансы и статистика, 2006. — 432 с.
2. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем: моногр. / Микола Михайлович Габрель; [ІРД НАН України]. — К.: Видавничий дім А.С.С, 2004. — 400 с.; іл.
3. Габрель М. Рекомендації з просторового планування міст та територій: навч. посіб. / М. Габрель, І. Олійник, М. Габрель. — Львів: Львів. обл. рада, 2008. — 192 с.
4. Габрель М.М. Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України) // Автореф. дис. ... д.т.н. 05.23.20. - Київ.: КНУБА, 2002. — 36 с.
5. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2008 рік. — Державний комітет статистики України; Головне управління статистики у Тернопільській області / [за ред. В. Кирич]. — Тернопіль, 2009. — 488 с.

Аннотація

Осуществлен комплексный подход к решению вопроса прогнозирования количества объектов обслуживания и их размещения в системе сельского расселения. Предложенная методика включает определение потребности в местах обслуживания в районе (области) и отдельно в населенных пунктах с распределением и видами обслуживания на перспективу, с учетом перемещений населения и особенностей функционирования объектов.

Ключевые слова: методы прогнозирования, функционирования объектов.

Abstract

There has been made a complex approach to resolving the issue of predicting the amount of service points and their location within rural system. The suggested methods describe the need in points of services in districts (regions), also in separate localities with distribution according to the types of services for prospects, based on mobility of population and specifications of a point functioning.

Keywords: forecasting methods, functioning objects.

УДК 711.58

О.Є.Флорова,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ УСТАНОВ СУЧАСНОГО МІСТА

Анотація: у статті розглянута еволюція підходів до дошкільного виховання дітей і формування існуючої мережі дитячих дошкільних установ. Сформульовано передумови подальшого її вдосконалення в умовах сучасних українських міст.

Ключові слова: дошкільні заклади, житлове середовище, квартал, мікрорайон.

Дитячі сади як тип педагогічних установ існує під різними назвами в багатьох країнах світу і є зазвичай першою ланкою в загальній системі освіти. З іншого боку, дитячі дошкільні установи традиційно у вітчизняному містобудуванні сприймаються як фокусуючий структурний елемент житлового середовища – житлової групи кварталів і мікрорайонів.

Перші дитячі установи були відкриті при загальній системі сімейного виховання в Древній Греції і Древньому Римі (III ст. до н.е. – III ст. н.е.). В епоху Середньовіччя (IV – XIV ст.) У Європі з'являються сирітські будинки при богоугодних закладах. Підвищений інтерес до питань виховання і створення нових педагогічних методик проявляється в епоху Відродження (XV – XVI ст.). І якщо в Росії тільки починають будуватися “сиротовиховальниці”, то в Західній Європі з'являється новий тип установ – виховні будинки. Вони розробляються як спеціальні архітектурні комплекси з великими внутрішніми дворами і добре продуманою функціональною схемою. У XVII – поч. XIX ст. в Росію приходить західноєвропейський тип дитячих дошкільних установ (ДДУ) – виховні будинки і притулки, аналогічні європейським закладам епохи Відродження.

В Європі та США розширюється мережа благодійних платних ДДУ для людей різних станів, розташованих при гімназіях, школах, церквах. У різних країнах вони називаються по-різному: “школи для плетива із соломи”, “школи в'язання мережив” (Англія), “притулки” (Франція), “гральні” школи, школи охорони маленьких дітей (Англія), школи взаємного навчання (США). До середини XIX ст. в Росії відкривається велика кількість ДДУ, заснованих на благодійній основі. Типологічно вони підрозділяються на: сирітські будинки, притулки для немовлят, дитячі денні притулки, дитячі їдальні, відділення для малолітніх дітей при різних установах.

У середині XIX ст. в Європі, завдяки педагогу Фрідріху Фребелю (Німеччина), створюється якісно новий тип закладів – дитячий садок. У цей період активно працює педагогічна думка, з'являються нові педагогічні методики, що закладаються в основу створення ДДУ. Відповідно в країнах Європи дитячі установи мають різні назви: дитячі садки за системою Ф. Фребеля (Німеччина, Англія), материнські школи (Франція), школи для немовлят, господарські дитячі садки (Англія), дитячі садки за системою М. Монтесорі (Італія).

Система дитячих дошкільних установ в Києві має більш ніж 130-річну історію. Адже перший дитсадок (у сучасному розумінні) відкрився ще в 1871 році в підвалі будинку по теперішній вулиці Богдана Хмельницького, 21. Започаткували колективне дитяче дошкільне виховання в Україні сестри Ліндфорс, зокрема, Софія Русова (по чоловікові), яка саме тим і прославилася.

У 1874 році було засновано Київське суспільство денних притулків для дітей робочого класу. Жінки, що працювали поденно, приводили в притулок дітей обох статей, від 1 до 10 років. Протягом дня їх годували, старших вчили грамоті, молодші грали під наглядом досвідченої жінки. Ввечері матері, повертаючись з роботи, забирали дітей.

Спочатку діяв один такий «денний притулок», що приймав до 50 малят, але з часом Суспільство організувало цілу їх мережу, а вік підопічних збільшився до 13 років. Один з притулків заснувала Маргарита Гольдшмідт – дочка «цукрового короля» Лазаря Бродського. Вона на свої гроші побудувала і забезпечила коштами «денний притулок», передавши його в розпорядження Суспільства. Споруда цього притулку і досі існує за адресою Ярославська, 40.

На початку 20-го століття в нашій країні поширилася європейська теорія дошкільного виховання, заснована Ф. Фребелем, учнем і послідовником великого Песталоцці. Фребель доводив, що лише системна робота з дитиною, починаючи з наймолодшого віку, може сприяти гармонійному розвитку особистості.

У Києві було засновано Фребельовське суспільство, при якому в 1908 році відкрився Жіночий Фребельовський педагогічний інститут, де вперше в імперії готували дошкільних виховательок високої кваліфікації. Інститут, що розміщувався на Великій Житомирській, 34, мав в своєму розпорядженні педагогічну і психологічну лабораторії, а практичні заняття велися в підшефних дитячих садах. Пропагандистами теорії Фребеля були досить відомі кияни. У витоків інституту стояв видатний психіатр, батько знаменитого авіаконструктора, Іван Сікорський. Скарбником Фребельовського суспільства служила Варвара Булгакова – вдова відомого професора і мати Михайла Булгакова.

Серйозна постановка справи залучала забезпечені сім'ї. Вони охоче

брали в будинки няньок, вивчених на європейський зразок, або віддавали своїх дітей в елітарні дитсадки, укомплектовані вихованками інституту. Проте за радянських часів «Фребелістам» і «Фребелічкам» довелося різко перебудовуватися на виховання безпритульної шпани.

Після жовтневої революції декретом Ради народних комісарів від 5 червня 1918 р. всі установи дошкільного виховання були передані у ведення Наркомпроса і включені в систему народної освіти. У радянській державі дитячі садки перетворилися на масові установи ідеологічного виховання дітей.

До 20-х років дитячі садки як окремі будинки не будувалися, а влаштовувалися в пристосованих палацах, садибах. У 20-х роках, у СРСР вони входили до складу будинків-комун.

У 1930 р. опубліковані перші нормативи з проектування дошкільних установ. У них були розроблені основні санітарно-гігієнічні вимоги. Також були розроблені норми територіального розміщення ДДУ. Далі, з кінця 30-х – по 40-і роки, архітекторами здійснювався пошук найбільш раціональних функціональних схем розміщення ДДУ. В цей період дитячі садки розміщувались в житлових або прибуткових будинках. Іноді дитячі установи знаходились на 2 поверсі таких будівель. В 1939 році був побудований перший в Києві окремо розташований дитячий садок при заводі «Арсенал» (пер. Аскольдов, 5).

У 40-х роках на тлі планувальних видань вирішувалися питання устаткування дитячих садів. Пріоритетним напрямком при цьому було створення проектів типових установ. У цей час поширюються дитячі садки вбудовані в перший поверх будівель. У 50-ті роки були актуальні питання збільшення місткості ДДУ. В 60-ті – 70-ті роки архітектори працюють над створенням типових проектів дитячих садків для масового будівництва, з органічним включенням їх у мережу мікрорайонів. На початку 90-х рр. з'являються перші проекти індивідуальних дитячих садів. Однак починаючи з 1991 р., у зв'язку з складним економічним станом в країні, будівництво ДДУ було практично припинене.

На сьогоднішній день побудовано декілька садків за новими проектами. Більшість з них суміщенні з початковою школою. Розробляються проекти садків, прибудованих до житлових будинків.

Сучасна мережа ДДУ пройшла певні етапи становлення. З огляду на історію формування дошкільного виховання можна зробити висновки, що в дореволюційний час колективне виховання дітей не було актуальним. В суспільстві, де на той час у сімейних відносинах діяли патріархальні засади, діти здебільшого виховувались вдома. Перебування дитини в дошкільній установі було вимушеною мірою. Лише з поширенням європейської теорії

виховання, розробленої педагогом Фрідріхом Фребелем колективне дошкільне виховання набуло популярності.

Із встановленням радянської влади ДДУ набули масового характеру, але на початку дитячі садки розміщувались у кімнатах житлових будинків, і лише з кінця 30-х років почалось будівництво ДДУ як окремої будівлі. В період з 50-90 рр. переважно сформувалась мережа, яку ми можемо спостерігати на сьогоднішній день.

Підходи до виховання дітей постійно змінювались. І зараз, внаслідок реформування соціально-економічних умов у суспільстві, існуюча нормативно-методична база розміщення та проектування ДДУ не відповідає соціально-демографічній структурі і запитам населення. Виникають нові форми дошкільного виховання зважаючи на помітне соціальне розшарування за рівнем доходів з відповідною зміною вимог до умов дошкільного виховання; умови доступності ДДУ в зв'язку зі зростанням рівня автомобілізації; значно впливають вимоги безпеки перебування дітей поза родиною, а також внаслідок зміни прийомів та поверховості забудови.

Все це вимагає удосконалення методів проектування мережі ДДУ, а таке відповідної нормативної містобудівної бази.

Література

1. Егоров С.Ф., Лыков С.В., Волобуева Л.М. «Введение в историю дошкольной педагогики»: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений, Изд. центр "Академия".
2. Красногорская Л.И. «Очерки развития дошкольного воспитания» – М., 1938.
3. Чувашев И.В. «Очерки по истории дошкольного воспитания в России» – М., 1955.
4. Державні будівельні норми України. Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів: ДБН В.2.2-4-97. – Вид .офіц. – К.: Держкоммістобудування, 1998. – 49 с.

Аннотация

В статье рассмотрена эволюция подходов к дошкольному воспитанию детей и формированию современной сети детских дошкольных учреждений. Сформулированы предпосылки дальнейшего ее совершенствования в условиях современных украинских городов.

Ключевые слова: дошкольные учреждения, жилищная среда, квартал, микрорайон.

Abstract

The article discusses the evolution of approaches to preschool education of children and formation a modern network of preschools. Formulate preconditions for further improvement in its modern Ukrainian cities.

Key words: pre-school, housing environment, quarter, neighbourhood.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК 726.1

О.В. Бачинська,
старший викладач
каф. інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

ТУРИЗМ, ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ САКРАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ КИЄВА

Анотація: у статті розглядаються специфіка релігійного туризму та його напрямків, фактори, що впливають на його розвиток, історичні особливості формування Києва, що створюють своєрідні умови сучасного релігійного життя міста та можливості розвитку галузі релігійного туризму, спрямованого на сучасні сакральні споруди Києва.

Ключові слова: релігійний туризм, напрямок, фактор, Київ, релігія, сучасність, храм.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. на території України відзначений відродженням релігійного життя і всіх процесів, пов'язаних з ним: наверненням людей до релігії, впровадженням в життя людини та суспільства загалом релігійних дій, обрядів, свят; відродженням храмів – будівництвом нових, передачею історичних об'єктів церковним організаціям, відбудовою втрачених у ХХ ст. сакральних споруд. У зв'язку з цим розвивається сфера туризму, спрямованого на храмові об'єкти, так званого релігійного.

Київ є привабливим містом саме для релігійних туристів, бо з давніх часів розвивався, як духовний центр з безліччю храмових споруд, від малих до комплексів. Після руйнівного ХХ ст., коли за різних обставин була втрачена більшість сакральних споруд, Київ відроджується знову. Цьому процесу може посприяти сфера релігійного туризму. Цей напрямок має декілька відгалужень, які за цілями та формами реалізації відрізняються один від одного і по-різному впливають на розвиток релігії.

Необхідне вивчення туристичного потенціалу саме сучасних храмів Києва, які знаходяться на стадії розвитку (будівництво окремих споруд, розбудова комплексів, формування матеріальної бази і т.і.) і потребують уваги суспільства. Серед них є достатньо цікаві об'єкти, не охоплені туризмом.

Можливість розвитку сучасних храмових споруд Києва за допомогою релігійного туризму раніше не розглядалася.

Метою дослідження є релігійний туризм як один з факторів розвитку сучасних сакральних споруд Києва.

Туризм, спрямований на храмові споруди називають релігійним. Його розділяють на дві великі частини: паломництво та екскурсійно-пізнавальний. Кожен з напрямків має свої особливості.

Паломництво – найдревніший напрямок релігійного туризму, з'явився паралельно з розвитком релігії. Релігійні організації загалом заохочували паломництво, бо це підвищувало їх авторитет, приносило додатковий дохід, поширювало релігійну віру. Оскільки паломництво було спрямовано перш за все на духовні цінності, звичайним явищем була відмова від комфортних умов подорожі та проживання, паломники часто переміщувалися пішки та обмежувалися мінімальними засобами існування.

Сучасний паломник – у більшості випадків людина віруюча з усталеною системою цінностей, що належить до певної релігії. Мета паломницьких поїздок – поклоніння релігійним святиням, адептами якої є паломники. Такі поїздки можуть включати релігійні практики і в тому числі свідому відмову від деяких сторін життя, тому загалом паломники висувають мало вимог до обслуговування. Готелі для них створюють при монастирях, в такі поїздки можуть відправлятися люди з малими доходами.

Місіонерство – також древній напрямок релігійного туризму, близький до паломництва. У сучасному світі достатньо нечисленний. Має духовну мету – навернення до релігії нових спільнот, тому так само не потребує розвинутої туристичної інфраструктури. Місіонерство часто спрямоване на найбідніші та невлаштовані райони проживання людей, де взагалі не має комфортних умов подорожування та проживання.

Екскурсійно-пізнавальний туризм спрямований на відвідування релігійних святинь зацікавленими особами. Мета – пізнавальні та просвітницькі цілі. Таких туристів ваблять місця концентрації релігійних вчень та їх матеріальних проявів (сакральних споруд, природних святих місць і т.і.), але сприймаються вони дещо по-іншому: релігійні споруди – як пам'ятки архітектури та живопису, історичні місця; предмети – як історичні мистецькі твори; дії – як форми мистецтва, культура народу, фольклор. Такі подорожуючі із задоволенням приймають участь у релігійних церемоніях в якості глядачів. Для розвитку та успішного функціонування цього напрямку релігійного туризму необхідна розвинута туристична інфраструктура, з її появою потоки туристів збільшуються.

Існує також нечисленний напрямок наукового релігійного туризму, у який відправляються здебільшого вчені. Мета – пізнання сфери релігії, вчених цікавлять як духовні так і матеріальні прояви релігії, історія та сучасна ситуація. Заради інтересу вчені відмовляються від комфорту, цікаві знахідки заманюють навіть у важкодоступні райони. Для цього напрямку комфортні умови існування бажані, але не обов'язкові.

Загалом сфера релігійного туризму близька до оздоровчого, бо включає певні практики та дії, які оздоровлюють людей духовно, на рівні психіки. Тому поєднання будь-якого виду релігійного туризму з відпочинком, наприклад, на море користується попитом. Також особливістю релігійного туризму є можливість поєднання представників різних напрямків в одній групі, оскільки мета паломницьких, екскурсійно-пізнавальних та наукових подорожей спрямована на ті ж самі об'єкти та місця концентрації релігії.

Сприйняття релігійних місць та об'єктів представниками різних напрямків релігійного туризму дещо відрізняється. Головний чинник, що притягує паломників – дива; святість, що формується з багатьох окремих подій; релігійні центри, адептами якої являються паломники. Другорядними чинниками, але такими, що додають популярності релігійним центрам є наявність старожитностей та давньої історії, архітектури, мистецтва, природних скарбів. Для туристів–екскурсантів та вчених на перший план виходять: історичні особи, події, старожитності, архітектура і мистецтво; другорядним, але важливим для розвитку галузі чинником є дива і святість (не всі вважають прояви святості реальною дійсністю), природні скарби, транспортна доступність та туристична інфраструктура.

Процес формування сучасного релігійного туризму у Києві має свої особливості: перш за все знаходиться під впливом історії розвитку самого міста.

Ще тисячу років тому був закладений унікальний шлях Києва, як сакрального міста: історія нагородила Київ просвітницькою духовною місією серед слов'янських народів. Місто стало спадкоємцем духовного центру Візантії – Константинополя, релігійним центром, з якого поширювалося православ'я на сусідні території. Саме тому у Києві сформувалося поважне ставлення до релігії та храмів: духовність вписана у рамки релігії та сакральні споруди відігравали важливу роль у розвитку історичного міста. Саме будівництву храмів з їх дивовижними інтер'єрами, наповненими живописом, мозаїками, графіті на стінах, релігійними предметами надавали велике значення. Місто було скарбницею релігійного мистецтва. Слава “Златоглавого” Києва ширилася далеко за його межі, до нього спеціально їхали, щоб подивитися на церкви.

На початок ХХ ст. кількість храмів у Києві досягла найбільшого показника. І саме у цей момент духовно-релігійне життя було знищено завдяки зміні політичного курсу країни та наданням місту статусу столиці УРСР. Було втрачено безліч храмів, малих та великих ансамблів, дивом збереглися в складні часи частина історичних храмів, деякі дійшли до нашого часу у спотвореному вигляді. Після розпаду держави і отримання Україною незалежності вже друге десятиріччя в Києві триває процес відродження релігійного життя: населення звертається до релігії і йде до храмів. Поряд з поверненням первісної функції збереженим об'єктам, відбудованою втрачених, почали зводити нові релігійні споруди різних вірувань. Але це лише початок відновлення колишньої величі “Златоглавого” Києва, як колись його називали.

Сучасний Київ – полірелігійне місто: храмами представлені всі напрямки християнства (православ'я, католицизм, відгалуження протестантизму), іудаїзм, іслам. За кількісними показниками – найбільше православних церков, потім протестантських, інші релігії мають від однієї до п'яти споруд та комплексів і вносять релігійне різноманіття у духовне життя міста. Серед старовинних храмів є діючі та музеї, багато збудовано нових споруд, є навіть комплекси.

Такі споруди Києва, як комплекси та руїни Х–ХІІ ст. епохи Київської Русі (рештки Десятинної церкви, Золоті ворота, комплекс споруд Софії Київської, Видубецький монастир, Києво-Печерська лавра з церквами Спаса на Берестові та Феодосія Печерського), церкви ХVІІ–ХVІІІ ст. Київського Подолу та розкидані в історичній частині міста окремі об'єкти ХVІІ–ХІХ ст., навіть позбавлені на деякий час своєї найголовнішої функції – богослужіння, були перлинами архітектури і мистецтва і приваблювали натовпи туристів. Зараз з поверненням деяким історичним спорудам функції храму, історичні сакральні споруди стали ще цікавішими та популярнішими серед туристів будь-яких напрямків, кількість відвідувачів та екскурсій особливо великих історичних комплексів Києва просто вражає.

Але й нові храми заслуговують на увагу, хоча майже не охоплені на даний час релігійним туризмом. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у зв'язку з появою нових релігійних течій у Києві почали будувати споруди, яких раніше не було у місті. Їх зовнішнє оформлення та об'ємно-просторова композиція іноді дуже цікаві і значно відрізняються від традиційних старовинних споруд.

Нові храми Києва за функцією та зовнішнім виглядом, який відображає внутрішню суть, розділяються на три групи: храми, молитовні будинки та будинки зібрань. Не всі з них настільки привабливі, щоб стати об'єктами постійної уваги релігійних туристів різних категорій. *Храми* зберегли внутрішню структуру, характерну для споруди тої чи іншої релігії, унікальне формоутворення, тому здалеку прочитуються, як сакральні. Це православні

споруди, католицькі, мечеть. *Молитовні будинки* – протестантські церкви, простіші за структурою, мають більш примітивну архітектуру, форми, характерні для громадських будівель. Здалеку не прочитуються, як храми, але використана в оформленні релігійна символіка робить їх архітектуру більш виразною і, іноді, цікавою для споглядання. *Будинки зібрань* – протестантські церкви, що мають ще більш примітивні рядові форми, характерні для малоповерхових житлових будинків або невеличких офісів, повну відсутність релігійної символіки. За внутрішньою структурою та зовнішнім виглядом їх важко віднести до сакральних споруд з їх неповторним формоутворенням.

Загалом сучасні сакральні споруди Києва мають всі чинники, що притягують релігійних туристів: дива, святість, історію, пов'язану з духовним відродженням Києва, цікаву архітектуру, мистецтво, поєднання з природними скарбами, транспортну доступність по місту. Але сучасні храми лише розбудовуються, і тому сфера релігійного туризму може підтримати процес їх розвитку. Кожний напрямок туризму по-своєму впливає на храм: паломники надають фізичну допомогу, виконуючи різні роботи, наворачтають до релігії; туристи складають частину фінансування; вчені вивчають та створюють наукові знання.

Таким чином, у Києві необхідно розвивати сферу туризму, спрямовану на сучасні сакральні споруди Києва. Це буде цікаво і туристам, і необхідно для розвитку храмів. Є багато факторів, які створюють сприятливі умови для цього процесу: 1) будівництво нових храмів, як відродження духовності Києва; 2) збережені історичні споруди, які приваблюють туристів; 3) полірелігійність Києва, місто цікаве будь-яким релігійним туристам; 4) високий процент релігійно орієнтованого населення України, яке є потенційними релігійними туристами; 5) відносно спокійна політична та економічна ситуація в країні, розвинута міська інфраструктура Києва з готелями, транспортом, ресторанами і т.і. сприяє розвитку туризму; 6) столичний статус Києва приваблює жителів інших міст України, зокрема невеличких; 7) природа Києва, ріка Дніпро, які надають можливість відпочинку і являються додатковим привабливим фактором для релігійних туристів. Але найбільший туристичний потенціал мають сучасні храми та молитовні будинки, будинки зібрань можуть бути цікавими лише невеличким напрямкам наукових туристів.

Список використаних джерел:

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
2. Бачинська О.В. Необхідність відродження Києва, як релігійного центру // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2009. – Вип. 21. – С. 119–124.
3. 50 знаменитых городов на карте мира / Скляренко В., Батий Я., Иовлева Т., Исаенко О. – Харьков: ФОЛИО, 2006. – 512 с.
4. Matthews S. Kyiv: Pocket Guide. Austria: Air Ukraine and Texparo GmbH, 1997. – 128 p.
5. Бачинська О.В. Особливості об'ємно-просторових композицій сучасних сакральних споруд м. Києва // К.: КНУБА, 2009. – Вип. 22. – С. 18–25.

Аннотация

В статье рассматривается специфика религиозного туризма и его направлений, факторы, которые влияют на его развитие, исторические особенности формирования Киева, которые создают своеобразные условия современной религиозной жизни города и возможности развития отрасли религиозного туризма, направленного на современные сакральные сооружения Киева.

Ключевые слова: религиозный туризм, направление, фактор, Киев, религия, современность, храм.

The summary

Specificity of religious tourism and its directions; the factors, which influence its development; historical features of formation of Kiev, which create original conditions of modern religious life of city and opportunity of development of branch of religious tourism directed on modern sacral structures of Kiev is considered in clause.

Key words: religious tourism, direction, factor, Kiev, religion, modernity, temple.

УДК 728

Алиреза Шешпари,

*аспирант кафедри теорії архітектури**Київський національний університет будівництва та архітектури*

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ ПАРИЖА С ВИДАМИ ПРОЖИВАНИЯ

Аннотация: в статье освещена взаимосвязь социально-демографической ситуации Парижа с видами проживания.

Ключевые слова: социально-демографическая ситуация, виды проживания, Париж.

Дифференциация видов проживания напрямую зависит от различных социально-демографических факторов. В данном случае эта проблема просматривается на примере европейской столицы – Парижа.

Общие тенденции в социально-демографической структуре г. Парижа (Франция).

Париж - столица Франции, занимающая сравнительно небольшую по площади территорию в 105 км². Вместе с пригородами образуется городская агломерация - Большой Париж, территория которой уже значительно больше — 1700 км². В Париже, в пределах границы города, установленной в середине 19 в., в 1990 проживало 2 млн. человек, а во всей Парижской агломерации - 9,8 млн. человек. Это самый густонаселенный район Франции. Хотя Париж занимает лишь 2% территории страны, в нем сосредоточено 17% населения Франции и 23% ее городского населения.

С 1945 по 1970 г. население Парижа быстро росло в основном из-за миграции жителей других районов страны и высокой рождаемости в семьях молодых переселенцев. В 1970-е годы наступило равновесие между притоком молодежи и оттоком людей среднего возраста, что характерно практически для всех столиц Западной Европы. К началу 1980-х годов наметился спад численности населения города, в котором остались жить по большей части пожилые люди и иностранцы. В других районах Большого Парижа также наблюдался отток жителей или снижение роста населения, а среди иммигрантов отмечалось преобладание неквалифицированной рабочей силы. В этот период количество переселенцев из Алжира, Испании и бывших французских колоний в Западной Африке составило 25% населения Парижа и 14% — агломерации. Из-за притока иммигрантов в некоторых районах Большого Парижа обострились проблемы с жильем и стали появляться заселенные беднотой трущобы [1].

В настоящее время коренные французы составляют лишь 60% населения Большого Парижа, а его разрастание привело к усиленному развитию так называемых маятниковых миграций. Дважды в день границы департаментов пересекает около 1,5 млн. чел., примерно 900 тыс. из которых едут в Париж на работу или учебу, а остальную часть составляют парижане, работающие в пригородах.

Париж был разделен на 12 районов. Их нумерация начиналась с запада на восток, причем 1-9 округа находились на правом берегу Сены, а 10-12 – на левом. Каждый район, в свою очередь, разделялся на 4 квартала. Таким образом, в 1790 году было создано 48 оригинальных округов.

1 января 1860 года Наполеон III обозначил новые городские границы: 12 округов были трансформированы в 20 современных районов. (см. рис.1 и рис. 2)

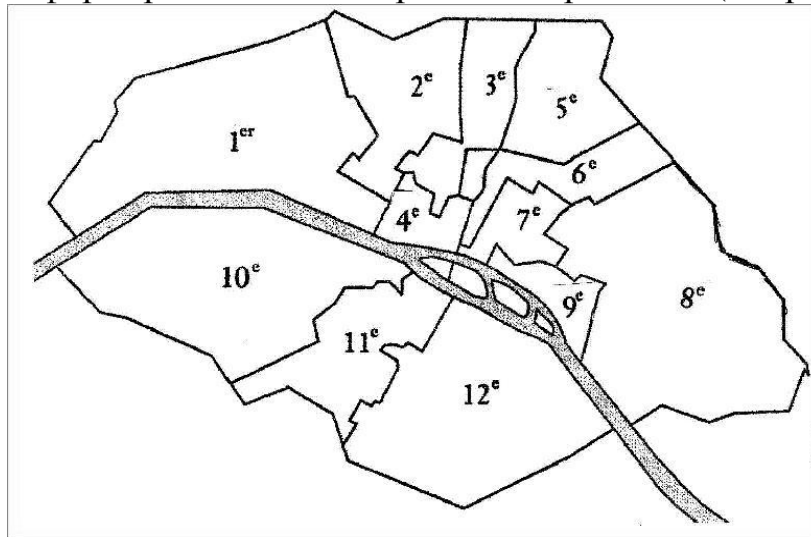

Рис. 1 Карта округов Парижа до 1860 года

В течении этого промежутка времени количество жилья для постоянного проживания уменьшилось на 6% и среднее количество членов семьи уменьшилось с 2.35 до 1.87 человек, что равняется 20% [2]. Этот второй фактор сыграл ключевую роль в процессе уменьшения количества населения Парижа в последние десятилетия и, соответственно, в каждом из периодов между переписями населения (за исключением 1962-1968 гг.) (см. табл. 1).

Уменьшающийся количественный состав семей - главная причина депопуляции, являющаяся результатом факторов, которые в такой же степени влияют на данный показатель во всей Франции и в других индустриально развитых странах. Кроме того, здесь налицо и специфические для столицы причины. Семьи, в которых совместно проживают несколько поколений, сейчас редки. Приостановился процесс уменьшения количества детей в семьях, поскольку стабилизировалась рождаемость. У взрослых детей появилась тенденция раньше уходить от родителей и жить самостоятельно (см. рис.3).

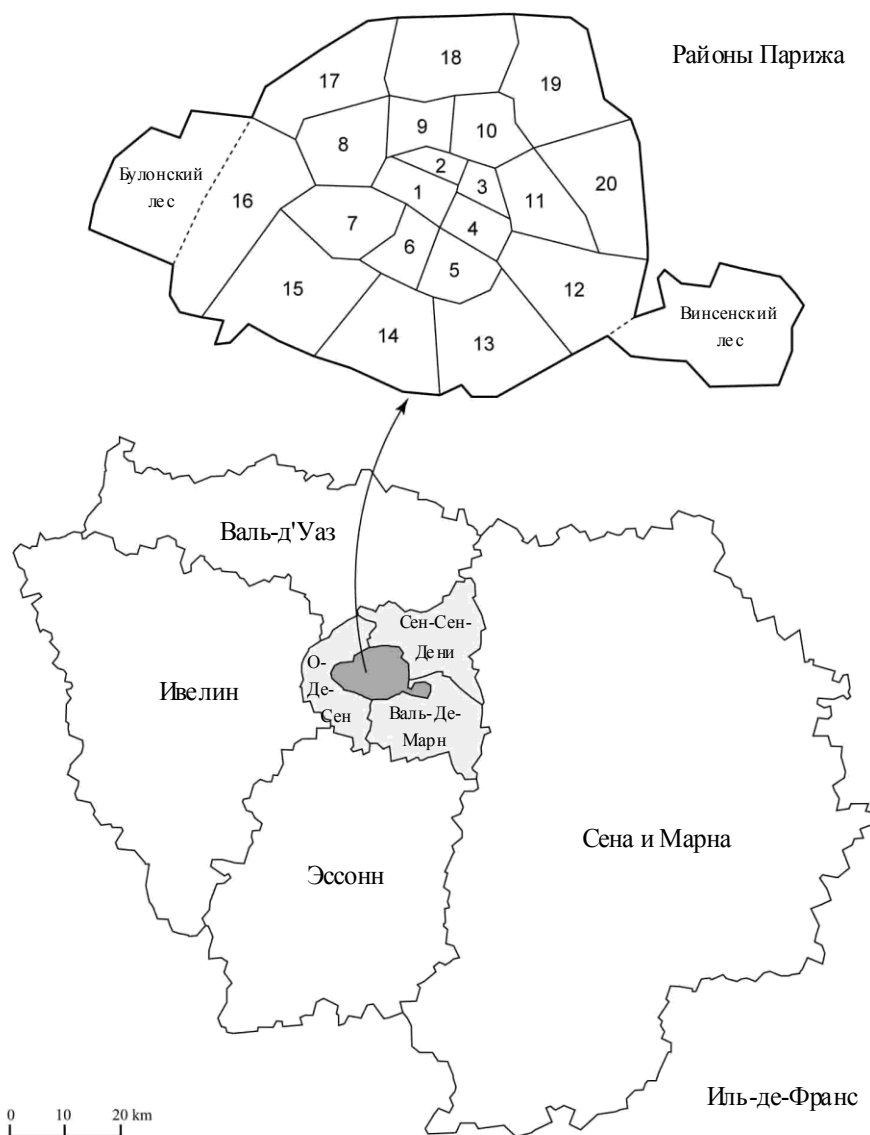

Рис. 2 Регион Иль-де-Франс и современное районирование Парижа

Межу 1954 и 1999 численность населения Парижа уменьшилась на 25%.

По-прежнему важную роль играют 2 фактора:

- 1) увеличивающееся число людей, проживающих поодиночке по отношению к людям, которые живут парами;
- 2) старение населения в целом [3, 4].

Париж привлекает малые семьи, в частности, людей, живущих поодиночке. Именно таким людям удобно снимать небольшое жилье. Поскольку у них нет детей, то они могут себе позволить снимать дорогостоящее жилище. Притом, возможности для карьерного роста и разнообразие развлечений, предлагаемые столицей, наиболее подходят именно одиноким молодым людям.

Табл. 1

Изменение показателей(в %) между переписями населения в Париже *intra muros**

	Период						
	1954-1962	1962-1968	1968-1975	1975-1982	1982-1990	1990-1999	1954-1999
Общая численность населения	-1.76	-7.58	-11.20	-5.23	-1.12	-1.23	-25.38
Численность населения в составе семей	-1.80	-7.58	-11.06	-5.26	-1.22	-1.14	-25.32
Количество пост. жилья	+0.54	-4.32	-2.73	-1.05	-0.22	-1.44	-6.28
Ср. кол-во членов в семье	-2.33	-3.41	-8.57	-4.26	-1.01	-2.54	-20.32

В городе преобладает население в возрасте 25-39 лет, более трети представителей этой возрастной категории живут поодиночке. На одну женщину в столице приходится 1.5 ребенка (1990-1999), а в Парижском регионе и Франции – 1.8.

Связь структуры населения Парижа с видами проживания

Между переписями 1911 и 1954 годов население Парижа возросло быстрыми темпами, колеблясь между 2.8 и 2.9 млн. чел. на протяжении всего этого периода. В дальнейшем численность населения стабильно уменьшалась – более чем на 2 млн. за квартал в 1999 году.

Уменьшение населения было особо заметным в 1960-х и 1970-х годах. Годовое падение составило в среднем 1.25% в промежутке между 1962 и 1982 годами. Со временем уменьшение численности населения приостановилось – между 1982 и 1999 годами годовое сокращение составило всего лишь 0.14%. В течение этого периода численность жилищ повысилась с 1.2 до 1.3 млн. Такое увеличение наблюдалось практически во все периоды между переписями, но особенно стремительным оно было в период с 1975 до 1982 года, когда в среднем за год появлялось 6 тыс. новых жилищ (см.табл.2) [1].

Несмотря на то, что увеличение количества жилищ является логическим результатом нового строительства, общий жилищный фонд при этом не увеличился. Первая причина – множество уже существующих домов были приспособлены под офисные и складские помещения. Эта тенденция объясняет стремительный упадок, наблюдающийся на рынке недвижимости в

* Париж *intra muros* – Париж “внутри стен”

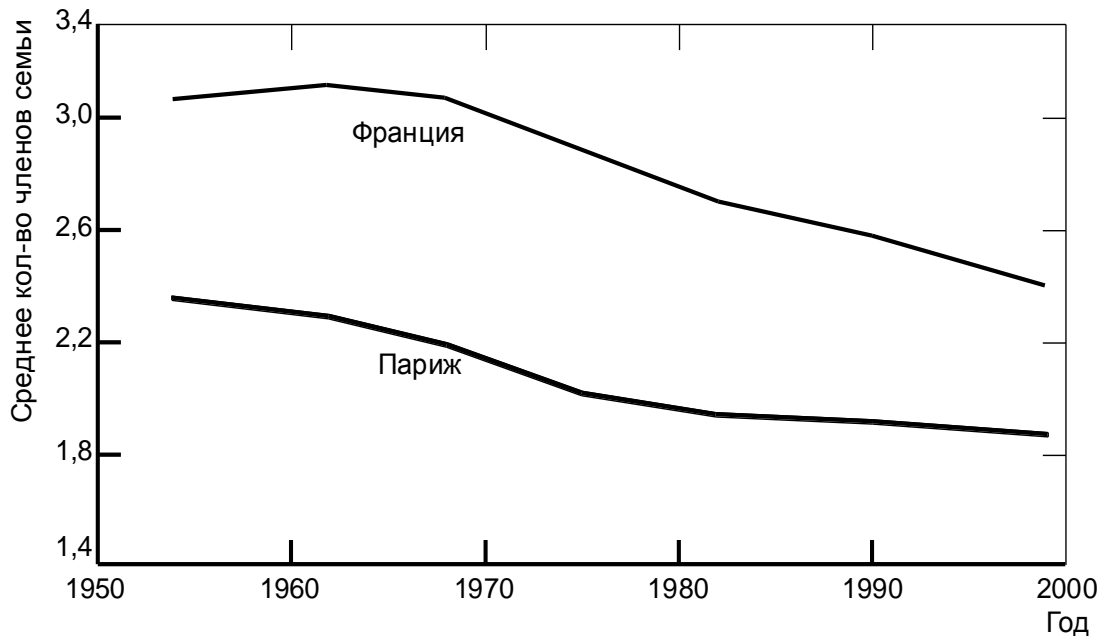

Рис. 3 Среднее количество членов семьи во Франции и в Париже

центральных районах города. Во-вторых, множество старых зданий были снесены, чтобы освободить место для новых. Таким образом, на протяжении 1990-1999 годов за год строилось 5 тыс. новых жилых зданий. Жилищный фонд, в свою очередь, ежегодно увеличивался всего лишь на 2 тыс. единиц (см. рис. 4).

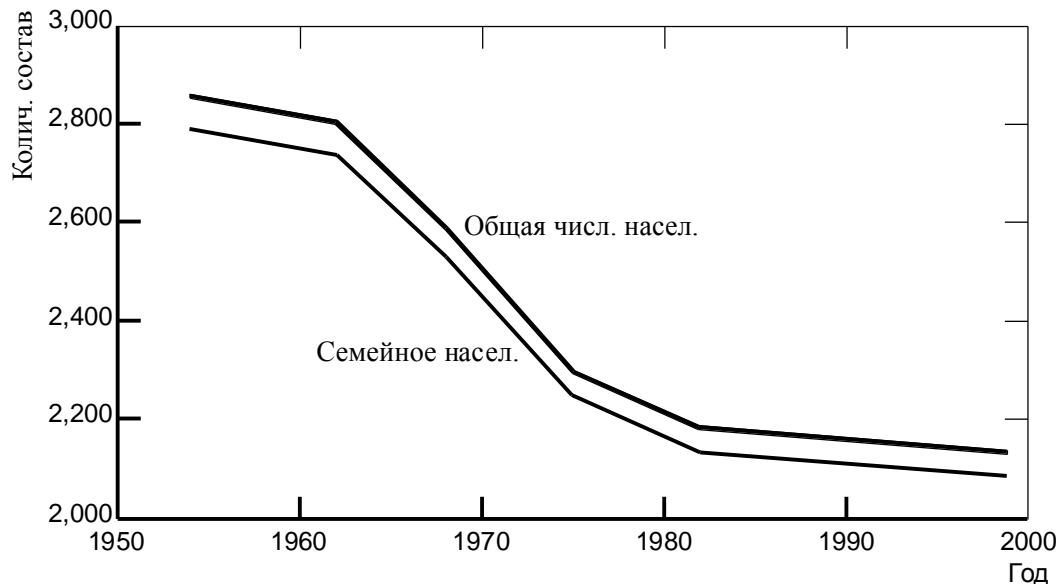

Рис. 4 Изменение численности населения Парижа *intra muros* между 1954 и 1999 гг.

На 1999 г. средний состав семьи в Париже составлял 1.87. В сравнении со среднефранцузским (2.40) и показателем по Парижскому региону (2.38), это

очень малый показатель. В последние десятилетия численный состав семьи в Париже уменьшался, как и во всей Франции и в других индустриально развитых странах (см. табл.3).

Табл. 2

Изменение показателей между переписями населения в Париже (1954-1999 гг.)
(в дес. тыс.)

	Население						
	Перепись						
	1954	1962	1968	1975	1982	1990	1999
Общая числ. насел.	2848.8	2798.8	2586.6	2296.9	2179.7	2152.3	2125.9
Семейное насел.	2782.4	2732.3	2525.1	2245.8	2127.7	2101.7	2077.8
Внесемейное насел.	66.4	66.5	61.5	61.5	49.0	50.6	48.1
	Изменения между переписями(общая числ. насел.)						
	Период						
	1954- 1962	1962- 1968	1968- 1975	1975- 1982	1982- 1990	1990- 1999	1954- 1999
Тенденция	-50.5	-212.2	-289.7	-120.2	-24.4	-26.4	-722.9
Изменение	-6.3%	-35.4%	-35.4%	-17.2%	-17.2%	-2.9%	-2.9%

В среднем, жилище в Париже имеет 2.53 комнаты.

Население районов Парижа изменяется различными способами. Его возрастная структура также неоднородна. Существуют 3 модели расселения по возрастным группам (см. табл.4 и табл. 5).

- Первая модель, в которой преобладает население в возрасте 20-39 лет, характерна для всех районов города, но наиболее показательны в этом отношении 2-й и 3-й районы. В них проживает большое количество молодежи, живущей поодиночке. Многие из них – менеджеры, разнопрофильные специалисты и т. д. В англо-саксонской литературе такую категорию называют “yuppies”.

Ряд других районов имеет аналогичную тенденцию, в частности 1, 10, 11, а также 4, 5, 7, 9, 14 и 18 районы.

2-й округ – Бурсе (Arrondissement des Bourse), расположенный на правом берегу Сены, - в первую очередь деловой район. Этот маленький округ – Бурсе (Arrondissement des Bourse), расположенный на правом берегу Сены, - в первую очередь деловой район. Этот маленький округ столицы занимает площадь меньше 1 кв.км.– 990 м². Численность населения - примерно 20 тысяч человек (21418 чел. в 2009 г.), что составляет около 1% от общего населения Парижа.

Табл. 3

Общее количество семей в Париже *intra muros*

	Перепись						
	1954	1962	1968	1975	1982	1990	1999
Общее кол-во семей	1,185.3	1,191.7	1,140.2	1,109.1	1,097.4	1,095.1	1,110.9
%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Среднее кол-во членов семей	2.35	2.29	2.21	2.02	1.94	1.92	1.82
Семьи из 1 чел.	379.9	416.7	432.4	487.6	528.8	545.8	581.7
%	32.1	35.0	37.9	44.0	48.2	49.8	52.4
Семьи из 2 чел.	386.8	376.2	350.3	328.3	304.7	294.7	288.1
%	32.6	31.6	30.7	29.6	27.8	26.9	25.9
Семьи из 3 и более чел. %	418.6	398.8	357.5	293.2	263.9	254.6	241.1
	35.3	33.5	31.4	26.4	24.0	23.2	21.7
Числ. насел. в составе семей	2,782.4	2,732.3	2,525.1	2,245.8	2,127.7	2,101.7	2,077.8

Второй округ отличается большим количеством престижных зданий, которые были построены в начале 20 века. Наряду с 1-8-ми центральными районами и 16-м округом, 2-й район – в числе самых дорогих в столице.

- Вторая модель, в которой преобладают пожилые люди в возрасте свыше 65 лет. Прежде всего, это касается 16 района, чуть в меньшей степени – 6 и 8, в некоторой степени – 12, 15 и 17 районы. Эта модель – т.н. “oldies”. 8 и 13 районы населяют, в основном, люди возрастом 40-64 лет.

Табл. 4

Классификация населения Парижа по возрастным группам

Возр. группа	2-й р-н модель “yuppies” (молодежь)	16-й р-н модель “oldies” (пожилые)	19-й р-н модель “families”(семьи)	Париж
0-19	14.8	18.7	23.9	18.3
20-39	44.1	28.5	32.8	36.0
40-64	29.4	31.9	30.9	30.3
65+	11.7	20.9	12.4	15.4
Всего	100.0	100.0	100.0	100.0

16-й округ Парижа, Пасси (Arrondissement des Passy). Этот престижный жилой район довольно консервативный. До центра недалеко, и селиться здесь предпочитают уважаемые семейные деловые люди.

16-й район в прошлом промышленный, в нем множество частных и многоэтажных домов.

Этот район - один из наименее населенных в Париже. Стоимость жилья в 16-м округе - одна из самых высоких в городе. 16-й округ остается одним из самых безопасных мест в Париже.

- Третья модель - с преобладающим населением в возрасте 0-19 лет. Эта модель – самая редкая. Применима она к 19 району и к 20 (в меньшей степени). Высокий процент молодого населения в этих районах объясняется большим количеством семей с детьми (семьи с двумя родителями с детьми и только с одним из родителей с детьми).

Табл. 5

Типовая классификация семей в районах, соответствующих трем моделям возрастных групп в Париже

	2-й р-н модель “yuppies” (молодежь)	16-й р-н модель “oldies” (пожилые)	19-й р-н модель “families”(семьи)	Париж
Насел., прожив. поодиночке:	64.3	53.4	48.6	56.2
до 40	34.6	20.0	18.8	25.1
40-64	19.4	15.6	17.8	17.2
65 и более	10.3	17.8	12.0	13.9
Пары без детей	15.9	19.4	17.0	18.1
Семьи:	19.2	26.6	33.1	25.0
Пары с детьми	14.0	20.2	22.8	17.6
Семьи с одним родителем	5.2	6.4	10.3	7.4
Другие семьи	0.6	0.6	1.3	0.7
Всего	100.0	100.0	100.0	100.0

19 округ Бют-Шомон (Arrondissement des Buttes-Chaumont) является четвертым районом по численности населения. Кроме того, этот округ - самый быстрорастущий в Париже.

В спальном 19-м районе расположены многочисленные жилые кварталы, зеленые зоны и парки.

В 19-м округе преобладают типичные для Парижа пяти-шестиэтажные жилые дома, однако активно растет и число высотных, которые характерны для новых спальных районов. Стоимость недвижимости в 19-м районе – наиболее приемлема в ценовом отношении.

Географическое распределение этих трех моделей легко объяснимо. Жилье частного сектора в Париже дороже, чем в регионе. Оно доступно далеко не для всех семей с детьми, которые, в основном, живут в социальном жилище в отдаленных от центра районах, в частности, в 19-м, 16-й и другие окраинные районы, подпадающие под категорию “oldies”, состоят из большого количества старых домов, которые принадлежат их жителям. Во 2-м районе, как и в других ему аналогичных центральным районам, жилье имеет меньшие размеры и арендуется, в основном, молодежью.

Возрастная пирамида Парижа подобна общефранцузской. Однако, количество пожилых людей в возрасте от 65 лет в ней меньше, чем число жителей 20-39 лет. Это различие объясняется миграционными процессами: Парижский регион привлекает молодежь со всей Франции и из-за рубежа.

В возрастной пирамиде Парижа преобладает молодое население в возрастной категории 25-39 лет. Молодых же людей (0-19 лет) здесь меньше, чем в Парижском регионе и во всей стране. Эти особенности также связаны с миграцией населения.

В результате исследования взаимосвязи социально-демографической ситуации Парижа с видами проживания прослеживаются следующие тенденции:

-депопуляция населения в Париже обусловлена уменьшением количественного состава семьи;

-Париж особо привлекателен для семей с малым количественным составом и одиночек. Именно таким людям удобно снимать небольшое и дорогостоящее жилье, поскольку у них нет детей;

-в городе преобладает население в возрасте 25-39 лет, более трети представителей этой возрастной категории проживают поодиночке;

-современный жилищный фонд Парижа не в состоянии обеспечить доступным жильем всех желающих, причем в городе существует дефицит территорий для дальнейшего развития жилищного фонда.

-В Париже население разделено на 3 возрастные группы:

1) молодежь (yuppies);

2) пожилые (oldies);

3) семьи (families).

-три наиболее населенных района – 11-й, 15-й, 18-й и 20-й.

-наименее населенные районы - маленькие районы в центре города: 1-й, 2-й, 4-й, 7-й и 8-й районы.

-центральные районы, в которых проживают, преимущественно молодые одинокие люди без детей, отличаются большим количеством престижных зданий;

-районы, подпадающие под возрастную категорию “пожилые”, застроены множеством частных и многоэтажных домов;

-в окраинных спальных районах, наиболее подходящих для семей с детьми, преобладают типичные для Парижа пяти-шестиэтажные жилые дома, а также активно растет число высотных домов, характерных для новых спальных районов.

Литература:

1. Social Housing in France/Claire Levy-Vroelant/Paris: 2002-323 стр.
2. <http://www.insee.fr/fr/default.asp>
3. <http://www.demographia.com/dbx-paris.htm>
4. http://commons.wikimedia.org/wiki/Paris#Arrondissements_Districts

Анотація

В статті висвітлено взаємозв'язок соціально-демографічної ситуації Парижа з видами проживання.

Ключові слова: соціально-демографічна ситуація, види проживання, Париж.

Annotation

Interconnection of the social-demographic situation in Paris and types of dwelling in it is illuminated in the article.

Key words: social-demographic structure, dwelling, Paris.

УДК 711.424

Л.Б.Гнесь

*кандидат архітектури, доцент кафедри**архітектури і планування Львівського національного аграрного університету***ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ «ЗИМІВНИКІВ»
ДЛЯ ОДИНОКИХ СЕЛЯН ПОХИЛОГО ВІКУ**

Актуальність дослідження Процес старіння населення охопив усі економічно розвинені країни і має тенденцію до подальшого прогресування. Сьогодні у світі люди старшого віку є найбільш зростаючою частиною населення. Не минула ця проблема і Україну. Особливо важке становище одиноких людей похилого віку на селі. Не влаштований побут, вкрай слабо налагоджена сфера обслуговування села, практично відсутнє медичне обслуговування, та багато інших негативних моментів.

На сьогоднішній день, селяни похилого віку найбільш незахищена частина населення. Сьогодні молоде і покоління середнього віку, яке живе в селах, призвичаїлось до складних умовах економічної нестабільності. Живучи в селах, вони ведуть власне господарство, обробляють чималі наділи землі, будують житло, господарські будівлі, продають лишки сільськогосподарської продукції, зрештою живуть цілими сім'ями, а покоління сільських пенсіонерів похилого віку в більшості випадків живуть поодинокі. Їм важче протистояти життєвим труднощам.

Дослідження, яке проводилось автором у 2006-2007рр. серед одиноких сільських мешканців похилого віку показало, що для цієї верстви населення проблематичним є все, опалення хати дровами, відсутністю допомоги в принесенні продуктів із магазину, чи просто води. Немає кому доглянути, коли загострюються хвороби, а найстрашніше для таких людей - це самотність. Причини самотності цієї верстви населення – різні. Найбільшу категорію з опитаних становлять самотні, в яких діти проживають за кордоном - 30.6%; інші є самотніми – 27,8%, живуть окремо від дітей, тому що не хочуть «сидіти на шиї у дітей»; ще інша група самотних (16,7%) по причині, що у дітей мала квартира, інші - 16,7% не ладять зі своїми дітьми, ще одну категорію - 11,3% становлять ті, які не мають на кого залишити своє господарство.

На різні причини самотності, або короткочасного проживання із своїми дітьми вказують мешканці сіл похилого віку – це; котрі зовсім не мають дітей – 36,8%; ті, які живуть кілька днів у дітей, але не більше тижня – 25%; зимують 2-3 місяці – 13,9%; приїжджають на канікули – 18,1%; живуть у дітей коли лікуються – 8,3%.

Взимку ці проблеми подвоюються, тому трапляються випадки в селах, коли самотні люди у селі йдуть зимувати один до одного - товариш до

товариша, подруга до подруги, сусідка до сусідки, щоб легше було вижити взимку, не замерзнути від холоду і не так самотньо було довгими зимовими вечорами. В минулому відомі приклади, коли цією категорією людей опікувались найчастіше при монастирях. Це були звичайні притулки для самотніх, або не дієдатних людей похилого віку. Притулки могли розміщуватися як в структурі будівлі, так і на території монастиря. Існували випадки, коли ченці опікувались людьми похилого віку у них вдома (так званий надомний тип). Така структура існує і досі, коли обслуговують мікрорайон, у якому проживають люди-інваліди, або самотні старші вікові групи, але здебільшого це знову ж таки у містах.

Проблема, опіки людей похилого віку, завжди хвилювало будь – яке суспільство. Зокрема, в Галичині відомі випадки піклування про таку категорію людей, як на державному рівні, а також і у вигляді меценатства. Так 28 лютого 1851 року у Львові, під час урочистого перебування Цісаря

Австро-Угорської імперії, представники міста подали прохання про зведення будинку для військових інвалідів, вояків Галичини, скалічених у боях, аби вони могли отримати гідне життя на власній землі. Імператор задовольнив це прохання і звелів, щоб будова була зведена за планом відомого архітектора Теофіла Гансена і коштом у сумі 700 тис. злотих ринських. Міською владою для будівництва монументального комплексу разом із каплицею на пропозицію бургомістра Львова Кароля Гоепфлінгена-Бергендорфа, виділяється ділянка на фільварку Піліховського, поблизу шляху, що веде до підніжжя гори Кортума (нині вул. Клепарівська,) площею 1251 кв. сажень, ціною 11 406 злотих ринських і 40 крайцерів. Скликане з цього приводу представництво столичного міста Львова подарувало для будинку згадану міську ділянку з дубовим лісом і надало безкоштовно для використання міську цегельню. І у 1875 році австрійським урядом, збудовано притулок для військових інвалідів (нині вул.Клепарівська, 34. Годиться згадати також Митрополита Андрея Шептицького, який на власні кошти збудував притулок для малоімущих, а також із власних фондів утримував “Народну Лічницю” у Львові, де

безкоштовно лікувалися сироти, вдови, воєнні інваліди й взагалі бідне населення Львова, незалежно від релігійної чи національної приналежності.

У 1840 р. в селі Заклад Львівської області меценат граф Станіслав Скарбек заклав “Інститут для сиріт і убогих”, який розраховувався на 400 сиріт та 60 стареньких. В споруді замку, в якому розмістилися вихованці (на фронтоні головного входу ще збереглася дата латинськими літерами – MDCCCLXV – 1865), збудовано котеджі для старців та службовців поблизу нього, оранжерею, закладено сад та господарські будови і вибудовано школу з майстернями в Миколаєві.

Один із котеджів для старців

Фрагмент корпусу інституту в

с.Заклад

Це будівництво було завершено у 1872 р., а сам Заклад було відкрито у 1875 р., коли прийняли до притулку 345 сиріт та 51 старця. Школа, організована у Миколаєві, давала по тих часах ґрунтовну середню освіту на рівні міських шкіл: 6-класна для хлопців і 4-класна для дівчат. Крім шкільного навчання хлопці опановували спеціальності столярів, кравців, шевців, бляхарів, ковалів, слюсарів, стельмахів і гончарів, а дівчата вчилися куховарити, шити та інших домашніх справ. У притулку працювало 23 вчителі та майстри, які утримувалися коштом „Інституту”.

Ще багато прикладів благодійності, меценатства, милосердя і просто людяності можна привести з історії різних суспільств і варто наслідувати такі факти минулого. Бо ж турбування про старше покоління - це обов'язок всього суспільства взагалі.

Головний фасад

В радянський період увага держави та суспільства до проблем людей похилого віку вирішувалась у містах, рідше це питання вирішувалось в зосереджувалась в основному на містах і вирішувалась тут в основному будинками престарілих, або геріатричними пансіонатами. Рідше це стосувалось маленьких містечок. А категорія сільських мешканців похилого віку, практично, залишалась поза увагою держави та суспільства.

Будівництво спеціалізованого житла для старших вікових груп різного типу в радянський період розпочалось з середини ХХ ст. Такі будинки-інтернати поступово заселялися одинокими людьми похилого віку. Але знову ж таки, сільський контингент практично залишався не прийнятим до уваги. За

радянських часів селяни похилого віку залишились і продовжують залишатись в пострадянській період напризволяще сам на сам із своїми проблемами.

В останні десятиліття села перебувають у міграційній кризі. Молоді люди, не бажаючи проживати у селі, масово мігрують у великі міста, і значна частина від'їздить за кордон у пошуках кращої долі, залишаючи тим часом своїх літніх батьків самотніми. Існують також випадки, коли діти з тих чи інших причин не бажають опікуватись батьками, покидають старих «напризволяще». Села перетворюються на поселення старшого покоління. І вирішувати цю проблему необхідно суспільству.

Стан дослідженості.

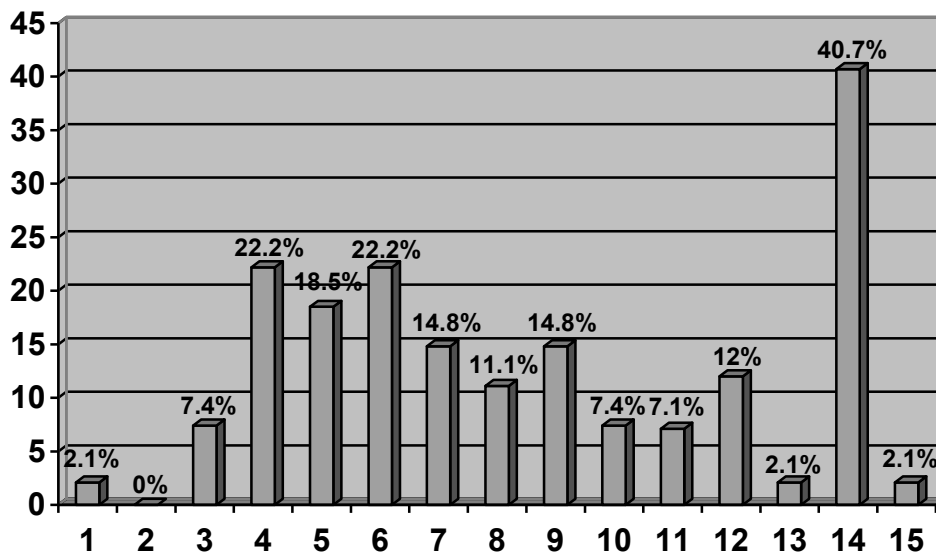
Науковою розробкою проектування будинків-інтернатів для людей похилого віку та організаційних заходів в умовах спеціалізованих установ соціального забезпечення займались ще у часи радянського Союзу (ЦНДІЕП житла м. Москва). Серед вітчизняних притулків для людей похилого віку, збудованих ще в радянський період, в більшості випадків поширені були і є геріатричні пансіонати великої вмістимості, будинки загального типу та різні будинки-інтернати (для інвалідів, для ветеранів ВВВ, ветеранів праці, кіно, колгоспні та міжколгоспні пансіонати). Але життя заставляє діяти згідно того, як вимагають певні обставини. В наш важкий час саме питання організації зимування людей похилого віку в сільській місцевості і досі залишається поза увагою дослідників.

Мета дослідження На основі проведеного дослідження існуючих сільських будинків для престарілих (загального та геріатричного типів), інтерв'ювання самотніх людей похилого віку, які мешкають в селах і є ще працеспроможними, відновити забутий тимчасовий тип житла «зимівники». Такий тип житла був би притулком всім бажаючим самотнім літнім людям, у найбільш важку пору року - зиму. «Зимівником» називалось господарство, тобто хутір (фільварок) у запорозьких козаків, де вони перебували, поки не починалися військові дії. Найчастіше взимку. Звідси й назва. Спочатку зимівники використовували лише для утримання худоби. Пізніше вони перетворилися на хутірське господарство [7].

Методика дослідження Опитування проводилось методом інтерв'ювання мешканців та обслуговуючого персоналу будинків-інтернатів та будинків-престарілих у двох областях. У 2006-2007 роках було досліджено 15 сільських пансіонатів у Львівській та Чернівецькій обл., з них 11 пансіонатів загального типу, і 4 геріатричні. Опитування показало наступні результати:

До недоліків проживання у пансіонаті опитані люди похилого віку віднесли: важко підійматись на поверх 40,7%, відсутність когось небудь із односельців чи приятеля, (чи подруги) із свого села - 22,2%; вимушена

бездіяльність-14,8%; (немає можливості доглядати за тваринами - 7,1%; відсутність городу – 7,4%).

РИС. 1. 1 – погане харчування - 2.1%; 2 – брутальне поводження персоналу -0%; 3 – надто багато людей похилого віку – 7,4%; 4 – психологічний дискомфорт від скупчення – 22,2%; 5 – відсутність односельців – 18,5%; 6 – відсутність приятеля з села –22,2%; 7 –надто велика кількість проживаючих в кімнаті – 14,8%; 8 – відсутність окремої кімнати – 11,1%; 9 – вимушена бездіяльність – 14,8%; 10 – відсутність городу – 7,4%; 11 – нема можливості догляду за тваринами – 7,1%; 12 – відсутність власного приміщення кухні –12%;13 – змушують їсти те, що дають, а не те, що хочу – 2,1%; 14 – важко ходити по сходах – 40%; 15– холодно зимувати – 2.1%;

Частина недоліків (1;13; 15) стосуються якості обслуговування характерні для всіх типів закладів.

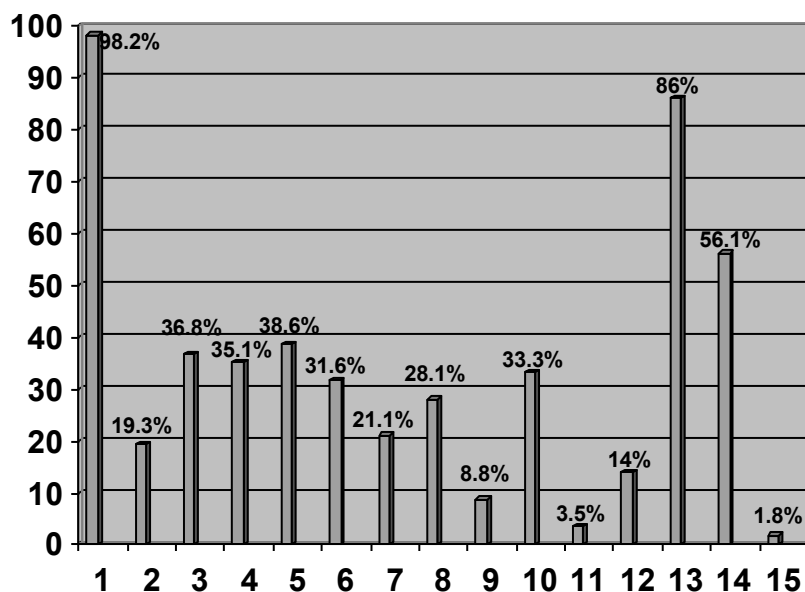
Частина недоліків (3; 4; 7; 8; 12; 14) свідчить про психологічний дискомфорт від перенаселеності, надто великої концентрації людей похилого віку і недосконале планування цих закладів.

Окремі недоліки (5; 6; 9; 10; 11;) свідчать про обставини, які змусили людей до перебування у цьому закладі, про можливість вести невелике господарство, виконувати нескладну роботу, ностальгію за цією господарською діяльністю, тощо.

До позитивних сторін проживання у пансіонаті мешканці відносять медичне обслуговування – 87,2%, харчування - 93,6%, **немає самотності – 76,6%, можливість спілкування – 87,2%.**!

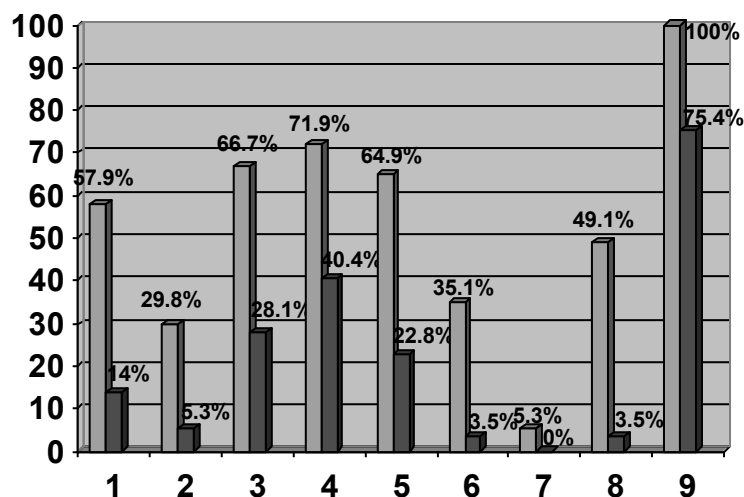
Паралельно проводилось опитування самотніх людей похилого віку які мешкають у селі.

Багато людей похилого віку в селі ведуть господарство, утримують певні види тварин, птахів(див.рис.2)

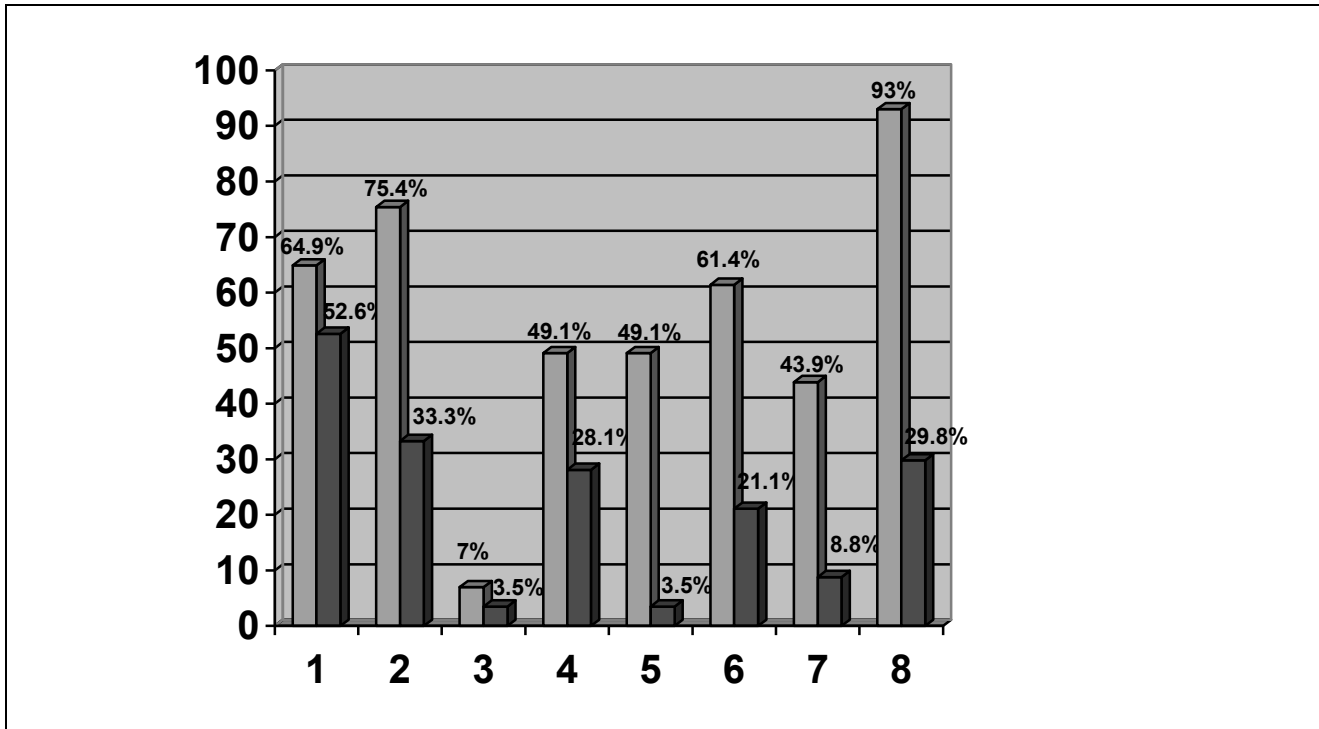
РИС. 2. 1 – кури –98,2%; 2 – качки – 19,3%; 3 – гуси – 36,8%; 4 – індики – 35,1%; 5 – корови – 38,6%; 6 – свині – 31,6% ; 7 – теля – 21,1%; 8 – кози – 28,1% ; 9 – вівці – 8,8%; 10 – кролі – 33,3%; 11 – нутрії – 3,5%; 12 – бджоли – 14%; 13 – собаки – 86%; 14 – коти – 56,1%; 15 – нічого не утримую – 1,8%.

Дане опитування свідчить, що люди не зважаючи на свій похилий вік є доволі працездатними. Наступні важливі проблеми самотнього проживання проаналізовано в наступному графіку.

РИС. 3. 1 – відчуття самотності – 57,9%; 2 – важко вести господарство – 29,8%; 3 – холодно в хаті взимку – 66,7%; 4 – важко заготовляти паливо – 71,9%; 5 – важко носити воду – 64,9%; 6 – важко ходити в магазин – 35,1%; 7 – немає телебачення, радіо – 5,3%; 8 – немає кому ремонтувати хату – 49,1 %; 9 – нема кому доглянути коли хворим – 100%.

Очевидно, що найбільшою проблемою самотнього проживання – відсутність догляду за хворим – 100% опитаних, ця проблема є найбільш дошкульною – 75,4% опитаних; важко заготовлювати паливо – 71,9%(40,4%); холодно в хаті взимку – 66,7%(28,1%). Особливо важким є проживання самотніх людей похилого віку на селі взимку (див. рис.3).

РИС. 4. 1 – холодно в хаті із-за нестачі дров - 64,9%; 2 – важко носити воду – 75,4%; 3 – вигоди (туалет) на вулиці - 7%; 4 – важко доглядати за тваринами – 49,1%; 5 – довгі вечори, ночі – 49,1%; 6 – загострюються хвороби -61,4%; 7 – важко відкидати сніг – 43,9%; 8 – слизько ходити – 93,0%.

■ найбільш дошкульні проблеми

Важливою проблемою селян похилого віку взимку є: слизько ходити (93%); найбільш дошкульна проблема – холодно в хаті із-за нестачі дров (52,6%), важко носити воду (75.4%); загострюються хвороби (61.4%).

Таким чином, слід відзначити, що дуже важко приходиться боротися з різними труднощами самотніми мешканцям сіл похилого віку, особливо взимку. Виходячи із проблем, які торкаються самотніх селян похилого віку, пропонується створення нового спеціалізованих житлових притулків-зимівників сезонного типу.

Вже в окремих селах стихійно почали з'являтися будинки для престарілих, організовані місцевою владою, та не байдужими людьми. У 2008 році у Павлоградському районі на Дніпропетровщині почав працювати притулок для самотніх та хворих пенсіонерів. Тридцять бабусь і дідухів у

ньому зимували. [8]. А на Полтавщині, у селі Дмитрівка, також сільською громадою і селищною радою облаштовано «Будинок захищеної старості», де у 2007 році зимували сімнадцять одиноких престарілих та інвалідів[10].

Сезонний тип притулку-зимівника призначений для сезонного обслуговування людей похилого віку, з дотриманням усіх вимог що стосується будинків-інтернатів, санітарно-гігієнічних вимог, містобудівельної організації. Такі притулки слід розміщувати неподалік від сільських поселень (в районних центрах), коли можливий безпроблемний транспортний доступ.

В притулку-зимівнику сезонного типу одинокі селяни похилого віку, котрим важко перезимувати у своєму обійсті з тих чи інших причин, можуть на зимовий період оселитися в притулку та, перезимувавши, повернутися назад у свою господу. Притулок-зимівник не є примусового характеру, тому підопічні можуть в будь-який момент відмовитися від його послуг, або на деякий час провідувати свою домівку. У притулку можливе функціонування малого підсобного господарства. Декотрі мешканці притулку-зимівника могли б приходити зимувати із окремими домашніми тваринами як от; кіт, собака, можливо крупніші звірі – коза, чи кури де б для них на території зимівника були облаштовані господарські приміщення.

Притулок-зимівник сезонного типу має включати в себе всі види обслуговування, в тому числі і медичне. Можливо передбачати круглорічне використання притулку, це зробить його рентабельним. Наприклад взимку – притулок для селян похилого віку; влітку – табір пластунів; весною та осінню – приміщення можуть здаватися в оренду під мотель, або під відпочинок сімей. Таке поліфункціональне використання притулку-зимівника вимагає детального опрацювання над проектно-просторовою організацією.

Фінансування такого притулку можливе за рахунок певного відсотку від пенсії селян за рахунок здачі селянами в оренду частини свого поля, а також завдяки вторинним функціям притулку весною-літом-осінню.

Висновки:

1. На сьогодні гостро існує проблема самотності і незахищеності сільських людей похилого віку.
2. Існуючі універсальні притулки не вирішують усіх проблем, особливо для сільської категорії мешканців.
3. Специфічні проблеми цієї верстви населення могли б вирішити зимівники.
4. Багатофункційність зимівників – гнучкий механізм їх рентабельності.
5. Необхідні подальші дослідження і впровадження у життя пілотних проектів.

Література:

1. Данчак І.О. О проектировании домов – интернатов для инвалидов / Жилищное строительство . – 1986.- № 1. - С.13 – 14.

2. Данчак І.О., Лінда С.М. Пристосування житлового середовища для потреб людей з обмеженими фізичними можливостями / Навчальний посібник для студентів базового напрямку «Архітектура». НУ «Львівська політехніка». Львів. 2002. – 128 с.
3. Думальський В.О. Пристосованість міста на зламі століть для потреб інвалідів та людей похилого віку / вісн. НУ «Львівська політехніка». 2000. № 410 – С.299-305.
4. Калмет Х.Ю. Жилая среда для инвалидов.- М.: Стройиздат,1990.
5. Крундышев Б.Л. Формирование жилой структуры домов – интернатов для престарелых / Автореф... дис.канд.арх.: М., 1982. – 25с.
6. www.unitest.com/uahist/kirov/part2.html -
7. Krumlinde Hans Жилище для престарелых и инвалидов /перевод под редакцией канд. арх. А.В. Рощина. М.: Стройиздат 1983. - 88с.
8. Журнал «Віче» Щось на зразок земного міні-раю для старих і малих (www.viche.info/journal/1209/)
9. Архитектурная среда обитания инвалидов и престарелых. /под ред. В.К.Степанова М. Стройиздат, 1989 Дж. Девід Хоглунд Уединение и независимость в жилой среде для пожилых людей С.346- 565
10. Зоря Полтавщини. Дмитрівка на порозі змін. www.zorya.poltava.ua/index.php/prozd

Анотація

У статті розглянуто проблеми одиноких селян похилого віку. Наводяться історичні факти благодійництва, меценатства, піклування про старше покоління. Автором аналізуються найбільш гострі проблеми проживання одиноких селян похилого віку. Подаються пропозиції вирішення проблем зимовання таких категорій населення.

Ключові слова: люди похилого віку, проблеми одиноких селян.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы одиноких крестьян преклонных лет. Приводятся исторические факты благотворительности, меценатства, заботы, о старшем поколении. Автором анализируются наиболее острые проблемы проживания одиноких крестьян преклонных лет. Автором статьи подаются предложения решения проблем зимовки такой категории населения.

Ключевые слова: люди преклонных лет, проблемы одиноких крестьян.

Abstract

The paper considers the problem of lonely old age peasants. We present the historical facts of philanthropy, charitable giving, caring, the older generation. The author analyzes the most pressing problems of living lonely farmers old age. The author of the article submitted proposals to address this wintering population. Keywords: old age people, the problems of single farmers.

УДК 747:728.5(477)(045)

О.В. Дерев'янкіна,*студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ,***В.Г. Чернявський,***кандидат архітектури, доцент, професор кафедри КТД НАУ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ ГОТЕЛІВ В УМОВАХ ПРИЧОРНОМОР'Я УКРАЇНИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація: у даній роботі досліджено проблеми сучасного стану дизайну інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України Херсонської області, розроблено прийоми формування дизайну інтер'єрів готелів в зазначеній місцевості.

Ключові слова: інтер'єр, готель, формування дизайну, Причорномор'я України, Херсонська область.

Постановка проблеми. З огляду на перспективи розвитку туристично-рекреаційної діяльності в Україні та потребу створення нових готелів і готельних комплексів в причорноморському регіоні України загалом та Херсонській області зокрема, з'являється необхідність вивчення існуючого стану та розробки прийомів формування інтер'єрів готелів в даній місцевості.

Аналіз останніх досліджень. Тема проектування готелів, туристських комплексів та їх інтер'єрів піднімалася в роботах Панченко Т.Ф., Барановського М.І.[1], Ольхової А.П.[2], Колчанової Г.І.[3], Лук'янової Л. Г.[4]. Питання використання кольорових рішень при створенні дизайну інтер'єру розглядалися в роботах Степанова Н.Н., Пономарьової Є.С.[5].

Об'єктом дослідження є інтер'єри готелів та готельних комплексів в умовах Причорномор'я України Херсонської області.

Мета статті полягає в аналізі проблем сучасного стану дизайну інтер'єрів готелів причорноморського регіону Херсонської області, розробці прийомів формування дизайну інтер'єрів готелів в умовах зазначеної місцевості.

Сучасний стан питання дизайну інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України Херсонської області.

Чорноморський регіон є важливим туристичним районом України, що зумовлено як особливими природно-кліматичними умовами, так і наявністю тут великої кількості пам'яток історії та культури різних епох. Але особливий інтерес для туристично-рекреаційної діяльності становлять, як правило, приморські території, що пов'язано з організацією тут певних видів відпочинку на водних акваторіях.

Херсонська область має багатий природний потенціал для розвитку туристично-рекреаційної бази, про що свідчать: 69 територій та об'єктів

природно-заповідного та культурно-історичного фонду, 2 біосферні заповідники, 5 заказників, дендрологічний парк Асканія – Нова, які входять до її складу. Унікальний природний потенціал у сукупності зі сприятливим для сезонного відпочинку кліматом створює суттєву базу для будівництва курортних готелів та готельних комплексів, особливо в місцевості, наближеній до моря. Вивчаючи інтер'єри готелів та готельних комплексів Причорномор'я України в Херсонській області, було визначено, що основна забудова узбережжя як курортної зони активно проводилася впродовж 70-х та 80-х років, а друга хвиля появи готелів припала на 90-ті роки минулого століття. Таким чином, більшість готелів регіону побудовані за типовими проектами та мають інтер'єри, що на даний момент є застарілими і не відповідають міжнародним стандартам. У більш нових готелях, хоч і з'являється нові елементи предметного наповнення та дизайну, але відсутній комплексний підхід до формування інтер'єрного та екстер'єрного просторів. Загальний огляд сучасного стану дизайну інтер'єрів регіону представлено в таб.1.

Таблиця 1

Інтер'єри готелів Причорномор'я України Херсонської області		
с.м.т. Залізний Порт	с.м.т. Лазурне	м. Скадовськ
		
		
		
Загальні риси інтер'єрів готелів: невизначений вигляд, застаріле обладнання; відсутність вираженого художнього образу та концепції інтер'єру.		

Інтер'єр готелю – це штучно створене середовище тимчасового перебування, що має забезпечувати комфортні умови життєдіяльності людини на час її перебування в готелі. Інтер'єр готелю має великий естетичний та психофізіологічний вплив на людину, яка в ньому перебуває, особливо важливим це питання стає при формуванні інтер'єру курортних готелів на узбережжі. Велике значення має функціональна організація інтер'єрів готелів – розділення його приміщень на службову та гостьову зони, забезпечення зручного взаємозв'язку між ними, оснащення інтер'єрів сучасним обладнанням [4].

Виразний пластичний вигляд, самобутній інтер'єр, використання характерних рис місцевої архітектури та традиційних матеріалів – це ті основні засоби, якими створюється неповторна атмосфера в готелі.

При формуванні дизайну інтер'єру готелю необхідно враховувати особливості тієї місцевості, в якій розміщено готель, а саме: природно-кліматичні умови та ландшафт території. Характерною для дизайну готелів південних регіонів, в тому числі і Херсонської області України, є поява специфічних за функцією приміщень та зон: ресторанів та кафе під відкритим небом, терас, літніх майданчиків, відкритих басейнів. Архітектурно-планувальне рішення готелів, що знаходяться на узбережжі передбачає орієнтацію номерів і ресторанів так, щоб звідти відкривався вид на море. В більшості номерів готелів на узбережжі обов'язково присутні балкони; у випадку з готельними комплексами запроектованими за типом бунгало – власні тераси з виходом на вулицю.

При вдалому вирішенні архітектурної композиції та дизайну інтер'єру готелю, створюється відчуття «перетікання» закритих приміщень у зовнішній простір. Такого ефекту при формуванні дизайну готелю можливо досягти за рахунок появи великих площин скління. Таким чином, вікна майже від самої підлоги до стелі створюють відчуття відкритості, включаючи оточуючий пейзаж у взаємодію із внутрішнім простором, при цьому вигідно візуально збільшуючи розміри приміщень. Даний прийом допомагає досягти появи в відвідувачів відчуття наближення до природи, що є особливо важливим в готелях на узбережжі.

Колірне рішення інтер'єрів готелів визначається багатьма факторами, серед яких основними є: природні умови (ландшафт, освітленість, колорит середовища і т. д.), архітектура будівлі, функціональне призначення приміщень. При виборі колірного рішення приміщенні слід брати також до уваги місце розташування готелів та їх орієнтацію по сторонах світу. Холодну і нейтральну гама кольорів оздоблення інтер'єру рекомендується вибирати для готелів, розташованих у південних районах України, а також в центральних районах

при світлових отворах приміщень, орієнтованих на південь. Теплу гаму кольорів оздоблення інтер'єру слід вибирати в готелях, розташованих у північних та центральних районах країни, при світлових отворах приміщенні, звернених на північ [5]. Таким чином, при формуванні інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України Херсонської області рекомендовано використання холодної і нейтральної кольорових гам. В інтер'єрі колір є невіддільним від світла, саме тому слід виділити створення колірно-світлового середовища, як єдиний процес. Світло, як і колір, може бути нейтральним, теплим або холодним. Освітлення має підкреслити основну колірну гаму інтер'єру готелю. Вдале освітлення ілюзорно змінює форми, завдяки грі світла навіть зовсім невеликі приміщення здаються просторішими, цей аспект важливо враховувати при створенні світлового середовища номерів готелів. Особливістю світлового дизайну в інтер'єрах готелів південних регіонів є максимальне залучення натурального денного освітлення.

Інтер'єри готелів стають важливою складовою при формуванні іміджу країни. У зв'язку з цим, рішення дизайну готелів мають диктуватись культурно-історичними особливостями певного регіону, його архітектурними традиціями. Саме тому, при формуванні дизайну інтер'єрів в умовах Причорномор'я України Херсонської області важливо враховувати культурну спадщину даного регіону. Необхідно зауважити, що використання традиційних для даної місцевості колористичних рішень, творів мистецтва, оздоблювальних матеріалів в дизайні інтер'єрів готелів у поєднанні з несподіваними новаторськими ідеями забезпечить готелям регіону привабливий для іноземних приїжджиків національний колорит.

На даний момент в світі дуже гостро стоїть питання збереження оточуючого середовища та екології, природним елементам в інтер'єрі виділяється особливе місце. Зважаючи на сприятливі кліматичні умови Причорномор'я України, доцільність всебічного розкриття внутрішнього простору в природне оточення, треба звернути увагу на питання озеленення приміщень готелів. Внутрішнє озеленення сприяє візуальному «пом'якшенню» можливих суперечностей в інтер'єрах готелів – замкнутості внутрішнього простору, ізоляції його від зовнішнього світу, монотонності і одноманітності. Рослини в інтер'єрі готелів виступають як регулятори екологічної рівноваги середовища місцезнаходження людини. Внутрішнє озеленення також сприяє створенню акустичного комфорту в приміщенні готелю. Природні композиції сприяють оптимізації прийомів художнього оздоблення інтер'єрів як фон для елементів монументально-декоративного мистецтва [6].

Враховуючи зазначені чинники, розроблено прийоми формування дизайну інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України Херсонської області:

- формування основної концепції дизайну з урахуванням місцевих природно-кліматичних умов;
- взаємодії внутрішнього і зовнішнього простору;
- організації оптимальної колірно-світлового середовища;
- використання виробів та творів мистецтва, елементів національного стилю;
- озеленення приміщень.

Висновки

Розробка даних прийомів повинна сприяти підвищенню естетичного рівня дизайну інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України та Херсонської області. Зазначені прийоми дозволять максимально втілити особливості даного регіону в ідеї та художньому образі інтер'єрів готелю; створити естетично привабливий для відвідувачів інтер'єр, поєднаний із зовнішнім середовищем; значно підвищити рівень комфортності.

Список використаних джерел

1. Барановский М.И. Комплексы отдыха и туризма. - К.: Будівельник, 1985. – 104 с.
2. Ольхова А.П. Гостиницы. – М.: Стройиздат, 1983. – 175 с.: ил.
3. Колчанова Г.И. Интерьер современных гостиниц. – М.: Стройиздат, 1971. – 126 с.: ил.
4. Лукьянова Л. Г. Интерьер гостиниц. Учеб. Пособие для техникумов/ Ред. Г. И. Якименко. – К.: Выща школа, 1991. – 247 с.: ил.
5. Пономарева Е.С. Цвет в интерьере. – М.: Виш. шк., 1984. – 167 с.
6. Чхартишвили Н.К., Снежко В.В. Озеленение интерьера. – К.: Будивельник, 1990. – 81с.

Аннотация

В данной работе исследованы проблемы современного состояния дизайна интерьеров гостиниц в условиях Причерноморья Украины Херсонской области, разработаны приемы формирования дизайна интерьеров отелей в обозначенной местности. Ключевые слова: интерьер, гостиница, формирование дизайна, Причерноморье Украины, Херсонская область.

Annotation

In this work the problems of the modern state of design of interiors of hotels are investigational in the conditions of Prichernomor'ya of Ukraine of the Kherson area, the receptions of forming of design of interiors of hotels are developed in the marked locality. Keywords: interior, hotel, forming of design, Prichernomor'e of Ukraine, Kherson area.

УДК 72.012.8:725.39(477)(045)

О. П.Олійник,*професор НАУ, кандидат архітектури,***Г. Ю.Завгородня,***студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій та дизайну НАУ*

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ АЕРОПОРТІВ МІСТ УКРАЇНИ – УЧАСНИКІВ ЄВРО-2012

Анотація: в даній статті розглядається особливості просторового рішення і функціональне зонування аеропортів.

Ключові слова: аеропорти, авіація, інтер'єр аеропортів.

Розвиток будівництва аеровокзалів тісно пов'язаний з розвитком авіаційної галузі в цілому. Не дивлячись на те, що авіація вважається порівняно молодого галуззю промисловості, функціонування аеропортів є однією з найстрімкіших, прогресивніших і цікавіших напрямів сучасності, особливо з точки зору архітектурних і дизайнерських рішень будівель аеровокзалів.

Цивільна авіація України ще за роки СРСР набула особливого значення, і нині спостерігається розвиток найбільш крупних столичних аеропортів. Найновіша історія розвитку будівництва міжнародних аеровокзалів в СРСР та в Україні визначається наступними етапами: - 1 етап: виникнення і розвиток будівництва міжнародних аеровокзалів до 1980-х р.; - 2 етап: розвиток будівництва міжнародних аеровокзалів з 1980-х по 1990-і р.; - 3 етап: будівництво міжнародних аеровокзалів з 1990-х р. по теперішній час. Кінець ХХ ст. ознаменувався новим етапом реконструкції аеропортів, як вітчизняних, так і зарубіжних.

У вітчизняній практиці проектування не в повній мірі враховувалося значення художнього образу аеровокзалів аеропортів, що привело у свою чергу до збіднення простору і архітектури в цілому. У історії розвитку вітчизняних аеровокзалів аспекти реконструкції і проектування міжнародних аеровокзалів спеціально не розглядалися, а в науковій літературі перевага віддавалася питанням технології, безпеки польотів і загальним планувальним схемам.

Глибину і наукову новизну цих досліджень, вони не висвітлювали окремих аспектів архітектурно-просторових рішень сучасних міжнародних аеровокзалів і не приділяли уваги дизайну їх інтер'єрів.

У зв'язку з проведенням в Україні фінальної частини чемпіонату з футболу Євро-2012 актуальною темою стає будівництво та реконструкція аеровокзалів. Аеропорти займають особливе місце у функціонуванні міста і країни в цілому, забезпечуючи великі зовнішні торговельні зв'язки, але

одночасно являють собою потужні самодостатні структури, що активно впливають на міські підсистеми і екологію. Якісне поліпшення архітектурно-планувальних, функціональних, соціальних характеристик міжнародних аеровокзалів дозволить їм не лише ефективно функціонувати у сучасному світі, але і органічно інтегрувати з міським середовищем, а в ряду випадків набути особливого значення в існуючих міських структурах, забезпечуючи новий виток розвитку великих міст. Слід зазначити, що архітектура будівель терміналів і виразність їх інтер'єрів відіграють в вирішенні цього завдання не останню роль.

Як в Україні, так і в інших країнах СНД, окрім економічних чинників, на функціонування повітряного транспорту істотний вплив мають також проблеми експлуатаційного характеру. Основні недоліки - якість процесу обслуговування пасажирів, складність формування простору аеровокзалу, інколи відсутність комплексного підходу до формування архітектурно-просторових рішень, недостатність уваги до дизайнерських рішень. Серед найбільш видатних аеропортів колишнього СРСР можна відзначити московські аеропорти Шереметьєво-2, Домодедово та Пулково, в Україні найпрогресивнішим аеропортом до останнього часу лишався Бориспіль.

Просторово-часовий аналіз закордонних аеровокзальних комплексів дозволив зробити їх класифікацію за пропускнуою спроможністю: малі аеровокзальні комплекси (однорусна схема), середні аеровокзали (комбінована схема), великі аеровокзальні комплекси (багаторусна схема). Напрями формування архітектурно-образних рішень середніх та великих аеропортів на сучасному етапі здебільшого спираються на втілення ідей технічного прогресу, почуття влади над простором і польоту (вперше серед закордонних аеропортів таку ідею використав арх. Е. Саарінен в аеропорту Джона Кенеді в Нью-Йорку).

Сучасна зарубіжна практика розширення і реконструкції аеропортів демонструє відсутність єдиних прийомів архітектури – зустрічаються різні методи, що дозволяють проводити реконструкцію, не перешкоджаючи роботі аеропорту. Як правило, при розширенні здійснюється будівництво нової будівлі, яка відповідає потребам суспільства на даний час. У міжнародній практиці подекуди спостерігається непомірне розростання простору аеровокзалу, що приводить до збільшення пішохідних відстаней, трансформації компактних централізованих схем в складнішу децентралізовану схему обслуговування з багаторівневими просторами і зонуванням по вертикалі.

Аеропорт - єдина споруда, яку люди регулярно бачать згори, і саме в цьому ракурсі він стає символічним знаком, що розстилається внизу немов витвір мистецтва. Тому кращі зразки міжнародних аеропортів світу орієнтовані саме на таке сприйняття їх архітектури. Одним з них є новий, третій термінал

міжнародного аеропорту в Пекіні (під кер. арх. Н.Фостера), будівництво якого було приурочене до Олімпіади-2008. Форма аеропорту, що нагадує дракона – символ Піднебесної, його аеродинамічний дах і сріблястий колір повинні викликати гострі відчуття, передавати поезію польоту і асоціюватися з традиційними китайськими символами. Створення яскравого образу, який би ідентифікувався з Китаєм і став одним з головних архітектурних символів столиці, що запам'ятовується, було однією з головних вимог, які китайські замовники пред'являли до проекту.

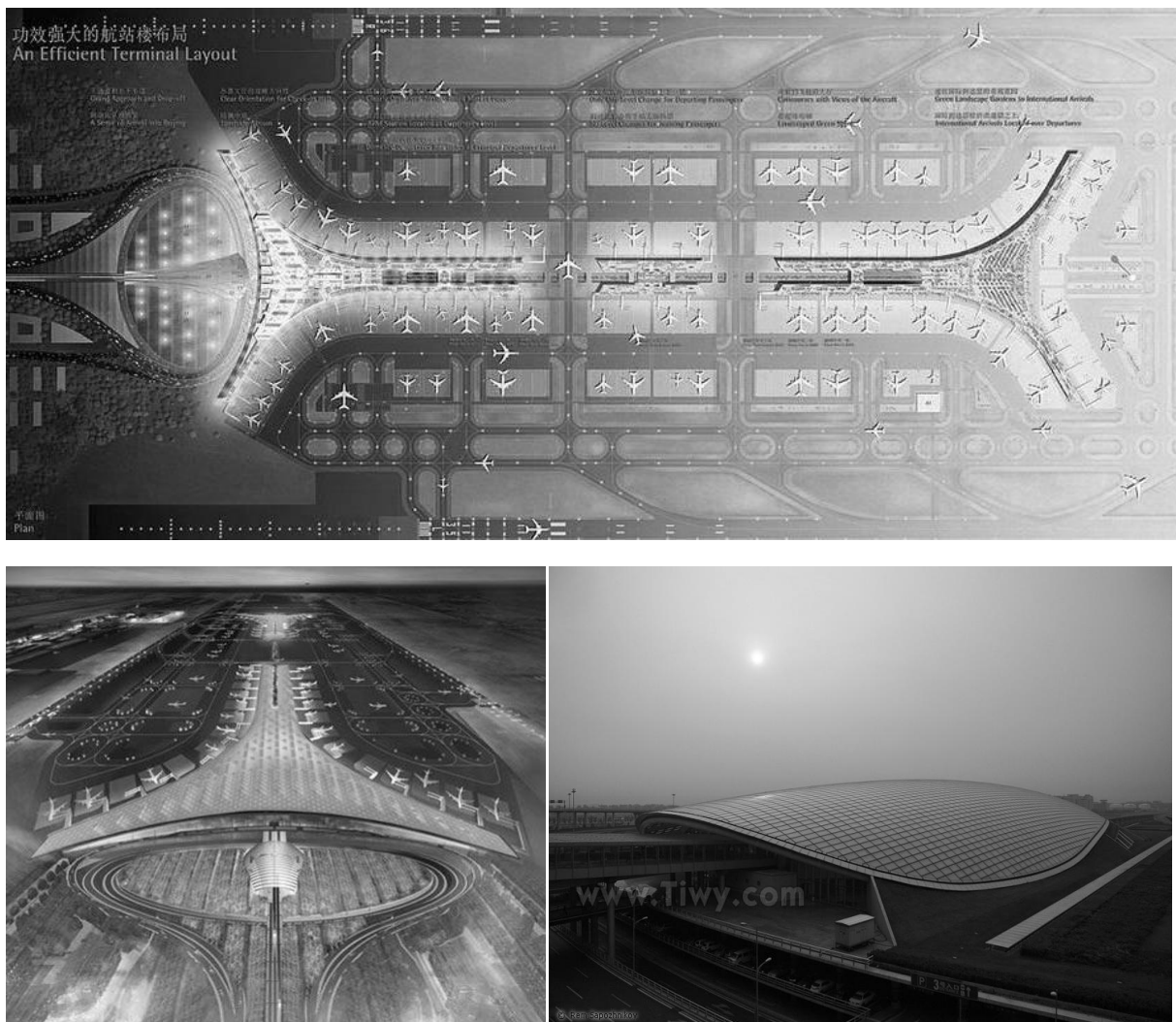
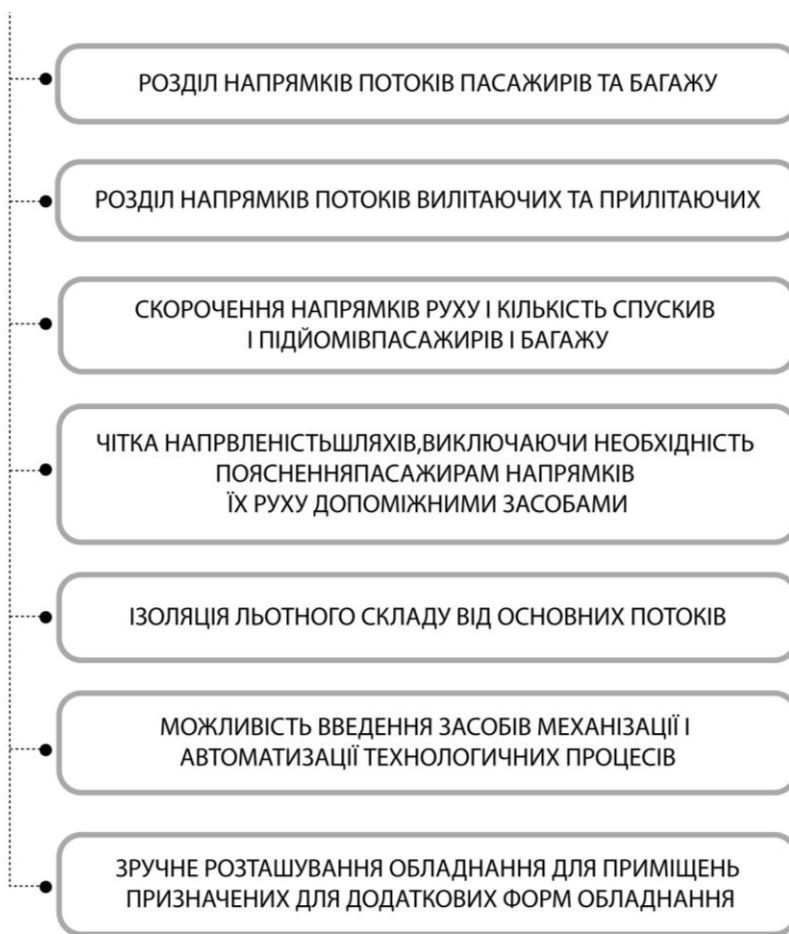

Рис. 1. Третій термінал міжнародного аеропорту в Пекіні (арх. Н.Фостер)

Головною експлуатаційною вимогою до об'ємно-планувального вирішення міжнародного аеровокзалу є забезпечення чіткості і швидкості обслуговування, скорочення доріг руху і часу перебування пасажирів в аеровокзалі. У зв'язку з цим в аеровокзалі мають бути правильно організовані рух основних потоків, взаємозв'язок основних груп приміщень, а також створені нормальні санітарно-гігієнічні умови для пасажирів, відвідувачів і обслуговуючого персоналу. (див. рис.2.).

Аеровокзальні комплекси повинні поєднувати в собі виразну архітектуру

з сучасною технологією і відповідним дизайном. Протягом всього періоду розвитку аеровокзал поступово розширює сферу послуг для пасажирів, концентруючи громадські функції, що дозволяє обслуговувати величезне число пасажирів.

Рис.2. Принципи об'ємно-планувальної організації структур аеровокзальних комплексів

Збільшення числа операцій в аеровокзалі вимагає розвитку фронту для посадки висадки, розділення пасажирів, що прибувають і вилітають, використання декількох рівнів дотримання як для пасажирів, так і для багажу (а в найбільших аеровокзалах і для потоків автомобілів), і рейкового або підвісного громадського транспорту на привокзальних площах, обширних автостоянок, що компактно розміщуються і сполучаються з по аеровокзалом. Ускладнення функцій привело до розділення аеровокзалу на декілька будівель - для декількох авіакомпаній або функцій (міжнародний і внутрішній), що сполучаються між собою.

В даній статті з вітчизняних аеропортів міст - учасників Євро 2012 розглядались наступні: Київ, Львів, Харків, Донецьк. Слід відзначити, що жоден з них, за винятком хіба Борисполю (Київ), не відповідав нормам проектування аеропортів міжнародного класу, тому всі вони потребували значної реконструкції.

Аналіз прийомів інтер'єрів аеровокзалів міст учасників Євро 2012 дозволив узагальнити прийоми дизайну, що використовуються в процесі їх реконструкції. Так, у Харкові концепція проекту опирається на традиційну ідею

створення відчуття піднесеності, небесної врівноваженості, відкритого простору. Для цього в інтер'єрах використано білі кольори, метал та скло. Меблі та устаткування для проекту даного аеровокзалу були авторською розробкою колективу архітекторів та дизайнерів, та поєднали в собі останні досягнення науки та техніки.

У Львові логічно поєднано сучасний стиль хай-тек з національним синтезом мистецтв. Національні мистецькі мотиви знайшли прояв в оздобленні сучасних конструкцій аеропорту – в колонах. В аеровокзалі теж багато природного світла, простору, сонця та енергії. Львівський аеропорт можна вважати одним з найцікавіших проектів, адже архітекторам та дизайнерам даного проекту вдалось майже неможливе: вони дуже логічно поєднали сучасний стиль хай-тек з національними та природними мотивами.

В новому терміналі київського аеропорту Бориспіль основним стилем дизайну інтер'єрів став мінімалізм, комбінований з елементами хай-теку, який прослідковується в металевих кронштейнах колон з підсвіткою; в кольоровій гамі, де переважають холодні, а саме білі, сині та сірі відтінки; в дизайні меблів. Функціональне зонування аеропорту зазначено малюнком підлоги та прийомами дизайну стелі.

Разом з тим в проекті Донецького аеровокзалу, що прийнято до реалізації, немає чіткої стилістичної направленості в інтер'єрі, чи продуманого функціонального зонування. В інтер'єрі використано темні кольори, переважають сірий та чорний. В функціональному зонуванні не застосовані прийоми виділення різних зон, розділення потоків людей.

Рис. 3. Залежність кольорового вирішення інтер'єрів аеропортів від призначення приміщень.

Виконане дослідження дає підстави стверджувати, що основою досягнення позитивних результатів при розробці інтер'єрів пасажирських приміщень сучасних аеровокзалів є комплексний метод їх проектування – від технологічної схеми до дизайну інтер'єрів, підбору оздоблювальних матеріалів, систем освітлення та меблів. Цей метод дозволяє поєднувати урахування специфічних вимог, що формують внутрішній простір приміщень, з високою архітектурно-художньою виразністю інтер'єрів.

Використана література:

1. Ашфорд Н. и др. Функционирование аэропорта. М., 1990
2. Комский М. В. Архитектурно- строительные приемы этапного развития аэровокзалов // Трансп. стр- во. -1979. - №5. – С.19-22: ил.
3. Ушаков В.А. Архитектура интерьеров аэровокзалов: Автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. архитектуры / Моск. архит. ин-т. – М., 1966. – 34 с.- Библиогр.: с. 33-34.
4. Положков В.В. Предложения по реконструкции секторов международных авиалиний в существующих зданиях аэровокзалов // Стр-во и архитектура: ЭИ / ВНИИТПИ. – 1997.- Вып.5. – С. 14-19: фот. Писков М.Г. Аэровокзальные комплексы нового типа // Трансп. стр-во. – 1982.- №9. – С 50-52: пл.

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности пространственного решения и функциональное зонирование аэропортов.

Ключевые слова: аэропорты, авиация, интерьер аэропортов.

Abstract

In this article the features of spatial decision and functional zoning of airports.

Keywords: airports, aviation, interior airports.

УДК 747:725.8(045)

М.Ю.Желакович,
студентка 6-го курсу
факультету архітектури та дизайну
Національного авіаційного університету, м. Київ

ПРИЙОМИ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ СПОРТИВНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: в даній статті розглядаються спортивно-розважальні комплекси призначенні для забудови в нових районах великих міст. Дана робота пропонує дослідження сучасних напрямів проектування та прийомів дизайну інтер'єрів спортивно-розважальних комплексів, з урахуванням появи останнім часом нових сучасних видів спорту та технологій.

Ключові слова: архітектура, дизайн, спортивно-розважальний комплекс.

Актуальність. На сьогоднішній день дизайн інтер'єру не обмежується лише створенням комфортного життєвого простору людини. Він покликаний задовольнити її соціокультурні потреби через втілення передових світових ідей і новітніх підходів, через вирішення загальнолюдських проблем. Одним із найважливіших запитів ХХІст, що тісно пов'язаний з прийомами дизайну, є вирішення проблеми малої кількості енергетичних ресурсів нашої планети.

Постановка задачі. Метою даної статті є дослідження класифікації існуючих спортивно-розважальних комплексів на предмет аналізу їх архітектурних особливостей та дизайнерських прийомів.

Основна частина

Професійний творчий метод, що характеризує сучасну архітектуру після першої світової війни, перш за все пов'язаний з новим розумінням ролі простору та функціонального зонування. Суттєвість об'єкту з'явилася не лише в своїй зовнішній формі, але і усвідомлювалася через його внутрішню будову.

Класифікація існуючих спортивно-розважальних комплексів дозволяє виділити наступні схеми поєднань різноманітних функцій в одній споруді: критий стадіон, крита спортивна арена, палац спорту, універсальний спортивний зал, універсальний спортивно-видовищний зал, універсальний видовищно-спортивний зал, спортивний зал багатоцільового призначення, кіноконцертний і спортивний зал, демонстраційна ковзанка, міський (муніципальний) універсальний зал, крита ковзанка, зал зборів та мітингів. У той же час будь-який його пункт підкреслює й виявляє суть універсальної споруди в кожному конкретному випадку залежно від цільового призначення. Групуючи за цією ознакою пункти переліку, можна розділити їх на дві основні

групи: 1-а група - критий стадіон, крита спортивна арена, палац спорту, універсальний спортивний зал, універсальний спортивно-видовищний зал, спортивний зал багатоцільового призначення, демонстраційна ковзанка, крита ковзанка; 2-а група - універсальний видовищно-спортивний зал, кіноконцертний і спортивний зал, міський (муніципальний) універсальний зал, зал зборів та мітингів. Для 1-ї групи споруд характерна підкреслена спортивна спрямованість, для 2-ї - суспільно-видовищна, але загальна риса обох груп - наявність у них спортивних арен і трибун для глядачів.

Для спортивно-розважального комплексу з ареною набуває різних форм, із них найпоширеніші круглі й прямокутні в плані із сегментними й прямолінійними трибунами різної місткості. Набагато рідше зустрічаються овальні в плані споруди із замкнутими трибунами, що повторюють форму залу для глядачів.

Характерна риса цих грандіозних залів - наявність спортивної арени овальної форми, що дозволяла проводити змагання з легкої атлетики й велоспорту. Трибуни для глядачів у плані повторюють контури ігрової арени. У деяких із цих багатоцільових споруд була передбачена більше універсальна програма використання, що досягалося наявністю, крім арени, естради з тристоронніми або підковообразними в плані трибунами для глядачів. Будівництво універсальних спортивно-видовищних залів (або критих стадіонів) у Європі почалося тільки в 30-і рр. ХХ в.. Причому це були трохи менші по обсягу й місткості будівлі, що мають у більшості випадків ігрову спортивну арену тільки для тенісу або ігрових видів спорту й периметральні прямокутні в плані трибуни. Майже всі ці споруди перекривалися металевими фермами або сполученням систем ферм і купола. Рідкісним винятком були інші конструкції, наприклад оболонки в залі «Фронтон Реколетос».

Одним з прикладів архітектури та дизайну сучасної спортивно-видовищної арени овальної форми України є п'ятидесятитисячна «Донбас Арена» - перший стадіон в Східній Європі, спроектований і побудований відповідно до стандартів УЄФА категорії «Еліт» (п'ять зірок).

Демократичний, суспільно-масовий характер об'ємної композиції видовищно-спортивного залу, вирішений у великих, цільних формах певних пропорцій, повинен обов'язково одержати подальший розвиток у комплексному рішенні його інтер'єрів.

Практика проектування й будівництва показує, що серед вітчизняних і закордонних спортивно-розважальних комплексів, які за своєю однією із функцій, повинна мати ігрові арени, допоміжні приміщення для відвідувачів та персоналу, приміщення загального призначення, приміщень з розважально-ігровою функцією, заклади харчування, зони відпочинку, технічні та допоміжні

приміщення, приміщення загального користування та ін. Сприйняття споруди, у тому числі і його інтер'єрах, безумовно залежить від психологічних особливостей людини. Однак дотримання певних закономірностей утворення того або іншого інтер'єра сприяло б правильному його сприйняттю залежно від призначення. Для їхніх інтер'єрів, як показує практика, найбільш прийнятними є вирішені у великих масштабах, нерозчленовані поверхні стін, великопроектних просторів залів і кулуарів - вестибюлів і фойє, монохромне кольорове рішення більшості основних приміщень при досить стриманому застосуванні є чисто художніх засобів.

У виконанні цих завдань, крім чіткої планувально-технологічної структури побудови об'єкта, не останню роль грають знаки візуальної комунікації (колірні, цифрові й буквені вказівки, спеціальні табло й т.і.), раціональна й виправдане розміщення яких у внутрішньому просторі усуває дефіцит інформації.

Необхідно також відзначити, що складні по малюнку підлоги, перенасиченість кольорами й різним родом необґрунтовані колірні «удари», одночасне різноманіття архітектурних і художньо-декоративних прийомів, навмисне ускладнення або здрібнювання внутрішніх обсягів і поверхонь мало відповідає масовому демократичному характеру видовищно-спортивних залів в більшості випадків є зайвим.

Висновки

Фізична культура й спорт, як основа здоров'я й життєдіяльності людини були добре відомі ще в Древньому Єгипті й Древній Греції (відповідно близько 3300 й 2700 років тому). Численні збережені спортивні споруди минулого, розписи й різьблення по каменю на стінах красномовно говорять про це. Гімнастика існувала в Древньому Китаї, Єгипті, Ассирії, Вавілонії, Персії, Греції.

Головним завданням перед дизайнерами було і буде ергономічне поєднання усіх технологічних особливостей проектування спортивно-розважальних комплексів, а також оптимальне розташування та взаємозв'язок усіх приміщень комплексу.

В Україні вигляд і планувальна структура громадської, в тому числі спортивної, будівлі були зумовлені, насамперед, її місцем у системі обслуговування населення. При цьому для всієї країни було характерно розходження між великими громадськими будівлями: театрами, клубами, вокзалами, спортивними комплексами, готелями - спорудами з яскраво вираженим художнім образом, з одного боку, і вбудовано-прибудованими блоками повсякденного й періодичного обслуговування населення, з іншої.

Додатковим поштовхом розвитку архітектури спортивно-видовищних споруд в Україні явилось рішення УЕФА щодо проведення в кількох крупних містах футбольних чемпіонатів Євро-2012

Література

1. Зенькович Г.В. Сільські клубні будівлі - К.: Будівельник, 1980.-268 с.
2. Зигель Курт. Структура і форма в сучасній архітектурі.-М.: Стройиздат, 1965. - 258 с.
3. Келлер Б.Б., Жан-Магамедов С.О. Сучасна архітектура капіталістичних країн.-М.: Стройиздат, 1966. - 232 с.
4. Ортепер Р. Спортивні споруди.-М.:Стройиздат, 1959. - 232 с.
5. Резніков Н.М. Універсальні видовищні-спортивні зали.-М.: Стройиздат, 1962. - 206 с.
6. Гайль Г.Сучасні зали.-М.: Стойиздат, 1965. - 54 с.
7. Уільемсон Дж. Споруди для зон відпочинку.-Будівельні матеріали, 1967, №5. - 396 с.
8. Раннев В.Р. Интер'єр.-М.: Висш. шк.,1987. - 196 с.

Аннотация

В данной статье рассматриваются спортивно-развлекательные комплексы предназначенные для застройки в новых районах больших городов. Данная работа предлагает исследование современных направлений проектирования и приемов дизайна интерьеров спортивно-развлекательных комплексов, с учетом появления в последнее время новых современных видов спорта и технологий.

Ключевые слова: архітектура, дизайн, спортивно-развлекательный комплекс.

Annotation

In this article the sporting-entertaining complexes of prednoznachennye are examined for building in the new districts of cities. This work offers research of modern directions of planning and receptions of design of interiors of sporting-entertaining complexes, taking into account appearance lately of new modern types of sport and technologies.

Keywords: architecture, design, sporting-entertaining.

УДК.727. 1-4

Л.М. Закрепа,
аспірант кафедри АПЦБіС, КНУБА

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація: в даній статті розглядаються концептуальні напрямки можливого розвитку мережі закладів профтехосвіти в умовах ущільненої міської забудови, дефіциту земельних ресурсів, відсутності вільних ділянок для будівництва нових навчальних комплексів. А також про тенденції розвитку сучасних професійно-технічних училищ в Україні. Вплив різних факторів на мережу, що вже склалася, та зміни архітектурно-планувальної структури даних типів установ.

Ключові слова: вищі професійно-технічні училища, неперервна професійна освіта, регіоналізація, інтеграція.

Підйом економіки країни, особливо після руйнівних наслідків світової економічної кризи, неможливий без професійного кадрового потенціалу. Сьогодні завдання підготовки сучасних висококваліфікованих фахівців поставлене перед системою профтехосвіти. Нажаль склад економіки країни негативно відобразився на стані навчально-матеріальної бази для підготовки робітничих кадрів. Значна частина існуючих профтехучилищ не функціонують так як зменшився престиж робочої професії у молоді. Разом з тим слід чітко розуміти, що невдовзі постане питання про відродження системи профтехосвіти, реконструкції існуючих будівель та споруд профтехучилищ згідно сучасних виробничих технологій, формування нових потужних навчальних комплексів, оснащених прогресивним навчально-виробничим устаткуванням. Це потребує вирішення низки складних соціально-економічних та містобудівних проблем.

Заклади професійної освіти традиційно формувались в Україні як і в інших республіках колишнього СРСР, за галузевим принципом виходячи з підпорядкованості профтехучилищ відповідним (за профілем) базовим підприємствам. На початковому етапі розвитку системи профтехосвіти навчально-виробничі цехи взагалі розміщувались безпосередньо на виробництві. В подальшому з укріпленням підприємств та ускладненням виробничих технологій в промисловій зоні почали створюватись спеціальні навчальні заклади для підготовки кваліфікованих робітників (профтехучилища, технічні училища, навчально-курсіві комбінати тощо).

В 70-80 ті роки минулого століття система профтехосвіти мала значний соціально-економічний потенціал та потужну навчально-виробничу базу. На систему профтехосвіти поряд з професійною підготовкою робітничих кадрів було покладене важливе соціальне завдання загальноосвітньої підготовки молоді та різнобічного морально-етичного, фізичного та естетичного виховання. Були створені так звані середні профтехучилища які фактично зблизили систему профтехосвіти з загальною середньою освітою. Профтехучилища в багатьох випадках були більш престижні ніж традиційні школи, адже в них молодь поряд з середньою освітою отримувала професійну кваліфікацію. Це обумовило поступову заміну галузевого принципу підготовки робітничих кадрів на територіальний підхід до формування мережі профтехучилищ. Професійні навчальні заклади в більшості випадків почали готувати фахівців для різних підприємств і розміщуватись поблизу житлових районів. Це давало змогу з одного боку зміцнити навчально-матеріальну базу, так як збільшувалась потужність навчальних закладів, а з іншого – наблизити училища до житлової забудови, шкіл та інших об'єктів обслуговування. Таким чином заклади профтехосвіти значно збагатили загальну систему культурно-побутового обслуговування населення [1].

Розпад СРСР фактично обумовив реорганізацію та роздрібнення промислових підприємств на Україні, які раніше випускали продукцію для всього колишнього радянського союзу. Це фактично повністю ліквідувало і галузевий принцип підготовки робочих кадрів, сьогодні залишилось дуже мало потужних підприємств, які можуть утримувати свої професійні навчальні заклади. Отже якщо говорити про ближчі перспективи то в Україні можна розвивати мережу закладів профтехосвіти за територіальним принципом, розглядаючи профтехучилища як важливі елементи загальної системи культурно-побутового обслуговування населення. Які ж є можливі реальні напрямки удосконалення мережі профтехучилищ та зміцнення їх навчально-матеріальної бази .

По перше – це наближення профтехучилищ (ПТУ) до розміщення їх в житлових районних формуваннях та перспективний розвиток комплексу із загальноосвітніми школами. Як вже відмічалось мета, а також методи та форми навчання в училищах та школах мають багато спільного.

Розрахунки проведені в радянський період свідчать, що в умовах ефективно діючої економіки, розгалуженої системи виробничих підприємств різного профілю та різних форм власності в кожному житловому районі може створюватись профтехучилище з розрахунку 15-20 місць на 1 тис. мешканців. В перспективі з розвитком економіки і збільшенням потреби у кваліфікованих робочих кадрах цей показник збільшиться до 25-30 учнів профтехучилищ на 1

тис. мешканців житлового району [1]. На сьогоднішній день загальний рівень розвитку мережі професійно навчальних закладів в територіальному аспекті складає по країні приблизно 10 навчальних місць на 1 тис. жителів. А в майбутньому при наміченому зменшенні питомої ваги випускників шкіл в зв'язку з демографічною та економічною ситуаціями в країні, цей показник ймовірно знизиться.

Більшість відносно нових ПТУ, споруджених в 80-90 роки минулого століття розміщені в структурі житлових районів, часто суміщено з шкільними

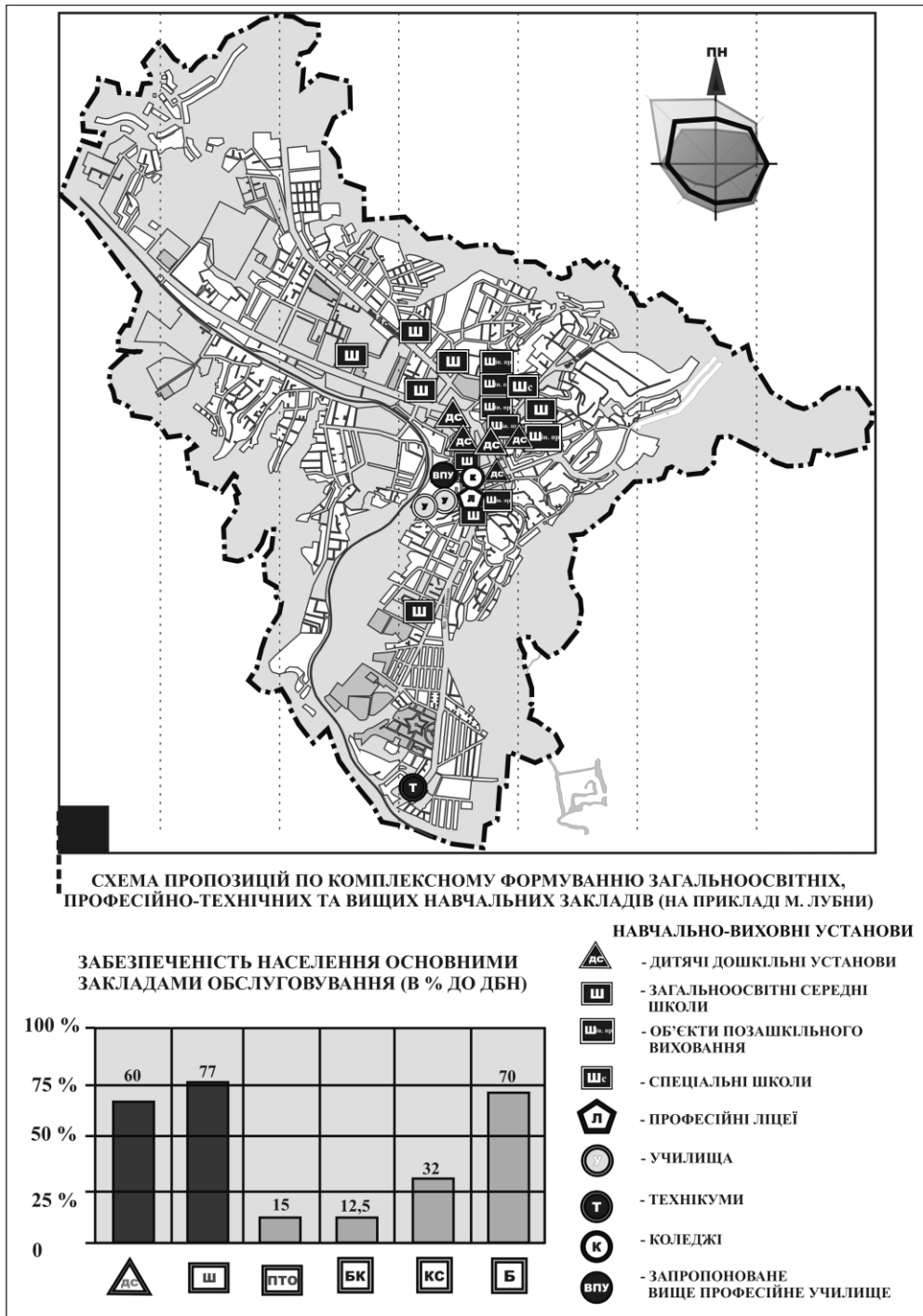
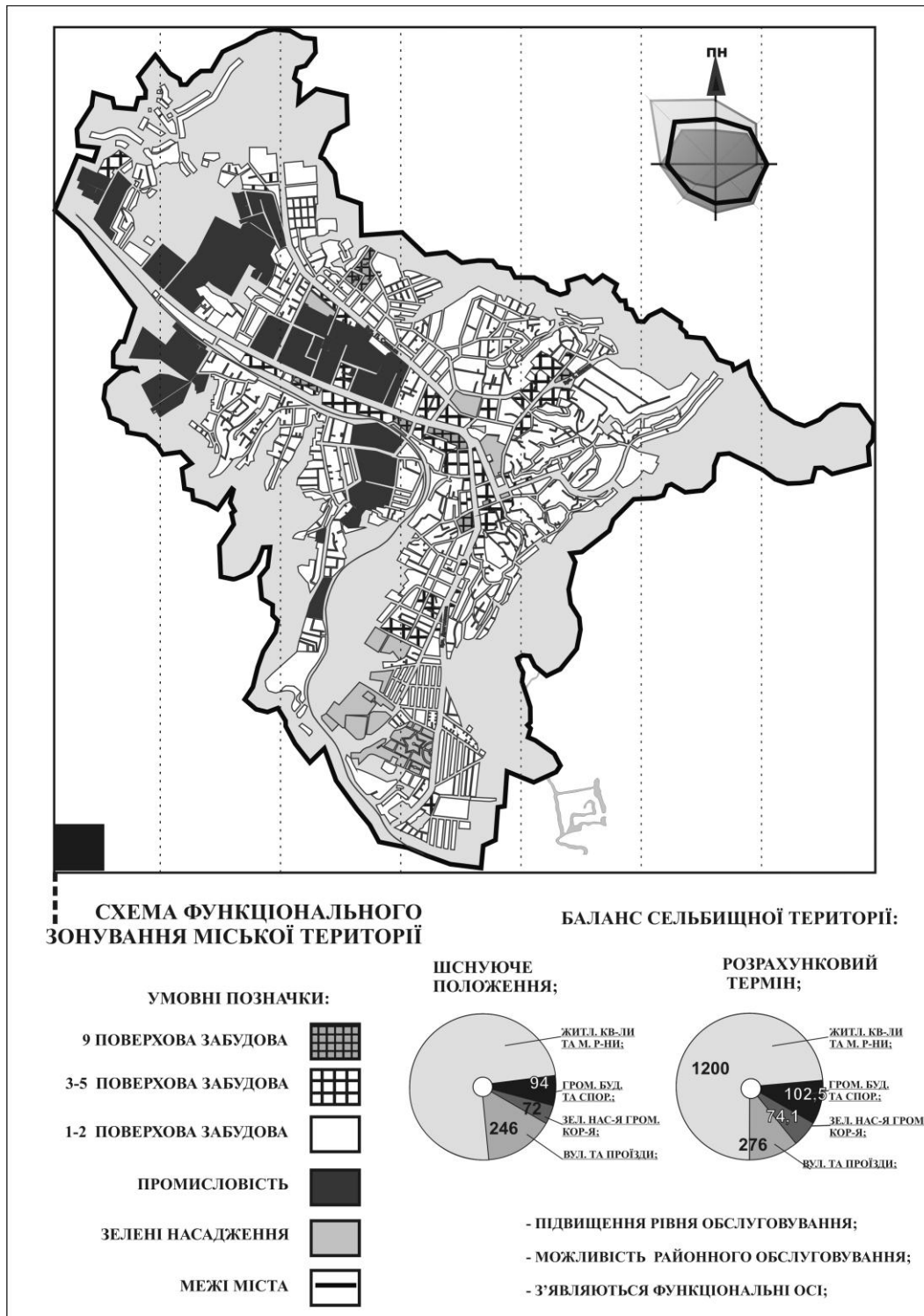

Рис 1.(А) Аналіз та пропозиції по розміщенню закладів ПТО в планувальній структурі населених місць (на прикладі м. Лубни).

Рис 1.(Б) Аналіз та пропозиції по розміщенню закладів ПТО в планувальній структурі населених місць (на прикладі м. Лубни).
ділянками. Враховуючи необхідність суттєвого зміцнення матеріальної бази майже всіх існуючих шкіл доцільно створювати навчально-виховні комплекси школа – профтехучилище.

Враховуючи подібність навчальних технологій учні профтехучилищ можуть використовувати шкільні навчальні корпуси, а учні старших класів

шкіл – навчально-виробничі майстерні. Особливо ефективні такі навчально-виховні об'єднання блоковані з громадським центром житлового району: спортивними залами, закладами громадського харчування, бібліотеками, кінозалами тощо (на прикладі м. Лубни рис. 1). Це дає змогу раціонально використовувати цінні земельні ресурси, економити кошти на будівництво споруд та ефективно їх використовувати як дітьми та підлітками, так і дорослим населенням житлового району. Подібні навчально-виховні та культурно-побутові об'єднання існують в багатьох розвинутих країнах, про них багато писали вітчизняні дослідники в радянський період, але лише тепер ринкові умови створюють необхідні економічні засади впровадження їх в реальну практику України [6]. Всі ці об'єкти фінансуються з місцевого бюджету і їх ефективне функціонування залежить від конкретного району, мудрості керівництва та наполегливості населення [1].

Отже кооперування та блокування закладів профтехосвіти з школами один з напрямків оптимізації мережі навчальних закладів за місцем проживання.

Другий напрямок розвитку системи профтехосвіти – її інтеграція в мережу закладів вищої освіти, особливо блокування з технікумами, коледжами та іншими навчальними закладами, що готують спеціалістів середньої ланки: техніків, молодших спеціалістів.

Технікуми які за радянських часів складали окрему ланку системи середньої спеціальної освіти при реформуванні системи освіти в умовах незалежної України приєднані до системи вищої освіти (I та II рівні акредитації). Разом з тим організація навчального процесу та нормативні вимоги до матеріальної бази технікумів мають багато спільного з вимогами до будівель професійно-технічної освіти. За радянських часів для технікумів та профтехучилищ навіть розроблялись спільні типові проекти.

В останні роки в системі профтехосвіти впроваджуються «вищі профтехучилища» які фактично готують фахівців на рівні подібному до технікумів. Це надає додаткові підстави інтегрування ПТУ в систему закладів вищої освіти. В містобудівному аспекті це дає можливість також ефективно використовувати територіальні ресурси на навчально-матеріальну базу за рахунок спільного кооперованого використання окремих корпусів.

На формування мережі профтехучилищ міста, розміщення їх по районах – сельбищних, промислових, приміських і т. п. – в першу чергу впливають містобудівні чинники. Стан і перспективи розвитку промисловості, будівництва, транспорту – все це формує місто і визначає потреби в підготовці фахівців [2].

Сьогодні проводиться величезна загальнодержавна робота по подальшому, розширенню і реконструкції мережі навчальних закладів, проектуванню і будівництву нових, добре оснащених училищ (професійних коледжів). В той же час їхні якісні характеристики, тобто, параметри й елементи просторових зон, принципи організації й ситуації застосування, безупинно удосконалюються. Не припиняється розвиток системи композиційних принципів, що зв'язаний з виникненням нових інтегрованих типів будівель із включенням училищ як сполучних елементів з центральним або комунікативним навантаженням, ускладненням емоційних вимог до внутрішніх просторів, розвитком містобудування і наукових досліджень транспортних та вантажних потоків, зміною естетичних уявлень і самих елементів архітектури. Дані навчальні заклади стають все більш необхідним, а у ряді випадків і невід'ємним складовим елементом планування і забудови міст, селищ і сільських населених пунктів [8].

Також склалася тенденція до формування цілісної системи неперервної професійної освіти, що функціонує на принципах ступеневості, регіоналізації й спрямовується на задоволення потреб особистості і суспільства в освітніх послугах, забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідно до вимог ринку праці конкретного регіону країни [7].

Соціальний ефект в цілому, що буде отриманий від втілення в життя нових типів будівель та раціональних принципів їх розміщення і виявиться в створенні повноцінного та неперервного вдосконалення навчальної бази професійно-технічних закладів.

Література

1. Ковальський Л. Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий [Текст] / Л. Н. Ковальський. – К.: Будивельник, 1988, - 144 с.
2. Наумов С. Ф. Профессионально – технические училища [Текст] / С. Ф. Наумов.- М., 1976.
3. ДБН. В.2.2-3-97. Будинки та споруди навчальних закладів. - К.: Укрархбудінформ, 1997. - 50с.
4. Наумов С. Ф. Новые типы зданий профтехучилищ, техникумов и учебных комбинатов для массового строительства [Текст] : [обзор] / С. Ф. Наумов. 1. - М., 1973, 48 с. (ЦНТИ).
5. Ковальский Л. Н. Учебно-производственные мастерские профтехучилищ, техникумов и учебных комбинатов [Текст]: [обзор] / Л. Н. Ковальський.- М., 1974, 36 с. (ЦНТИ).
6. Наумов С. Ф. Здания школ профессионального обучения за рубежом [Текст] / С. Ф. Наумов. – М., 1963.-114с.

7. Наказний М. О. Організація діяльності ліцею технічного профілю в системі неперервної професійної освіти [Текст]: автореферат./ М. О. Наказний.
8. Закони України «Про професійно-технічну освіту»

Аннотация

В данной статье рассматриваются концептуальные направления возможного развития сети заведений профтехобразования в условиях уплотненной городской застройки, дефицита земельных ресурсов, отсутствия свободных участков для строительства новых учебных комплексов. А также речь идет о тенденциях развития современных профессионально – технических училищ в Украине. Влияние различных факторов на уже сложившуюся сеть и преобразование архитектурно – планировочной структуры данных типов учреждений.

Ключевые слова: высшие профессионально-технические училища, непрерывное профессиональное образование, регионализация, интеграция.

Annotation

In this article conceptual directions of possible system of vocational schools development in conditions of condensed city building, ground resources deficiency, absence of free plots for building of new educational complexes are reviewed. Also here we talk about trends of higher vocational schools in Ukraine. The influence of various factors on already formed system and reorganization of architectural-plan structure of this type of institutions.

Key words: higher vocational schools, continuous professional education, regionalization, integration.

УДК 725.85

В.А.Ніколаєнко,
доктор архітектури, професор,
А.В. Зауральська,
аспірант Полтавський національний технічний університет
ім. Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ БАЗ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ

Анотація: до Євро-2012 в складі загальної інфраструктури необхідно побудувати нові та реконструювати існуючі навчально-тренувальні бази футбольних клубів України. У дослідженні визначено особливості функціональної структури навчально-тренувальних баз футбольних клубів.

Ключові слова: навчально-тренувальна база (НТБ), футбольний клуб, Європейський Союз Футбольних Асоціацій (УЄФА).

Вступ. Фізкультурно-спортивні послуги використовуються суспільством для різнобічного фізичного й духовного розвитку, зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, формування здорового способу життя, продовження творчого довголіття, розумної й цікавої організації відпочинку населення. Спорт високих досягнень є найвищою фазою розвитку масової фізичної культури, що є запорукою здоров'я нації, підлітків, юнацтва. Для підготовки спортсменів високого рівня необхідні відповідні умови – сучасні навчально-тренувальні бази. Особливої актуальності тема набуває у зв'язку з проведенням в Україні Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році, до якого в складі загальної інфраструктури необхідно побудувати нові навчально-тренувальні бази, які мають відповідати вимогам УЄФА.

Необхідно визначити особливості функціональної структури навчально-тренувальних баз футбольних клубів.

Аналіз відомих досліджень у даній області. Досліджень архітектурно-планувальної організації навчально-тренувальних баз футбольних клубів в Україні та СНД не проводилося. Питання розвитку та типології фізкультурно-спортивних комплексів розкрито у дисертаційній роботі Зобової М.Г. «Принципы архитектурно-градостроительного проектирования и модернизации физкультурно-спортивных комплексов (на примере городского округа Самара)» [1,2].

Постановка задачі. Дослідження особливостей функціональної структури навчально-тренувальних баз футбольних клубів.

Навчально-тренувальна база (НТБ) – це відокремлена територія, на якій розташовано спортивні й допоміжні споруди та будівлі, необхідні для проживання, тренування, відновлювання й відпочинку спортсменів, тренерів та обслуговуючого персоналу.

Приватні власники футбольних НТБ, як правило, мають технічну можливість – вільні площі для проживання, спортивні споруди, що не використовуються цілорічно для власних потреб, – за помірну орендну плату надавати спортсменам з інших видів. Тому розвиток НТБ професійних футбольних клубів міг би бути взаємовигідним як для приватних власників, так і державних структур. НТБ футбольних клубів в умовах недостатнього фінансування з боку держави можуть стати своєрідними осередками, де проводиться підготовка спортсменів світового рівня, збірних команд України з різних видів спорту. Державні спортивні структури не мають змоги, особливо в умовах фінансової кризи, створювати та утримувати спеціалізовані спортивні бази. Розроблено типи НТБ на основі їх функціональної структури. Вони класифікуються як мультифункціональна, універсальна, кооперована, клубна, спеціалізована футбольна НТБ.

Мультифункціональна НТБ передбачається для використання основним складом команди, молодіжним (дублюючим) складом, другою та третьою клубними командами, дитячою футбольною академією, клубними жіночими командами, для підготовки національних збірних команд з інших видів спорту, підготовки олімпійського резерву, для використання національними збірними командами інших країн.

Універсальна НТБ передбачає підготовку основного складу команди, молодіжного складу, другої та третьої клубних команд, заняття дитячої футбольної академії, жіночих команд. На базі можуть розташовуватись національні збірні команди з інших видів спорту і здійснюватися підготовка олімпійського резерву.

Кооперована НТБ розрахована на користування кількома футбольними клубами, що розташовуються в одному місті чи області. Існує можливість кооперування двох або більше футбольних клубів для будівництва НТБ, розрахованої на спільне користування. Може використовуватись основними та молодіжними складами, другими складами команд, дитячими футбольними школами.

Клубна НТБ розрахована на користування різними за спортивним напрямом командами одного спортивного клубу. Використовується основними, молодіжними складами, другими і третіми складами команд із футболу, для занять іншими видами спорту, що розвиваються у складі спортивного клубу.

Функціональна структура будівель та споруд визначається видами спорту, що культивуються у спортивному клубі.

Спеціалізована футбольна НТБ розрахована на користування одним футбольним клубом, використовується основним і молодіжним складом команди, за наявності – другим та третім складом команди, дитячою футбольною школою.

Спільним для всіх типів НТБ є наявність таких функціональних блоків: адміністративного, медичного, житлового, допоміжного, відновлювального (включає фізіотерапевтичний комплекс, відділення трансфузіології та еферентної терапії, SPA-блок, рис.1 і 2).

Рисунок 1. – Схема функціональної структури типової НТБ в Україні.

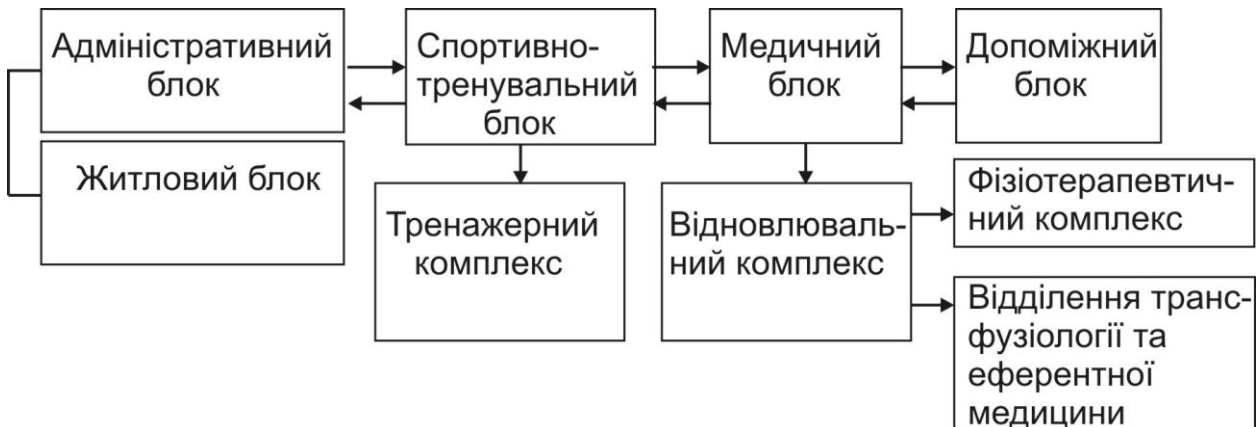

Рисунок 2. – Схема функціональної структури оптимальної НТБ.

Адміністративний блок залежить від бюджету футбольного клубу, кількості адміністративного, тренерського та допоміжного персоналу. В складі адміністративного блоку мають бути адміністративні приміщення, кабінети президента та віце-президентів, селекційна служба, наукова лабораторія, ресторани, кафе, бари, музей клубу, бібліотека та відеотека, інтернет-кафе,

серверна, конференц-зали, кінозали, зали для теоретичних занять, тренерські, кімнати психологічної розгрузки тощо.

Для підтримання гарної фізичної форми, відновлювання спортсменів після високих навантажень та спортивних травм необхідні сучасні методи медичного контролю, проведення лікування, забезпечення відновлювальними та релаксаційними процедурами, оптимізація фізичного та психологічного стану спортсменів. Медичне обслуговування переважної більшості професійних футбольних команд та науково-методичне забезпечення не дозволяє, внаслідок низької матеріальної оснащеності навчально-тренувальних баз та невисокого професійного рівня медичного персоналу, проводити ефективну цілеспрямовану роботу по досягненню та підтриманню оптимальної фізичної форми спортсменів. У медичному блоці розташовані кабінети лікарів, фізіотерапевтичний комплекс, рентген-кабінет, медична бібліотека і лабораторії: клінічна, бактеріологічна, хімічна, лабораторія допінг-контролю, лабораторія трансфузіології та еферентної медицини. Блок устаткований комп'ютерним томографом, обладнанням для фіксації переломів кісток. Окрім надання медичної допомоги, в медичному блоці проводиться постійне обстеження спортсменів та їхнього фізичного стану. Місткість медичного блоку також може варіюватись від мінімального набору обов'язкових послуг та процедур до науково-дослідницьких лабораторій. Найважливішим фактором для спортсменів є гарна фізична форма. Для цього рекомендується впровадження сучасних медичних та оздоровчих технологій, які можна поєднати в єдиний відновлювальний комплекс. Він складається з фізіотерапевтичного комплексу та відділення трансфузіології. До фізіотерапевтичного комплексу відносяться такі приміщення: процедурні кабінети, реабілітаційні палати, кабінети загального оздоровчого масажу, сауна, плавальний басейн, приміщення для водо- та грязьолікування, інгаляторій. Сучасним кроком є впровадження відділення трансфузіології та еферентної медицини. Відділення трансфузіології має у своєму розпорядженні необхідну клінічну та матеріальну базу для надання всіх видів еферентної допомоги, використовуючи світовий досвід і сучасні технології.

Спортивний блок дозволяє проводити цілорічну навчально-тренувальну роботу з командами майстрів, дублюючого складу, другої та третьої команд клубу, тут же можуть займатися команди різних вікових категорій футбольної академії одночасно за будь-яких погодних умов. В спортивних залах проводяться тренування з допоміжних для футболістів видів спорту: легкої атлетики, гімнастики, регбі, баскетболу тощо. Плавальний басейн необхідний в першу чергу для спортсменів, що відновлюються після травм. Тенісні корти з трав'яним, хардовим та ґрунтовим покриттям використовуються як за прямим

призначенням, так і для гри в теніс-бол. У тренажерному комплексі футболісти розвивають різні групи м'язів та відновлюють фізичний стан після травм. Набір та кількість спортивних споруд залежить від ступеня розвитку футбольного клубу, кількості клубних команд, місткості ДЮСШ та, в цілому, бюджету ФК.

Набір приміщень житлового блоку передбачає вимоги до 3, 4 та 5-ти зіркових готелів з відповідним складом обслуговуючих та допоміжних приміщень. При цьому обов'язково мають бути одно- та двомісні житлові кімнати, загальною кількістю не менше, ніж на дві команди. Допоміжний блок передбачає наявність пральні, хімчистки, ремонтних майстерень.

Висновок. Визначена функціональна структура навчально-тренувальних баз футбольних клубів, на основі якої розроблено типи НТБ. Бази класифікуються як мультифункціональна, універсальна, кооперована, клубна, спеціалізована футбольна НТБ.

Література

1. Зобова М.Г. Принципы архитектурно-градостроительного проектирования и модернизации физкультурно-спортивных комплексов: автореф. дис. канд. арх.: спец.18.00.02. – Архитектура зданий и сооружений/ М.Г. Зобова. – Нижний Новгород, 2009. – 21 с.
2. Зобова, М.Г. Основные принципы формирования физкультурно-спортивных комплексов в современных социально-экономических условиях (на примере опыта зарубежных стран) / М.Г. Зобова // Вестник СГАСУ: Современные проблемы архитектуры, градостроительства и дизайна. - Выпуск № 3, часть 1. - Самара, 2008.– С. 354-359.

Аннотация

К Евро-2012 в составе общей инфраструктуры необходимо построить новые и реконструировать существующие учебно-тренировочные базы футбольных клубов Украины. В исследовании определены особенности функциональной структуры учебно-тренировочных баз футбольных клубов.

Ключевые слова. Учебно-тренировочная база (УТБ), футбольный клуб, Европейский Союз Футбольных Ассоциаций (УЕФА).

Annotation

It is necessary to build and reconstruct the study and training bases of Ukrainian football clubs in structure of general infrastructure before EURO 2012 championship. The study identified features of the functional structure of study and training bases of football clubs.

Keywords: study and training bases (STB), football club, the Union of European Football Associations (UEFA).

УДК 725.39

О.І.Єжова,
асистент КНУБА**ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНОГО ФОРМУВАННЯ ПІДЗЕМНИХ
АВТОСТОЯНОК В СТРУКТУРІ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ**

Анотація: розглядаються особливості проектування підземних автостоянок в структурі житлових будинків. Автор приходить до висновку, що проектування підземних стоянок в структурі житлових будинків дозволить вирішити ряд містобудівних, естетичних, інженерно – транспортних і технічних проблем будівництва.

Ключові слова: формування підземного простору, житлові будинки, підземні паркінги, автомобільні стоянки.

Одна з основних функцій архітектури – створення безпечного середовища для користувачів. В сучасній архітектурі приділяється недостатньо уваги формуванню підземних автостоянок у структурі житлового будинку. На цей час ми можемо спостерігати суттєві недоліки у проектуванні автомобільних стоянок для мешканців великих міст. Проблема розміщення швидкозростаючого автомобільного парку вирішувалась частіше відокремлено від питань художнього образу міста, естетичного вигляду, функціональних потреб та санітарно – гігієнічних норм і правил. Приклад цих вимушених дій можна спостерігати вздовж залізничних шляхів та магістралей на околицях міста. Брутальні споруди не мають єдною чого образу та архітектурного стилю. Ці гаражі спотворюють обличчя міста. З точки зору функціональності вони також не вирішують усіх проблем. Власник приватного автомобілю повинен подолати шлях до місця розташування автомобіля, іноді, навіть на міському транспорті, щоб потім завантажити міські магістралі, простуючи у необхідному напрямку.

На сьогодні в Україні нараховується біля 6 мільйонів приватних автомобілів, не враховуючи вантажних, а лише 15 років тому кількість приватних автомобілів в Україні була 2,5 мільйона одиниць. Таким чином спостерігається збільшення числа автомобілів у 2,4 рази. У Києві ця тенденція набула ще більших значень. Зростання за 15 років з 250 тисяч приватних машин до 1 мільйона. Тобто зростання у чотири рази. Необхідно пам'ятати, що більшість генеральних планів великих Українських міст приймалися у 80-90 роки з закладеною перспективою збільшення кількості автомобілів не такими швидкими темпами.

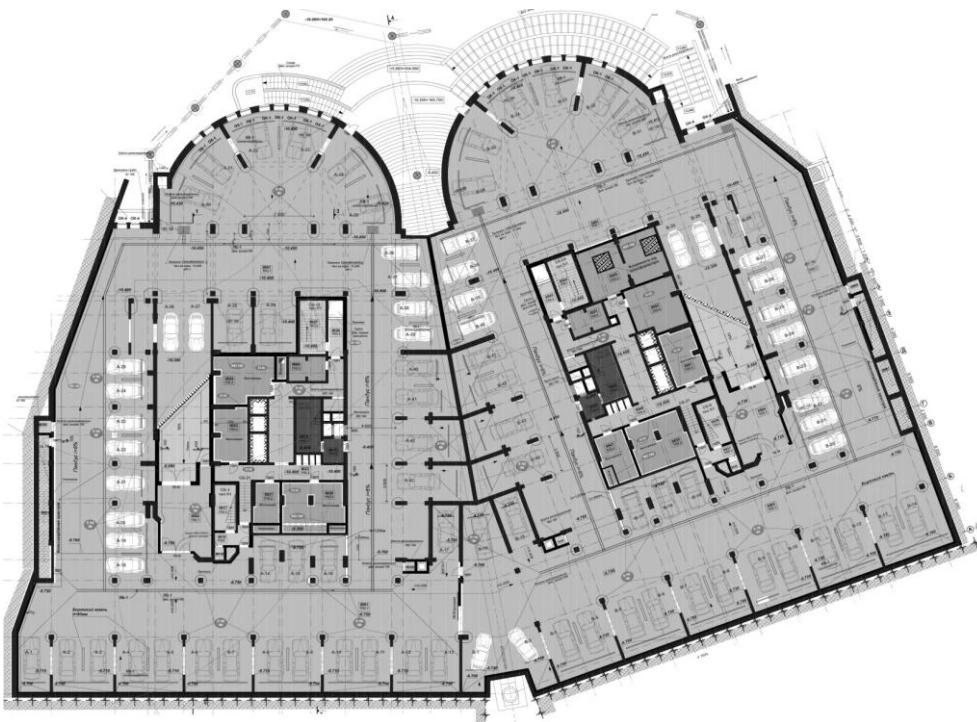
Новим генеральним планом міста передбачено щільнішу забудову, особливо це стосується центральних районів. Раніше у центральній частині міста та у прилеглих зонах було багато вільних територій, що використовувались не за призначенням, де влаштовувались приватні гаражі та відкриті невпорядковані автомобільні стоянки, які псували зовнішній вигляд міста. Зараз ці «вільні» стоянки майже зникли, а потреба в них, через збільшення кількості автомобілів, зросла в декілька разів. При цьому слід пам'ятати, що в досить невеликій центральній частині міста сконцентрована до 30% усього обсягу вуличного руху. Більш того, якщо раніше під стоянки використовувалась проїжджа частина вулиці, то зараз через збільшення інтенсивності машино потоку це створює великі проблеми для руху. Мешканці оточуючих будинків в таких ситуаціях не мають змоги розмістити свій приватний автомобіль. Слідом за цим виникає питання - де робити стоянки для приватних автомобілів, як забезпечити відповідний захист приватних машин. Міська влада спробувала вирішити цю проблему шляхом будівництва окремо стоячих багатоповерхових паркінгів. Була прийнята концепція розташування біля десятка цих комплексів у центральному планувальному районі міста, але через не вирішення майновоправових питань, а також через брак великих земельних ділянок у центрі міста ця програма так і залишилася на папері.

У даний час будівництво житла ведеться шляхом створення багатофункціональних житлових комплексів. До складу цих структур входять вбудовані приміщення на перших поверхах: магазини, спортивні зали, дитячі садки, соціальні служби тощо. Також до складу комплексів входить так необхідний для мешканців автомобільний паркінг. З розрахунку (згідно з рішенням КМДА) одна квартира – одно машино-місце для центрального планувального району Києва, дві квартири – одно машино-місце для всіх інших районів міста. З прийняттям нового ДБН В.2.3-15:2007 «Автостоянки і гаражі для легкових автомобілів» деякі проблеми по нормативній базі проектування підземних автостоянок зникли, але немає принципів формування підземних автостоянок в структурі житлових будинків. По перше, новий ДБН на відміну від попереднього ВСН 01-89 «Заклади по обслуговуванню автомобілів», яким раніше користувалися проектувальники чітко визначив розбіжності між проектуванням наземних автостоянок (одно чи багатоповерхових) та підземних паркінгів; по друге збільшив максимальну кількість поверхів у підземному паркінгу з двох до п'яти, що вкрай необхідно при проектуванні багатофункціонального житлового комплексу при умові щільної забудови центру міста; також удосконалив вимоги що до сучасного інженерного та протипожежного обладнання паркінгу.

Незважаючи на ретельно опрацьований ДБН, що висуває ряд необхідних вимог та обмежень що до проектування паркінгів в структурі житлових комплексів, він не надає чітких відповідей що до архітектурно-планувальних рішень. Недослідженими є функціонально-планувальні, конструктивні, та навіть містобудівні основи влаштування підземних автостоянок в структурі житлових будинків.

В умовах реконструкції центральних щільно забудованих районів великих міст з високою вартістю земельних ділянок за кордоном нерідко пропонують складні прийоми архітектурно-просторової організації житлової забудови автостоянками у структурі. Одним з таких прикладів може бути проект реконструкції частково зруйнованої під час війни північної частини Сіті у Лондоні – району Барбікан площею 14 га, для розселення понад 6,5 тисяч жителів. Запроектовані житлові будинки висотою 3, 10 та 44 поверхи. Використання контрастної за поверховістю забудови виправдовується авторами проекту потягом до створення сприятливого у гігієнічному та естетичному відношенні оточуючого середовища зі зберіганням достатньо просторих відкритих озелених зон.

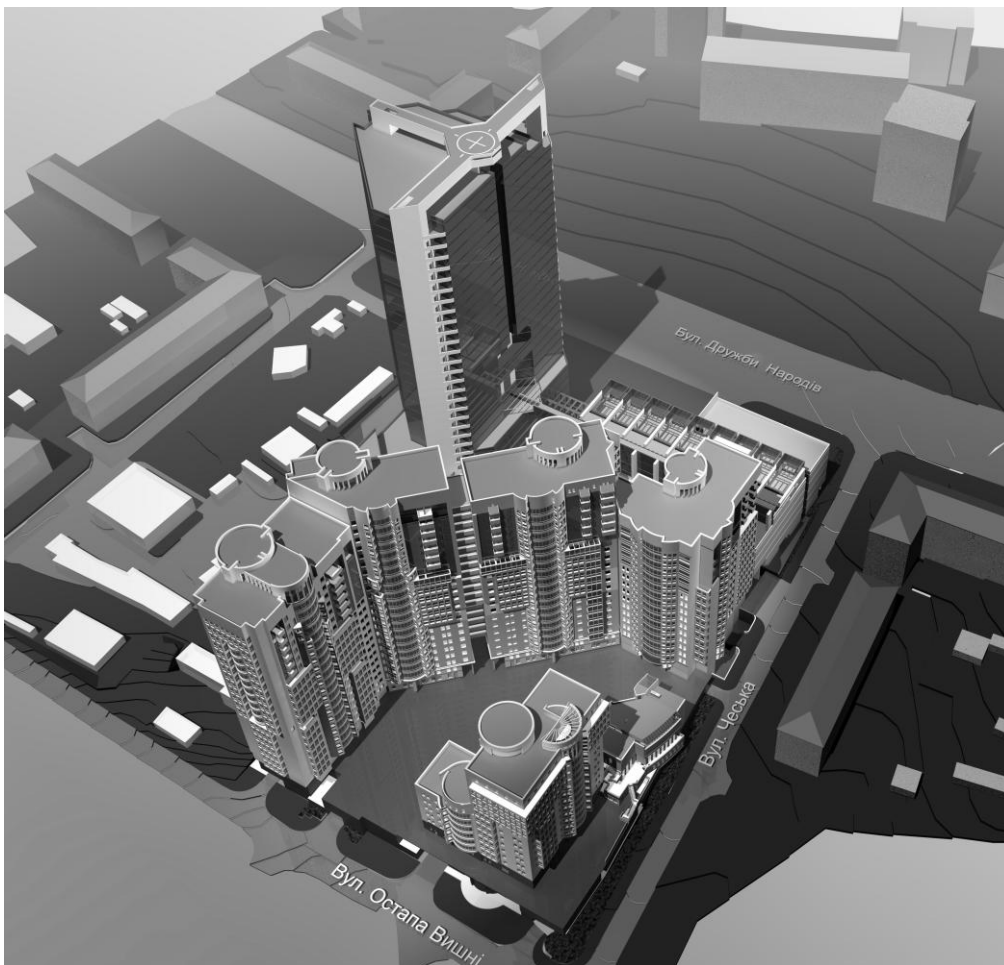
Слід ретельно вивчити Київ, як місто з дуже складним та цікавим рельєфом з точки зору проектування підземних автостоянок, приділивши особливу увагу використанню природних умов міста для створення найвигідніших проектів. Вже зараз можна побачити та простежити нові тенденції формування житлових будинків з підземними автостоянками.

Мал. 1

Яскравим прикладом рішення багатофункціонального житлового комплексу на рельєфі є експериментальний висотний житловий будинок (мал.1) на вулиці Солом'янській, 15-А у Солом'янському районі міста Києва, ГАП Ю.І.Шеремет. Автор, вміло користуючись перепадом висот у 12 метрів на досить невеликому майданчику для будівництва створив складний підземно – наземний паркінг. В ньому архітектор поєднав економне використання інженерного обладнання та території паркінгу користуючись тим, що частину паркінгу можна було трактувати як наземну автостоянку.

Іншим прикладом є паркінг у багатофункціональному житловому комплексі (мал.2) по бульвару Дружби Народів, 14-16 у Печерському районі міста Києва, ГАП В.І.Ка'сяненко за участю О.І.Єжової. Перед авторами стояла складна задача поєднати паркінг житлової частини більше ніж на 300 машино – місць з паркінгом офісного центру, який потребував 500 машино – місць. В результаті вмілого використання функціонально-планувальних рішень автори змогли створити підземну частину комплексу, яка складалась з дворівневого паркінга житлової частини на 342 машино-місця та чотирьох-рівневого паркінгу на 520 машино-місць офісної частини.

Мал.2

Не дивлячись на переваги масового громадського транспорту не можливо недооцінювати перспективи розвитку індивідуальних засобів сполучення. «Міста нашої країни поки що мають резерви для пропуску швидкозростаючих обсягів руху автомобільного транспорту. Але ці можливості швидко вичерпуються, особливо у центральних районах міст.» – зазначив Г.Е.Голубев ще у 1973 році у своєму огляді «Використання підземного простору у великих містах». Проблема нерухомого транспорту виникла при значному рівні автомобілізації, який перевищив очікування та розрахунки фахівців – генпланістів радянського та пост радянського періодів, в наслідок чого обміркування будь яких транспортних питань вже не можливе без розгляду основних принципів організації зберігання автомобілів. Принципове нове направлення має багаторівнева організація руху транспорту, а також багаторівнева система зберігання транспорту у великих багатофункціональних житлових комплексів.

Підводячи підсумки можна констатувати, що на цей час комплексне використання підземного простору під житловими будинками для гаражів та стоянок особливо актуально і дозволяє успішно вирішувати такі важливі завдання:

- створення передумов для найбільш раціонального використання міських територій ;
- розв'язання проблем постійного та тимчасового зберігання і технічного обслуговування швидкозростаючого парку автомобілів та інших транспортних засобів;
- вирішення питань естетичного вигляду міста шляхом звільнення поверхні землі від непривабливих споруд;
- розширення можливостей використання непридатних територій зі складним рельєфом під будівництво житлових будинків.

Література

1. Голубев Г.Е. Многоуровневые транспортные узлы. – М.: Стройиздат, 1981. – 152с
2. Репин Ю.Г. и Ежов С.В. Интегрированные архитектурные комплексы. – М.: 1988
3. Кудрявцев О.К. Городские транспортные коммуникации. – М.: Знание, 1981. – 64с (Новое в жизни, науке, технике) Серия «Строительство и архитектура», №5, 1981
4. Голубев Г.Е.Использование подземного пространства в крупных городах (обзор) Центр научно-технической информации по гражданскому строительству и архитектуре. М.:1073

Аннотация

Рассматриваются особенности проектирования подземных автостоянок в жилых зданиях. Автор приходит к выводу, что формирование подземных стоянок в структуре жилых домов позволит решить ряд градостроительных, эстетических, инженерно – транспортных и технических проблем строительства.

Ключевые слова: формирование подземного пространства, жиле дома, подземные паркинги, автомобильные стоянки.

Annotation

We consider the design features of underground parking lots in residential buildings. The author concludes that the formation of underground parking in the structure of residential buildings will address a number of urban aesthetic, engineering - technical problems of transport and construction.

Keywords: formation of an underground space that houses the vein, underground parking, car parking.

УДК727.3:7

Ю.В.Король,
асистент каф. теорії архітектури, КНУБА

ДО ПИТАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВИХ ЗМІН ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: розглядаються питання сучасних функціональних процесів, що протікають в середовищі закладів вищої архітектурної освіти, та їх вплив на формування архітектурно-просторової структури на її різних ієрархічних рівнях (робоче місце студента, аудиторія, будівля).

Ключові слова: модернізація, болонський процес, технологічний потенціал, комп'ютерні класи, аудіовізуальні системи.

Сучасна Україна знаходиться на етапі пошуку шляхів подальшого розвитку всіх сфер суспільного життя. Серед основних напрямків трансформації багатьох сфер є перспектива Європейської інтеграції. Як важлива складова сучасного розвитку суспільства трансформується і освіта. Держава стала на шлях здійснення заходів що до виходу національної вищої школи на міжнародний ринок освітніх послуг та здійснення її модернізації,

поступово запроваджуються загальноєвропейські вимоги визначені Болонським процесом.

Науково технічний прогрес, особливо стрімкий розвиток комп'ютерних технологій активно впливає на трансформацію навчального процесу, з'являються нові методи навчання, котрі постійно вдосконалюються, використовуються різноманітні ділові ігри, моделюються проблемні ситуації, використовуються тренажери, імітатори складних технологічних процесів, використовується величезний сучасний комп'ютерний потенціал, потенціал інтернету тощо.

Як показує аналіз вітчизняного та закордонного досвіду експлуатації, проектування та будівництва споруд вищих навчальних закладів широка комп'ютеризація навчального процесу значно впливає на архітектурно-планувальну та просторову організацію вузівських корпусів та окремих навчальних приміщень. Технічне обладнання змінює функціональну організацію, габаритні розміри та планувальне вирішення аудиторій, спеціальних лабораторій, предметних кабінетів та інших навчальних приміщень. В додаток з'являються нові навчальні приміщення пов'язані з комп'ютеризацією навчання, та з новими технологічними вимогами що до обладнання, насичення різноманітними комунікаціями, освітлення, розмірів тощо.

Форми та методи навчання в незалежності від змісту предмета що вивчається зводяться до декількох видів, котрі визначають просторову організацію та обладнання навчальних приміщень. До основних форм навчання відносяться-колективна, групова та індивідуальна. Колективна форма передбачає спілкування педагога одночасно з цілим навчальним колективом-курсом або потоком. Звичайна форма колективного навчання це лекція, де активним об'єктом уваги є викладач та його дії з використанням зображувальних засобів – слайд, дошки, таблиць, фільмів тощо. При груповій формі роботи, з метою активізації самостійності студентів та необхідності більш ефективного контролю проведення практичних вправ, лабораторних чи художньо-творчих робіт, студенти поділяються на компактні 20-30 осіб групи. Індивідуальна форма занять передбачає безпосередній контакт педагога з студентом, або абсолютно самостійну роботу студента, наприклад, в бібліотеці. Звісно, що кожна з форм навчання має свій комплекс функціональних, антропометричних і мікрокліматичних вимог до формування відповідних функціональних зон та приміщень.

Вища архітектурна освіта має свою специфіку, яка вносить додаткові вимоги що до формування архітектурно-планувальної організації необхідних функціональних зон приміщень та корпусів. Специфіка

навчання студентів за напрямком «Архітектура», заключається в тому що, основною профільною дисципліною являється архітектурне проектування. Згідно з навчальним планом архітектурне проектування становить близько 30% годин занятих студентом за розкладом, а за навчальним навантаженням всіх кафедр архітектурного факультету понад 50%.

Всі інші дисципліни художньо-композиційної, загальної гуманітарної, та технічно-інженерної підготовки в навчальному плані взаємопов'язані в послідовності надання студентам теоретичних знань та практичних навиків необхідних для успішного вирішення творчих задач в архітектурному проектуванні, котрі з кожним наступним проектом ускладнюються.

Специфічною особливістю архітектурного проектування, як навчальної дисципліни, завжди було те, що проекти виконувались не на аркушах, а на підрамниках. Тому для створення нормальних умов студентів на заняттях з архітектурного проектування кожному студенту архітектору надавалось постійне робоче місце в проектному залі своєї академічної групи, де він би міг працювати і поза розкладом.

Робоче місце для архітектурного проектування, його габаритні розміри є тим первісним вихідним елементом для створення відповідних просторів функціональних зон та приміщень. Вихідним елементом для створення цього робочого місця був розмір підрамника. Існували два види підрамників з розмірами 80 x 58 см. та 73 x 73 см., з огляду на які були рекомендовані габарити робочих столів 80 x 80 см. Далі студенту 1, 2 курсів призначався один такий стіл, студенту 3, 4, 5 курсів - два, для дипломників в ряд складались декілька таких столів. Але сьогодні студенти тільки першого та другого курсів виконують свої роботи з архітектурного проектування на підрамниках (вручну), а студенти старших курсів (в тому числі і дипломники) традиційно (вручну) виконують тільки клаузулу та ескіз, а сам проект виконується з допомогою комп'ютера. Сучасний комп'ютер крім високоякісного графічного виконання курсової роботи – побудови планів, фасадів, розрізів, перспектив дає можливість вирішувати і інші складні задачі, такі як, композиційний аналіз проектуємих об'єктів; оптимізацію функціональних, планувальних та конструктивних рішень; проведення оперативної кошторисної оцінки об'єкта тощо.

Сьогодні близько 70% студентів-архітекторів використовують в навчальному процесі портативні комп'ютери-ноутбуки. Якщо собі уявити, що стіл призначений для роботи студентів 1, 2 курсів крім площини для підрамника обладнаний портативним комп'ютером, розміри якого близькі до розмірів книги, або хоч має необхідні комунікації для його підключення в

тому числі і до інтернету, то можна змодельовати універсальне робоче місце яке буде задовольняти і студента першого курсу і дипломника.

Переведення необхідної літератури на електронні носії та створення комп'ютерної бібліотечної сітки з можливістю підключення до цієї сітки кожного такого робочого місця робить його інформаційно насиченим. Групова аудиторія - проектний зал обладнана такими місцями використовується для проведення семінарів та різноманітних практичних занять для групової та індивідуальної роботи.

Використання індивідуальних портативних комп'ютерів дає можливість скасувати великі комп'ютерні класи, котрі відносно не так давно з'явилися. Натомість доречно введення приміщень чи спеціальних зон для друку - копії центрів в значно більшій кількості ніж існує сьогодні.

При всьому різноманітті колективних форм навчання в теперішній час можна виділити два основних типи лекцій: інформаційну і проблемну. Кожна із них займає чимале місце в навчальному процесі архітектурних вузів, висуваючи різні вимоги до архітектурно-планувальної організації поточних аудиторій.

Лекції інформаційного типу вимагають створення умов для передачі знань студентам викладачем. Архітектурна освіта передбачає вивчення великої кількості візуальної інформації пов'язаної, наприклад, з історією мистецтва і архітектури. Сучасні комп'ютерні аудіовізуальні технічні засоби значно підвищують наглядність інформативного матеріалу, полегшується пояснення складних понять теоретичних дисциплін.

Проблемна лекція має за мету формувати і вирішувати різноманітні теоретичні та практичні задачі. В цьому випадку комплекс комп'ютерних аудіовізуальних систем повинен забезпечити універсальні можливості моделювання різноманітних проблемних ситуацій, обов'язковим елементом комплексу в такій аудиторії являється система зворотного зв'язку між студентами та викладачем.

У випадку поєднання з допомогою комп'ютерної сітки аудіо-відео системи лекційних аудиторій з дисплеями універсальних робочих місць в групових аудиторіях, студент матеріал лекції може отримати на своєму робочому місці, маючи двохсторонній зв'язок - як зоровий, так і звуковий.

У разі використання сучасних комп'ютерних аудіовізуальних систем в лекційних аудиторіях кінопроекційні стають непотрібними.

Проблема оптимального вирішення підвищення ефективності навчального процесу на основі комплексного насичення сучасними комп'ютерними системами архітектурного навчального закладу має два аспекти: перший - необхідність врахування впливу цих систем на

формування окремого індивідуального робочого (навчального) місця, приміщення (групової, лекційної аудиторії, лабораторії), загальну структуру споруд вузу; другий - необхідність врахування динаміки змін навчального процесу і постійне вдосконалення матеріальної бази, розглядати комплекс вузу як систему що постійно розвивається, змінюється, з гнучкою архітектурно-планувального структурного на всіх її ієрархічних рівнях, розвиток вузівського комплексу при закінченості композиційних рішень на всіх етапах еволюції.

Література

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учебник для вузов (В.В.Адамович, Б.Г.Бархин, В.А.Варежкин и др.; Под общ. ред. Н.Е.Рожина, А.Н.Урбаха.- 2-е изд. переработ. и доп. – М.:Стройиздат, 1984.–543 с.
2. Архитектура учебных зданий (Кезорез Б.И, Ковальский Л.Н.- Киев: Будівельник, 1980-144 с.
3. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції (Укладач. М.Ф.Степко, М.Я.Болюбаш, К.М.Левківський, Ю.В.Сухарніков; відп. Ред. М.Ф.Степко. К:Изд, 2004-24 с.

Аннотация

Рассматриваются вопросы современных процессов, которые протекают в среде учреждений высшего архитектурного образования, и их влияние на формирование архитектурно-пространственной структуры на ее разных иерархических уровнях (рабочее место студента, аудитория, здание).

Ключевые слова: модернизация, болонский процесс, технологический потенциал, компьютерные классы, аудиовизуальные системы.

Annotation

The questions of modern processes which flow in the environment of establishments of higher architectural education, and their influence on forming of architectural-spatial structure on its different hierarchical levels (workplace of student, audience, building) are examined.

Keywords: modernization, bolonskiy process, technological potential, computer classes, audiovisual systems.

УДК 728

Н.В.Козлова,

асистент кафедри «Нарисної геометрії та інженерної графіки» КНУБА

ПЕРМАКУЛЬТУРА, ЯК МЕТОД ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ БАГАТОПОВЕРХОВИХ ЖИТЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ (БЖК)

Анотація: досліджено феномен пермакультури в світовій практиці дизайну та будівництва, розкрито її поняття. Виявлено домінуючі види озеленення будинків. Визначено частини багатоповерхових житлових будинків (БЖК), які можуть підлягати озелененню та створювати відеоекологічний зовнішній вигляд.

Ключові слова: багатоповерхові житлові будинки, вертикальне озеленення, зелені дахи, пермакультура, відеоекологія, зовнішній вигляд житлових будинків.

Вступ. Відеоекологічні (біопозитивні) будинки повинні мати змогу відновлювати природу, бути пристосованими (біоадаптивними) для існування живої природи на зовнішніх поверхнях будівель і всередині об'ємів споруд, економити ресурси, не вимагати для свого виготовлення невідновлювальних ресурсів, не бути кордоном на шляхах руху речовин та енергії, не виділяти забруднень, які не відновлюються природою, створювати високу якість життя. [1. С.170].

Постановка проблеми. Із збільшенням інтенсивності забудови міських та приміських територій, збільшуються і вимоги до їх задовільного функціонування (вплив містобудівних, екологічних, естетичних і промислово-технологічних факторів передбачає створення зимових садів, садів на дахах, озеленених балконів, лоджій, терас, ландшафтних фрагментів в різноманітних інтер'єрах). *Одиним із методів «народження» відеоекологічного БЖК – є створення можливості існування і росту рослин на його поверхні - пермакультура.*

Мета статті. Дослідити явище пермакультури в світовій практиці архітектури. Виявити частини БЖК, де можливе застосування останньої, як методу створення відеоекологічного зовнішнього вигляду.

Виклад основного матеріалу. «Зелені» фасади мають давню історію. Швидше за все, вони з'явилися, коли люди почали оселятися в постійні житла. Відкриття Ноєм виноградної лози - при виході з ковчега після потопу - ознаменувала нову еру: вирощування виноградної лози. Малюнки, яким тисячі років, що зображують перголи та альтанки, порослі виноградним листям, є доказом ранньої практики озеленення фасаду (Рис.1). У Центральній Європі,

дві кучеряві рослини домінують в цій галузі: плющ і виноград. Озеленення фасадів виноградом було навмисною практикою з конкретною метою – виробництвом вина [9]. У формуванні архітектурного середовища з використанням елементів природи С.С.Янкович виділяє наступні історичні етапи:

ДРЕВНІЙ 1-й етап (III тис. до н.е.) – період формування невеликих замкнених просторів з елементами природнього.

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ 2-й етап (V – XV ст.) – період формування невеликих рекреаційних просторів з елементами природи. **ЕПОХА НТР** 3-й етап (XVI – XIX ст.) – період формування рекреаційних просторів з елементами природи в структурі житлових та громадських.

НОВИЙ ЧАС 4-й етап (XX - XXI ст.) – період формування розвиненої інфраструктури рекреаційних просторів з елементами природнього середовища в різноманітних за функціональним призначенням будівлях та спорудах.[5, С. 157-158]

Рис.1. Історичні малюнки озелених конструкцій, першооснов пермакультури. **а** - Виноградні лози на шпалері – історичний опис (16-е або 17-е ст.) винний музей у Neuenburg/Freyburg, Unstrut (Saxony-Anhalt, Німеччина). **б** - Шпалера – історичний опис в малюнку, зробленому Л.Ріхтером. **в** - Збір урожаю винограду від грат, Оскар Плетч, приблизно 1870 р. [9].

Пермакультура (*permanent agriculture – постійна агрокультура*) - це система дизайну, мета якого складається в організації простору, який займають люди, на основі екологічно доцільних моделей. Автор ідеї пермакультури Б.Молісон запропонував використовувати дерева і кущі в якості несучих та огорожуючих частин будівель (раніше дані розробки були виконані Ф.Отто в ФРГ).

Пермакультура, як система дизайну, одночасно і зважено займається рослинами, тваринами, будівлями, а також інфраструктурою (вода, енергія та

комунікації). Вона покликана на створення взаємозв'язків між всіма компонентами природи, що оточують людину. В основі пермакультури спостереження за природними системами, традиційне сільське господарство, а також сучасні науково-технічні знання. Вона створює так зване «культивоване середовище», яке слугує для того, щоб продукувати більшу кількість їжі для людей, ніж це можливо в умовах дикої природи [4. С.3]

Дослідивши світову практику «зеленого будівництва» виявлено, що пермакультура застосовується в підземних спорудах, житлових будинках, мостах, офісних будівлях, готелях. При цьому домінуючими видами озеленення є:

1. експлуатована покрівля (горизонтальна площа озеленення);
2. «вертикальна зелена стіна» (вертикальне озеленення).

Рис. 2.

Резиденція Antilia, Мумбаї, Індія. Цей проект еко-будівництва 200-т метрового житлового будинку містить живі стіни рекордних розмірів.

Рис. 3.

SkyFarm, Торонто, Канада. Нова 58-ти поверхова вертикальна ферма SkyFarm могла б забезпечити 35тис. жителів щороку, при використанні 1,32 га землі. (для продукування у звичайних умовах тієї ж кількості продукції потрібно приблизно 420 га)

1. Озеленення дахів – найпопулярніший метод екологізації будинків та споруд. Сади та газони, розташовані на дахах багатопверхівок знижують температуру всередині споруди влітку та зберігають тепло взимку. Відповідно знижують затрати на кондиціювання та опалення. Зелені дахи зменшують і, так званий, ефект міського теплового острова, коли тисячі дахів, покритих, як правило, чорним гудроном, руберойдом та ін., нагріває сонячне проміння, підвищуючи температуру повітря у місті та приміській території. [2]

Новосельчук Н.Є. дахи-сади розрізняє на:

- сади на дахах „наземні” – розміщені над підземними або заглибленими

спорудами, зовні сприймаються як звичайні озеленені території;
 - сади на дахах „надземні” – розташовані на високих відмітках;
 - сади на дахах „терасні” – на спорудах, дахи яких примикають до схилів або стін більш високих будинків.

Безсумнівно, що будь-який сад на штучній основі повинен мати огороження – легке, прозоре або виконане у вигляді високого парапету, що обмежує огляд міського середовища. [6. С. 158]

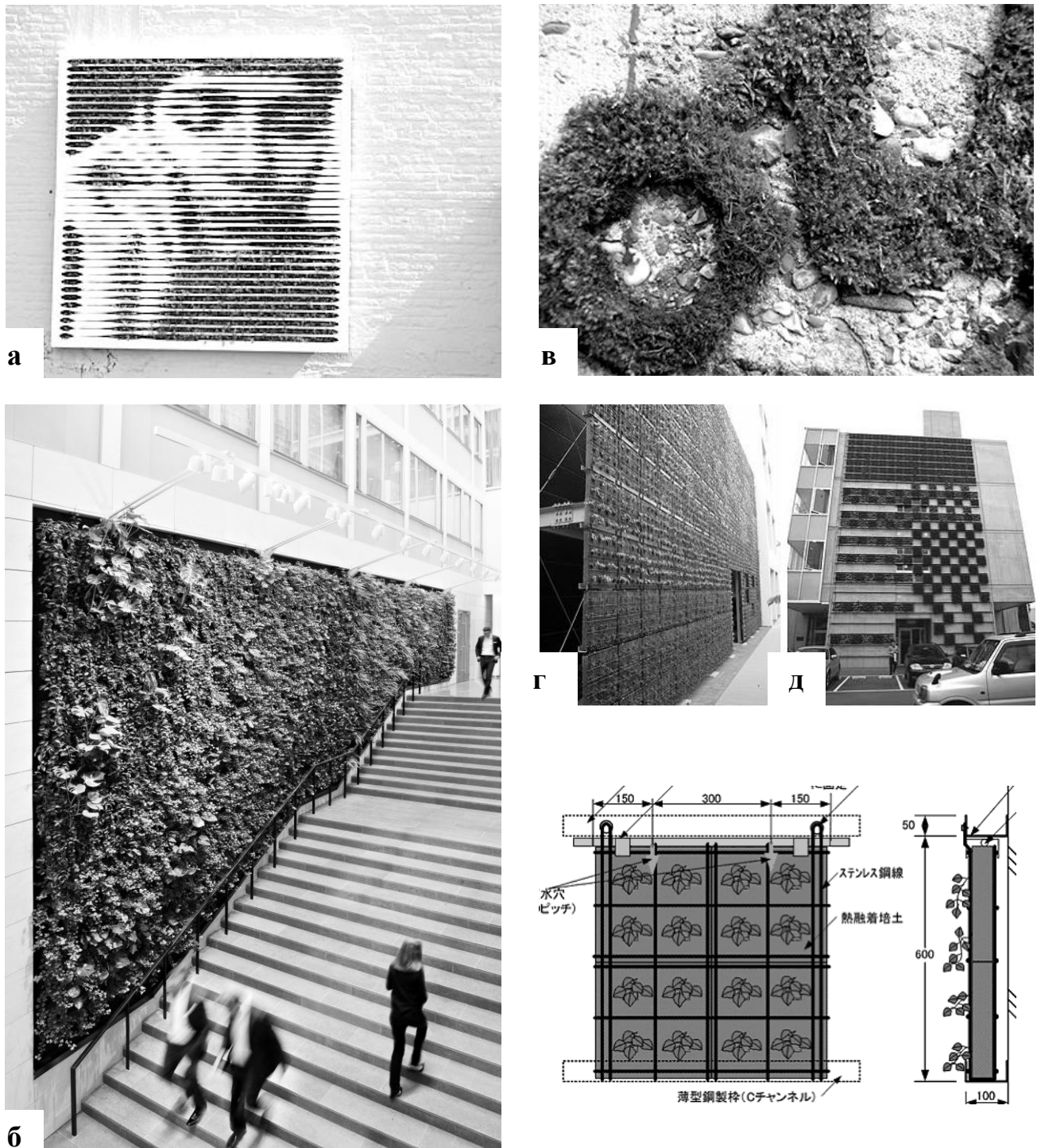

Рис.4. «Суцільна зелена стіна», дизайн ботаніка Патріка Бланка.

а - Марше де Галле, Авіньйон, Франція; **б** – музей сучасного мистецтва, Мадрид, Іспанія; **в** - orso di Porta Ticinese, Мілан, Іспанія; **г** – міст в Провансі.

2. Вертикальні сади відомі здавна. Але на протязі століть вони являли собою або зарослі повзучих рослин, укорінених в землі та густо обплітаючи фасад будинку, або горизонтальні лотки, заповнені землею (або просто ряди горщиків) та встановлених на вертикальній рамі один над одним. В інформаційних джерелах термін «вертикальна зелена стіна» трактується як: greenwall, plantwall, wall parabienta, біотектура, зелена архітектура (Забелина).

В деяких містах створення садів на дахах підтримуються міською владою. Наприклад, в Чикаго домовласник, який вирішив завести такий сад, отримує від

Рис. 5 Озеленені фрагменти стін.

а - еко-портрет, дизайн Ендіни Токоді (Edina Tokodi) зараз висить на стіні даху в Брукліні у Нью-Йорку; **б** – Дизайн внутрішнього громадського простору від компанії «Green Fortune»; **в** - «Зелене графіті». Графічний дизайнер Ганна Гарфортс (Anna Garforth's) **г, д, е** - стіна Parabientавід компанії Shimizu, Японія.

муніципального управління 5 000 \$.[2]

В середині 80-х років минулого століття науковець-ботанік Патрік Бланк (Patric Blanc) започаткував систему «вертикальних садів» (Vertical Garden System). Vertical Garden – це сади поставлені вертикально (Рис.4.). Товщина такого встановленого шару не перевищує декількох сантиметрів. Квадратний метр vertical garden з дозрілими рослинами має масу не більшу за 30 кг. Основа вертикальних садів – це металева рама, яка кріпиться на стіні. На ній встановлюється каркас з пластику, на якому містяться тонкі високопористі поліамідні пластини, за зовнішнім виглядом та фактурою нагадують войлок. В нього імпантують насіння, і в подальшому там же пускають корені рослини.

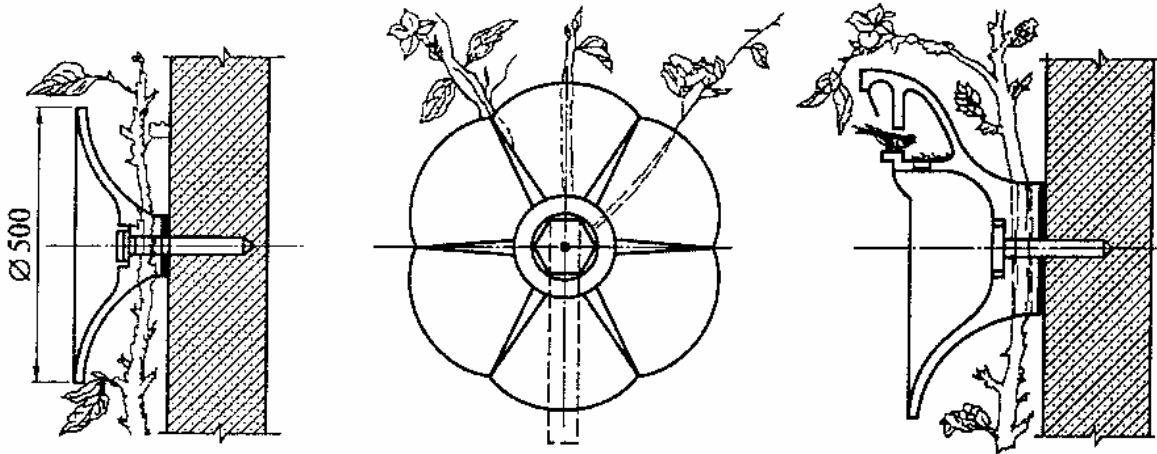
Вкрапляючи до тридцяти рослин на кожний м² композиції, можна створювати рельєфні вертикальні ландшафти. По сітці трубок, які сховані позаду пластика, подається розчин підкормки для рослин. Полімерний войлок просочується цим розчином за рахунок капілярного ефекту. При цьому стіна будівлі не стає вологою: вода не досягає її поверхні. На протязі двох десятиліть Патрік Бланк оздобив живими стінами декілька десятків будинків у Франції, Германії, Бельгії, Індії, Іспанії, Італії та в багатьох інших країнах.

В Швеції компанія Green Fortune займається зовнішнім та внутрішнім дизайном стін (Plantwall) за допомогою рослин у громадських просторах. В залежності від побажань замовника туди можна імпантувати різноманітні рослини, а також варіювати ступенем їхнього росту. Подібна «зелена конструкція довговічна»: стіна споряджена вбудованим крапельним зрошенням, а шари спеціального текстилю зберігають стіни від вологості. Така «зелена стіна» може бути практично будь-якого розміру та форми.

В Японії корпорація Shimizu, яка займається виготовленням устаткування для сільськогосподарської продукції, запровадила систему вертикального озеленення parabienta. Ця система включає в себе легкий каркас, в якому кріпляться модулі будь-якої форми (Рис.5, г, д, є) [3]. Група Loop.pH об'єднала методи пермакультури та дизайну в проекті MetaboliCity, який досліджує моделі стійкого сільського господарства в міському середовищі. Головна його мета визвати позитивні зміни у вже зформованому оточенні, створити місто, в якому ресурси та відходи ефективно та легко використовуються жителями.

Висновки. В пермакультурі прийняте «золоте правило»: використовувати невеликі площі для вирощування різноманітних рослин. У відповідності до цього правила на всіх допустимих поверхнях БЖК (стіни, покриття), а також на прилежних територіях разом з розташованими тут інженерними спорудами (забори, стовпи освітлення, майданчики для транспорту та ін.) необхідно створити умови для росту рослин.

Рослини, які закріплені на вертикальних, горизонтальних і похилих

Рис.6. Види кронштейнів, розеток, які використовуються для кріплення рослин і прикрасення фасадів. [1, С. 266]

поверхнях, покращують їхню відеоекологічність та зовнішній вигляд, склад повітря і води, очищують їх від забруднень, покращують мікроклімат, створюють біомасу, забезпечують існування мікроорганізмів, створюють звуко- та теплозахист (Рис.6). Для цього рекомендується: зовнішнє озеленення виткими рослинами, закріпленими, наприклад, у прорізах декоративних керамічних виступів; використання мережі внутрішніх керамічних каналів, які закінчуються на поверхні стіни керамічними чашами, в які висаджують рослини (в цьому випадку корені рослин по каналам отримують вологу з ґрунту). Для укорінення рослин у відмостці влаштовують прорізи з відкритим ґрунтом. Ґрунтові канали в стінах повинні контактувати з природнім ґрунтом.

Суцільна зелена ковдра на стіні покращує мікроклімат всередині приміщення, тому, що слугує додатковою звукоізоляцією, ловить забруднення і знижує зовнішній шум, виробляє кисень. Вертикальне озеленення, природну вентиляцію, збір дощової води, утилізацію органічних відходів, використання геотермальної енергії та інші біопозитивні технології складно впроваджувати в БЖК, але окремі вирішення можна використовувати і при великій поверховості. До них належить:

- ⇒ Озеленення стін, лоджій, балконів з використанням ґрунтових ящиків;
- ⇒ Озеленення стін в нижній частині будівель на висоті до 15...20 м, яка найчастіше потрапляє в поле зору перехожих;
- ⇒ Влаштування садів на всьому поверсі через кожні п'ять-десять поверхів по висоті [1. С.176 - 177];
- ⇒ Озеленення глухих поверхонь стін БЖК та торців;
- ⇒ Озеленення поверхні стін сходових клітин та ліфтів.

Принципи пермакультури доцільно впроваджувати в реконструкцію та нове будівництво БЖК для покращення екологічного та естетичного стану міської забудови, для відновлення «п'ятого фасаду» житлового середовища. В

місті пермакультура може допомогти об'єднати забудову, ландшафт, багаторічні і однорічні рослини, розміщені на всіх можливих площинах, в стабільно високопродуктивну систему.

Література

1. Тетиор А.Н. Городская экология: учебное пособие для вузов / А.Н. Тетиор. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 336с. (С. 170 – 177, 266 – 267);
2. Ивашкова Т. Озеленение стен и крыши / <http://library.stroit.ru/z-full/articles/buket/index.html?print=1>;
3. Lloyd Alter, Parabienta Green Wall from Shimizu / http://www.treehugger.com/files/2006/10/parabienta_gree.php;
4. Моллисон Б. Введение в пермакультуру. – 266с.(permaculture@land.ru)
5. Янкович С.С. Развитие формирования архитектурных объектов с элементами природной среды // Коммунальное хозяйство городов. – Харьков: ХНАМГ, 2006. - №67. – С.150-158
6. Новосельчук Н.Є. До питання класифікації даху, що експлуатується // Вісник ХДАДМ. – Харків: ХДАДМ, 2008. - №5. – С.100-105
7. Забелина Е.В. Поиск новых форм в ландшафтной архитектуре / Забелина Е.В. Учебное пособие – М.: Архитектура-С, 2005. - 160с., ил.
8. Что же случилось с вертикальным садом на детском центре Paradise Park в Лондоне? / <http://megreen.org.ua/?p=1431>
9. <http://www.fassadengruen.de/eng/indexeng.htm>

Аннотация

Исследован феномен пермакультуры в мировой практике дизайна и строительства, раскрыто ее понятие. Выявлены доминирующие виды озеленения домов. Определены части многоэтажных жилых домов (МЖД), которые могут подлежать озеленению и создавать видеоэкологичный облик.

Ключевые слова: Многоэтажные жилые дома, вертикальное озеленение, зеленые крыши, пермакультура, видеоэкология, облик жилых домов.

Annotation

Investigated the phenomenon of permaculture in the world design and construction, revealed its concept. Identified dominant species of landscaping homes. Determined the parts of multi-storey residential buildings (MSRB), which may be subject to gardening and creating videoecological appearance.

Keywords: High-rise residential buildings, vertical planting, green roofs, permaculture, videoecology, appearance of houses.

УДК 798

Л.В. Карпова,
архітектор ВАТ КиївЗНДІЕП

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-КОНСТРУКТИВНИХ СИСТЕМ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЖИТЛОВОМУ БУДІВНИЦТВІ

Анотація: позначені проблеми формування в Україні основних принципів розвитку та застосування архітектурно-конструктивних систем масового житлового будівництва. Проаналізовані протиріччя між умовами проектування які реально склалися та діючими нормами.

Ключові слова: архітектура, архітектурно-конструктивні системи, житлово-громадське будівництво, технологія домобудування, проектно-будівельна практика, житлова політика.

В Україні з 1955 р. розпочався інтенсивний розвиток індустріального великопанельного домобудування на основі багаторазового тиражування типових проектів. Незважаючи на подальше підвищення якісного рівня індустріального домобудування, пріоритетними виявилися вимоги економіки та серійності будівельного виробництва. Результатом такого рішення житлової проблеми є існуюча в містах України переважно одноманітна забудова житловими будинками з малозадовільними експлуатаційними та естетичними якостями.

Найбільшого розповсюдження в Україні за останні 50 років набули великопанельні та каркасно-ригельні системи, а також цегляне домобудування з використанням круглопустотних плит перекриття, в той час, як в розвинених країнах індустріальне домобудування характеризується застосуванням різноманітних архітектурно-конструктивних систем. Широкого розповсюдження в зарубіжній практиці набули різноманітні безригельні залізобетонні та металеві каркаси, чисельні збірно-монолітні та інші комбіновані системи. Водночас за останнє десятиріччя в Україні здійснюється впровадження нових архітектурно-конструктивних систем (АКС) з використанням вітчизняних і закордонних технологій, які мають ряд переваг у порівнянні з традиційними великопанельними та каркасно-панельними системами.

Основу АКС з точки зору створення сприятливих санітарно-гігієнічних умов життєдіяльності людини й захисту її від різноманітних впливів зовнішнього середовища визначають природно-географічні та екологічні фактори. Вони відрізняються незмінністю протягом довгострокових періодів. Інші ж фактори та умови характеризуються їх змінністю й різною динамікою

розвитку. Найбільш динамічно змінюються соціально-екологічні, містобудівні, типологічні й технологічні фактори, які пов'язані зі змінами соціальних, економічних, науково-технічних і інших умов розвитку суспільства, та зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення АКС у зв'язку з еволюцією міської інфраструктури, функціонально-розпланувальної організації будівель, конструктивно-технологічних і інженерних рішень, що застосовуються в будівництві.

Однією з найбільш виразних тенденцій за останній час є різка зміна структури капіталовкладень у житлове будівництво за джерелами фінансування. Так, якщо у 1993 р. питома вага в загальному обсязі фінансування будівництва за рахунок державного бюджету складала 58%, у 1999 р. - 27%, то в 2008 р. – 11%, що значною мірою відображається на сучасному архітектурно-технічному рівні домобудування.

№ п.п.	Країни Європи	Загальна площа житла в м ² на одну людину	Житло масового будівництва в % від загального житлового фонду
1	Австрія	38,3	23
2	Великобританія	44,0	20
3	Данія	50,6	19
4	Естонія	27,7	4
5	Нідерланди	41,0	35
6	Німеччина	40,1	6
7	Польща	22,2	23
8	Словаків	26,0	4
9	Словенія	29,5	7
10	Україна	21,8	-
11	Франція	37,5	17
12	Чехія	28,7	17

Табл. Забезпеченість житлом масового будівництва в країнах Європи

Питання типології будівель масового будівництва тісно переплітаються з питаннями розвитку та вдосконалення АКС, підвищення індустріалізації і збірності, застосування нових ефективних матеріалів, взаємозамінюваності конструкцій. Масові типи цивільних будівель достатньо численні за типологією та планувальним рішенням. Якщо житлові будинки мають виключно дрібно чарункову структуру, то громадські будівлі більш

поліваріантні з об'єднанням в єдиній структурі дрібночарункових та великопрогонних приміщень, що потребує використання різноманітних конструктивних рішень.

На сьогодні вже існує розроблена доктором структурна модель архітектурно-будівельних систем, які мають ознаки цілісності й відкритості та здатні поділятися на підсистеми [1]. АКС містить три основні підсистеми, що знаходяться в органічному єднанні і взаємодії: функціонально-просторова (архітектурно-розпланувальна); конструктивна (тектонічна); технологічна (виробничо-будівельна). Кожна з трьох основних підсистем має ієрархічний ряд взаємопов'язаних структурних елементів, подальша класифікація яких носить відкритий характер, що дозволяє враховувати багатоаспектність інформації та міру її взаємодії з іншими елементами та їх угрупованнями при вирішенні конкретних архітектурно-будівельних завдань.

Функціонально-просторова підсистема (ФПС), відображує функціональне призначення АКС, їх основні містобудівно-планувальні та архітектурно-просторові властивості і включає блоки: містобудування та будівлі. Конструктивна підсистема (КС) є сукупністю взаємозалежних конструктивних елементів, об'єднаних в єдину систему за законами будівельної механіки. При цьому вона має блоки, що охоплюють рішення несучих і не несучих конструкцій. Технологічна підсистема (ТС) відображує специфіку ув'язки ФПС і КС з конкретними виробничими умовами і включає два блоки: будівельні матеріали та технологія.

Питанню вдосконалення, розвитку і впровадження нових АКС у житлово-громадське будівництво присвячені роботи і інших вчених нашої та інших країн. Але, незважаючи на значний вклад науки і практики в розвиток будівництва для масового житла, в цій галузі є ще серйозні недоліки, які призвели через повальне застосування збірного залізобетону і надання переваги розвитку панельного і каркасно-панельного будівництва до одноманітності житлових масивів та цілих міст. Особливо це стосується масових типів цивільних споруд, виконаних за типовими проектами чи серіями.

У галузі науки спостерігається відставання в розробці науково-обґрунтованих положень, які допомогли б виявити сучасні тенденції і напрямки розвитку архітектури житлових споруд на основі прогресивних АКС. Недостатньо розроблені питання типізації АКС. Однією з причин створеної одноманітності забудови є застосування в масовому будівництві в основному закритих АКС і частково змішаних.

Такі системи розповсюджені у вітчизняній практиці будівництва, однак не відповідають повною мірою сучасному рівню соціального замовлення. Закрита система типізації громадських будинків та їх укрупнених елементів призводить

до багаторазового й невиправданого тиражування архітектурно-будівельних рішень і не дозволяє належним чином враховувати різноманітні містобудівні, соціально-економічні, типологічні та інші умови. Дослідження відкритих АКС проводились майже 20 років тому [2]. Діючі масові відкриті повнозбірні індустріальні системи, а також системи у монолітному виконанні та з місцевих матеріалів багато в чому не відповідають сучасним і перспективним вимогам та не завжди дають можливість отримати повноцінні архітектурні й містобудівні рішення. На даний час при формуванні АКС недостатньо уваги приділяється розвитку індустріалізації будівництва в Україні, мало досліджені вплив типології на конструктивне рішення будівель, не проведені комплексні теоретичні дослідження відкритих збірних конструктивних систем, не відпрацьована методика комплексної забудови на основі універсальних каркасних конструктивних систем, не виявлені особливості та доцільність впровадження житла на основі каркасних конструкцій, не виявлені перспективні архітектурно-конструктивні системи доцільні для масового застосування.

До цього додаються невирішені проблеми в будівельному комплексі – майже припинене державне фінансування, зношені основні фонди, застарілі технології, повільна перебудова на впровадження сучасних прогресивних технологій та конструктивних систем. Не визначено остаточне майбутнє існуючих ДБК, шляхи їх реконструкції, переорієнтації тощо.

Очевидно, що реальне й повноцінне рішення проблем житлового будівництва та комплексної забудови неможливо без впровадження нових підходів і методів проектування та будівництва на основі системної взаємозв'язки архітектурних, конструктивних і технологічних рішень з урахуванням ефективного використання наявних місцевих ресурсів і виробничих потужностей будівельної індустрії. Важливу роль у цьому питанні повинні відігравати основні принципи формування та розвитку АКС:

- адекватності АКС конкретним містобудівним умовам;
- багатоваріантності (універсальності) АКС архітектурно-планувальним, конструктивним рішенням;
- гнучкості АКС при використанні сучасних технологій їх будівництва;
- соціальної та економічної ефективності АКС.

Впровадження цих принципів в архітектурно-будівельну практику дозволить враховувати чисельні місцеві умови та фактори, подолати недосконалість технічних рішень з-за застосування неефективних для конкретних умов будівництва конструкцій та матеріалів, невиправданого

підвищення матеріаломісткості та трудомісткості будівництва і вийти на покращенні естетичні експлуатаційні якості житлової забудови.

Література

1. Абізов В.А. Автореф. дис. д-ра архітектури: 18.00.01; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. — К., 2001. — 32 с. — укр.
2. Ежов В. И., Слепцов О. С, Гусева Е. В. Архитектурно-конструктивные системы гражданских зданий (История, предпосылки развития, поиск, перспективы): Учеб. пособие для студ. архит. вузов. — Киев, 1998. — 325 с.
3. Ежов В. И. и др. Архитектурно-конструктивные системы гражданских зданий: Учебное пособие для студ. архит. вузов. — К., 1998. — 325с.

Аннотация

Обозначены проблемы формирования в Украине основных принципов развития и применения архитектурно-конструктивных систем для жилого массового строительства. Проанализированы противоречия между реально сложившимися условиями проектирования и действующими нормами.

Ключевые слова: архитектура, архитектурно-конструктивные системы, общественно-гражданское строительство, технология домостроения, проектно-строительная практика, жилая политика.

Annotation

The problems of forming In Ukraine of basic principles of development and application of the architectural-structural systems are Marked for mass dwelling building. Contradictions are analysed between the really folded terms of planning and operating norms.

Keywords: architecture, architecturally-constructive systems, socially-civil building, technology of housing construction, design-building practice, the inhabited policy.

725+727+728

Т.М. Ладан,
кандидат архітектури, доцент КНУБА

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВИД ТРАНСПОРТУ (РЕЙКОВИЙ) ТА ЙОГО ВПЛИВ НА АРХІТЕКТУРУ ТА КОМПОЗИЦІЙНО-ПЛАНУВАЛЬНУ СТРУКТУРУ СУЧАСНИХ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

Анотація: в статті розглядається типологія рейкового транспорту та його вплив на образ та композиційно-планувальну структуру сучасної будівлі.

Ключові слова: альтернативний вид транспорту – рейковий, композиційно-планувальна структура сучасних будівель.

Проектування нових будівель та споруд будь-якого типу або реконструкція вже існуючих в системі урбанізованого та дезурбанізованого міста все частіше зумовлює вирішення комплексу питань, в тому числі і транспортних. Пробки на дорогах, перенасичення паливного транспорту призводять до загазованості повітря та погано впливають на екологічний стан природного середовища і, таким чином, на здоров'я людей. Тому останнім часом все більше починають звертатися до використання альтернативних видів енергії («нульові» будинки) та альтернативних екологічних видів транспорту: на живій тязі – велосипед; електричних – електромобіль; на магнітній подушці – магнітоплан; на повітряній подушці – екраноплан; тих, що літають – магнітольот, пароплан, тощо. Якщо машини в польоті – явище не з дешевих, а жива людська тяга не в змозі забезпечити достатню швидкість, то екологічно-чистий транспорт – електричний або на магнітній подушці – зовсім реальне явище з явними економічними, естетичними, екологічними та швидкісними перевагами над традиційним паливним транспортом, до якого ми так звикли, та нікуди не можемо від нього подітися. Нажаль альтернативні види транспорту дуже повільно входять в наше життя, на відміну від того, коли з'явилися їх перші задуми. Наприклад, майже 200 років тому виникла перша ідея монорейкової дороги, яка діяла вже у Росії з 1820-го року. Надалі умовно визначимо, що «транспортним модулем» може виступати вагон (и), авто (бус, мобіль), капсула, гондола, тощо. В залежності від прив'язки до певних конструкцій – рейок або струн-рейок визначаються монорейкові або дворейкові види транспорту.

І. Вид двигуна визначає п'ять основних типів монорейкового транспорту:

1. На живій тязі (Рис.1, 2); 2. На паровій тязі (Рис.3); 3. Моторний; 4. Електричний (Рис.4); 5. На електромагнітній підвісці (магнітоплан або маглев – використовує магнітну левітацію), який зумовлює швидкість близьку до

звукової, визначається гладкістю, тихістю руху та гальмування особливо біля житлових поселень (Рис.5).

II. Спосіб розташування «транспортного модуля» відносно рейки розподіляє монорейковий транспорт на три основних типа (розташування: А – симетричне, Б – асиметричне): 1А. Підвісний – під рейкою (Рис.6); 2А. Навісний – на рейці (Рис.7); 2Б. Навісний «транспортний модуль» збоку рейки міг бути дворівневим (Рис.8); 3. Підвісно-навісне розташування «транспортного модуля» відносно рейки в проектній практиці не зустрічалося (частково йому відповідає дворівневий транспортний «модуль» Є. Попова), мабуть тому, що був атектонічним та потребував більш досконалих розрахунків опор. Підвісний «транспортний модуль» під струнами-рейками найбільш вигідно використовується зараз в областях з ядро-вираженими зимовими умовами (канатні дороги та підйомники на гірськолижних курортах світу). Наприклад, струнний транспорт А.Е. Юніцького (СТЮ) передбачає як монорельсовий, так і дворельсовий тип транспорту (Рис.9-11).

III. На образ навколишніх будинків, вокзалу або СРД можуть вплинути **конструктивні елементи рейкової дороги**, в тому числі анкерні опори, в які закріплюються попередньо-напружені струни-рейки (див. Рис.11). Рейки або попередньо-напружені струни-рейки можуть утворювати ферми різної структури, які можуть утримуватися на опорах різної конфігурації: У – подібні, Л-подібні, тощо (Рис.12, 13). Використання ферм та конструкціях рейкових доріг призводить до ідеї безрейкових доріг де «транспортний модуль» для перевезення вантажів є фермою – «фермомобіль» (Рис.14.), який може бути прообразом будівель, що пересуваються. Проміжна конструктивна основа під струну-рейку може бути у вигляді різноманітної структури: фермова башта (Рис.15); пілон + ферми (Рис.16); ферми + рами (Рис.17). Конфігурація опори під рейку-балку може також значно вплинути на навколишню архітектуру будівель та споруд. В практиці проектування використовуються наступні конструктивні основи опор: 1. Опора – колона – стовп (Рис.18); Г-подібна (Рис.19); під нахилом (Рис.20); 2. Рамна опора – Т-подібна, П-подібна, «Ракетка» (Рис.21). Мостова структура на основі з М-подібних рамних опор та вантів ефектне рішення, але займає доволі великий об'єм повітря (Рис.22). Популярною в Європі стає опора під рейки на рамній основі при влаштуванні рейкової дороги над водоймищами (Рис.23). Використання рам в опорах рейкових доріг призводить до ідеї рам-рейок (Рис.24).

IV. **Концепт-образу «транспортного модуля»** може вплинути на його образ. Якщо транспортний «модуль» є носієм реклами (магазин) – як частина виставкового залу меблевого салону або будинку меблів, то, відповідно,

можуть бути використані спільні композиційні прийоми в архітектурі будівлі певного типу та промислового дизайні транспортного засобу (Рис.25).

V. **Мобільність «транспортних модулів»:** влаштування евакуаційних входів-виходів(сходи (Рис.26, 27), підйомники, ліфти) або відокремлення (з'їзду під нахилом) від рейку (Рис.28, 29) може вплинути на автономну композиційно-планувальну схему СРД та ВРД в системі будівлі.

VI. **Характеристики рейкового транспорту в залежності від візуального зв'язку з навколишнім середовищем.** Якщо вище згадані типи «модулів» рейкового транспорту були «відкриті» – мали традиційний візуальний зв'язок з навколишнім середовищем, то наступний тип – на основі рейку-труби (Рис.30). Пропонується «модуль»-капсула, який рухається у закритій трубі. Розріджене середовище (вакуум) у внутрішній частині труби дозволяє розвинути «транспортному модулю» велику швидкість, таку, щоб уникнути дискомфорту від знаходження у замкненого просторі – клаустрофобії. Для безпеки пересування під водою частина рейко-струнної дороги також може бути заключена у тунель-трубу (Рис.31) або підводна монорейка перетворить «транспортний модуль» в «амфібію» (Рис.32). Розвиток ідеї швидкісного «транспортного модуля» у вакуумній трубі з прокладкою звичайних залізничних рейок знаходиться у розробці англійських дослідників (Рис.33). Найреальніший спосіб розрідження транспортних потоків у місті – дороги другого рівня в трубі – наприклад: дороги для велосипедистів (Рис.34); монорейкові автоматичні таксі – Taxi 2000, SkyWeb Express, 1981, США, університет Мінесоти. Поєднання транспортних систем фунікульору та рейкового транспорту також може вирішити зв'язок між будівлями в умовах гористого рельєфу.

VII. При проектуванні СРД та ВРД треба передбачити **систему стрілочних переводів:** горизонтальні; вертикальні; під нахилом. Вони можуть бути також криволінійними. Наприклад, завдяки малій вазі рейкового авто струнний транспорт А.Е.Юніцького може бути переміщений на верхній або нижній рівень – система горизонтальних та вертикальних стрілочних переводів [11].

VIII. **Засобами безпеки** пасажирів та мешканців будинків від травм, шуму або електромагнітного поля (в залежності від використання відповідного типу рейкового транспорту) можуть бути: механічні загородження – екрани, скляні стіни, парапети; електронні візуальні бар'єри – скло автоматично стає непрозорим за рахунок використання технологій подібних для системи показу на рідкокристалічних моніторах. На основі вище визначених особливостей альтернативних типів транспорту можуть бути запропонована сучасна композиційно-планувальна структура будівель (Рис.35) з СРД та ВРД.

1

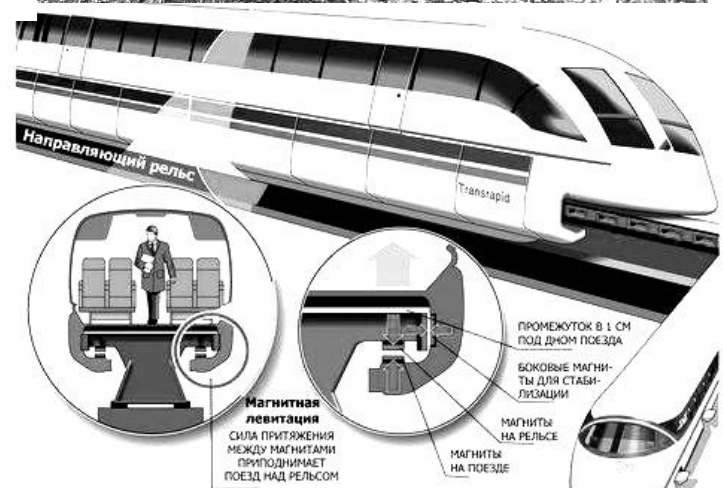
2

3

4

5

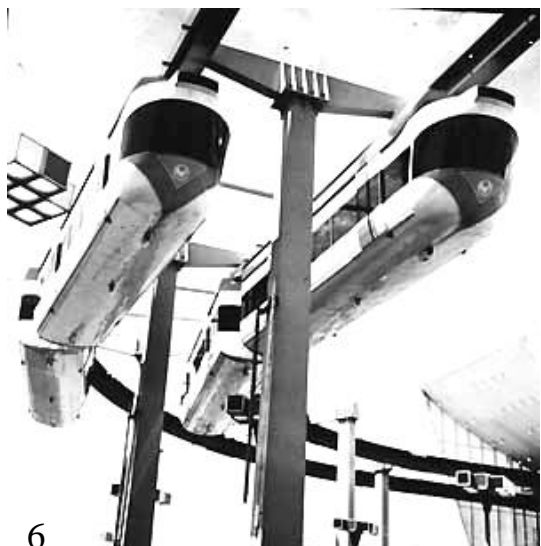
Рис.1. Монорейковая дорога для веломодулей на живой тязі (Нова Зеландія, центр розваг Agroventures, тематичний парк Agrodome, Geoffrey Barnett)

Рис.2. Монорейковая дорога для скайциклів (Японія, "Бразильський парк нагір'я Васюдзан")

Рис.3. Монорейковая дорога на паровій тязі (Південно-західна Ірландія, 1888-1924 рр., фото Алана Рейнольдса)

Рис.4. Електрична монорейковая дорога (Mark VII, Burke Composite Design, Walt Disney Imagineering и TPI Composites, Діснейленд, США)

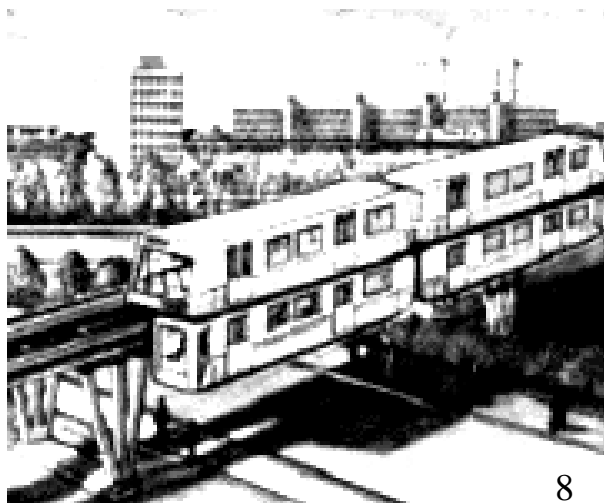
Рис.5. Магнітоплан або маглев (перша реалізація – Китай, 2002 р., компанія Transrapid, Німеччина)

6

7

8

9

10

11

Рис.6. Монорейкова дорога на всесвітній виставці в Нью-Йорку, 1964-1965 рр.

Рис.7. Проект монорейкової дороги для 2020 р. (Wilshire Monorail Analysis Group)

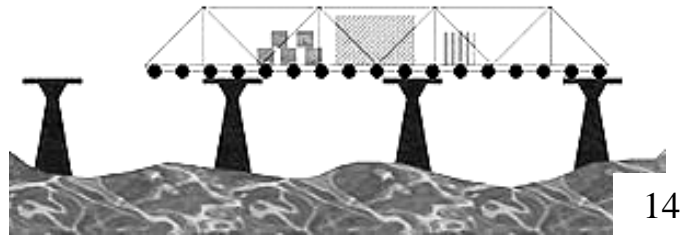
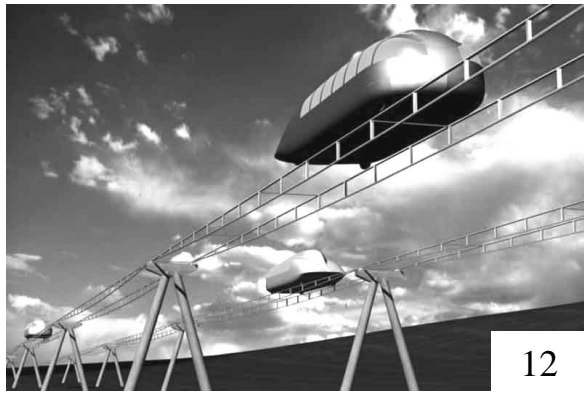
Рис.8. Дворівнева монорейкова дорога Є.І. Попова, Київський центр НТТМ "Прогрес", 1989 р.

Рис.9. Варіант монорейкового транспорту А.Е. Юніцького – моно-«юнібус» Ю-371РЕ

Рис.10. Варіант дворейкового транспорту А.Е. Юніцького – «юнібус» Ю-322РЕ

Рис.11. Анкерні опори біля вокзалу СТЮ (А.Е. Юніцький)

Рис.12. Струни-ферми + Л-подібні опори. Струнний транспорт А.Е. Юніцького – проект для м. Ханты-Мансійськ, Сургут – перша у світі реалізація задумана на літо 2009 р.).

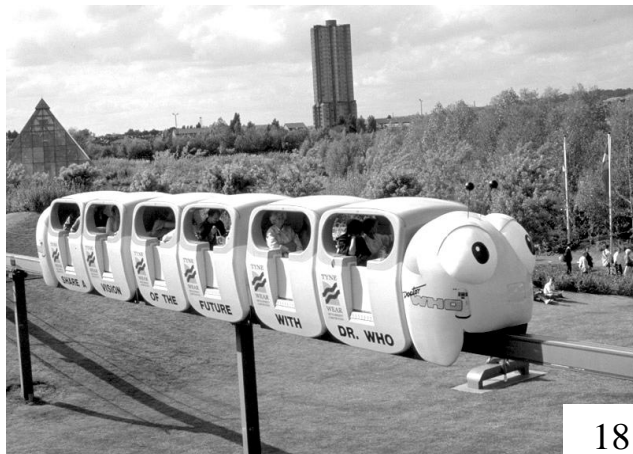
Рис.13. Струни-ферми + Y-подібні опори. Струнний транспорт А.Е. Юніцького
Рис.14. «Фермомобиль» (Братський філіал Іркутського Політехнічного інституту)

Рис.15. Опора струн – фермова башта. Струнний транспорт А.Е. Юніцького

Рис.16. Опора струн – пілон + ферми. Струнний транспорт А.Е. Юніцького

Рис.17. Опора струн – ферми + рама. Струнний транспорт А.Е. Юніцького

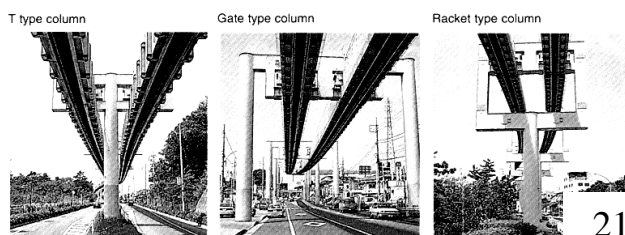
18

19

20

21

22

23

Рис.18. Опора – стовп під рейку. Паркова монорейкова дорога

Рис.19. Г-подібна опора. Монорейкова дорога (Хьюстон, Техас, 1956)

Рис.20. Опора під нахилом (ALWEG, 1952)

Рис.21. Рамні опори під рейки від виробника: Т-подібна, П-подібна, «Ракетка»

Рис.22. Монорейкова дорога на основі мостової структури

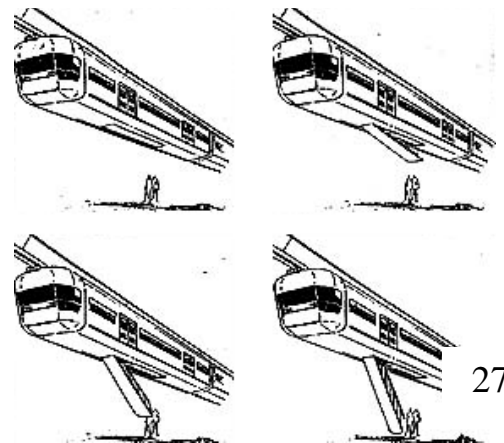
Рис.23. Монорейкова дорога (Кельн, Німеччина)

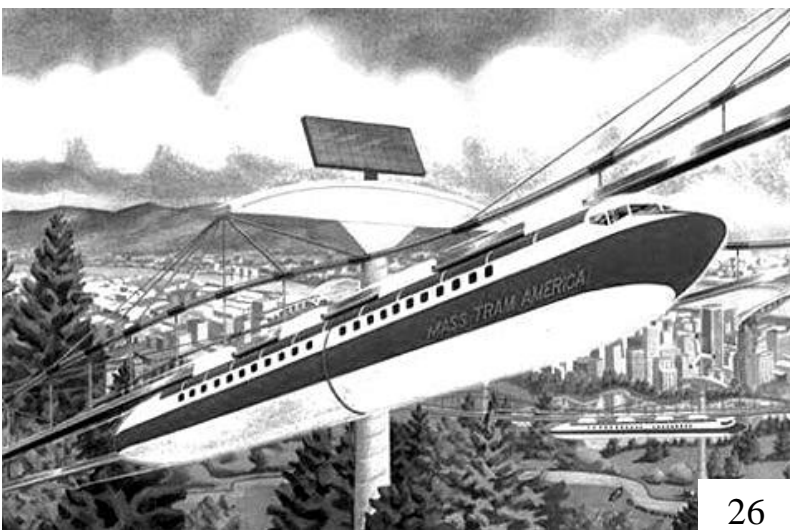
24

25

27

26

Рис.24. Рама-рейка (проект компанії «Tubular Rail Inc»)

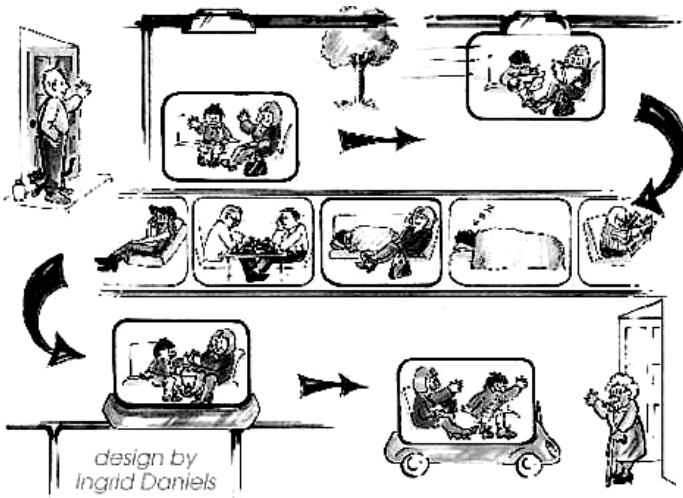
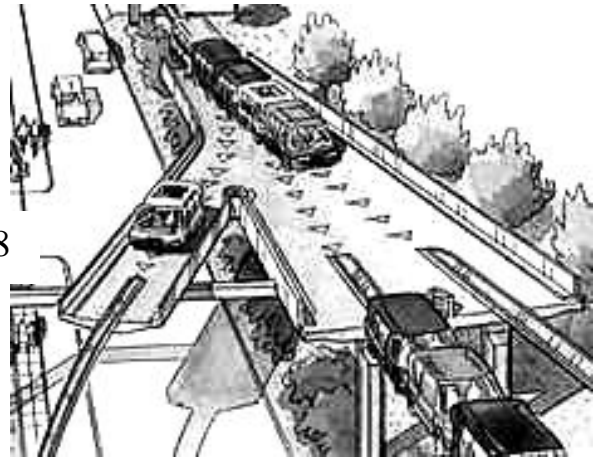
Рис.25. Транспортний «модуль»-магазин (компанія ІКЕА, м. Кобе, Японія)

Рис.26. Переробка фюзеляжів літаків в аеромодулі: за Б. Міслером (ілюстрація Mass Tram America)

Рис.27. Принцип евакуації (ADA – Americans with Disabilities Act)

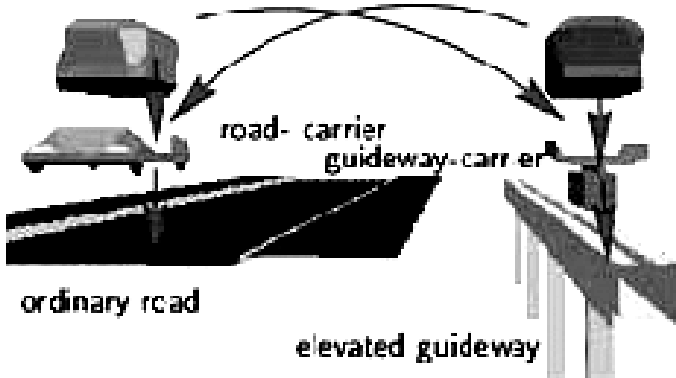

28

cabin for freight   cabin for persons

29

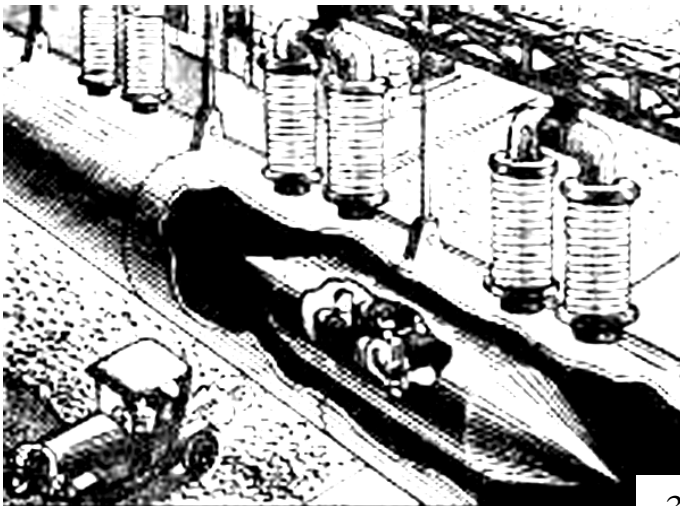

ordinary road

elevated guideway

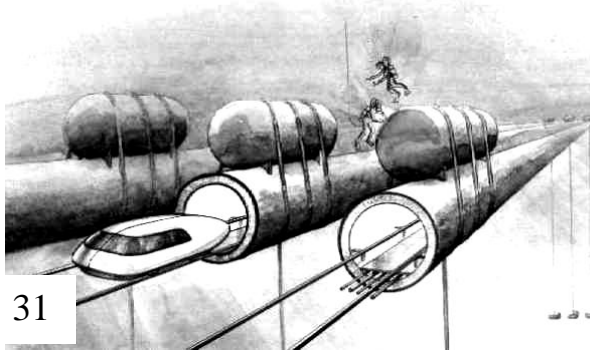
Рис.28. Дорожньо-рейковий «мобіль» (від компанії RUF International, Данія)

Рис.29. Житловий або вантажний «транспортний модуль» за принципом контейнеру, який передбачає наближення трьох складових: кабіни-модуля, кур'єра-перевізника, шляху-дороги (MAIT international e.V., Joerg Schweizer, John Greenwood)

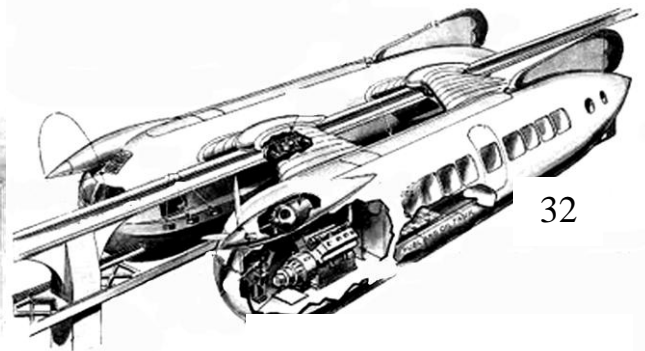

30

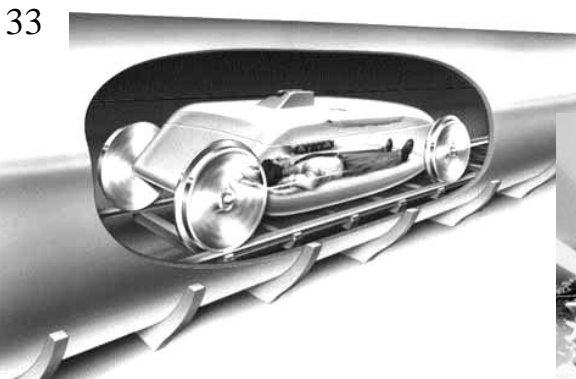
Рис.30. Рейк-труба з вакуумом для «трубольоту» Б.П. Вайнберга, 1912 р. (малюнок В. Овчинського)

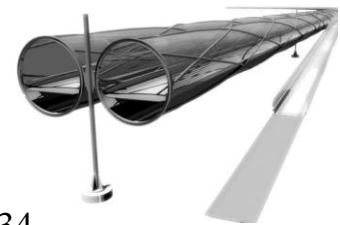
31

32

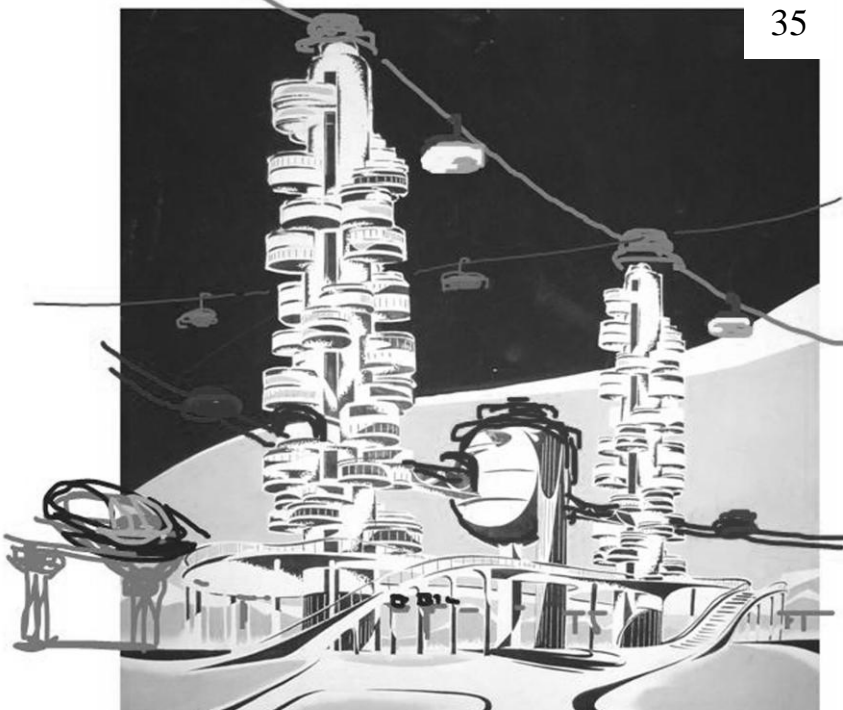
33

34

35

Рис.35. Композиційно-планувальні схеми будівель та споруд в залежності від розташування рейкової дороги, СРД або ВРД та відносно: архітектурного середовища:

1 – відокремлена; 2 – «ковзна»; 3 – виїмчаста; 4 – ковзно-виїмчаста; 5 – наскрізно-виїмчаста (пропозиція автора)

Рис.31. Трубчаста дорога під водою для струнного транспорту А.Е. Юніцького

Рис.32. Монорейкова дорога з транспортним «модулем»-амфібією (1934 р.)

Рис.33. Рейки у вакуумі (Fast Tube System, Англія)

Рис.34. Велосипедна дорога другого рівня для Торонто (архит. Кріс Хардвік, Канада)

Таким чином, в ході аналізу альтернативних видів транспорту було виявлено, що в залежності від: виду двигуна; способу розташування «транспортного модуля» відносно рейку; конструктивних елементів рейкової дороги; концепт-образу «транспортних модулів»; мобільності «транспортних модулів»; візуального зв'язку з навколишнім середовищем; системи стрілочних переходів; засобів безпеки, тощо можуть бути визначені образ та композиційно-планувальні схеми нових сучасних будівель та споруд.

Рейковий транспорт другого рівня (надземний) є перспективним видом транспорту вже майже 200 років, і, нажаль, так і залишається для майбутнього. Тому лише тільки на основі комплексного підходу до архітектурного проектування будівель разом з СРТ та ВРТ можна досягти наближення до нас цього майбутнього. І згодом не такими вже далекими стануть для нас житлові будинки з капсулами, що літають, адже з моменту задуму «міста що літає» Г.Крутікова вже пройшло трохи більше 80 років...

Перелік посилань на джерела:

1. Чиркин В.В., Петренко О.С., Михайлов А.С., Галонен Ю.М. Пассажирские монорельсовые дороги.– М., «Машиностроение», 1969, 240 с.
2. Астахова Н. Кольцевая подушка // Техника - Молодежи, №2, 1972.
3. Антонов В. ДжАЛ становится на рельсы // Техника Молодежи, №12, 1978.
4. Адасинский С.А. Городской транспорт будущего.– М., «Наука», 1979.
5. Лебедев И. И все-таки монорельс! // Техника - Молодежи", №5, 1989.
6. Ілюстративний матеріал // <http://www.megreen.org.ua>, www.membrana.ru; www.monorails.org; www.monorail.ru; www.wisoveg.de; www.unitsky.ru; www.stt21.ru; www.popmech.ru; www.velo-city.ca; www.dself.dsl.pipex.com

Аннотация

В статье рассматривается типология рельсового транспорта и его влияние на образ и композиционно-планировочную структуру современного здания.

Ключевые слова: альтернативный вид транспорта – рельсовый, композиционно-планировочная структура современных зданий.

Annotation

This article focuses on typology of rail transport and its influence on the image of composite and planning structure of a modern building.

Key words: an alternative type of transport – rail transport, composite and planning structure of a modern building.

УДК 72.012.27+728.27+725

Г.В.Кузьміна,

доцент каф. інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

КОНСТРУКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИСОТНИХ СПОРУД

Анотація: розглядаються питання конструктивної організації висотних споруд. Аналізуються фактори, які впливають на розрахунок та вибір певної конструктивної схеми в залежності від висотності будівлі. Розглянуто різні конструктивні системи висотних об'єктів.

Ключові слова: конструктивна організація висотних споруд, міцність та стійкість несучих конструкцій та елементів висотного будинку, раціональні форми висотних об'єктів.

Одним з вагомих напрямків сучасної містобудівної діяльності є зведення висотних будівель. Їх проектування та будівництво здійснюється в рамках експерименту, під постійним державним наглядом, з залученням базових наукових установ будівельної галузі України.

Одним з головних аспектів проектування, будівництва та експлуатації висотних будівель є забезпечення їх міцності, надійності та безпеки. Кожен висотний об'єкт являє собою складну конструктивну систему з великою кількістю інженерних комунікацій високої технічної складності, при вирішенні та розрахунку якої враховуються такі особливості, як:

- високе навантаження на несучі конструкції;
- високе значення горизонтальних (у першу чергу, вітрових) навантажень;
- проблеми забезпечення спільної роботи в несучих конструкціях таких матеріалів, як сталь і бетон, а також неоднаково навантажених елементів конструкцій, наприклад, колон і стін;
- підвищена значущість впливу ряду природних (сейсмічних, атмосферних, аеродинамічних) і техногенних факторів (вібрації, шуми, аварії, пожежі, диверсійні акти, локальні руйнування) на безпеку експлуатації об'єкту;
- підвищені вимоги пожежного та інших видів безпеки [1].

Питаннями, які пов'язані з конструктивною будовою та її безпекою займаються науково-дослідні інститути країни, такі як НДІ будівельних конструкцій, НДІ будівельного виробництва, НДІ пожежної безпеки. Фахівцями проводяться дослідження щодо розрахункових моделей висоток, виготовлення та випробування макетів у аеродинамічній трубі з метою визначення вітрових навантажень та коливань, розробляється та впроваджується методика моніторингу конструкцій під час будівництва та

експлуатації, виготовляються зразки основних несучих конструктивних елементів і випробуються на вогнестійкість.

Конструктивна система висотного будинку повинна забезпечити міцність і стійкість несучих конструкцій та елементів висотного будинку під дією розрахункових навантажень та впливів, а також опір прогресуючому обваленню при виникненні надзвичайних ситуацій.

Конструктивні рішення повинні забезпечити термін служби висотного будинку не менше 150 років з урахуванням належного експлуатаційного обслуговування та можливого відновлення ресурсу будинку за допомогою капітальних ремонтів [2].

У сучасному висотному будівництві застосовують різні конструктивні системи і схеми з різноманітними варіантами компонувань. Конструктивні системи, які використовуються у висотному будівництві, можна розділити на каркасні, стінові, стовбурні та коробчасті (оболонкові). У свою чергу каркасні системи підрозділяються на рамно-каркасні, каркасні з діафрагмами жорсткості. Серед стінових систем використовуються схеми з поперечними або перехресними несучими стінами. Змішані системи мають окремі ознаки двох інших систем, до них відносять каркасно-стовбурні та коробчасто-стовбурні («труба в трубі» або «труба у фермі») (рис. 1). Кількість можливих варіантів комбінованих систем досить широка.

Вибір тієї або іншої конструктивної системи залежить від багатьох факторів, основними з яких є висота будинку, умови будівництва (сейсмічність, ґрунтові особливості, атмосферні, особливо вітрові впливи), архітектурно-планувальні вимоги.

Для забезпечення підвищення просторової жорсткості конструктивної системи висотного будинку застосовуються: розвинені в плані і симетрично розташовані ядра та діафрагми жорсткості; конструктивні системи із зовнішніми стінами по всьому контуру будинку (оболонкового типу); конструктивні системи із симетричним та рівномірним розташуванням несучих конструкцій в плані і по висоті будинку та відповідно з рівномірним розподілом вертикальних навантажень; горизонтальні балочні або розкісні пояси жорсткості на рівні технічних поверхів, що забезпечують спільну роботу на згинання всіх вертикальних конструкцій будинку.

Висотні будинки можна розділити на діапазони за висотою, для кожного з яких характерні свої конструктивні рішення.

Система з поперечними або з перехресно-несучими стінами завдяки високій жорсткості найбільш ефективна в будинках висотою до 150 м. Ця система забезпечує найбільшу жорсткість будинку, але вона не придатна для будівель, в яких необхідне гнучке планування приміщень (офісних,

громадських та інших). Її застосовують при будівництві житлових будинків і готелів. Несучі конструкції цих будинків виконують як у збірному, так і монолітному варіантах.

Будинки з несучим каркасом (рамний каркас, каркас із діафрагмами жорсткості) зводять переважно висотою до 200 м. Каркасні конструктивні системи мають компоновочні схеми, що найкраще задовольняють об'ємно-планувальним рішенням і функціональному призначенню об'єктів будівництва. Однак з ростом поверховості ускладнюються конструкції рамних вузлів для сприйняття горизонтальних навантажень, що диктує перехід до рамно-зв'язкової системи каркасу з розкісними сталевими вертикальними діафрагмами жорсткості або із суцільними залізобетонними стінами – діафрагмами жорсткості.

Незалежно від висоти будинку при розробці його об'ємно-планувального рішення максимально намагаються дотримуватися пропорцій, що забезпечують необхідну жорсткість будівлі і обмежують коливання верхньої частини при горизонтальних навантаженнях. Звичайне відношення меншого розміру в плані до висоти будинку становить 1:7. При співвідношеннях більше зазначених є загроза прискорення коливань перекриттів верхніх поверхів, помітно зростає деформативність несучого остова, що негативно позначається як на експлуатаційних характеристиках, так і на перебуванні людей на верхніх поверхах.

Для підвищення опору зовнішнім впливам несучої системи будинків висотою більше 150-200 м застосовують стовбурні (з ядром жорсткості), коробчасті (оболонкові) та стовбурно-коробчасті конструктивні системи.

У стовбурній системі жорсткість висотного будинку забезпечується схово-ліфтовим вузлом, що розташовується, як правило, у центральній частині будинку і виконується з монолітного залізобетону, сталевих конструкцій або їхньої комбінації. Жорсткість стовбурної системи, її стійкість і здатність до гасіння горизонтальних коливань забезпечуються закладенням центрального стовбура у фундамент. У свою чергу, стовбурні системи мають різновиди: консольне обпирання перекриттів на стовбур, підвішування зовнішньої частини перекриття до верхньої несучої консолі (аутригера), обпирання перекриттів за допомогою стін на нижче розташовану несучу консоль, проміжне розташування несучих консолей висотою в поверх із передачею на них навантаження від частини поверхів (рис. 2) [3].

Підвищення жорсткості несучого остову висотних будинків зі стовбурними конструктивними системами і їх опору дії динамічних горизонтальних впливів досягають використанням аутригерних структур, які виконують функцію елементів, що несуть на собі частину навантаження від

перекриттів. Як правило, це досить тверді плоскі або просторові конструкції, розташовані по висоті будинку з певним кроком (зазвичай у рівнях технічних поверхів) і з'єднані між собою вертикальними стрижневими елементами (розкісними або безрозкісними фермами), що забезпечують у випадку деформації стовбура повернення його у вертикальне положення (демпфірують навантаження).

Компоновочна схема каркасно-стовбурної системи включає центральний стовбур, що сприймає основну частку всіх навантажень, і розташовані по периметру будинку несучі елементи у вигляді окремих стійок (колон), решітчастих систем (ферм, стрижнів та ін.), пілонів. Забезпечення спільної роботи стовбура та каркасу здійснюється також за допомогою аутригерних структур.

Коробчаста (оболонкова) конструктивна система є максимально жорсткою серед всіх систем завдяки зовнішній несучій оболонці, яка може виконуватись у вигляді безрозкісної та розкісної решітки зі сталі або залізобетону. Ця система використовується для будівель вище 200 м.

У випадках, коли жорсткості стінової, каркасної або стовбурної системи недостатньо, використовують комбіновані рішення конструктивних систем. Так, для споруд вище 100 поверхів використовують сполучення коробчастої та стовбурної систем («труба в трубі»), що ще більше підвищує жорсткість конструкції. В цій конструктивній системі всі горизонтальні та вертикальні навантаження сприймаються внутрішньою та зовнішньою трубними системами. Їх сумісна робота при горизонтальних навантаженнях забезпечується ростверками, що розташовуються зазвичай в рівнях технічних поверхів.

Більша жорсткість створюється у разі використання стовбурно-коробчастих систем з діагональними зв'язками («труба у фермі»). Разом з тим ці системи не дозволяють застосовувати пластичні рішення фасадів і вимагають частого розташування несучих стійок по периметру будинку.

Підвищення опору будинку вітровим навантаженням можна досягти не тільки за рахунок застосування відповідних конструктивних систем, але й шляхом вибору раціональної форми в плані. Численні закордонні дослідження, виконані продуванням моделей в аеродинамічних трубах і комп'ютерній симуляції за допомогою програмного забезпечення, показали, що оптимальною формою плану висотного будинку є коло або фігура, близька за формою до кола. Еліптична і квадратна форми хоча й уступають круглій, але також забезпечують достатню опірність будинку горизонтальним навантаженням [3].

Опір висотного будинку вертикальним і горизонтальним навантаженням залежить не тільки від форми плану, але й від форми вертикального перерізу та

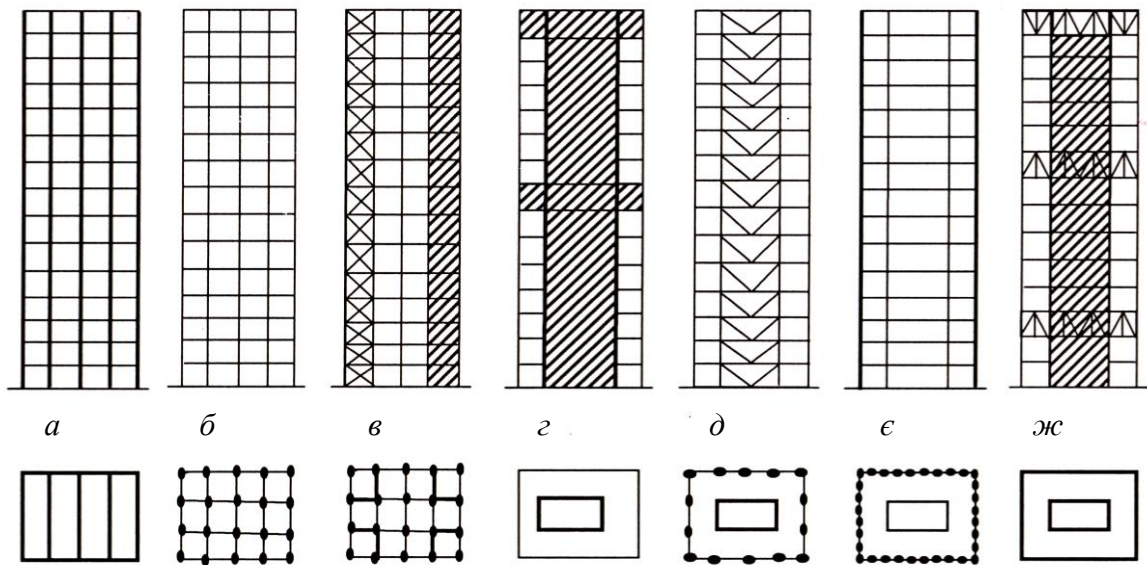

Рис. 1. Конструктивні системи висотних споруд: *а* – з поперечними несучими стінами; *б* – рамно-каркасна; *в* – каркасна з діафрагмами жорсткості; *г* – стовбурна; *д* – каркасно-стовбурна; *е* – коробчаста; *ж* – коробчато-стовбурна

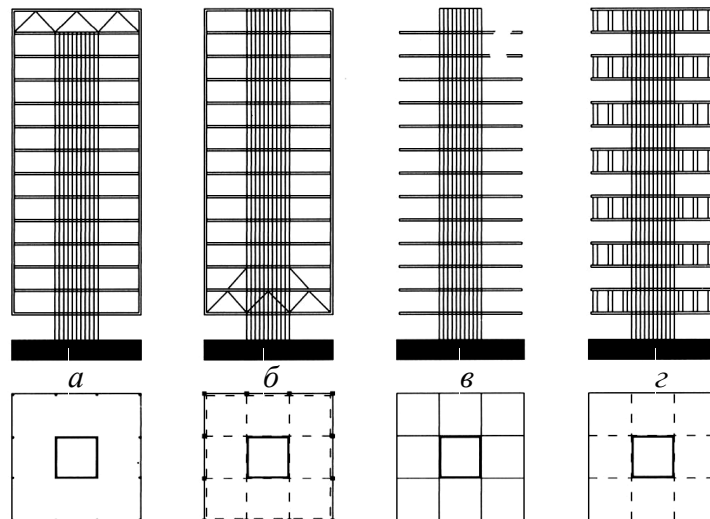

Рис. 2. Варіанти стовбурних систем: *а* – підвішування на верхню консоль; *б* - обпирання на нижню консоль; *в* – консольне обпирання перекриттів на стовбур; *г* – проміжне розташування несучих консолей

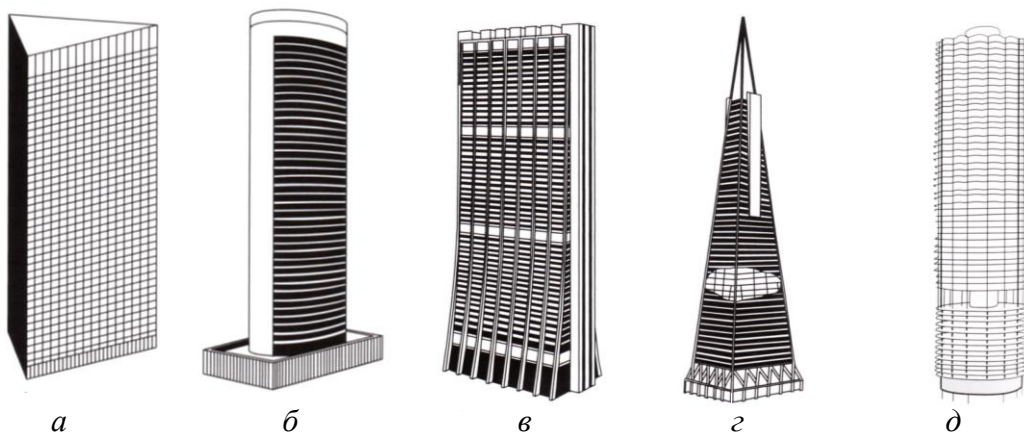

Рис. 3. Рациональні форми висотних споруд: *а* – трикутна призма; *б* – еліптична; *в* – форма, що звужується догори; *г* – конусна; *д* – циліндрична

регулярності структури несучої системи. Щодо цього, то до оптимальних форм наближаються конус, трапеція з більшою нижньою основою та прямокутник. Такі профілі мають достатню поперечну жорсткість, особливо у сполученні з регулярною структурою несучої системи (рис. 3).

Вивчення та аналіз містобудівних та геологічних умов будівництва висотної будівлі, її функціонального призначення дає змогу архітекторам та інженерам обирати оптимальне рішення конструктивної будови споруди, що забезпечить їх просторову жорсткість, міцність та безпечність експлуатації.

Література

1. Висотне будівництво – комплекс технічно складних проектно-будівельних проблем / Ю. Й. Казмірук О. П. Авдієнко, А. А. Нечепорчук [та ін.] // Нові технології в будівництві. – К. : НДІБВ, 2006. – № 1 (11). – С. 2–4.
2. Державні будівельні норми. Будинки і споруди. Проектування висотних житлових і громадських будинків: ДБН В.2.2-24:2009. – [Чинні від 2009-09-01]. – К.: Мінрегіонбуд України, 2009. – 133 с. – (Державні будівельні норми).
3. Современное высотное строительство. Монография. – М: ГУП «ИТЦ Москомархитектуры», 2007. – 464 с.
4. Маклакова Т.Г. Проблемы становления высотного строительства в России. Режим доступа: <http://library.stroit.ru/articles/verhstroy/index.html>.

Аннотация

Рассматриваются вопросы конструктивной организации высотных сооружений. Анализируются факторы, которые влияют на расчет и выбор определённой конструктивной схемы в зависимости от высоты здания. Рассмотрены различные конструктивные системы высотных объектов.

Ключевые слова: конструктивная организация высотных сооружений, прочность и стойкость несущих конструкций и элементов высотного здания, рациональные формы высотных объектов.

Annotation

The questions of structural organization of height buildings are examined. Factors which influence on a calculation and choice of certain structural chart depending on the height of building are analyzed. The different structural systems of height objects are considered.

Keywords: structural organization of height buildings, durability and firmness of bearings constructions and elements of height building, rational forms of height objects.

УДК 72.02:725.85/89

О.О.Попова,
студентка архітектурного факультету, гр. АБС-57, КНУБА

ПРОЕКТУВАННЯ ВЕЛИКОПРОЛЬОТНИХ СПОРТИВНИХ СПОРУД З ВИКОРИСТАННЯМ КЛЕЄНОЇ ДЕРЕВИНИ

Анотація: наведено огляд методів перекриття великопрольотних спортивних споруд та аналіз використання клеєних дерев'яних конструкцій в їх проектуванні.

Ключові слова: спортивні споруди, клеєна деревина, великопрольотні конструкції.

В сучасній архітектурі будівництво спортивних та фізкультурно-оздоровчих споруд мають велике значення. По-перше, це крупна громадська споруда. По-друге, великі розміри будівлі та переважно периферійне місцезнаходження призводить до того, що частіше за все замовником виступає певна спілка або місто, а це вже дає можливість архітектору залишитись достатньо незалежним по відношенню до замовника, тому що саме архітектор відповідає як за естетичний вигляд будівлі, так і за її функціональність. Та по-третє, масштаб цих споруд надає їм домінуючий характер в місцевості, тому є дуже привабливим об'єктом для інвесторів та проектувальників. [1, с.5].

Все більше присвоюючи собі емблематичні функції, які раніше належали закладам культури, театрам і музеям, спортивні споруди виступають не тільки як найбільш коштовна будівля, але і як найпередовіші з точки зору конструктивно-технічних та архітектурно-образних рішень. В певній мірі на сьогодні вони є «частково закритою книгою» вітчизняного архітектурного життя. Як і будь яке слово, цей «підручник по архітектурі» чекає свого автора, свого редагування, йому потрібні майстри по розробці досконалих конструктивних рішень, котрих в наш час занадто мало. Інакше розрив між якістю проектного рішення та рівнем його реалізації навряд чи буде подолано. Тема спортивних та фізкультурно-оздоровчих споруд рідко підіймається в наш час. Раніше масовий спорт, та спорт великих досягнень були зорієнтовані в більшій степені на молодь, але зараз в цю сферу вливається майже все населення, інша справа, що доступність спорту достатньо обмежена. [1, с.14].

Андрій Миколайович Тупольов, любив говорити про те, що приваблива машина літає, а неприваблива – ні. Наші образи формуються в цій культурній атмосфері. Лише за умови гармонійного поєднання функцій, об'ємно-просторової композиції, кольору та логічного, адекватно сприйманого конструктивного рішення споруда стає витвором будівельного мистецтва. Саме

конструктивне рішення несе основне естетичне навантаження в об'єктах, що ставлять складні інженерні завдання: телевежах, мостах, універсальних залах, спортивних спорудах з великопрольотними покриттями. Логічна конструкція практично завжди красива і економічна. Цей зв'язок краси і економічності – найважливіше з її властивостей. Ми чекаємо від великопрольотних конструкцій легкості та естетичної досконалості, яких можна досягнути вирішивши несучу конструкцію в чистій формі і розташувавши її елементи в належному порядку, що створює хороші пропорції, простоту і завершеність. Безлад в спорудах рідко справляє хороше враження, хоча і тут зустрічаються виключення. [1, с.15].

За словами Гідеона необхідно, щоб «в результаті будівництва виникло щось, виконане з уявою, таке, що не залишає нас байдужими».

Застосування великопрольотних конструкцій дає можливість максимально використовувати несучі якості матеріалу й одержати за рахунок цього легкі і економічні покриття. Зменшення маси конструкцій та споруд є однією з основних тенденцій у сучасному будівництві. Зменшення маси означає зменшення обсягу матеріалу, його видобутку, переробки, транспортування і монтажу. Тому цілком природний інтерес, який виникає у будівельників і архітекторів до нових форм конструкцій, що дає особливо великий ефект у покриттях. [3].

Великопрольотні конструкції покриттів можна поділити за їх статичної роботі на дві основні групи систем великопрольотних покриттів:

- площинні (балки, ферми, рами, арки);
- просторові (оболонки, складки, висячі системи, перехресно-стержневі системи тощо). [3].

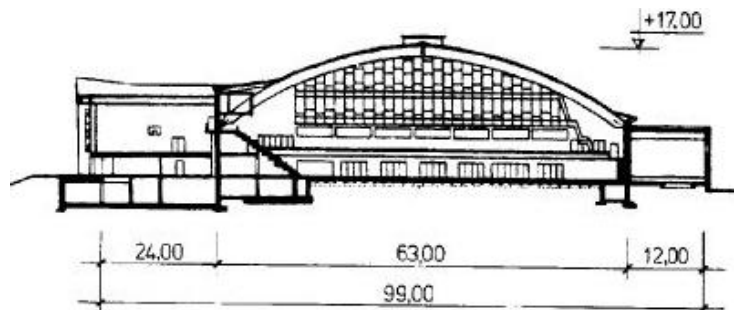
Для виготовлення великопрольотних конструкцій використовують різні матеріали, в тому числі деревину, залізобетон і метал. Крім цього великопрольотні системи виконуються зі спеціальних тканин, а в окремих елементах можуть застосовуватися троси і вуглепластик. [4].

Використання збірного залізобетону для зведення великопрольотних приміщень спортивних споруд для українських будівельників не новий напрямок діяльності. Збірні залізобетонні каркаси по своїй економічності, довговічності і вогнестійкості сьогодні відносяться до найбільш прогресивним і використовуваних будівельних конструкцій. [4].

В останнє десятиліття будівництво великопрольотних металевих будівель зросло бурхливими темпами. За оцінками експертів, великопрольотні конструкції з металу застосовуються не тільки в промисловій архітектурі, але і в громадській. Наприклад, у місті Суми компанія Ruukki реалізувала великопрольотний проект легкоатлетичного манежу, розміри якого становлять 60x96x15, 6м. [4].

Великопрольотні клеєні дерев'яні конструкції вже давно використовують, наприклад, при зведенні аквапарків і критих басейнів у Європі. Ці сучасні будівельні конструкції широко застосовують і в Російській Федерації. Для виготовлення великопрольотних конструкцій, в тому числі криволінійних у нашого сусіда працює сім підприємств. Поліпшення біологічної стійкості конструкції легко досягається за допомогою давно розроблених і освоєних способів захисту деревини. [4].

Ще частіше виникають заперечення проти використання деревини з міркувань пожежної безпеки. Однак дотримання елементарних правил протипожежної безпеки та нагляду за спорудами, а також використання антипіренів, що підвищують вогнестійкість деревини, дозволяє значно підвищити протипожежні властивості деревини. Один з прикладів, реалізованих у РФ з застосуванням великопрольотних клеєних дерев'яних конструкцій, - Палац Спорту в Архангельську, зал якого перекритий трьохшарнірними клеєними арками прольотом 63 метри. (мал.1) [4].

Мал.1 Палац Спорту в Архангельську

Для багатьох архітекторів проектування і зведення споруд з використанням металевих і залізобетонних конструкцій є звичайною, повсякденною роботою, проте якщо потрібно будувати з деревини, яка навідріз від інших будівельних матеріалів, і в конструкціях продовжує жити і вже тому ставить свої умови і має свої можливості, багато хто з них проявляє невпевненість. Але різноманітні властивості деревини, краса, можливість створювати з її допомогою різноманітні форми, а також надійність, міцність деревини і здатність її витримувати великі навантаження дає їй переваги при підборі матеріалу для проектування великопрольотних спортивних споруд. [2].

У сучасному світі, такому, що відчувається як тяжко перетехнізованому, помітне зниження естетичного рівня будівництва. Прагнення відійти від чисто функціонального підходу, що не задовольняє нас естетично, визначеного, в першу чергу, економічними чинниками, викликало хвилю ностальгії по минулому. І здається своєчасним почати відноситися до дерев і лісів по-новому - цінувати їх і проявляти до них підвищену увагу та інтерес. [2,с.6].

Науково-дослідні роботи, особливо проведені за останні тридцять років, дозволили отримати досить точні дані про фізичні і механічні властивості будівельної деревини що дає можливість виробляти точні розрахунки будівельних елементів і конструкцій з дерева відповідно до вимог, що

пред'являються у кожному конкретному випадку. На підставі дослідницьких даних були розроблені норми, що містять вимоги до якості матеріалу. [2,с.7].

Завдяки цим нормам прийнятим на підставі проведених випробувань, став можливий контроль якості матеріалу, що проводиться частково на виробництві, а частково в спеціальних установах. [2,с.7].

Внаслідок прийнятих заходів захисту деревини від шкідливих дій значно зросла довговічність дерев'яних будівельних конструкцій. Крім того, нині є багато можливостей запобігання пожежам в дерев'яних спорудах шляхом оберігання деревини від вогню або значного зменшення її займистості. [2,с.7].

Френк Ллойд Райт вважав, що рішення звести будівлю з дерева виникає особливо тоді, коли це дозволяє оптимально використовувати його якості і показати, що при будівництві «може бути виявлена краса дерева, що полягає в його властивостях».

Використання клеєної деревини має свої недоліки і переваги. До переваг можна віднести те, що деревина порівняно легкий матеріал; вона легко піддається обробці як на заводах, так і на будівельних майданчиках; будівельні деталі з деревини можуть бути сполучені різними способами; конструкції з клеєної деревини дозволяють створювати форми, важко або зовсім не здійсненні при використанні інших матеріалів; конструкції особливого виду (наприклад, оболонки) часто є економічнішими, ніж бетонні або інші масивні конструкції; клеєна деревина має ряд цінних будівельно-фізичних властивостей, наприклад високою теплоемністю; легкий і економічний монтаж опалення, електропроводки, санітарного обладнання, кліматичних систем; екологічність матеріалу; здешевлення будівництва на 35-65% в порівнянні з традиційними - з металу і бетону; I група вогнезахисної ефективності при обробки в заводських умовах. [2,с.8].

Кожного разу, коли передбачається побудувати що-небудь з клеєної деревини, йдеться про щось нове, навіть якщо при цьому використовується застаріла техніка будівництва. Тільки коли архітектурні і конструктивні компоненти знаходяться в максимальній відповідності один з одним може бути досягнута деяка єдність структури, яка і є справжньою архітектурою. [2,с.8].

В Польщі а Литві нещодавно були прийняті нові будівельні норми по проектуванню критих басейнів, в яких говориться про те, що треба використовувати дерев'яне перекриття приміщення, тому що випаровування хлору є згубним для інших будівельних матеріалів. Наприклад в залізобетонних конструкціях хлор руйнує бетон та призводить до корозії армування.

Дерево має властивості, які не лише роблять його технічно і функціонально привабливим та застосовним в будівництві спортивних споруд, але і спонукають відчувати симпатію до цього матеріалу. Ніякий інший

матеріал не може так легко забезпечити високу теплоізоляцію без небажаних "мостів холоду", які такі не бажані в спортивних, а тим більше фізкультурно-оздоровчих спорудах. [2,с.6].

В спортзалі, обробленому деревиною, людина зазвичай добре себе почуває, і не без підстав говорять, що дерево - "теплий" будівельний матеріал. Природний колір дерева викликає у нас приємне почуття, його жовтувате або коричневе забарвлення ми схильні визначати, як "теплу". Навіть коли старі дерев'яні споруди набули з віком сірого кольору, він сприймається як сріблясто-теплий. [2,с.6].

Мал.2 Металеві конструкції

Мал.3 Конструкції з клеєної деревини

Нижче приведена відповідність необхідних умов для проектування спортивної споруди та конструкцій з клеєної деревини:

цікаве об'ємно-просторове рішення	↔	конструкції з деревини дозволяють створювати різноманітні форми
естетична виразність та оздоблення інтер'єру спортивних залів	↔	в спортзалі, обробленому деревиною, людина зазвичай добре себе почуває
захист конструкцій від агресивного хімічного середовища (в басейнах)	↔	агресивний вплив хлору не руйнує дерев'яні конструкції
складність возведення великопрольотних споруд	↔	деревина порівняно легкий матеріал, можливість витримувати великі навантаження, простота монтування

Дослідивши деякі аспекти будівництва з використанням клеєної деревини, можна зробити висновок, що на відміну від інших будівельних матеріалів возведення спортивної будівлі з використанням клеєної деревини дозволяє

максимально відтворити всі функціональні, естетичні та конструктивні властивості, які необхідні для відмінного функціонування спортивного закладу.

Список використаних джерел

1. Проект Россия № 27/ Спорт: Журнал. Москва-Амстердам: Изд-во А-Фонд, 2003.
2. Атлас деревянных конструкций/ К.-Г. Гётц, Д. Хоор, К. Мёлер, Ю. Наттерер; Пер. С нем. Н. И. Александровой; Под ред. В. В. Ермолова. – М.: Стройиздат, 1985. – 272 с., ил.
3. Демина А. В., Здания с большепролетными покрытиями: Учеб пособие. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2003. 88 с.
4. Николай Бойко. Статья № 7/Архитектура пространства/ Журнал "Строительство и реконструкция", 2009. <http://www.stroy-ua.net/kommercheskoe-stroytelstvo/arkhytektura-prostranstva.html>

Аннотация

Приведен обзор методов перекрытия большепролетных спортивных сооружений и анализ использования клееных деревянных конструкций в их проектировании.

Ключевые слова: спортивные сооружения, клееная древесина, большепролетных конструкции.

Annotation

An overview of the methods overlap span of sports facilities and analysis of the use of glued wooden structures in their design.

Keywords: sports facilities, plywood timber, large-span structures.

УДК 72.012.8:725:621.397(045)

О.П.Олійник,*кандидат архітектури, професор НАУ,***А. С.Гакман,***студент 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій та дизайну НАУ*

ПРИЙОМИ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ СТУДІЙ

Анотація: наведено прийоми формування дизайну інтер'єру телевізійних студій, що надають нові можливості, для створення більш видовищних, функціональних телевізійних студій.

Ключові слова: телевізійна студія, дизайн інтер'єру, віртуальна телестудія, рір-екран.

Телебачення, яке з кожним роком відіграє все більшу роль в інформаційному просторі суспільства, величезну увагу приділяє ефективності донесення інформації, для чого надзвичайне значення має якість облаштування телевізійних студій. При облаштуванні студії необхідно врахувати безліч чинників; навіть незначні речі і деталі можуть грати ключову роль і стати причиною зниження якості або, навпаки, покращити кінцевий продукт. Крім суто технологічних, велике значення мають економічні, соціальні, просторово-планувальні чинники, дизайн і облаштування студій.

Телевізійною студією, що займає начільне місце в організації телепередач, називається не лише стаціонарний телевізійний павільйон, який розташований на території телецентру, але і комплекс на базі пересувної телевізійної станції (ПТС), який дає можливість знімати телепередачі, що постійно потребують зміни місця та умов зйомки і містить режисерські і технічні приміщення усередині фургона. Крім того, існують телевізійні комплекси, спеціально обладнані для постійних телетрансляцій. Наприклад, вони створюються на стадіонах, в театрах, в будівлях уряду і т. і. Очевидно, що в цьому випадку знімальний простір погано адаптований для телебачення.

Телевізійна студія зазвичай включає декілька робочих приміщень: фактичний простір, в якому розташовані камери і об'єкти телевізійної зйомки, одне або більше приміщень для режисерської бригади, приміщення для технічного персоналу, машинний зал. Знімальний павільйон, як правило, повністю адаптований для зручної і якісної зйомки телепередач - містить спеціалізоване світло, необхідні пристрої комутації, зручну комунікацію між всіма учасниками зйомки.

Аналізуючи існуючі в нашій країні і за кордоном телевізійні студії і ПТС, можна зробити висновок, що всі вони дуже різні, оскільки пов'язані з творчим і

технічним персоналом і їх перевагами. Одні і те ж устаткування, що використовують в одному телецентрі, може виявитися абсолютно неприйнятним в іншому. Вкладені в студію можливості, резервування, зручність в обслуговуванні, гнучкість можна оцінити лише після певного часу практичної експлуатації.

Дуже важливою є організація студійного середовища, адже це створює атмосферу і простір, які потім будуть пізнаватися глядачем від передачі до передачі. Для створення середовища існування передачі, у свою чергу, використовують відповідні декорації, до яких вже пристосовують графіку та обирають спосіб для демонстрації необхідних для конкретної передачі сюжетів, знятих на натурі. Декорації створюють реальний або віртуальний простір знімального процесу, образ телепередачі або студії, згідно з задумом режисера.

Слід також пам'ятати, яку роль грає інтер'єр студії для телепередачі та телецентру в цілому. Студія надає ведучому простір для існування, а станції в цілому – телевізійне «обличчя». Студійна декорація – це телевізійний простір, який представлений глядачеві, тобто його можна порівняти її з вестибюлем будівлі, де відвідувачі одержують перше уявлення про установу. Якщо дизайн банківського вестибюля покликаний вселити відвідувачу відчуття надійності, такту і масштабності, щоб відвідувач захотілося залишити крупні внески саме в цьому банку, задача інтер'єру студії полягає в тому, щоб переконати глядача в масштабності і відповідальності каналу. Вони повинні відчувати довіру до пропонованої інформації і до людей, що її несуть. Студійна декорація покликана сприяти цьому.

Студійний дизайн, який відповідає характеру і манері ведучого, визначає стиль і атмосферу студійного простору. Слід зазначити, що дизайнери студійних декорацій в країнах СНД порівняно із західними країнами знаходяться в дуже вигідному становищі, адже у них немає зараз жорстко встановлених рамок і це дає можливість по-справжньому самовиразитися і втілити дух тієї передачі, для якої вони працюють.

Основні технологічні та функціонально - планувальні вимоги до архітектури та дизайну студії:

1. Функціональне призначення павільйону. За призначенням павільйони можуть проектуватися як спеціалізовані або багатофункціональні. Багатофункціональний павільйон вимагає швидкої зміни декорацій і перебудови технологій. Щоб ефективно задовольняти вимоги зміни виробництва, потрібно привернути більше персоналу і/або додати павільйону велику гнучкість.

2. Основна функція павільйону і типи продукції, які плануються в ньому створювати. Під типами продукції розуміються інтерв'ю, програми новин, презентації, стрим-шоу, шоу-програми і так далі.

3. Передбачення внутрішнього використання або комерційного завантаження. Необхідно врахувати: якщо програми продаватимуться або якщо виробничі потужності павільйону здаватимуться в оренду, потрібен павільйон з високими споживчими властивостями. При цілком професійному устаткуванні павільйону задача його площ в оренду стороннім організаціям у вільний від власного завантаження час буде економічно вигідною.

4. Необхідність у забезпеченні мовної виробничої потужності. Повністю мовне устаткування (Broadcast) значно дорожче, ніж устаткування класів "професійний" (Professional) і "промисловий" (Industrial).

5. Технологія відеозйомки, яка передбачається в павільйоні. Павільйони можуть проектуватися однокамерні або багатокамерні. Методом виробництва програм можуть бути багатокамерна, однокамерна зйомки або їх комбінація. Дискусії і конференції, так звані "стрім-шоу (від англійського словосполучення talk-show)", найкращим чином покриваються технологією багатокамерної зйомки, а технологія однокамерної зйомки найбільш підходить для документальних зйомок і драми. Проте використання однієї телекамери з різноманітною периферією - технологія, економічна з погляду придбання, але менш ефективна в процесі експлуатації павільйону із-за перевитрати часу зйомки і необхідності великих інвестицій в устаткування подальшої обробки зображення і звуку ("постпродакшн"). Якщо потрібно буде організувати трансляції на виїзних заходах, павільйон повинен бути обладнаний легкими камерами, які швидко конфігуруватимуться для портативного використання (позастудійне відеовиробництво (ВВП) або "флай-евей кити").

6. Частота використання павільйону. Щоденне багатогодинне використання вимагає більше персоналу і великих інвестицій в гнучкість устаткування, щоб досягти швидших змін устаткування і декорацій. Швидка зміна типів програм спричиняє за собою особливо крупні інвестиції в гнучкі системи освітлення. Останні вимагають менше зусиль, але сама гнучкість досягається за рахунок автоматизації, що робить освітлювальну систему дорожче.

7. Людські ресурси, що планується привернути для експлуатації павільйону. Це може бути місцевий персонал, наймані "вільні художники" (freelance) або комбінація ресурсів.

8. Передбачувана амортизація устаткування. Для деяких видів устаткування амортизація повинна бути не менше року, а для окремих

пристроїв і більше 10 років. Має значення, особливо при комерційному використанні павільйону, і про моральне старіння устаткування.

9. Кількість експлуатаційних витрат. Вартість виробництва, зміст персоналу і обслуговування устаткування повинна включати: фонд оплати праці персоналу (ФОТ), вартість створення і змісту гардероба і реквізитів, орендні і комунальні платежі і так далі.

10. Інвестиційна вартість проекту. Відповідь на дане питання визначається і відповідями на всі вищенаведені питання. [1]

Висновок:

У сьогоденному телевізійному дизайні телестудій немає чітко окреслених тенденцій. Велику роль відіграє тривимірна графіка, і кожен дизайнер використовує ті засоби програмного забезпечення, які потрібні йому в даний момент, якими він володіє і які є можливими для фінансової можливості студії. Отже, єдина тенденція сьогодення – широкий спектр всіх засобів, які можливі на даний момент технологічно, художньо, емоційно.

Використана література

1. Вагнер Д. - Телевизионная компьютерная графика и оформление студии с.45-50.
2. Юровский Ю. Телебачення - пошуки і рішення. Мистецтво, М.,1984. - с.178-187, 193-195.

Аннотация

Приведены приемы формирования дизайна интерьера телевизионных студий, которые предоставляют новые возможности, для создания более зрелищных, функциональных телевизионных студий.

Ключевые слова: телевизионная студия, дизайн интерьера, виртуальная телестудия, вир-экран.

Abstract

An interior design tricks formation of television studios, sho provide new opportunities for creating bilbsh entertainment, functional television studios.

Keywords: television studio, interior design, virtual studio, vir-screen.

УДК 728.5

О.Є.Рогожникова,
кандидат архітектури, доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

ПИТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО – ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИСОТНИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: стаття присвячена питанню висотного будівництва. На прикладі семи найвищих будинків світу розглядається основний функціональний склад та розташування груп приміщень по висоті будівлі.

Ключові слова: висотні будівлі.

Будівництво висотних житлових та громадських будинків в крупних містах зумовлено в даний час дефіцитом землі і економічними міркуваннями. Висотне будівництво є привабливим для інвесторів, воно має в основі головну умову їх зацікавленості – високу економічну результативність. Крім того, розміщення офісів в хмарочосах має ще і іміджевий характер для провідних світових фірм і громадських організацій.

Дефіцит землі на міських територіях, що склалися, приводить до розростання міст, при цьому природне середовище пригноблюється і руйнується. Відповідно до прийнятих Міжнародною академією архітектури в 1994 році концептуальних положень нової архітектурно – містобудівної теорії «НОВА СФЕРА» головною умовою і принципом екологічної рівноваги буде збереження природного середовища, недопущення її неконтрольованого знищення. Необхідність обмеження територіального розвитку міських поселень приводить до розвитку будов по вертикалі, збільшенню їх висоти і використанню підземного простору. Одним з основних принципів моделі «НОВА СФЕРА» є інтеграційний принцип формування архітектурних комплексів.

Цим умовам відповідають висотні будівлі. Відповідно до діючих нормативних документів в Україні висотними об'єктами вважаються будівлі вище 73,5 м (25 поверхів і вище). В світі ця цифра перевищена у багато разів, накопичений істотний досвід висотного будівництва. Так ще у 1959 році Френк Ллойд Райт запропонував для Чикаго концепцію 528-поверхового хмарочоса «Ілінойс Тауер» висотою 1609м з площею 1 700 000м.кв.

В порівнянні з будівлями звичайної висоти висотні будинки мають ряд істотних особливостей. Зокрема, для них повинні більш глибоко опрацьовуватися питання стійкості каркаса будівлі, його протидії природним і технічним навантаженням. Безпека експлуатації і евакуації людей з будівлі вимагають постійного моніторингу.

Висотні будівлі можуть мати різне призначення: бути готелями, офісами, житловими будинками, учбовими будівлями. За статистикою найвищі будинки в світі є офісними. Проте частіше це багатофункціональні комплекси: частина поверхів – офіси, частина – готелі, частина – апартаменти.

Функціональний склад висоток можна розглянути на прикладі семи найвищих будівель в світі, а саме:

1. Дубайська башта Burj Dubai
2. Тайпей 101 в Тайпеї
3. Всесвітній фінансовий центр в Шанхаї
4. Башти Петронас в Куала - Лумпур
5. Сирс – Тауер в Чикаго
6. Цзінь Мао в Шанхаї
7. Другий міжнародний фінансовий центр у Гогконзі.

Рекордсменом по висоті в даний час є башта Бурж Дубай. Висота споруди складає близько 818 метрів при кількості поверхів 160.

Будівництво Бурж Дубай було почато за ініціативою однієї з найбільших риелторських компаній Емірат Emaar Properties. Архітектор проекту Едриан Сміт, що працював раніше над проектом китайської башти Цзінь Мао.

У будівлі Бурж Дубай на нижніх 37 поверхах планується розмістити готель, з 45 по 108 поверхи розмістяться апартаменти. Вище знаходитимуться офіси і приміщення технічного обслуговування. На 123 і 124 поверхах, приблизно на висоті 440м, обладнали величезні обсерваторії і вестибюль. Доставляти службовців, туристів і мешканців на верхні поверхи будуть 54 надшвидкісних ліфта, кожний з яких вміщає до 42 чоловік. У комплексі влаштований гігантський плавальний басейн, парки розваг, магазини, ресторани, фітнес – центр і фонтан завдовжки 275м.

Другою по висоті будівлею в світі є башта Taipei International Financial Centre – Тайпей 101, що побудована в столиці Тайваню Тайпее в 2004 році. Висота башти складає 571 м. У будівлі 101 поверх над землею і 5 підземних поверхів. Автор проекту – архітектор Чан Юн Лі. Постмодерністський стиль будівлі поєднує в собі традиційні азіатські і сучасні європейські елементи. Дизайн ретельно продуманий і з практичної сторони – хмарочос спроектований так, щоб витримувати тайфуни і землетруси. Зовнішні панелі будівлі можуть витримувати пориви вітру швидкістю до 300 км/год; їх товщина досягає 3 см, панелі можуть «зрушуватися» на 18 см і повертатися на місце. Щоб забезпечити хмарочос від наслідків землетрусу, на верхніх поверхах будівлі по осі підвішена металева сфера вагою 600 тонн, яка покликана стабілізувати коливання, викликані підземними поштовхами.

У будівлі розміщуються різні по функції приміщення – від торгових центрів, модних магазинів, ресторанів і клубів на нижніх поверхах до фитнес – центру, офісів на проміжних рівнях і трьох оглядових майданчиків і комунікаційної апаратури на верхніх поверхах.

Шанхайський всесвітній фінансовий центр (SWFC), побудований в престижному районі Шанхаю Луцзяцзуй, був офіційно відкритий в 2008 році і є третьою по висоті будівлею миру. Автор проекту – Уільям Петерсон Фокс, компанія – розробник з японської сторони – Мінарі Морі груп. Будівля складається з 101 поверху, висота будівлі 492м. Проект розроблений на початку 90-х років, перший камінь у фундамент закладений в 1997г. Із-за фінансової кризи 1998 року будівництво було заморожено, фінансування поновилося лише в 2003 році. Завершено будівництво в 2008г.

Будинок Шанхайського Всесвітнього фінансового центру багатфункційний, в ньому розташовані офіси, готелі, конференц-зали, ресторани, торгові центри, на верхніх поверхах знаходяться оглядові майданчики. Розташований на 3-5 поверхах крупний конференц-центр може приймати одноразово до 1000 чоловік. Офіси компаній займають 70 поверхів. Готель Парк Хаятт Шанхай займає верхні поверхи і є самим високо розташованим готелем в світі.

Архітектура Шанхайського фінансового центру викликає багато суперечок. Трапецієвидний отвір у верхній частині хмарочоса додає будівлі специфічний образ, за який воно прозвало «відкривачкою для пляшок». Поборники китайської традиції вважають що цей отвір – дань східної міфології, уявлення народу про зв'язок неба і землі. Є думка, що порожнеча вгорі створена як «місячні ворота» або «ворота дракона» - один з символів, часто вживаний в китайській архітектурі і дозволяючий вільно протікати потокам енергії Ци. Розмір порожнечі складає 46 метрів. Але насамперед конструкція має чисто функціональне призначення – вона придумана для зменшення вітрової дії на будівлю.

Четверте місце серед найвищих будівель миру займають башти – близнята Petronas Towers. Башти були побудовані в Куала – Лумпурі в Малайзії 1998р. за проектом Цезаря Пелі. Замовлені нафтовою компанією Петронас восьмидесятивосьмиповерхові башти звужуються у напрямі вершин, мають площу більше 340 000 м.кв. і висоту 452 метри.

Два квадрати, що перекривають один одного і зміщені під кутом 45 градусів – ісламські символи, які лягли в основу планів башт. Вони втілюють Землю і чотири сторони світа. Порожній простір між двома хмарочосами прорізається і підкреслюється «Небесним мостом» завдовжки близько 60 метрів і вагою 750 тонн. Міст, що зв'язує башти, розташований між 41 і 42 поверхом

на висоті близько 170 метрів. Крім своєї традиційної функції він грає роль бар'єру, за яким розгортається небо: це не тільки міст, але і ворота в нескінченність.

По функції – це в основному офісні будівлі. У одній з будівель розташована штаб – квартира нафтової компанії Petronas, в іншій – офіси різних корпорацій, конференц – центр, глядацький зал, бібліотека.

На п'ятому місці по висоті знаходиться комплекс Sears Tower, побудований в Чикаго в 1974 році архітектурним бюро Skidmor. Сирс Тауер складається з дев'яти башт, сполучених в єдину структуру. Висота найбільшої башти складає 443 метри (110 поверхів), на ній встановлені дві антени заввишки 77 метрів. Сьогодні Сирс Тауер, без сумніву, одна з найвеличніших будівель в світі. Дотепер ця споруда залишається найвищим хмарочосом на території США.

Унікальність Сирс Тауер в тому, що при бажанні цей хмарочос міг би «надбудовуватися», нарощуючи додаткові поверхи – це особливість трубної архітектури. Для формування будівлі використовували несучі конструкції, що складаються із зварних труб з квадратним перетином. Ці труби, складені в єдиний ступінчастий конгломерат в розстановці 3x3, дозволили будівлі ефективно протистояти вітру, швидкість якого в Чикаго складає до 14 миль в час. Дев'ять квадратних труб розташовані на різній висоті, площа, займана однією трубою, рівна 22x22 метра.

У Сирс Тауер знаходяться не тільки офіси, але ще і ресторани, кафе, бари, два оглядові майданчики: одна на 99 поверсі і друга – Skydeck- розташована на 103 поверсі, в 412 метрах від підстави будівлі. Щорічно майданчики оглядає більше 1 млн. туристів, для яких передбачена окрема вхідна група з південної сторони будівлі.

Шоста по висоті будівля – башта Цзинь Мао (Jin Mao Tower) в Шанхаї побудована в 1998 році за проектом Адріана Д. Сміта. Загальна висота споруди дорівнює 421 метру, число поверхів – 88. Відстань від землі до покрівлі складає 370 метрів, останній поверх знаходиться на висоті 366м. У планувальну основу хмарочоса покладений восьмикутник, кожен поверх ділиться на шістнадцять елементів. Стійкість будівлі забезпечують 1062 сталевих палі, вбиті в землю на глибину 84 метрів і монолітний фундамент, укріплений по периметру підпільною стіною завглибшки 36м. Завдяки амортизаційній системі кріплення сталевих колон і басейну на 57-му поверсі Цзинь Мао може при відхилитися від центральної осі на 75 см при «розгойдуванні», витримуючи землетруси до 7 балів і поривів вітру швидкістю до 200км/ч.

Призначення Цзинь Мао: офісний, адміністративний будинок, торговий центр, готель і оглядовий майданчик. З 3 по 50 поверх площі віддані під офіси.

51 і 52 поверхи – технічні. П'ятизірковий готель Шанхай Гранд Хаятт, що розмістився на верхніх поверхах башти включає 555 номерів і займає територію з 53 по 87 поверх. На 53 поверсі перед входом у готель розташовані The Piano бар і джаз-клуб. На 54 знаходиться Гранд Кафе і хол готелю. 55 і 56 поверхи віддані під ресторани і гриль – бар. На 57 поверсі знаходиться великий басейн, який виконує не тільки розважальну функцію, але і є амортизатором, пом'якшуючим коливання будівлі при поривах вітру і підземних поштовхах. Там же на 57 поверсі обладнаний фітнес – клуб. На 86 поверсі розташовується клубна VIP – зона для гостей готелю, на 87 – влаштований бар – найвищий питний заклад в світі.

Готель Шанхай Гранд Хаятт знаменитий грандіозним атриумом, який починається на 56 поверсі і доходить до 87-го. Атриум має 27 метрів в діаметрі, висота його складає 115 метрів. Площі з 89 по 93 поверхи служать для розміщення технічних приміщень. У будівлі 61 ліфт і 19 ескалаторів. У будівлю Цзінь Мао ведуть три входи: 2 входи в офіси, третій – для готелю Хаятт. Перші поверхи відведені під вестибюль. У 6-поверховій прибудові до будівлі знаходяться конференц-зал, виставкові площі, банкетний зал, торговий центр, ресторани, нічні клуби, центр дозвілля.

Сьоме місце в рейтингу висоток займає Другий Міжнародний Фінансовий Центр в Гонконзі, архітектор Центру – Цезар Пеллі. Міжнародний Фінансовий Центр є комерційним комплексом, який складається з 60-поверхового готелю «Four Seasons Hotel Hong Kong», торгового молу, башт Першого і Другого Міжнародного Фінансового Центру.

Будівництво почалось з Першого Фінансового центру, побудованого в 1999 році. Висота будівлі 210 метрів, 39 поверхів. Башта Другого Фінансового Центру здана в експлуатацію в 2003 році. Висота його 406,9 м, що складає 88 поверхів.

Хмарочос будувався для розміщення в ньому фінансових фірм. 22 поверхи будівлі відведені під різні торгові приміщення. На 55 поверсі – виставка «Історії монет Гонконгу» і бібліотека фінансового управління. З 56 по 88 поверхи – офісні приміщення.

У розглянутих семи найвищих будівлях в світі основною формоутворювальною функцією є офісна. Вона займає, як правило, третю частину і більш площ даних будівель. Наступна по значенню та по кількості займаної площі – функція тимчасового житла, а саме готелі і апартаменти. Торгові площі, підприємства харчування і дозвілля розміщуються в нижній частині будівель і призначені для обслуговування міського населення. Ресторани, бари та інші обслуговуючі підприємства, що належать до готельної частини розташовують на поверхах, відведених для готельної функції. Значної

популярності набула туристична функція: у більшості висотних споруд передбачені оглядові майданчики на верхніх поверхах. У всіх висотних будівлях передбачені власні автостоянки. Обов'язковою є функція технічного обслуговування і інженерного забезпечення хмарочосів, а також власної служби безпеки, експлуатації і моніторингу. Вона займає близько 10-15 відсотків площ і розміщується як в підземних, так і в і самих верхніх поверхах.

Література

1. Репин Ю.Г. Уникальное и ординарное в архитектуре. К.: «ФЕНИКС», 2007
2. Ковальский Л.М. Эволюция высотного строительства. Сборник научных трудов. Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. Выпуск 9 – 10. – Одесса, 2007
3. Шедевры современной архитектуры / пер. с англ. ШЗ8 Т.А. Граблевской, О.В.Сухаревой. – М: АСТ: Астрель, 2007
4. Небоскрёбы и высотные здания мира. <http://swcat.livejournal.com>
5. Тайбей 101. <http://archi.1001chudo.ru>

Аннотация

Статья посвящена вопросу высотного строительства. На примере семи самых высоких зданий мира рассмотрен основной функциональный состав и размещение групп помещений по высоте здания.

Ключевые слова: высотные здания.

Annotation

Article is devoted to high-rise construction. For example, seven of the highest buildings of the world considered the basic functional groups, structure and distribution facilities in building height.

Key words: high-rise buildings.

УДК 7.012:725.39(045)

І. С.Ткаченко,*студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ***І.О.Русаков,***канд. техн. наук,**доцент кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ*

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ ОФІСНОГО ЦЕНТРУ АВІАКОМПАНІЇ

Анотація. Стаття присвячена визначенню основних прийомів формування інтер'єру офісного центру авіакомпанії. Висвітлено вплив діяльності авіакомпанії на формування інтер'єру офісу. Наведено інформацію про складові авіакомпанії та структуру офісу в залежності від його класифікації.

Ключові слова: інтер'єр, офіс, авіакомпанія, прийоми.

Постановка проблеми. Питання встановлення прийомів формування інтер'єру офісного центру авіакомпанії не було в достатній мірі дослідженим на території України. При розробці дизайну внутрішнього простору офісу авіакомпанії використовувалися загальні прийоми, встановлені для проектування громадських приміщень, що негативно впливало на розвиток офісного проектування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана стаття є продовженням дослідження авторів [1, 2]

Дослідження питань формування інтер'єру офісу представлені у працях: Полевичок М. О.[3], Блохіна В.В.[4], Новікової Є. Б. [6].

Виділення невирішеної раніше частини проблеми. Автором статті було проведено аналіз особливостей формування інтер'єру громадських будівель. На базі проведеного аналізу, визначено основні прийоми формування внутрішнього простору громадських приміщень. Розглянуті особливості побудови інтер'єру офісних приміщень. Не розкритим залишилося питання доцільності використання прийомів формування інтер'єру громадських будівель для проектування офісного простору авіакомпанії.

Мета статті. 1) дослідити особливості формування інтер'єру офісу авіакомпанії, опираючись на її структуру; 2) встановити на базі загальних досліджень основні прийоми формування інтер'єру офісного центру авіакомпанії;

Основна частина досліджень. Офісний простір визначає сприйняття специфіки роботи компанії. Успішно виражена ідеологія компанії приводить до

сильнішого зближення з нею співробітників і відвідувачів, служить відмінною рекламою.

Специфіка роботи авіакомпанії накладає відбиток на формування простору офісу даної фірми.

Авіакомпанія (авіаційна компанія) - організація, що проводить пасажирські і вантажні повітряні перевезення, авіаційні роботи. В радянський період використовувався синонім авіапідприємство (авіаційне підприємство).

Офіс (від англ. Office) – приміщення, в якому розташовується компанія або її персонал, що керує.

Офісні приміщення в тому вигляді, розумінні, в якому зараз вони існують сформувалися з розвитком ринкової економіки на початку 20 сторіччя.

Робочий простір сучасного офісу авіакомпанії звичайно ділиться на дві зони. Одна зона - front — це представницький офіс авіакомпанії, по якому клієнти можуть судити про її солідність і надійність. Інша - back — робочий офіс компанії. Зрозуміло, наявність і співвідношення цих двох типів приміщень залежить від структури авіакомпанії.

Офісний центр авіакомпанії, зазвичай, включає в себе такі структурні підрозділи: центр роботи з клієнтами, що включає зону реєстрації, відділ пересилок, тур бюро; call-центр; бухгалтерію; приміщення керівництва.

Для розробки художнього образу інтер'єру офісного центру, слід визначити основні прийоми формування внутрішнього простору:

- побудови інтер'єру, оснований на використанні фірмового стилю;
- трансформації масштабів;
- логічного взаємозв'язку приміщень;
- взаємопідпорядкування приміщень;
- нюансного виділення елемента інтер'єру;
- направляючих шляхів інтер'єру.

Приєм побудови інтер'єру, оснований на фірмовому стилі авіакомпанії оснований на використанні основних ознак фірмового стилю. Це принциповий метод формування простору офісних приміщень, що робить вплив на об'ємну форму й внутрішню структуру. Дизайн інтер'єрів таких офісів авіакомпаній побудований за єдиною схемою з використанням певних повторюючихся елементів. Такий прийом відображає систематизацію структури проектування різних за характером офісів єдиної авіакомпанії. Даний прийом побудований на чуттєвому сприйнятті глядачем інформації, що несе інтер'єр офісу. І включає асоціативні відчуття, що викликають подальше впізнавання повторюючихся форм фірмового стилю у інших інтер'єрах офісів даної компанії. Приєм побудови інтер'єру, оснований на фірмовому стилі авіакомпанії покликаний

підкріпити особливості структурної роботи авіакомпанії, що проявляється як у оформленні інтер'єру «front» -офісу, так і «back»-офісу.

Приєм трансформації масштабів.

За основу даного прийому беруться особливості формування будівлі офісного центру. Це означає пріоритет зовнішньої об'ємної форми, її споконвічну заданість і підпорядкування їй внутрішньої структури. Даний прийом об'єднує інтер'єр з екстер'єром, роблячи їх єдиною системою. Характер внутрішнього простору заданий характером зовнішнього. Упереджена, як правило, строга зовнішня форма офісного центру задає правила внутрішнього розчленовування офісних приміщень. Структура утворюється шляхом розподілу цільної форми на її частини. Завдяки прийому трансформації масштабів всі приміщення офісного центру набувають єдиного характеру та змісту.

Приєм логічного взаємозв'язку приміщень офісу авіакомпанії. В основу прийому покладена логічна впорядкованість. Приміщення офісу у даному прийомі розміщуються там, де це приміщення сподівався побачити глядач(клієнт). Наприклад, одразу біля входу - приміщення зони реєстрації, поруч, виходячи з логічних міркувань, зона очікування, далі - відділ роботи з клієнтами і так далі.

Приєм взаємопідпорядкування приміщень офісу авіакомпанії передбачає побудову ієрархії приміщень. Від основних до другорядних. Наприклад, call-центр – основне приміщення, а прилягаюча до нього підсобка – другорядне. Такий прийом організації простору офісного центру авіакомпанії чітко розмежовує функціональні одиниці офісу, виділяє з них прилеглі другорядні приміщення, які різняться від основних простотою оформлення та значно меншим розміром.

Завдяки прийому взаємопідпорядкування приміщень глядачу(клієнту) і працівнику легше орієнтуватися в просторі офісу. Завдяки цьому знімається смислова навантаження та дискомфорт, підвищується продуктивність праці робітника офісу авіакомпанії.

Приєм нюансного виділення елемента інтер'єру офісного простору був створений з метою організації простору навколо певним засобом виділеного елемента інтер'єру. Виділений елемент може зустрічатися у інтер'єрі одноразово або з'являтися з певною циклічністю. При використанні прийому нюансності елемент інтер'єру офісу майже не виділяється на фоні, а, значить, не несе в собі сильного емоційного впливу. Така трактовка викликана призначенням приміщення офісного центру. Приєм підкреслює єдність усього інтер'єру офісу та робить акцент на певному предметі, який може бути одним із

знакових засобів приналежності характеру інтер'єру до спеціалізації авіакомпанії, або бути елементом фірмового стилю компанії.

Приємом направляючих шляхів інтер'єру. Інтер'єр з використанням даного прийому орієнтований вздовж направляючих ліній руху персоналу та клієнтів авіакомпанії і оснований на логічному розміщенні приміщень у просторі, тобто композиція форми «зримо» розвивається. Як правило при використанні даного прийому в інтер'єрі офісу простежується симетрична організація простору. Симетрія веде до використання правильних геометричних фігур. Просторові форми, розміщені на перетині головних шляхів офісного простору, становлять звичайно ядро композиції. Структура шляхів залежить від архітектурних особливостей будівлі офісного центру авіакомпанії. При можливості організації шляхів по колу, напрямок руху в інтер'єрі організується динамічною рівновагою асиметричних форм приміщень офісу. М'який характер криволінійних обрисів форм підкреслює характер спеціалізації компанії і викликає асоціації з плавними обрисами літальних апаратів. Ядром композиції служить приміщення, що є логічним у даному випадку, наприклад – зона рецепції.

Висновки. Для формування художнього образу офісу авіакомпанії запропоновано ряд прийомів. Вищевказані прийоми можливо представити у вигляді узагальнених схем. У практиці ці схеми під впливом конкретних умов місця будівництва й використання незмінних композиційних засобів – масштабності форм, домірності частин, загального ритмічного ділення й ін. набувають риси індивідуальної образної виразності.

Подальший напрямок досліджень. Дослідження питання прийомів формування внутрішнього простору офісного центру авіакомпанії приводять до потреби встановлення засобів для втілення даних прийомів.

Бібліографічний список

1. Вартапетова А. Е. Социальная инфраструктура в современных офисах. - 2009
2. Прохоров А. М. Динамика смысла и образа в архитектурной форме. - 2009
3. Полевичок М. О. Принципи формування синтезу мистецтв в інтер'єрах громадських споруд: Автореф. дис. канд. архітектури: 18.00.01 / Академія образотворчого мистецтва і архітектури. — К., 1999. — 20с.
4. Блохин В.В. Архитектура интерьера промышленных зданий. - М. Архитектура: 1973. - 210с.
5. Раннев В.К. Интерьер. - М. 1987, - 360с.
6. Новикова Е. Б. Интерьер общественных зданий. – М: 1983. - 230с.

7. Мерешевский И. А. Конструирование гражданских зданий – М. Архитектура С: 2007. - 310с.
8. Коряковская Н. Рикен Ямамото: «дом-офіс» [Електронний ресурс] // Архи.ру – иностранцы в России. – http://archi.ru/foreign/news_current.html&nid=6186&fl=1&sl=1 УДК
9. Life Lab Commercial Office Property Lease Strata Real Estate Digital Hall Docklands Melbourne. [Електронний ресурс] // Lachal Property Group Pty.Ltd. – Режим доступа: <http://lifelab.com.au/>

Аннотация

Статья посвящена разработке основных приемов формирования интерьера офисного центра авиакомпании. Показано влияние работы авиакомпании на формирование интерьера офиса. Приведена информация о функциональных единицах авиакомпании и структуры офиса в зависимости от его класса.

Ключевые слова: интерьер, офис, авиакомпания, приемы.

The summary

Article is devoted to the determination of the main special features of the office interior creating of the aviacompany. Enlighted the influence of the activity of the aviacompany on the office interior forming. In this clause quoted an information about the components of the aviacompany and office structure according to its classification.

Key words: interior, office, aviacompany, methods.

УДК 729.6:693.6

В.В. Самойлович,
кандидат технічних наук, доцент КНУБА

МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ ОПОРЯДЖЕННЯ ІНТЕР'ЄРІВ

Анотація: розглянуто роль опорядження у формуванні середовища життєдіяльності, визначені принципи оцінки і вибору опорядження при проектуванні інтер'єрів, наведена депо-версія програми розробки дизайн-проекту інтер'єра з етапом вибору опорядження.

Ключові слова: опорядження інтер'єрів, роль у формоутворенні, кількісні вимоги, методика проектування, автоматизація процесів.

Під час розробки дизайну інтер'єра проектувальник оперує трьома основними складовими формування предметно-просторового середовища:

1. Промисловий дизайн, який забезпечує формування гармонійного предметного наповнення інтер'єра (меблі, сантехніка, побутова техніка, електрообладнання тощо);

2. Графічний дизайн, який покликаний забезпечувати функціонування візуальної інформації (реклама, інформація щодо розкладу занять, об'яви тощо, а також споріднені види мистецтв – графічні та живописні роботи) [1; 2].

3. Опорядження інтер'єра (стіни, стелі і підлоги).

Опорядження інтер'єра (синонім – оздоблення) – це творчий процес, сукупність дій і рішень, спрямованих на проектне вирішення внутрішнього опорядження приміщення і виражене в будь-якій об'єктивній формі (розгортки стін, план підлоги, паспорти або відомості щодо опоряджувальних матеріалів, перспективне зображення інтер'єра тощо).

Як видно з наведеного вище, опорядження займає значне місце у формуванні інтер'єра. Проте, до нього традиційно відносяться як до завершуючого етапу проектування, що врешті-решт зводиться до декоративного оформлення приміщення.

Разом з тим, наукові дослідження і досвід експлуатації приміщень різного призначення свідчать про те, що опорядження стін, стелі і підлоги посідає значне місце не тільки в естетичній організації середовища життєдіяльності, але й у створенні комфортних умов для нормального функціонування життєвих процесів та забезпеченні проектного терміну схоронності (довговічності) первісних естетичних властивостей інтер'єрів будівель [3; 4; 5].

Враховуючи викладене, під час розробки дизайну інтер'єра важливе значення набуває науково-обгрунтований вибір опорядження з урахуванням всього комплексу властивостей опоряджувальних матеріалів в залежності від функціонального призначення приміщення.

Так, наприклад, забезпечення комфортних умов життєдіяльності здійснюється за допомогою світло-кольорового, теплового, повітряного, акустичного та інших складових оптимального режиму експлуатації приміщень. Критеріями оцінки і вибору опорядження, яке б сприяло або навіть створювало комфортні умови, можуть служити такі показники, як нормативний коефіцієнт теплосасвоєння покриттів підлог; допустимі чи необхідні показники звукоізоляції та звукопоглинання стін і стель; регламентовані параметри світлоти, домінуючого тону і насиченості кольору приміщення тощо.

Схоронність первісних естетичних властивостей забезпечується раціональним вибором опорядження, яке в змозі впродовж необхідного строку служби протистояти експлуатаційним навантаженням без втрати функціональних і естетичних властивостей. Експлуатаційні процеси, що впливають на довговічність опорядження приміщень, або експлуатаційні навантаження, – це знос покриття підлог від ходіння, руйнування від динамічних і статичних навантажень, дії високої температури, знос опорядження стін від вологого тертя, хімічних агентів і т.ін.

Критерії оцінки естетичних властивостей опоряджувальних матеріалів базуються на систематизації наукових досліджень і досвіду щодо врахування зорового сприйняття кольору і фактури, сумісності матеріалів та інших факторів.

Проблема раціонального вибору і застосування опорядження інтер'єрів загострюється у зв'язку з постійно зростаючою номенклатурою опоряджувальних матеріалів, яка надходить до будівельного ринку країни. Сьогодні вона нараховує сотні видів опорядження.

Проте, питанням раціонального вибору застосування опорядження у фаховій літературі приділяється недостатньо уваги. Висвітлення фізико-механічних і естетичних характеристик окремих опоряджувальних матеріалів з рекомендаціями по їх застосуванню в періодичних виданнях несе у собі значний інформаційний матеріал з окремих питань, але лише опосередковано торкається проблеми, що розглядається. Наразі не існує жодної методики, яка б оперативно і ефективно дозволяла зробити вибір опорядження для різних типів середовища життєдіяльності людини. Така методика була розроблена на кафедрі теорії архітектури КНУБА. Сутність методики полягає в тому, що вибір опорядження інтер'єра здійснюється шляхом співставлення кількісних і якісних

показників вимог до опорядження в різних формах середовища життєдіяльності людини.

Як показали дослідження [6], сутність раціонального застосування опорядження будівель полягає в тому, що його вибір повинен здійснюватись на підставі визначення певних характеристик тої чи іншої форми середовища життєдіяльності і співставленні їх з відповідними показниками опоряджувальних матеріалів. Умови експлуатації опорядження поверхонь в різних формах середовища дуже різноманітні, що обумовлює складний комплекс вимог, яким повинні відповідати найважливіші властивості опоряджувальних матеріалів.

Так, наприклад, процеси життєдіяльності у приміщеннях, що призначені для використання під офіс, характеризуються багаточасовою працею за столом. Це, в свою чергу, вимагає “теплого” покриття підлоги, що відповідає вимогам створення термічної комфортності [47; 48] і необхідного рівня освітленості. Подібні вимоги ставлять також і для інших приміщень зі схожими процесами життєдіяльності. До них можна віднести кабінети, приймальні пункти, кімнати для занять, бібліотечні приміщення, аудиторії тощо. Але, якщо в приміщенні працює значна кількість людей і, більш того, проводяться заняття з викладачем, виникає додаткова необхідність влаштування звукопоглинальної стелі. Адже комфортні умови таких приміщень визначаються також акустичним режимом, який характеризується якістю сприйняття звуку.

Інший склад вимог ставлять до кабінетів і приймалень медично-оздоровчих закладів. Опорядження поверхонь в таких приміщеннях повинно, крім перелічених вище вимог, відповідати певним санітарно-гігієнічним вимогам (не мати глибоких стиків, шорсткості поверхні), характеризуватися стійкістю до хімічних речовин і т.ін., тобто бути придатним для щоденного прибирання із застосуванням дезинфікуючих засобів.

Певні особливості мають вимоги до опорядження спортивних приміщень, шкільних класів, майстерень для професійного навчання, лабораторій, гарячих і холодних цехів підприємств громадського харчування тощо.

Враховуючи значну кількість видів житлових і громадських будівель, кожен з яких має особливий склад приміщень різного функціонального призначення, для подальшої конкретизації вимог до опорядження нами була проведена типізація форм середовища життєдіяльності. Задача типізації полягала в тому, щоб визначити типи приміщень з ідентичними вимогами до опорядження. Критеріями оцінки і визначення типів стали показники т.з. “ступеня участі” опорядження у створенні комфортних умов життєдіяльності приміщень різного призначення, а також “ступеня експлуатаційного навантаження” на поверхні стін, стелі і підлоги, якому повинні відповідати

певні фізико-механічні характеристики опорядження впродовж запроектованого терміну експлуатації приміщень.

В результаті проведеної роботи було визначено дев'ять типів середовища, кожний з яких поділяється на кілька підтипів, в яких враховуються деякі особливості того чи іншого приміщення.

Для кожного з типів середовища визначені кількісні і якісні показники вимог до опорядження, які поділяються на три групи:

а) функціональні вимоги, в залежності від призначення приміщення, обумовлюють кількісні і якісні характеристики коефіцієнтів теплопровідності опоряджувального шару для внутрішньої поверхні зовнішніх стін і теплозасвоєння для покриття підлоги, звукопоглинання для підвісної стелі і відбивання для всіх поверхонь приміщення. Крім того, вони передбачають відсутність блиску опорядження для певного ряду приміщень, можливість легкого прибирання із застосуванням дезинфікуючих засобів, пружність, безшумність та відсутність слизькості;

б) експлуатаційні вимоги, стосовно до внутрішнього опорядження поверхонь, обумовлюють необхідні показники стираності, твердості і опору удару покриття підлоги в тому чи іншому приміщенні; стійкості опорядження поверхонь приміщення до хімічних агентів, вологого прибирання, тепло-, водо- і вогнестійкості. Крім того, в деяких видах приміщень опорядження стін і покриття підлоги не повинні накопичувати статичні електризаряди і бути ремонтнопридатними;

в) естетичні об'єктивні вимоги поділяються на дві основні групи.

До першої групи входять вимоги високої якості виготовлення (мінімальні допуски, рівні кромки та кути, однорідність тону тощо), вимоги варіантності кольорових рішень і фактур, правдивості художньої виразності або зв'язку форми з властивостями матеріалів і виробів.

До другої групи входять вимоги необхідності врахування психофізіологічної імовірної дії властивостей опорядження в певних приміщеннях; гармонійного сполучення опоряджувальних матеріалів в інтер'єрі, а також особливостей сприйняття різних видів опорядження в залежності від умов його застосування.

Враховуючи те, що методика проектування опорядження передбачає використання комп'ютерних технологій, кожному з кількісних або якісних показників вимог було надане символічне позначення. Таким чином комплекс вимог до опорядження того чи іншого приміщення виражається набором символічних позначень. Означені показники вимог є постійними величинами, які притаманні більшості приміщень житлових і громадських будівель масового

призначення. Відносно цих величин і визначається придатність того чи іншого виду опорядження будь-якого приміщення.

Для визначення відповідності показників якості сучасних видів опорядження розробленим кількісним і якісним показникам вимог до опорядження в різних формах середовища життєдіяльності людини, нами був проведений аналіз функціонально-експлуатаційних характеристик сучасних опоряджувальних матеріалів (наявність номенклатури і асортименту опоряджувальних матеріалів на будівельному ринку України за станом на кінець жовтня 2009 року).

Кожний з видів опорядження проаналізований відповідно до комплексу вимог також отримав певний набір символічних позначень, які характеризують його кількісні і якісні функціональні і експлуатаційні показники.

На підставі результатів проведеної роботи розроблено структуру комп'ютерної програми і сценарії автоматизованого вибору опорядження.

Методика вибору опорядження ґрунтується на співставленні функціонально-експлуатаційних показників того чи іншого виду опорядження з кількісними і якісними показниками вимог до опорядження приміщення, віднесеного до одного із типів функціонально-експлуатаційного середовища. Опорядження відповідає вимогам сфери застосування в тому випадку, якщо набір символічних позначень буде присутнім в наборі символів вимог до опорядження в конкретному типі функціонально-експлуатаційного середовища. В наборі символів, що характеризують властивості опорядження, може бути більша їх кількість, ніж у вимогах по даному типу середовища, але при одній умові: набір символів, що характеризує тип функціонально-експлуатаційного середовища, повинен бути присутнім обов'язково.

Формула розрахунку показника інтегральної якості опорядження виглядає так:

$$K_1^{\Sigma} = \sum_{i=1}^n K_i^0$$

Формула розрахунку інтегрального показника якісних вимог до опорядження в конкретному типі функціонально-експлуатаційного середовища, в свою чергу, така:

$$K_2^{\Sigma} = \sum_{i=1}^n K_i^B$$

де n – кількість окремих властивостей, що характеризують якість;

K_i^0 – оцінка i -тої властивості опорядження;

K_i^B – показник i -тої вимоги до опорядження;

K_1^{Σ} – показник інтегральної якості опорядження;

K_2^Σ – інтегральний показник якісних вимог до опорядження в конкретному типі функціонально-експлуатаційного середовища.

Опорядження відповідає вимогам в даному типі середовища життєдіяльності, коли:

$$K_1^\Sigma = K_2^\Sigma$$

або $K_1^\Sigma = K_2^\Sigma + nK_i^B$

Демо-версія програми розробки дизайн-проекту інтер'єра з етапом вибору опорядження будівель була розроблена на основі існуючого пакета 3DstudioMAX. Такий вибір обумовлений наявністю в програмі відкритої архітектури і можливістю роботи з візуалізатором (рендером) MENTAL RAY, який дозволяє здійснювати імітацію природного, штучного і змішаного освітлення, а також оперувати кольором, фактурою і текстурою різних матеріалів.

З урахуванням викладеного, було розроблено дві концепції алгоритма програми проектування опорядження інтер'єрів у складі розробки дизайн-проекту.

Сутність I концепції міститься в тому, що проектувальник працює над ескізом дизайну інтер'єра, керуючись, в основному, інтуїцією і знаннями, що набуті досвідом. Після закінчення ескізу інтер'єра, проектувальник робить вибір опорядження стін, стелі і підлоги, користуючись даною методикою. В процесі підбору опорядження під готове творче рішення можлива корекція ескізу у зв'язку з відсутністю гідного для даних функціонально-експлуатаційних умов виду опорядження щодо кольору, фактури та фізико-механічних характеристик.

II концепція відрізняється тим, що дизайнер, керуючись функціональним призначенням приміщення, в першу чергу створює палітру придатних за даних умов видів опорядження стін, стелі і підлоги, використовуючи для цього дану методику вибору опорядження. І вже на основі такої палітри проводиться подальша розробка дизайн-проекту інтер'єра.

Нижче наведено послідовність дій щодо розробки дизайн-проекту інтер'єра з операціями по вибору опорядження згідно першої концепції.

1. Підготовчий етап: вироблення настановок на проектування, розробка дизайн-концепцій, дизайн-програм і, як результат, *пошук і розробка принципової ідеї інтер'єра* (дизайнерської пропозиції);

2. Розробка ескізів приміщення щодо кольору, фактури і текстури поверхонь, наповнення інтер'єру: меблі, побутова техніка, елементи декору тощо.

3. Розробка і візуалізація варіантів дизайну інтер'єра.

4. Вибір опорядження згідно дизайнерської пропозиції: вибір групи приміщень з ідентичними вимогами до опорядження; вибір підгрупи; визначення варіантів опорядження стін, стелі і підлоги; уточнення кольору, фактури і текстури опорядження згідно з асортиментом фірм-виробників;

В результаті наведених операцій може бути вибрано кілька видів опорядження, які відповідають функціонально-експлуатаційним вимогам місця його призначення. В такому разі остаточний вибір роблять керуючись дизайнерським рішенням інтер'єра або за економічними показниками.

5. Візуалізація рішення інтер'єра та коректування кольору, фактури і текстури матеріалів щодо впливу на зорове сприйняття середовища, сумісність щодо кольору і фактури, вплив освітлення на сприйняття інтер'єра тощо.

6. Візуалізація кінцевого варіанту дизайну інтер'єра, уточнення ідеї, розробка деталей, технічний і робочий проекти, складання завдання суміжникам.

Послідовність дій щодо розробки дизайн-проекту інтер'єра з операціями по вибору опорядження згідно другої концепції така:

1. Ідентифікація приміщення щодо однієї з груп приміщень з ідентичними вимогами до опорядження;

2. Визначення елемента або елементів інтер'єра, для яких здійснюється вибір опорядження (стіни, стеля, підлога);

3. Визначення варіантів опорядження, асортименту продукції і фірм-виробників;

4. Первинна візуалізація, при якій користувач може оцінити естетичні властивості опорядження в інтер'єрі. Якщо варіант не подобається, відбувається повернення до бази даних опорядження;

5. Комплексна візуалізація та коректування опорядження елементів інтер'єра: сумісність матеріалів щодо кольору і фактури, коректування зорового сприйняття приміщення тощо;

6. Наповнення інтер'єра: меблі, обладнання, елементи графічного дизайну тощо.

7. Встановлюється освітлення і підключається візуалізатор MENTAL RAY, завдяки якому користувач отримує візуалізацію інтер'єра з підключенням природного і штучного освітлення;

8. Візуалізація кінцевого варіанту дизайну інтер'єра, розробка деталей, технічний і робочий проект, складання завдання суміжникам.

Наукова і практична цінність проведеної роботи полягає у створенні програмного модуля прийняття рішень щодо оцінки і вибору опорядження інтер'єрів на основі науково-обґрунтованих рекомендацій щодо сфери його

раціонального застосування і бази даних номенклатури і асортименту опоряджувальних матеріалів.

Література

1. Даниленко В.Я. Основи дизайну: Навч. посібник / В.Я. Даниленко. – К., ІЗМН, 1996. – 92 с.
2. Минервин Г.Б. Основные задачи и принципы художественного проектирования. Дизайн архитектурной среды. – М.: Архитектура–С, 2004. – 93с.
3. Самойлович В.В. Участь та значення опорядження у створенні комфорту приміщень / В.В. Самойлович // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства: Сб. научных трудов. – Одесса, Астропринт, 2002. – Выпуск 3. – С. 89–93.
4. Самойлович В.В. Опорядження як складова дизайну інтер'єрів/ В.В.Самойлович // Прикладна геометрія та інженерна графіка: Зб. наукових праць. – К.: КНУБА, 2009. – Випуск 81. – С. 107–113.
5. Самойлович В.В. Проблеми довговічності опорядження інтер'єрів житлових і громадських будівель / В.В. Самойлович // Технічна естетика і дизайн: Зб. наукових праць. – К.: КНУБА, 2009. – Випуск 6. – С. 72–77.
6. Самойлович В.В. Наукові принципи визначення вимог до опорядження будівель, як критерію оцінки і вибору матеріалів / В.В. Самойлович // Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2001. – т. 30. – С. 214–219.

Аннотация

Рассмотрена роль отделки в формировании среды жизнедеятельности, определены принципы оценки и выбора отделки при проектировании интерьеров, проведена демо-версия программы разработки дизайн-проекта интерьера с этапом выбора отделки.

Ключевые слова: отделка интерьеров, роль в формообразовании, количественные требования, методика проектирования, автоматизация процессов.

Annotation

The role of trimming in vital activity formatson is being examined. The principles of grading and selection in interior projecting are determined. Demo version of the design projects interior work out program with the possibility of trimming selection is given.

Key words: interior trimming, the role of form creation, quantities demanding, automotization of tne processes.

УДК 725.21

О. В. Семикіна*кандидат архітектури,
доцент кафедри інформаційних
технологій в архітектурі КНУБА*

ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ ОФІСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕКОНСТРУКЦІ ІСНУЮЧИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: у статі проаналізовані деякі особливості створення сучасних бізнес-центрів і офісів у центрі міста, яке відбувається за рахунок реконструкції будівель та споруд, які раніш мали інше призначення.

Ключові слова: офісна будівля, бізнес-центр, реконструкція будівель.

В Україні існує значний попит на офісні приміщення в зв'язку з розвитком підприємницької діяльності. Згідно з міжнародними стандартами однією з перших ознак високо класного сучасного офісу є його місце розташування. Звісно, чим офісне приміщення ближче до центру міста та станцій метрополітену, тим воно більш комерційно привабливе. Але в Києві, та інших великих містах України забудова центру та середнього радіусу міста давно склалась, в зв'язку з цим вільних земельних ділянок практично немає. Це висуває на перший план питання про можливості реконструкції будівель іншого призначення на офіси та бізнес-центри. Потрібність у вирішенні цієї проблеми постає не тільки перед вітчизняними архітекторами, а й архітекторами Росії, Європи та Америки.

Будь яка нова офісна будівля в історичному середовищі посилює навантаження на центр міста. Тому великим офісним структурам місця в центрі замало, але в історично сталої забудови є приміщення непридатні для житла, наприклад перші поверхи будівель. Таким чином, можуть бути розташовані дуже не великі офіси 100 – 200 кв.м. для яких потреба бути в центрі міста домінує над великою кількістю пов'язаних з цим незручностей, таких як дефіцит місць паркування, складнощі з доступністю (міські транспортні затори). Також, присутні труднощі з переплануванням – структура житлового будинку найменш пристосована до потреб офісу (дуже складно змінити внутрішню систему кімнат та стін). Тяжким питанням також виявляється не відповідність забезпеченням інженерними комунікаціями (енергопостачання, каналізація та інше) вимогам сучасного офісу. Перевагою виявляється кімнати великої площі та наявність високих стель в приміщеннях історичної забудови. Це дає можливість прокладати додаткові комунікаційні канали за рахунок зниження стелі чи підняттям підлоги.

Цікавий приклад урбаністичного раціоналізму створив в маленькому ірландському містечку Туберкурі архітектор Маккулог – будинок муніципалітету. Два старовинних будинки, які розташовані поблизу головної площі міста були реконструйовані та добудовані з метою розміщення відділу охорони здоров'я, бібліотеки та зали судових засідань. Були збережені фасади, які виходять на вулицю, та добудована скляна частина сховалась позаду історичної будівлі. Таким чином старий цегляний фасад додає романтичну ноту до раціональної геометрії будівлі, також не втрачена сучасна комфортність установи.

На початку 90-х років була використана спроба пристосувати під офіси дитячі садки. Перевагою цього рішення є блочна без коридорна структура планування цих споруд з побутовими зручностями в кожному блоці, також доволі велика площа кімнат та ще наявність території для паркування. Недоліками є доволі невисокі стелі, дуже великі вікна, що ускладнює розташування офісних меблів, особливо столів та полицок на стінах. Та головне в зв'язку з початком поліпшення демографічного становища в Україні дитячі садки мають використовуватися за попереднім призначенням.

В зв'язку з тим, що в радянські часи взагалі не існувало типології адміністративно-офісних будівель, так ще у 60-70 роках почали пристосовувати проекти типових шкіл для офісних функцій. Яскравий приклад – колишня споруда Міністерства культури на Арбаті у Москві.

Таким чином житлові будівлі та будівлі навчальних закладів є найгіршим з об'єктів, що можливо було реконструювати та пристосувати під офісні приміщення. Іншою категорією споруд, що прийнятні до перебудови у сучасні офіси та бізнес-центри є будівлі науково-дослідних і проектних інститутів. Перевага таких будівель є первинна подібність функцій призначення, що забезпечує достатню кількість евакуаційних виходів, санвузлів, також має деяку відповідність навантаження користувачів на існуючі площі. Дуже часто ці будівлі розташовані поблизу транспортних вузлів та мають прибудинкову територію, де можна організувати стоянку автомобілів. Недоліками є широко розповсюджена коридорна структура, та невелика ширина корпусу споруди, яка заважає переплануванню. Занизькі стелі перешкоджають облаштуванню сучасної вентиляції та інших комунікацій.

Ще складнішою справою виявляються адміністративні та проектні будівлі центричної структури за наявності конструктивного ядра жорсткості, їхнє докорінне перепланування взагалі не можливо, тільки деяке пристосування та ремонт з урахуванням сучасних стандартів приміщень. Такими, наприклад, є споруди сучасного Міністерства транспорту та Держстандарту України в Києві, їхня внутрішня реконструкція мала цілковито косметичний характер.

Зарубіжна та вітчизняна архітектурна практика доводить, що деякі промислові будівлі є найбільш перспективними в реконструкції їх у офіси та бізнес-центри. Вимоги екології примушують закривати промислові підприємства, які опинилися з часом у центрі міста, але знесення цих будівель з метою очищення земельної ділянки не завжди є доцільним. Іноді ці споруди є пам'ятками архітектури, іноді реконструкція цих будівлі дешевше їх знесення та нового будівництва.

Американські архітектори Гаммел, Грин та Абрагамсон в 2000 р. перебудували фабрику з виготовлення печива в м. Міннеаполісі у штаті Міннесота під офіс. Семиповерхова споруда була збудована 1912 р. та є історичною пам'яткою, тому фасади були відреставровані зі збереженням усіх архітектурних деталей. В середині будівлі разом з прибиранням технологічного сміття та печей, відбулось перепланування. Кожний поверх було поділене на дві зони, де можуть розміщуватися від 2 до 5 відділів. На кожному поверсі передбачуване технічні служби, конференц-зали та кімнати для відпочинку працівників. В південній частині будинку, де був вантажний ліфт обладнано копії-центр, але були збереженні оригінальні розсувні металеві двері. Архітектори спромоглися поєднати сучасні функціональні потреби офісу з найменшим втручанням в історично сформовану будівлю.

Архітектурна компанія RSP у 1998 р. прийняла рішення поєднати три своїх офіси в м. Міннеаполіс. Їх увагу привернуло до себе шести поверхова споруда пивоварні «Grain Belt Brew House» збудована в 1891 р. та зачинена 1975 р. Ця пивоварня є комплексом з чотирьох будівель, фасади, яких прикрашені елементами різних неостилів: романського, пізньо готичного, раннього ренесансу та бароко. Щоби зробити з цього офісний центр було потрібно очистити будівлю від азбесту, токсичного сміття, зрівняти рівень підлоги, з ремонтувати дірки на деяких поверхах від пивоварних баків. В середині будівлі збережені оригінальна цегляна кладка, стропильна дахова система, чавунні сходи, площадки та колони, що сумісно з сучасним обладнанням та меблями придало інтер'єру самобутність.

Фірма «Hutchison 3G» облаштувала свій офіс в Газометрі С в м. Відень, який перепланував під офіси архітектор М. Ведорн. Таке розташування офісу вважається престижним в зв'язку з модою на поєднання сучасних офісів з історичними промисловими спорудами. Для цієї амбіційної, молоді, високо технологічної компанії було запроектовано обладнання обтічних комп'ютерогенних форм, яке вдало поєднується з елементами інтер'єру пам'ятки промислової архітектури.

Проблема повторного використання споруд, які розташовані в зручних районах міста, але їх використання за первинним призначення вже не потрібне

для суспільства, є першочерговою. У наслідок поступового розвитку міста промислові споруди опиняються в самому серці житлової та громадської забудови, де немає умов для їх подальшого розвитку, та їх функціонування значно погіршує екологію. Іноді просто знести споруду шкода – вона може бути пам'яткою архітектури. Так, наприклад, у Києві обов'язково постане питання про реконструкцію трамвайного парку поблизу Лук'янівського ринку, мені здається, що це міг бути дуже цікавий офісний центр, розташований в центрі міста та ще в оригінальних історичних спорудах.

Також перебудуються споруди промисловості, тому що реконструкція та переобладнання їх є дешевшою, ніж нове будівництво зі знесенням старої споруди, також це зберігає час, що є не мало важливим чинником.

Перш за все це повинні бути будівлі де розташовувалися екологічно чисті виробництва (підприємства харчової та легкої промисловості, типографії тощо). Тому, що знищення слідів попередньої діяльності є великою частиною затрат на реконструкцію будівлі, а в де яких випадках такі витрати можуть поставити питання взагалі про доцільність реконструкції такого об'єкту. Також значних витрат може потребувати знищення не потрібного технологічного обладнання. Ще потрібна рекультивация території попереднього підприємства.

Інакшою нагальною проблемою є невідповідність комунікаційних засобів (сходи, ліфти) промислової споруди офісним потребам. Перш за все кількість та пропускна спроможність сходів, це пов'язано з тим, що раніше на кожному поверсі цеху, як правило, працювало набагато менш людей ніж в офісі, також різнилась нормована відстань між ними. Складно облаштувати потрібну кількість санвузлів, в зв'язку з малою кількістю каналізаційних стояків. Також деяких затрат потребує усунення не відповідності площі поверхні вікон. Ситуації бувають різні, чи вікон забагато чи навпаки не достатньої для комфортного освітлення. Потрібна реконструкція фасадів з метою створення комерційно привабливого вигляду будівлі, облаштування презентабельних входів.

Разом з тим, перевагою промислових будівель є каркасна система з великою шириною корпусу, що сприяє створенню сучасного офісу з вільним чи комбінованим планування, на відміну від коридорного типу, що є більш жорстким та менш естетичним. Також промисловим спорудам притаманна велика висота приміщень, це потрібно для устаткування систем кондиціонування, вентиляції, енергозабезпечення та сигналізації. Наявність території біля споруди дозволяє організацію потрібну кількість місць для стоянки автомобілів.

Так наприклад, при реконструкції офісних приміщень в будівлі колишньої типографії по вул. Сім'ї Хохлових 15 треба було подолати наступні

труднощі. Для облаштування потрібної кількості санвузлів додатково були проведені труби під стелею поверху, що знаходиться нижче, це стало можливе завдяки висоті поверху 4.75 м. Що додатково спростило обладнання інших потрібних комунікацій, особливо вентиляції. Великі об'єми робіт були пов'язані з рівнянням відміток підлоги.

Труднощі виникли з заскленням фасаду, значна висота та площа вікон потребувала нестандартного конструктивного вирішення та з збільшення витрат на ремонт взагалі. Велика висота приміщень ускладнила конструкцію перегородок викликав їх додаткове укріплення, що також привело к збільшенню загального кошторису ремонту.

Не зважаючи на деяке ускладнення при реконструкції такого роду промислових споруд, їх комерційна привабливість є беззаперечною в зв'язку з дефіцитом земельних ділянок, які можливо було б використати для будування офісів в центрів міста, та відносною економію коштів порівняно між реконструкцією та новим будівництвом. Практична діяльність показує що ця проблема нагальною та потребує подальшого вивчення та аналізу накопиченого досвіду.

Література

1. Копылова Л. Птенцы информационной эры //OFFISE. Москва.– 2002. -№ 2. –С. 90-93.
2. Offices of RSP Architects// Architectural Record, 2003, № 2.- P. 140-145.
3. Offices for Hammel, Green and Abrahamson// Architectural Record, 2002, № 2.- P. 148-149.
4. Urban rationale// Architektur aktuell, 2005, № 5.- P. 64-66.

Аннотация

В статье проанализированы некоторые особенности создания современных бизнес-центров и офисов в центре города за счет реконструкции зданий и сооружений, которые ранее имели другое назначение.

Ключевые слова: офисное здание, бизнес-центр, реконструкция зданий.

Abstract

The article analyzes some features of a modern business centers and offices in the city center through the reconstruction of buildings and structures, which previously had another appointment.

Key words: office building, business-center, reconstruction building.

УДК 72.012.8(045)

В.Г. Чернявський,*кандидат архітектури, доцент, професор кафедри КТД НАУ,***А.В.Сипливець,***студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕБЛІВ ПРИ ФОРМУВАННІ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ ОФІСНИХ ПРИМІЩЕНЬ

Анотація: розглянуто класифікацію й призначення офісних меблів, ергономічні особливості меблів, функціональні показники, естетичні показники, технічні властивості офісних меблів

Ключові слова: офісні, меблі, функція, класифікація.

Постановка проблеми. Кожне вирішення дизайну інтер'єру офісу вимагає індивідуального підходу. Для цього в статті розглянуті питання офісних меблів, ергономічні вимоги .

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянувши дослідження: Азарова И. В. і Бобіков П. Д «Конструювання меблів. Посібник.»[1], Джуліус Панеро, Мартин Зелник. «Основи ергономіки. Людина, простір, інтер'єр. Довідник по проектних нормах»[2], було досліджено ергономічні вимоги для виготовлення офісних меблів .

Метою роботи є: розробка класифікації офісних меблів з врахуванням ергономічних вимог, функціональних показників та технічних властивостей в контексті створення гармонійного предметно-просторового середовища офісних приміщень.

Основна частина.

Поняття «офісні меблі» охоплює великий спектр меблів, тому спочатку дослідимо класифікацію офісних меблів:

1. По способу виробництва меблі поділяють на:

- столярні;
- гнуті ;
- плетені;
- пресовані;
- штамповані;
- литі (з металу й пластмас).

2. По матеріалу розрізняють меблі:

- з деревних матеріалів;
- з полімерних матеріалів;

- з металу;
- комбіновані меблі.

3. У залежності від ціни стілець можна віднести до трьох класів:

1. Елітні і дорогі. До основних характеристик продукції можна віднести: висока якість, натуральна сировина, популярність марки, сервіс. Основний канал реалізації - спеціалізовані меблеві салони;

2. Меблі середньої ланки. Як правило, меблі середньої ланки виготовляють з недорогих матеріалів: пластика, не найстійкішою до стирання меблевої тканини та плит ДСП з покриттям меламіну. Основний канал реалізації - спеціалізовані магазини;

3. Дешеві меблі. До її відмітних ознак відноситься грубість обробки та низька якість матеріалу. Продукція реалізується у всіх можливих каналах поширення, крім спеціалізованих меблевих салонів.

Меблі для зони відпочинку: крісла, офісні дивани - повинні бути спроектовані з урахуванням розмірів людини, що сидить у розслабленій позі. Градус нахилу сидіння й спинки повинен забезпечувати комфортність (рис. 1).

Рисунок 1

Більшість компаній не можуть собі дозволити більші розміри офісних приміщень. Дизайнерам офісних приміщень доводиться зіштовхуватися з недоліком площі для розміщення на ній офісних меблів. Один з головних критеріїв при виборі офісних меблів - її компактність і функціональність. При дефіциті робочого простору незамінні модульні меблі. Вона вільно комплектується між собою, становлячи єдине ціле, а при зміні офісу або збільшенні робочого простору офісу можна розібрати модульну конструкцію на

окремі елементи: окремо розташовані комп'ютерні столи, шафи й стелажі(рис.2).

Рисунок 2

Меблі повинні відповідати вимогам, наприклад: мінімальні вимоги до меблів - це використання панелей ДСП (дерево-стружкової плити) завтовшки не менше 18 мм. Для столів товщина бажана більше. Покриватися вироби повинні штучним шпоном, ламінатом. Якісна окантовка проводиться тим же ламінатом, причому на стиках не повинно бути білястої смуги і кромка не повинна відшаровуватися нігтем. Кромка необхідна на всіх деталях, навіть на прихованих стиках. Всі меблі повинні мати регульовані по висоті опори. Матеріал. Окрім панелей ДСП, можуть використовуватися: плити МДФ (пресований деревний пил), технологія тамбурата (порожністі плити з ребрами жорсткості), власне масив (меблі з щитів, склеєних з брусків цілісної деревини)[4]. Товщина панелей. Максимум надійності зазвичай досягається при товщині панелей в 40 мм. У кабінетах керівників можна зустріти столешниці і ніжки столів завтовшки 60-80 мм, але це вже робиться з міркувань дизайну. Покриття. Основні види покриття: ламінат, натуральна шпона, плівка високотемпературної полімеризації, товстий шаруватий пластик - антивандальне виконання, ламінату з покриттям лаком, натуральна шпона з шліфовкою і поліровкою. Кромка. Основні види кромки офісних меблів: ламінат, софтформинг або заклеювання округлої кромки стрічкою підвищеної міцності, товста протиударна кромка «в паз», вклеювання 2-3-міліметровій кромки з пластика ПВХ, 2-3-міліметрова кромка з шпони або планки з масиву дерева, накладні кромки «в паз» з масиву або МДФ, постформинг або

герметичне заклеювання єдиною плівкою всієї деталі з округлими торцями. Панелі, покриття і окантовка високої якості ніколи не застосовуються відразу для всіх деталей меблів. Технології підвищеної якості в першу чергу використовуються для найінтенсивніше використовуваних частин меблів - ніжок столів. Останні деталі практично завжди виготовляються з ДСП і обкантовуються простою плоскою стрічкою меламіну. Колір. Він не має бути дуже яскравим або оригінальним. Чорний колір не рекомендується медиками із-за виникаючого контрасту «білий папір - чорний стіл», стомливого око. Для операторських меблів в невеликих затишних офісних приміщеннях рекомендуються кольори натурального дерева. Для обробки великих операційних залів - срібlisto-сірі і блакитні комплекти. У кабінетах керівників мотиви натурального дерева всіляких відтінків повинні залишатися переважаючими. На робочих столах з металевими ніжками потрібно звернути увагу на наявність коробів для електрокабелів. Столи на металевих ніжках з великою кількістю оргтехніки на них створять сучасний техноімідж в офісі. Цікаві столи керівників і робочі місця «ергономічної» форми. Столешниці в таких комплектах практично оточує того, хто сидить з трьох сторін, залишаючи при цьому доступним будь-який куточок робочого місця. Поява таких конструкцій обумовлена, з одного боку, їх надзвичайною функціональністю, а з іншого боку - підкріплено появою технологій і матеріалів, що дозволяють їх проводити. Крісло керівника повинне виділятися своєю висотою, а також технічною досконалістю. Воно може бути обладнане газліфтом - пневматичним механізмом підйому сидіння. Деякі моделі крісел дозволяють не лише регулювати кут нахилу спинки до сидіння, але і мають регулювальника пружини гойдання, що дозволяє шефові плавно відкидатися під певним кутом. Може регулюватися також і висота підлокітників. Окрім крісла господаря, в кабінеті повинні знаходитися стільці або крісла для прийому відвідувачів. Ці предмети меблів можуть не мати технічного оснащення і служать лише для короткочасного сидіння різних людей. Шафи в кабінеті керівника зазвичай ставлять застелені, з одними або розсувними дверцями в нижніх відділеннях. Вони служать для зберігання документів і книг. В деяких випадках з тією ж метою в кабінетах можуть використовуватися стелажі і підлогові тумби. Шкіряний диван є частим атрибутом кабінету. Це може бути традиційний двох- або тримісний диван, інколи з кріслами для відпочинку, або «куточок», на якому поміщається відразу декілька чоловік. При виготовленні меблів для кабінетів керівника використовуються лише найдорожчі матеріали. Корпусні меблі (столи, шафи, тумби) робляться з застосуванням деревини. Найчастіше це натуральний шпон, який може служити і основним, і обробним матеріалом. Ним покривають кришки столів і фасади шаф. Меблі також можуть бути цілком

виконані з масиву деревини Рис 1. Скло також використовується у виробництві меблів для кабінетів керівника. З загартованого прозорого або тонованого скла роблять кришки столів, полиці і дверця шаф. Високоміцне загартоване скло - це дуже практичний і гігієнічний матеріал, що створює одночасно ефект легкості і легкості меблів. Часто поряд із склом у виробництві сучасних меблів використовуються металеві елементи. Алюміній і нержавіюча сталь застосовуються при виготовленні ніжок столів, підлокітників і опор стільців і крісел, а також деяких деталей обробки книжкових шаф і тумб. З того ж матеріалу часто бувають зроблені корпуси настільних ламп, світильників, настінного годинника.

Висновки. Розроблена класифікації офісних меблів, виявлення їх ергономічних особливостей, функціональних показників та технічних властивостей дозволить ефективно вирішувати питання формування дизайну офісних приміщень різного рівня комфортності, надати інтер'єрам індивідуальних рис, підвищити естетичний рівень вирішень. Надалі планується дослідити та виявити характерні особливості формування дизайну інтер'єрів офісу з врахуванням кольору, освітлення та фірмового стилю.

Література:

1. Азаров І. В. та Бобіков П. Д «Конструювання меблів. Посібник».
2. Джуліус Панеро, Мартин Зелник. «Основи ергономіки. Людина, простір, інтер'єр. Довідник по проектним нормам».
3. Раннев В.Р. Интерьер. - М.: Научное пособие, 1987. – 230 с.
4. Кесс Д. Стили меблів. - Будапешт: 3-В Академії наук, 1979. - 270с.
5. Соболев Н.Н. Стили в мебели. - М.,1939.

Аннотация

Особенности использования мебели при формировании дизайна интерьера офисных помещений. Рассмотрена классификация и назначение офисной мебели, эргономические особенности мебели, функциональные показатели, эстетические свойства.

Ключевые слова: офисная мебель, функция, классификация.

Annotation

Features of the use of furniture at forming of design of interior of office apartments. Classification and setting of office furniture, ergonomic features of furniture, functional indexes, aesthetic properties is considered.

Keywords: office, furniture, function, classification.

УДК 725.012(045)

В.С.Ступченко,

студент 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій та дизайну НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ МЕДІАТЕК

Анотація: в статті розглядається медіатека, як новий тип громадської архітектури, та загальні принципи формування медіатечного простору.

Ключові слова: бібліотека, медіа тека, медіа центр.

Медіатека - це сучасний, динамічний, культурно-інформаційний комплекс. Останнє десятиліття ознаменувалося переходом від індустріального до інформаційного суспільства. Медійний фактор впроваджується в усі сфери життєдіяльності людини. Сучасна людина живе в інформаційному середовищі, щодня зіштовхуючись із необхідністю одержувати, обробляти й передавати інформацію. Однак завдання інформаційного суспільства - забезпечити соціальні гарантії одержання інформації кожним членом суспільства в будь-якому місці й у будь-який час - ще не вирішена. Зокрема, у Києві немає жодного досить великого медійного простору, у якому відвідувач міг би оперувати наявною інформацією й створювати нову. Звичайно, існують Інтернет-кафе, медіатеки в бібліотеках, точки доступу Wi-Fi, але, з огляду на потік, що збільшується, та нагальні вимоги користувачів (на роботі, у подорожі, під час відпочинку), стає зрозуміло, що проблема є, і її необхідно вирішувати. Аналізуючи світовий досвід, можна зазначити, що по цій тематиці досить мало професійної літератури. Більшість дослідників визнає, що найбільш значимою є публічна медіотека з відкритим типом доступу, де всі носії інформації представлені рівнозначно: прикладами можуть служити медіатека в Сіетлі (бюро ОМА), медіатека в Сендаї (Т.Іто), Олександрійська медіатека (Sonetta).

Метою даної статті є дослідження особливостей дизайну інтер'єрів медіатек як простору, що акумулює контакти користувачів. Завдання дизайнера - створити всі умови для забезпечення максимального поширення міжособистісних контактів і створити середовище для того, щоб зберегти інформаційне поле міжособистісного спілкування в просторі медіатеки.

В умовах трансформації соціальної сфери необхідно розглядати функції медіатеки з нової точки зору. Медіатека, як культурно-цивілізаційний феномен, розрахована на століття. Медіатека стає «форумом ідей», де перетинаються різні соціальні групи, об'єднані спільністю інтересів - це важливий фактор, для стимулювання якого необхідне створення відповідного середовища. Медіатека, як і будь-яка сучасна громадська організація, повинна використовувати сучасні технології залучення нових користувачів за рахунок впровадження ефективного

менеджменту у свою роботу, залучення технологій маркетингу, зокрема, PR-Технологій, покликаних підвищити попит на її послуги: реклами, дизайну, створення іміджу. Більша частина цих факторів багато в чому залежать від дизайнера безпосередньо.

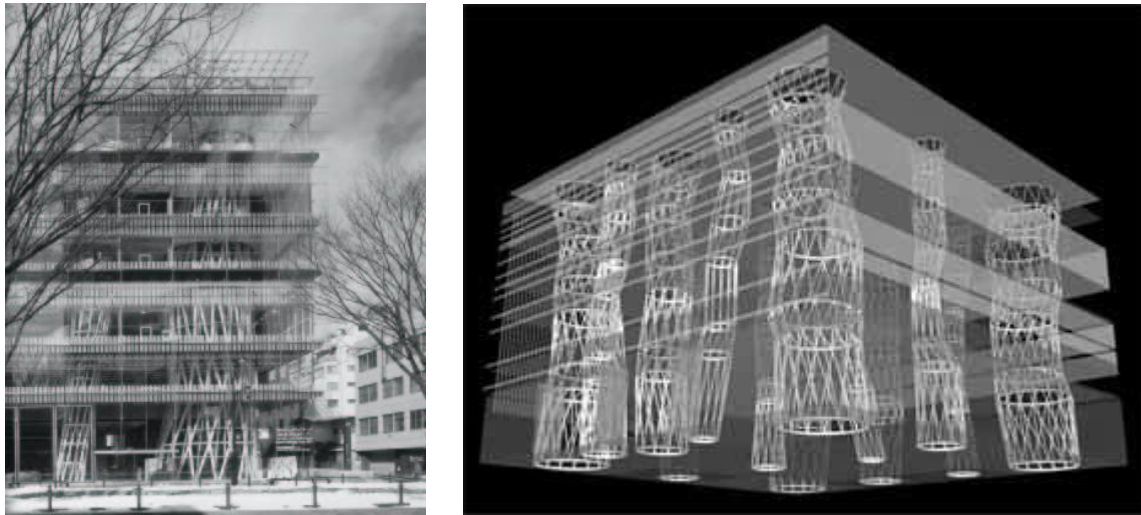

Рис. 1,2. Медіатека в Сендаї (Японія), арх. Тойо Іто.

Так, у прозорому будинку медіатеки в Сендаї (рис.1, 2), практично пбавленого внутрішніх перегородок, розмістилися бібліотека, концертний зал, кінотеатр. Вертикальне зонування нової будівлі дозволяє виділити в ньому функціональні "шари" - поверхи, що надають відвідувачу можливість при бажанні переходити з кінозалу в читальний або відеозал, а з інформаційного залу - в дитячу зону або кафе. Чергування функцій різних приміщень допомагають скоротити психологічні навантаження, що виникають із-за тривалого перебування в монотонному інформаційному просторі, де заняття і характер оточення довго не змінюються.

В медіатеці в Нанті, Франція, за контурами простих геометричних форм вгадується функціональна логіка простору. Активний винос козирка позначає розташування входу і напрямок руху крізь обсяг (рис. 3).

Рис. 3,4. Медіатека в Нанті, (Франція), арх. Венсан Мюз

Ізольованість і відкритість окремих залів медіатеки проявляється у контрастних поєднаннях глухих і засклених огорожувальних поверхонь, між якими залишається місце для фрагментів природи (рис.4).

В основу композиції медіатеки в Нанті покладено розміщення в одному рівні різних функціональних зон, які відповідають тим формам отримання інформації, що вимагаються найчастіше за допомогою різних носіїв. По обидва боки від основного транзитного простору розташовуються кінозал, відеозал, зал для прослуховування музичних записів та бібліотека. Дизайн бібліотечного простору в даному випадку відрізняється оригінальністю задуму, як з точки зору світлового рішення, так і в частині інтегрованого підходу до трактування обладнання, знаходить вагоме композиційне значення. Читальний зал, який має в плані форму сегмента, освітлений верхнім світлом через отвір вздовж криволінійної стіни зі стелажми і "розчиняється" в природне оточенні крізь засклену бічну поверхню. Переважання світлих тонів меблів, виконаних з дерева, в поєднанні з м'якими обрисами контуру стелі і яскравим світловим периметром, створюють відчуття легкості інтер'єру медіатеки. Простір вдало масштабований за рахунок функціонально продуманого і водночас композиційно цікавого розміщення стелажів, довідкових модулів з комп'ютерами і столів. Інтер'єр постає як "живий" інформаційний простір, який спростовує стійкі стереотипи в уявленні про бібліотеки як статичні, маловиразні і одноманітні приміщення.

Усього лише два приклади з сучасної зарубіжної практики демонструють можливості для розвитку архітектури і дизайну в цій новій для нас області. Еволюція форми та функції подібних об'єктів підтверджують наміри розвинених країн вкладати кошти в естетичне та функціональне оновлення інформаційного простору.

Бібліотека для людей з обмеженими фізичними можливостями в місті Віхті, Фінляндія, демонструє простір читального залу, наповнений повітрям і світлом за рахунок поєднання верхнього та бокового осклення (рис.5).

Рис. 5,6. Бібліотека в м. Віхта, Фінляндія.

Вхідний пандус в просторі читального залу замість звичних сходів - відчутний прояв доступності бібліотеки для людей з обмеженими фізичними можливостями.

Кольорова гама і графічний малюнок сходів відіграють вирішальну роль у композиції інтер'єру читального залу.

Виконана в архітектурних формах, співзвучних періоду радянського конструктивізму, ця будівля в той же час увібрала в себе новітні досягнення стилю "хай-тек". Всі компоненти інтер'єру виконані у сучасній манері, оригінальними є пропозиції у функціональну організацію бібліотечного простору, в трактування образної характеристики будівлі. До числа очевидних дизайнерських досягнень можна віднести вдале взаємне розміщення приміщень для обслуговування відвідувачів, зберігання книг та перебування персоналу (використовуються можливості вертикального зонування). Крім того, цікаво виділено "дитячий" простір: він являє собою висунуте з основного об'єму приміщення, що має форму усіченої тригранної призми. Поєднуючи природне верхнє і бічне світло з оригінальним зигзагоподібним світловим контуром в площині стелі, автори проекту підвищують світловий комфорт, підсилюють естетичну виразність інтер'єру (рис. 7). Сходи в центрі залу, необхідні для зв'язку читального залу з приміщеннями обслуговуючого персоналу, поставлені по діагоналі. Вони одночасно сприяють масштабному розмежуванню приміщення і відіграють роль скульптурного акценту. Метал в різних функціональних проявах (екрани столів з комп'ютерами, секції з решітки вздовж світлового контура на стелі, огороження сходів) формує візуальний каркас відкритого простору. Він композиційно орієнтований на домінування стилю "хай-тек". Дизайнерські рішення часто спрямовані на організацію зручного для читачів середовища. Яскравий прояв цієї тенденції - переважаюче в сучасних бібліотеках вільне трактування основних приміщень, що володіють необхідним набором устаткування для зберігання літератури і місць для читання. При цьому внутрішній і зовнішній простір гармонійно поєднуються.

Муніципальна бібліотека в місті Сомер цікава своїм трактуванням контрастної кольорової гама в інтер'єрі. Світло і колір взаємодіють найбільш активно в зонах вільного характеру перебування відвідувачів. Ефект включення до найбільш освітленої частини простору активних колористичних акцентів у вигляді зелених або червоних поверхонь стін доповнюється "накладеними" на них ажурними силуетами білих світильників.

Менший розмір приміщення і активна світлова розробка поверхні стелі виділяють дитячий читальний простір з більшості інших приміщень бібліотеки. Дизайн читального простору для дітей відрізняється тим, що поверхня стелі використана для творчої розробки теми зоряного неба: безліч невеликих лампочок на темно-синьому тлі. Пошук зменшеного масштабу дитячої зони з адекватним коригуванням розмірів необхідного обладнання підтриманий вибором активного кольорового рішення. Воно відповідає призначенню

приміщення, де явно присутні елементи ігрового характеру. Розташовуючись в безпосередній близькості від інших приміщень бібліотеки, дитячий читальний простір створює додаткові зручності для перебування батьків з дітьми та їх спільного інтелектуального розвитку.

Дизайнерське трактування інтер'єру бібліотеки в Сомер відрізняється від багатьох інших аналогів розумним ступенем формалізації таких, здавалося б, стабільно одноманітних елементів простору, як стелажі, сходові майданчики, контури несучих конструкцій покриття.

Відходячи від більшості відомих стереотипних рішень, автори звертаються до різноманітних геометричних форм. Таким чином їм вдалося не тільки досягти певного естетичного ефекту, а й використати нестандартність обрисів устаткування і конструкцій, щоб підвищити функціональні якості простору. Зокрема, за рахунок об'єднання двох напівкруглих в плані стелажів були організовані ізольовані читацькі місця.

Будівля комплексу нового університету в Гельсінкі побудована на темі інтегрування природних форм в структуру бібліотечного простору. У даному випадку для розміщення фрагментів живої природи в інтер'єрі використаний досить виразний прийом. Крізь зашклену дзеркальну поверхню фасаду бібліотеки в університетському комплексі Гельсінкі видно контури рослинності внутрішніх зимових садів, що продовжують тему природи в самому будинку.

Рис. 7. Бібліотека в університетському комплексі Гельсінкі

Кілька секторів зовнішнього контуру круглого в плані будинку заповнено невеликими зимовими садами. Чергування серії таких зелених "оазисів" і приміщень зі скляними перегородками для роботи з літературою викликає у людей, що знаходяться в межах будівлі, незвичайне відчуття занурення в природне середовище. Переважаючий матеріал - натуральне дерево - активно підтримує тему домінування природних компонентів в інтер'єрі бібліотеки.

Поява архітектурних об'єктів нового покоління бібліотек означає відхід від тривалої монополії паперових носіїв інформації. Одночасно частка

електронних носіїв збільшується, і характер використання багатьох приміщень радикально змінюється. Сучасні архітектурні та дизайнерські рішення все більше орієнтуються на створення умов, що дозволяють гнучко чергувати різні види культурно-пізнавальної діяльності в структурі одного об'єкта. При цьому саме поняття "бібліотека" інтерпретується по-новому: як інтелектуальний простір і центр культури. Замість досить поширеного раніше прийому організації бібліотечного простору у вигляді системи ізольованих приміщень все частіше застосовуються підходи, які дають можливість поєднувати функції освіти і розваги в безперервному, що перетікає просторі, широко використовуючи мультимедіа. Тому в сучасній архітектурній практиці все частіше використовують термін «медіатека» для визначення окремого виду споруд, що потребують також і особливих методів дизайну.

Використана література

1. Минервин Г.В. Основные задачи и принципы художественного проектирования. Дизайн архитектурной среды. Уч. пос. М.: Архитектура - С, 2004. - 96 с.
2. Раушенбах Б.В. Геометрия картины и зрительное восприятие. СПб.: Азбука-классика, 2002. - 160 с.
3. Мартынов Ф.Т. Основные законы и принципы эстетического формообразования и их проявление в архитектуре и дизайне. Екатеринбург, 1992.

Аннотация

В статье рассматривается медиатека, как новой структуры общественной архитектуры, и общие принципы формирования медиатечного пространства.

Ключевые слова: библиотека, медиа папка, медиа центр.

Abstract

This article rozhlyadaetsya media resource as a new type of public architecture, and general principles of mediatechnoho space.

Keywords: library, media directory, media center.

УДК - 427.82

Є.А.Бевз,
аспірант КиївЗНІЕП

ІСТОРІЯ ЕВОЛЮЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ

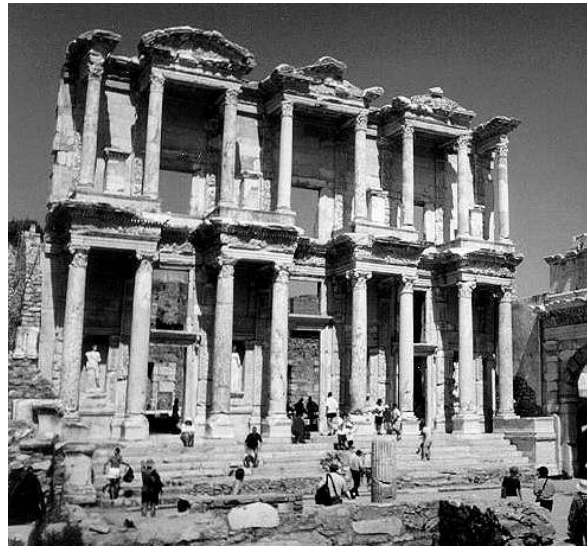
Анотація: в результаті дослідження історичного досвіду проектування бібліотек, визначені основні фактори, які впливають на формування простору: інформаційний носій та метод його зберігання, тип бібліотеки, архітектурно-конструктивні системи. У період з античних часів і до двадцятого століття прослідкована специфіка еволюції просторової структури бібліотечної будівлі. Наведені приклади закордонного досвіду будівництва бібліотечних споруд.

Ключові слова: бібліотечна будівля, історія еволюції, простір.

Роль бібліотеки, як активного суспільного інституту визначена потребами суспільства в розвитку науки, освіти і культури. Кожна епоха і кожна країна будували і будують бібліотечні споруди, що відповідають їх інтересам, умовам і вимогам. Цей процес супроводжується постійними змінами у поглядах на їх планування і використання. Триває діалог між засобом комунікації, методом його розповсюдження і природою простору, в якому, власне, відбувається суспільне існування.

У стародавні часи збори документів уміщалися в одній відносно невеликій ємкості, тому місце її розташування не мало принципового значення. Бібліотеку намагались розмістити в безпосередній близькості від споживача – головним чином її власника. Але з часом, фонд виріс у кількості і для його розміщення виникла потреба у виділенні спочатку окремих приміщень в будівлі іншого призначення (зазвичай в палаці, храмі), а потім і самостійних споруд. У східних державах : Єгипті, Македонії, Пергамі, Стародавньому Римі – існували концепції будівництва, планування і устаткування бібліотечних будівель. Ці концепції мали мету утворення необхідної зручності для використання читачами, найкращих умов зберігання фондів, їх організації, відтворення, формування органів управління і спеціальних штатів бібліотек.

У архітектурно-планувальному напрямку, ці ідеї знайшли своє віддзеркалення в чіткому орієнтуванні будівель по сторонах світла, виділенні спеціальних приміщень для зберігання фондів, утворенню специфічного інтер'єру приміщень і їх устаткуванню.

Бібліотека в Ефесі

В період занепаду стародавнього Риму центр культурного та наукового життя імперії поступово змістився на схід. У Ісламському світі бібліотечні установи займали окремі будівлі, у центрі яких розміщувався великий красиво прикрашений зал з високою стелею (з куполом). Зал використовувався, як для збереження книг, так і для обслуговування читачів.

Провідну роль у збереженні культурної спадщини античності грають монастирські бібліотеки. У VI столітті у Ірландії і Бретані склався тип монастиря з бібліотекою і скрипторієм. Саме з Ірландії у стани континентальної Європи потрапляли монахи-місionери, які сприяли утворенню бібліотек релігійно-культурних установ (монастирів, монастирських шкіл, церковей). Архітектура читального залу і інтер'єр читацьких приміщень відповідали релігійним канонам: неодмінним компонентом були пюпітри, обов'язково розміщені такий чином, щоб читач був звернений до вітваря.

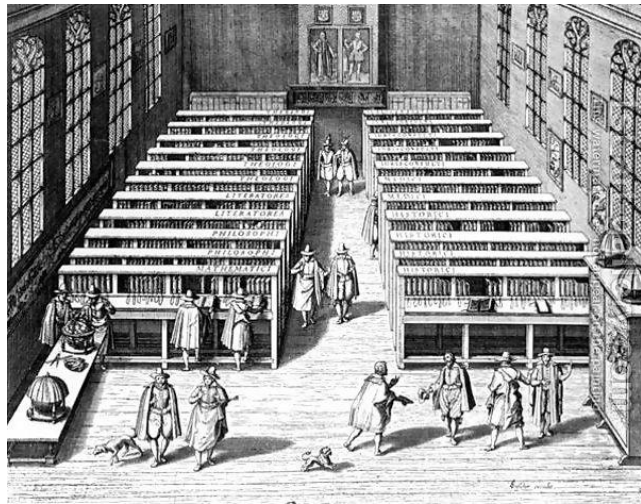
Із за ідеологічних причин фонд був зачинений для сторонніх читачів, тому бібліотека більше виконувала роль архіву та скрипторія при ньому.

Бібліотека абатства Тінтерн в Британії

Епоха Відродження – час активного діалогу з античною культурою.

Монастирські бібліотеки у цей період перестають грати провідну роль. На перший план виходять університетські бібліотеки, які набувають статус наукового або освітнього центру. Бібліотека перестає бути архівом і стає самостійною установою. Із-за величезної вартості манускриптів і трудомісткості їх виготовлення книги приковувалися до бібліотечних полиць ланцюгами.

Бібліотека Лейденського університету в Германії

У епоху пізнього Відродження знов постає питання будівництва спеціалізованих будівель бібліотек - до проектування заручаються найкращі архітектори того часу. Так почався “палацовий період” будівництва бібліотек, коли від аскетичних прийомів архітектурного виразу почали переходити до парадної нарядності будівель. Бібліотеки епохи Ренесансу дають винятковий по силі приклад статичного, архітектурно-виразного образу будівлі і уміння використовувати книгу і меблі, як предмет прикраси приміщення.

Проте, головна особливість цих споруд - прагнення до вирішення архітектурних завдань палацового будівництва незалежно від бібліотечних потреб функціональної організації.

Бібліотека Лауренціана у Флоренції

Початок централізованого планування бібліотечних приміщень пов'язують з розвитком друкування книжок, що викликало значне збільшення фондів. Науково-технічний прогрес освітньої епохи викликав бурхливий розвиток мережі публічних бібліотек. На зміну “палацовим” прийшли бібліотеки з принципом трьохчасної планувальної структури будівлі. Концепція проектування будівель національних і інших крупних наукових, спеціальних і публічних бібліотек XIX ст. частково збереглася і до наших днів. Для цих будівель характерне статичне об'ємно-просторове рішення з круглим або прямокутним планом, виразний головний фасад, баштові і купольні доміанти сховищ і читальних залів, монументальність і декоративність інтер'єрного рішення сходів і вестибюлів.

Бібліотека Конгресу

Національною бібліотека Франції

Приблизно з середини XIX століття було затверджено книгоцентричне уявлення про бібліотеку, а в XX столітті - читачецентричне. Одночасно, виникла парадигма бібліотеки, як складної системи.

Необхідно відзначити, що основні принципи будівництва будівель бібліотек формувалися відповідно до їх ролі в окремі історичні періоди, а також залежно від стану матеріальних умов суспільства та рівня розвитку техніки.

Бібліотека у Стокгольмі

З кінця 70-х років ХХ ст. звичний образ публічної бібліотеки почав змінюватися. Дослідження показували, що, окрім фізичного зносу будівель (кінця ХІХ ст.), бібліотечних фондів і меблів, застаріла моральна зовнішність споруди. Це спонукало деяких архітекторів задуматися про роль бібліотечної будівлі, яка повинна не тільки повністю відповідати професійної діяльності, але і бути засобом її вдосконалення. Поява альтернативних носіїв інформації сильно змінила уявлення про формоутворення в бібліотечній архітектурі. Зростаюча потреба в самоосвіті, еволюційний перехід від бібліотеки до поліфункціонального суспільно-культурного центру визначають тенденції розвитку бібліотечних будівель сучасності.

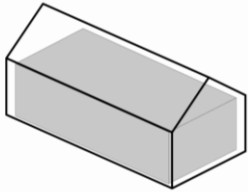
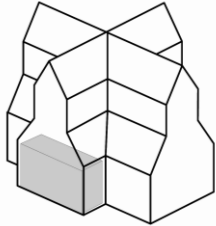
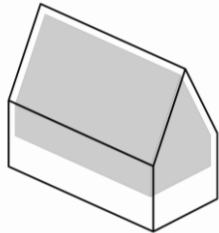
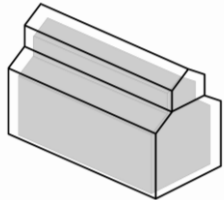
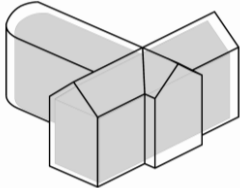
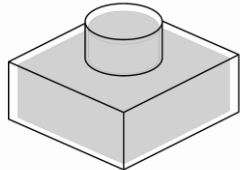
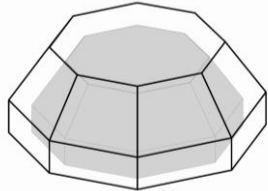
Бібліотека в Тампере, Фінляндія

Бібліотечні установи знаходяться у дилемі – якщо бібліотечний простір історично виражався в місцях для зберігання друкованих видань та праці з ними, то інформаційні комунікації все більш не прив'язані до простору. Таким чином, виникають питання: яки фактори його визначають? Чи можливо спрогнозувати бібліотечний простір майбутнього?

В результаті дослідження історичного досвіду проектування бібліотек, визначені основні фактори, які впливають на формування простору: інформаційний носій та метод зберігання, тип бібліотеки, позиція читача на час праці з колекцією, архітектурно-конструктивні системи.

Крім того, виявлено, що на певному етапі життя суспільства бібліотека перестає бути власністю тільки приватної особи, або частиною установи: монастиря, музею, академії - вона стає самостійною будівлею.

Основні фактори , які впливають на формування бібліотечного простору

Час	Інформаційний носій	Тип бібліотеки	Конструктивна система	Типовий приклад простору
ХІІ в.до н.е. – VI ст.	клинописні таблиці сувії папірусу, пергаменту	палацова приватна міська	стоєчно-балочна, ордерна, купольна	
VI-ХІІІ	ілюстрована релігійна книга, зшита з животноного пергаменту	монастирська церковна	склепінчаста, стінова	
ХІІ-ХVІ	паперова книга	монастирська університетська	склепінчаста, каркасна	
ХVІ – ХVІІ	друкована книга	університетська загальнодоступна публічна	ордерна, купольна, склепінчаста,	
ХVІІ-ХVІІІ	друкована книга	придворна університетська академічна національна	стінова, ордерна, стоєчно-балочна, купольна	
ХVІІІ-ІХХ	друкована книга газети, журнали	національна наукова загальнодоступна народна публічна	каркасно-рігельна, сбірно-монолітна, великоплотітна	
ХХ-ХХІ	друковані видання, цифрові інформаційні системи	національна публічна наукова спеціальна	великопротітна оболонка, каркасно-рігельна, монолітна	

З античних часів і до двадцятого століття еволюція простору йшла таким чином: відкритий простір зі сводом, лінійний вузький простір, купольний круглий і квадратний простір, комбінована структура з вільним центральним простором і периметральними невеликими просторами, довгий відкритий простір з вільною планувальною структурою, оболонка з максимально гнучким плануванням.

Література

1. Всемирная история библиотек. Б.Ф. Володин, 2002.
2. Библиотечный дизайн. Е.В. Балашова, М.Н.Тищенко, А.Н.Ванеев, 2004.
3. Библиотека нового тысячелетия. СобираТЕЛЬНЫЙ образ. Трубецков К.Е., 2007.
4. Libraries and Learning Resource centres. Brian Edwards, 2009
5. Planning and design of library buildings. Godfrey Thompson, 1991
6. <http://ru.wikipedia.org/>

Аннотация

В результате исследования исторического опыта проектирования библиотек, определены основные факторы, влияющие на формирование пространства: информационный носитель и метод его хранения, тип библиотеки, архитектурно-конструктивная система. С периода античности до новейшего времени проследована эволюция пространственной структуры здания. Приведены примеры зарубежного опыта строительства библиотечных сооружений.

Ключевые слова: библиотечное здание, история эволюции, пространство.

Annotation

As a result of research of historical experience of designing of libraries, the major factors influencing formation of space are defined: the information carrier and a method of its storage, library type, architecturally-constructive system. Since the period of antiquity till the newest time evolution of spatial structure of a building is proceeded. Examples of foreign experience of building of library constructions are resulted.

Keywords: a library building, history of evolution, space.

УДК 711

С. М.Лінда,

*доцент, к.арх., НУ «Львівська політехніка»,***Р.О.Крушельницький,***аспірант, НУ «Львівська політехніка»*

СКЕЛЕДРОМ ЯК НОВИЙ ТИП ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ СПОРУДИ

Анотація: у статті розглянуто питання проектування та випробування скеледромів, які на сьогодні є перспективним видом фізкультурно-оздоровчої споруди, який є доступний для всіх категорій населення. Запропонована класифікація скеледромів та розглянуті основні технічні та конструктивні вимоги щодо їх проектування.

Ключові слова: скеледром, фізкультурно-оздоровча споруда, технічні та конструктивні вимоги.

Постановка проблеми

Лазіння по штучно створеній скелі (скеледрому) – це сьогодні молоде та модне захоплення, яке приваблює все більшу та більшу кількість бажаючих зайняти активно своє дозвілля. Це є безпечне заняття, доступність якого у великому місці можна порівняти хіба що з фітнесом. Будівництво скеледромів є популярне за кордоном, з'являються перші фірми по їх спорудженню у Росії. В Україні поки що скеледроми – це достатньо екзотичне захоплення. Ще не створено вітчизняної нормативної бази щодо їх проектування, розташування у міському середовищі та будівництва¹; відсутні вимоги щодо конструктивних вирішень та засобів безпеки.

Метою статті є сформулювати типологію вирішень сучасних скеледромів та визначити основні вимоги щодо їх проектування, а також увести в науковий обіг нові терміни, пов'язані з проектуванням та експлуатацією скеледромів.

Матеріали статті базуються на закордонному досвіді будівництва скеледромів, а також на конструктивних та нормативних розробках російських архітекторів та конструкторів.

---

¹ У ДБН В.2.2-13-2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди» у переліку видів спортивних та фізкультурно-оздоровчих будівель та споруд є поняття «альпіністські стінки» та «структури для лазіння», проте відсутні вимоги щодо їх проектування.

Обговорення проблеми

Визначення поняття «скеледром» та типологія скеледромів

Скеледром представляє собою тренажерний зал з комплексом вертикальних і нависаючих стінок (модулів) і закріплених на цих поверхнях зачіпок. Щити, як правило, виготовлюються з високоякісної фанери або з пластику і кріпляться на попередньо змонтований металевий каркас. Поверхня щитів може бути гладкою і шершавою. З внутрішньої сторони щитів з високою частотою монтуються штатні місця кріплення зачіпок (спіти), завдяки яким зачіпки можна перевстановлювати. Зачіпки, найрізноманітнішої конфігурації, виготовляються з пластика, відливаються з надміцного полімеру або ж для їх можуть використовувати природні матеріали. Обладнання для заняття скелелазінням – скелелазні туплі, магnezія навіть якщо руки не потіють, страхування.

Скеледроми поділяють на високі та низькі. На високих скеледромах використовується шнуркова страхування. Існує таке поняття як «скелелазний стенд». *Скелелазний стенд* – це спортивний тренажер, з висотою конструкції від 3 до 30 метрів.

Низькі скеледроми з висотою розміщення щитів до 4 метрів називаються *болдерінговими залами*. В низьких скеледромах в якості страхування використовують мати. *Болдерінг* – це скелелазання на висоті від 1 до 7 – 8 метрів. Завдяки відсутності страху вальної системи, мотузок та карабінів болдерінг надає скелелазам відчуття свободи.

Скеледроми розрізняють за типом розташування: вони можуть бути як окремо розташовані, так і прибудовані, як показано на рис. 1.

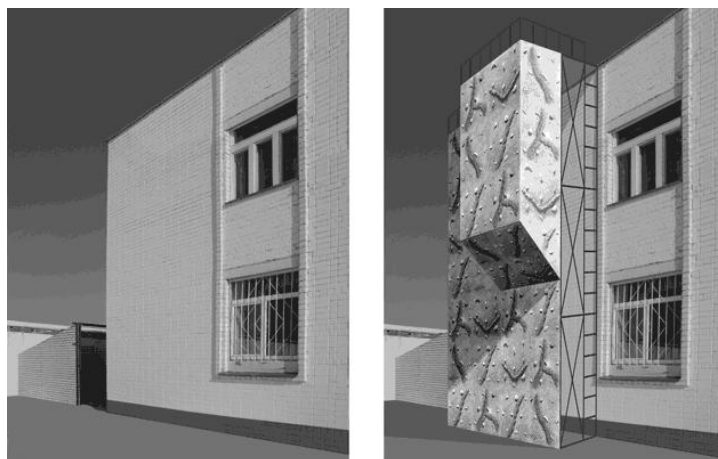

Рис. 1. Варіант влаштування прибудованого скеледрома

Також скеледроми класифікують за матеріалом покриття та щитів: вони можуть бути виготовлені з бетону, на основі металевого каркасу з фанерним

або пластиковим покриттям, з текстурним покриттям та гладкі, також існують пневматичні скеледроми, рис. 2.

Скеледром може бути представлений у вигляді традиційної щитової стінки, а може бути вирішений у вигляді «скелелазної башти». Для дітей існують варіанти обладнання мініатюрних скеледромів, рис. 3.

Також скеледроми можуть бути розташовані у закритому приміщенні і на вулиці. Закриті скеледроми можуть влаштовуватись в ангарах, в торгових центрах, в спортивних залах шкіл, дитсадках і навіть в квартирах.

Часто скеледроми проектують у вигляді *скелелазних центрів*, де необхідно враховувати інтереси скелелазів різних рівнів підготовки. Наприклад:

- Близько 40% поверхні відводиться для занять новачків;
- Близько 10% поверхні призначається для занять дітей;
- Близько 40% поверхні відводиться для занять спортсменів;
- Близько 10% відводиться для занять на болдерінгу.

Для різних категорій скелелазів використовують свої конструктивні та геометричні вирішення.

Рис. 2. Пневматичний скеледром баштового типу

Рис. 3. Мініатюрний скеледром для дітей

Технічні та конструктивні вимоги до будівництва скеледромів

Основні вимоги, які пред'являються до скеледромів, це є вимоги до точок страхування і характеристик штучних споруд для скелелазіння на міцність. Нижче подане тлумачення основних понять, які використовують при проектуванні та будівництві скеледромів.

Точка страхування – вузол кріплення на скеледромі, призначений для забезпечення безпеки людини, яка займається. Така точка може бути верхня, нижня, проміжна, індивідуальна та колективна. **Індивідуальна точка страхування** – точка страхування, призначена для забезпечення безпеки одного

спортсмена. **Колективна точка страхування** – точка страхування, призначена для забезпечення безпеки кількох спортсменів. **Проміжна точка страхування** – точка страховки, призначена для забезпечення безпеки одного спортсмена при відсутності верхньої точки страхування. **Щити для скелелазіння** – спеціально виготовлені щити з закріпленими шайбами під влаштування зачіпок. **Проектне навантаження** – максимально допустиме навантаження, яке не приведе до руйнування конструкції. **Експлуатаційне навантаження** – максимальне навантаження при стандартному використанні.

Стійкість скеледромів на перекидання є важливою конструктивно-технічною вимогою. Необхідно довести на основі розрахунків, що він може бути прикріплений до поверхні. Для вуличних скеледромів враховують такий фактор як кліматичні умови, наприклад: снігове навантаження, вітрове навантаження. Якщо скеледром має колективну точку страхування, проектувальник та виробник повинні вказати максимально можливу кількість людей для одночасного використання системи.

Для розрахунку стійкості скеледрому:

- розрахувати точки максимальної стійкості скеледрому.
- прикласти навантаження силою 15 кН на дану точку.

При кожному прикладуванні навантаження розрахунок повинен показувати, що скеледром залишається стійким.

Для розрахунку стійкості стійкості скеледрому без страхувальних кріплень:

- Розрахувати точки максимальної нестійкості скеледрому;
- Прикласти навантаження в 1,2 кН на дану точку;
- Додавляти по одному квадратному метру у всіх можливих напрямках навколо даної точки 0,6 кН/м² до тих пір, поки навантаження не досягне розрахункового навантаження при максимальній кількості спортсменів.

Міцність компонентів скеледрому і різних елементів з яких складається каркас скеледрому, повинна бути перевірена розрахунками – як загальна міцність, так міцність кожного елемента окремо. Якщо це неможливо, то міцність перевіряється дослідями на розрив.

Дані дослідження є підтвердженням правильної установки скеледрому і не замінюють собою розрахунки. Дані дослідження повинні проводитись після завершення першого встановлення скеледрому.

Порядок проведення випробувань скеледромів

При проведенні випробувань сили повинні прикладуватись в напрямку схилу $\pm 12,5^\circ$ від вертикальної осі, або приблизно паралельно поверхні скеледрому, якщо його ухил перевищує $\pm 12,5^\circ$, рис. 4.

При проведенні випробовувань сили прикладаються навішуванням вантажу, або використанням тягових приладів, котрі не опираються напряду на скеледроми. У всіх лабораторних випробуваннях використовувати статичне навантаження протягом мінімум 10 секунд.

Вимоги до точок страхування

Компонування і розташування проміжного страхування

Максимальна відстань X між проміжними точками страхування, починаючи від точки, розташованої на висоті h_0 , не повинна перевищувати 1,5 метра по довжині натягнутого канату між двома сусідніми точками страхування, рис. 5, де h – відстань між проміжною точкою страхування і майданчиком (а) чи перепону (б) (в залежності від того, що ближче), вимірювана по вертикалі в метрах.

Максимальне значення першого кріплення проміжної точки страхування не повинно перевищувати 3,1 м від основи скеледрому.

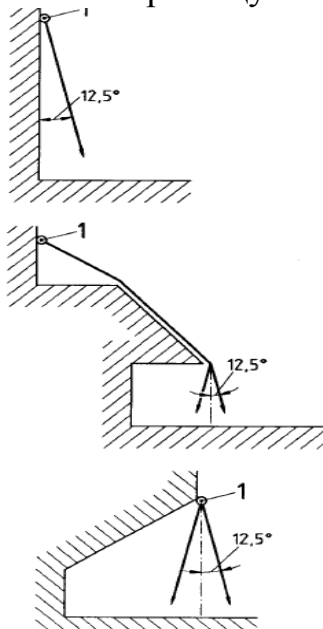

Рис. 4. Напрямки сили при випробуванні скеледрому
1 – точка прикладення сили

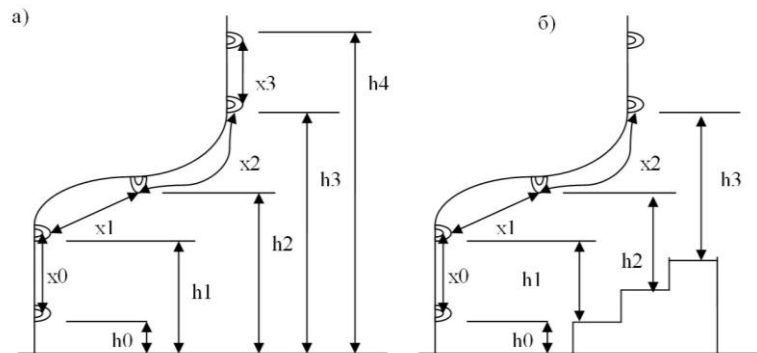

Рис. 5. Визначення максимальних відстаней між точками страхування

Всі проміжні точки страховки повинні бути виконані в відповідності до рис. 6. Гак чи приладдя, через яке пропускається страху мотузка в колективному чи індивідуальному страхуванні повинна бути заокруглена з радіусом не менше 4,5мм.

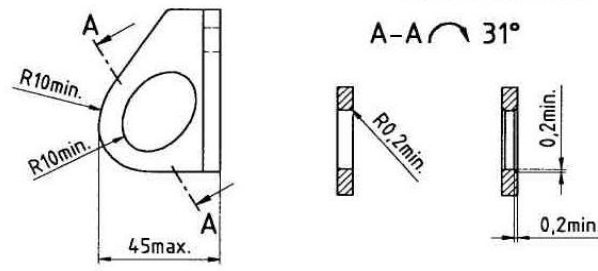

Рис. 6. Геометричні вимоги до проміжних точок страхування

Межа міцності точок страхування

Межа міцності точок страхування визначається одним з наступних методів:

- а) методом розрахунку з використання розрахункових навантажень згідно рис. 7;
- б) якщо метод а неможливий то лабораторними випробуваннями на руйнування.

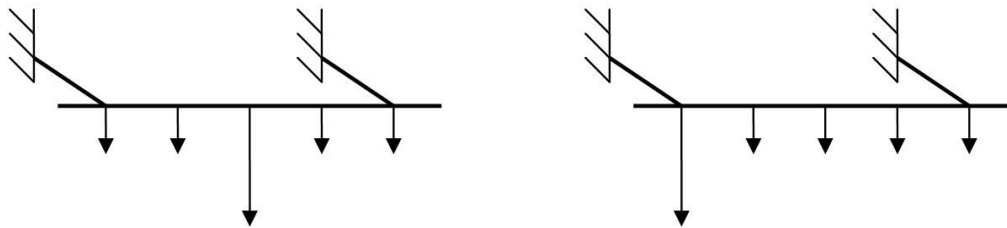

Рис. 7. Розрахунок міцності точок страхування з використанням розрахункових навантажень

Випробування точок страхування

На всі точки страхування при випробуваннях прикладається статичне навантаження в 8кН не менше 5 хвилин. На колективні точки страхування навантаження дається на кожен вузол і елемент окремо. При випробуваннях недопустимі деформації та руйнування будь-якого з вузлів. Всі контрольні досліди повинні проводитись до вводу скеледрому в експлуатацію. Далі по мірі необхідності, проте не рідше 1 разу в 3 роки.

Пропоновані вимоги до сертифікації скеледромів

Скеледроми не підлягають обов'язковій сертифікації. Ми пропонуємо орієнтуватись в своїх вимогах до скеледромів на європейський стандарт EN12572, який:

- Враховує специфіку організації безпеки спортсмена на скеледромі;
- Дає визначення основних складових частин скелелазного стенду;

- Визначає можливі динамічні і статичні навантаження на конструкцію скеледрому;

- Описує можливі критерії тестування і оцінки скеледрому на відповідність вимогам даного стандарту;

При проектуванні конструкції скеледрому необхідне узгодження з проектною організацією замовника можливих максимальних навантажень на стіни і перекриття споруди в якій буде влаштовуватись скеледром.

Дані навантаження розраховуються, виходячи з вимог стандарту EN12572 і проектного вирішення конструкції скеледрому, який також враховує:

- Гігієнічний сертифікат на панелі скеледрому і скелелазні зачіпки;
- Добровільні пожежні випробовування панелей скеледрому і скелелазних зачіпок на відповідність класу горючості.
- Схему верхніх стаціонарних точок страхування.

Рекомендовано перед введенням в експлуатацію повести випробовування конструкції скеледрому максимальним навантаженням в присутності представників замовника, проектувальника, технічного нагляду або ГПА, монтажної організації. Необхідно використовувати лише сертифіковане обладнання. Якщо обладнання не підлягає обов'язковій сертифікації, то необхідна наявність сертифіката UIAA або CE. Для безпеки експлуатації скеледрома необхідно, щоб:

- Всі без виключення спортсмени і інструктори повинні проходити регулярний інструктаж по техніці безпеки і підписуватись в журналі по техніці безпеки;
- Інструктори на скеледромі повинні мати досвід лазіння і контролювати дії спортсменів;
- Під час тренувань вклатати мати поруч зі скеледромом;
- Регулярно оглядати силами інструкторів точки страхування і мотузки, використовувані на скеледромі, заповнювати журнал огляду.

Рекомендовано співпрацювати з регіональними федераціями скелелазіння. Необхідно ділити можливих скелелазів на 3 основні групи:

- Організовані групи і секції.
- Новачки, котрі прийшли на скеледром вперше.
- Спортсмени, котрі займаються самостійно.
- Для роботи з групами залучають тільки професійних тренерів, котрі мають дипломи чи тренерські книжки.
- Для занять дітей необхідно використовувати лише дитячі скелелазні системи.

Висновки

На сьогоднішній день у закордонній практиці накопичений достатній досвід проектування та експлуатації скеледромів. Зокрема, розроблена технологія проектування, розрахунків навантажень та точок страхування, існують вимоги щодо випробувань скеледромів, також розроблений європейський стандарт. Враховуючи те, що скелелазіння є на сьогодні перспективним видом активного відпочинку, який є доступний для всіх категорій населення, необхідно, врахувавши світовий досвід, доповнити існуючу нормативну базу відповідними даними щодо проектування скеледромів.

Література

1. ДБН 360 – 92** «Планування та забудова міських і сільських поселень». – К.: Держбуд України, 2002.
2. ДБН В.2.2. – 9 – 99 «Громадські будинки і споруди». – К.: Держбуд України, 1999.
3. ДБН В.2.2.-13-2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди» – К.: Держбуд України, 2003.

Аннотація

В статье рассмотрен вопрос проектирования и испытания скалодромов, которые являются на сегодня перспективным видом физкультурно-оздоровительного сооружения, доступным для всех категорий населения. Предложена классификация скалодромов и рассмотрены основные технические и конструктивные требования к их проектированию.

Ключевые слова: скалодром, физкультурно-оздоровительное сооружение, технические и инженерные требования.

Annotation

The question of the planning and the test of walls for the climbing is considered in the article, which is the perspective type of athletic-health building today, accessible for all categories of population. Classification of its is offered and the main technical and structural requirements to their planning are considered.

Keywords: walls for the climbing, athletic-health building, technical and engineering requirements.

УДК 711.58

В. Г. Масюк

БУДИНКИ-КОМПЛЕКСИ ТА НОВІ ЖИТЛОВІ УТВОРЕННЯ (КОНДОМІНІУМИ)

Проектування і будівництво комфортного та доступного житла виконує провідну роль у сучасній архітектурі. Відомо, що кожна людина має свій погляд на власне житло і його оточення. Проблема постає не стільки у вирішенні окремих квартир, їх функціонально-планувальної структури, і нормативних параметрів, скільки у проектуванні одного, декількох, а то й цілої групи житлових будинків як єдиного комплексу. Що включають вони, які вони повинні бути, блокованими чи окремо стоячими, малоповерховими чи висотними, який повинен бути їх благоустрій, тощо? Це дає поштовх для втілення і поєднання різноманітних ідей, різних будівель, різних функцій в єдиний комплекс, що дасть змогу проектувати таке житло, яке властиве тим чи іншим групам мешканців.

У міжвоєнний період всі розвинені країни розробляють програму гнучкої форми в архітектурі. Сьогодні йде реформування плану та простору будівель, на перший план висувається доцільність і соціальна функція архітектури. Ведуться нові експериментальні пошуки в архітектурі, впроваджуються нові будівельні матеріали та конструкції.

Як відомо з історії радянської архітектури, першими житловими комплексами були будинки-комуни. Їхня епоха припадає на 20-30 роки ХХ століття. Архітектори того часу намагалися поєднати житлові чарунки та заклади соціальної культури в один єдиний комплекс, що мало сприяти насамперед покращенню умов існування людини. То був новий тип житлової забудови для Радянського союзу [1-3].

Будинки-комуни являли собою досить розвинену інфраструктуру. То були житлові комплекси, де перші поверхи відводились для розміщення закладів обслуговування: бібліотеки, магазини, заклади харчування тощо. Такі комплекси будувалися, перш за все, для студентів, молодих працівників, молодих сімей.

Передбачалося, що будинки-комуни будуть зразковими будинками для трудящих, школою колективізму, звільнять жінку від рабської домашньої праці, привчать людей до самоврядування. Фактично, комуни означали, що будинок належить тому чи іншому підприємству або установі. Заселений робітниками того підприємства або установи, де кожна сім'я або окрема людина має свою кімнату, а кухня, туалети, ванна знаходяться в загальному користуванні.

Правила внутрішнього розпорядку в основному встановлюються заводоуправлінням [3].

Одним із теоретиків архітектури і дослідником радянських будинків-комун був Г. Градов. У проектуванні він відстоював форму колективістського побуту, вимагав відродження ідей робочих їдалень, фабрик-кухонь, ясел, дитячих садів. Г. Градов розглядав архітектуру як засіб формування нової радянської людини [4, 11].

Першими авторами проектів будинку-комуни були Н. Ладовський та В. Кринський. Цікавий проект арх. К. Мельникова, де автор відділив житло для сімейних в окремі корпуси, об'єднавши при цьому заклади соціально-культурного побуту в єдиний, складний за конфігурацією комплекс, поєднавши його на рівні другого поверху з чотирьохповерховими корпусами для малосімейних. Відомі також будинки-комуни, зведені за проектом арх. Вольфензона, студентський будинок-комуна (1929–1930рр, арх. І.Ніколаєв), будинок-комуна на вул. Чайковського в Москві (1928–1930рр, арх. М.Гінзбург). Будинки-комуни зводились в багатьох містах Радянського союзу. Проектів будинків-комун розроблювалося багато, але при малих інвестиціях в будівництво була реалізована незначна частина [3].

Проте ідея створення таких комплексів проіснувала не довго. Однією із головних причин було те, що держава не могла забезпечити все населення житлом. Приміщення загального користування в будинках-комунах почали використовувати не за призначенням, а як житлові чарунки. Квартири, що призначались для малосімейних, заселяли багатосімейними, комунальні заклади не працювали на належному рівні. У зв'язку з цим відбулося так зване «звільнення» житлових будинків від закладів соціально-культурного побуту, які зводилися окремо і функціонували в межах великого житлового комплексу – мікрорайону.

У подальшому ідея створення комплексів на зразок будинків-комун не полишала архітекторів. Набутий досвід дає новий поштовх у створенні нестандартних житлових комплексів. З'являються нові комплекси, що складались як з однієї будівлі так і цілої групи будівель з інтенсивними функціональними зв'язками. Людина, яка проживала в таких комплексах могла відвідати заклади харчування, спортивні зали, магазини, що знаходились під одним дахом, не виходячи на зовні. Одним із таких проектів був будинок нового побуту в експериментальному проекті кварталу «Нові Черьомушки» в Москві (1956–1957рр, арх. Н. Остерман). Але такі комплекси не набули широкого загалу. На той час більш доцільним вважалося проектувати мікрорайони та житлові квартали [1, 3].

Набагато далі пішли архітектори Західної Європи, зокрема архітектори Франції. Запозичивши ідею будинків-комун, вони розвинули її. У 50-ті роки повним ходом ведеться відновлення міст після другої світової війни.

Починається масове будівництво соціального житла для мільйонів людей, які прагнули поліпшити власні житлові умови. Держава об'єднує зусилля фахівців для створення індустрії житлового будівництва [6].

Основоположником створення житлових комплексів на зразок будинків-комун стає Ле Корбюзьє та його знаменита Марсельська одиниця (рис. 1, рис. 2). У 1947–1952 роки на окраїні Марселя був побудований багатоквартирний житловий будинок, розташований окремим блоком на просторій озелененій ділянці. Автор використав у проекті стандартизовані квартири у двох рівнях «дуплекс», із лоджіями, що виходять на обидві сторони будинку.

Марсельський блок був задуманий як експериментальний будинок з ідеєю колективного мешкання. У центральній частині будівлі по вертикалі розташований комплекс, де є кафетерій, бібліотека, пошта, продуктові магазини та інші види послуг. На 17 поверсі розташовувався дитячий садок. Звідти пандус веде на терасу з кімнатою відпочинку, басейном та ігровими майданчиками.

Рис. 1. Житловий комплекс в Марселі, арх. Ле Корбюзьє (макет).

Частково видозмінені житлові одиниці були зведені пізніше в містах Нант-Резе (1955р), Мо (1960р), Бриє-ан-форі (1961р), Фірміні (1968р), у Західному Берліні (1957р), тощо [1, 3, 5].

Рис. 2. Житловий комплекс в Марселі, арх. Ле Корбюзьє (на покрівлі).

Наприкінці 60-х років ХХ століття у Франції піднялася хвиля протестів проти основного принципу розміщення масового житла - тріади (метро, місце праці, житло). Надалі держава відмовилася від створення великих ансамблів, що охопили Францію на той час, на користь ідеї нового міста розробкою яких активно велася архітекторами.

У 90-ті роки багато уваги у Франції надають будівництву соціального житла. Зростає авторитет французької архітектури. Сучасні норми Франції враховують потреби людей, диктують різноманітні види доступу, до установ соціальної, інженерної і транспортної інфраструктури. Перші поверхи комплексів віддають для розміщення магазинів і закладів обслуговування тощо. Все це стимулює архітекторів проектувати соціальне житло, не дивлячись на його статус, зручним і привабливим. За такими принципами розроблено і втілено ряд проектів у різних країнах, які за своїми організаційно-просторовими принципами нагадують кондомініум. Сьогодні під цим поняттям розуміється житловий комплекс який повинен включати хоча б один об'єкт громадського обслуговування, де об'єкти загального користування належать декільком

співвласникам. Кондомініум в перекладі з латинського означає спільне володіння і являє собою право загальної власності чи спів власності всього житлового комплексу.

Житловий комплекс Зак-дю-Сегре, який побудований на околиці району Лоньє у місті-супутнику Парижа Марі-ля-Валле. Комплекс складається з двох корпусів, поставлених на перетині міської вулиці і швидкісної автомагістралі дугоподібної форми. З організаційно-правової точки зору це кондомініум. Перший поверх відданий під підприємства торгівлі і побутового обслуговування. Над ним зведені типові поверхи, а п'ятий і шостий поверхи зроблені у вигляді аттикового поверху з двохрівневими квартирами. У складі комплексу на першому поверсі одного з будинків знаходиться громадський центр, який використовується для зборів власників квартир, як молодіжний клуб, а також для різних святкувань.

Житловий комплекс Зак-дю-Каналь, запроектований для малозабезпечених, але не потребуючих соціальної допомоги, верств населення, зведений на березі між водоймищем і полем. Комплекс складається з головної шестиповерхової будівлі, що замикає кінець каналу і перспективу вздовж нього, а також двох корпусів у два-три поверхи, що стоять один напроти одного на протилежних берегах.

Житловий комплекс у Коломбі включає три категорії будинків, що утворили ступінчасту композицію. Першу групу склали двоповерхові блоковані будинки. Другу утворили п'ятиповерхові будинки, сполучені містками-балконами на рівні другого і п'ятого поверхів. Третя група – це високі будівлі, але не більше 7 поверхів. У них розміщені в основному невеликі квартири, а в акцентному корпусі на перехресті розмістилися великі квартири, які мають трьохсторонню орієнтацію, що особливо цінується у Франції [6].

Проект комплексу «Ворота Бейруту» у Лівані, буде реалізовано на ділянці між міською набережною і Площею мучеників. Проект забудови створили французький архітектор Крістіан де Портзампарк і майстерня «Архітектоніка» сумісно з ліванськими партнерами. Згідно остаточному варіанту передбачається зведення восьми будівель. В їх числі – висотна будівля за проектом «Архітектоніки» і серія споруд середньої поверховості Портзампарка (рис. 3, 4). Усі будівлі на території нового кварталу будуть одночасно офісними і житловими, з магазинами і кафе.

Одним з значних комплексів – кондомініумів є проект арх. Крістіана де Портзампарка «Блок 1». В його склад входять 10000кв.м житла і 35000кв.м магазинів і ресторанів. Комплекс запроектовано у вигляді квадрата, що перетинається навхрест двома торговими вулицями, з багатоповерховим

житловим будинком у центрі. Дах цього квадрата засаджений газоном, межі якого формуються рядами секційних будинків (рис. 5).

Рис. 3. Житловий комплекс «Ворота Бейруту» у Лівані, арх. К. де Портзампарк, арх. майстерня «Архітектоніка».

Рис. 4. Житловий комплекс «Ворота Бейруту» у Лівані, арх. К. де Портзампарк, арх. майстерня «Архітектоніка».

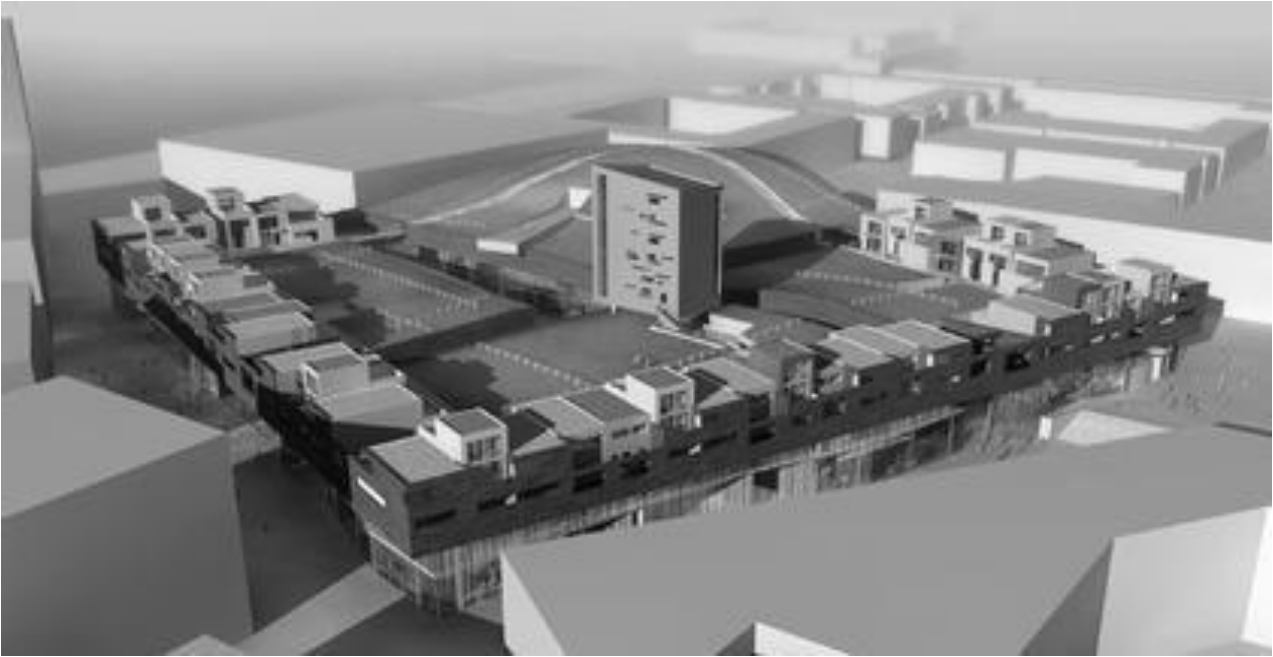

Рис. 5. Житловий комплекс «Блок 1», арх. К. де Портзампарк

Житловий комплекс «Синій Птах», (Москва, 1997р.), розміщений в район комфортного проживання у 5-му мікрорайоні Північний Бутовий. Комплекс складається з житлових будинків змінної (4-10) поверховості та 22-поверхового будинку. Окрім житлових корпусів комплекс включає дитячий сад на 60 місць, школу із спортивним ухилом на 500 місць підземний двоповерховий гараж на 309 машиномісць, а також магазини, кафе і ресторани. (рис. 6). В цьому комплексі апробована схема створення забудовником кондомініуму.

Рис. 6. Житловий комплекс «Синій Птах», Москва.

185-квартирний житловий комплекс – кондомініум «Золоті ключі» розташований у Москві на Мінській вулиці в живописній місцевості (рис. 7) Керівник авторського колективу Григорьев Ю. П. Проектом передбачений набір різних за площею (від 150 до 330 кв.м) квартир для комерційного продажу.

Комплекс включає підземні гаражі, плавальні басейни з тренажерами, будинкову церкву, інші об'єкти обслуговування. Впорядкування прилеглої території, включаючи річки Раменка і Сетунь, сприяє органічному злиттю комплексу з природою.

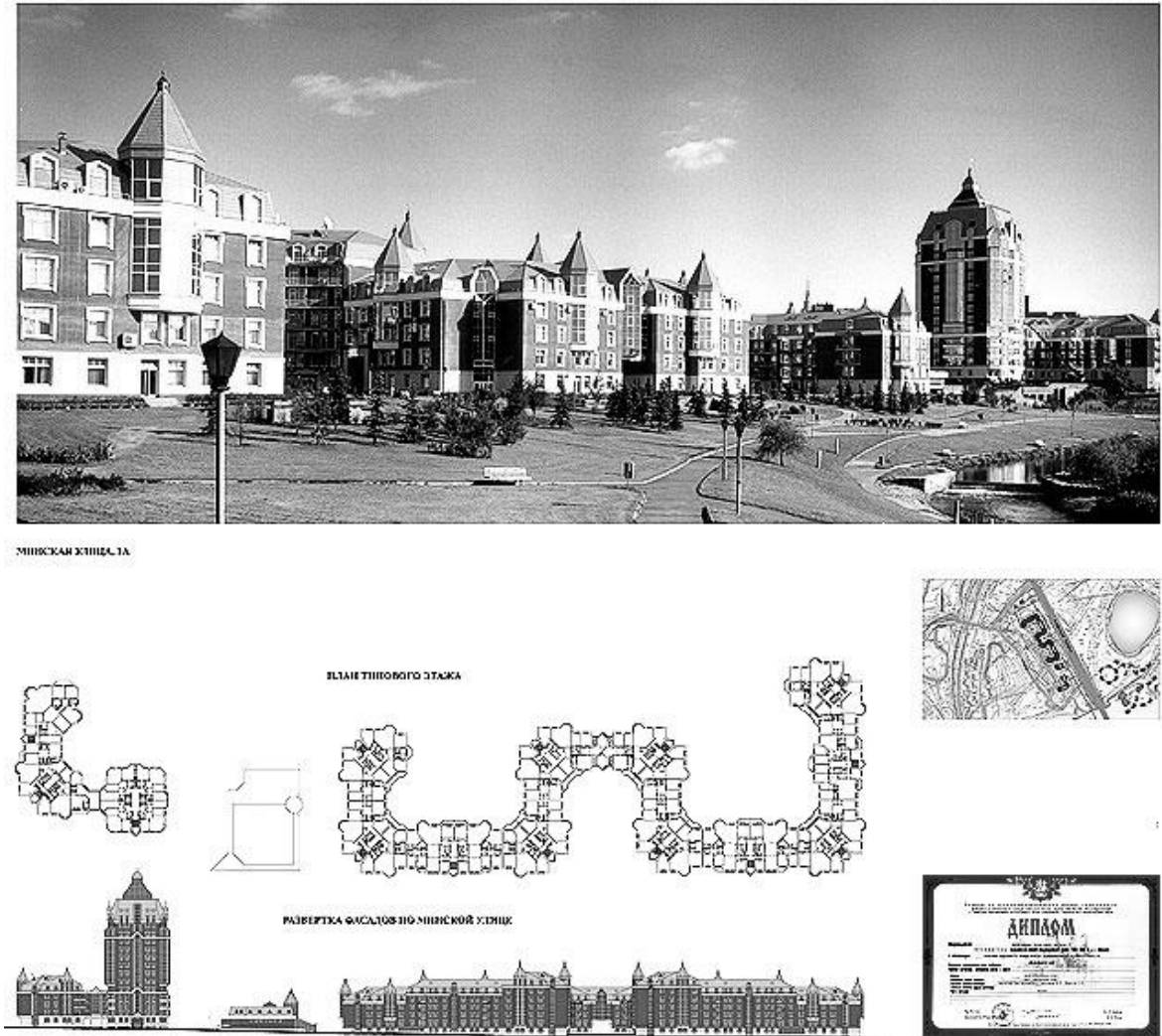

Рис. 7. Житловий комплекс – кондомініум в Москві «Золоті ключі», арх. Григорьев Ю. П.

Історія архітектури житла ХХ століття показала нові шляхи у вирішенні житлового середовища для пересічної людини. Відбувся значний прорив, який здійснили у своїх творіннях архітектори. Проектування, здавалось би, не перспективних будинків-комун значно вплинуло на архітектуру другої половини ХХ ст., запозичивши ідеї радянських зодчих. Важливим є те, що архітектори не зупинились на будинках-комунах із спільними кухнями, санвузлами, тощо, а пішли далі, скільки ідея створення нових житлових комплексів – кондомініумів поступово охопила і мешканців нових територій і архітекторів. Очевидно, поєднання соціалістичних і капіталістичних ідей організації житла і побуту, володіння землею і самоврядування відкриває горизонти для формування нового типу житлових комплексів –

самоврядувальних елементів території, – так званих СЕТів. Напевно СЕТи можуть стати тим новим елементом, який відобразатиме сучасні тенденції до самоорганізації мешканців і планувальної структури міста.

Література

1. А. М. Журавлев. Архитектура жилого комплекса. – М.: Знание, 1972. – 40с.
2. Всеобщая история архитектуры в 12тт. – М.: Стройиздат, 1970-1977.
3. Ю. Г. Репин. Архитектура жилища. - К.: КП «НИИСЭП»-ИПЦ «ТИРАЖ», 2003. – 288с.
4. Хорев Б.С. Проблема городов. Урбанизация и единая система расселения в СССР. М.: Мисль, 1975. – 428с.
5. Ле Корбюзье. Архитектура XX века. - М.: Прогресс, 1970. – 304с.
6. Карманова И. История и современность жилищного строительства Франции. Будмайстер 2003. №4 С. 8-10.
7. Архитектурное проектирование жилых зданий. Лисициан М. В., Пашковский В. Л., Петурина З. В., М.: Архитектура-С, 2006. – 488с.
8. Заславец Т.М. Передумови розвитку соціального житла. (соціально-типологічний аспект) // Сучасні проблеми архітектури і містобудування. - К.: КНУБА, 2005. - №14.
9. http://www.archi.ru/events/news/news_current_press.html
10. <http://smallbay.ru/architec083.html>
11. <http://referatx.ru/open/24723.html>

Анотація

У статті розглянуто виникнення сучасних житлових комплексів (кондомініумів). Наведено ряд прикладів будинків-комплексів різних країн. Описано їх інфраструктуру.

Ключові слова: кондомініум, будинок-комуни, житловий комплекс, будинок нового побуту.

Аннотация

В статье рассмотрено возникновение современных жилищных комплексов (кондоминиумов). Наведено ряд примеров домов-комплексов разных стран. Описана их инфраструктура.

Ключевые слова: кондомініум, дом-коммуна, жилищный комплекс, дом нового быта.

Annotation

In this article is looked at the original of modern residential condominium. The series of examples of building-complexes of the different countries are brought on in the article. Their infrastructure is described here.

Key-words: condominium, commune-building, dwelling complex, a building of a new way of life.

УДК 725.1

В.Г. Чернявський,*кандидат архітектури, доцент, професор кафедри КТД, НАУ*

ОСНОВНІ ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Анотація: у статті розглядаються основні фактори, що впливають на формування інтер'єру громадських будівель соціальної сфери в Україні.

Ключові слова: громадські будівлі, формування інтер'єру, фактори, просторова організація, функціональна доцільність.

Громадські будівлі соціальної сфери – учбово-виховні, лікувально-профілактичні, торгівлі і громадського харчування житлових утворень створюються з метою проведення в них самих різних життєвих процесів — виховання і освіти, лікування, громадського обслуговування, культури, відпочинку і так далі. Всі ці, іноді дуже складні біологічні і соціальні процеси вимагають відповідних умов для їх організації.

Складність формування інтер'єру громадських будівель полягає у великому діапазоні їх функцій. У кожному типі однієї і тієї ж громадської будівлі ми знаходимо суттєві відмінності залежно від його місткості, трактування функції, містобудівної ситуації [1].

Досвід проектування та реалізації інтер'єрів громадських будівель соціальної сфери в Україні виявив необхідність розгляду основних факторів, які впливають на їх формування у зв'язку зі змінами, що відбуваються в Україні, а також в економічних відносинах. До них можна віднести наступні фактори: соціально-економічні, функціонально-технологічні, інженерно-технічні і екологічні, містобудівні і природно-кліматичні, психофізіологічні, естетичні та інші [2, 3, 4].

Кожен з цих факторів слід розглядати окремо, але при створенні просторового середовища враховувати їх взаємозв'язок як єдину категорію утворення тих якостей, які містять економічні і архітектурно-художні характеристики, без яких утворення простору неможливе.

У об'ємно-планувальному вирішенні будь-якої споруди завжди знаходить віддзеркалення його соціальна функція. Вона простежуватиметься по суті процесів, які носять утилітарний характер, а також в конструктивних і художніх засобах, які утворюють форму.

Організація внутрішнього простору будівель є складним і важливим соціальним явищем з великим різноманіттям точок їх сприйняття. А також

відповідає за творчий процес, який починається глибоким проникненням в суть соціальної функції, в структуру соціально-економічних і художніх задач[3].

Економіка також впливає на організацію внутрішнього простору, в значній мірі визначає пошуки найбільш раціональних і ефективних рішень, враховуючи особливості обмеженого бюджетного фінансування об'єктів соціальної сфери.

Надалі, з підвищенням добробуту населення економічний фактор матиме певне значення, хоча характер його може змінитися. Подальше впровадження автоматички, електроніки і комп'ютерних технологій змінять уявлення про якість формованого внутрішнього середовища. У цих нових умовах високий рівень загальної культури населення і економіка можуть скласти органічну єдність [1].

Просторова організація будівлі починається з виявлення смислової частини просторового середовища, вивчення функціональних процесів, розкриття суті практичних задач. Осмислення функціональних процесів дозволяє правильно визначати головні і другорядні процеси і знаходити їх взаємозв'язок, стрій, порядок планувальної організації простору.

Функція є важливим фактором об'ємно-планувальної структури, визначає принципове вирішення будівлі, дозволяє виявити склад приміщень, їх габарити і систему взаємозв'язку між ними. Вона завжди обумовлена призначенням просторового середовища і відображає процеси людської діяльності, які визначають не тільки композиційні вирішення, але розкривають повноту участі всіх його елементів, що становлять.

Вирішуючи задачу формування інтер'єру будівлі, необхідно погоджувати і визначити:

- функціональне призначення інтер'єру з технічними і економічними вимогами;
- абсолютні параметри інженерно-технічних пристроїв (опалювання, вентиляція і освітлення);
- відносні величини просторового середовища (пропорції, масштаб, ритм);
- характер предметного наповнення інтер'єру (меблі, обладнання, вироби і твори мистецтв і ін.). При цьому архітектор визначає доцільність декоративно-художніх і будівельних засобів, розкриває характер колірного вирішення приміщень.

Органічно організованим внутрішній простір буде тільки в тому випадку, якщо він повністю відповідає функціональним вимогам. Функція — це один з факторів постійної дії. Вплив функції на вирішення архітектури інтер'єру є значним, але при цьому необхідно враховувати, що цей фактор діє не сам по собі, а разом з іншими [3].

Кожен з перерахованих основних факторів багатогранний і являється сукупністю різних умов, ступінь впливу їх не однозначна. Функціональні вимоги, будучи складним комплексом, є одним з провідних факторів, що впливають на архітектуру його інтер'єру. Практика показує, що в тих випадках, коли при проектуванні приділяється велика увага функціональній стороні, інтер'єри будівель виходять художньо вдалішими, простішими і цілісними.

Важливим фактором просторової організації будівлі являються інженерно-технічні вимоги, в основі яких на шляху уніфікації і індустріалізації будівництва будівель даного типу лежить принцип створення надійних, міцних і стійких конструкцій. Суть цього явища — виявити залежність архітектурної форми від конструктивних вирішень просторового середовища і розширити межі архітектурної творчості у сфері інженерно-технічних знань.

Конструкція і архітектурна форма повинні бути єдині. Краса архітектури, значною мірою, полягає в розвитку конструкції [1]. Тому використання сучасних конструкцій і конструктивних систем дасть можливість використання їх як архітектурно-художній засіб організації просторового середовища.

Доцільність конструктивного рішення є безперечною, якщо функція в ній являється провідною композиційною темою, розкриваючи можливості архітектурної пластики, а наявність вертикальних і горизонтальних поверхонь огорожі не позначиться на цілісності і художній виразності простору.

Одне із завдань при організації інтер'єру — це знайти перехід від зовнішнього простору до інтер'єру, який допомагав би освоєнню внутрішнього простору. Прийоми організації зв'язку інтер'єру із зовнішнім середовищем різноманітні, і вони розраховані в основному на пошук економічних і ефективніших варіантів.

При формуванні внутрішнього простору необхідна ізоляція функціональних процесів, що не порушує їх послідовності і взаємозв'язку. Така ізоляція забезпечується за допомогою перегородок, перепадів висот, обладнання, засобів, що трансформуються, внутрішніх отворів і так далі. Знайдена конструктивна система повинна вирішуватися мінімальними засобами.

Великий вплив на характер інтер'єру можуть надати ті матеріали і конструкції, які будуть застосовані для здійснення проекту в натурі. Декоративні властивості матеріалів, вживаних при формуванні інтер'єру здатні стати засобом виразності композиції інтер'єру. Сучасні вимоги визначають використання екологічно чистих матеріалів, що найактуальніше стосовно будівель соціальної сфери (садки, школи, поліклініки і лікарні).

Суттєвим фактором просторової організації будівлі і його інтер'єрів є містобудівні особливості і природно-кліматичні умови.

Взаємодія містобудівного фактору з організацією внутрішнього простору будівлі продиктована не тільки вимогами функціональних процесів, технічних засобів, санітарно-гігієнічними і природно-кліматичними умовами, а і можливостями якісного збагачення інтер'єру будівель, підпорядкування його закономірностям сприйняття всіх властивостей зовнішнього середовища. Краса пейзажу має сприйматися з внутрішнього простору і надавати дію на засоби виявлення цієї краси. У основі повинен бути принцип органічного зв'язку архітектури з природою.

Однією з вимог до організації внутрішнього середовища є необхідність створення якнайкращих кліматичних умов в інтер'єрі. Для цього необхідно використовувати те корисне, що дають природні умови даної місцевості і виправити або пом'якшити їх несприятливі прояви.

У сучасних умовах енергозбереження, один з напрямів проектування — формування будівель з компактнішими планами. Подвійне, потрійне скління надійна ізоляція стін і конструкцій, орієнтація світлових отворів — все це впливає на організацію внутрішніх просторів, додаючи свої особливі якості інтер'єру.

Щодо учбово-виховних і лікувально-профілактичних будівель велике значення має урахування психофізіологічного фактору. В зв'язку з цим виникає необхідність створення виділеного простору, оптимального штучного клімату, колірною, світловою і акустичною комфорту, і, нарешті, створення інтер'єру, що позитивно впливає на емоційну сферу. Велика роль тут може бути відведена витворам мистецтва в структурі інтер'єру. Успішність проведення тих або інших суспільних процесів, а також настроїв людини як головна ланка формування психіки залежать багато в чому від того, як створено це штучне середовище. Створення сучасного інтер'єру як гармонійно цілісного треба розуміти так само, як і формування середовища, що впливає сприятливо на психіку людини і що бере участь таким чином в її розвитку [5].

Організація інтер'єру є естетичною діяльністю і в цьому відношенні виступає як частина художньої культури суспільства. У вирішенні інтер'єру громадської будівлі активно виявляється естетичне відношення людини до дійсності. Побудова інтер'єру відповідно до естетичних установок має основною метою досягнення емоційно сприйманої єдності, узгодженості окремих його різноякісних елементів. З іншого боку, художньо виразний інтер'єр не тільки місце протікання функціональних процесів. В процесі будь-якої діяльності чоловік одночасно естетично оцінює, усвідомлює і виражає її. Ця оцінка завжди має особовий характер і тому естетична організація інтер'єру — це засіб його індивідуалізації. Таким чином, в даний час значення естетичного початку в організації інтер'єру зростає. [6].

Естетичні вимоги в організації внутрішнього середовища конкретизуються під впливом певного історичного етапу в розвитку художньої культури, конкретизуючись в рамках певного загально художнього напрямку, естетичні установки набувають характеру загальних методів, засобів досягнення естетичної гармонії предметно-просторового середовища.

Таким чином, необхідно відзначити, що проектування інтер'єру громадських будівель соціальної сфери визначається єдиною архітектурною логікою для архітектури взагалі, з урахуванням специфіки формування інтер'єру. Створити інтер'єр — означає послідовно відповісти комплексу вимог, одночасно вирішивши безліч найпомітніших суперечностей.

Рішення цієї задачі можливе лише на рівні найсучасніших досягнень науки, техніки і мистецтва. Архітектура громадських будівель, так само як і найважливіша складова її — внутрішній простір, виникає як складна система взаємозв'язків, що відображають все різноманіття суспільних і соціальних потреб людини, ідеології і естетичних поглядів суспільства, містобудівних і природних умов і матеріально-технічних можливостей.

Література

1. Лисициан М.В. Интерьер жилых и общественных зданий: Учебник для вузов / Мигран Варганович Лисициан, Елена Борисовна Новикова, Зоя Васильевна Петунина. – Москва: Стройиздат, 1973. – 240 с.
2. Куцевич В.В. Реформування архітектурно-методичної бази проектування об'єктів соціокультурного призначення в сучасних умовах України: Дис... докт. арх.: 18.00.02 / КНУБА – К., 2004.- 34 с.
3. Чубарев Ф.Е. Организация внутреннего пространства зданий / Федор Ермолаевич Чубарев. – К.: Будивэльнык, 1989. – 96 с.
4. Ежов В.И. Архитектура общественных зданий и комплексов / Валентин Иванович Ежов, Сергей Валентинович Ежов, Дмитрий Валентинович Ежов. – Киев: ВИСТКА, 2006. – 380 с.
5. Новикова Е.Б. Интерьер общественных зданий: (художественные проблемы) / Елена Борисовна Новикова. – Москва: Стройиздат, 1984. – 272 с.
6. Чернявський В.Г., Декоративне мистецтво як ефективний засіб архітектурно-художньої виразності інтер'єрів громадських будівель / Володимир Чернявський, Костянтин Чернявський // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наук. пр. – К.: КиївЗНДІЕП, 2006. – С. 18-21.

Аннотация

В статье рассматриваются основные факторы, влияющие на формирование интерьера общественных зданий социальной сферы в Украине.

Ключевые слова: общественные здания, формирование интерьера, факторы, пространственная организация, функциональная целесообразность.

Annotation

Main factors, influencing on forming of interior of public buildings of social sphere in Ukraine, are consider in the article.

Keywords: public buildings, forming of interior, factors, spatial organization, functional expedience.

УДК 7.012:725.39(045)

І. С. Ткаченко,

студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ,

І. О. Кузнецова,

доктор мистецтвознавства

завідувач кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ ІНТЕР'ЄРУ ОФІСНОГО ЦЕНТРУ АВІАКОМПАНІЇ

Анотація. Стаття присвячена розкриттю сутності засобів формування інтер'єру офісного центру авіакомпанії. Висвітлено вплив кольору, форми, матеріалу та освітлення на формування художнього образу інтер'єру офісу.

Ключові слова: інтер'єр, офіс, авіакомпанія, засоби, форма, матеріал, колір, освітлення.

Постановка проблеми. В зв'язку з економічним розвитком на території України зросла кількість компаній, що спеціалізуються на авіаперевезеннях. Це дало поштовх в будівництві і проектуванні інтер'єрів офісних центрів для даних компаній. Створення художнього образу є одним з основних завдань при розробці інтер'єру офісного центру. Виникає потреба встановлення основних засобів формування художнього образу, що відповідатимуть потребам системної роботи авіакомпанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриття впливу освітлення на формування інтер'єру представлено у статті Скриннікова І. [4]. Питання використання засобів створення художнього образу громадських приміщень

представлено у роботах Дерібере М. [1], Устінова А.[5]. Художній образ в дизайні інтер'єрів аеропортів описаний Паталахой А. [3].

Виділення невіршеної раніше частини проблеми Авторами статті було проведено аналіз особливостей формування інтер'єру громадських будівель. На базі проведеного аналізу, визначено основні засоби формування внутрішнього простору громадських приміщень. Досліджено особливості побудови інтер'єру офісних приміщень. Невіршеною проблемою є виділення конкретних засобів для створення художнього образу інтер'єру офісного центру, конкретизованого на роботі авіакомпанії, та встановлення їх впливу на формування художнього образу.

Мета статті - встановити вплив засобів на формування художнього образу внутрішнього простору офісу авіакомпанії.

Основна частина. Незважаючи на різноманіття та якості форми, матеріалів, кольорів, всі вони мають одну спільну особливість створення цілісного образу. Обізнане використання форми, матеріалу, кольору та світла, як засобів створення образу інтер'єру офісного центру авіакомпанії, потребує розуміння властивостей кожного із засобів та їх інтегративної взаємодії.

У певній кількості та обумовленому співвідношенні вищевказані засоби (форма, матеріал, колір, освітлення) є джерелом утворення безкінечної кількості комбінацій образу інтер'єру офісу. При цьому важливо встановити суть кожного засобу.

Форма в інтер'єрі офісного центру авіакомпанії може бути обумовлена використанням того чи іншого композиційного прийому. За допомогою форми дизайнер прогнозує виникнення певної реакції та настрої людини, що знаходиться в даному приміщенні офісу. Використовує форму та матеріал, як знакову систему при створенні єдиного образу приміщення авіакомпанії. Це обумовлено здатністю форми, матеріалу, світла та кольору впливати на емоційний стан людини. Сприйняття даних засобів мозком людини відбувається на різних рівнях свідомості від перцептивного сприйняття до складних асоціативних процесів на вищому рівні роботи мозку. Рівень сприйняття форми людиною залежить від певних дій, напрямлених на її вивчення, здатності вибору. Найбільш активно сприймається форма, у якій відсутні заздалегідь передбачені закономірності побудови. Щодо такого сприйняття М.Я. Гінзбург відзначав: «Створення таких форм, що не мають логічної ясності у своїй побудові, є обізнаним: архітектор хоче примусити людину впізнати закон ритму, закон побудови складної форми. Іноді в цій роботі пошуку та подолання більше чуттєвої насолоди, ніж у явно ритмічних побудовах. Глядач, так би мовити, бере участь у процесі творчості, а те, що дається з трудом, набуває великої цінності»[2].

На відміну від перцептивного сприйняття, логічне пізнання можливе лише на основі досвіду та порівняння. Такі форми як куб, циліндр, куля, конус є

звичними та логічними у своїй побудові. А порівняння побаченого з відомим дозволяє перейти до оцінки побаченого. На цьому рівні відбувається інтерпретація форми: жорстка з чітко означеними кутами та гранями або пластична, перетікаюча форма, статична або динамічна. Складність введення нових форм у проектуванні інтер'єру офісного центру полягає у розкритті внутрішнього значення форми глядачем і вирішується шляхом складання глядачем поетапної асоціації, виникненням певних образів. В такий спосіб форма проходить шлях від елемента композиції до естетично організованої та символічної. Побудова офісного простору, як образу, потребує перевтілення традиційних канонічних форм у новостворені. Динаміка перевтілення форм викликає зацікавленість глядача і вказує на участь форми у складному процесі зв'язку та впорядкованості архітектурного простору. Ступінь і якість членування форми розкривають ступінь структурності інтер'єру офісу авіакомпанії та його масштаб. Форма встановлює характер інтер'єру офісу, суттєве значення приміщень.

Матеріали, що використовуються при формуванні інтер'єру офісного центру авіакомпанії підрозділяються на природні та штучні. Проте така градація є дещо умовною. Так, наприклад, метал і бетон – матеріали, які найчастіше використовують при проектуванні офісного простору, не є чисто природними матеріалами, а являють собою симбіоз природного матеріалу та діяльності людини над ним. Такі симбіотичні матеріали набувають в процесі переробки нових якостей – фактуру, колір, міцність.

Складність використання природних матеріалів у інтер'єрі офісу полягає у тому, що завдяки багатовіковому досвіду склалися про них певні уявлення. У цьому одночасно криється і велика можливість створення цілеспрямованої образної виразності.

Природні матеріали варто використовувати при проектуванні «front-офісів». Такі матеріали дорожчі і підкреслюють статус авіакомпанії.

Штучні матеріали придатні для використання при формуванні інтер'єру «back-офісів». В інтер'єрі офісу широко використовуються такі матеріали, як пластик, різні сплави, картони, смоли, фарби. Є можливість регулювання таких якостей, як фактура, колір, міцність, вага, жорсткість та м'якість. Дешевизна та універсальність використання – основні переваги даного виду матеріалів.

Художні можливості матеріалів в інтер'єрі офісу, пов'язані з фактичними якостями та асоціаціями тепла та холоду, жорсткості та м'якості. Так, наприклад, теплі на відчуття матеріали – дерево, природні туфи, пробка – та холодні – граніт, мрамур, метал. Такі відчуття засновані на досвіді людини та уявленнях. Важливо використовувати при формуванні інтер'єру офісу авіакомпанії такі якості матеріалів, як жорсткості та м'якості. Такі м'які

матеріали, як шкіра, дерево, тканина, фанера, використовуються в приміщеннях, де потрібно створити спокійну обстановку, наприклад, зона очікування, зона відпочинку персоналу. Жорсткі матеріали – граніт, бетон, метал, скло – використовують у приміщеннях представницького типу – конференц-залах, приймальнях, вестибюлях, де людина проводить мало часу і де жорсткість оточуючих поверхонь тонізує, концентрує увагу. Художні можливості матеріалів надають формі різнохарактерне наповнення, доповнюють образ інтер'єру офісного центру. Матеріал в інтер'єрі офісу авіакомпанії повинен відповідати призначенню об'єкту та процесам, що відбуваються у ньому, та реакції людини, яка повинна виникати в інтер'єрі. Матеріал слід розглядати як основу організації колірної середовища офісу.

Колір являється найважливішим засобом формування і сприймання інтер'єру офісного центру авіакомпанії, фізіологічно, психологічно і естетично впливає на людину відповідно з функціональним призначенням інтер'єру приміщення. Колір може створюватись штучно: фарбуванням поверхонь і окремих деталей або засобом обробки матеріалів. В останньому випадку великий вплив на сприймання кольорових площин вказує фактура і характер матеріалів. Дзеркальна або глазурна фактура при падаючому на них світлі відбивають його паралельним пучком світла і дають світлі блики. Від матових площин дещо шершавих, світло розсіюється в різних напрямках.

Емоційні відчуття від впливу кольору, розміщеного відповідно до розвитку композиції в інтер'єрі офісу, можуть бути запрограмовані в структурі від темного до світлого або, навпаки, від монотонного до поліхромного, від слабкого до сильного насичення одного тону і т.д. При розподілі кольорових тонів, їхньої кількості насиченість і контрастність повинні використовуватися відповідно до законів гармонії. Ілюзорні властивості кольору «стискати або розширювати» (світлі й холодні тони) можуть допомогти в ритмічній побудові внутрішнього простору офісу, підсилити або послабити його лад [5].

Колір може сприйматися легким або важким, теплим або холодним, колір може викликати переживання, збудження або стрес, створити почуття гармонії. Деякі кольори сонячного спектру, так звані теплі тони - червоні, оранжеві, жовті - діють на людину збуджуючи, розширюють зіниці, прискорюють пульс, викликаючи загальну втому. Холодні тони - сині, голубі, зелені - заспокоюють, зменшують втому очей, що є основною метою при формуванні інтер'єру офісного простору авіакомпанії. Під час підбору наближених кольорових плям необхідно врахувати їх взаємодію. Так жовтий колір на синьому фоні здається жовтішим, ніж на червоному. Колір фону також впливає на зорове сприймання предметів - на світлому фоні предмет сприймається темнішим, а на темному - світлішим. В приміщенні офісу можна створити враження простору,

використавши світлі холодні тони. Теплими - червоними, коричневими тонами - можна, навпаки, створити враження звуження простору.

Кольорове рішення інтер'єру офісу справляє значну психологічну дію на людину. В офісних приміщеннях, зокрема в офісі авіакомпанії, кольорову палітру можна вирішувати як за допомогою контрастних співвідношень, так і нюансних зближень кольорів. При співвідношенні декількох кольорів в інтер'єрі повинен переважати один колір. На вибір кольору впливає також об'єм приміщень - у великих приміщеннях кольори можуть бути більш насиченими. Домінуючий колір в обробці офісних приміщень звичайно сприймається малонасиченим, а кольори окремих деталей повинні бути йому контрастні. Одноколірність у рішенні інтер'єрів офісу призводить до монотонності, а безпорядкове використання великої кількості кольорів створює враження переживання[4].

Проте відчуття гри кольору, нюансності, неможливе без освітлення. Освітлення – наступний засіб формування офісного простору авіакомпанії. Світло створює і надає художньому образу приміщення характеру та почуття завершеності. Світловий контраст вносить в нюансне вирішення інтер'єру офісу деяку декоративність і ілюзорність. Він часто досягається за рахунок бокового освітлення, що дає тіні, контрастуючи з світлою частиною декору, і підкреслюють рельєф його поверхні. При збереженні загального принципу нюансності вдалим буває введення незначного контрасту. Світло підтримує ідею побудови простору офісу, розкриває задум, створює відповідний настрій. Засобами освітлення вирішуються тектонічні завдання, виявляється форма, що розкриває сутність інтер'єру офісу, її статичну роботу.

Освітлення як природне, так і штучне може бути використане при розробці внутрішнього простору офісу авіакомпанії як пряме, відбите, бічне, верхнє, точкове, нюанс не і так далі. Штучне освітлення офісу має якнайточніше відтворювати природне. Доцільне максимальне використання природного освітлення

Висновки. Розглянуто такі засоби формування художнього образу офісного центру авіакомпанії, як форма, матеріал, колір і світло, і встановлено особливості кожного засобу на формування художнього образу офісного центру авіакомпанії:

- форма обумовлює створення образу інтер'єру офісу, суттєве значення приміщень;
- матеріал наповнює форму характером;
- колір створює емоційне наповнення інтер'єру офісу;
- освітлення підкреслює попередні засоби, об'єднує художній образ інтер'єру офісного центру авіакомпанії.

Подальший напрямок досліджень. Дослідження питання засобів формування внутрішнього простору офісного центру авіакомпанії, таких, як: форма, матеріал, колір, освітлення, приводять до потреби встановлення їх впливу не лише на створення художнього образу внутрішнього простору офісного центру авіакомпанії, а й інших громадських будівель.

Бібліографічний список

1. Дерібере М. Колір в діяльності людини. – М.: Наука, 1964, - 160с.
2. Гінзбург М. Я. Стилль та епоха. – М.: 1924. - 230с.
3. Паталаха А. Художні образи в інтер'єрах аеровокзалів // Матеріали ІХ Міжнародної науково – технічної конференції «АВІА-2009». – Том ІІІ. – К.: НАУ, 2009. – С. 20.66 – 20.71.
4. Скрынников И. А. Способы формирования коммуникативных пространств средствами светодизайна.
http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz22_pril/6/template_article-ar=K01-20-k08.htm - 2007.
5. Устинов А.Г. К вопросу о семантике цвета в эргономике и дизайне // Дизайн знаковых систем: Психолого-семиотические проблемы. Труды ВНИИТЭ.– М., 1984. – №27. - С.32-46.

Аннотация

Статья посвящена смысловому раскрытию средств формирования интерьера офисного центра авиакомпании. Показано влияние цвета, формы, материала, освещения на формирование художественного образа интерьера офиса.

Ключевые слова: интерьер, офис, авиакомпания, средства, форма, материал, цвет, освещение.

The summary

Clause is devoted to the determination of the main means of the aviacompany office interior creating. Enlightened the influence of the shape, material, colour, lighting on the forming of character of the office interior.

Key words: interior, office, aviacompany, mean, shape, material, colour, lighting.

УДК 72.012:752.39(045)

О.С.Юрченко,

студентка 6-го курсу кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ,

І.О.Кузнецова,

*доктор мистецтвознавства,**завідувач кафедри комп'ютерних технологій дизайну НАУ*

ПСИХОЛОГІЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ КОЛОРИСТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ГОТЕЛІВ ПРИ АЕРОПОРТАХ

Анотація: розглянуто психофізичний вплив кольору інтер'єру на людину, зарубіжні приклади використання колористичних засобів при створенні інтер'єрів готелів при аеропортах.

Ключові слова: інтер'єр, колористичні засоби, психофізичний вплив.

Постановка проблеми. При розгляді проблематики сучасного стану готелів при аеропортах в Україні формується враження використання одноманітної колористичної гамми інтер'єру. Враховуючи основні психофізичні властивості поєднання кольорів, можливо створити більш гармонійні інтер'єри готелів при аеропортах, а також завдяки психологічному впливу кольору викликати в людини відчуття комфорту та затишку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи психофізичного сприйняття кольору досліджено в працях Агостон Ж.[1], Браєм Г. [3]. Пенни Куллен, Кэролин Уоррендер, Jonathan Poore, Пономарева Е.[4,5,7] приділили увагу використанню кольору в інтер'єрі взагалом.

Актуальність проблеми. Готелі при аеропортах - сьогодні цей напрямок є одним з пріоритетів у розвитку готельної індустрії. Провідні готельні мережі прагнуть відкрити готель у вигідному місці біля аеропорту. Практично будь-який великий аеропорт світу сьогодні має на своїй території готель світової готельної мережі.

Мета статті – виявлення оптимальних кольорів для використання при створенні дизайну інтер'єрів при аеропортах.

Основна частина. Психологами давно встановлено, що такі елементи навколишнього простору як колір, форма, лінія, текстура, а також різні образи і символи, - все це має вплив на емоційний стани людини, її настрої, психологічні характеристики.

Різні компоненти обстановки, атмосфера в певній сукупності впливають на прийняття рішень, особливості комунікації між людьми, психологічний настрої і поведінку. Це особливо важливо в публічних приміщеннях з великим людинопотоком, таких як готелі при аеропортах.

Колір інтер'єру впливає на психологічну та фізіологічну дію людини, полегшуючи або ускладнюючи їх. В залежності від тієї, чи іншої навколишньої кольорової гами, людина може тривало зберігати активний позитивний настрій, або швидко прийти до нервового розладу. Крім того, колір може по-різному впливати на сприйняття навколишніх звуків і температуру. Кольори досить відчутно і багатогранно впливають на людей, їх фізичний і психічний стан. Безбарвність і колірна монотонність викликають відчуття байдужості та пригнічення. Іншою крайністю було б кольорове перевантаження інтер'єру - хаотичне, безладне, втомливе та неорганізоване різнобарв'я.

Колір, в тому числі і в інтер'єрі, має безліч характеристик, які за загальними ознаками можна об'єднати в дві групи. До першої групи належать основні властивості кольору, друга включає властивості, що обумовлюють його психофізіологічний вплив.

Важкість, насиченість, фактурність кольорів можуть створюють враження легкості або важкості, ілюзорно змінюють розміри поверхні. Із двох площин рівних за площею світла буде сприйматися в своїх дійсних розмірах, дуже темна буде здаватися меншою. Таким чином темний насичений і фактурний колір візуально зменшує площину.

Великі кольорові площини - стіни, підлога, стеля, повинні бути малонасиченими за кольором, так як вони активно сприймаються і постійно перебувають у полі зору. Частіше за все колір стін служить фоном для предметів, що наповнюють приміщення готелю при аеропорті, і тому він повинен мати відступаючі властивості.

Таким чином можна ствердити, що світлі пастельні кольори одночасно візуально розширюють простір і створюють атмосферу затишку. Проте в холодні пастельної гамми відчуття затишку зникає. Цікавим прийомом розширення простору є контраст кольорів, використаних на підлозі та стінах.

В інтер'єрах готелів при аеропортах найчастіше використовують яскраві кольори в якості акцентів.

- Червоний - теплий і дратівливий, стимулює мозок, поліпшує настрій. найбільш активний, створює відчуття тепла та додає ефектності інтер'єру. У той же час приміщення, вирішена в червоних тонах, буде виглядати менше і нижче.
- Фіолетовий - гнітюче дію на нервову систему. Створює відчуття усамітнення. В інтер'єрі найкраще використовувати в сполученні з теплими відтінками жовтого, помаранчевого. В розбавленому стані фіолетовий створює заспокійливі, врівноважені відчуття.

- Синій – колір, якій зменшує рівень тривожності та напруги. Відтінки синього особливо гарні для невеликих приміщень. Присутність синього кольору в інтер'єрі завжди надає приміщенню вишуканості і благородства.
- Зелений - спокійний колір, сприяє концентрації уваги, найбільш звичний для очей, не дратує зір, не викликає надмірної активності або, навпаки, занепаду сил і часто використовується для оздоблення приміщень. Сприятливий для використання в інтер'єрі.
- Жовтий - теплий, веселий, тонізуючий, фізіологічно оптимальний, стимулює зір та нервову діяльність. При тривалому сприйнятті виникає втома.
- Помаранчевий – тонізуючий; дуже насичені й інтенсивні кольори, тому в чистому вигляді практично не застосовуються. Будь-які поєднання цих кольорів добре підходять для облаштування приміщень розважального типу. Чинить сприятливу дію на працездатність, за умови періодичного відпочинку від нього. При тривалому сприйнятті помаранчевого може з'явитися стомлення.
- Сірий, чорний і білий - є зв'язуючою ланкою хроматичних кольорів. В інтер'єрі ці кольори виступають фоном, що підкреслює їх виразність. Підвищують інтенсивність, знаходячись з іншими кольорами.

Колір є активним засобом в формуванні інтер'єру. Поєднання кольорів формують пластику інтер'єру, а також його просторову композицію.

Колірне рішення визначаються багатьма чинниками, серед яких основними, такими, що впливають на вибір кольору інтер'єрів готелів, є природні умови, архітектура будівлі і приміщення, а також його призначення.

Звичайно, врахувати вплив всіх цих чинників на колірне рішення інтер'єру неможливо. Проте деякі характерні особливості готелів при аеропортах дозволяють визначити основні вимоги до колірної рішення інтер'єру.

Основні приклади психофізичних властивостей кольору у проектуваннях готелів при аеропортах (таблиця 1, де АВ - Атмосфера та відчуття, що створюються завдяки кольору).

Висновки. Облік психологічних властивостей кольорів виявив, що оптимальними для застосування в інтер'єрах готелів при аеропортах є кольори, які заспокійливо впливають на людину, знижують рівень гучності шумів, а також створюють сприятливу атмосферу для роботи. Тобто відтінки фіолетового, синього, зеленого, а також не насичений помаранчевий колір. Для заповнення великих площин, що не несуть інформаційного навантаження – відтінки бежевого. Сірий та чорний в даному випадку застосовуються як елемент, що додає виразності хроматичним кольорам.

Подальший напрямок досліджень. Подальші дослідження можливі у сфері залучення особливостей психологічного сприйняття поєднання кольорів при проектуванні дизайну інтер'єрів.

Таблиця №1

Назва	Інтер'єр готелів при аеропортах	АВ
1	2	3
«AVIA Hotel Savannah Lounge»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера затишку, помаранчевий –збуджуючий акцент; • Кольорова гамма сприяє відпочинку; • Відчуття розширення простору;
«Radisson Hotel»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера гостинності; • Чіткість візуальної організації; • Враження затишку, стабільності та комфорту;
«Radisson BLU Hotel, Zurich»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Відчуття психологічного підвищення активності людини; • Насичені кольори концентрують увага на необхідних деталях;
«Sudima Hotel Christchurch»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Контраст кольорів створює відчуття рішучості; • Червоний колір – виступає подразником в інтер'єрі; • Кольорова гамма номерів: заспокійливий, ефект розширення простору;

1	2	3
«Gardermoen Airport Hotel»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Світлі кольори розширюють простір; • Яскраві кольори – концентрують увагу на необхідних деталях та створюють радісну атмосферу;
«Hotel NH Vienna Airport»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Чітка візуальна організація; • Ефект розширення простору; • Кольорові акценти, стимулюють активність;
«Embassy Suites Hotel»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера домашнього затишку; • Нагромадження фактури створює відчуття звуження простору;
«Avidon Hotel Airport»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера сприяє усамітненню; • В номерах ефект розширення простору, але зникає відчуття затишку;
«Sheraton Amsterdam Airport»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Відчуття обмеження простору; • Яскравий синій – стимулює емоційну реакцію; • Виникає відчуття тепла; • Атмосфера сприяє роботі;
«Crowne Plaza Hotel Changi»	 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера сприяє відпочинку; • Кольорова гамма створює відчуття розслабленості, спокою, затишку;

Бібліографічний список:

- 1 Агостон Ж. Теория цвета и её применение в искусстве. - М.: Мир, 1982. = 184 с.
- 2 Бэббит Э.Д. Принципы света и цвета. Исцеляющая сила цвета. – К.: София, 1996. - 314 с.
- 3 Браэм Г. Психология цвета. - М.: АСТ, Астрель, 2009. - 160 с.
- 4 Пенни Куллен. Философия цвета в интерьере: Подбираем цвета для декорирования дома. - М.: Контэнт, 2008. - 168 с.
- 5 Пономарева Е.С. Цвет в интерьере. - Минск, 1984. - 143 с.
- 6 Саттон Т., Вилен Б. Гармония цвета. Полное руководство по созданию цветowych комбинаций. - М.: АСТ, Астрель, 2004. - 217 с.
- 7 Jonathan Poore. Interior Color By Design, // Rockport Publishers, 1994. - 155 p.

Аннотация

Рассмотрены психофизическое влияние цвета интерьера на человека и зарубежные примеры использования колористических средств при создании интерьеров отелей при аэропортах.

Ключевые слова. Интерьер, колористические средства, психофизическое воздействие

Abstract

We consider the psychophysical impact on people of color interior and foreign examples of the use of colorful furnishing of hotels at airports.

Key words. Interior, Color Tools, psychophysical influence.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
“СУЧАСНА АРХІТЕКТУРНА ОСВІТА:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР
АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЕКТУВАННЯ”

ЯКА ПРОХОДИЛА
10, 11 ГРУДНЯ 2009 РОКУ
НА АРХІТЕКТУРНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Т.О. Кащенко

АРХІТЕКТУРНЕ ПРОЕКТУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Аналіз сучасної практики архітектурного проектування, спрямованого на використання енергозберігаючих технологій свідчить про нерегулярний характер реалізації методів енергозбереження в сучасній архітектурі. Як правило, впровадження технологій енергозбереження поки що має спонтанний, локальний характер. При цьому в архітектурному рішенні переважає інженерний підхід, побіжно пов'язаний з вирішенням архітектурних задач у створенні цілісного енергоефективного архітектурного об'єкту. При цьому фактор енергоефективності не є фактором формоутворення архітектурного об'єкта з точки зору його впливу на формування певної раціональної об'ємно-просторової структури, образу, стилю.

Ставиться задача розробити методику архітектурного проектування архітектурних об'єктів (середовища, комплексу, будівлі), де фактор його енергоефективності є органічною складовою формоутворення на всіх етапах проектування. Повний цикл архітектурного проектування на засадах енергоефективності передбачає загальну концептуальну налаштованість сфери архітектурної діяльності, що включає наявність наукових методик (необхідність розробки), спеціалістів (модернізація архітектурної освіти), технічної бази (створення матеріалів, розробка технологій), інформаційної бази (формування орієнтованих баз даних, програмного забезпечення).

На етапі формулювання задачі проектування конкретного енергоефективного об'єкту, виходячи з загальних концептуальних положень енергоефективності архітектурного середовища, визначаються основні розрахункові параметри, встановлюються обмеження об'єкта проектування, які безпосередньо пов'язані з основними архітектурними характеристиками майбутнього об'єкту. Етап передпроектного аналізу включає науковий аналіз природно-кліматичних умов території, її енергетичного потенціалу, резервів енергозбереження, а також вимог щодо енергетичної забезпеченості населення. Етап архітектурного проектування енергоефективного об'єкту реалізується на основі орієнтованої моно-методики або полі-методики, що передбачають застосування різнопланових способів досягнення енергетичної ефективності. В процесі проектування, а особливо на ранніх стадіях, важливим є варіантне проектування з проведенням порівняльної оцінки визначення показника енергоефективності, що може здійснюватись за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. На всіх стадіях проектування архітектурний об'єкт

розглядається як енерготектонічний, всі елементи якого (форма, архітектурно-планувальне і об'ємно-просторове рішення, оболонка, конструктивна основа), є виявленням сутності його енергоефективного функціонування.

725+727+728

Т.В. Русевич, Т.М. Ладан, І.Г. Новосад

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЕКТУВАННЯ НА ОСНОВІ ВРАХУВАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ МІСЬКИХ КОМУНІКАЦІЙ – МОНОРЕЙКОВА ДОРОГА, СТАНЦІЯ

З ціллю поєднання учбових програм з архітектурного проектування з екоархітектурою майбутнього на кафедрі основ архітектури та архітектурного проектування КНУБА (майстерня 24Б-2009) була розроблена програма з системного проектування різних типів будівель та споруд на основі врахування сучасних зручних засобів міських комунікацій (транспорту та міського руху) – монорейкова дорога, станція.

Завданням цієї програми виступає комплексний підхід до проектування будівель з врахуванням факторів впливу оточення на будівлю, що проектується в системі урбанізованого або дезурбанізованого поселення (передбачається обов'язкова прив'язка учбового проекту до заданої певної ділянки проектування).

Паралельне вивчення історії питання, композиційних схем монорейкових доріг та станцій дозволить отримати відповідні зміни в формотворенні будівель, зокрема в їх функціональній структурі. Експериментальне проектування різних типів будівель на 2 – 6 курсах з врахуванням станцій монорейкових доріг та відповідних комунікацій дозволить реально наблизити до нас майбутнє. Враховуючи те, що нормативна база з цього питання відсутня (не враховуючи стандартизацію монорейкових доріг в Японії), в подальшому виникне можливість її розробки для умов України.

Історія монорейку, як не дивно, сягає вже майже 200 років. Перша монорейка у світі з'явилася у 1820 році в Росії, потім у Великобританії і поступово почала розповсюджуватися по всьому світу. Інтерес до екологічно-чистих технологій у 1990 році зумовив повернення до розробок поїздів на магнітних підвісках у Японії та Росії. Японський проект отримав статус національного. Враховуючи значні переваги такого транспорту в порівнянні з традиційним громадським – метро, тролейбус та трамвай, монорельсовий транспорт отримує розповсюдження у містах Європи (Вупперталь, Дортмунд, Москва), Північної Америки (Сіетл, Джексонвіль, Лас-Вегас, Нью-Йорк,

Флорида), Австралії (Сідней), країнах Азії (Японія, Малайзія, Китай, Сінгапур, ОАЕ, Тегеран).

Композиційні схеми монорейкових доріг визначаються в залежності від:

- галузі використання;
- особливостей та місця розташування монорейкової дороги відносно будівель та споруд різних типів;
- типу підвішування вагонів (бокове, нависаюче, підвісне);
- варіацій по ярусності;
- використання певних засобів безпеки пасажирів та мешканців навколишніх будівель від шуму та електромагнітного поля.

Одночасно з цим можуть бути запропоновані композиційні схеми з дизайну архітектурного середовища, приближеного до монорейку – захисні екрани, парапети, комунікації (ліфти, підйомники, ескалатори, сходові клітини, пандуси), тощо. Надані рекомендації дадуть можливість сформулювати відповідну нормативну базу щодо проектування монорейкових доріг та станцій або будівель з урахуванням наближеного до них монорейку.

Впровадження в навчальний процес монорейкових доріг здійснюється на кафедрі основ архітектури та архітектурного проектування з останньої чверті ХХ століття під керівництвом професора І.Й. Лошакова. Представлені навчальні проекти спрямовані на архітектуру майбутнього. У 2009 році був розпочатий експеримент з системного впровадження ідей монорейку в навчальні проекти різних типів будівель однієї групи – 246 під керівництвом доцента Т.В. Русевич, доцента Т.М. Ладан, асистента І.Г. Новосад. Враховуючи використання форм будівель майбутнього та динаміку даного виду транспорту в основу подання графічного матеріалу залучаються як реалістичні методи так і методи авангардних течій початку ХХ ст., зокрема К. Малевича, Л. Лисицького, Я. Черніхова.

В.В. Товбич

УНІВЕРСИТЕТ ЧИ КОМП'ЮТЕРНІ КУРСИ?

Архітектурна діяльність в цілому, а архітектурна освіта зокрема, одна з найбільш інформаційноємних галузей. Масиви інформації завжди використовували в процесі виконання проектів, прийнятті рішень. Маніпулювання з масивами інформації завжди виконувалось “вручну”, розроблялись ефективні методики “згортання” та “розгортання” інформації на різних стадіях проекту. Знайшли своє відображення в цьому процесі і системні підходи.

Новий етап розуміння і більш уважного ставлення до інформаційних технологій настав з розвитком комп'ютерних технологій і засобів забезпечення інформаційних технологій. Сьогодні важко уявити архітектурну діяльність без обов'язкового використання обчислювальної техніки і інформаційних технологій (сервісних і програмних продуктів). Звичними і зрозумілими стали для архітекторів назви програмних продуктів Windows, Google Earth, Map Google та більш архітектурно орієнтованих ARCHICAD, AUTOCAD, Nemetschek Allplan, Autodesk Map, Autodesk Civil, Concept Draw та інші.

Архітектурна освіта також активно включилася в процес інформатизації. Архітектурні інститути, факультети, кафедри оснастились певною кількістю комп'ютерів, подекуди навіть ліцензованими програмними продуктами. Майже 100% дипломних проєктів виконується із застосуванням цих засобів. В той же час з'явилася загроза підміни понять. Інформаційні технології досить обмежено трактуються як володіння та застосування в архітектурному проєктуванні вище названих та інших програмних продуктів. На наш погляд, це хибне і звужене трактування такого явища як інформаційні технології в архітектурі. Це явище має наскрізний характер для архітектурної діяльності в цілому. Декілька тез, які розкривають суть проблеми:

1. Університети, інститути – це не комп'ютерні курси по засвоєнню навичок роботи з архітектурними програмними продуктами. Вища архітектурна освіта має давати загальні фундаментальні знання, в т.ч. і з дисципліни (спеціалізації) – інформаційні технології в архітектурі;
2. Інформаційні технології в архітектурі – це нова методологія і нові методики архітектурного мислення на всіх рівнях архітектурної діяльності: освіта, теорія, історія, інженерна складова і саме архітектурне проєктування. В останньому важливо не перенос традиційних методик проєктування на комп'ютерну основу, а осмислене формування нової інформаційної технології проєктування. Це не комп'ютерна візуалізація об'єктів, запроектованих традиційними методиками, а своя методика, яка враховує всі особливості та переваги простору інформаційних технологій. Все це вимагає і в архітектурно-освітньому процесі перегляду та переосмислення кількості, змісту та якості дисциплін, які викладаються для архітекторів.
3. Важливий аспект проблеми – це управління архітектурною галуззю і діяльністю. І підготовка фахівців нової формації, які, окрім вміння проєктувати, ще вміють і управляти процесами та організаціями стає чи не першочерговою задачею архітектурної освіти. Більшість помилок в реалізації задумів від приватного підприємця-архітектора до міністра галузі лежать в площині відсутності спеціальних знань в організації і

управлінні архітектурною діяльністю. І тут дуже важливий аспект освіти – це володіння сучасними архітектурними технологіями. Це окрім ІТ (інформаційних технологій) проектування, вміння використовувати і застосовувати: сучасні інформаційні (в т.ч. архітектурні) бази; методики прийняття рішень; міждисциплінарні зв'язки, тощо. Є декілька проблем організаційно-технічного характеру, які стримують процес інформатизації. Це перш за все:

- Відсутність всеохоплюючого програмного комплексу, який би об'єднував всі аспекти та розділи, що забезпечують процес архітектурної діяльності;
- Відсутність зручного доступу до інформаційних баз та кадастрів. У багатьох випадках і відсутність самих баз і кадастрів;
- В Україні ще не врегульована система стандартизації і управління інформаційними ресурсами.

Г.Н. Ушаков

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ ПРИ ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ АРХІТЕКТОРІВ

Потужний розвиток комп'ютерних технологій дозволив значно розширити можливості проектування завдяки зручності оперування складними об'єктами у віртуальній реальності. Та це лише зовнішні (відносно проектувальника) засоби. Практично не звертається увага на цілеспрямоване тренування внутрішніх засобів, тобто, різноманітних інтелектуальних можливостей самого проектувальника. Традиційно вважається, що ці навички й так гарно розвиваються самі по собі під час виконання завдань багатьох спеціальних дисциплін: малювання, креслення, нарисної геометрії, проектування та ін. Особливе місце серед найбільш важливих внутрішніх функцій, на які ми звертаємо увагу, займає просторова уява. Цілеспрямований розвиток внутрішнього сприйняття та оперування об'єктами в уяві забезпечує проектувальника творчим засобом, що на стадії пошуку ідеї передує комп'ютерному моделюванню, а на подальших стадіях – ефективно доповнює програмні засоби. Самі по собі інтенсивні заняття з нарисної геометрії, проектування та інших дисциплін не дозволяють досягти таких результатів, як спеціальні тренінги просторової уяви, бо є багато прийомів графічного оперування об'єктами, що підміняють потужну образну уяву. Так вже під час навчання студент обирає виконання численних трансформацій множини начерків замість використання і розвитку уяви.

Існують численні спецкурси, які забезпечують ефективне застосування образної просторової уяви та яскравого внутрішнього сприйняття у різноманітних сферах діяльності. Але навчання професіям, безпосередньо пов'язаним з візуальними мистецтвами, досі залишає поза увагою спеціальний розвиток просторової уяви. Хоча раніше спеціальні вправи з малювання по пам'яті займали важливе місце в підготовці художніх спеціальностей. Під час тривалих занять з малювання з натури тренується не стільки моторика руки, скільки здатність утримувати образ натури чи фрагмента натури протягом часу відсутності безпосереднього погляду на об'єкт зображення (ейдетична пам'ять). Зазначимо, що йдеться не про розвиток якихось неймовірних можливостей. Визнані фахівці в галузях архітектури, дизайну, образотворчого, театрального, літературного мистецтв вільно володіють чіткою та яскравою образною пам'яттю та уявою.

Таким чином, є доцільним формування спеціальної методики розвитку просторової уяви для архітекторів та дизайнерів. Ця методика може бути впроваджена у навчальний процес у вигляді ознайомчих практичних занять та шляхом створення навчального посібника для самостійного опанування.

Серед прийомів запропонованої методики є прийоми внутрішнього сприйняття, що допомагають "утримувати" чіткі образи. Наприклад, при умоглядному сприйнятті складно тримати в полі зору цілісний образ, тому зручно застосовувати "блукаючий погляд", придивляючись до різних частин та деталей. Треба цілеспрямовано вчитись "бачити" потрібні образи (нехай спочатку зовсім розпливчасті, як на полотні імпресіоніста) не лише з заплющеними очима, а й у суміщеному режимі зі звичайним сприйняттям.

Важливо сформувати звичку "вмикати" образну уяву паралельно з виконанням проектних та художніх робіт. Це додатково стимулює креативні здібності та значно посилює образну пам'ять: легко пригадуються креслення, ілюстрації з книжок, різноманітні аналоги.

До комплексу вправ на розвиток просторової уяви для архітекторів та дизайнерів можуть увійти такі вправи:

- відтворення в уяві зображення архітектурного об'єкта;
- відтворення в уяві екстер'єру архітектурного об'єкта після безпосереднього спостереження;
- відтворення в уяві інтер'єру після безпосереднього спостереження;
- відтворення в уяві динамічного сприйняття конкретного міського чи природного середовища;
- уявна прогулянка вулицями добре знайомого міста.

При запам'ятовуванні зображення або при безпосередньому сприйнятті об'єкта чи середовища з метою подальшого пригадування, рекомендується

організувати сприйняття таким чином: то дивитись узагальнено, в цілому, то придивлятись до деталей, повільно блукаючи уважним поглядом. Під час пригадування може також виконуватись начерк з одночасним безперервним сприйняттям умоглядного образу.

Володіння чітким внутрішнім сприйняттям дозволяє вільно здійснювати суттєві проектні трансформації об'єктів та середовища в уяві, це збільшує варіативність рішень та дозволяє посилювати виразність композиції. Свідченням розвитку цих можливостей є здатність чітко уявляти зображення до виконання цього зображення.

И.С. Череди́на, П.П. Зуева

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ “ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ АРХИТЕКТУРЫ” В МАРХИ

С 1978 года на кафедре Советской и современной зарубежной архитектуры работает специализация “Теория и история архитектуры”, созданная по инициативе профессора, доктора исторических наук, члена-корреспондента Академии Художеств СССР О.А. Швидковского. Обучение на специализации “Теория и история архитектуры основано на полноценном образовании по программе МАрхИ” и рассчитано на 2 года (набор на конкурсной основе на 5 и 6 курсы). Выпускники специализации “Теория и история архитектуры” – специалисты широкого профиля, имеющие возможность работать как архитекторами-практиками, так и во всех областях историко-теоретической деятельности.

Специализация “Теория и история архитектуры” существует уже 30 лет, ее выпускники успешно проектируют, пишут критические статьи по актуальным проблемам архитектуры, преподают в МАрхИ, других Вузах страны и за рубежом.

Для специализации “Теория и история архитектуры” была разработана программа обучения, значительно расширяющая знания и умения выпускников специализации по сравнению со специалистами-архитекторами, выпускниками проектных кафедр.

Программа специализации “Теория и история архитектуры” предусматривает прохождение на 5 курсе следующих дисциплин (в виде лекций, семинаров, практических работ):

1. Современные проблемы эстетики и искусствознания
2. Современная методология архитектурного анализа
3. Литературная стилистика и критика
4. Философские проблемы архитектуры

5. Актуальные проблемы архитектуры и градостроительства

6. Возможное изучение второго иностранного языка

На 6 курсе (11 семестр), выполняется исследование, предваряющее дипломную работу и направленное на выявление особенностей выбранной дипломником проблемы. Методически этот этап обозначен как “Тема в контексте”. Студент, поступивший на специализацию “Теория и история архитектуры”, прикрепляется к педагогу – научному руководителю. Подготовка по специализации ведется на базе полноценного профессионального архитектурного образования. В связи с этим дипломная работа, решающая избранную дипломником тему включает текстовую часть в объеме около пятидесяти страниц (около 90000 знаков) и графическую часть, свидетельствующую о наличии у выпускника развитого пространственного и композиционного мышления.

Исследования, предлагаемые студентам специализации, значительно отличаются от работ, выполняемых на проектных кафедрах. В процессе обучения каждый исследователь должен выполнить 5 курсовых проектов и дипломную работу. Методически работа строится по нарастанию сложности. Каждая стадия исследования содержит новую компоненту, развивающую у студента навыки и возможности для решения поставленной научной задачи. Требования, предъявляемые к курсовым и дипломным работам, были разработаны ведущими профессорами кафедры и выдаются как методическое сопровождение учащимся в начале 9 семестра.

Большую педагогическую роль в процессе обучения на специализации “Теория и история архитектуры” играют коллективные обсуждения всех стадий работ, выполняемых студентами (от поиска индивидуальной темы в рамках существующей методики до защиты готового проекта). При оценке результатов работы учитываются: качество написанного текста, предъявленного графического решения, ясность и четкость устного изложения студентом материалов исследования.

Существование специализации “Теория и история архитектуры”, успешное встраивание ее выпускников в архитектурную практику во всех ее проявлениях позволяют утверждать, что этот опыт обладает несомненной ценностью и полезен для изучения и распространения. А при переходе на двухступенчатую систему обучения (бакалавр, магистр) просто необходим для обучения магистров-архитекторов.

В.В. Шулик

ПРО ВЗАЄМОУЗГОДЖЕНІСТЬ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВИ ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Протягом останніх років відбувається процес інтеграції національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами. За назвою найстарішого в Європі університету, заснованого у 1088 році в Італії, цей процес називають Болонським, який започаткований 18 вересня 1988 року коли ректори 430-ти університетів підписали Велику Хартію університетів. Основними положеннями Болонської декларації є:

- уведення системи двохетапної (двоциклової) вищої освіти: базової (бакалаврат) і повної (магістратура);
- уведення системи кредитних одиниць (наприклад, ECTS) як засобу підвищення мобільності студентів;
- упровадження взаємоузгоджених та уніфікованих на всьому європейському просторі додатків до дипломів;
- стимулювання мобільності і створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, науковців, менеджерів освіти в межах Болонського простору;
- розвиток європейської співпраці у сфері контролю якості вищої освіти.

Україна офіційно приєдналася до Болонської угоди в 2005 році на саміті в Бергені (Норвегія). У зв'язку з цим видаються відповідні накази та розпорядження міністерств і відомств країни. Наприклад, наказом № 612 від 13.07.2007 Міністерство науки і освіти України затвердило План дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року, в якому зазначається, що Україна підтверджує свої зобов'язання відносно координації своїх дій у рамках Болонського процесу з метою формування Європейського простору вищої освіти (ЄПВО).

Для забезпечення системи двохетапної (двоциклової) архітектурної вищої освіти, серед інших, потребують вирішення наступні питання. На рівні бакалаврату, для забезпечення принципів взаємоузгодженості та уніфікації додатків до дипломів, мобільності і створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів та науковців необхідним є: по-перше, взаємоузгодження переліку дисциплін всіх циклів навчальних планів, по-друге – взаємоузгодження тематики курсових проектів з профільюючої дисципліни – архітектурного проектування. Така робота має бути проведена як на рівні окремо взятого ВНЗ, так і на загальноукраїнському рівні, з наступним

узгодженням прийнятих рішень з загальноєвропейськими тенденціями. На рівні магістратури для забезпечення вказаних вище принципів таку роботу слід провести в межах окремих архітектурних спеціальностей: архітектура будівель і споруд, містобудування та дизайн архітектурного середовища.

Окремі питання з підготовки бакалаврів архітектури вже є вирішеними. Так, до 1999 року у Полтавському державному (нині національному) технічному університеті імені Юрія Кондратюка (ПолтНТУ) робочі навчальні плани підготовки бакалаврів за напрямком "Архітектура" відрізнялися один від одного в залежності від спеціальності. Починаючи з 2000 року у ПолтНТУ робочі навчальні плани підготовки бакалаврів за напрямком "Архітектура" скориговані в сторону уніфікації всіх блоків дисциплін.

Процес взаємоузгодження тематики курсових проектів з профільною дисципліною – архітектурного проектування – в ході підготовки бакалаврів архітектури в Полтавському національному технічному університеті на сьогодні не є повністю закінченим, дані питання активно обговорюються на методичних зібраннях випускаючих кафедр та на методичних семінарах архітектурного факультету. Так донедавна, починаючи з 2-го по 4-й курс існували розбіжності в тематиці курсових проектів, які мають виконувати студенти, академічні групи яких закріплені за різними випускаючими кафедрами факультету. Наприклад, відсутнім був проект "Секційний житловий будинок" в ході підготовки бакалаврів, які навчалися з 2-го курсу архітектурному проектуванню по секції "містобудування" кафедри дизайну архітектурного середовища та містобудування. При цьому, студентів-бакалаврів, які навчаються архітектурному проектуванню по кафедрі архітектури житлових і громадських будівель, не вчили основам проектування за темами "Розпланування малого міста" та "Виробниче підприємство". А студенти, які проходять курс архітектурного проектування по кафедрі дизайну архітектурного середовища, виконували проект "Ландшафтна організація житлового двору", який був відсутній в ході навчання студентів-бакалаврів на інших кафедрах.

Такий стан з викладанням профільною дисципліною – "архітектурне проектування" не сприяв в повній мірі упровадженню взаємоузгоджених та уніфікованих на всьому європейському просторі додатків до дипломів та певним чином ускладнював процеси забезпечення мобільності і створення умов для вільного переміщення студентів в межах як університету, так і країни в цілому. Вирішення даного питання в межах окремого ВНЗ під силу керівництву факультетів разом із викладачами профільних кафедр, при цьому на рівні країни існує необхідність узгодження таких рішень та контроль за їх виконанням.

У.І. Іваночко

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА” В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В умовах глобалізації й об'єднавчих процесів у Європі, які супроводжуються формуванням спільного освітнього та наукового простору з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, важливою залишається проблема підготовки фахівців, зокрема в галузі архітектури, з врахуванням підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти і науки. Саме із запровадженням інтеграційного процесу, що отримав назву Болонського, взято курс на впровадження загальноєвропейських норм в освіті та науці, поширення національно-культурних і науково-технічних надбань серед європейських країн, зокрема й в Україні.

Входження національної вищої школи в європейський освітній та науковий простір вимагає вирішення багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому вищому навчальному закладі. Не винятком стала й Львівська політехніка, зокрема, в Інституті архітектури, як і в усьому університеті, запроваджено багатоступеневу систему підготовки кадрів. Істотно переглянуто й модернізовано навчальні плани і програми за взірцями кращих світових університетів технічного спрямування. Розроблені в інституті програми і навчальні плани спеціальностей передбачають реалізацію ступеневої освіти: бакалавр→спеціаліст, магістр, а з 2007 р. – бакалавр→магістр. Відповідно до кожного освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки та структури компетенцій сформовано блоки змістових модулів, що становлять надалі навчальні програми відповідної структури. В свою чергу навчальна програма є базою розроблення навчального плану. В робочих програмах реалізовані принципи цільності, комплексності, поєднання теоретичних положень з практичними навичками, зроблено акцент на розвиток самостійної роботи студентів і збільшення її обсягу з молодших до старших курсів. Впроваджено нові інформаційні технології навчання на базі сучасної комп'ютерної техніки та інформаційних мереж.

З метою створення умов для індивідуалізації навчання, альтернативного вибору дисциплін в інституті реалізовано нову структуру кафедр. Організовано чотири профільюючі кафедри: “Архітектурне проектування”, “Дизайн архітектурного середовища”, “Містобудування”, “Реставрація та реконструкція архітектурних комплексів”, які випускають бакалаврів за напрямом 060102 – “Архітектура”, спеціалістів та магістрів за спеціальностями – відповідно

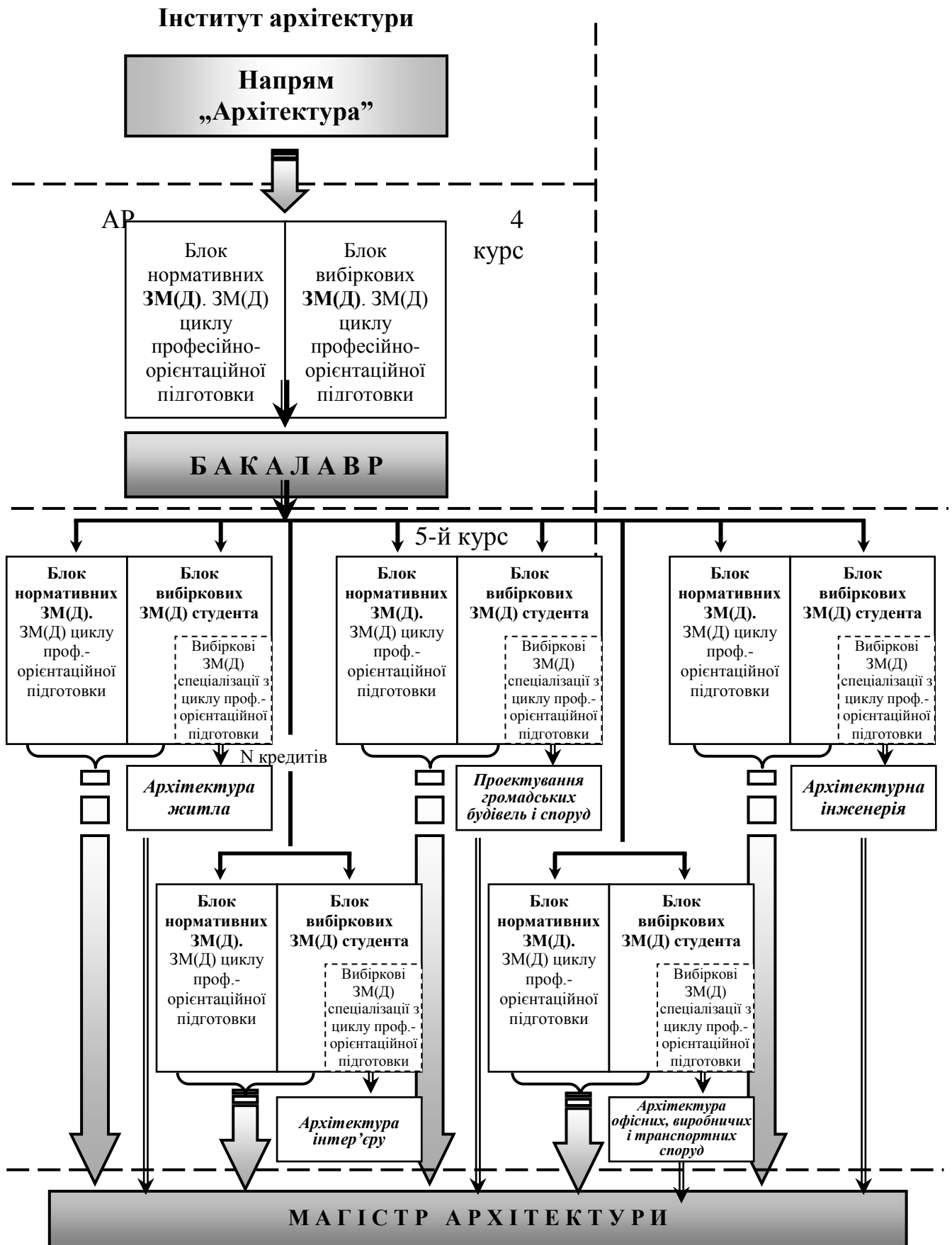
7.120101, 8.120101 “Архітектура будівель і споруд”, 7.120103, 8.120103 “Дизайн архітектурного середовища”, 7.120102, 8.120102 “Містобудування”. Академгрупи закріплено за кожною з кафедр, що дає можливість навчання за системою творчих майстерень. Паралельно здійснюється навчання за університетською системою, відповідно до якої кожен студент протягом II – IV курсів виконує по черзі спеціалізовані архітектурні проекти на кожній з випускаючих кафедр.

Відповідно до схеми кредитно-модульної системи підготовки фахівців відображено чинну дворівневу систему з рівнями базової та повної вищої освіти. Враховуючи те, що рівні бакалавра і магістра є освітньо-кваліфікаційними рівнями, до навчальних програм впроваджено обов’язкові професійно-орієнтовані змістові модулі, які повинні забезпечити певний рівень компетенцій випускника, що дозволить йому приступити до фахової діяльності безпосередньо після завершення підготовки на даному рівні.

Для прикладу кафедрою “Архітектурне проектування”, яка готує магістрів за спеціальністю “Архітектура будівель і споруд”, на рівні повної вищої освіти запропоновано траєкторії блоку 01 – Архітектура житла, 02 – Архітектура інтер’єру, 03 – Проектування громадських будівель і споруд, 04 – Архітектура офісних, виробничих і транспортних будівель і споруд, 05 – Інженерна архітектура (рис. 1-2). Обов’язкові змістові модулі вибраної траєкторії навчання також об’єднані в блок і вибір такого блоку студентом означає намір здобути компетенції з даної траєкторії навчання. Вибіркові змістові модулі призначені для доповнення рівня підготовки фахівців до рівня, достатнього для отримання диплома, а також для забезпечення варіативності такої підготовки. Обсяг таких змістових модулів зростає від семестру до семестру і стає максимальним на рівні півтора-двох останніх років підготовки на рівні базової вищої освіти. На рівні повної вищої освіти частка вибіркового змістових модулів є найвищою і сягає половини загального обсягу теоретичної підготовки. У кожен із змістових модулів закладено певну кількість кредитів (за ECTS: 1 Кр = 36 академічним годинам навчальної роботи студента Львівської політехніки).

Програма формується так, що блок фундаментальних дисциплін, блок спільних професійно-орієнтованих дисциплін напряму, а також блок нормативних професійно-орієнтованих дисциплін на бакалавраті в сукупності з блоком спільних професійно-орієнтованих дисциплін спеціальності і блоком нормативних професійно-орієнтованих дисциплін спеціальності формують її ядро, на основі якого особа отримує відповідно диплом магістра інженерії чи магістра наук за спеціальністю “Архітектура будівель і споруд”.

Рис. 1. Індивідуальна траєкторія підготовки магістра архітектури за спеціальністю 8.120101 „Архітектура будівель і споруд” з вибірковими змістовими модулями (ЗМ) та дисциплінами (Д) з архітектури будівель і споруд

БАКАЛАВР

5-й курс

Блок нормативних ЗМ(Д). ЗМ(Д) циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок вибіркових ЗМ(Д) студента

Вибіркові ЗМ(Д) спеціалізації з циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок нормативних ЗМ(Д). ЗМ(Д) циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок вибіркових ЗМ(Д) студента

Вибіркові ЗМ(Д) спеціалізації з циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок нормативних ЗМ(Д). ЗМ(Д) циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок вибіркових ЗМ(Д) студента

Вибіркові ЗМ(Д) спеціалізації з циклу проф.-орієнтаційної підготовки

↓ N кредитів

Архітектура житла

Проектування громадських будівель і споруд

Архітектурна інженерія

Блок нормативних ЗМ(Д). ЗМ(Д) циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок вибіркових ЗМ(Д) студента

Вибіркові ЗМ(Д) спеціалізації з циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок нормативних ЗМ(Д). ЗМ(Д) циклу проф.-орієнтаційної підготовки

Блок вибіркових ЗМ(Д) студента

Вибіркові ЗМ(Д) спеціалізації з циклу проф.-орієнтаційної підготовки

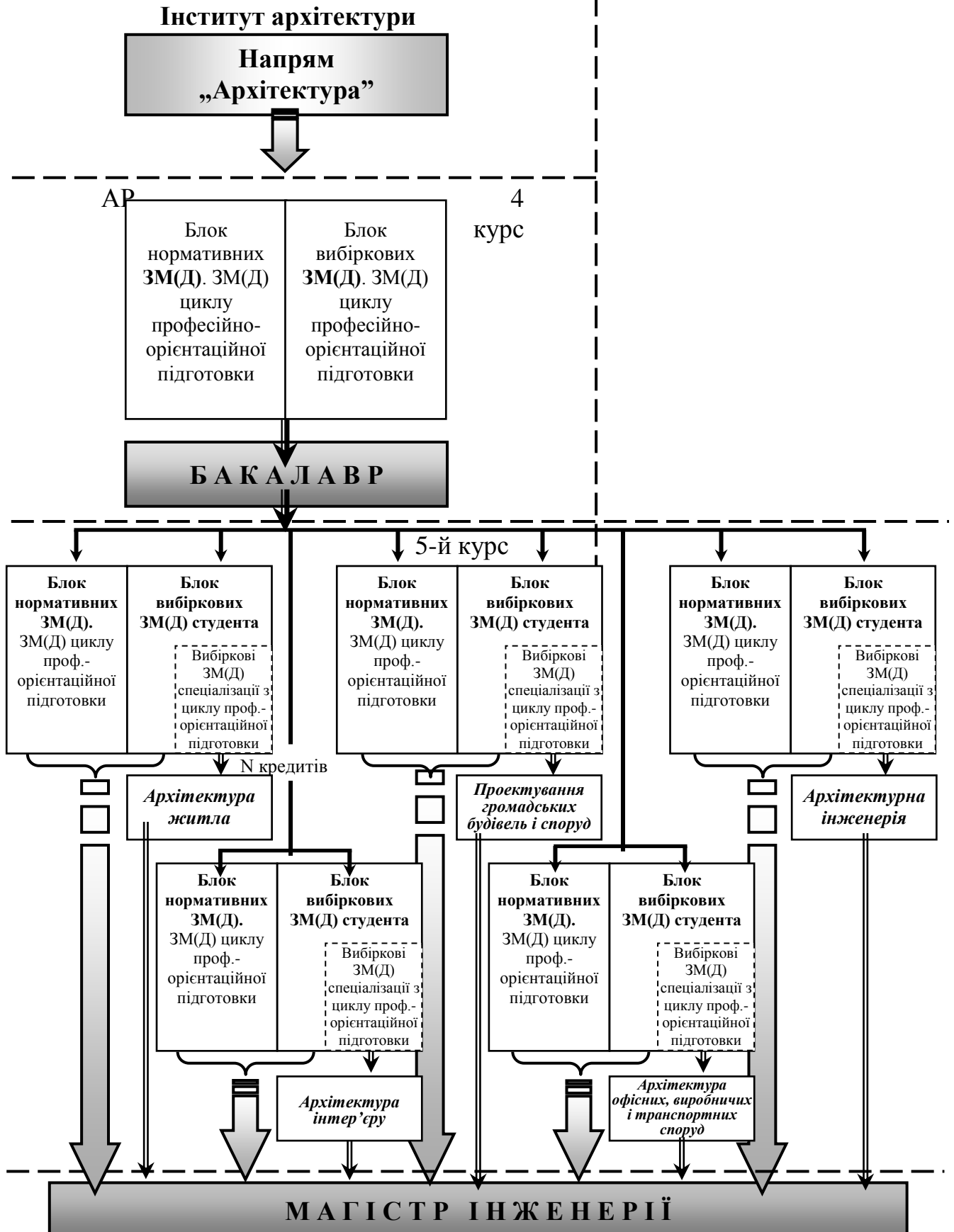
↓

Архітектура інтер'єру

Архітектура офісних, виробничих і транспортних споруд

МАГІСТР АРХІТЕКТУРИ

Рис. 2. Індивідуальна траєкторія підготовки магістра інженерії за спеціальністю 7.120101 „Архітектура будівель і споруд” з вибірковими змістовими модулями (ЗМ) та дисциплінами (Д) з архітектури будівель і споруд

О. І. Колодрубська

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА КУРСУ “ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ”

Курс “Дизайн архітектурного середовища сільських поселень” є однією з дисциплін, які формують професійні знання і вміння студентів факультету будівництва та архітектури Львівського національного аграрного університету (ЛНАУ) напряму “Архітектура” 0601 спеціальності “Дизайн архітектурного середовища”. Дисципліна, обсягом 16 кредитів ECTS, вивчається протягом чотирьох семестрів, починаючи з 3 курсу 5 семестру, і включає лекційний курс (62 год.), лабораторні заняття (200 год), курсове проектування (5, 6, 7, 8 семестри), індивідуальну, самостійну, наукову (4 курс, 8 семестр) роботи і завершується іспитом.

Мета і завдання навчальної дисципліни – показати роль і місце дизайну середовища серед проектних професій сучасності; виявити принципи включення дизайнерських технологій у процес проектування середовищних об’єктів і систем; розкрити загальні завдання і принципи художнього проектування об’єктів архітектурного середовища сільських поселень (інтер’єрів і екстер’єрів будівель та споруд, ансамблів сільського середовища); навчити студентів свідомо користуватися цими принципами у своїй проектній роботі.

Викладання курсу починається із вступної лекції, яка передбачає знайомство з програмою курсу, його метою і завданням, місцем у системі підготовки дизайнерів. На першому занятті семестру, згідно з положеннями Болонської декларації, кожен студент отримує пакет завдань із зазначеними термінами виконання, який складається з: програми лекційного курсу та питань, що розглядаються; списку рекомендованої і методичної літератури; завдань для графічних робіт на лабораторних заняттях; завдань для курсового проектування; переліку питань, які виносяться на самостійне вивчення; переліку розділів для індивідуального альбому “Зарисовки текстур оздоблювальних матеріалів”; теми реферату для індивідуальної роботи; теми наукової роботи.

Всі розділи програми курсу пов’язані з вивченням особливостей дизайнерського проектування середовища сільської місцевості, а саме: сільських поселень, садиби, житлових будинків, громадських будівель і споруд, громадського центру села, виробничих споруд сільських поселень та агротехнопарку. На лабораторних заняттях відповідно до тематичних розділів студентам пропонується розробити графічні роботи по дизайну архітектурного

середовища: житлових приміщень садибного будинку з використанням сучасних тенденцій та елементів народної архітектури і декоративно-прикладного мистецтва відповідно до етнографічного районування; вхідної, сакральної, дитячої та загальносімейної зон садиби; відпочинкової зони агротуристичної садиби; приміщень приватного магазину “Зручний магазин” та приватного кафе-бару; громадської споруди та громадської площі села; місця відпочинку і розваг відвідувачів та виставково-демонстраційного павільйону агротехнопарку. Тематика курсового проектування відображає мету та завдання курсу.

Згідно кредитно-модульної системи навчання дисципліна протягом семестру поділяється на два модулі навчально-аудиторної роботи (НАР), модуль індивідуальної роботи (ІР), модуль самостійного вивчення матеріалу (СВМ) та у останньому семестрі вивчення дисципліни – модуль наукової роботи (НР). НАР включає лекції та лабораторні заняття і оцінюється системою балів поточного контролю за теоретичну підготовку на лекціях, практичну підготовку на лабораторних заняттях (опитування, тести, графічні роботи) та підсумковий модульний контроль.

Відповідно до прийнятих положень у ЛНАУ та кредитно-модульної системи навчання кожна дисципліна з навчального плану оцінюється за 100-бальною шкалою. Семестрова оцінка з курсу “Дизайн архітектурного середовища сільських поселень” складає 25 балів (сума балів, отриманих за всі модулі – НАР, ІР, СВМ, НР). Доволі незвично як оцінювати графічні роботи, обсягом 4-5 листів формату А3 у “2-3” бали так і сприймати студентами таке оцінювання за великий обсяг здійсненої роботи.

На нашу думку, за 100-бальною шкалою необхідно оцінювати кожен семестр при вивченні всіх архітектурно-дизайнерських дисциплін, незалежно від кількості семестрів протягом яких вони вивчаються, так як об’єм творчих робіт для студентів є значним, а для кращого їх виконання та успішності потрібні методи стимулювання. Загальна ж оцінка за дисципліну може визначатися як середня арифметична з балів отриманих протягом усіх семестрів.

Впровадження ж кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ЛНАУ дозволить студентам більш самостійно вивчати дисципліни та підвищити якість своєї фахової підготовки.

С.М. Лінда

**ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУЧАСНІ АРХІТЕКТУРНІ ТЕОРІЇ І ДОКТРИНИ”
В ІНСТИТУТІ АРХІТЕКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
“ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”**

Для архітектора, який щойно закінчив навчальний заклад, дуже важливим є не почуватися безпорадним у складному світі сучасних архітектурних стилів. Головною причиною проблеми недостатньої обізнаності молодих спеціалістів з колом ідей та концепцій сучасного архітектурного розвитку є елементарний брак впорядкованої та систематизованої інформації. На жаль, “найсучасніші” видання стосовно теорії та історії світової архітектури, які доступні у наших бібліотеках, датовані вісімдесятима роками минулого століття. Закордонні видання все ще залишаються важкодоступними, а кількість україномовних книжок, тематика яких здебільшого доволі вузька, є поки що мізерною. А між тим на рубежі 1970-х років архітектурі довелося зазнати таких радикальних змін, що сучасні критики змушені були охарактеризувати цей стан як час “докорінного зламу свідомості” та “зміни архітектурних парадигм”. Сучасна архітектура характеризується надзвичайною плуралістичністю: множина “мовних систем” існує у єдиному художньому та культурному просторі, оскільки, а починаючи з 1970-х років безкінечні трансформації в архітектурі стали мало не основною її характеристикою. Все це робить надзвичайно важливим викладання у вищому навчальному закладі дисципліни “Сучасні архітектурні теорії і доктрини”.

Навчальна дисципліна “Сучасні архітектурні теорії і доктрини” читається спеціалістам та магістрам спеціальності “Архітектура будівель і споруд” Національного університету “Львівська політехніка” на п'ятому курсі. Вона включає у себе курс з 15 лекцій та години самостійної роботи. Метою дисципліни є ознайомити студентів з розвитком теорії та практики сучасної архітектури, з основними творами сучасної світової архітектурної спадщини. Завданнями дисципліни є: вивчення основних етапів у розвитку сучасної архітектури і містобудування; ознайомлення студентів з сучасними стильовими спрямуваннями в архітектурному розвитку, з новітніми теоріями та концепціями; на прикладах аналізу творів архітектури навчити розумінню природи і специфіки розвитку сучасної архітектури, передумов та закономірностей її формування; ознайомлення студентів з сучасними прийомами і засобами архітектурної творчості; навчити студентів творчо використовувати здобуті знання у своїй практичній роботі.

Хронологічно матеріал, який викладений у курсі лекцій “Сучасні архітектурні теорії та доктрини”, охоплює період з 1970-х років по сьогоднішній день. Матеріал розділений на три тематичні блоки: “Архітектура постмодернізму”, “Архітектура пізнього модернізму” та “Архітектурні тенденції зламу тисячоліть”. Курс лекцій розроблений на основі друкованих праць істориків та теоретиків сучасної архітектури: К. Фремптона, Ч. Дженкса, Д. Стіла, Ф. Джодідіо, А. Іконнікова.

У першому блоці “Архітектура постмодернізму” розглядаються наступні спрямування та концепції постмодерністичної архітектури: історизм (американська та європейська школи), неораціоналізм, пряме відтворення, неовернакулярна архітектура, ад-гок та неоурбанізм, семіотичні концепції постмодернізму. Другий блок “Архітектура пізнього модернізму” охоплює спрямування в архітектурі після 1970-х років, які продовжували модерністичні традиції: неоекспресіонізм, необруталізм, структуралізм, неомодернізм, слік-тек, хай-тек, японський метаболізм та постметаболізм. Третій блок “Архітектурні тенденції зламу тисячоліть” присвячений найсучаснішим стильовим спрямуванням: деконструктивізм, мінімалізм, екологічна архітектура, нелінійна архітектура (параметрична та віртуальна архітектура, фрактальна архітектура, біоморфна архітектура: біо-тек та біоурбанізм, блоб-архітектура, інтерактивна архітектура). Окрема лекція присвячена будівництву сучасних суперспоруд – хмарочосів, та містобудівним мегапроектам. Кожна лекція супроводжується тематичними презентаціями. Таким чином курс охоплює найважливіші явища в історії архітектури останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. Студенти також зобов’язані підготувати реферат, присвячений творчості певного архітектора, та виконати творче завдання: фасад споруди у заданому стилі. Модульні контролі включають теоретичні питання з опрацьованих тем і творчі індивідуальні завдання.

Отже, даний курс розглядається в Інституті архітектури Національного університету “Львівська політехніка” як один з ключових у формуванні професійної свідомості студентів старших курсів. На жаль, обмежена кількість годин у навчальному плані не дозволяє всебічно охопити та проаналізувати всі значні явища в історії та теорії сучасної архітектури, проте студенти отримують найважливішу систематизовану інформацію, яка є фундаментом подальшого професійного росту.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ	3
<i>Шебек Н. М.</i> Genius loci в контексті архітектурного середовища	3
<i>Лінда С. М.</i> Пошук образу нового міста: історизм у містобудівній практиці України повоєнного часу	18
<i>Чернявський К. В.</i> Архітектурно-художня кераміка при формуванні інтер'єрів лікувально-реабілітаційних споруд	26
<i>Бачинська Л. Г.</i> Роль циклу гуманітарних дисциплін у навчанні архітектора	32
<i>Бойченко О. С.</i> Керованість будівельного підприємства через поняття «гнучкості» та «мобільності»	46
<i>Булгакова Т. В.</i> Проблема композиційного аналізу міського середовища	52
<i>Никоненко Т. М., Гнатюк Л. Р.</i> До питання реконструкції палацо-паркового ансамблю Д.Трощинського в Кагарлику на Київщині на засадах Філософської концепції «екології душі»	60
<i>Кассамани Г. А.</i> Методи реконструкції исторической застройки города Бейрут	68
<i>Горбик О. О.</i> Розпланування та просторова композиція костьолів періоду бароко на Київщині і Волині: елементи пропорційного аналізу.	73
<i>Комаров К. О.</i> Особливості архітектурного планування житлового середовища для людей з вадами зору	78
<i>Івашко Ю.В.</i> Специфіка модерну Львова і його вплив на західну школу.	86
<i>Коротун І. В.</i> Розвиток архітектурної освіти на основі міжнародної співпраці (на прикладі проекту “Рубікон”, м.Чернівці).	95
<i>Мерзівська Н. Ю.</i> Функціональне відновлення середовища пам'ятника.	100
<i>Оніщук О. І.</i> „Роль регіональних ознак в сучасній архітектурі Києва”.	105
<i>Завада В. Т.</i> До питання про походження поліських дерев'яних храмів з дзвіницею над бабинцем	110
<i>Жовква О.І.</i> Творення емоційного стану та образів засобами колористики в архітектурі та монументальному мистецтві.	123
<i>Тарас В.Я.</i> Планувально-композиційний уклад барокових монастирських садів Галичини.	130
<i>Тарас Я. М.</i> Принципи організації лінійних і просторових одиниць у сакральній архітектурі.	139

<i>Михайлишин О. Л.</i> До питання про охорону пам'яток архітектури на Волині у 1920-30-х роках в контексті збереження національної ідентичності.	149
<i>Хавхун Г. М.</i> Особливості підготовки наукових кадрів в аспірантурах наукових установ (на прикладі ВАТ «КІЇВЗНДІЕП»)	160
<i>Шевцова Г. В.</i> Нетипові варіанти конструктивного вирішення верхів українських дерев'яних церков.	166
<i>Ясінський М. М.</i> Стан досліджень архітектури Українських Народних Домів Галичини кінця 19 – початку 20 ст.	171
<i>Яблонская А. Д.</i> Архитектурная деятельность и нравственность. Этика проектного мышления.	182
<i>Левченко О.В., Косаревська Р.О.</i> Інформаційні технології побудови стилістики в ландшафтному проектуванні.	191
МІСТОБУДУВАННЯ	200
<i>Васильцова Т. О.</i> Аеродром як один із містобудівних факторів формування соціально-економічного ядра населеного пункту.	200
<i>Козятник І. П.</i> Методи оцінки мікроклімату житлових територій з точки зору містобудівних завдань	205
<i>Николаенко В. А., Лавлинская И. А.</i> Историко-социальные предпосылки возникновения и развития садово-парковых объектов Южного берега Крыма.	211
<i>Николаенко В. А., Тищенко Г. В.</i> Проектирование специализированных парков на территории заброшенных карьеров Степного Крыма.	216
<i>Панченко О. О.</i> Аналіз симетричних закономірностей.	222
<i>Сафронов В. К., Сафронова О.О.</i> Концептуальне рішення розміщення зовнішньої реклами в місті Києві.	227
<i>Кравченко О. В.</i> Особливості формування відкритих міських просторів, що містять порушені території, в планувальній структурі містобудівних утворень Донбасу.	234
<i>Мірчук Р.В.</i> Питання функціонального використання території, сільських та селищних рад в місцях проходження автомагістралі «ВЕЛИКОЇ КІЛЬЦЕВОЇ ДОРОГИ»	243
<i>Устінова І. І.</i> Зміст та природа міст виду «homo sapiens».	248
<i>Первалова В. В.</i> Системний підхід у теоретичних дослідженнях щодо формування урядових комплексів.	254
<i>Щурова В. А.</i> Прийоми формування предметного простору в контексті «людина – середовище»	262

<i>Огоньок В.О.</i> Методи прогнозування розвитку системи обслуговування в сільській місцевості.	267
<i>Флорова О.Є.</i> Етапи формування мережі дитячих дошкільних установ сучасного міста.	278
АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД	282
<i>Бачинська О. В.</i> Туризм, як фактор розвитку сучасних сакральних комплексів Києва.	282
<i>Алиреза Шешпари</i> Взаимосвязь социально-демографической ситуации Парижа с видами проживания.	288
<i>Гнесь Л. Б.</i> До питання формування «зимівників» для самотніх селян похилого віку.	298
<i>Дерев'янкіна О. В., Чернявський В. Г.</i> Особливості формування дизайну інтер'єрів готелів в умовах Причорномор'я України Херсонської області.	308
<i>Олійник О. П., Завгородня Г. Ю.</i> Особливості дизайну інтер'єрів аеропортів міст України – учасників Євро-2012.	313
<i>Желакович М. Ю.</i> Прийоми дизайну інтер'єрів спортивно-розважальних комплексів.	319
<i>Закрепа Л.М.</i> Концепція перспективного розвитку мережі закладів професійно-технічної освіти.	323
<i>Ніколаєнко В. А., Зауральська А. В.</i> Особливості функціональної структури навчально-тренувальних баз футбольних клубів.	330
<i>Єжова О. І.</i> Особливості архітектурного формування підземних автостоянок в структурі житлових будинків.	335
<i>Король Ю. В.</i> До питання архітектурно-просторових змін закладів вищої освіти.	340
<i>Козлова Н. В.</i> Пермакультура, як метод вдосконалення зовнішнього вигляду багатопверхових житлових комплексів (БЖК)	345
<i>Карпова Л. В.</i> Формування архітектурно-конструктивних систем та їх реалізація в житловому будівництві.	353
<i>Ладан Т. М.</i> Альтернативний вид транспорту (рейковий) та його вплив на архітектуру та композиційно-планувальну структуру сучасних будівель та споруд.	358
<i>Кузьміна Г. В.</i> Конструктивна організація висотних споруд.	369
<i>Попова О. О.</i> Проектування великопрольотних спортивних споруд з використанням клеєної деревини.	375
<i>Олійник О. П., Гакман А. С.</i> Прийоми дизайну інтер'єру телевізійних студій.	381

<i>Рогожникова О. Є.</i> Питання функціонально – планувальної організації висотних будівель.	385
<i>Ткаченко І. С., Русаков І. О.</i> Прийоми формування інтер'єру офісного центру авіакомпанії.	391
<i>Самойлович В. В.</i> Методика проектування опорядження інтер'єрів.	396
<i>Семикіна О. В.</i> Шляхи створення сучасних офісів за допомогою реконструкції існуючих будівель.	404
<i>Чернявський В. Г., Сипливець А. В.</i> Особливості використання меблів при формуванні дизайну інтер'єрів офісних приміщень.	409
<i>Ступченко В. С.</i> Особливості дизайну інтер'єрів медіатек.	414
<i>Бевз Є. А.</i> Історія еволюції бібліотечного простору.	420
<i>Лінда С. М., Крушельницький Р. О.</i> Скеледром як новий тип фізкультурно-оздоровчої споруди.	427
<i>Масюк В. Г.</i> Будинки-комплекси та нові житлові утворення (кондомініуми)	435
<i>Чернявський В. Г.</i> Основні фактори, що визначають формування інтер'єру громадських будівель соціальної сфери в Україні.	444
<i>Ткаченко І. С., Кузнецова І. О.</i> Засоби створення художнього образу інтер'єру офісного центру авіакомпанії.	449
<i>Юрченко О. С., Кузнецова І. О.</i> Психологічне сприйняття колористичного вирішення інтер'єрів готелів при аеропортах.	455
<i>Тези доповідей II науково-практичної конференції “Сучасна архітектурна освіта: методологічний простір архітектурного проектування”</i>	461

Редакція просить вибачення у *Сіверс М.В.* за своєчасно невиявлену комп'ютерно-технічну помилку у збірнику № 22.2009: на сторінці 473 надруковано «Функціонально-розважальні принципи...», має бути «Функціонально-розпланувальні принципи...».

Шановні науковці!

В Київському національному університеті будівництва і архітектури видаються науково-технічні збірники „Містобудування та територіальне планування” (відповідальний редактор професор Осетрін М.М.) і „Сучасні проблеми архітектури та містобудування” (відповідальний редактор професор Дьомін М.М.), які визнані ВАК України, як наукові фахові видання України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Випуски збірників в обов'язковому порядку розсилаються в бібліотеки та організації згідно вимог ВАК України до розсилки авторефератів дисертацій, в бібліотеки провідних профільних науково-дослідних та проектних організацій, вищих навчальних закладів освіти в яких ведеться підготовка фахівців за напрямками „Архітектура” та „Будівництво”, а також окремим провідним фахівцям вказаних напрямів, які є членами спеціалізованих вчених рад по присудженню наукових ступенів.

Збірники видаються за рахунок коштів авторів та спонсорів.

Вимоги до статей.

Рукописи статей, що подаються до нашого збірника, повинні бути оформленні на аркушах **формату А4 з полями: верхнім - 25 мм (для розміщення в подальшому колонтитулу), боковими і нижнім - 20 мм** (для зручності виготовлення макету і розмножувальних матеріалів). Вони подаються українською або російською мовами у відповідності до вимог, викладених в постановах президії ВАК України від 10.02.1999 р. №1-02/3 „Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію” та від 15.01.2003 р. №7-05/1 „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”, в електронному виді та відповідно у роздрукованому вигляді на аркушах формату **А4** (без нумерації сторінок (для великих статей можлива нумерація на звороті роздруківки) та обов'язково з підписом автора (ів) на останній сторінці), в текстових редакторах типу Word **шрифтом Times NR Cyr 14 p.**, який повинен бути відформований в межах формату 245x170 мм з **інтервалом 18 пт.** (набирається в позиції "точно");

Кожна стаття повинна мати свій індекс УДК (Універсальної десятичної класифікації), який розміщується в лівому верхньому куті. Прізвища авторів та їх відповідні ініціали, титули і звання, повну назву організації (закладу) слід розміщувати з правого боку.

Заголовок набирається великими буквами, жирним шрифтом, того ж розміру (14 p.) і форматується по центру. Над заголовком і під ним пропускається один рядок.

Потім після заголовку і підзаголовних даних розміщують анотацію на мові тексту матеріалу, що публікується. Далі через один рядок перед текстом наводять ключові слова, які вибирають з тексту цього матеріалу і виділяють поліграфічними засобами (бажано курсивом того ж шрифту).

По тексту статті повинно бути чітко видно стан проблеми, її актуальність і новизна, особистий вклад автора (авторів) в це дослідження. Якщо передбачається публікація матеріалу частинами в декількох випусках збірника то кожна частину слід завершувати поміткою „Продовження (закінчення) буде”. На сторінках з початком кожної наступної частини матеріалу, що публікується, в підстрочному зауваженні або перед текстом роблять помітку „Продовження (закінчення)” та вказують номер (и) випуску (ів) видань, в якому (их) були надруковані попередні частини цього матеріалу.

Рисунки та формули повинні бути вмонтовані в її електронний текст по місцю автором і чітко читатись в форматі сторінок збірника (фактично на аркуші формату А5 після відповідного зменшення тексту на форматі А4).

Після тексту статі повинно бути розміщено пристатейні бібліографічні списки у відповідності до ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.16-79, ГОСТ 7.18-79, ГОСТ 7.34-81, ГОСТ 7.40-82.

Бібліографічні записи в пристатейних бібліографічних списках повинні бути пронумеровані, а по тексту статті необхідно подати відповідні на них посилання.

Після бібліографічного списку необхідно розмістити анотації на англійській мові та ще на одній з мов, що не відповідає мові оригіналу статті – російській або українській.

До матеріалів статті необхідно додавати авторську довідку (**вказати місце роботи чи навчання, посаду, наукові ступені та вчені звання, контактні телефони, поштову адресу для переписки, при можливості „Email”**) та рекомендацію наукового підрозділу, де підготовлена стаття, у вигляді витягу з протоколу засідання, на якому вона розглядалась, завіреного керівництвом та печаткою закладу, для опублікування у відповідному науково-технічному виданні.

За зміст статті несуть відповідальність автор та науковий підрозділ, який рекомендував її для опублікування. Рецензент статті (призначається редколегією) несе моральну відповідальність за рекомендацію статті до друку.

Контактні телефони:

Збірник „Містобудування та територіальне планування”:

відповідальний секретар, доцент кафедри міського будівництва КНУБА Чередніченко Петро Петрович – робочий тел. 24-15-543 та 245-42-04; мобільний – 8-067-442-13-36 (він же відп. секретар збірника „Містобудування та територіальне планування”).

Збірник „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”:

відповідальний секретар, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА Товбич Валерій Васильович – робочий тел. 245-48-40; мобільний – 8-067-442-77-45.

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 23

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата архітектурних та технічних наук.

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 26.02.2010 р. Формат 60x84¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. . Тираж 170. Зам. №

Фірма "ВІПОЛ"

03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60

